A Magyar Jogász Egylet története (1879–1989)

Budapest
2026 MJE

A Magyar Jogász Egylet története (1879–1989)

A
Magyar Jogász Egylet története
(1879–1989)

Budapest
2026

A Magyar Jogász Egylet története (1879–1989)

A kötet szerzői

PROF. DR. ANTAL TAMÁS RÓBERT, DSC

megbízott dékán, tanszékvezető egyetemi tanár, Szegedi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar,
Európai Jogtörténeti Tanszék
ORCID: 0000-0002-3874-5978

DR. HABIL. RÉVÉSZ BÉLA, PHD

címzetes egyetemi tanár, Szegedi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar,
Politológiai Tanszék
ORCID: 0000-0003-1885-8307

Szerkesztette és lektorálta

DR. MEGYERI-PÁLFFI ZOLTÁN, PHD

egyetemi adjunktus, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar
Magyar Állam- és Jogtörténeti Tanszék
ORCID: 0000-0003-1366-6963

Minden jog fenntartva. Bármilyen másolás, sokszorosítás, illetve adatfeldolgozó rendszerben való tárolás a kiadó előzetes, írásbeli hozzájárulásához van kötve.

© Szerzők, 2026
© Szerkesztő, 2026
© Magyar Jogász Egylet, 2026

MINISZTERELNÖKSÉG
BETHLEN GÁBOR Alapkezelő Zrt.

A kötet a Minsizterelnökség és a Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt. támogatásával jelent meg.

Kiadja a Magyar Jogász Egylet.
Felelős kiadó: Prof. Dr. Trócsányi László, a Magyar Jogász Egylet elnöke
Nyomtatás: Multiszolg Bt., Vác
Felelős vezető: Kajtor Bálint
Borító- és könyvterv, képfeldolgozás és tördelés: Megyeri-Pálffi Zoltán

ISBN 978-615-6633-02-6 (nyomtatott)
ISBN 978-615-6633-03-3 (pdf)
DOI: 10.61382/9786156633033

Tartalom

Ajánlás
(Trócsányi László – Bánáti János – Réti László) 7

A Magyar Jogászegylet története –
Események és intézmények a polgári kor évtizedeiből (1879–1944)
(Antal Tamás) 9

A Jogászegylettől a Jogász Egyletig –
A népi demokratikus Jogász Szövetség
(Révész Béla) 121

Rövidítések jegyzéke

AÚ = Arcanum Újságok
FKgP = Független Kisgazda Párt
IM = Igazságügyi Minisztérium
MJE = Magyar Jogász Egylet
MJSZ = Magyar Jogász Szövetség
MKP = Magyar Kommunista Párt
MNL = Magyar Nemzeti Levéltár
MNL OL = Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára
MRT = Magyarországi Rendeletek Tára
MSZDP = Magyarországi Szociáldemokrata Párt
MSZMP = Magyar Szocialista Munkáspárt
MTAKK = MTA Könyvtár Kézirattára

MJE
1879

Ajánlás

Az 1879-ben megalakított Magyar Jogász Egylet a magyar jogásztársadalom olyan kiemelkedő fontosságú szervezete, amelynek történelme van. Megalakulását lehetővő tette az 1867. évi kiegyezést követő szellemi pezsgés, amelynek célja a magyar jogtudomány fejlesztése és az osztrák jogtól való függetlenítés volt. A Magyar Jogász Egylet olyan fórum volt, amelyet a jogtudomány képviselői és a joggyakorlók egyaránt sajátjuknak érezhettek, az egylet egyszerre tudott szólni a jogásztársadalom legszélesebb köreihez. Első elnöke Csemegi Károly volt, majd 1896-tól Vavrik Béla elnök munkássága emelkedik ki ebben az időben.

A trianoni döntést követően is folytatta a munkáját az egylet, ez időben is értékes publikációk jelentek meg a *Magyar Jogászegyleti Értekezések* kiadványban, amely egészen 1943-ig tudott megjelenni. A jogászságnak fel kellett dolgoznia a trianoni traumát, törekednie kellett a magyar jogrendszer újjáépítésre, a készülő jogszabályokról véleményt kellett formálnia. Ezen időszakban olyan nagy tekintélyű jogászok publikáltak és tartottak előadást az egylet fórumain, mint Szászy Béla, Angyal Pál, Kuncz Ödön, Magyary Géza vagy Szladits Károly.

A második világháborút követően, a proletárdiktatúra időszakában a Magyar Jogász Egylet elnevezés helyett létrejött Magyar Jogász Szövetség, amely inkább politikai fórumként működött, úgy is lehetett rá tekinteni, mint az Igazságügyi Minisztérium egyik propagandaosztályára. Feladata a magyar jogásztársadalom politikai irányba állítása volt, valódi jogtudományi munkásság nem fűződik a Szövetséghez ebben az időszakban. A későbbiekben, a pártállami időszak „puhább" korában a Magyar Jogász Szövetségben már felpezsdült a jogélet. 1954-től jelenik meg a *Magyar Jog* folyóirat, amely elsősorban a joggyakorlók számára jelentet meg fontos szakmai írásokat. A szakosztályokban érdemi munka kezdődhetett, vitafórumokat rendeztek, és a megrendezésre kerülő konferenciákon már olyan kérdésekről is szó eshetett, mint a gazdasági reform jogi vetületei vagy egyes demokratikus jogintézmények magyarországi adaptációjának lehetősége. Az országos szervezet mellett a területi szervezetekben is megélénkült a jogélet.

A rendszerváltozás tette lehetővé, hogy a jogásztársadalom ezen kiemelkedő szervezete visszatérjen a Magyar Jogász Egylet névhez és klasszikus feldadatához. Politikától független szervezetként párbeszédet biztosít a jogászok között, legyenek azok jogtudósok, bírók, ügyészek, ügyvédek, közjegyzők, vállalati jogászok vagy közigazgatási szakemberek. Az egylet életéről mindenki tájékozódhat az egyleti honlapon.

A jelen ajánlás azonban nem a máról kíván szólni, hanem emléket kíván állítani az 1879 és 1990 közötti időszak életéről. Mit tett vagy tehetett az egylet, illetve a szövetség a jogászokért, a jogtudományért ezen időszak alatt. Az emlékezés kötelezettség, egy olyan szervezetnek, amelynek múltja és jelene van, ismernie kell történetét, mert ebből tud építkezni a jövőjét tekintve. Külön köszönet a két kiváló szerzőnek, Antal Tamás egyetemi tanárnak, és Révész Béla címzetes egyetemi tanárnak, hogy kutatómunkájuk eredményeként a jelen kiadvány megjelentetéséről dönthetett az egylet vezetése.

Trócsányi László
elnök

Réti László
főtitkár

Bánáti János
társelnök

MJE
1879

Antal Tamás

A Magyar Jogászegylet története – Események és intézmények a polgári kor évtizedeiből (1879–1944)

DOI: 10.61382/9786156633033-1

Antal Tamás

Bevezetés

A magyar jogászi hivatásrendek érdekvédelmi és szakmai önszerveződésének hagyományai alapján a Magyar Jogász Egylet tagjai lényeges küldetésüknek tekintik a történeti örökségük ápolását, a hasonló célból alakult és működött korábbi – mai terminológiával – civil szervezetek által létrehozott és követett értékek fenntartását, a szakmai tevékenységük múltjából a jelen korra átörökített tradíciók tanulmányozását, a felhalmozott tudáskincs megőrzését és bővítését a jelen és a jövő társadalma számára.[1]

A történelmi értelemben tekintett polgári korszak végi hazai egyesületek közül – a teljesség igénye nélkül – az emlékezetük megtartása és a munkásságuk előtti tisztelgés jegyében kiemeljük például a Magyar Jogászegylet, a Dunai Jogászok, az Országos Ügyvéd-Szövetség, az Országos Ügyvéd Liga, a Független Ügyvédek Társasága, az Ügyvédek Reformszövetsége, az Ügyvédek Nemzeti Liberális Pártja, a Szabad Ügyvédek Pártja, a Budai Ügyvédek Egyesülete, a Bűnügyi Védők Egyesülete, valamint az Országos Bírói és Ügyészi Egyesület, illetve a második világháború utáni demokratikus kísérlet koalíciós időszakában szervezett Magyar Jogászok Szabad Szakszervezete elnevezésű szakmai közösségek időtálló hagyatékát. Ma is hangsúlyozható a velük historikus értelemben vállalt hivatásbeli, a modern jogintézmények kialakítására és megóvására irányuló szolidaritás.

Az 1948-ban – az előbbiek megszűnésével párhuzamosan – megalakult Magyar Jogász Szövetség elsősorban szakmai, társadalmi és tudományos szervezetként definiálta önmagát, célul tűzte ki, hogy állandó figyelemmel kísérje a tagjainak gazdasági érdekeit is, ily módon a jogásztömegek megbízható érdekképviseletévé váljék. A társadalmi és politikai síkon való összefogás útján vállalt szerepet a népi demokratikus korszakban felmerülő jogászszükséglet kielégítésében, az akkor helyesnek vélt ideológiai képzésben és a szocialista tervgazdaságra jellemző munkaerő-gazdálkodás megvalósításában, azonban az azt megelőző évtizedekben, különösen a békeévekben követett valódi demokratikus értékrend mellőzésével.

Az 1879-ben alapított első *Magyar Jogászegylet* tagjai a céljaik elérésében nyilvános felolvasások és szakmai viták, pályakérdések kitűzése, korabeli jogtudományi szaklapokkal való együttműködés, jogtudományi könyvtár fenntartása és tudományos igényű művek kiadása által törekedtek közreműködni, és meggyőződéssel hitték, hogy az emelkedett nemzeti érzület fel fogja kelteni és hatékony jogászi tevékenységben fogja egyesíteni azon szellemet, amely a politikai szabadság 1848-ban, majd 1867-ben történt kivívása után a társadalmi és egyéni szabadságok feltételeit és garanciáit a nemzeti köztudat részévé teszi. Az 1989-ben elkezdődött alkotmányos reformok és a plurális demokrácia 1990-ben történt tartós helyreállítása – három és fél évtized múltán – ma is ugyanezt a meggyőződést táplálják, ami nem csupán célt ad, hanem erkölcsi kötelességet teremt a magyar jogászságnak.

1 „A mai Jogász Egylet szeretné elődei közé sorolni az 1879-ben alapított Magyar Jogász Egyletet […]. Ugyancsak elődei között szeretné tudni a mai Jogász Egylet a maga idején önálló egyesületként létesült Jogászgyűlést […]. Önök, akik ma itt egybegyűltek, tudják, hogy a feltámadó, éledő Jogász Egylet mindkét egyesület szándékainak hű követője […].” Részletek az egylet 1990. december 7-i küldöttgyűlésén elhangzott elnöki expozéból. – Király Tibor: Új fejezet a Magyar Jog életében. *Magyar Jog,* 1991. 1. sz. 1. p.

Az egyesületek jogállása Magyarországon a polgári korban

A dualizmus korai időszakában az egyesületek és az azoktól jogilag különböző más személyösszességek fogalmi elemei még nem váltak el egymástól olyan egyértelműen, mint a hatályos jogrendszerekben. Meszlény Artúr szavaival: „az egyesülési jog korlátai közt alakult szervezeteket, melyek több (természetes vagy jogi) személyből állanak, meghatározott orgánumokkal, bizonyos önálló czéllal bírnak, és a jogéletben mint önálló alanyok szerepelnek, közös névvel egyesületnek szokták nevezni. E névvel illetik azonban tágabb értelemben az olyan egyesüléseket is, melyek a jogrend említett korlátait be nem tartják." Rokon értelmű szó volt a „társulat" és az „egylet", azonban a „társaság" kifejezést már akkor is elsősorban a gazdasági, kereskedelmi célú vagyoni szerződéses viszonyokra alkalmazták *(societas)*, ha nem is kivétel nélkül. A jogi személyiség – vagyis az „önálló jogi lét" – kelléke az egyesületeknél nem hiányozhatott, míg a társaságok fogalmában ez mint kötelező jelleg nem szerepelt, továbbá az előbbiek saját, önálló „életcéllal" és ennek megfelelő belszervezettel bírtak, az utóbbiak viszont a céljuk tekintetében nem voltak önállók, hanem csak a tagjaik gazdasági érdekében működtek. Vagyis a „rendes" egyesületben a tagság volt a közös célért, míg a társaságban (mint kereskedelmi egyesületben) a társaság volt a tagok érdekében.[2]

A hazai polgári kori magánjog egyik jellegzetessége volt, hogy az egyesületek jogszabályi háttere is nélkülözte a törvényi szintet, törvénycikkeink csak érintőlegesen tartalmaztak rájuk vonatkozó szabályokat. Így például a kereskedelmi törvény (1875. évi XXXVII. törvénycikk) 63. §-a, a vízi társulatokról szóló 1885. évi XXIII. törvénycikk 69. §-a, a halászati társulatokról szóló 1888. évi XIX. törvénycikk 30. §-a említette, hogy a bennük foglalt speciális egyesületek teljesen jogképesek. A nevesített ún. „kényszeregyesületek" közé tartozott az erdősítési társulat, a betegsegélyező társulat, az ipartestület, a bányatársulat, az 1895. évi XLIII. törvénycikk szerint alakult egyházközség, illetve részben a vízi társulat. Az állami protekcióval megalakult ún. „protezsált egyesületre" jó példa volt a központi hitelszövetkezet (1898. évi XXIII. törvénycikk), de más lehetőség híján ide sorolták az Osztrák–Magyar Bank szervezetét, továbbá az illetékmentességek némely fajaira tekintettel létesített, nem kifejezetten nyerészkedési célú testületeket (1869. évi XVI. törvénycikk) is.

A magyar bírói joggyakorlatban is szükségképpen használt *Osztrák polgári törvénykönyv* (OPTK, ABGB) a témában nem tartalmazott részletes rendelkezéseket (26. §),[3] egyébként a 19. század végén ismerte: testületekre *(universitas, corpus)*, illetve társaságokra *(societas)* osztotta az erkölcsi, vagyis jogi személyeket, de „társaság" alatt csupán a gazdasági (nyerészkedési, közkereseti) szerződéses kapcsolatokat tárgyalta, amelyeknek – legalábbis főszabály szerint – nem létezett valódi saját vagyonuk, mely felett maga a társaság rendelkez-

2 Meszlény Artur: Egyesület. In Márkus Dezső (szerk.): *Magyar Jogi Lexikon öt kötetben*. III. kötet. Budapest, 1900. 125. p.

3 *Az Osztrák Általános Polgári Törvénykönyv mai érvényében*. Jegyzetekkel és utalásokkal ellátta: Dr. Márkus Dezső. Budapest, 1907. 19. p.; Homoki-Nagy Mária: *A magyar magánjog fejlődését befolyásoló jogforrások a neoabszolutizmus idején*. In Homoki-Nagy Mária (szerk.): Ünnepi kötet Dr. Nagy Ferenc egyetemi tanár 70. születésnapjára. (Acta Juridica et Politica Szeged. Tom. LXXXI.) Szeged, 2018. 433–443. p., különösen: 433–435. p.; Homoki-Nagy Mária: Az Osztrák Polgári Törvénykönyv és a kiegyezés. *Jogtörténeti Szemle,* 2007. 3. sz. 16–23. p.

hetett volna. Ezzel szemben a „testület" elkülönült vagyonnal és a feletti rendelkezési joggal volt felruházva, tehát az egyesület is e fogalom alá tartozott, így léteztek irodalmi, művészeti, ipari, emberbaráti és szórakoztatási célokra alakult társulatok, pl. a történelmi, természetvizsgáló, jogász-, orvosegyletek, önképző-, zene-, dal-, olvasókörök, gazdasági és iparos egyesületek – ahogy azt szemlézte Bozóky Alajos az 1891-ben kiadott tankönyvében. Megengedettnek pedig minden testület, alapítvány és intézet tekintendő volt az osztrák jog szerint, amelyet különös törvényi intézkedések nem tiltottak, vagy amely a közbiztonsággal, a közrenddel és a közerkölcsiséggel nem ellenkezett.[4]

A hazai jogban a politikai, humanisztikus, közművelődési, nemzetiségi (irodalmi vagy művelődési) céllal létrehozott egyesületek képezték a „közönséges" egyesületeket,[5] amelyeket főként miniszteri rendeletek szabályoztak: elsősorban ide tartozott az 1873. évi 1394. számú és az 1875. évi 1508. elnöki számú belügyminiszteri rendelet,[6] amelyeket – az említett sorrendben – gr. Szapáry Gyula és Tisza Kálmán bocsátott ki.

Az egyéni szabad akaratnyilvánítás és az egyesülési szabadság elvei[7] mentén a közönséges egyesületek (tipikus elnevezéssel: egyletek, társulatok, körök) nem álltak közvetlen állami rendészeti felügyelet alatt – szemben a kereskedelmi (mai értelemben vett gazdasági) társaságokkal –, a törvényességi felügyeletüket elsősorban a köztörvényhatóságok (vármegyék, thj. városok) látták el a maguk illetékességi területén, és csak akkor avatkozhattak az egyesületek működésébe, ha a tevékenységük közérdeket vagy a tagok vagyoni érdekét veszélyeztette. Ez alól az 1872. évi ipartörvény alapján létrehozott *munkásegyletek* voltak kivételek, mert azok a kormányzatban bizalmatlanságot ébresztettek a munkásmozgalom nemzetközivé válása és az évszázad végén Európa-szerte terjedő baloldali, de a hivatalos politikai pártkörökbe befogadni nem akart szocialisztikus eszmék miatt.[8] A törvényhatóságok s a Magyar Királyi Belügyminisztérium egyesületi nyilvántartási könyveket (anyakönyveket) vezettek, minden egyesület megalakulásához *de jure* miniszteri jóváhagyásra volt szükség. A valóságban ez nem csak a belügyminisztert jelenthette, hanem a tevékenységi kör szerint illetékes szakminisztert. A közönséges egyesületek alapítása elvileg szabad volt, azonban a törvényhatóságok útján előzetesen fel kellett terjeszteni az alapszabályaikat, s csak a láttamozás (bemutatási záradékkal történő ellátás) után kezdhették meg működését. Ez azonban mégsem volt valódi engedélyezési eljárás, mert a záradékolás nem függött a kormány diszkréciójától, az alapítási feltételek fennállta esetén azt nem lehetett megtagadni. Ha a tényleges beérkezéstől számított negyven nap alatt nem keletkezett miniszteri döntés, akkor az egyesület ideiglenesen elkezdhette a működését, azonban jogilag nem volt egyértelmű, mi történjen

4 Bozóky Alajos: *Az ausztriai magánjog rendszere*. Budapest, 1891. 76–81. p.

5 Preier Zsuzsanna: Az egyletek, egyesületek jogi szabályozása a 19. században, különös tekintettel a Moson vármegyei Széchenyi Kör működésének bemutatására. *Jogtörténeti Szemle,* 2024. 4. sz. 62. p. DOI: *https://doi.org/10.55051/JTSZ2024-4p61.*

6 A m. kir. belügyministernek 1873. apr. 29-én 1394. sz. a. kelt, valamennyi törvényhatósághoz intézett rendelete az egyesületek ellenőrzése tárgyában. *MRT* 1873. 131–134. p.; az 1508/1875. B. M. eln. számú körrendelet az egyletek tárgyában. *MRT* 1898. I. 245–246. p.

7 Concha Győző alkotmánytani megfogalmazásában: „Az egyleti életnek alapelve, hogy minden egyesülés szabad, amely nem irányul törvénytelen tettre; szabad az egyesülés akkor is, ha a fennálló törvényekkel ellenkező czélt tűz maga elé, de annak megvalósítására törvényes, megengedett eszközöket használ, pl. a meggyőzest a fennálló törvény helytelenségéről s annak szükségéről, hogy az alkotmányos úton megváltoztassék". – Concha Győző: *Politikai jegyzetek. I. rész. Alkotmánytan és társadalomtan*. Budapest, 1893. 144–146. p.

8 A m. kir. belügyminister 1898. évi 2219. eln. számú rendelete valamennyi törvényhatósághoz a munkásegyletekkel szemben gyakorlandó hatósági ellenőrzésnek hatályosabbá tétele tárgyában. *MRT* 1898. I. 645–647. p.

a jogképességét illetően, ha utóbb a záradékolás mégsem történt meg.

A törvényhatóságoknak e mellett félévente kimutatást kellett küldeniük a területükön folyó „társulási mozgalomról" (az egyletek alapításáról, megszűnéséről) a Belügyminisztériumba. Ezt a kötelezettséget is 1873-ban fogalmazta meg Szapáry Gyula, de kezdetben a címzettek nem igen vették komolyan, mert 1874-ben csupán két törvényhatóság: Székesfehérvár szabad királyi város és a Jászkun kerület tett eleget a folytatólagos adatszolgáltatásnak, ami miatt e kötelezettséget a miniszter újabb rendeletben erősítette meg.[9]

Mindenesetre az alapításhoz alapszabályra, benne kijelölt célra és szervezetre volt szükség, valamint a kereskedelmi törvény hatálya alá tartozó társaságok esetén legalább hét, más egyesületeknél a *tres faciunt collegium* jogelv szerint legalább három alapító tagra, de valójában nem létezett jogszabályi akadálya annak sem, hogy két fővel jöjjön létre vagy működjön az egyesület. A politikai pártok és munkásegyletek kivételével fiókegyletek is létesíthetők voltak, további korlátozásként az említett két egylettípusnak csak magyar állampolgárok lehettek a tagjai, a többinek viszont külföldiek is.[10] 1875-től minden egyleti alapszabályba felvenni rendelték az alábbi klauzulát: az egyesület „az esetben, ha az alapszabályokban meghatározott célt és eljárást, illetőleg hatáskörét meg nem tartja, a kir. kormány által, amennyiben további működésének folytatása által az állam vagy az egyleti tagok vagyoni érdeke veszélyeztetnék, haladéktalanul felfüggeszttetik, s a felfüggesztés után elrendelendő szabályos vizsgálat eredményéhez képest végleg fel is oszlattatik, vagy esetleg az alapszabályok legpontosabb megtartására különbeni feloszlatás terhe alatt köteleztetik".[11]

Jogsértő tevékenység esetén a törvényhatósági felterjesztés után a vizsgálat, majd pedig a feloszlatás vagy felfüggesztés kötelessége a belügy- vagy a lajstromozó szakminisztert terhelte. A jogsértő módon létrejött vagy működő egyesület tevékenységében való részvétel 1898-tól egyenesen *kihágásnak* minősült.[12] Feltűnő, hogy a szigorúbb fellépés iránti kormányzati igény – ideértve a munkásegyletek fokozott ellenőrzését is – közvetlenül az anarchizmus elleni első nemzetközi konferenciával (Róma, 1898) egyidőben jelent meg, ami nem lehetett véletlen.[13] Összességében a békeévekben a magyar államot a szóban lévő jogterületen is a szabadelvűség jellemezte, minimális jogszabályi környezettel, s inkább a gyakorlat által kialakított anyagi jogi és eljárási renddel.

Az első világháború kitörésekor gr. Tisza István miniszterelnök az egyesületi jogot azonnal korlátozta a hadszínterek közelébe eső országrészekben,[14] pár nappal később, 1914. augusztus 1-jén

9 A m. kir. belügyminisztertől 1874. marcz. l-én 773. sz. a. valamennyi törvényhatósághoz intézett rendelete az egyletek, társulatok s intézetek nyilvántartása tárgyában az 1873. april 29-én kelt 1394. számú belügyministeri rendelet foganatosítása iránt. *MRT* 1874. 209–210. p.

10 Meszlény 1900. *(Egyesület)*, 126–130. p.; Meszlény Artur: Egyesülési szabadság. In Márkus Dezső (szerk.): *Magyar Jogi Lexikon öt kötetben*. III. kötet. Budapest, 1900. 130. p.

11 Melléklet az 1508/1875. B. M. eln. számú körrendelethez. Az egyleti ügyek elintézése, illetőleg engedélyezése és ellenőrzése tekintetéből a következő eljárás állapíttatik meg. *MRT* 1898. I. 246–248. p.

12 A m. kir. belügyminister 1898. évi 1136. eln. számú körrendelete valamennyi törvényhatósághoz a szabályellenesen alakult vagy alakított, illetőleg a hatóságilag feloszlatott vagy felfüggesztett egyletekben való részvételnek kihágássá minősítése tárgyában. *MRT* 1898. I. 244. p.

13 Antal Tamás: *Az Igazságügyi Minisztérium története, 1867–1944. Fejezetek a polgári kor évtizedeiből*. (Az Igazságügyi Minisztérium története, 1867–1990, 1. kötet.) Budapest, 2018. 118–141. p.

14 A m. kir. minisztérium 1914. évi 5.479. M. E. számú rendelete az egyesületi jog korlátozásáról. *MRT* 1914. 1426–1427. p.; A m. kir. minisztérium 1914. évi 5.480. M. E. számú rendelete a közigazgatási hatósági ellenőrzés alatt nem álló kereskedelmi társaságok, vagy külön törvények alapján létesült társulatok, pénztárak stb. rendőrhatósági ellenőrzéséről. *MRT* 1914. 1427–1428. p.

pedig már az egész országban.[15] Újabb egyesületeket vagy fiókegyesületeket további rendelkezésig nem lehetett alapítani, a meglévők csak fokozott rendőrhatósági ellenőrzés mellett működhettek, ami a törvényhatósági rendészeti szervek mellett a főispánokat, a területi parancsnokságokat és a kormánybiztosokat is jelentette. 1916 áprilisában a minisztertanács kivételképpen lehetővé tette a hadviseléssel vagy hadi jótékonysággal összefüggő célú új egyesületek alapítását.[16] A kivételes hatalomról szóló 1912. évi LXIII. törvénycikk felhatalmazása alapján kiadott e kormányrendeleteket csak 1918. november 6-án helyezte hatályon kívül az akkori miniszterelnök, gr. Károlyi Mihály.[17] Az 1919. évi III. néptörvény pedig ki is szélesítette az *egyesülési jog* gyakorlását azzal, hogy nem állami vagy területi közigazgatási szervekre, hanem a bíróságokra bízta az ekként létrejött testületek regisztrációját. A bíróság az egyesületet, ha alapszabályszerű célja nem ütközött a büntető törvényekbe, az egyesületek jegyzékébe bejegyezni lett volna köteles. Azonban az év eseményei nem kedveztek az egyesületi életnek sem, 1919. november 18-án pedig a néptörvény már végleg hatályát is vesztette, s a Friedrich István vezette ideiglenes kormány az 1918. október 30-án hatályban állt jogszabályokat léptette ismét életbe, miáltal a már láttamozott alapszabályú egyesületek tovább működhettek, a többinek viszont harminc napon belül fel kellett terjesztenie az alapszabályát vagy az időközben módosított alapszabályát a belügyminiszterhez. Ő egyébként újabb, akár eseti kivételeket állapíthatott meg az egyletalapítási tilalom alól, ha azt közérdekből indokoltnak látta.[18]

Beniczky Ödön belügyminiszter 1920 márciusában az országos „tisztítási folyamat" részeként kötelezővé tette az egyesületek számára az igazolási eljárásokat, amelyek feladata a tagok Tanácsköztársaság alatt kifejtett tevékenységének vizsgálata volt. A tagság 2%-a írásbeli kérelmére kötelező volt a választmánynak azt elvégezni egy e célra alakított igazolóbizottság által, de hivatalból, külön kezdeményezés nélkül is eljárhatott. Az említett bizottságnak sem kiküldött, sem választott tagja nem lehetett az egyesület olyan tagja, aki ellen feljelentés érkezett, vagy alapos gyanú merült fel az iránt, hogy maga is a proletáruralom mellett agitált, tett vagy beszélt, annak érdekeit szolgálta, vagy magatartásával a „nemzeti hazafias érzést" sértette. A körvonalazott eljárás szerint kellett eljárni az ellenséges csapatok megszállása alól felszabadult vagy a jövőben felszabaduló területeken szabályszerűen működő egyesületeknél is a megszállás idején tanúsított és hazafiatlannak minősített magatartásokra vonatkozóan. A döntés felmentő vagy az egyletből kizáró lehetett.[19]

1920 augusztusában az ekkor még magabiztos Ferdinandy Gyula belügyminiszter[20] a gyülekezési jog megszorításakor úgy fogalmazott, miszerint „megóvni kívánom az egyesületek zavartalan működését abban az esetben, ha a részükre biztosí-

15 A m. kir. minisztériumnak és az egyes minisztereknek 1914. évi 5.735. M. E. számú rendelete a háború esetére szóló kivételes intézkedések tárgyában kiadott rendeletek hatályának kiterjesztéséről. *MRT* 1914. 1448–1450. p.

16 A m. kir. minisztérium 1916. évi 1.442. M. E. számú rendelete az egyesületi jog korlátozásáról szóló 5.479/1914. M. E. számú rendelet kiegészítése tárgyában. *MRT* 1916. 201. p.

17 A magyar minisztérium 1918. évi 4.970. M. E. számú rendelete az egyesülési jog korlátozásának megszüntetéséről. *MRT* 1918. 2200. p.

18 A magyar kormány 1919. évi 5.084. M. E. számú rendelete az egyesülési és a gyülekezési jogról. *MRT* 1919. 729–730. p.

19 A belügyminiszter 1920. évi 15.008. számú rendelete valamennyi törvényhatóság első tisztviselőjéhez az egyesületekben lefolytatandó igazoló eljárás szabályozásáról. *MRT* 1920. 668–669. p.; A m. kir. belügyminiszter 1920. évi 24.602. számú rendelete valamennyi törvényhatóság első tisztviselőjéhez, az egyesületekben lefolytatandó igazoló eljárás szabályozása tárgyában kelt 15.008/1920. B. M. számú rendelet kiegészítéséről. *MRT* 1920. 688–689. p.

20 Ruszoly József: Alkotmányjogi reformtörekvések az első nemzetgyűlés idején. In Ruszoly József: *Újabb magyar alkotmánytörténet, 1848–1948.* Budapest, 2002. 207–263. p., különösen 217–236. p.

tott jogokat láttamozott alapszabályaik keretein belül gyakorolják anélkül, hogy állam- vagy társadalomellenes célzatot rejtegetnének. Különösen elvárom, hogy a hatóságok a munkások gazdasági egyesületei által szorosan vett gazdasági kérdések megvitatása céljából egybehívott gyűlések bejelentéseinek tudomásulvételénél mindenkor a legmesszebb menő méltánylással legyenek, és intézkedéseiknél a kellő ellenőrzés gyakorlása mellett a politikai üldözésnek látszatát is kerüljék".[21] Ugyanakkor a tapasztalt visszaélések miatt novemberben már akként rendelkezett, hogy „az 1918. évi október hó 31-től 1920. március hó 15. napjáig terjedő időn belül alakult egyesületek kormányhatóságilag láttamozott alapszabályait újabb felülbírálás alá veszem, és az egyes egyesületeket a közrend és a tagok vagyoni érdeke szempontjából szükségesnek mutatkozó alapszabálymódosítások keresztülvitelére – az önkormányzatukat érintő jogkövetkezmények terhe alatt – kötelezni fogom".[22] Erre azért volt szükség, mert állítólag több egyesületben – a kilátásba helyezett szankciók ellenére – a láttamozott alapszabálytól eltérő ügyrendet vagy belső szervezeti szabályzatot alkalmaztak.

Végül 1920 novemberében egy gr. Teleki Pál miniszterelnök által kiadott rendelet mindennemű politikai vagy más népgyűlést, egyesületi alakuló gyűlést, a láttamozott alapszabályokkal bíró egyesületek közgyűléseit és taggyűléseit, valamint a felvonulásokat, körmeneteket *megtiltotta*. Ez alól csak a Nemzetgyűlésben képviselt pártok gyűlései és értekezletei képeztek kivételt, ha azokon csak nemzetgyűlési képviselők vagy politikai tisztviselők (főispánok) vettek részt. A rendeletet december 17-én hatályon kívül helyezték, és abból csak a gyülekezési jog általában vett korlátozása maradt meg.[23] Az egyesületek helyi csoportjainak alakítását 1922-ben azzal könnyítették, hogy ismét a törvényhatóságok első tisztségviselői (alispán, polgármester) dönthettek felettük, de csak közérdekű indok alapján lehetett engedélyezniük.[24]

A trianoni békeszerződés katonai rendelkezései között foglalt egyes tilalmak és korlátozások végrehajtásáról szóló 1922. évi XI. törvénycikk mondta ki normatívan az egyesületek „és mindennemű bármely más néven szereplő polgári szervezet" létrehozásának jogát, gyakorlásának lehetőségét, az abban foglalt korlátok között (7–11. §). Ezek a rendelkezések minden sport-, társadalmi és politikai, tudományos vagy más egyesületre, mindennemű iskolára vagy egyéb intézetre, minden egészségügyi (pl. vöröskereszt), jótékonysági vagy más szervezetre, úgyszintén valamennyi sport-, politikai vagy más klubra egyaránt vonatkoztak. Tiltott volt viszont és vétségnek minősült egyesület címén bármilyen fegyveres erőt felállítani vagy fegyveres erővé átalakítható polgári szervezetet létesíteni. A belügyminiszternek évente közzé kellett tennie a láttamozott, azaz törvényesen működő egyesületek jegyzékét. Így a hazai jogrendszerben az egyesülési jog *törvényi szintre emelése* egy tartalmi tekintetben igen szokatlan törvénycikkben valósult meg, mellőzve azonban a részletszabályokat.

21 A m. kir. belügyminiszter 1920. évi 55.010. számú rendelete az egyesülési és gyülekezési jogról szóló 6.622/1920. M. E. számú rendelet végrehajtásáról. *MRT* 1920. 714–715. p. Lásd még a m. kir. belügyminiszter 1920. évi 58.919. számú körrendeletét a törvényhatóságok területén működő egyesületek nyilvántartásáról. *MRT* 1920. 721–722. p.

22 A m. kir. belügyminiszter 1920. évi 75.875. számú körrendelete az egyesületek ügyrendjének bemutatásáról. MRT 1920. 737–738. p.

23 A m. kir. kormány 1920. évi 9.571. M. E. számú rendelete a gyülekezési és egyesületi jog korlátozásáról. *MRT* 1920. 580–581. p.; A m. kir. minisztérium 1920. évi 10.656. M. E. számú rendelete a gyülekezési és egyesületi jog korlátozása tárgyában kiadott 9.571/1920. M. E. számú rendelet hatályon kívül helyezéséről. *MRT* 1920. 639. p.

24 A m. kir. belügyminiszter 1922. évi 44.126. számú körrendelete az egyesületek helyi csoportjainak megalakulásánál követendő eljárásról. *MRT* 1923. 225. p.

A sok hiányos felterjesztés és egyletalapítási próbálkozás miatt végül a szükség szülte, hogy 1922. május 10-én gr. Klebelsberg Kunó belügyminiszter a magyar jogtörténetben először normatívan is részletezte az egyesületi alapszabályokkal szembeni tartalmi követelményeket. Az *alapszabályok* nélkülözhetetlen kellékeit pontokba foglalva sorolta fel egy körrendeletében (77.000/1922. B.M. VII/a. sz.), és az egyes tartalmi elemekhez a kialakult joggyakorlat alapján részletező, értelmező normákat fogalmazott meg:

1. az egyesület címe, székhelye, működési területe, hivatalos nyelve, pecsétje, jelvénye;

2. az egyesület célja (lényegesen különböző célú egyesületek közös alapszabállyal nem voltak alapíthatók);

3. a cél elérésére szolgáló eszközök pontos megjelölése;

4. az egyesületi vagyonra vonatkozó rendelkezések;

5. a tagok osztályozása (alapító, rendes, tiszteletbeli, pártoló, ifjúsági, működő tag, stb.);

6. a tagok felvételének általános kellékeire vonatkozó rendelkezések;

7. a felvétel módozatainak megjelölése;

8. a tagok jogai és kötelességei;

9. a tagság megszűnésének módja;

10. a közgyűlés általában;

11. a közgyűlés határozatképessége;

12. a közgyűlés tárgyai;

13. a választmány (intézőbizottság, stb.);

14. a számvizsgáló bizottság;

15. a tisztikar;

16. az esetleges egyéb önkormányzati szervek;

17. a fiókegyesületek;

18. alapszabálymódosítás, fúzió, feloszlás és a vagyon hovafordítására irányuló határozatok;

19. hivatalos (törvényességi) záradék.

Ezen felül a láttamozási kérelmek felszereléséről, a fiókegyesületek alakításának és a kérelmek hatósági véleményezésének szabályiról is tartalmazott a rendelet klauzulákat. Ugyanakkor a miniszter továbbra is fenntartotta az engedélyezés kivételességét (erről a fent említett törvény hallgatott), vagyis új egyesületet főszabály szerint ezután sem lehetett alapítani, csak nevesített *közérdek* fennállta esetén: „az alapszabályok láttamozására irányuló kérelemben részletesen felsorolandók mindazok a különös méltánylást érdemlő indokok, amelyekre az alapítók az 5.084/1919. M.E. számú rendelet 4. §-ában gyökerező kivételes engedélyezési jogom esetei gyakorlását alapítják”.[25]

Nem sokkal később, 1923-ban azt is tisztázta immár Rakovszky Iván belügyminiszter, hogy melyek azok a *speciális jogállású* (külön törvény alapján létesült) egyesületek, amelyek nem tartoztak a fenti rendeleti szabályozás körébe. Mivel a „többek között” fordulatot használta, így ez nem volt zárt taxáció. Ezek tehát az alábbiak voltak: a kereskedelmet szabályozó 1875. évi XXXVII. törvénycikk 61–257. §-aiban említett kereskedelmi társaságok, az ipart szabályozó 1884. évi XVII. törvénycikk 122–148. §-aiba foglalt ipartestületek, valamint a 149–154. §-aiban írt ipartársulatok, a vízjogról szóló 1885. évi XXIII. törvénycikk 68–141. §-aiba foglalt ún. vízitársulatok, a mezőgazdaságról és mezőrendőrségről szóló 1894. évi XII. törvénycikk 2–11. §-aiba foglalt, a nyomásos gazdálkodásra alakult közbirtokosságok, az 1898. évi XIX. törvénycikk 25–56. §-aiba foglalt erdei közbirtokosságok és volt úrbéres közösségek, az 1898. évi XXIII. törvénycikkbe foglalt gazdasági hitelszövetkezetek, az osztatlan közös legelőkről szóló 1913. évi X. törvénycikk 1–64. §-aiban említett, az osztatlan közös legelők kezelésére alakult társulatok, továbbá a vasúti szolgálati rendtartásról szóló 1914. évi

25 A m. kir. belügyminiszter 1922. évi 77.000. számú rendelete az egyesületi alapszabályok általános kellékeiről. *MRT* 1922. 233–240. p.; A m. kir. belügyminiszter 1922. évi 193.100. számú rendelete az egyesületi alapszabályok általános kellékei tárgyában 77.000/1922. B. M. sz. alatt kiadott rendelet I. Rész III. Fejezet 11. pontjának, valamint a II. Rész b) pontjának kiegészítéséről. *MRT* 1922. 248. p.

XVII. törvénycikk 29. §-ában említett, vasútigazgatást érintő egyesületek.[26] De Rakovszky elrendelte azt is, hogy az ún. asztaltársaságok, melyek egyesületi szervezettel (tisztikarral) bírtak, vagy tagjaik részére jogokat és kötelezettségeket állapítottak meg, illetve amelyek a tagok körén kívül, a társadalomra is kiható – akár politikai, művelődési vagy jótékonysági – célok elérésére irányultak, még ha külön szervezettel és helyiséggel nem is rendelkeztek, jogilag szintén egyesületeknek minősültek, akárcsak a rendes szervezettel bíró, tagdíjjárulékot szedő (nem alkalmi) vadásztársaságok.[27]

A Horthy-korszak következő másfél évtizedére ez a felemás jogi szabályozás állandósult: egyszerre tiltotta, de közérdekkel indokolt esetben engedélyezte is az új egyletek létrehozását. Ez egy idő után szükségképpen azt eredményezte, hogy évente aránytalanul sok felterjesztés érkezett a belügyminiszterhez engedélyezési ügyben, a nemtetszésének 1938-ban Széll József hangot is adott: „az a körülmény, hogy a törvényhatóságok első tisztviselői újonnan alakuló egyesületek alapszabályait még mindig nagy számmal terjesztik fel láttamozás végett, azt igazolja, hogy a hatóságok figyelmen kívül hagyják […] a körrendeleteknek azt az irányelvét, illetve rendelkezését, amely szerint új egyesületek alakítása csak kivételesen, rendkívüli méltánylást érdemlő, közérdekű indokok fennforgása esetén engedélyezhető".[28] Különösen azt kifogásolta, hogy egyes településeken, szerinte indokolatlanul, több azonos vagy hasonló célú egyesület is működött. Emiatt ismét szigorította a felügyeleti eljárás adminisztratív szabályait,[29] és kötelezővé tette felterjesztés előtt a következők vizsgálatát: *1.* nincs-e a megalakuló egyesület székhelyén azonos vagy hasonló célú egyesület? *2.* ha nincs, közérdekből (vallási, nemzetvédelmi, közművelődési, tudományos, közjótékonysági, közegészségügyi, gazdasági, testnevelő, stb.), avagy egyéb figyelmen kívül nem hagyható körülménynél fogva feltétlenül indokolt-e az új egyesület megalakítása? *3.* ha indokoltnak látszik, rendelkeznek-e az alapítók és a vezetőség tagjai az egyesület által kitűzött célok eredményes megvalósításához szükséges erkölcsi előfeltételekkel és hozzáértéssel; biztosítva vannak-e a működéshez, alapszabályszerű célok megvalósításához szükséges anyagi előfeltételek? E mellett minden évben a törvényhatósági vezetőknek jelentésben kellett tájékoztatniuk a Belügyminisztériumot a következőről: *a)* mely egyesületek fejtettek ki alapszabályszerű működést; *b)* melyek szüneteltették vagy szüntették meg működésüket; *c)* melyek működése esett kifogás alá az alapszabályok szempontjából, és tett különleges felügyeleti vagy egyéb intézkedéseket szükségessé? Külön figyelmet igényelt azon egyesületek ellenőrzése, amelyek valamilyen hatósági vagy társadalmi támogatásban részesülnek.[30]

Közben az 1922. évi XI. törvénycikkben megfogalmazott tiltó rendelkezéseket az 1938. évi XVII. törvénycikkel az Országgyűlés módosította, immár önálló törvényben részletezve az *egyesülési szabadsággal való visszaélés* megtorlására vonatkozó szabályokat, büntetőjogi tényállásokat. Lényegében a büntető törvények módosítása-

26 A m. kir. belügyminiszter 1923. évi 9.900. számú körrendelete az egyesületi alapszabályok általános kellékei tárgyában kibocsátott 77.000/1922. B. M. VIIa. számú rendelet módosításáról, illetőleg kiegészítéséről. *MRT* 1923. 372–374. p.

27 A m. kir. belügyminiszter 1923. évi 10.802. számú körrendelete az asztaltársaságok egyesületi jellegéről. *MRT* 1923. 393–394. p.; A m. kir. belügyminiszter 1924. évi 27.181. számú rendelete az egyesületi jog szabályainak a vadásztársaságokra való alkalmazásáról. *MRT* 1924. 394–395. p.

28 A m. kir. belügyminiszter 1938. évi 181.001. számú körrendelete újabb egyesületek alakításának korlátozásáról, és a felesleges egyesületek megszüntetéséről. *MRT* 1938. 432. p.

29 A m. kir. belügyminiszter 1938. évi 181.000. számú körrendelete az egyesületek működésének fokozottabb felügyeletéről és ellenőrzéséről. *MRT* 1938. 429–432. p.

30 A m. kir. belügyminiszter hivatkozott 1938. évi 181.001. számú körrendelete, 433–434. p.

nak tekinthető a jogszabály, amely megerősítette, hogy egyesület (vagy bármily más elnevezésű ilyen szervezet) csak a belügyminiszter, illetőleg az erre nézve irányadó jogszabályok szerint illetékes más miniszter által a belügyminiszterrel egyetértve láttamozott alapszabályok alapján működhetett. Ez a rendelkezés a törvényhozásban vagy törvény által alkotott más testületben való képviseletre irányuló politikai párt működésére nem vonatkozott. A törvénycikk a korábbiakhoz képest újszerű követelményt fogalmazott meg, miszerint az egyesület (vagy bármilyen más megjelölésű szervezet) és a törvényhozásban vagy törvény által alkotott testületben való képviseletre irányuló politikai párt működésében tilos volt az egyesülethez, szervezethez vagy párthoz való tartozás vagy a vezetőség irányába az engedelmesség, avagy más kötelesség megerősítésére esküt, fogadalmat, ünnepélyes ígéretet vagy egyéb olyan nyilatkozatot megkívánni, amely lelkiismereti lekötelezéssel járt. Tiltott egyesületnek vagy szervezetnek, illetőleg tilos működést folytató politikai pártnak kellett tekinteni minden olyan egyesületet, más megjelölésű szervezetet, illetőleg pártot, amely a fenti rendelkezések ellenére működött, avagy tevékenységét a hatóság által elrendelt felfüggesztés vagy feloszlatás után is folytatta, továbbá, amelyik láttamozott alapszabállyal működött ugyan, de titkosan, az alapszabályoktól ténylegesen eltérő módon tette azt. Mindezek megszegése kihágást vagy vétséget valósított meg. A vétség miatti elítélt külföldit az országból ki kellett utasítani és a visszatéréstől örökre el kellett tiltani, belföldit pedig onnan, ahol tartózkodása az állam és a társadalom törvényes rendjére veszedelmesnek mutatkozott, akkor is ki lehetett tiltani, ha az az elítéltnek a községi illetőségi helye volt.

Az eredetileg Szent-Györgyi Albert – mint az újonnan alapított, szegedi székhelyű Horthy Miklós Tudományegyetem első rektora[31] – kezdeményezésére keletkezett 1940. évi XXXIX. törvénycikk az idevonatkozó szakaszában a kultuszminiszternek adott főfelügyeleti jogot az egyetemi és főiskolai ifjúsági egyesületek felett. Hóman Bálint 1941 februárjában miniszteri biztost nevezett ki az ifjúsági egyesületek reformjának végrehajtására Stachó (Szentmártony) Tibor műegyetemi tanár személyében, az eredményt csak 1943-ban foglalták miniszteri rendeletekbe. Az egyetemi és főiskolai ifjúsági egyesületek új alapszabályainak tervezeteit jóváhagyás elnyerése végett a Magyar Nemzeti Diákszövetség Tanácsa útján és véleményes javaslatával lehetett felterjeszteni a közoktatásügyi miniszterhez.[32]

A második világháború kitörésével az egyesülési jogot hasonlóan függesztették fel, illetve korlátozták, mint az első világháború idején. A magyar kormány (sürgős esetben a kinevezett kormánybiztos) a honvédelmi törvény (1939. évi II. törvénycikk 148. §) alapján – a közbiztonság, az állam biztonsága vagy a honvédelem érdekében – megtilthatta egyesületek alapítását, ami lényegében nem volt

31 Az új egyetemet az 1940. évi XXVIII. törvénycikkekkel az Országgyűlés alapította. Szent-Györgyi Albert 1940. november 11-i székfoglaló beszédében mondotta: „Jogilag új egyetem vagyunk, de a mi gyökereink is messze nyúlnak vissza és semmiféle jogi formula nem fejezi ki azt a bensőséges viszonyt, amely minket a kolozsvári Ferenc József Tudományegyetemhez köt. Mi egy törzsnek vagyunk a két hajtása, mi együtt melengettük 20 esztendőn keresztül Erdély egyetemének gondolatát […]. In *Beszámoló a szegedi M. Kir. Horthy Miklós Tudományegyetem 1940–41. tanévi működéséről*. Szeged, 1943. 18–19. p. Lásd még Ámán Ildikó: *A felsőfokú oktatási igazgatás története Magyarországon, különös tekintettel a jogászképzésre. Fejezetek a kolozsvári és a szegedi jogi oktatás köréből*. Szeged, 2021. 185–209. p.

32 A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter 1943. évi 8500. számú rendelete az egyetemi és főiskolai ifjúsági egyesületek működési szabályzatának közzétételéről. *MRT* 1943. 1355–1360. p.; A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter 1943. évi 9.666. számú rendelete az egyetemi és főiskolai ifjúsági egyesületek alapszabályainak jóváhagyásáról és működésüknek ellenőrzéséről. *MRT* 1943. 2951–2953. p. Lásd még Kiss Róbert Károly – Vajda Tamás: *Egyetemi ifjúsági egyesületek Szegeden 1919 és 1944 között*. Szeged, 2012. 538–549., 573–575. p.

újkeletű rendelkezés, a meglévőket pedig a fennálló jogszabályokra tekintet nélkül felfüggeszthette, valamint elrendelhette, hogy a kereskedelmi társaságok s a külön törvények alapján létesült társulatok, pénztárak és más hasonló testületek (intézetek), amelyek addig nem álltak közigazgatási hatósági ellenőrzés alatt, rendőrhatósági ellenőrzés alá vonassanak, ha pedig az a gyanú merült fel, hogy a tevékenységük törvénybe, alapszabályaikba ütközött, vagy államellenes irányt vett, a működésüket a fennálló szabályokra tekintet nélkül korlátozhatta, akár fel is függeszthette. Ezzel párhuzamosan a leventeképzést is az említett szervezeti keretekbe vonták: elrendelték, hogy a leventekötelezettséggel kapcsolatos egyesületi élet országos megszervezését és irányítását a honvédelmi miniszter (a Levente-egyesületek Országos Központja útján) az érdekelt miniszterek bevonásával és a vallás- és közoktatásügyi miniszterrel egyetértve intézze, hozzátéve, miszerint ez nem érintette a belügyminiszternek az egyesületekre vonatkozó főfelügyeleti jogát.[33]

A végrehajtási rendeletben gr. Teleki Pál miniszterelnök ennél máris tovább ment, és 1939. szeptember 2-tól új egyesület, fiókegyesület vagy bármily más megjelölésű, egyesületi jellegű szervezet alakítását további rendelkezésig *megtiltotta*. Kivételre engedélyt ezúttal is a belügyminiszter adhatott, méghozzá olyan esetekben, ha az alapítást törvényes rendelkezés tette kötelezővé, ha az hadi- jótékonysági vagy honvédelmi célokat szolgált, ha a népbetegségek elleni küzdelem eredményesebbé tételét volt hivatva előmozdítani, és végül, ha a megalakulást fontos *országos* közérdek tette kívánatossá.[34]

1943-tól az egyesületek feletti főfelügyeleti jog gyakorlását hatáskör-áttelepítéssel megosztották a belügyminiszter, a vallás- és közoktatásügyi miniszter, valamint a honvédelmi miniszter között. A belügyminiszter jogköréből kikerülő egyesületek alakuló vagy egyéb közgyűlései és gyűlései azonban *de jure* továbbra is a belügyminiszter főfelügyelete alá tartozó társadalmi egyesületekre érvényes rendelkezések hatálya alá estek. Ehhez képest ezek engedélyezése első fokon az illetékes helyi rendőrhatóság, végső fokon pedig – a gyülekezési jog korlátozására vonatkozó kivételes jogszabályok érvényessége alatt – továbbra is a belügyminiszter jogkörébe tartozott, aki az említett engedélyezések kérdésében az érdekelt miniszterek és hatóságok meghallgatása után döntött.[35] A közművelődési egyesületek ellenőrzésébe pedig Keresztes-Fischer Ferenc a Magyar Kulturális Egyesületek Országos Szövetségét is bevonta azzal, hogy a szövetség kiküldöttei az említett egyesületek működését – a közművelődési tárgyú tevékenységeik tekintetében – bármikor ellenőrizhették. A szövetségnek az észrevételeiről évenként részletes jelentést kellett (volna) tennie a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez.[36]

33 A m. kir. honvédelmi miniszter 1940. évi 70.000. számú rendelete a honvédelemről szóló 1939: II. törvénycikk végrehajtására vonatkozó utasítás leventekötelezettségre vonatkozó II. Része 1. Címének kibocsátásáról. *MRT* 1940. 3608–3780. p., különösen 31–39. § és III. sz. melléklet.

34 A m. kir. minisztérium 1939. évi 8.110. M. E. számú rendelete az egyesülési jog korlátozásáról. *MRT* 1939. 1267–1268. p.; A m. kir. minisztérium 1939. évi 10.620. M. E. számú rendelete az egyesülési jog korlátozásáról szóló 8.110/1939. M. E. számú rendelet kiegészítéséről. *MRT* 1939. 2007–2008. p.; A m. kir. minisztérium 1940. évi 8.850. M. E. számú rendelete az egyesülési jog korlátozásáról szóló 8.110/1939. M. E. számú rendelet kiegészítéséről. *MRT* 1940. 3288–3289. p.; A m. kir. minisztérium 1941. évi 850. M. E. számú rendelete az egyesülési jog korlátozásáról szóló 8.110/1939. M. E. számú rendelet újabb kiegészítéséről. *MRT* 1941. 140. p.

35 A m. kir. belügyminiszter 1943. évi 185.000. számú körrendelete különböző társadalmi egyesületek főfelügyeleti jogkörében történt változásokról. *MRT* 1943. 299–301. p.

36 A m. kir. belügyminiszternek a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszterrel egyetértőleg kiadott 1943. évi 212.000. számú rendelete a kulturális egyesületek ellenőrzéséről. *MRT* 1943. 2008–2009. p.

„Dr. Nagy Emil volt igazságügy-miniszter emlékbeszédet mond lord Phillimore-ról a Magyar Jogászegylet közgyűlésén. 1. Papp József, az Ügyvédi Kamara elnöke, 2. Nagy Emil, 3. Szászy Béla igazságügyi államtitkár, 4. Kollár László titkár." [*Tolnai Világlapja,* 1930. (február 5.) 6. sz. 9. p.; AÚ]

Magyarország német megszállását követően, 1944 áprilisa végén a Sztójay-kormány belügyminisztere, vitéz Jaross Andor az egyesületi lét vonatkozásában ekként rendelkezett: „a termelés folytonosságát és zavartalanságát, ezáltal minden rendelkezésünkre álló erő összpontosítását, csak úgy látom biztosítottnak, ha a politikai pártok és egyesületek tevékenységüket, párt- és egyesületi életüket a lehető legszűkebb körre korlátozzák, és senkit sem vonnak el munkahelyéről. Ezzel a pártok és egyesületek rendes napi életéhez tartozó, a párt- és egyesületi élet folytonosságát biztosító adminisztratív tevékenységet nem kívánom érinteni. A tagok szokásos párt- és egyesületi helyiség látogatásai sem esnek kifogás alá, de ezek gyűlés jellegét nem ölthetik, s ezen alkalmakkor beszédek sem hangozhatnak el. Tagértekezlet, vezetői vagy választmányi értekezletek sem tarthatók vagy engedélyezhetők."[37]

Érdekesség, hogy az egyesületi jog hazai polgári kori történetének van egy „utolsó utáni" rövid fejezete: 1944 júliusában Sztójay Döme miniszterelnökként még maga rendelte el a Magyar Ipari Munkások Országos Szövetsége létrehozását, illetve ennek tagjaiként az egy-egy ipari foglalkozási ágba tartozó munkások összefogása céljából Budapest székhellyel országos szakmai központok s az egyes helyi körzetekben foglalkoztatott ipari munkások részére helyi munkásegyesületek alakítását. Az új, egyesületekből létrejövő szervezet feladata a munkások foglalkozási körében a nemzeti szempont és keresztény erkölcs követelményeinek érvényre juttatása és biztosítása, az ipari munkások anyagi és szellemi jólétének előmozdítása, foglalkozásuk tisztességének és szociális érdekeinek képviselete, valamint a foglalkozásuk gyakorlásával járó jogok védelme és kötelességeik teljesítésének ellenőrzése lett volna.[38]

37 A m. kir. belügyminiszter 1944. évi 175.500. számú rendelete a gyülekezési tilalomról. *MRT* 1944. 515. p.
38 A m. kir. minisztérium 1944. évi 2.700. M. E. számú rendelete a magyar ipari munkások egységes szervezetéről. *MRT* 1944. 1491–1502. p.

A Magyar Jogászegylet alapítása

A kiegyezés utáni Magyarország társadalmi és politikai arculatának megformálásában a hazai jogászság kiemelkedő szerepet vállalt, ez szükségképpen magára a jogászságra is visszahatott, amelyhez a leginkább ismert példaadók közül valószínűleg a *Német Jogászgyűlés* szolgáltatta a legtöbb inspirációt. Ez 1860-ban alakult, tehát még az ún. Német Szövetség második korszaka alatt. Az utóbbi körülmény említése nem elhanyagolható jelentőségű a korabeli „nagy" Németországban, mivel a tagállamok között egyelőre lazább közjogi kapcsolatot eredményező államszövetségi forma tovább fejlesztéséhez – az 1867 és 1871 közt megvalósuló „kis német egységhez" – nagyban hozzájárult a közös szakmai fórum, amelyen a vezető német elméleti és gyakorlati jogászok az együtt munkálkodás útjait ki tudták alakítani – mind a professzió, mind a politika keretei között. Máthé Gábor így találóan jegyezte meg, hogy 1866-ig a Német Jogászgyűlést mintegy sajátos „előparlamentnek" tekintették, amely kezdetben az Északnémet Szövetséghez, nem sokkal később pedig a Német Birodalom alkotmányához vezetett.[39] Vagyis a sokféle hátterű német jogász a torzóban maradt frankfurti kísérlet után (1848–1849) ismét elkezdett egy „közös nyelvet" beszélni.

A magyarországi helyzet azonban részben különbözött: jogászaink első országosnak tekinthető szakmai mozgalma, a *Magyar Jogászgyűlés* az osztrák–magyar kiegyezés (1867) után szerveződött 1869 és 1870 folyamán, nem előtte, miáltal olyan nagy nemzetpolitikai, a közös *Kulturkampf*ban is gyökerező[40] eszmei és mintegy „új államalapító" küldetésre, mint a németeknél, nem kellett vállalkoznia. Az eredetileg a soproni és a budapesti ügyvédek köreiben indult kezdeményezésre létrejött első hazai gyűlés megnyitását 1870. szeptember 25-re tűzték ki, de a Magyar Jogászgyűlés alapszabályát már az előző év decemberében megvitatták és el is fogadták. A kiegyezés utáni első olyan – *de jure* egyesületi jellegű – fórum volt ez, ahol „minden magára valamit is adó jogász" megjelent, reprezentálva a magyar értelmiség egy szignifikáns részét, valamint az önálló államiságnak megfelelő, modern magyar jogrendszer iránti közös, nemzeti igényt. Nem kevésbé volt ez jele az osztrákokkal szemben annak kifejezésének, hogy létezett öntudattal bíró, a nemzeti jogrendszer kialakítására képes, velük egyenlő szakmai rangú magyar jogászság is.[41]

Kezdetben még vita tárgyát képezte, hogy csak az ügyvédség vagy a teljes hazai jogászság szerveződése legyen az országos gyűlés, azonban – többek között a fiatal Szilágyi Dezső, későbbi igazságügy-miniszter kiállásának hatására – a széles alapokon nyugvó szervezés kapott többségi támogatást. Hozzá szükséges tenni, mindez jóval az ügyvédi rendtartásról szóló törvény (1874) elfogadása előtt történt. Szilágyi 1869 decemberében kifejtett érvei végül is meggyőzők voltak: „Magyarország a legnagyobb mérvű jogi átalakulások küszöbén állván, ez idő szerint a legszükségesebb jogi közvéleményt fejteni ki, mely egyrészt a törvényhozást tájékozza, másrészt a jogi reformok szükségének

39 Máthé Gábor – Richter Richárd: *A Magyar Jogászgyűlés (1870) és a Magyar Jogász Egylet (1879) alapítása*. Budapest, 2010. 39. p.
40 Ruszoly József: *Európai jog- és alkotmánytörténelem*. (Opera Iurisprudentiae 1.) Szeged, 2011. 510–511. p.
41 Máthé–Richter 2010. 36–38. p.

érzetét általánosítsa. Ezen eredmény pedig csak jogászgyűlés által érethetik el. Mert az ügyvédgyűlésből ki leendvén zárva a tekintélyben hatalmas bírói kar, s az elméleti tudományt képviselő tanári kar: a gyűlés kimondásai nem bírhatnának kellő súllyal, s így a czél el lenne tévesztve". A december 21–22-én megtartott ügyvédi ankét döntött az alábbiakról: „Dr. Szilágyi Dezső indítványa tekintetében határozatba ment, hogy ideiglenes, és pedig tekintve a kezdet nehézségeit, ez alkalommal 25 tagból állandó bizottmány azonnal megválasztassék, s megbízassék az első jogászgyűlést, mely alakuló, de már egyszersmind határozó leend, a jövő év június havára egybehívni, időközben az ideiglenes alapszabályoknak felsőbb jóváhagyását kieszközölni s jóváhagyás után azokat kinyomatni s a részvétrei felhívásokat, melyek az indítványok beadásának helyét és határidejét is tartalmazzák, az ügyvédegyleteknek, a törvényszékek elnökeinek s a jogi tanintézetek igazgatóinak aláírások gyűjtése végett szétküldeni".[42]

A Jogászgyűlés ténylegesen nem rendszeres tevékenységet végző szakegyesület lett tartalmilag, hanem inkább egy haladó szakmai mozgalom, amelyből az elkövetkező évtizedben hetet rendeztek. Az 1870. évi, első eseményt ténylegesen szeptember 25. és 30. között tartották Pesten, amelyet Horvát Boldizsár igazságügy-miniszter is melegen támogatott. A kvázi hivatalos közlönye a *Themis* (1871 végétől *Magyar Themis*) volt 1880-ig, amelyet az állandó szervezőbizottság titkára, Siegmund Vilmos ügyvéd szerkesztett, majd 1877-től felelős szerkesztőként a jogtudós Fayer László. A nagy események után (1871, 1872, 1873, 1874, 1876, 1879) pedig részletes évkönyveket jelentettek meg, szintén Siegmund gondozásában.

A hazai jogélet – a Jogászgyűlések hatására is – igen felpezsdült az 1870-es években, és egyre inkább megnövekedett az igény egy olyan önszerveződésre, amely az átlagosan évi egyszeri találkozóknál gyakrabban, vagy éppen állandóan képes összefogni – elsősorban tudományos alapon – a szakmai közéletet. Érdemes már itt felhívni a figyelmet arra is, hogy a dualizmus korában a gyakorlati és a tudományos szakmai disputa nem vált el egymástól oly látványosan, mint napjainkban, mi több, a jobbára hetilapként megjelenő jogi folyóiratok (pl. *Magyar Themis, Jogtudományi Közlöny, Ügyvédek Lapja, A Jog*) és általában a jogászi attitűd kifejezetten igényelték a kettő együtt művelését. Bár az első felvetés jóval hamarabb jelent meg, csak ebben a miliőben, a Jogászgyűlés alapítása után tíz évvel érett meg az elhatározás az állandó működésű új egyesület iránt, párhuzamosan a Jogászgyűlés(ek) ritkább összehívásával.

Előzményként említendő, hogy már 1871-ben közölt cikket a *Themis* egy olyan országos egyletalapítás témájában, amely nem lenne azonos az évenkénti Jogászgyűléssel. A cikkíró, Nagy János szerint ez megoldható lett volna a fővárosi ügyvédegylet „országosításával", vagy az akkor nagy lendülettel elindult jogászgyűlési mozgalom tagjaiból egy könyvkiadó egyletet is magába foglaló, külön országos jogászegylet létrehozásával, az 1841-ben alapított Királyi Magyar Természettudományi Társulat mintájára. Céljául a szerző a külföldi jogirodalomból vett ismeretek terjesztését, a hazai jogirodalom keretében megjelenő munkák bírálatát, általában a jogfilozófia és a jogtörténelem művelését, a bírói joggyakorlat megfigyelését, s ez utóbbira nézve „combinative a mívelt külföld intézményeivel" javaslatok kidolgozását, valamint az ügyvédegyletekkel együttműködve az „ügyvédrendszer" tökéletesítését, illetve napi kérdések kitűzését és a szakmai viták közzétételét jelölte meg. Érdemes kiemelni, hogy már itt megjelent a rend-

42 Siegmund Vilmos (szerk.): *A Magyar Jogászgyűlés évkönyve 1870. évre*. Pest, 1871. v–vii. p.

szeres szakmai kiadványok gondozásának és azok a tagok részére ingyenesen vagy csekély díjért való kiosztásának gondolata saját „magánkönyvtárak" létrehozása érdekében, ami később az egyik legfontosabb küldetés lett. Az említett lapszerkesztő, Siegmund Vilmos az alábbi megjegyzést fűzte a közleményhez: „Mi részünkről úgy az »országos jogászegylet«, mint az »országos ügyvédgyűlés« eszméjét teljes szívünkből pártoljuk, és felkérjük az illetékes köröket ezen egyletek eszméjének felkarolására és életbeléptetésére; e czélból szívesen tért nyitunk az eszmecserének, mert az nézetünk szerint leghathatósabban elősegítheti a megpendített üdvös eszmék valósítását."[43] Ennek azonban akkor még nem lett foganatja.

Ismereteink szerint a közvetlen alapítási terv csak később, a budapesti „Jogászkörben" fogant, ami tulajdonképpen egy, a belvárosi – a Kishíd (mai Türr István) és az Aranykéz utca sarkán álló – Vadászkürt vendéglő és szálloda éttermében összeülni szokott asztaltársaság volt, a szó jogi értelmében nem önálló tagsággal és szervezettel bíró egylet (az állandósult asztaltársaságok csupán 1923-tól vétettek az egyletekkel azonos tekintet alá[44]). Főként – kezdetben nem kizárólag – valóban jogászok alkották, de a hetente megjelentek a szerint változtak, hogy aznap a társas összejövetelre kik tudtak elmenni. Mégis, a már említett tudós ügyvéd, Fayer László személye kapcsán ebben találjuk azt a közösséget, ahonnan a *Jogászegylet* az útjára indult. Mindenesetre a körben rendszeresen tartottak vacsorával egybekötött vitaesteket, amelyeken a szakmai témákat hol eseti jelleggel vetették fel, hol előre kitűzték azokat.[45]

Az első olyan „híradás", amely immár konkrétan az egyletalapítással hozható kapcsolatba, a *Magyar Themis* egyik 1879. februári számában volt olvasható a „Különfélék" rovatban, a Bécsi Jogászegylet évi közgyűléséről szóló rövidhír mellett, mely utóbbiban szerepelt az az ironikus megjegyzés, miszerint „elhatároztatott egy osztrák–magyar jogászgyűlés szervezése a két állam közti jogegység előmozdítása czéljából. (Hiú törekvés.)". Talán sorosszerű, de éppen ezen az oldalon tették közzé az alábbi egyetlen, sejtelmes mondatot is: „A »Jogászkör«-ben f. h. [folyó hó – azaz február –, *A. T.*] 27-én Dr. Fayer László bemutatja az ötös bizottság által készített alapszabálytervezetet".[46] Máthé Gábor közléséből tudjuk, hogy a vitafolyam részletei sajnos máig sem ismertek, mindenesetre csak az április 3-i lapszámban adták hírül, hogy „az alapszabályok megállapítása után e »Magyar jogászegylet« f. hó 27-én a budapesti [ügyvédi] kamara termében alakuló közgyűlését megtartotta", amelyet ő február 27-re datált.[47] A „f. hó." rövidítés ugyanakkor rendszerint „folyó hónapot" jelentett a korabeli zsurnalisztikában, de 1879 áprilisában még nem jött el a 27. nap, a folyóirat megelőző száma pedig március 27-én jelent meg a szóban lévő hír nélkül, ezért mindent összegezve valószínű, hogy a „f. hó." nem februárra, hanem márciusra utalt, csak benne maradt a március végén írt, ám végül az első áprilisi számban közölt szövegben. Ezt erősíti a *Jogtudományi Közlöny* április 4-i száma, amely már

43 Nagy János: Indítvány egy országos jogászegylet alakítása iránt. *Themis,* 1871. (szeptember 24.) 39. sz. 435. p.; Görög Márta: Szemelvények a Magyar Jogászegylet első éveiből. In Kruzslicz Péter – Sulyok Márton – Szalai Anikó (szerk.): *Liber Amicorum László Trócsányi. Tanulmánykötet Trócsányi László 65. születésnapja alkalmából.* Szeged, 2021. 89–90. p.

44 A m. kir. belügyminiszter 1923. évi 10.802. számú körrendelete az asztaltársaságok egyesületi jellegéről. *MRT* 1923. 393–394. p.

45 Máthé–Richter 2010. 26–27. p. Lásd még ehhez például a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár (FSZEK) Budapest-képarchívumának K001609., AN040719., AN040725. és AN040728. azonosítószámú tételeit!

46 Különfélék. *Magyar Themis,* 1879. (február 27.) 9. sz. 63. p.

47 Máthé–Richter 2010. 28. p.

— (**Magyar jogászegylet.**) Fővárosunk jogászi köreiben rógóta és általánosan éreztetett oly tudományos és társadalmi egyesülés szüksége, minő másut számos jogásztársaságot és más téren nálunk is virágzó szakegyleteket létesitett. Ennek következtében számos szakférfiu, több, a törvényhozás, a jogszolgáltatás és az irodalom terén kitünt és az ügy iránt melegen érdeklődő férfiu pártfogó vezetése alatt egy országos jogászegylet létesitésre kezdeményezte, mely a jogtudomány mivelésért és a hazai jogélet fejlesztésére lesz hivatva. Az alapszabályok megállapitása után, a „Magyar jogászegylet" f. hó 27-én, a budapesti ügyvédi kamara termében alakuló közgyülését megtartotta, melyen az igazgatóválasztmányba beválasztattak: Elnöké Mailáth György országbiró; alelnökké Csemegi Károly legfőbb itélőszéki tanácselnök és dr. Környei Ede ügyvéd; titkárokká: Dr. Dell Adami Rezső és dr. Fayer László ügyvédek; ügyészé dr. Siegmund Vilmos ügyvéd; könyvtárnokká: dr. Nagy Ferenc egyetemi magántanár; pénztárnoká: Dr. Szivák Imre ügyvéd; választmányi tagokká: Daruváry Alajos, Tóth Elek, Manojlovits Emil, Szentgyörgyi Imre, Vécsey Tamás, dr, Herich Károly, Hódossy Imre, dr. Telszky István, dr. Győry Elek. Ily vezetés mellett csak a legüdvösebb működést várhatjuk és a legszebb jövőt kivánjuk a fiatal egyletnek.

Egy, a Magyar Jogászegylet megalakulásáról szóló sajtóhír. [*Pesti Hirlap,* 1879. (március 31.) 89. sz. 6. p.; AÚ]

Különfélék.

(**Országos Jogász-Egylet.**) A lapokban olvassuk, hogy a mult hó végén országos jogász-egylet alakult, mely tisztviselőit is megválasztotta. Örömmel üdvözlünk minden szellemi mozgalmat a jogi téren, s igy annál inkább örömmel kellene fogadnunk az oly mozgalmat, mely a szellemi téren való müködésnek országos jelleget kiván adni. Megvalljuk azonban, hogy az országos jogász-egylet megalakulása felőli hir bennünket meglepett, mert nem tudtuk elképzelni, hogy egy oly egylet megalakulása, mely mint *országos* mert megalakulni, hogy történhet oly csendben, hogy még előzőleg az egész dolog felől a lapok sem szólottak, sőt ama szaklap *(a Magyar Themis)* is, melynek — mint halljuk — szerkesztője bocsátotta ki az alakuló gyülésre való felhivásokat is, jónak látta hallgatni a dologról. Miután lapunk szerkesztője, ki pedig egy országos jogászegylet megalakulásához való meghivatásra ugy szerkesztői, mint a m. t. akadémiának jogi munkálataiért megválasztott tagja is talán igényt tarthatott volna, nem lehetett oly szerencsés ily meghivást nyerni, magán uton tudakozódtunk az után, hogy tulajdonképen mi uton történt a megalakulás, s kik voltak tulajdonképen azok, kik arra, hogy mint országos egylet megalakuljanak, magukat jogositva érezték. Erre azt a felvilágositást nyertük, hogy állott fenn, vagy tán ma is fennáll egy összejövetel, mely csütörtökként a «Vadászkürt» fogadóban vacsorál, s vacsorázás közben felolvasásokat s vitatkozásokat tart. E társaságnak mely «Jogász-kör» nevet visel, sem alapszabályai sem meghatározott tagjai nem lévén, azon óhaj vált általánossá, hogy a kör rendszeres megalakulást nyerjen, s ennek eszközlése végett egy bizottság küldetett ki, mely azonban a tevékenységi kört keveselve, az országos jogászegylet tervével lépett fel. E bizottság jelentése alapján lett az alakuló gyülés egybehiva, melyhez meghivást csakis az nyerhetett, ki legalább egyszer a csütörtöki vacsorán részt vett. Az ily módon meghivottak közül megjelent 14—15 egyén alakult meg mint *országos* jogász-egylet, mely országos egylet azután megválasztotta tisztviselőit, megállapitotta a 10 frt évi tagdijat, s most fogja már résztvételre felhivni az ország jogászait. Ez eljárás lehet ugyan bizonyos szempontoknál fogva, vagy bizonyos czélok elérésére igen alkalmas, de hogy néhány magánember összegyülni, s mint országos jogászegylet megalakulni jogositva lehetne, azt alig hihetjük. Ha a jogászkör országos egyletet kivánt alakitani: határozta volna el ezt, bocsátott volna országszerte mindenfelé felhivásokat, melyekben az ország jogászait egy bizonyos napra meghivja, e megjelentek azután alakulhattak volna országos jogászegyletté, intézkedhettek volna a továbbiak felett.

Igy azonban országos egyletnek csak az tehintheti, ki előtt alakulásának története nem ismeretes; mert oly uton és módon, mint az országos jogászegylet alakulása történt a legkisebb járásbiróságok székhelyein is alakulhatnak országos jogászegyletek. Mert a gyülésben részt nem vevő országos nevü s tekintélyü férfiakkal azok is megtölthetik tisztviselőiknek névsorát. A *Themis* legutóbbi száma sem lép ki a burkolózás lepléből és nem is a választók, hanem csakis a megválasztottak fényével övezi körül ez egyletet. Hogy mi volt a titkolódzó eljárás oka, nem kutatjuk, s azért tartózkodunk azokról a czélra vonni következtetést, azt pedig, hogy mi lesz az eredmény, a jövő fogja megmutatni.

Az „Országos Jogász-Egylet" megalakulásáról szóló hír a szaklapban. [*Jogtudományi Közlöny,* 1879. (április 4.) 14. sz. 112. p.; AÚ]

egyértelműen „a múlt hó végén" szófordulatot használta az alapítás módját – az előzetes publicitás hiányát s az alapítótagok relatíve kis számát – erősen bíráló cikkében.[48] Tehát valószínűleg *1879. március 27.* volt az alakuló ülés tényleges dátuma.

Az alapszabállyal kapcsolatban említett „ötös bizottság" alighanem öt főre utalt, név nélkül annyit lehet tudni róluk – vagy inkább általában az alapítókról –, hogy „számos szakférfiú, több a törvényhozás, a jogszolgáltatás és az irodalom terén kitűnt és az ügy iránt melegen érdeklődő férfiú pártfogó vezetése alatt egy országos jogászegylet létesítését kezdeményezte, mely a jogtudomány művelésére és a hazai jogélet fejlesztésére lesz hivatva". A közölt rövid indokolás pedig ezt írta: „a budapesti ügyvédegylet, mely szűkebb szakkörben e szükségletnek azelőtt némi kielégítést nyújtott, a kamarai szervezet folytán megszűnt. Az évenkinti jogászgyűlés laza köteléke nem lehet kielégítő s a m. tud. akadémia munkakörének szélessége és tagszámának korlátoltsága folytán a jogtudomány különös művelésének nem felelhetett meg oly mértékben, mint azt talán éppen jogállapotaink kívánatossá tennék".[49] Az alapszabályt először szintén a *Magyar Themis* publikálta.[50]

Ekkor egyleti elnökké a nagytekintélyű Mailáth György országbírót, egyben a Magyar Királyi Kúria semmítőszéki osztályának elnökét,[51] alelnökké Csemegi Károlyt, a Kúria legfőbb ítélőszéki osztályának tanácselnökét, az előző évben elfogadott *Büntető törvénykönyv* kidolgozóját, valamint Környei Ede budapesti ügyvédet választották meg. Azonban Mailáth ezt a tisztet ténylegesen nem foglalta el, és az alapításnál sem volt jelen. Más elfoglaltságaira – melyekhez országbíróként az említetteken felül még a Főrendi Ház elnöki méltósága is hozzátartozott – és egészségi állapotára tekintettel végül nem látta el az új egyleti teendőket, helyette ténylegesen Csemegi járt el. Így lehetséges, hogy máig megosztó, voltaképpen kit tekintünk/tekintsünk az egylet első elnökének.[52]

Miként az előző fejezetben bemutattuk, egy egyesületet jogilag csak az alapszabályának belügyminiszteri láttamozása után lehetett megalakultnak tekinteni. A Jogászegylet júniusban be is mutatta alapszabályát, azonban arról értesítette a minisztérium, hogy csak azután láthatja el záradékkal, ha az egyesület az 1875. évi 1508. számú BM rendeletben megfogalmazott – átalunk is említett – kötelező klauzulát az alapszabály szövegébe iktatja, amely szerint törvényellenes működés esetén, a vizsgálat eredményétől függően, az egyesületi tevékenység felfüggeszthető, vagy a szervezet fel is oszlatható a kormány által. Szeptember 13-án az egylet igazgató választmánya (elnöksége) megtárgyalta a felhívást, és elfogadhatatlannak nyilvánította a hiányolt pont felvételét: „jogi szempontból elfogadhatatlannak találtatott, mert a közjog nem contractus; mert egyrészt az állam hatalma nem igényli a magánosok approbatioját s nem tehető függővé attól, s mert másrészt az egyleti alapszabályok magánjogi jellegű társasági szerződést képeznek, melyek közjogi intézkedéseket nem tartalmazhatnak, s a kormányközegek eljárásáról nem disponálhatnak. A kormány közigazgatási beavatkozása vagy tárgyilag jogosult, s akkor jogosultságának elismerése

48 Különfélék. *Jogtudományi Közlöny,* 1879. (április 4.) 14. sz. 112. p.
49 Magyar Jogászegylet. *Magyar Themis,* 1879. (április 3.) 14. sz. 105. p.
50 Uo. 106. p.
51 Antal Tamás: A Magyar Királyi Kúria 1868 és 1945 között. In Bódiné Beliznai Kinga – Megyeri-Pálffi Zoltán (szerk.): *300 éves a Kúria.* Budapest, 2023. 39–46. p.
52 Máthé–Richter 2010. 30. p.; Czine Ágnes: Csemegi Károly, a bíró és a Jogászegylet első tényleges elnöke. In Czine Ágnes (szerk.): *„Csemegi csak egy volt". Csemegi Károly emlékkötet*. Budapest, 2024. 22–23. p.

felesleges az alapszabályokban, vagy tárgyilagos jog szempontjából önkényszerű s akkor nem válik jogosulttá az alapszabályok sanctioja az egylet illetéktelen felhatalmazása által. A polgári kötelességek nem szorulnak egyleti codificatiora s az állam hatalma nem igényli az alapszabályi beczikkelyezést, az állam biztonsága nem igényli a szerződésszerű garantirozást. Államellenes, forradalmi törekvések egyensúlyozására intésképpen még megmagyarázható a kérdéses pont felvétele munkás és hasonló irányú egyleteknél, de általános létfeltételként oda állítva minden egyletre nézve, a politikai erkölcsbe is ütközik; éppen nem indokolható azonban egy oly egyletnél, mely kizárólag oly tagokból áll, kik már hivatásuknál fogva az igazságszolgáltatásnak őrei s mely egyletnek egyedüli czélja a törvény tekintélyének és eredményességének emelése." A választmány ennek szellemében felírt a Belügyminisztériumba, oda nyilatkozva, hogy az inkriminált szöveget maga nem veszi fel az alapszabályba, ha a minisztérium mégis ragaszkodik hozzá, vegye fel az a jóváhagyási záradék szövegébe.[53] Erre október 14-én a 45.670. számú belügyminisztériumi határozattal végül sor is került,[54] bár aligha hihető, hogy minden hivatali ellenállás nélkül. Ezt követően lépett ki a Magyar Jogászegylet a nagy nyilvánosság elé, nem sokkal az októberben megtartott hetedik Magyar Jogászgyűlés után. Részint ez lehet a válasz a *Jogtudományi Közlöny* szerkesztője, Dárday Sándor fent említett, az alapítás körüli, április 4-én közölt bíráló megjegyzéseire.

Az 1879. november 8-i választmányi ülésen fogalmazták meg azt a nyílt kiáltványt, amelyet decemberben több lap is publikált.[55] A dokumentumon Mailáth neve nem szerepelt; az aláírók a következő férfiak voltak: Csemegi Károly első alelnök, dr. Környey Ede második alelnök, dr. Siegmund Vilmos egyesületi ügyész, dr. Szivák Imre egyesületi pénztárnok, valamint Daruváry Alajos, dr. Győry Elek, dr. Herich Károly, Hodossy Imre, Manojlovich Emil, dr. Teleszky István, Tóth Elek és dr. Vécsey Tamás választmányi tagok.

Az alapszabály 1. és 2. §-a szerint az új egyesület célja a jogtudomány művelése és a hazai jogélet fejlesztése volt. Célja elérésére szolgáltak különösen: *1.* előadások és vitatkozások; *2.* a jogirodalom, az igazságszolgáltatás és a jogi törvényhozás fontosabb mozzanatainak kritikai vagy ismertető méltatása; *3.* pályadíjak kitűzése tudományos és az igazságügyi törvényhozás körébe vágó munkálatokra; *4.* évkönyv és időszaki közlöny kiadása; *5.* jogtudományi könyvkiadó vállalat létesítése.[56]

A *Magyarország jogászaihoz* címzett novemberi kiáltvány mindezt részletesebben fejtette ki. A „tudományos irány" fejlesztése, fokozása és terjesztése érdekében:

„czélja: a tudományos munkásságot előmozdítani, a búvárlatot serkenteni, a minden oldalról való megvitatást eszközölni, és mindkettőt szakadatlan folytonosságban tartani;

czélja: az egyéni tevékenység helyes eredményei számára a szakavatottak testületi súlyát megszerezni, és ez által amannak sikerét növelni;

czélja: tudományos hatás és visszhatás által az igaz, a helyes, az alapos, a szükséges, a hasznos, a gyakorlatilag kivihető jogi tanok és intézmények számára a hazánkban szerzett tért megtartani és tágítani;

czélja: a törvények alkalmazását figyelem körébe bevonni; a közjog összefüggését a magán-

53 Különfélék. *Magyar Themis,* 1879. (november 6.) 48. sz. 367–368. p.
54 Máthé–Richter 2010. 32. p.
55 Magyarország jogászaihoz. *Magyar Themis,* 1879. (december 18.) 54. sz. 413–414. p.; Magyarország jogászaihoz. *Jogtudományi Közlöny,* 1879. (december 26.) 52. sz. 413–415. p.
56 A »Magyar Jogászegylet« alapszabályai. *Magyar Themis,* 1879. (december 18.) 54. sz. 418–419. p.

joggal, a joggyakorlatnak szoros kapcsolatát a tételes törvényen kívül eső elmélettel kimutatni; különösen pedig, az újabb időben létrehozott törvénykönyvek a törvényhozás szellemében való alkalmazását, a felmerült vagy felmerülhető kérdések megoldásának visszavezetésével a tudomány elveire, behatón és folytonosan előmozdítani;

czélja: átvizsgálni valamennyi lényeges alkatrészében azon egész organismust, melynek helyességétől függ, hogy a törvényekben szunnyadó jog, az azok alkalmazását igénylő esetekben élő valóságra költessék, és zavartalan, biztos, minden illetéktelen befolyástól ment tevékenységben tartassék. Czélja tehát: elfogulatlan, részletes és – ha szükséges leend – ismételt bírálata tárgyává tenni a bírósági, a királyi ügyészségi, az ügyvédi és közjegyzői intézményeket, úgy szervezetük alapfeltételeit, valamint a gyakorlati kivitelt és az elért eredményeket illetőleg.

Különösen a bírósági szervezetet illetőleg fel fogja vetni a kérdést:

vajon a szervezet, úgy amint az megállapíttatott, és úgy, mint az fennáll: megfelel-e a jogállam mellőzhetetlen és transactiót nem tűrő létföltételeinek?

vajon a közigazgatásnak és a törvénykezésnek egymástól való elkülönítése, lényeges, meg nem változtatható követelménye-e a jogrendnek, és ami ettől csak a névben különbözik – a szabadságnak?

vajon igaz-e, hogy ezen elkülönítésnek kisebb vagy nagyobb részben – habár csak az alanyokra vonatkozó – megszüntetése, amidőn az egy sarkelvet sért, a gyakorlatban és különösen a mi viszonyaink közt mégis hasznossá válik?

avagy nem inkább igaz-e az, hogy az ellenmondás a fogalomban, azon fogalomnak az életbe való áthelyezése által nem fejleszthet ki abból mást, mint a benne rejlő lehetetlenséget és zavart; vagy-is azon nagy érdekek mindegyikének megsértését, amelyeknek oltalmáért létez[ik] úgy a közigazgatás, valamint az igazságszolgáltatás, és amelyeknek veszélyeztetésével mindkét organismus az állami intézményekbe helyezett hitelt bontja fel.

A bírósági szervezet körüli vizsgálatai nyomán felvetendi a »Magyar Jogászegylet« ama kérdést is:

vajon ki van-e merítve a társadalomnak a bírói hatalom letéteményeseitől várható és törvényileg megállapítható garantiáinak teljes mértéke azon intézkedésekkel, melyek az 1869: IV. t.-czikkben és a bírói felelősségről szóló törvényekben foglalvák?

és vajon úgy a bírói állomások betöltésére, valamint az előléptetésre nézve nem létesíthetők-e még további, biztos és szilárd alapokon nyugvó szabályok, melyek különösen a magasabb bírói állásba helyezendőknek magasabb jogtudományi képzettsége és buzgalma, valamint a legmagasabb erkölcsi emelkedettsége iránt a lehető legnagyobb biztosítékot adják?

A törvénykezés szervezete átfoglalván az ügyvédi szervezetet is, a »Magyar Jogászegylet« szem előtt tartandja: hogy amint a test csak úgy lehet egészséges, ha az egészséges vérkeringés valamennyi tagját rendszeres tevékenységben áthatja, úgy az igazságügyi organismus is csak úgy lehet helyes, életerős, csak úgy felelhet meg feladatának és részesülhet a felvilágosodott polgárok öntudatos és önként adományozott tiszteletében: ha az egy kitűnő bírói kar mellett, egy épp oly jeles ügyvédi testületben találja fel emelkedett szellemű közegeit."

Az ünnepélyes célkitűzésekben nemcsak a bíróságok és az ügyvédség tevékenységének fontosságát ismerte el és hangsúlyozta az új egylet, hanem a közjegyzőkét is:[57] „mi életerőssé, hathatóssá kívánjuk tenni a közjegyzőséget is; és éppen azért foglalkozni fogunk azon föltételekkel, amelyektől

57 Máthé Gábor: *A magyar burzsoá igazságszolgáltatási szervezet kialakulása, 1867–1875.* Budapest, 1982.; Korsósné Delacasse Krisztina: *Az ügyvédi kamarák létrehozásának okai és körülményei.* In Mezey Barna – Révész T. Mihály (szerk.): *Ünnepi tanulmányok Máthé Gábor 65. születésnapja tiszteletére.* Budapest, 2006. 324–340. p.; Rokolya Gábor: *A magyar közjegyzőség története.* Budapest, 2024. 73–95. p.

életrevalósága függ, és amelyek által hasznossága a társadalom és törvénykezés érdekében elérhető". Kiemelték továbbá a társadalmat felvilágosító jogászi szerep fontosságát, vagyis a szellem vívmányainak a néptudatba való átvitele előmozdítását, ami máig a tudomány művelőinek közös feladata.

A konklúziót ezen, bizonyára a jelenkori olvasók előtt sem ismeretlen szavak foglalták össze leginkább: „a »Magyar Jogászegylet« e kitűzött czéljai elérésére, nyilvános felolvasások és vitatkozások, pályakérdések kitűzése, jogtudományi szaklapok tartása, egy jogtudományi könyvtár alapítása, és évkönyveinek kiadása által akar közreműködni, és azt hiszi, hogy tagjainak emelkedett érzülete fel fogja költeni és hathatós tevékenységben tartani azon szellemet, mely politikai szabadságunk győzelmesen bevégzett kivívása után társadalmi és egyéni szabadságunk föltételeit és garantiáit a nemzeti köztudat és közszellem hitágazatává avatja".[58]

Bár az 1879 októberében megtartott hetedik Magyar Jogászgyűlés hivatalosan még nem foglalkozott az alakulóban lévő Jogászegylettel, noha ott Mailáth György mondta a megnyitó beszédet, aki a IV. szakosztály ülésén fel is szólalt a bírói előmenetel témájakor, az új elnökség egyik tagja pedig Hodossy Imre, a Budapesti Ügyvédi Kamara elnöke lett, s a beszámoló titkár maga Siegmund Vilmos volt[59] – tehát az idézett novemberi kiáltvány aláírói. Az új egyesület a kettő egymáshoz való viszonyának szenzitív kérdését azonban már nem kerülhette meg. Szintén a kiáltványban voltak olvashatók az alábbiak: „a Magyar Jogászegylet kiegészítője, folytatása leend a jogászgyűléseknek, ezektől főleg abban különbözve: hogy tevékenysége nem szoríttatván egymástól távol eső időközre, figyelmét minden időben, mindenik jogfejlődési mozzanatra irányozhatja, és a gyakorlati jelentőséget nyert eszmékkel, vagy a törvényhozás elé terjesztett javaslatokkal szemben idejekorán állást foglalva: akkor ébreszthet, buzdíthat és serkenthet, midőn ezt a jogélet létfeltételeinek kellőleg átgondolt és helyesen előkészített érvényesítése igényli; ellenben akkor emelheti a tudomány és az élet igazságaira alapított figyelmeztető, óvó és visszatartóztató szavát, midőn e kötelesség teljesítését a szükség leginkább követeli". A szöveg egy későbbi pontján még egyszer nyomatékosította az új egyesület választmánya: „e munkában résztvenni és e részességre valamennyi hivatottat buzdítani: ez czélja a magyar jogászgyűléseknek; ez leend – folytonosságban tartott czélja a »Magyar Jogászegylet«-nek is".[60]

Noha közel tíz évvel azelőtt az első Jogászgyűlésre csaknem 1700-an regisztráltak,[61] a Marosvásárhelyi Jogászegylet pedig több mint ötszáz, többségében erdélyi taggal bírt már 1870-ben,[62] a Magyar Jogászegylet tagjainak száma kezdetben csupán néhány tucat volt, de bíztató emelkedést mutatott. E miatt csak hónapokkal később, 1880. május 9-én tartották az (országos) egylet *első rendes közgyűlését* a Budapesti Ügyvédi Kamara helyiségeiben, ami lényegében az alapítási folyamat befejezése volt.[63] Ezen az eseményen Csemegi Károly alelnökként azzal kezdte megnyitó beszédét, hogy hivatalosan tájékoztatta a tagokat az elnöki szék sorsáról; arról, hogy Mailáth György végül nem fogadta el a felkérést: „a küldöttség, mely a közgyűlés általi megbízatása folytán ő Excellentiája előtt Önök lelkesült bizalmát és kérelmét tolmácsolta: tanúja

58 Lásd előbb az 55. jegyzetet!
59 Siegmund Vilmos (szerk.): *A Magyar Jogászgyűlés Évkönyve 1879. évre*. Hetedik évfolyam, második kötet. Budapest, 1880. 3–10. p; Zlinszky Imre: A VII. magyar jogászgyűlés után. *Jogtudományi Közlöny,* 1879. (október 24.) 43. sz. 337. p.
60 Lásd előbb az 55. jegyzetet!
61 Siegmund Vilmos (szerk.): *A Magyar Jogászgyűlés évkönyve 1870. évre*. Pest, 1871. x. p., valamint „Tag-névsor" (i–xlvi. p.).
62 Nyilatkozat a magyar jogászgyűlés és az erdélyi jogász-egylet kérdésében. *Törvényszéki Csarnok,* 1870. (június 14.) 45. sz. 177–178. p.
63 A »Magyar Jogászegylet« közgyűlése. *Magyar Themis,* 1880. (május. 13.) 20. sz. 160–163. p.

volt a küzdelemnek, melyet az ügyünk iránti meleg és többször kifejezett rokonszenv és az országos hivatásaival egybekapcsolt kötelezettségek egymással küzdöttek; és küldetésünk teljesítése közben volt is több oly pillanat, melyben reménylenünk lehetett, hogy ő Excellentiájának ügyünk iránt élénken hangsúlyozott nemes érdeklődése sugalmazni fog oly módot, mely a legerősebb kötelességérzetből származó tűnődő aggodalom legyőzése után, egyletünk legbensőbb óhajának teljesültét lehetővé teendi. […] Önöket tisztelt Uraim, a magyar jogtudomány fennkölt szellemű harczosait, első közgyűlésünkön, egyletünknek úgy szólván e megnyitó ünnepélyén [ezért] egy, az érdemek fényében sugárzó férfinak világító, lelkesítő és meggyőző szónoklata helyett, a magyar jogászat egyik szerény munkásának, habár a legmélyebben érzett, de a rokonszenves közérzület dagadó vibratiójának titkos szervéig el nem ható, egyszerű szavai üdvözlik."[64]

Kitért az időszerűség kérdésére is, amelyet az egylet alapítását bírálók vitattak. „Igenis, a mi törekvésünk időszerű; mert a jog felismerése és alkalmazása minden időhöz való; időszerű: mert a mi jogunk nem a pártjog, mely utóbbi a mi tantételünk szerint nem egyéb, mint a valódi jognak meghamisítása. Szövetségünk időszerű: mert mi nem kölcsönzünk szólamot és vezényszavakat sem a politikai pártoktól, sem az egyes társadalmi osztályoktól; mi nem lessük sem azoknak, sem ezeknek a pillanat változó exigentiái vagy önző érdekei szerint minősülő vágyait, hogy a jog látszatának külszínével fedjük azt, ami csupán hatalmi expediens, vagy a tönkrejutott tekintély múzeumi darabjának galvanicus rángatódzása. Az, amit mi akarunk és czélba veszünk, nem rombol, nem pusztít, nem silányít, nem kápráztat: hanem alkot, emel, nemesít és felvilágosít. Mi tudjuk és átértjük: hogy nem a legáldásosabb elemek azok, amelyek a legnagyobb robajjal jutnak a felszínre" – mondta határozottan Csemegi, majd így folytatta: „Időszerűtlen a mi egyletünk? Ha van Európában ország, mely egy tartós, állandó jogászegylet ernyedetlen működését éppen most szükségessé teszi: ez ország mindenek fölött Magyarország."[65]

„Vezérel hitünk a jognak győző, hódító erejébe; vezérel bizalmunk a tudomány hatalmába; vezérel annak tudata, hogy *In hoc signo vinces!*" – e szállóigével zárta ünnepi beszédét,[66] amely után a tisztújítás következett. A közgyűlés az alábbi tisztségviselőknek szavazott bizalmat: elnökké most már Csemegi Károlyt választották, alelnökökké Manojlovich Emil semmitőszéki bírót és dr. Környey Ede ügyvédet, választmányi tagokká: Czorda Bódog legfőbb ítélőszéki bírót (későbbi igazságügyi államtitkárt), Daruváry Alajos legfőbb ítélőszéki tanácselnököt, dr. Győry Elek ügyvédet, dr. Herich Károly miniszteri osztálytanácsost, Hodossy Imre budapesti ügyvédi kamarai elnököt, Szentgyörgyi Imre legfőbb ítélőszéki bírót, Teleszky István ügyvédet (későbbi igazságügyi államtitkárt), Tóth Elek kereskedelmi és váltótörvényszéki elnököt, dr. Vécsey Tamás[67] egyetemi tanárt; titkárokká: dr. Dell'Adami Rezső és dr. Fayer László ügyvédeket (egyetemi magántanárokat); egyleti ügyésszé: dr. Siegmund Vilmost, a Budapesti Ügyvédi Kamara titkárát; könyvtárnokká: dr. Tauszig János ügyvédet, valamint pénztárnokká: dr. Szivák Imre ügyvédet. A tagdíjat a helybeliekre nézve 5, a vidékiekre nézve 3 forintban állapították meg ekkor, ami lényegesen eltért az alapszabályban eredetileg foglaltaktól, mivel abban a rendes tagoknak az első évre 10 forintot írtak elő.[68]

64 Uo. 160. p.
65 Uo. 160–161. p.
66 „E jelben győzni fogsz!". I. (Nagy) Konstantin római császár (313–337) keresztlátomása az ún. Milvius hídi csata előtt 312-ben.
67 Hamza Gábor: Vécsey Tamás (1839–1912). In Hamza Gábor (szerk.): *Magyar jogtudósok. Első kötet*. (MF Könyvek 12.) Budapest, 1999. 61–74. p., különösen 65. p.
68 A »Magyar Jogászegylet« közgyűlése. *Magyar Themis,* 1880. (május. 13.) 20. sz. 163. p.; Máthé–Richter 2010. 35. p.

Ezt követően az első tudományos felolvasást Dell'Adami Rezső[69] tartotta meg (vagy tartotta volna?) *A hatalmak felosztásáról* címmel, de az idő előre haladtával azt más alkalomra halasztották, bár az év végén az előadó úgy emlékezett vissza egy cikkében, hogy maga a felolvasás aznap történt, és csupán a vita került át egy későbbi időpontra – mindenesetre a *Magyar Jogászegyleti Értekezések* első füzetében is a május 9-i dátum szerepel. A később kinyomtatott előadást máris erős kritika érte a *Magyar Igazságügy* hasábjain a fiatal Concha Győzőtől,[70] amelyet Dell'Adami az egylet elleni támadásnak is tekintett.[71] Érdemes itt még felhívni a figyelmet két januári írására, amelyekből arra következtethetünk, hogy az egylet alapítását kezdetben valóban nem fogadta a remélt lelkesedéssel a magyar jogászközösség. „Tatárjárás van most jogéletünkben, és mi jogászok egymást tépjük. Ily constellatiók közt indult meg a magyar jogászegylet, egynek merészség, másnak merénylet"[72] – állapította meg az ekkor alig harminc éves, lánglelkű Dell'Adami, de mégis eltökélten tekintett a jövőbe: „a zászló ki van bontva, tömörüljünk!"[73]

Az 1879. évi összetétellel csaknem megegyező egyesületi választmány az első ülését 1880. május 15-én tartotta, amelyen a szükséges helyiségbérlettel és a létrehozandó könyvtár ügyével foglalkoztak. Az első teljes ülés (közgyűlés) óta, vagyis egy hét alatt, máris huszonketten csatlakoztak.[74] Ezzel a Jogászegylet elindult a polgári kori történetének hosszú útjára.

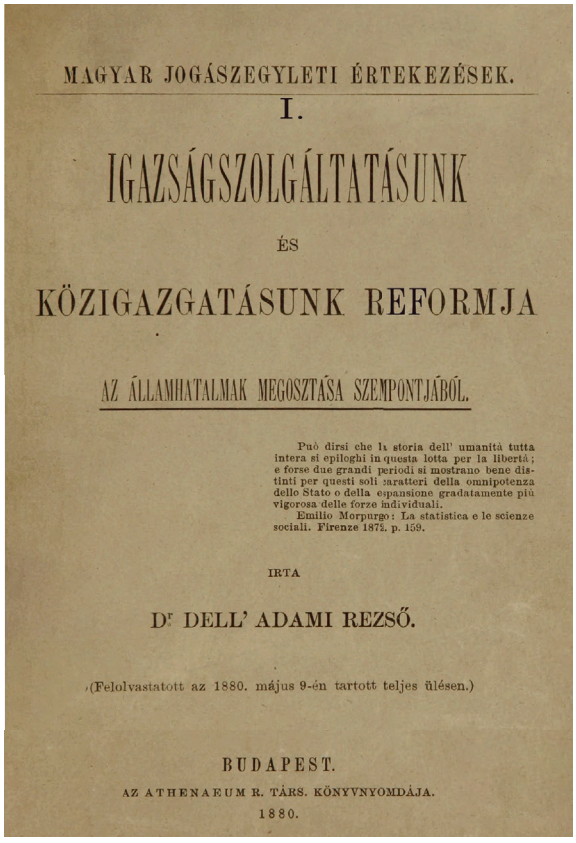

MAGYAR JOGÁSZEGYLETI ÉRTEKEZÉSEK.

I.

IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁSUNK

ÉS

KÖZIGAZGATÁSUNK REFORMJA

AZ ÁLLAMHATALMAK MEGOSZTÁSA SZEMPONTJÁBÓL.

Può dirsi che la storia dell' umanità tutta intera si epiloghi in questa lotta per la libertà; e forse due grandi periodi si mostrano bene distinti per questi soli caratteri della omnipotenza dello Stato o della espansione gradatamente più vigorosa delle forze individuali.
Emilio Morpurgo: La statistica e le scienze sociali. Firenze 1872. p. 159.

IRTA

Dr DELL' ADAMI REZSŐ.

(Felolvastatott az 1880. május 9-én tartott teljes ülésen.)

BUDAPEST.
AZ ATHENAEUM R. TÁRS. KÖNYVNYOMDÁJA.
1880.

A *Jogászegyleti Értekezések* első füzetének címlapja.

69 Stipta István: *A magyar jogtörténet-tudomány kétszáz éve.* (A Pólay Elemér Alapítvány Könyvtára 57.) Szeged, 2015. 114–118. p.

70 Koi Gyula: Concha Győző (1846–1933). In Hamza Gábor – Siklósi Iván (szerk.): *Magyar jogtudósok.* Ötödik kötet. Budapest, 2015. 61–79. p.

71 Dell'Adami Rezső: Igazságszolgáltatásunk és közigazgatásunk reformja az államhatalmak megosztása szempontjából. *Magyar Themis,* 1880. (június 3.) 23. sz. 182–185. p.; Dell'Adami Rezső: A „Magyar Igazságügy" kritikája. *Jogtudományi Közlöny,* 1880. (december 10.) 50. sz. 347–348. p. Vö. Concha Győző: Igazságszolgáltatásunk és közigazgatásunk reformja az államhatalmak megosztása szempontjából. Írta Dell'Adami Rezső. *Magyar Igazságügy,* 1880. 14/6. sz. 555–561. p.

72 Dell'Adami Rezső: A »Magyar Jogászegylet«-ről. I. *Magyar Themis,* 1880. (január 22.) 4. sz. 29–30. p., 1880. (január 29.) 5. sz. 29–30. p.

73 Dell'Adami Rezső: A »Magyar Jogászegylet«-ről. II. *Magyar Themis,* 1880. (január 29.) 5. sz. 37–38. p. Lásd még Görög 2021. 90–91. p.

74 »Magyar Jogászegylet«. *Magyar Themis,* 1880. (május 21.) 21. sz. 169–170. p.

A Jogászegylet szervezete és tisztségviselői

Az alapszabály első jelentősebb módosítására 1902-ben került sor, amely az egyesületi választmány összetételét változtatta meg és bővítette ki, majd 1906-ban és 1909-ben történtek a következők, akkor ugyancsak a választmánnyal, továbbá a tagdíjakkal kapcsolatban fogadtak el módosításokat. A legnagyobb revíziót 1929-ben hajtották végre, ekkor az egyesületi célok közé a jogi továbbképzés és ismeretterjesztés intézményes szervezését is beemelték.[75] Csaknem mindegyik reformra jellemző, hogy egy új elnök megbízatásának kezdetéhez kapcsolódott.

Az igazgató választmány és az egyesületi elnökök

Az egyesület funkcionális vezető szerve az *igazgató választmány* volt, mely az egyleti elnökből, a két, majd több alelnökből, a két, később négy titkárból, a könyvtárnokból, a pénztárnokból, az egyesületi ügyészből és tizenkét választmányi tagból állt, akiket a közgyűlés választott meg 1906-ig évente, azután három évre. Hat választmányi tag helyét az alapításkor egyelőre betöltetlenül hagyták arra tekintettel, hogy a tagsági létszám növekedésével fogják azokra a tagokat megválasztani. 1882-ben már mind a tizenkét helyet betöltötték. A nem tisztséghez kötött választmányi tagok száma idővel emelkedett: 1890-ben húszan, 1892-ben már harminchatan voltak, s ez a szám állandósult a következő évtizedben.[76] 1902-től megkülönböztettek 45 budapesti és 15 vidéki választmányi tagot, tehát a számuk hatvanra emelkedett,[77] valamint jegyzőket is tartalmazott az ekként tovább bővült vezetőség. Ez a teljes taglétszám jelentős növekedésének következménye volt, amely 1901-ben haladta meg az ezret, 1903-ban már 1400-nál járt.[78] Az első vidéki választmányi tagok között foglaltak helyet például Angyal Pál pécsi, Finkey Ferenc sárospataki, Jancsó György és Nagy Ernő kolozsvári, Jászi Viktor debreceni, Kolosváry Bálint kassai és Magyary Géza nagyváradi jogakadémia tanárok.[79] Idővel az egyleti tiszteletbeli tagok az igazgató választmány örökös tagjai is lettek.

A választmány vitte az egyesület összes adminisztratív és pénzügyeit, végrehajtotta a közgyűlési határozatokat. A választmány határozatképességéhez szükséges volt, hogy az elnök vagy az egyik alelnök, valamint az elnöklőn kívül még négy rendes tag jelen legyen. A döntéseket viszonylagos szótöbbséggel hozták. E szerv évente beszámoló jelentést terjesztett a rendes közgyűlés elé, illetve összehívta a közgyűlést, akár rendkívüli formában is. A pénzügyi tevékenységét az évente választott három számvizsgáló ellenőrizte, akik szintén a közgyűlésnek jelentettek. A Belügyminisztérium nyomására 1910-ben

75 MNL OL P 482. 1 d., 1. tétel. (*Alapszabályok* kelte: 1909. december 12., 1929. március 9.)
76 A magyar jogász-egylet… *A Jog,* 1893. (október 29.) 44. sz. 317. p.; A Magyar Jogászegylet igazgató választmányában… *Jogtudományi Közlöny,* 1902. (április 18.) 16. sz. 139. p.
77 A Magyar Jogászegylet igazgató választmányának… *Jogtudományi Közlöny,* 1902. (október 24.) 43. sz. 359. p.
78 A Magyar Jogászegylet tagjai, 1900–1901. *Magyar Jogászegyleti Értekezések 190.* XXI/10. füzet, Melléklet 18 számozatlan oldalon; A Magyar Jogászegylet tagjainak száma… *Jogtudományi Közlöny,* 1901. (február 8.) 6. sz. 47. p.; A Magyar Jogászegylet működése az 1902–1903. évszakban. *Jogtudományi Közlöny,* 1903. (június 12.) 24. sz. 203. p.
79 A Magyar Jogászegylet igazgató választmányának… *Jogtudományi Közlöny,* 1902. (október 24.) 43. sz. 359. p.

felvették az alapszabályba, hogy „a választmány összes határozatai a közgyűléshez fellebbezhetők". A választmány munkáját az *egyesületi elnök* szervezte, az egyletet kifelé szintén ő képviselte. 1898-ban és 1909-ben tiszteletbeli elnökké választották a korábban elnöklő Csemegi Károlyt, illetve Vavrik Bélát, 1909-től pedig társelnöki tisztség is betöltötték 1919-ig, aki lényegében – az addigra már öt alelnök mellett – az elnök kitüntetett helyettese volt. Az elnök újra választhatóságát ugyan egy alkalomra korlátozták 1909-ben, de ezt ténylegesen egyikükre sem alkalmazták, majd ki is került a szabályzat szövegéből. Az alapítástól 1944-ig a következő tekintélyes jogászok foglalhatták el az elnöki – illetve egy esetben társelnöki – széket.

Csemegi Károly (1880–1898)

Az egyik legismertebb 19. századi magyar jogász 1826-ban született Csongrádon eredetileg Nasch Károly néven, ismert vezetéknevét 1844-től használta. Gimnáziumban Pesten tanult, egy évig pedig Szegeden; mivel számos nyelven olvasott, azután előbb bölcsészetet, utána jogot hallgatott. 1847-ben tett ügyvédi vizsgát, s Torontál vármegye tiszteletbeli aljegyzője lett. A szabadságharc idején a könyveket kardra cserélte, tevékenyen részt vett a bánáti hadjáratban, Temesvárott került fogságba, majd emiatt haditörvényszék elé állították, Aradon s Temesvárott raboskodott, illetve egy budai laktanyában szolgált. 1850-ben Aradon ügyvédi irodát nyitott, azonban a működését egy idő után át kellett helyeznie a megyehatárszéli Butyinba, ahonnan csak 1858-ban térhetett vissza. 1860-tól vett részt a vármegyei közéletben és a politikai publicisztikában. 1867-ben került az újonnan szervezett Igazságügyi Minisztériumba, ahol hamar osztálytanácsos, 1872-ben államtitkár lett, valamint a pécskai választókerület országgyűlési képviselője a Deák-párt színeiben. Elsősorban törvénykezési szervezeti kérdésekkel és kodifikációval foglalkozott. Ennek tetőpontjaként 1872 és 1875 között dolgozta ki a magyar *Büntető törvénykönyv* javaslatát és annak indokolását, amelyből 1878-ban lett jogszabály (1878: V. törvénycikk), s melyet az utókor közismerten *Csemegi-kódex*nek nevez. Ezt a kihágásokról szóló törvény követte (1879: XL. törvénycikk). A bűnvádi eljárásjog törvénykönyvbe foglalásán is dolgozott, 1872 és 1886 között több tervezetet készített, de ezekből nem lett átfogó jogszabály. Közben, 1878-ban távozott a minisztériumból, és büntető ügyszakban tanácselnök lett a Legfőbb Ítélőszéken, 1881-ben pedig az egyesített Magyar Királyi Kúrián. A következő évben az uralkodó valóságos belső titkos tanácsosi címmel tüntette ki. 1889-ben a Nemzetközi Büntetőjogi Egyesület a tagjai sorába választotta. Bár szakmai munkája és tudósi képességei alapján megérdemelten lehetett volna kúriai elnök vagy igazságügy-miniszter, ezt a célját sohasem érte el, miként nem került a Magyar Tudományos Akadémia tagjai közé sem, bár többször ajánlották; azonban mindkét akkor létező hazai tudományegyetem (Budapest, Kolozsvár) a díszdoktorai közé fogadta. Végül 1893-ig volt tanácselnök, miután a Kúria másodelnökévé sem nevezték ki, távozott a bírói székből. 1899-ben hunyt el Budapesten.[80]

80 Nagy Ferenc: *Régi és új tendenciák a büntetőjogban és a büntetőjog-tudományban*. Budapest, 2013. 67–69. p.; Sebestyén István: Csemegi Károly (1826–1899). In Hamza Gábor – Siklósi Iván (szerk.): *Magyar jogtudósok*. Harmadik kötet. Budapest, 2006. 41–58. p.; Mezey Barna (szerk.): *A praxistól a kodifikációig. Csemegi Károly emlékére (1826–1899)*. (Jogtörténeti Értekezések, Bibliotheca Iuridica) Budapest, 2001. (a kötet szerzői: Mezey Barna, Horváth Tibor, Erdei Árpád, Kabódi Csaba, Solt Pál, Zinner Tibor); Czine Ágnes (szerk.): *„Csemegi csak egy volt". Csemegi Károly emlékkötet*. Budapest, 2024. (a kötet szerzői: Beregszászi Gizella, Czine Ágnes, Dobrocsi Szilvia, Domokos Andrea, Havasi Dezső, Polt Péter, Stipta István, Tóth Ádám, Tóth J. Zoltán, Tóth M. Gábor, Tóth Mihály, Varga Zs. András); Horváth Attila (szerk.): *Tanulmányok a Csemegi-kódex megalkotásának 140. évfordulója tiszteletére*. Budapest, 2020. (a kötet szerzői: Békés Ádám, Mezey Barna, Nánási László, Pallo József, Szabó József Tamás, Tóth Mihály, Vókó György); Bódiné Beliznai Kinga: 190 éve született Csemegi Károly. *Kúriai Döntések*, 2016. 5. sz. 566–571. p.; Mikszáth Kálmán: *Az én kortársaim*. Budapest, 1904. 145–149. p.; Edvi Illés Károly – Gyomai Zsigmond (szerk.): *Csemegi Károly művei I–II*. Budapest, 1904.

A Magyar Jogászegylet első (tényleges) elnökeként e megbízatást 1880-tól 1898-ig töltötte be, távozásakor örökös tiszteletbeli elnökké választották.[81] A beiktatása után mondott beszédéből az előző fejezetben idéztünk. Halála után az egyesület választmánya 1899 májusában díszülés szervezését határozta el, amelyre az év október 29-én került sor. Ezen alkalomra egy festett arcképet rendeltek, az emlékbeszédet pedig Tarnai János, az egylet könyvtárnoka olvasta fel. A beszéde első mondatai már önmagukban mindent kifejeztek: „Egy híres angol építész az általa emelt székesegyházban van eltemetve. Sírkövére ez van írva: «Ha emlékét keresed, nézz körül».”[82] Az egyesület új elnöke, Vavrik Béla pedig e szavakkal összegezte Csemegi munkásságának és a Jogászegylet küldetésének lényegét: „a mai ünnep nemcsak arról tesz tanúbizonyságot, hogy a Magyar Jogászegylet hódolattal hajol meg elhunyt vezérének érdemei előtt, hanem arról is, hogy közösségben érzi magát az ő erényeivel; hogy közösségben érzi magát azzal a gondolkozással, mely a tudományt, mint az államok haladásának egyik legerősebb tényezőjét tekintette; azzal a szellemmel, mely ernyedetlen kitartással kutatta és szolgálta az igazságot; mely férfias bátorsággal küzdött a jog szolgálatában és harczolt a hagyományos előítéletek ellen; mely mindig tisztelettel hajolt meg a törvény előtt; mely lelkesedett és lelkesített a polgári és politikai szabadságon nyugvó haladás eszméiért; mindez kísérve minden áldozatra kész kötelességérzettől és áthatva lángoló honszeretet melegétől. A mi tudományunk, mondá egyik remek záróbeszédében a megdicsőült, nem anyag, hanem eszme. Ám ebben az eszmében nagy erkölcsi erő rejlik; az az erkölcsi erő, mely százados előítéleteket irt ki; mely korhadt, elavult intézményeket új életerősökkel vált fel; mely a nemzeti akarat érvényesülésének, a haladásnak és tökéletesbülésnek akadályait eltávolítja; és a társadalom békés fejlődésének előfeltételeit biztosítja. Ennek a tudománynak volt a megboldogult nagy-mestere; ennek ápolása, terjesztése, tökéletesbítése volt életének feladata; ezért hozta létre a Magyar Jogászegyletet is.”[83]

Csemegi Károly.
[*Vasárnapi Ujság,* 1899. (március 26.) 13. sz. 197. p.; AÚ]

81 Vavrik Béla: *Megnyitó beszéd.* Tartotta az 1898. május 22-iki közgyűlésen. (Magyar Jogászegyleti Értekezések 147.) Budapest, 1898. 3–7. p.
82 *Csemegi Károly emlékezete.* A Magyar Jogászegylet díszülése. 1899. október 29. (Magyar Jogászegyleti Értekezések 162.) Budapest, 1899. 6. p. (Tarnai János teljes beszéde: 6–19. p.)
83 Uo. 5. p.; lásd még Vavrik Béla: Csemegi Károly. *Jogtudományi Közlöny,* 1898. (május 27.) 21. sz. 161–162. p.

„Csemegi Károly – Btkv.-ünknek megalkotója – korának egyik legnagyobb tudású jogászelméje: nemcsak mint kodifikátor, de mint a büntető igazságszolgáltatás vezéralakja is föléje magasodott kortársainak, a mi viszonylatunkban pedig ércbetűkkel írta be nevét Egyesületünk történetébe. Az alapítás évétől (1879) tizenkilenc éven keresztül (1898-ig) volt elnökünk, s e minőségében törhetetlen energiával páratlan lendületet vitt bele akkori jogásztársadalmunk munkásságába" – e szavakkal méltatta őt a polgári korszak utolsó egyesületi elnöke, Angyal Pál 1939-ben.[84]

Vavrik Béla (1898–1909)

Egerben született 1835-ben. Pesten és Bécsben végzett jogi tanulmányait követően az alsó-ausztriai főtörvényszéken kezdte pályafutását, 1861-től az egri érseki jogakadémián tanított, 1865-ben ugyanott a klerikálisok jelöltjeként sikertelenül indult az országgyűlési képviselő-választáson. Az első tanfelügyelők egyikeként nyert kinevezést 1869-ben és királyi tanácsosi címet kapott. 1871-ben az egri királyi törvényszéken elnök, 1887-ben a marosvásárhelyi királyi táblán tanácselnök lett, majd 1890-ben a budapesti táblára került ugyanilyen minőségben. 1891-től, az ítélőtáblák országos reformja után az egyik polgári tanácsot vezette ugyanott. 1892-ben az Igazságügyi Minisztériumba rendelték be a kodifikációs osztályra; többek között részt vett az 1900-ra elkészült polgári törvénykönyv-tervezetet kidolgozó állandó bizottság munkájában. Közben, 1895-ben kúriai (számfeletti) tanácselnöki címet kapott, de csak két évvel később kezdte el ténylegesen a szolgálatot a Kúrián, annak III. (váltó- és úrbéri ügyekben eljáró) polgári tanácsa elnökeként. Az 1899-ben elfogadott választási bíráskodásról szóló törvény alapján alakult egyik verifikációs tanács elnöke is lett. A királyi és országos legfőbb fegyelmi bíróság Kúria részéről kiküldött rendes tagja, illetve az önálló javadalom nélkül lelkipásztorkodó papság ellátásáról gondoskodó katolikus kongruabizottságban a minisztérium delegáltja volt. Éveken át elnökölt a bírói gyakorlati vizsgáló bizottságban (az akkori szakvizsgabizottságban). 1910-ben az igazságügy-miniszteri kinevezése is szóba került Lukács László tervezett kormányába, de az végül nem alakult meg. Felmerült a neve Khuen-Héderváry Károly második kormánya esetében is, azonban még abban az évben az uralkodó a Kúria másodelnökévé nevezte ki, s e minőségében a Főrendi Háznak is tagjává vált. A *Grill-féle Döntvénytár* 1904. és 1905. évi köteteinek főszerkesztői feladatait is ellátta (Grecsák Károly és Gyomai Zsigmond szerkesztőkkel együtt). 1911-ben munkássága elismeréseként valóságos belső titkos tanácsosi címben részesült. 1917 őszén nyugállományba vonult, majd néhány nappal később elhunyt.[85]

Időrendben másodikként, 1898 és 1909 között töltötte be a Magyar Jogászegylet elnöki tisztét. Első közgyűlési beszédében az alábbiakat állapította meg: „Közel húsz éve, mióta ezen tudományos egylet fennáll és azok, akik megalkotásában közreműködtek, jól ismerték az egyesített erők termékenyítő hatását. Az eredmény fényesen igazolta, hogy

84 Angyal Pál: *Elnöki székfoglaló*. Elmondotta a Magyar Jogászegylet 1939. évi április hó 22. napján tartott elnökválasztó rendkívüli közgyűlésén. Budapest, 1939. 4. p.

85 Végváry Ferenc – Zimmer Ferenc (szerk.): *Sturm-féle országgyűlési almanach, 1910–1915. Rövid életrajzi adatok az Országgyűlés tagjairól*. Budapest, 1910. 66–67. p.; Bódiné Beliznai Kinga: *Hivatás és függetlenség. A M. Kir. Kúria elnökei, 1869–1937.* (Jogtörténeti Értekezések 48.) Budapest, 2020. 355–356. p.; Antal Tamás: *Törvénykezési reformok Magyarországon (1890–1900). Ítélőtáblák, bírói jogviszony, esküdtszék*. (Dél-alföldi évszázadok 23.) Szeged, 2006. 47–49. p; Antal Tamás: *A Magyar Királyi Igazságügyminisztérium története (1867–1944/45)*. (A Pólay Elemér Alapítvány Könyvtára 94.) Szeged, 2022. 15., 67. p.; Ruszoly József: *A választási bíráskodás története Magyarországon*. (Jogtörténeti Tár 3.) Szeged, 2015. 210. p., a választási bíráskodással összefüggő tevékenységéről: 289–299., 308., 311., 330., 333–334., 340., 343., 348., 356., 364., 369. p.

a magot jó földbe vetették, mert ha végig tekintünk az egylet 18 évi működésének eredményén, ha átlapozzuk a kötetekre menő nagybecsű értekezéseket, ha olvassuk azokat a magas színvonalon tartott lendületes és élénk tudományos vitákat, amelyek ama értekezések kapcsán kifejlődtek, a büszkeség egy nemével mondhatjuk, hogy az elvetett mag jól gyümölcsözött. […] Több nagyfontosságú, a törvényhozást is élénken foglalkoztató kérdések lettek évek során át mind az elmélet, mind a gyakorlat szempontjából az egylet teljes ülésein tárgyalva; elég legyen itt példaképpen utalni a peres eljárás reformjának, a bíróságok, valamint az ügyvédség szervezetének, a börtönügynek, a jogi szakoktatásnak, a közigazgatási bíróságok hatáskörének nagyfontosságú kérdéseire, a közigazgatási bíróságokról szóló törvényjavaslat feletti érdekes vitára, valamint újabban a magánjogi kodifikáció körébe tartozó igen becses értekezésekre […]; újabb örvendetes jelenségnek tekintem az alkotmányjog egyes nagyfontosságú kérdéseivel foglalkozást is." Jogászi *ars poeticá*ját ugyanekkor így összegezte: „amely népnek jogérzete erőteljes, amely törvényeit tiszteletben tartja és azoknak tiszteletet is tud parancsolni, amely nép azt a zászlót követi, melyen írva van: Justitia soror incorrupta fides, nudaque veritas, az a nép, az a nemzet helyes úton jár, azt nincs mitől félteni, mert az erkölcsi erőnek természete, hogy valamint a légkörben a hanghullám minden irányban egyenlően okozza a rezgést, úgy az erkölcsi erő is egyaránt érvényesíti tisztító hatását, ahol erkölcsi ragály pusztít."[86]

„Vavrik Béla, a kir. Curiának ragyogó tehetségű másodelnöke, a jog összes ágainak elegáns mestere, egyaránt kitűnt éleselméjűségével a bírói székben, a törvényelőkészítés munkájában s mint a főrendi ház alelnöke, a legkényesebb közjogi kérdéseket elemző és megvilágosító felszólalásai során, de ugyanakkor egész emberként állott élünkön tizenegy éven át (1898–1909), amely idő alatt páratlan szervező erejével és az ellentéteket szinte művésziesen kiegyenlíteni tudó képességeivel rendkívül magas színvonalra emelte Egyesületünk életét" – méltatta emlékét később Angyal Pál.[87]

Vavrik Béla.
[*Tolnai Világlapja,* 1910. (július 3.) 27. sz. 1505. p.; AÚ]

86 Vavrik Béla elnök jelentése a Magyar Jogászegylet múlt évi tevékenységéről. *Jogtudományi Közlöny,* 1898. (június 3.) 22. sz. 169–171. p. – A latin mondás jelentése (Horatius után): „Jusztícia a romlatlan hűség és a mezítelen igazság nővére".
87 Angyal 1939. 4. p.

(Verseghi) Nagy Ferenc
(1909–1919, 1920–1928)

Verőcén (Nógrád vm.) született 1852-ben. Budapesten és Bécsben folytatott jogi tanulmányokat, amelyeket jogtudori oklevéllel 1875-ben fejezett be. A következő években ösztöndíjjal Bécsben, Berlinben, Lipcsében, Göttingenben és Párizsban fejleszthette ismereteit. 1877-ben a budapesti Magyar Királyi Tudományegyetemen magántanári képesítést nyert, 1879-től a nagyváradi jogakadémián oktatott. 1881-ben lett a kereskedelmi és váltójog nyilvános rendes tanára a Kolozsvárott működő Ferenc József Tudományegyetemen, az 1886–1887. tanévben a Jog- és Államtudományi Kar dékáni láncát is viselte. Az 1885. évi Magyar Jogászgyűlésen alelnökké választották. 1891-ben került ismét katedrára a fővárosban, ahol és amikortól korábbi alma materében ugyanazt a jogterületet oktatta élete hátra lévő évtizedeiben, mint Kolozsvárott, s a budapesti jogi karon is volt dékán (1898–1899, 1914–1915). Politikai működése szintén jelentőséggel bírt: a Kereskedelemügyi Minisztérium államtitkára volt 1900 és 1902 között, az 1901. évi országgyűlési választásokon pedig mandátumot szerzett a Szabadelvű Párthoz csatlakozva, később az ifj. Andrássy Gyula vezette Országos Alkotmánypárt, majd 1910 és 1918 között ismét a kormányoldal, a Nemzeti Munkapárt tagjaként vett részt a törvényhozásban. Két ciklusban szerepelt Magyarország listáján (nemzeti csoportjában) az Állandó Választott Nemzetközi Bíróságon. 1920-ban a Magyar–Olasz Bank igazgatóságába választották be. 1893-ban lett az MTA levelező, 1903-ban rendes tagja. Gazdag tudományos munkásságából kiemelést érdemel, miszerint kommentárokat publikált az 1875. évi kereskedelmi törvényhez, az 1881. évi végrehajtási törvényhez és az 1898. évi ipari hitelszövetkezeti törvényhez. Megemlítendők továbbá a *Magyar Pénzügy*, a *Magyar Themis*, a *Jogtudományi Közlöny*, a *Magyar Igazságügy* s a *Jogállam* folyóiratokban megjelent munkái is. Érdekesség, hogy kereskedelmi joggal kapcsolatos szócikkeket készített *A Pallas Nagy Lexikoná*ba. 1928-ban hunyt el Röjtökmuzsajon (Sopron vm.).[88]

1909 decemberében lett a Magyar Jogászegylet elnöke, s az 1919-ben bekövetkezett egy év tartamú megszakítástól eltekintve haláláig töltötte be e tisztséget. E szavakkal vette át az elnöklést: „Csemegi Károly és Vavrik Béla után a Magyar Jogászegylet elnökévé választatni, annak az egyesületnek vezetőjévé avattatni, amely az egész magyar jogászvilágnak szellemi központja, amely az elméletet és a gyakorlatot, a tételes jog megismerését és a törvényhozási reformokat irányítani van hivatva és ezen hivatását immár 30 évi fennállása alatt oly fényesen töltötte be: nemcsak örök hálára kötelező kitüntetés reám nézve, hanem, mondhatom, a legnagyobb büszkeséggel tölt el. Úgy tekintem ezt a megtiszteltetést, mint a legmagasabb elismerést, mint a legszebb jutalmat, amely magyar jogászt egyáltalában érhet, tekintve különösen, hogy a Magyar Jogászegylet minden hivatali, politikai és más külső befolyásoktól független areopag, amelyben soha sem érvényesült más szempont, mint a tárgyilagos igazság és a kifejtett munkásságnak belső értéke. […] Én azt hiszem, hogy amidőn erre törekszünk, ideálunkká kell, hogy tegyük azt, hogy

88 Antal 2022. 67. p., 103. p.; Labancz Andrea: Verseghi Nagy Ferenc (1852–1928). *FORVM. Acta Juridica et Politica,* 2020. 1. sz. 759–771. p.; Csehi Zoltán: Nagy Ferenc (1852–1928). In Hamza Gábor – Siklósi Iván (szerk.): *Magyar jogtudósok.* Harmadik kötet. Budapest, 2006. 117–133. p.; Hamza Gábor: Nagy Ferenc (1852–1928), a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja. In *Portrék a Magyar Tudományos Akadémia tagjairól, I.* Budapest, 2021. 247–250. p.; Részletek Nagy Ferenc naplójából. Bevezetés: Csehi Zoltán. In *Acta Facultatis Politico-Iuridicae Universitatis Scientiarum Budapestinensis de Rolando Eötvös nominatae.* Tom. 34. Budapest, 1993. 99–109. p.; Baumgarten Nándor: Nagy Ferenc. Emlékbeszéd. *Magyar Jogászegyleti Értekezések. Új folyam,* 104. füzet (1929. június). Budapest, 1929. 245–285. p.

Nagy Ferenc.
[*Ügyvédek Lapja,* 1910. (október 29.) 44. sz. 2. p.; AÚ]

nemzeti jogtudományunk legyen, ami természetesen nem jelenti egyedül a magyar nyelven írást, hanem hogy a magyar gondolkozásmód, a magyar karakter is kifejezésre jusson a mi jogi tudományos működésünkben, és hogy azok az intézmények, amelyeket a jog által szabályozunk, csakugyan megfeleljenek a magyar viszonyoknak, a magyar nép követelményeinek, sajátos felfogásának és érdekeinek."[89]

„Nagy Ferenc, egyetemünknek nemcsak nevével, de tudásával s bölcsességével is nagy professzszora a legsúlyosabb időkben, közel két évtizedig (1909–1928) volt elnöke Egyesületünknek. Óriási érdeme, hogy megteremtette az elmélet s gyakorlat – eladdig soha nem látott – kapcsolatát és termékenyítő egybefonódását. Higgadt, nyugodt modorával s szeretetreméltó egyéniségének varázsával számtalan barátot és munkatársat kapcsolt hozzánk s állított be az egyesületi tevékenységbe. Új szakosztályok életbehívásával, új irányok kijelölésével oly mozgalmassá s eredményekben oly gazdaggá tette életünket, mely mindenesetre követésre méltó például szolgál az elkövetkező évekre" – idézte fel kétévtizedes elnöklését Angyal Pál.[90]

Beck Hugó (1909–1919)

Bár nem az egylet elnöke, hanem társelnöke volt, a jelen felsorolásból nem hiányozhat a neve. 1843-ban született Madarason (Bács-Bodrog vm.), az iskoláit Baján végezte, azután Pesten és Bécsben tanult tovább, 1865-ben szerzett jogtudori, a kiegyezés évében pedig ügyvédi oklevelet. 1873-ban az izraelita hitről az evangélikusra tért át. 1892-ig praktizált, tudása és köztiszteletben álló alakja segítette ahhoz, hogy huszonöt évnyi ügyvédi gyakorlat után Szilágyi Dezső igazságügy-miniszter előterjesztésére egyenesen kúriai bírói kinevezésben részesüljön. Közel három évtizedes bírói pályafutása során előbb beosztott, majd 1908-tól tanácselnök bíró volt, főként hiteljogi ügyekkel foglalkozott, valamint 1896 és 1908 között eljárt a Kúria szabadalmi különtanácsában is. A banki hiteljogi gyakorlat fejlődésének fénykorát kötik a nevéhez,

89 Nagy Ferenc: Székfoglaló beszéd. Tartotta a Magyar Jogászegylet 1909. évi deczember hó 12-iki közgyűlésén. *Magyar Jogászegyleti Értekezések. Új folyam,* 1. füzet (1910. január). Budapest, 1910. 4–16. p.; A Magyar Jogászegylet deczember 12-én tartja tisztújító közgyűlését. *Jogtudományi Közlöny,* 1909. (december 10.) 50. sz. 434–435. p., A Magyar Jogászegylet közgyűlése. *Jogtudományi Közlöny,* 1909. (december 17.) 51. sz. 443. p.
90 Angyal 1939. 4. p.

Beck Hugó.
[*Pesti Napló,* 1926. (november 26.) 269. sz. 13. p.; AÚ]

de a biztosítási jog és a szabadalmak terén szintén jelentek meg tanulmányai, ügyvédként társaságok biztosítási ügyeivel is foglalkozott, majd közreműködött a magánbiztosítási vállalatokról szóló 1894. évi tervezet kidolgozásában, bár nem lett belőle jogszabály. 1919-ben (mások szerint 1921-ben) vonult nyugalomba, 1926-ban távozott el Budapesten. Fiatal korában műfordításokat is készített.[91]

1909-ben választották a Magyar Jogászegylet társelnökévé, amely tisztet Nagy Ferenc mellett 1919-ig töltötte be. Azt megelőzően az egyesületben alelnöki titulusa volt.

Szladits Károly (1919–1920, 1946–1948)

Dunaszerdahely születte volt, 1871-ben látta meg a napvilágot. Jogtudományi tanulmányait a budapesti egyetemen folytatta, ahol 1895-ben *sub auspiciis Regis* avatták doktorrá. Berendelt törvényszéki aljegyzőként az Igazságügyi Minisztériumban kezdett el dolgozni, és 1896-ban a magyar polgári törvénykönyv előkészítésére létrehozott bizottság tagja lett, majd részt vett a kodifikációban egészen 1928-ig. 1917-től tanított nyilvános rendes tanárként a budapesti tudományegyetem Jog- és Államtudományi Karán, ott az 1932/33. akadémiai évben dékán is volt. Az 1930-as években azon kevesek közé tartozott, akik külföldi meghívást is kaptak, angol nyelvtudásának köszönhetően ő Londonból. A nevéhez kötött tudományos iskola a Közép-Európában szokásos német mellett jelentőséget tulajdonított az angolszász jogfejlődésnek is. Az „őszirózsás forradalom" alatt (1918) meghívták a Károlyi-kormányba igazságügy-miniszternek, azonban az eskütételkor végül visszalépett. A magyar–csehszlovák, a magyar–angol és a magyar–jugoszláv vegyes döntőbíróságok bírája lett 1927-től. 1932-ben vált az MTA levelező, 1943-ban rendes, végül 1948-ban tiszteleti tagjává. Ikonikus főműve az általa szerkesztett és részben általa írt hatkötetes *Magyar magánjog*, amely 1938 és 1942 között jelent meg. Szerkesztője volt továbbá a *Magyar Jogászegyleti Értekezések*nek, a *Békejog és Békegazdaság* folyóiratnak, szerkesztő bizottsági elnöke az 1946-ban újra indult *Jogtudományi Közlöny*nek, de korábban a *Pallas Nagy Lexikona* munkatársa is volt. 1947-ben a Dunai Országok Jogászainak Együttműködési Szervezete magyar csoportjában elnökké választották. 1953-ban Kossuth-díjban részesült,

91 Beck Hugó. *Jogtudományi Közlöny,* 1926. (december 1.) 23. sz. 197. p.; Beck Hugó. In Markó László (szerk.): *Új Magyar Életrajzi Lexikon, I.* Budapest, 2001. 544–545. p.

jogászként ő volt az első, akit ezzel a kitüntetéssel ismertek el. 1956-ban tért örök nyugalomra.[92]

Kevésbe ismert, hogy nem 1946-ban lett a Magyar Jogászegylet elnöke első alkalommal, hanem már 1919-ben, miután másfél évtizedig az egyik titkára volt; az elnöki tisztséget az év februárjától egy éven át töltötte be. Az őt megválasztó 1919. februári közgyűlésen mondott programbeszédéből az alábbiakat idézzük: „a magyar jogászság az [átmeneti] feladatoknak sokaságából szeretettel, lelkesedéssel és az új idők szellemének teljes átérzésével akarja kivenni részét. Nem ismeri vagy félreismeri a magyar jogászt, aki maradinak mondja. Ebben az országban a munkásság mellett a jogászság volt mindig a társadalmi haladás leglelkesebb bajnoka. A magyar bíró szociális érzéke példaszerű. A munkásság sohasem felejtheti el, hogy a magyar Kúria volt az, amely az üzemi balesetekért való tárgyi felelősség elvének kifejlesztésével úgyszólván rákényszerítette a törvényhozásra a kötelező balesetbiztosítás megalkotását. Azt az elvet, hogy a vagyon fokozottabb jogi kötelezettségekkel jár, *richesse oblige*: a Kúria kártérítési judikatúrája nap nap után hirdeti. A magyar jogászság, eddigi legjobb hagyományait követve, *hű őre lesz a társadalmi haladás forradalmi vívmányainak*. A rá váró fontos hivatás tudatában a Magyar Jogászegylet szervezetében máris hozzáalkalmazkodott a nagy idők kívánalmaihoz. *Szakosztályai* átalakulnak meganynyi *permanens ankéttá*, melyek minden felmerülő jogreformot rendszeresen fognak tárgyalni. Amíg a nemzetgyűlés össze nem ül, tárgyalásaink egyúttal a néptörvényhozás nyilvános ellenőrzését és szakszerű támogatását is biztosítják. Nem kétlem, hogy a népkormány örömmel fogja felhasználni ezt a kapcsolatot a magyar jogászi közvéleménnyel. Mint eddig is mindig, úgy ezentúl is távol tartjuk tárgyalásainktól a pártpolitikai szempontokat. A mi célunk: *a politizálás nélküli jogpolitika*. Ez nem ellenmondás. Meggyőződésem szerint minden

Szladits Károly.
[*Tolnai Világlapja,* 1942. (január 14.) 2. sz. 4. p.; AÚ]

92 Hamza Gábor: Emlékezés Szladits Károlyra (1871–1956), halálának évfordulója alkalmából. *Jogtörténeti Szemle,* 2016. 2. sz. 86–89. p.; Hamza Gábor: Emlékezés Szladits Károlyra (1871–1956), születésének 150. évfordulója alkalmából. In Sándor István – Czirfusz György (szerk.): *Szladits Károly születésének 150. évfordulója.* Budapest, 2022. 15–20. p.; Révész T. Mihály: Szladits Károlynak, a magánjog „nagy magyar mesterének" életpályája. *Jog–Állam–Politika,* 2022. 1. sz. 9–36. p.; Révész T. Mihály: A magánjog „állócsillaga": Szladits Károly – a jogtörténész szemével. *Jog–Állam–Politika,* 2020. klsz. 177–184. p.; Veress Emőd: Szladits Károly és a magyar magánjogi kodifikáció. *Magyar Jog,* 2024. 4. sz. 210–217. p.; Veress Emőd: *Fejezetek a magyar magánjogi kodifikáció történetéből. Európai kitekintéssel.* Kolozsvár, 2022. 118–135. p.

társadalomnak, a legmagasabb erkölcsi mértékkel mérve, egy bizonyos korban csak egy bizonyos jogrendszer felel meg: az a jogrendszer, amelyre a társadalom megérett, amely gazdasági és erkölcsi szervezettségének foka szerint boldogulását és fejlődését a leghatékonyabban biztosítja. Van tehát objektíve helyes jog; ezt a helyes jogot keresni a jogtudomány legfőbb feladata, s ez lesz egyúttal legfőbb feladata egyletünk tudományos munkásságának is."[93]

Szászy Béla (1929–1931)

Pócsmegyeren (Pest vm.) született 1865-ben református családban. Vácott és Budapesten kezdte tanulmányait, majd orvosi pályára készült, azonban rövid orvosi tanulmányok után a budapesti tudományegyetem Jog- és Államtudományi Karára iratkozott át, ahol 1888-ban avatták jogtudományi doktorrá. A következő évben több helyen gyakornokoskodott, mígnem 1889-ben a Kecskeméti Református Jogakadémiára került, ahol egyházjogot és jogtörténetet kezdett oktani. 1892-ben a székesfehérvári járásbíróságra albírói kinevezést nyert, 1893 elején pedig Szilágyi Dezső az Igazságügyi Minisztériumba rendelte be szolgálatra. Vavrik mellett, szintén a kodifikációs osztályban kezdte a minisztériumi munkát. 1894-ben segédtitkár, 1908-ban címzetes, 1913-ban valóságos miniszteri tanácsos, 1918-ban államtitkár lett, majd 1919 augusztusában néhány napig megbízott igazságügy-miniszter, azután ismét államtitkár. A kodifikációs tevékenység jellemezte szakmai pályáját: részt vett például az 1894. évi házassági törvény, az első büntetőnovella (1908), az egységes jogi szakvizsga, a fiatalkorúak bírósága, a Hatásköri Bíróság, a Közigazgatási Bíróság hatásköri reformja, a választójoggal kapcsolatos törvények s végrehajtási rendeletek előkészítésében, a legjelentősebb azonban az 1928. évi *A magyar magánjog törvénykönyve* címmel előterjesztett javaslat elkészítésében vállalt vezető szerepe volt. Kolosváry Bálint szerint: „az a rész és az a tevékenység, mely a kódexjavaslatból Szászy Bélát illeti: túl nő az egyszerű életrajz adatkeretein és a tudós jellemzéséhez utalódik át". A pályafutása során publikált tanulmányai szintén jelentősek, főként a *Jogállam*, a *Magyar Jogi Szemle*, a *Magyar Jogász-Újság*, a *Jogtudományi Közlöny* és az *Ügyvédek Lapja* oldalain. 1931-ben az MTA levelező tagjává választották, azonban még abban az évben elhunyt Budapesten.[94]

A Magyar Jogászegylet elnöki tisztét Nagy Ferencet követően, 1929 és 1931 között töltötte be. Székfoglalójában többek között az alábbiakat mondta: „Mindnyájan jól tudjuk azt, hogy az emberi kultúra haladásában mily nagy szolgálatra vannak hivatva az egyesületek. De talán sehol sincs olyan nagy jelentősége az egyesületi együttműködésnek, mint éppen a jog területén. A jog területe az, ahol az egyéni munka már a jog természeténél fogva is csak részleges értékű lehet. A jog fogalmai és a jogszabályok a különböző felfogások összeütközéséből alakulnak ki, e mellett a jog céljai, ágai és a szabályozást kívánó életviszonyok az azokat előidéző és befolyásoló természeti, szellemi, gazdasági, társadalmi, népességi és egyéb körülményekkel oly bonyolult és sokoldalú problémát vetnek fel, amelyeknek feltárása és megoldása messze meghaladja az egyes egyénnek erejét. Azért, ha valahol, úgy

93 Szladits Károly: Székfoglaló. A magyar Jogászegyletnek 1919. febr. 23-iki közgyűlésén elmondotta Sz. K. *Jogtudományi Közlöny,* 1919. (március 2.) 9. sz. 65–66. p.

94 Antal 2022. 68–69. p.; Kolosváry Bálint: Szászi Szászy Béla emlékezete. (Felolvasta a M. T. Akadémiának 1934. évi január hó 29-én tartott összes ülésén.) In *A Magyar Tudományos Akadémia elhunyt tagjai fölött tartott emlékbeszédek*. XXII. kötet, 2. szám. (Budapest, 1934.) 1–19. p.; Mádl Ferenc: *Magyarország első polgári törvénykönyve. Az 1959. évi IV. tc. a polgári jogi kodifikáció történetének tükrében*. (2. kiadás) Budapest, 2022. 120–127. p.

Szászy Béla.
[*Református Figyelő,* 1929. (március 2.) 9. sz. 101. p.; AÚ]

éppen a jog területén szükséges az egyéni erők munkájának céltudatos összetartása és egyesítése, és én is minden erőmmel a legnagyobb örömmel állok ennek a célnak szolgálatába. A Magyar Jogászegylet a jogtudomány művelését és a hazai jogélet fejlesztését tűzte ki céljául. […] Az egyesület megalkotása pedig azt a kellően meg nem becsülhető eredményt hozta létre, hogy egyesítette magában a legkülönbözőbb élethivatású és a legkülönbözőbb tereken működő jogászokat a jogtudomány, a bírói és az ügyészi pálya, az ügyvédi és a közjegyzői hivatás, a közigazgatási és a pénzügyi szolgálat képviselőit, s ezzel lehetővé tette a jogtudomány és a jogélet minden ágában felmerülő kérdéseknek minden oldalú szakavatott tárgyalását és megvitatását."[95]

„Szászy Béla, a jog minden vidékén a mélységeket és magasságokat egyaránt meglátó, megérző és csodálatos érzékkel értékelő nagyságunk, a törvénygondolatnak klasszikus magyarsággal, utolérhetetlen tökéletességgel szabatos szövegbe öntője, bár csak két éven át (1928–1930) állott Egyesületünk élén, de e két év méltóan sorakozik az előzőkhöz, mert az a munka ütemét s eredményeit tekintve, semmivel sem volt szegényebb az elmúltaknál" – nyilatkozott róla Angyal Pál a már többször idézett beszédében.[96]

Osvald István (1931–1939)

1867-ben született Pesten, gimnáziumi tanulmányait is ott végezte. Ő is Budapesten szerzett jogtudományi doktorátust 1890-ben, s még azon évben bírósági szolgálatba lépett. A következő években különböző fórumokon dolgozott a fővárosban, mígnem albírói kinevezést nyert a IV. kerületi járásbíróságon 1896-ban. 1900-ban az Igazságügyi Minisztériumba rendelték be, 1901-ben pedig a budapesti váltó- és kereskedelmi törvényszék bírája lett, 1906-ban a budapesti ítélőtáblára került elnöki titkári minőségben, ahol 1909-ben bíróvá nevezték ki. 1916-ban a pozsonyi törvényszék elnökévé, 1917-ben a fővárosi ítélőtábla tanácselnökévé, 1918-ban pedig a budapesti törvényszék elnökévé lépett elő. 1921-ben ő elnökölte azt a tanácsot, amely Károlyi Mihály híres vagyonelkobzási perében a perfelvételi tárgyalást tartotta. 1926 végétől kúriai tanácselnökként szolgált tovább az egyik polgári tanácsban,

95 MNL OL P 482. 1. d., 2. tétel (Jegyzőkönyv a Magyar Jogászegylet 1929. február 24-i közgyűléséről); Dr. Szászy Béla elnöki székfoglaló beszéde a Magyar Jogászegyletben. *Jogtudományi Közlöny,* 1929. (március 1.) 5. sz. 42–44. p.
96 Angyal 1939. 4. p.

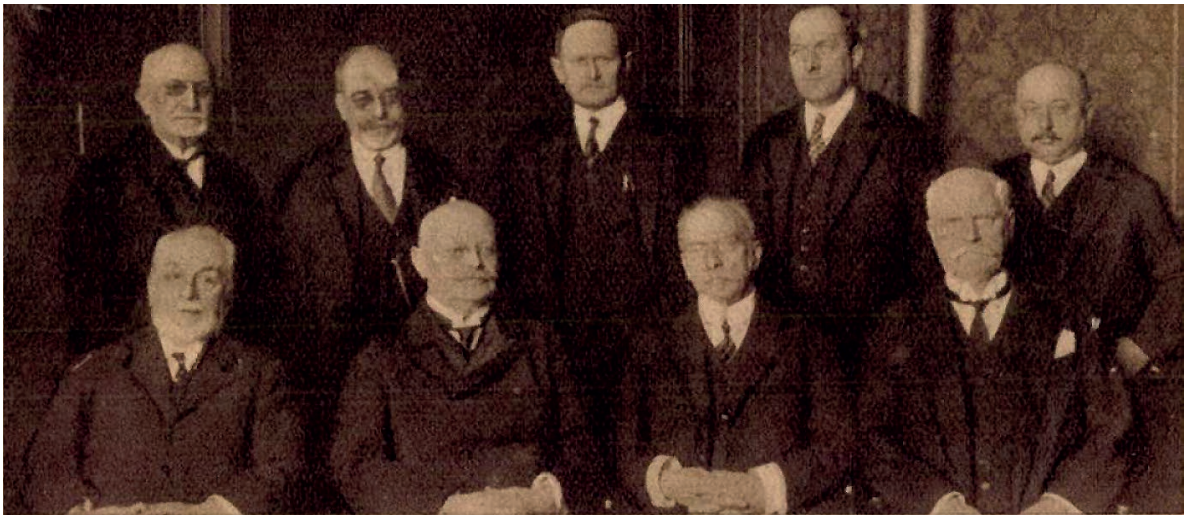

„A Magyar Jogászegylet vasárnap választotta meg új elnökké Szászy Béla igazságügyi államtitkárt. Képünk: a Jogászegylet vezetősége; ülő sorban balról jobbra: Némethy Károly v. b. t. t., ny. államtitkár, Szászy Béla, Térfy Gyula kúriai tanácselnök, Pap József, az ügyvédi kamara elnöke; az álló sorban: Fodor Ármin kúriai bíró, Szladits Károly egy. tanár, Nyulászi János, a TÉBE igazgatója, Kollár László, az ügyvédszövetség titkára és Petrik Aladár, az ügyvédi Kamara főpénztárosa." [*Képes Pesti Hirlap,* 1929. (február 26.) 46. sz. 3. p.; AÚ]

majd 1929-ben másodelnöki rangba került, a következő évtől a büntető szakosztályt vezette. 1932-ben a Kúria részeként szervezett különtanács, a Kartellbíróság elnökhelyettese, később elnöke lett. A Kúrián Juhász Andort követően, 1934-ben került az elnöki székbe, e magas hivatalt a nyugdíjazásáig, 1937-ig töltötte be. Kúriai másodelnökként és elnökként az országgyűlés Felsőházának is tagja volt. Az Országos Legfőbb Fegyelmi Bíróság munkájában ugyancsak részt vett, illetve az egységes bírói és ügyvédi vizsgálóbizottság elnökhelyetteseként, továbbá a fiatalkorúak budapesti felügyelő hatóságának elnökeként is működött. Igazgatósági tag volt a Szent István Társulatban s az Országos Bírói és Ügyészi Egyesületben. A kormány 1936-ban a hágai székhelyű Nemzetközi Állandó Választott Bíróság magyar csoportjába delegálta. Budapesten hunyt el a szovjet ostrom alatt 1944-ben.[97]

97 Antal 2023. 61. p., 72. p.; Bódiné Beilznai 2020. 266–291. p.; Bódiné Beliznai Kinga: Osvald István, a Kúria „derűs" elnöke (1867–1944). In Bódiné Beliznai Kinga (szerk.): *A Kúria és elnökei IV*. Budapest, 2016. 52–87. p.

Számos szakmai, közéleti tisztséget viselt, a Magyar Jogászegyletnek 1931 decemberétől 1939 januárjáig volt az elnöke. „Átérzem és elismerem, hogy ez a legnagyobb kitüntetés, amit magyar jogász a magyar jogászság egyetemétől várhat és kaphat" – mondotta megválasztása alkalmából. Új egyesületi elnökként programbeszédében összefoglalta az éppen zajló gazdasági világválság lényegét, melyet ezekkel a szavakkal fejezett be: „a mai jogásznemzedéknek meg kell értenie, hogy bízzunk magunkban, bízzunk nemzetünk őserejében, és fogjunk össze mindnyájan, hogy a jogélet rendje a maga lényegében mindig tisztán álljon előttünk és így kötelességünk, hogy a hazai jogélet fejlesztése érdekében a jogtudományt műveljük".[98] Évekkel később Pap József alelnök ekként emlékezett vissza Osvald egyleti elnöki ars poeticájára: „azt vallotta, ha Csonkamagyarország nem is engedheti meg magának azt a luxust, hogy igazságügyi berendezései olyanok legyenek, mint a háború előttiek voltak, ha szegények lettünk és mindent el is veszítettünk a világháború folytán, egy dolgot mégis érintetlenül a maga szűzies tisztaságában és intactságában át kell mentenünk, és ez a jogi életünk: az igazságszolgáltatás és az igazságügyi törvényhozás".[99]

„Szeretett s igen nagyra becsült elődöm – fogalmazott Angyal Pál – az alatt a kilenc év alatt (1930–1939) míg vezérünk volt, óriási munkát végzett; elmélyítette a külföld hasonló egyesületeivel s nagy jogászaival való kapcsolatainkat, szaporította a szakosztályok számát, életre keltette a »Magyar Jogászegyleti Értekezések és Egyéb Tanulmányok« címen megjelenő gazdag tartalmú folyóiratunkat s

Osvald István.
[*Képes Pesti Hirlap,* 1931. (december 22.) 239. sz. 1. p.; AÚ]

midőn Szent István évében (1938. évi április 24-ik napján) megrendezte az örökké emlékezetes esztergomi díszülést, megmutatta Egyesületünkön keresztül: mi lakozik a magyar jogászban, mi emeli a magyar jogászt a nagy nemzetek jogászai mellé, sőt nem ritkán fölé".[100]

98 Oszvald István, a Magyar Jogászegylet elnöke. *Budapesti Hirlap,* 1931. (december 20.) 289. sz. 4. p.; Osvald István a Magyar Jogászegylet elnöke. *Pesti Napló,* 1931. (december 20.) 289. sz. 18. p.

99 Dr. Osvald István lemondása a Magyar Jogászegylet elnökségéről. Dr. Pap József beszéde a lemondott elnök érdemeiről. In *Magyar Jogászegyleti Értekezések és Egyéb Tanulmányok*. 1939. január (1. sz.) 115–118. p.

100 Angyal 1939. 4–5. p.

„A Magyar Jogászegylet Szent István-díszgyülése Esztergomban. [...] a díszgyűlés résztvevői, elől Serédi Jusztinián hercegprímás, mellette balra Mikecz Ödön igazságügyminiszter, jobbra Töreky Géza, a Kúria elnöke, a második sorban Vladár Gábor, Hutás József, Karafiáth Jenő, Antal István, Pesthy Pál, Finkey Ferenc." [*Képes Pesti Hirlap,* 1938. (április 27.) 76. sz. 3. p.; AÚ]

Angyal Pál (1939–1944)

1873-ban született Pécs városában, ott is tanult a római katolikus főgimnáziumban, majd 1891-ben a pécsi püspöki jogakadémia hallgatója lett, a jogtudományi doktori címet Budapesten szerezte 1895-ben. Pályája elején Baranya vármegye tiszti ügyésze mellett volt gyakornok, de már 1898-ban oktatni kezdett alma materében büntetőjogot és jogbölcseletet. 1900-ban nyert magántanári beosztást Budapesten, 1912-től már csak a fővárosban oktatott, főként büntető anyagi jogot, de e mellett jogosított tanárként jogbölcseletet is. A Jog- és Államtudományi Karon dékáni tevékenységet 1920 és 1922 között látott el, az egyetem rektora pedig az 1933/34. tanévben volt. A büntetőjogi jogalkotást szakmai véleményezéssel és szövegezéssel segítette elő (pl. a büntető törvénykönyv revíziójának tervét 1916-ban, valamint a közveszélyes munkakerülőkről szóló 1913:XXI. törvénycikk, a fiatalkorúak büntetőjogáról rendelkező 1908:XXXVI. törvénycikk megalkotását). Szervezte és támogatta a hazai patronage-egyesületek működését. 1909-ben az MTA levelező tagja, 1930-ban rendes tagja lett, 1916-tól a Szent István Akadémia rendes tagja, 1944-ben alelnöke, 1945-től elnöke (társelnöke). Szerkesztője volt többféle kiadványnak (*Pécs-Baranyai Múzeum Egyesület Értesítője*, *Bűnügyi Szemle*, *Büntetőjog Tára*, az *Angyal-szeminárium kiadványai*, *Magyar Jogi Szemle*, *Magyar Jogi Szemle Könyvtára*), részt vett lexikonok (többek között a *Révai Nagy Lexikona* számos kötetének, a *Katolikus Lexikon*nak és az *Új Idők Lexikoná*nak) szerkesztésében. 1943-ban a kormányzó kinevezte őt az országgyűlés Felsőháza élethossziglani tagjává. 1944-ben a Finn Tudományos Akadémia tiszteletbeli taggá

választotta, majd még ebben az évben nyugállományba vonult. Tudósi műve alapján kora hazai büntetőjogi szakirodalmának legtermékenyebb alkotója volt. 1949-ben hunyt el Budapesten.[101]

A Magyar Jogászegylet büntetőjogi szakosztályának elnöke 1920-ban lett, a Jogászegylet elnöke tisztét 1939 és 1944 között látta el. Székfoglaló beszédében érezhetően törekedett a hivatalos politikai korszellem és a jogászi tradíciók között egyensúlyt találni: „a Magyar Jogászegylet elnökének vállaira karmester-szerű feladatok nehezednek. A nagy magyar jogász-szimfóniát kell megtanulnunk, átélnünk s tovább munkálnunk, s kell nekem az elnöki helyről igazgatnom. E minőségemben – úgy érzem – első sorban azt az alaphangot kell megütnöm, mely minden magyar jogász gondolatvilágában, de egyúttal szívében is visszhangra talál s amely úgy programom kialakításánál, mint Egyesületünk munkásságának során érvényesülést követel. Ez alaphang, mely egyszersmind célkitűzésnek is minősíthető, a következő rövid mondatban foglalható össze: *a keresztény magyar nemzeti jogeszme zászlaja alatt egységbe foglalása jogásztársadalmunknak*. Nehogy félreértessem, legyen szabad kiemelnem, hogy a Magyar Jogászegylet minden magyar jogászegyéniség közreműködésére számít, minden magyar jogászt bekapcsolni kíván a nagy munkába. Azt viszont ne vegye senki rossz néven, ha jövőben erőteljesebben fogjuk kihangsúlyozni vezérlő princípiumunkat: a keresztény magyar jogeszmét, mert ezzel csak azt, de azt mindenesetre kifejezésre akarjuk juttatni, hogy habozás nélkül és törhetetlenül hűek fogunk maradni ahhoz a konstruktív szemlélethez, melynek magvát Szent István vetette el, melynek talaját Nagy Lajos és Mátyás király tették termékennyé, s amelynek nemzetépítő erejét Werbőczy tudatosította Hármaskönyvében."[102]

Angyal Pál.
[*Tolnai Világlapja,* 1940. (február 14.) 7. sz. 4. p.; AÚ]

Ekként vélekedett az elnöki székben érdemeket szerzett elődjeiről: „káprázatos nevek, szédületes tudású nagyságok, a jogászi éleselméjűség kimagasló egyéniségei, a szervező munkának elérhetetlen mesterei!"[103] – ugyanezek elmondhatók voltak róla is.

101 Prieger Adrienn Dóra: Angyal Pál (1873–1949) a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja. In *Portrék a Magyar Tudományos Akadémia tagjairól, IV.* Budapest, 2025. 41–44. p.; Degré Miklós: Angyal Pál breviárium. Professzori működésének 40-ik évfordulója alkalmából. *Jogállam,* 1938. 9–10. sz. 380–381. p.; Angyal Pál: Emlékeimből. *Magyar Jog,* 2023. 1. sz. 61–68. p., 2. sz. 127–131. p., 3. sz. 190–195. p., 4. sz. 254–260. p.; Heller Erik – Moór Gyula – Rácz György (szerk.): *Büntetőjogi tanulmányok Angyal Pál születése 60. és jogtanári működése 35. évfordulójának emlékére.* Budapest, 1933.; lásd még Nagy 2013. 78–80. p.
102 Angyal 1939. 5–6. p.
103 Uo.

A közgyűlés, a teljes ülés és a szakosztályok

Az egyesület legfőbb szerve a rendesen évente egyszer ülésező *közgyűlés* volt, amelyet előbb decemberben, későbbi megfogalmazásban a naptári év utolsó negyedében kellett tartani, ettől azonban eltérő, jellemzően nyári időpontokra is adódott példa. Rendkívüli közgyűlést az igazgató választmány határozata alapján, illetve tíz, később harminc tag kérelmére az elnök hívott össze. E szervnek minden egyleti tag (rendes, alapító, levelező vagy tiszteletbeli) tagja volt. Tiszteletbeli tagokká olyan személyeket lehetett megválasztani, akik a jogtudomány, az igazságszolgáltatás, a törvényhozás vagy az egylet érdekei körül különös érdemeket szereztek. A választásuk az igazgató választmány indítványára, vita nélkül, titkos szavazással történt.

Az egyesületi közgyűlés hatásköre a következőkből állt: *1*. megtárgyalta és elfogadta az igazgató választmány évi jelentését, valamint *2*. a számvizsgálók jelentését az elmúlt egyleti év számadásairól és az egylet vagyonáról; *3*. három számvizsgálót választott a legközelebbi rendes közgyűlés elé terjesztendő számadások megvizsgálása végett; *4*. meghatározta a legközelebbi év költségvetését; *5*. megválasztotta az igazgató választmányt; *6*. megállapította a tagsági díjat; *7*. megválasztotta a tiszteletbeli tagokat; *8*. elfogadta az alapszabályok módosítását; *9*. megillette az egylet feloszlatásának joga és ebben az esetben az egylet vagyona feletti rendelkezés; *10*. megtárgyalta az egyletet érintő egyéb indítványokat.[104]

A napirendre kerülő indítványokat előzetesen az elnöknél kellett előterjeszteni. A határozatképességhez sokáig nem írtak elő számszerű jelenlétet, 1929-től azonban legalább 30 szavazatra jogosultnak meg kellett jelennie, azzal a megszorítással, hogy szavazati joggal csak azok bírtak, akik legalább hat hónapja tagjai voltak az egyesületnek s nem volt tagdíjhátralékuk. A közgyűlés határozatait is viszonylagos szótöbbséggel hozták; az elnök rendszerint nem szavazott, ha azonban a szavazatok egyenlően oszlottak meg, az elnök voksa döntött, ugyanakkor a tisztújító választások kifejezetten csak a jelenlévők abszolút többsége támogatásával lehettek érvényesek. Az alapszabály módosításáról, az egylet feloszlatásáról és a vagyon hovafordításáról csupán olyan közgyűlés határozhatott, melyen a tagok legalább fele megjelent, ilyenkor a határozat meghozatalához a jelenlevők legalább kétharmados többségét írták elő. Ha az alapszabály módosítása, az egylet feloszlatása és a vagyon hovafordítása céljából összehívott közgyűlésen a tagok nem jelentek meg kellő számban, új közgyűlést kellett tartani, amely már tekintet nélkül a jelenlevők számára, kétharmados szótöbbségével határozhatott. A közgyűlésről az elnök, a jegyzőkönyvvezető és két hitelesítő tag által aláírt jegyzőkönyv készült.

Kezdetben a Jogászegylet szakmai munkája – elsősorban az előadók általi felolvasások és az azok nyomán tartott érdemi viták – a *teljes ülés* keretében folyt, ami személyi összetételét tekintve lényegében megegyezett a közgyűléssel. Az alapítók elhatározása szerint – a nyári hónapok kivételével – teljes ülést lehetőleg hetente kellett volna tartani, azon az előzetesen meghirdetett tanácskozási tárgykörben folyhatott a vita. Ez rendszerint egy hosszabb, vitaindító előadással vette kezdetét, amelyhez hozzászólásokat intéztek a jelenlévők. Nyilvánosak voltak a szakmai disputák, azokra vendéget is hozhattak az egyleti tagok, az ülés zárultával olykor elvi jellegű határozatokat is elfogadtak a tanácskozók. A gyakorlatban teljes üléseket leginkább a téli és tavaszi hónapokban – decembertől májusig – tartottak.

Az első három évtizedben az egyleti teljes üléseket és más rendezvényeket szinte kizárólag

104 A »Magyar Jogászegylet« alapszabályai. *Magyar Themis,* 1879. (december 18.) 54. sz. 418–419. p.

Budapestre szervezték, ami a vidéki tagságnak nem kedvezett, habár a tagdíjuk befizetésével a kinyomtatott előadásokat ők is megkapták, miáltal saját könyvtárat fejleszthettek. A fővárosban rendszerint a Budapesti Ügyvédi Kamara helyiségeiben rendezték meg az előre meghirdetett felolvasó üléseket, közgyűléseket. A századforduló után felmerült az igény a vidéki szakmai élet fellendítésére is, aminek keretében egyesületi kirándulásokat és olykor kihelyezett teljes üléseket (vándorgyűlést) tartottak. Ez utóbbit különösen a pozsonyi és az aradi jogászegylet kezdte szorgalmazni, minek eredményeként először 1910-ben Pozsonyban, 1911-ben pedig Aradon került sor kihelyezett országos rendezvényre.[105]

A differenciáltabb egyesületi szakmai munka érdekében az első *szakosztályt* „perrendtartási bizottság" elnevezéssel már 1880-ban létrehozta a választmány azzal a konkrét céllal, hogy ott kidolgozzák a szóbeliségen alapuló polgári perrendtartás rendszerét és elveit. A tényleges működését a következő évben kezdte meg.[106] A „börtönügyi bizottság" 1888-ban alakult Fayer László kezdeményezésére, Manojlovich Emil elnökletével több, mint félszáz taggal, egyesítve a büntetőjog és a büntetésvégrehajtás hazai szakembereit.[107] A szakosztályok szaporodtával az alapításukat legalább harminc fős beltagsághoz kötötték, elnökeiket szintén a közgyűlés választotta három évre, a tagjaikat azonban az igazgató választmány osztotta be. A szakosztályok a tagjaik sorát választás útján kiegészíthették, a belső tisztségviselőiket (helyettes elnök, titkár, jegyző) maguk közül választották. Ezek sem voltak zártak, az üléseiken bármely egyleti tag részt vehetett, előadást tarthatott, hozzászólhatott. Hasonló módon állandó és *ad hoc* bizottságokat is alakíthatott az egyesületi közgyűlés (vagy az igazgató választmány) megjelölt célra. A tagság bővítése érdekében szervezett ún. Propaganda-bizottság például Vavrik Béla elnöksége kezdetén jött létre,[108] s a tagok száma a századforduló éveiben exponenciálisan emelkedett is.

Az első világháború után, 1920-tól egy bizottságot és hét szakosztályt különböztettek meg: *1*. könyvkiadó bizottság, *2*. magánjogi szakosztály, *3*. hiteljogi szakosztály, *4*. perjogi és igazságügyi szervezeti szakosztály, *5*. büntetőjogi szakosztály, *6*. közjogi és közigazgatási jogi szakosztály, *7*. nemzetközi jogi szakosztály, valamint *8*. pénzügyi jogi szakosztály,[109] ebből az is következik, hogy az 1919-ben megszervezett szociális jogi szakosztály tiszavirág életűnek bizonyult. Korszakunk végén, 1943-ban pedig az alábbi egyleti szakosztályok működtek: *1*. magánjogi,[110] *2*. hiteljogi, *3*. perjogi és igazságügyi szervezeti, *4*. büntetőjogi, *5*. közjogi és közigazgatási jogi, *6*. pénzügyi jogi, *7*. összehasonlító jogi, *8*. egyházi jogi, *9*. jogtörténeti. Létezett még az egylet kebelében a Gazdaságjogi Intézet, az International Law Association magyar csoportja, illetve a régi könyvkiadó bizottság is. Ugyancsak az egyesület égisze alatt tevékenykedett a Jogászegyletnek a második bécsi döntés (1940) után újra alakult nagyváradi csoportja és a Magyar Jogászegylet civiljogi szemináriuma, ez utóbbi a fiatal jogásznemzedék rendszeres továbbképzése érdekében létesült 1934-ben.[111]

105 MNL OL P 482. 1. d., 5. tétel (irat kelte: 1910. július 14.).
106 Heti szemle. *Jogtudományi Közlöny,* 1880. (október 15.) 42. sz. 288. p.; Különfélék. *Jogtudományi Közlöny,* 1881. (július 1.) 27. sz. 236. p.
107 Börtönügyi bizottság. *Jogtudományi Közlöny,* 1888. (február 3.) 5. sz. 47. p.; A magyar jogászegylet börtönügyi bizottsága… *Jogtudományi Közlöny,* 1888. (március 9.) 10. sz. 91–92. p.
108 MNL OL P 482. 1. d., 2. tétel (Jegyzőkönyvek a Propaganda-bizottság üléseiről: 1904. január 12., 1905. december 2.).
109 A Magyar Jogászegylet közgyűlése… *Jogtudományi Közlöny,* 1920. (április 1.) 7. sz. 55. p.
110 MNL OL P 482. 1. d., 3. tétel (Gyorsírói feljegyzés a magánjogi bizottság 1917. május 12-i üléséről).
111 *Magyar Jogászegyleti Értekezések és Egyéb Tanulmányok.* 1943. január–április (1–2. sz.), a borítólap belzete.

A Magyar Jogászegylet Gazdaságjogi Intézete (Institut des Ungarischen Juristenvereines für Wirtschaft und Recht; Institut Hongrois d'Etudes Économiques et Juridiques; Hungarian Institute for Economic and Juridical Research) speciális szakosztályként működött 1929-től. Az intézet nevesített feladata volt – a Jogászegylet céljainak keretében – tanulmányozni a magyar közgazdasági élet és jogalkotás összhangzatos fejlesztésével kapcsolatos gazdasági és jogi kérdéseket; gondoskodni a külföld szakszerű és rendszeres tájékoztatásáról a magyar magánjogi, hiteljogi és egyéb gazdasági vonatkozású jogalkotások felől; rendszeres érintkezést létesíteni a belföldi és a külföldi jogi és gazdasági szakkörök között, főként külföldi szaktekintélyek előadás tartására való meghívása és belföldi szaktekintélyek külföldre szóló meghívásának előmozdítása útján; valamint állandó érintkezést és kapcsolatot létesíteni, fenntartani a gazdasági élet és a jogalkotás összehangolt fejlődésének előmozdítására és egységes irányítására hivatott intézményekkel.

Az intézet elnöke a Magyar Jogászegylet elnöke, pénztárnoka pedig az egylet pénztárnoka volt, de az egyesület közgyűlése tiszteletbeli elnököket, valamint az elnök helyettesítésére és az intézet ügyeinek állandó vitelére három év tartamára egy igazgatót (Kuncz Ödön[112]) választhatott, ezenkívül a szükséghez képest alelnököket is. A többi tisztségviselőt már az intézet ülése választotta meg. Az üléseken a Jogászegylet bármelyik tagja tarthatott előadást, és a tanácskozásokban is részt vehetett, de szavazati joggal csak az intézeti tagok bírtak. Az intézetet a feladatainak megvalósításában – vagyoni hozzájárulással – pártfogók támogathatták, ilyen pártfogó jogi személy is lehet. A hozzájárulás elfogadható legkisebb összegét az elnökség határozta meg; ugyanez határozott a felajánlott hozzájárulások elfogadása felől is.

Az intézet a közgazdasági és jogi élet szempontjából nagyobb jelentőségű vidéki városokban helyi csoportot is alakíthatott, mely tagjai a Jogászegyletnek a helyi csoport területén lakó tagjai közül azok voltak, akik abba is beléptek, és évi két pengő tagdíj fizetésére kötelezték magukat. A helyi csoport ügyeit a három évre választott elnök és szintén három év tartamára létrehozott, legfeljebb tíz tagból álló igazgató-bizottság intézte. A bizottság a tagjai sorából választott titkárt.[113] Az intézet első ilyen szakosztálya Pécsett alakult meg még az 1920-as évek végén Szászy Béla irányításával és az ottani székhelyű Magyar Királyi Erzsébet Tudományegyetem hathatós támogatásával. Később Szegeden és Debrecenben is terveztek hasonlókat, bár kétséges, hogy ténylegesen létrejöttek volna. Maga az intézet Budapesten a Pázmány Péter Tudományegyetem helyiségeiben rendezkedett be könyv- és folyóirattárral, mely utóbbi különösen az aktuális külföldi szakirodalmat biztosította az olvasók részére.

Önálló évnegyedes folyóirata 1932-ben jelent meg *Acta Juris Hungarici (Annales du Droit Hongrois)* címmel. A szerkesztőbizottság elnöki tisztét br. Korányi Frigyes vállalta, a tagjai Baumgarten Nándor, Kuncz Ödön, Szladits Károly, Faluhelyi Ferenc, Király Ferenc és Szászy István egyetemi tanárok, jogtudósok voltak.[114] Korának egyetlen idegen nyelven megjelenő hazai jogtudományi folyóirataként tartják számon, azonban végül csak egy évfolyamot élt meg.

A Magyar Jogászegylet Összehasonlító jogi szakosztálya az 1930-as évek közepén jött létre, és

112 Varga Norbert: Kuncz Ödön (1884–1965). *FORVM. Acta Juridica et Politica,* (A Szegedi Tudományegyetem jogász professzorai) 2020. 1. sz. 438. p.

113 MNL OL P 482. 1. d., 1. tétel (*Alapszabályok*, 1929. évi szövegezés, 22/a. §).

114 *Jelentés a Magyar Jogászegylet 1931. december 19-én tartandó közgyűléséhez az 1930/31. egyesületi évben kifejtett működéséről.* Budapest, 1931. 7–9. p.

„A X. észt jogászgyűlés megnyitása Tallinban. Az első sorban balról jobbra: Päts Konstantin köztársasági elnök, Csekey István dorpati egyet. professzor, a Magyar Jogászegylet képviselője, Zalkauskas, a litván legfelsőbb bíróság államügyésze és Piip volt köztársasági elnök és külügyminiszter." [*Képes Pesti Hirlap,* 1931. (április 17.) 71. sz. 3. p.; AÚ]

érdekessége, hogy hamar célul tűzte ki a lengyel, észt és finn kapcsolatok kialakítását. Angyal Pál javaslatára a finn–magyar jogászi együttműködés elindításához 1937-ben albizottság alakult, amelyben Csekey István professzor is helyet kapott tekintettel arra, hogy korábban egy évtizedig tanított Tallinnban. A finn jogászegylet gyorsan válaszolt, és még abban az évben magyar alosztályt hozott létre Antti Tulenheimo, Helsinki főpolgármestere, volt miniszterelnök és Kaarlo Kaira egyetemi tanár, a jogászegylet elnöke vezetésével. 1938-ban a lengyel-magyar együttműködés is formát öltött egy albizottság keretében, Lázár Andor volt igazságügy-miniszter elnökletével, benne többek mellett Steiner Antal lengyel nagykövetségi jogtanácsos közreműködésével.[115] A világtörténelem azonban nem adott lehetőséget a közös munka elmélyítésére, hiszen 1939 és 1940 fordulóján az említett partnerállamok szuverenitása megszűnt.

A Nemzetközi Jogi Egyesület magyarországi csoportja

Ugyancsak a Magyar Jogászegylet elkülönült részeként, és jelentős önállósággal működött az 1873-ban Brüsszelben alapított Nemzetközi Jogi Egyesület (International Law Association) magyarországi csoportja a két világháború között. Bár

115 *A Magyar Jogászegyletnek jelentése az 1937/38. egyesületi évben kifejtett működéséről.* Budapest, 1938. 12–13. p.; Antal Tamás – Ruszoly József: Csekey István (1889–1963). *FORVM. Acta Juridica et Politica,* 2020. 1. sz. 155–168. p.

a belépést még 1908-ban határozta el a Jogászegylet, miután a nemzetközi társulat Budapesten tartotta éves konferenciáját,[116] a magyar csoport (Hungarian Branch) csak 1923-ban alakult meg.[117] Ennek a csoportnak tagja lehetett a Jogászegylet bármelyik tagja, aki a belépéssel egyidejűleg kötelezte magát, hogy ide további 8 pengő évi tagdíjat fizet. Ennek felét a Nemzetközi Jogi Egyesületnek szolgáltatták be, a másik felét pedig a magyar csoport költségeire fordították. A csoport feladatai az alábbiak voltak: fenntartani a Nemzetközi Jogi Egyesülettel a magyar jogászság állandó érintkezését, a nevezett nemzetközi szervezet munkálataiban részt venni, s lehetőleg odahatni, hogy abban a magyar szempontok és érdekek érvényesülést találjanak. A tagjai a Nemzetközi Jogi Egyesület konferenciáin tartandó előadásaikat, felszólalásaikat és javaslataikat a csoport elé bocsáthatták megvitatás végett, és aziránt is tehettek javaslatot, hogy a csoport a saját nevében terjesszen elő a Nemzetközi Jogi Egyesületnél indítványokat.

A nemzeti csoport vezetősége az elnökből, alelnökből, főtitkárból, titkárból, jegyzőből és a választmányból állt. Az elnöke itt is a Magyar Jogászegylet mindenkori elnöke, pénztárnoka pedig a Jogászegylet pénztárnoka volt. Az említett egyéb tisztségviselőket és a választmány tíz tagját maga a csoport választotta szavazattöbbséggel, de a Nemzetközi Jogi Egyesület magyar tagjai hivatalból tagjai lettek a magyar csoport választmányának is. Tiszteletbeli elnök szintén választható volt. Rendesen a csoportot az elnök képviselte, ő hívta össze a választmányi és teljes üléseket. Akadályoztatása esetében vagy egyébként megbízás alapján az alelnök helyettesítette őt.[118]

Az International Law Association 1908-ban,[119] majd 1934-ben Budapesten rendezte az éves konferenciáját. Az előbbit még az Igazságügyi Minisztérium és a Budapesti Ügyvédi Kamara szervezte, az utóbbit – sorrendben a 38-kat – már a magyarországi csoport. Az előkészületet az év április 27-én kezdték el a Kúrián Osvald István elnökletével. Együttműködésre hívtak fel számos hatóságot és tudományos intézményt: küldötteket jelentett be Gömbös Gyula miniszterelnök Bedő Albert miniszteri titkár, Kánya Kálmán külügyminiszter Szent-Istvány Béla és Szondy Viktor miniszteri osztálytanácsosok, Fabinyi Tihamér kereskedelemügyi miniszter Halla Aurél osztálytanácsos, a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem Jog- és Államtudományi Kara Kuncz Ödön egyetemi tanár, az MTA Moór Gyula,[120] Tomcsányi Móric és Szladits Károly nyilvános rendes egyetemi tanárok, a Budapesti Ügyvédi Kamara Pap József elnök, a Magyar Külügyi Társaság Eöttevényi Olivér ügyvezető alelnök, Lutter János igazgató és Drucker György felelős szerkesztő, a Magyar Közgazdasági Tanács Heller Farkas műegyetemi tanár és K. Nagy Dénes egyetemi magántanár, főtitkár, a Népszövetségi Ligák Nemzetközi Uniója Pekár Gyula nyugalmazott tárca nélküli miniszter és Póka-Pivny Béla, a Külügyi Társaság igazgatója, az Interparlamentáris Unió Gratz Gusztáv nyugalmazott külügyminiszter, Lukács György nyugalmazott közoktatásügyi

116 Görög 2021. 98. p.; Bódiné Beliznai 2020. 177. p.

117 Lamm, Vanda: A Short History of the Hungarian Branch. In Kessedjian, Catherine et al. (eds.): *Au service du droit international/ To the Benefit of International Law. Les 150 ans de l'Association de droit international.* Paris, 2023. Panthéon-Assas, 369–373. p. DOI: *https://doi.org/10.3917/epas.kesse.2023.01.0369.*

118 MNL OL P 482. 1. d., 1. tétel (*Alapszabályok*, 1929. évi szövegezés, 22. §).

119 MNL OL P 482. 1. d., 2. tétel (Jegyzőkönyv a Magyar Jogász Egylet 1906. november 17-i igazgató választmányi üléséről).

120 Szabadfalvi József: Moór Gyula (1888–1950). In Hamza Gábor – Siklósi Iván: *Magyar jogtudósok.* Harmadik kötet. Budapest, 2006. 167–189. p.; Molnár András: Moór Gyula (1888–1950). *FORVM. Acta Juridica et Politica,* (A Szegedi Tudományegyetem jogász professzorai I.) 2020. 1. sz. 515–530. p.

miniszter, Nagy Emil volt igazságügy-miniszter[121] és Lakatos Gyula országgyűlési képviselő, a Budapesti Ügyvédi Kör Berend Béla, Rapoch Géza, Tihanyi Lajos és Dési Géza ügyvédek, valamint Budapest székesfőváros önkormányzata Zilahy Dezső idegenforgalmi hivatali igazgató és Markos Béla helyettes igazgató személyében.[122]

A londoni titkársággal egyeztetve a konferenciára 1934. szeptember 6. és 12. között került sor az MTA székházában, a magyar kormányt hivatalosan Lázár Andor igazságügy-miniszter képviselte. A társadalmi programok keretében a Magyar Jogászegylet díszvacsorát adott a résztvevőknek, illetve szervezett egy balatoni és egy lilafüredi kirándulást. A Jogászegylet ezen felül alakított egy fogadóbizottságot, egy rendezőbizottságot és egy „hölgybizottságot" is, ezenkívül tárgyalt a MÁV igazgatóságával a kedvezményes utazás, továbbá a Magyar Királyi Külügyminisztériummal az ingyenes vízumok ügyében.

A nagyszabású találkozóra regisztráltak vendégek Ausztriából, Belgiumból, Bulgáriából, Csehszlovákiából, Lengyelországból és Danzigból, Romániából, Dániából, Franciaországból, Németországból, Görögországból, Nagy-Britanniából, Olaszországból, Lettországból, Máltáról, Hollandiából, Norvégiából, Svédországból, Spanyolországból, Svájcból, Jugoszláviából, az Amerikai Egyesült Államokból és Egyiptomból. A konferencia tárgyai között kiemelt figyelem irányult a nemzetközi kartellekkel kapcsolatos kihívásokra, ezzel összefüggésben egy határozatot is elfogadtak, amellyel a kartelljogi albizottságot megbízták azzal, hogy adatgyűjtő tevékenységét szélesítse ki a nemzeti kartellek tételes jogi szabályait, jogelméletét, illetve állami bírósági, választott bírósági és közigazgatási gyakorlatát, valamint statisztikai adatait, a nemzetközi kartelleknél pedig a Nemzetek Szövetsége és a Nemzetközi Kereskedelmi Kamara kartellügyi akcióit illetően. Rendszeres időközönként megjelenő táblázatos kimutatás szerkesztését határozták el a kontinens kartelljogi törvényhozásainak és jogalkalmazásainak nyomon követésére. Az említett nemzetközi szervezeteket felkérték, hogy a gazdaságpolitikai és jogi munkálatok célszerű összeegyeztetése érdekében a Nemzetközi Jogi Egyesület kartellbizottságát vonják be a működésükbe, míg ez utóbbi törekedjen arra, hogy a „világ érdekelt kereskedelmi és ipari köreit" tájékoztassa a létezéséről és arról, miszerint felajánlja szakértő szolgálatait a nemzetközi kartellügyi jogvitákban.[123]

A konferencia a következő hat szekcióban fejtette ki tevékenységét: kartellügy, védjegyek és kereskedelmi elnevezések, fizetésképtelenség, nemzetközi fizetések aranyban és idegen pénznemben, férjes nők állampolgársága, valamint a Kellog-Briand egyezmény (1928) hatása a nemzetközi jogra. A *Magyar Jogi Szemle* melléklapja, a *Nemzetközi Jog Tára* 1934. decemberi száma a konferenciáról részletes beszámolót közölt, amelyben közre adva Lázár Andor igazságügy-miniszter és Osvald István kúriai és egyesületi elnök beszédét, továbbá Faluhelyi Ferenc pécsi egyetemi tanárnak, György Ernő, az Országos Hitelvédő Egylet igazgatójának, Király Ferenc kormányfőtanácsosnak, Urbach Lajos és Auer Pál ügyvédeknek, valamint Haraszti György és Siklóssy István ügyvédjelölteknek az albizottságok (szekciók) munkáját ismertető beszámolóit.[124]

121 Antal 2022. 34–35. p.
122 MNL OL P 482. 1. d., 9. tétel (Irat kelte: 1934. április 27.).
123 Uo. (Irat kelte: 1934. szeptember 10.).
124 A Nemzetközi Jogi Egyesület XXXVIII. konferenciája. *Nemzetközi Jog Tára,* 1934. 5. sz. 45–103. p.

A könyvkiadó vállalat

Az egyesületben, amely a Gazdaságjogi Intézet kivételével jobbára a Budapesti Ügyvédi Kamara Szemere utcai helyiségeit használta, 1903-ban állandó folyóirattárat rendeztek be,[125] majd a könyvtárát 1935-ben a Magyar Királyi Kúria palotájában helyezték el. Az utóbbi alkalmával ingóleltárt is készítettek, amely szerint az egyleti kiadványok felhalmozódott példányszáma meghaladta a 63.000 darabot. Míg az első világháború előtt a füzetek és kötetek értékesítéséből rendszeresnek mondható bevétel származott – az Igazságügyi Minisztérium időről időre minden bírósági és ügyészségi szakkönyvtárnak rendelt teljes sorozatokat –, addig a két világháború között ez a forrás is elapadt.[126]

1907-ben történt a saját egyleti könyvkiadó vállalat megalapítása, amely már a kezdeti célok között is szerepelt. Eredetileg ehhez társult a könyvkiadó bizottság. A küldetését ekként fogalmazták meg: „e vállalat célja, hogy állandó olvasóközönség biztosításával lehetővé tegye oly jogtudományi művek kiadását, amelyek különben, jogi művelődésünk nagy kárára, megíratlanul maradnának, vagy nem találnának kiadót. Ezt a hézagot akarja pótolni vállalatunk. Központi szervet akar létesíteni, mely a természettudományi, orvosi, közgazdasági és társadalomtudományi könyvkiadó-vállalatokhoz hasonlóan a legkiválóbb jogi írók tollából származó tudományos olvasmányt ad a szakközönség kezébe." A vállalat elsősorban a jogi monográfia-irodalom ápolását tűzte maga elé feladatul, olyan irányba, hogy a hazai jogrendszer elhanyagolt részei beható tudományos feldolgozásban részesüljenek, s hogy e művek szigorú tudományosságuk mellett a gyakorlati jogász igényeinek is megfeleljenek. Emellett a vállalat gondoskodni kívánt arról, hogy „jogi műveltségünk a külföldön felmerülő új eszmeáramlatok által bővíttessék. A vállalat ezért ki fog terjedni a külföldi s különösen a nehezebben hozzáférhető angol, francia és olasz jogirodalom legjelesebb termékeinek átültetésére, valamint a vezető kultúrállamok jogintézményeinek eredeti források alapján készült ismertetésére. […] A vállalat előfizetői ily módon nemcsak, hogy más kiadóvállalatokénál tetemesen előnyösebb feltételek mellett becses jogi könyvtár birtokába jutnak, mely a hazai és külföldi jogtudomány vezető eszméiről állandóan tájékoztat és számos gyakorlati kérdésben is felvilágosítást nyújt, hanem a magyar jogirodalom támogatásával egyúttal fontos kulturális feladatot mozdítanak elő."[127]

A Magyar Jogászegylet Könyvkiadó Vállalatát kezdetben Balogh Jenő akadémikus, későbbi igazságügy-miniszter vezette. A cég 1908 és 1918 között fejtett ki érdemi, üzleti értelemben önálló tevékenységet. A megjelent köteteit az utolsó előtti fejezetben soroljuk fel.

Alapítványok

A Magyar Jogászegyesület alapítványokat is kezelt. A megmaradt levéltári iratok között több alapra is történik utalás.

A dr. Emmer Kornélról (1845–1910) elnevezett pályadíj-alapítványt a volt kúriai bíró és országgyűlési képviselő özvegye hozta létre 10.000 korona készpénz felajánlásával 1912 januárjában. Ezt a

125 A magyar jogi szaklapok mellett az ekkor előfizetett és a tagok rendelkezésére bocsátott külföldi folyóiratok a következők voltak: *Rivista Penale*, *Revue Pénitentiaire*, *Scuola Positiva*, *Jahrbücher für die Dogmatik des Deutschen Privatrechts*, *Archiv für die civilistische Praxis*, *Zeitschrift für das gesammte Handelsrecht*, *Law Times*, *American Law Review*. – A Magyar Jogászegylet… *Jogtudományi Közlöny,* 1903. (október 27.) 48. sz. 412. p.

126 *Jelentés a Magyar Jogászegyletnek az 1936/37. egyesületi évben kifejtett működéséről.* Budapest, 1937. 3–4. p.

127 *A Magyar Jogászegylet Könyvkiadó Vállalata.* – Olvasható az I. évfolyam kötetei borítólapjának belzetén (1908–1909). Lásd még Görög 2021. 97. p.

pénzösszeget a Jogászegylet 4,5%-os, a Kisbirtokosok Országos Földhitelintézete által kibocsátott záloglevélbe fektette, s az alapítványi vagyonért teljes és feltétel nélküli felelősséget vállalt. Egy-egy odaítélt pályadíj 1000 koronánál kevesebb összegű nem lehetett, és elsősorban olyan műveket kellett elismerni, amelyek a magyar anyagi és alaki jognak a hatályos jog szempontjából fontos történeti előzményeit tárgyalták. A pályázat tartalmi kellékeit az egylet igazgató-választmánya határozta meg, a jutalmakat a tőkekamat terhére a pénztáros fizette ki a díjazottaknak.[128]

Baumgarten Nándor közigazgatási bíró 1914. december 3-i keltezéssel levelében arról tájékoztatta a Jogászegylet akkori elnökét, Nagy Ferenc professzort, miszerint néhai bátyja, Baumgarten Izidor (1850–1914) volt koronaügyész-helyettes és kúriai bíró emlékének megörökítéseképpen a családja 10.000 korona összegű alapítványt tesz azzal a céllal, hogy azt az egyesület kezelje, a kamataiból pedig „a büntetőjog köréből nyomtatásban megjelent, vagy evégett írásban benyújtott dolgozatnak, esetleg valamely kiváló vád- vagy védőbeszédnek kitüntetésére, illetőleg díjazására fordítani méltóztassék. A pályázati feltételeknek közelebbi meghatározását a Magyar Jogászegyelt igazgató-választmányára bízzuk, csak azt kérjük, hogy egy-egy kiosztásra kerülő díj ezer koronánál kisebb ne legyen, és az egylet részéről kijelölendő bírálók által jutalmazásra ajánlott munka absolut tudományos értékkel bírjon."[129] A tényleges alapítólevél 1914. december 6-án kelt, a miniszteri jóváhagyása 1916-ben történt meg. A teljes elnevezés „Dr. Baumgarten Izidor emlékére tett jutalomdíj-alapítvány" lett, és a tőkéje gyümölcsöztetése érdekében abból azonos névértékű, zárolt 6%-os magyar állami adómentes járadékkölcsön kötvényt vásároltak 1914-ben, amelyet az Egyesült Fővárosi Takarékpénztárnál helyeztek el. Az egyesület megszűnése esetén a kezelői jogok a vallás- és közoktatásügyi miniszterre szálltak. Az igazgató választmány döntött arról, hogy a díjazandó műveket előzetes pályázat kiírása útján vagy egyéb módon választják ki.[130]

A Magyar Bank és Kereskedelmi Részvénytársaság igazgatósága 1916. november 4-én „méltányolva a Magyar Jogászegyletnek a jogélet fejlesztése és a jogtudományok művelése terén több évtizeden át kifejtett eredményes működését" ugyancsak 10.000 koronás alapítványt tett, amely kamataiból a Jogászegylet a hiteljog területén megjelent vagy írásban benyújtott tudományos műveket támogathatta.[131]

A Pesti Magyar Kereskedelmi Bank fennállásának 75. évében, 1917-ben határozta el, hogy „oly alapítványt tesz a Magyar Jogászegyletben, amelynek kamataiból – a t[isztelt] Elnökség választása szerint évenként vagy kétévenként – pályadíj tűzessék ki oly legjobb munka díjazására, amely a magyar hitelélet vagy a pénzintézeti jog köréből választott kérdést a pályaművek közül a tudomány és a gyakorlati élet mindenkori színvonala szerint legjobban tárgyalja". A bank az alapítványát 10.000 korona névértékű, 4,5%-os Magyar Helyiérdekű Vasút részvénytársasági kötvény letétbe helyezésével létesítette. Akként rendelkezett továbbá, hogy a kiírandó pályakérdések megfogalmazásakor a Budapesti Kereskedelmi és Iparkamarát is mindig hallgassák meg, illetve egy taggal a bíráló bizottságban a nevezett kamara képviselve legyen. Az 1917. november 27-én keltezett alapító okirat szerint az igazgató választmánynak kétévente kellett kiírnia a pályázatot, legalább 900 korona díjjal, a bíráló

128 MNL OL P 482. 2. d., 12. tétel (Alapító levél, kelte: 1912. április 20.).
129 Uo. (Irat kelte: 1914. december 3.).
130 Uo. (Alapító-levél, kelte: 1914. december 6.).
131 Uo. (Levél kelte: 1916. november 4.).

bizottságot három vagy öt taggal kellett megalakítania, amelyben a kamara – a tagok számának megfelelően – egy vagy két fővel vett részt. Egyebekben az alapító levél tartalmilag megegyezett a fent említett alapítványokéval.[132]

A Takarékpénztárak és Bankok Egyesületének (TÉBE) 1921. május 24-i teljes ülése a Jogászegylet részére 50.000 korona pénzadományt szavazott meg azzal, hogy azt az egyleti kiadványok nyomtatási költségeinek fedezésére fordítsák, amely felhasználást az adományozó ellenőrizni is kívánta. Az összeget valószínűleg október 2-án bocsátották rendelkezésre.[133]

Egy 1929. évi kimutatás szerint ekkor az alábbiak tartoztak a Jogászegylethez: a Dr. Emmer Kornél-alapítvány, a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank alapítványa, mely utóbbi 800 pengő névértéket képviselt, a Takarékpénztárak és Bankok Egyesületének alapítványi célú adománya, valamint az ún. Fayer László-alap (1907), amely kezdeti összege egy gyűjtés után fennmaradó 1200 korona volt (lásd később!), továbbá dr. (Verseghy) Nagy Ferenc alapítványa, amely 1919. február 12-én létesült szintén 1200 korona tőkeadománnyal.[134]

Az alapítványi forrásból jutalmazott pályázatok 1918-ig rendszeresen megjelentek. Az utolsó ilyen kiírásokra az év elején került sor (Emmer Kornél-alapítvány, Magyar Kereskedelmi Bank alapítványa, Fayer-alap, Baumgarten-féle alapítvány).[135] Az első világháborút követő infláció és gazdasági válság következtében azonban pénzügyi szempontból elértéktelenedtek, így anyagi céljuknak már nem felelhettek meg, de az emléküket „kegyeletes hagyományként szellemi kincsgyanánt" továbbis megőrizték. A Pesti Magyar Kereskedelmi Bank, ugyanezen okból, újabb pénzösszeget, 1000 pengőt adományozott az egyletnek, miáltal 1937-ben ismét ki tudtak írni egy pályázatot (az aranyzáradék kérdéséről).[136]

Ellenben egy új alap jött létre 1935-ben Sichermann Bernát, az Országos Ügyvédszövetség volt elnöke, a TÉBE jogtanácsosa emlékére. A kuratóriumában a Jogászegylet egy tagja is helyet foglalt, továbbá Kassa mindenkori polgármestere, ha magyar állampolgár volt, a TÉBE igazgatója, Sichermann Bernát özvegye, valamint az alapító, Sichermann Frigyes budapesti ügyvéd, aki az 1934-ben elhunyt névadó gyermeke volt. Az elnöke a Jogászegylet delegáltja, Juhász Andor nyugalmazott kúriai elnök lett. Az alap kezdő vagyona 2000 aranydollár névértékű 6%-os (1927-ben kibocsátott) és 960 korona névértékű 4,5 %-os (1914-ben kibocsátott) Budapest székesfővárosi kötvényekből, valamint 50 aranydollár névértékű 7%-os záloglevelekből tevődött össze, mind ehhez 1937-ben a TÉBE további 450 pengőt adott hozzá. Kétévente lehetett pályadíjat kitűzni ezek hozadékából.[137]

132 Uo. (Alapító-levél, kelte: 1917. november 27.).
133 Uo. (Irat kelte: 1921. június 3.).
134 MNL OL P 482. 1. d., 4. tétel (Irat kelte: 1929. február 27.).
135 A Magyar Jogászegylet tudományos pályázatai. *Jogtudományi Közlöny,* 1918. (március 17.) 11. sz. 87. p.; A Magyar Jogászegylet Baumgarten-pályázata. *Jogtudományi Közlöny,* 1918. (április 28.) 17. sz. 136. p.
136 Jelentés. *Magyar Jogászegyleti Értekezések és Egyéb Tanulmányok*. 1939. 1. sz. 119–123. p.
137 *Jelentés a Magyar Jogászegyletnek az 1934/35. egyesületi évben kifejtett működéséről.* Budapest, 1935. 11. p.; *Jelentés a Magyar Jogászegyletnek az 1936/37. egyesületi évben kifejtett működéséről.* Budapest, 1937. 14–15. p.; *A Magyar Jogászegyletnek jelentése az 1937/38. egyesületi évben kifejtett működéséről.* Budapest, 1938. 18–19. p.

A Jogászegylet szerveinek működése 1903 és 1910 között

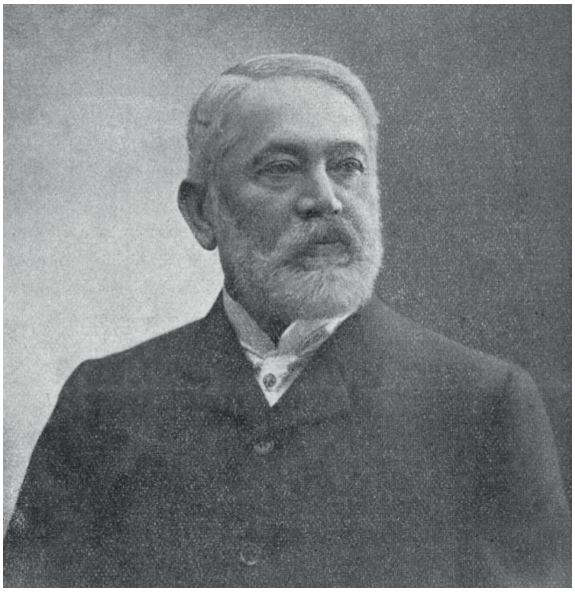

Vámossy Károly. [*Protestáns Egyházi és Iskolai Lap,* 1912. (december 8.) 49. sz. 791. p.; AÚ]

A Magyar Jogászegylet iratanyagából csak igen kevés eredeti dokumentum lelhető fel. A Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában a P 482. jelzésű fondállomány tartalmaz többek között néhány évnyi, folytatólagosan vezetett, kézzel írt jegyzőkönyvet – nevezetesen az 1903 és 1910 közötti időszakból –, amelyekben kizárólag a teljes üléseket, a közgyűléseket és az igazgató választmány üléseit, illetve az olykor díszülésnek nevezett eseményeket és *ad hoc* bizottságok munkáját dokumentálták. Tartalmukat a lakonikus szerkesztés jellemzi ugyan, de arra alkalmasak, hogy rövid betekintést nyerjünk általuk az egyesület adminisztratív életébe. A jelen fejezetben ezek alapján mutatjuk be az azonosítható történéseket.

Az 1903. évi *rendes közgyűlést* június 7-én tartották. Vavrik Béla elnök előterjesztette az igazgató választmány éves beszámolóját, Berczeli Antal a számvizsgálók által készített jelentést, valamint a következő egyleti év költségvetésének tervezetét, amelyeket a közgyűlés tudomásul vett, illetve elfogadott, Vámossy Károly pénztárnoknak pedig – buzgó működéséért – jegyzőkönyvileg is köszönetét fejezte ki. A következő évre számvizsgálónak Berczeli Antalt, Harmos Gábort és Tarnai Jánost választották meg közfelkiáltással. Ezt követően az igazgató választmány tisztújítása következett. A választmány tisztségviselői a következő tagok lettek: elnök: Vavrik Béla kúriai tanácselnök bíró, alelnökök: Beck Hugó kúriai bíró, Vécsey Tamás egyetemi tanár, Környey Ede ügyvéd, Fayer László egyetemi tanár, titkárok: Szladits Károly törvényszéki bíró, Vámbéry Rusztem egyetemi magántanár, Illés József egyetemi magántanár, Lévy Béla ügyvéd, egyleti ügyész: Kenedi Géza ügyvéd, pénztárnok: Vámossy Károly ügyvéd, könyvtárnok: Meszlény Artúr albíró.[138]

Az egyesületi *Propaganda-bizottság* 1904. január 12-én ülésezett. Ekkor az elnöke Fayer László

138 MNL OL P 482. 1. d., 2. tétel (Jegyzőkönyv a Magyar Jogászegylet 1903. június 7-i közgyűléséről).

volt,[139] a jegyzőkönyv szerint jelenlévő tagjai pedig Balás Elemér, Baumgarten Nándor, Gaár Vilmos, Scheyer Jenő, ifj. Chorin Ferenc, Fried Ödön, Král Miksa, Balog Elemér, Friedmann Ernő, Szentkirályi Ödön, valamint Székely Aladár jegyző „és mások". Az ülés eredményeként a következő javaslatokat fogalmazták meg az igazgató választmány részére: „*1.* nem volna-e célszerű kieszközölni, hogy a M. J. E. tagjai a jogi szaklapokat kedvezményes előfizetői áron kaphassák meg; *2.* nem volna-e célszerű a felolvasó vagy vitaülések után időnkint társas vacsorákat rendezni, s a tagok érintkezését club-szerűleg előmozdítani; *3.* nem volna-e célszerű az egyesület kebelében időről időre pályadíjakat kitűzni vagy a pályázók által szabadon választható actuális témákról írt dolgozatokat jutalomban részesíteni; *4.* nem volna-e célszerű a M. J. E. Értekezéseket valamely agilis könyvkiadó cégnek kiadásába átadni?"

Ugyanekkor a bizottság saját hatáskörben a következő döntéseket hozta: *1.* a Jogászegylet számára tagokat fog gyűjteni, s e célra gyűjtőíveket nyomat és oszt szét, *2.* a könyvtárszoba megnyitásáról az egyleti tagokat meghívókon értesíti, *3.* a szaklapoknak és a napilakoknak az egylet működéséről való informálásáról fog gondoskodni. Megbízták Székely Aladár jegyzőt, hogy a társas vacsorákra és a kiadókra nézve a tájékozódást kezdje el.[140]

Nem sokkal később, január 23-án sor került az egyesület *igazgató választmányának* soron következő ülésére is, amelyen Beck Hugó alelnök sajnálattal jelentette be, hogy a Jogászegylet elnöke, Vavrik Béla levélben értesítette: a tisztét a továbbiakban nem tudja ellátni. Személyes megbeszélés nyomán azonban Beck úgy vélte, hogy Vavrik rábírható döntése visszavonására, ezért kezdeményezte a választmány előtt egy erre felkérő levél *(adress)* hozzá történő intézését, amelyet minden jelen lévő tag támogatott.[141] Február 6-án ismét összeült a választmány, amelyen Vavrik megindokolta korábbi elhatározását, majd a „közhangulatnak engedve" mégis visszavonta azt, ami a megjelentek részéről „örvendetesen tudomásul vétetett". Fayer a Propaganda-bizottság elnökeként beszámolt arról, hogy előre láthatóan száz új helybeli taggal fog az egyesület gyarapodni. Mivel a *Magyar Jogászegyleti Értekezések* kiadására nézve a Politzer és Fia cég tett ajánlatot, Fayer javasolta egy bizottság kiküldését a velük való tárgyalás végett. Doleschall Alfréd egyetemi rendkívüli tanár viszont további kiadók megkeresését hozta szóba, s azok ajánlatainak ismeretében tartotta célszerűnek visszatérni a kiadás kérdésére. Beck Hugó azon a véleményen volt, hogy a kiküldendő bizottság állapítsa meg azt is, mennyibe kerülne a „könyvilletménye" egy-egy tagnak, s majd ez alapján terjessze elő véleményét. A bizottságot nyomban kijelölték, Beck Hugó, Fayer László, Szladits Károly, Baumgarten Nándor és a pénztárnok, Vámossy Károly lettek a tagjai. A zárszámadás és az 1904. évi egyleti költségvetés tárgyalása után Vámossy indítványozta, hogy az ingyenes „kiadmányilletmény" küldését a tagdíjhátralékban lévők részére szüntessék be. Vécsey Tamás római jogász professzor hozzászólása nyomán arra jutottak, hogy az egyleti ügyésszel közölni kell a díjhátralékosok névsorát, és ő tegyen véleményes jelentést a behajtásra nézve. Szladits a kiadványköltségek redukálása végett vetette fel, miszerint a hetenként tartott teljes ülések napirendjét a folyó évben úgy tervezzék, hogy egy-egy felolvasást a következő héten vitaülés kövesse, s így havonként két előadás lenne négy helyett. Az egyesületi titkár felvetését támogatta is a választmány. Végül szintén Szladits javaslata nyomán Lengyel Aurél egyleti jegyző részére, megrongált egészségi állapota

139 Nánási László: Fayer László. *Jogtörténeti Szemle,* 2000. 4. sz. 47–55. p.
140 MNL OL P 482. 1. d., 2. tétel (Jegyzőkönyv az 1904. január 12-i bizottsági ülésről).
141 Uo. (Jegyzőkönyv az 1904. január 23-i igazgató választmányi ülésről).

kezelése végett, egyszersmind addigi tevékenysége honorálására, 400 koronát utaltak ki.[142]

A következő *választmányi ülésre* május 28-án került sor. Vavrik Béla indítványára az évi közgyűlést 1904 októberében tervezték megtartani. Beck Hugó a kiadványi ügyben kiküldött bizottság elnökeként beszámolt arról, hogy árajánlatokat kértek be a következő cégektől: a Pfeiffer, a Politzer, a Singer & Wolfner és a Szill könyvkiadóktól, valamint az Athenaeum, a Pallas, a Pesti Könyvnyomda és a Franklin Társulat könyvnyomdáktól. Az előadó legkedvezőbbként a Szillét, a Pallas-ét, a Pesti Könyvnyomdáét, valamint a Franklinét emelte ki. Szladits Károly, Vécsey Tamás, Meszlényi Artúr és Halmágyi Sándor hozzászólásai után a két legtöbb támogatást a Pallas és a Franklin cégek kapták. Szavazást követően – 10 szavazattal 5 ellenében – a Franklin Társulat ajánlatát fogadták el. Ezt követően Vámossy Károly előterjesztette kimutatását a díjhátralékban lévő tagokról, akik többségének a jogviszonyát megszüntették. Kivételt azok a fővárosiak képeztek, akik csak az 1904. évi díjjal voltak elmaradásban, illetve azon vidékiek, akik csak az 1903-ra és 1904-re esedékes tagdíjakat nem rendezték, de a kiadványok küldését részükre is felfüggesztették. Az egyleti pénztárnoknak sok munkája lehetett, mivel egyúttal mellé egy fizetéses segéd alkalmazásáról határoztak. Ezen túl döntöttek arról, hogy Gruber Lajos királyi alügyész képviseli az egyesületet a közelgő „antialkoholista kongresszuson", a titkár jelentést tett a Magyarországon tartandó nemzetközi börtönügyi kongresszus előkészítése állásáról, amelyben való közreműködésre személyesen az igazságügy-minisztertől érkezett felkérés,[143] valamint az 1904/5. évi egyesületi évre (ciklusra) kilátásba helyezett előadásokról. A választmány a nyitó előadásra Vargha Ferenc koro-

Vécsey Tamás. [*Vasárnapi Ujság,* 1901. (szeptember 22.) 38. sz. 613. p.; AÚ]

142 Uo. (Jegyzőkönyv az 1904. február 6-i igazgató választmányi ülésről).

143 Az igazságügyminiszter... *Jogtudományi Közlöny,* 1903. (február 20.) 8. sz. 67–68. p. (Itt a tervezett napirendi kérdések is részletesen olvashatók négy szakosztályban és témakörben: *1.* a büntető törvényhozás, *2.* a büntetés végrehajtása, *3.* megelőző intézkedések, *4.* gyermekek és fiatalkorúak.)

naügyész-helyettes *Szociológia és büntetőjog* című témáját jelölte ki.[144] Végül Fayer László alelnök indítványára megvitatták a Jogászegylet 25 éves jubileuma alkalmával tartandó ünnepi közgyűlés programját is.[145]

Az 1904. évi negyedik *választmányi ülést* a közgyűlés előtt néhány nappal, október 1-jén tartották. Ezen Szladits Károly titkár bejelentette, hogy Lévy Béla titkár nem tölti be tovább a tisztségét, helyette Baumgarten Nándor jelölését tette magáévá egyhangúan a választmány. Többeket fővárosi kinevezésük folytán a vidéki tagok közül a budapesti tagok közé soroltak át, míg Fabiny Ferenc a szegedi királyi ítélőtábla elnökévé történt kinevezése okán a vidéki választmányi tagok közé került. A betöltetlenné vált egy vidéki tagságra Rósa Izsó szintén szegedi ügyvédi kamarai elnök jelölését hozták javaslatba. Szentirmay Ödön egyesületi jegyző Kassára történt távozása miatt a tisztre Kiss Géza Igazságügyi Minisztériumba beosztott királyi aljegyzőt rendelték ki. Az országos elmeorvosi értekezleten való képviseletre Balogh Jenőt, Márkus Dezsőt és Vargha Ferencet delegálták. Vavrik Béla indítványára a választmány elutasította a Bécsi Magyar Egylet azon meghívását, hogy a Magyar Jogászegylet abba alapító tagként lépjen be, amit az egylet céljával és pénzügyi viszonyaival indokoltak. A következő egyleti évre az alábbi programokat tervezték: a szövetkezeti törvényjavaslatról rendezendő vitát Navratil Ákos vezetésével és többek felszólalásával, további előadóként Baumgarten Nándorra, Neumann Árminra, Ruffy Pálra és Engel Zsigmondra (gyermekvédelem), Fazekas Oszkárra (szabadalmi jog), Ágoston Péterre (jelzálogjog), Kármán Elemére (bűnvádi eljárás, kriminalisztika), Beck Hugóra és Baumgarten Nándorra (kartelljog) számítottak 1904–05 telén, míg Admeto Géza ügyvéd Schopenhauerrel kapcsolatos témáját – udvariasan „alkalmilag" – későbbre halasztották. Vámossy Károly pénztárnok tájékoztatta az ülést az évi bevételekről és a kiadásokról (11.650 és 9500 korona). Ezután a kiadványok kérdésére tértek rá: azaz miként lehetne költségmegtakarítást elérni? Szladits ragaszkodni kívánt ahhoz az elvhez, hogy egy-egy füzet három ívnél nagyobb terjedelmű ne legyen, s egy évben legfeljebb 12 füzet jelenjen meg. Egyébként a *Jogászegyleti Értekezések* egy újabb ötkötetes sorozata válhatott teljessé az évben, ami után az Igazságügyi Minisztériumtól 1300 korona bevétel volt várható. Vita alakult ki arról, hogy a hozzászólásokat csak rövidített formában kellene-e a jövőben közölni, de a kérdésben döntés nem született. Végezetül az elnök előadta, miszerint Vargha Ferenc nem vállalta a jubileumi közgyűlésen az előadást, ezért abban maradtak, hogy ő maga tart egy „tudományos színezetű megnyitó beszédet", valamint elhangzik egy Illés József titkár által összeállítandó történeti visszapillantás, és ezt követi a közgyűlés „adminisztratív" része.[146]

Az október végére tervezett *közgyűlést* végül 1904. november 6-án tartották meg, amelyen elhangzott Vavrik Béla ünnepi beszéde az egyesület fennállásának negyedszázados évfordulója alkalmából, majd bemutatta Illés József dolgozatát az elmúlt huszonöt évről,[147] melynek felolvasását azonban az idő rövidsége miatt a közgyűlés mellőzte. Ezek után az elmúlt évi beszámolókra tértek át, számvizsgálóknak ismét Berczeli Antalt, Harmos

144 Nánási László: Vargha Ferenc (1858–1940). In Hamza Gábor (szerk.): *Magyar jogtudósok*. Második kötet. (FM könyvek 17.) Budapest, 2001. 93. p.

145 MNL OL P 482. 1. d., 2. tétel (Jegyzőkönyv az 1904. május 28-i igazgató választmányi ülésről).

146 Uo. (Jegyzőkönyv az 1904. október 1-jei igazgató választmányi ülésről).

147 Vavrik Béla: Közgyűlési megnyitó beszéd a Magyar Jogászegylet huszonötéves fennállásának évfordulója alkalmából. In *Magyar Jogászegyleti Értekezések 243.* Budapest, 1905. 3–42. p., Illés József: *A Magyar Jogászegylet huszonötéves működése*. In *Magyar Jogászegyleti Értekezések 243.* Budapest, 1905. 43–54. p.

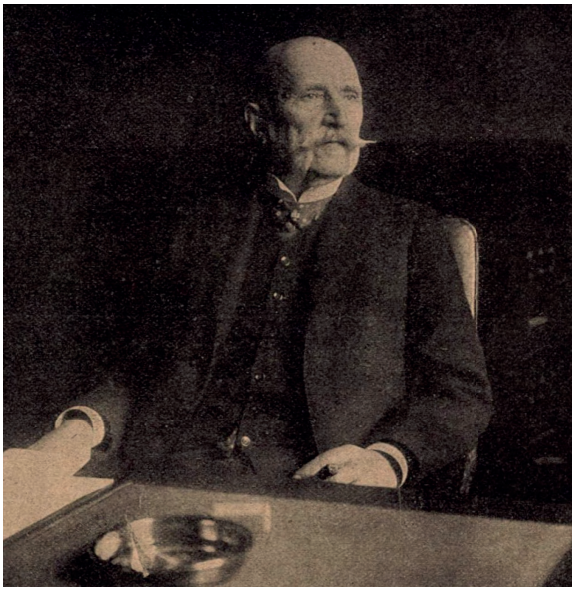

Zsitvay Leó.
[*Az Érdekes Ujság,* 1915. (június 13.) 24. sz. 19. p.; AÚ]

Gábort és Tarnai Jánost választották. Ezt követte a tisztújítás, melynek eredményeként az előző évi igazgató választmány maradt hivatalban azzal, hogy Lévy Béla titkári helyére valóban Baumgarten Nándor ügyvéd, egyetemi magántanár került.[148]

November 26-án újabb *választmányi ülés* következett, amelyen a Budapesti Ügyvédi Kamara azon átiratát tárgyalták meg, amelyben a sorrendben immár 12. Magyar Jogászgyűlés megrendezését – és az abban való együttműködést – indítványozta. Szladits Károly ismertette a részleteket és az addigi előre haladást a szervezésben, és javasolta, hogy a Jogászegylet választmányának azon tagjai, akik egyben a Jogászgyűlést szervező bizottságnak is tagjai, a december közepére tervezett előkészítő ülésen mindenképpen legyenek jelen. Márkus Dezső – aki az 1889. évi (X.) gyűlés jegyzője is volt – nem támogatta, hogy a Jogászgyűlés a korábbi szokások szerint üljön össze (az addigi utolsóra 1896-ban került sor), hanem azt tartotta volna helyesnek, ha annak összehívását teljes egészében a Jogászegylet végezné és szervezné, kimondva egyúttal, hogy a Jogászgyűlés, mint önálló entitás, az addigi formájában megszűnik. Zsitvay Leó lényegében Márkust támogatva szólt, de a többség nem osztotta a radikálisnak tetsző álláspontot, és inkább kívánatosnak találta a budapesti ügyvédi kamarával való további együttműködést, valamint azt, hogy ezúttal is Siegmund Vilmos hívja össze a Jogászgyűlés szervező választmányát annak titkáraként, vagyis oly módon, ahogy az a korábbi évtizedekben történt. Meghagyták ugyanakkor, hogy a Jogászegylet igazgató választmányának azon tagjai, akik a Magyar Jogászgyűlés választmányában is részt vettek, mint kiküldöttek ott az egyletet képviseljék. A következő év márciusában tartott jogászegyleti választmányi ülésen azonban arról számolt be Szladits, hogy a Jogászgyűlés összehívása mégsem történt meg, és ezt akkor az egylet sem sürgette.[149]

1905-ben csak két *igazgató választmányi ülés* volt: március 27-én és szeptember 23-án. A tavaszin a büntető törvénykönyveknek a minisztériumban tervbe vett módosítása támogatásáról határoztak. A büntetőjogász Doleschall Alfréd egy saját (egyleti) törvénytervezt kidolgozását hozta

148 MNL OL P 482. 1. d., 2. tétel (Jegyzőkönyv a Magyar Jogászegylet 1904. november 6-i közgyűléséről).
149 Uo. (Jegyzőkönyvek az 1904. november 26-i és 1905. március 27-i igazgató választmányi ülésekről). – Megjegyezzük, hogy többszöri felvetést követően végül csak 1911-ben tartották meg a dualizmus korának utolsó Magyar Jogászgyűlését (Görög 2021. 98. p.). Az előzők az alábbi években voltak: 1870–1874, 1876, 1879, 1882, 1884, 1889, 1896.

javaslatba, azonban azt a többség nem támogatta, ellenben kiküldtek egy harminc tagból álló bizottságot Wlassics Gyula (volt közoktatásügyi miniszter, a Közigazgatási Bíróság későbbi elnöke) vezetésével azért, hogy az egyleten belül a módosításokat szervezetten és rendszeresen megtárgyalja. Ugyanígy döntöttek a polgári törvénykönyv és a perrendtartás kodifikációjának támogatása felől is, ehhez egy húsztagú bizottságot alakítottak Vécsey Tamás elnökletével.[150] Az őszi ülésén a választmány a büntető törvénykönyvek (1878, 1879) hatályba lépésének negyedszázados évfordulója alkalmából Baumgarten Izidor koronaügyész-helyettest kérte fel előadásra, továbbá kívánatosnak találta, hogy a Budapesten megrendezett 7. nemzetközi börtönügyi kongresszus eredményeiről is hangozzék el valamikor egy összefoglaló. Végül Nagy Dezső indítványára azt is elhatározták, hogy ne csak tudományos felolvasásokat, hanem kísérletképpen egyes gyakorlati kérdésekről szabad előadásokat is tartsanak a következő ciklusban.[151]

Baumgarten Izidor a beszédét az október 22-i ünnepi *közgyűlésen* valóban megtartotta,[152] amelyet a szokott módon tisztújítás követett, ennek eredménye nem hozott változást az előző évhez képest, csupán annyiban, hogy Almási Antal is budapesti választmányi tag lett, valamint a számvizsgáló bizottság is ugyanazon összetételben jött létre, mint addig.[153] A *Propaganda-bizottság* december 2-án ülésezett, és az alábbiakra jutott: a választmánynak pályadíjak kitűzését javasolta, a sajtóval való szorosabb összeköttetés létesítésére kérte fel a titkárságot, a taggyűjtést részint személyesen, részint felhívások szétküldésével tovább propagálta, és felhívta a figyelmet a könyvtár fejlesztésére.[154]

1906. január 13-án vette kezdetét a *magánjogi bizottság* szervezésében a magyar polgári törvénykönyv tervezete feletti vitasorozat, ekkor elsősorban a tervezet további tárgyalását előkészítő főelőadmányban foglalt elvi kérdések kerültek tárgyalás alá. A vitaesték célja a felvetett elvi kérdések gyakorlati irányú megvilágítása, a „kritikailag indokolt votumok" minél nagyobb számának egybegyűjtése, amelyek majd a kodifikáló bizottság rendelkezésére lesznek bocsáthatók, mint a Jogászegylet adaléka a kódex előkészítésének munkájához. A vitaestéket egy-egy előadó vezette be a tárgyalt kérdések kritikai ismertetésével.[155]

Január 20-án az *igazgató választmányban* a *Magyar Jogi Lexikon*t és a *Magyar Törvénytár*t is szerkesztő sokoldalú jogtudós, Márkus Dezső a következőt terjesztette elő:

„Halálának már a negyedik évfordulója is elmúlt és Szilágyi Dezső még mindig jeltelen sírban nyugszik.[156] *A magyar nemzet, az utolsó évek mozgalmai közepette, mintha megfeledkezett volna ama nagy fiáról, aki önmaga oly hatalmas emléket állított magának a magyar állam és a magyar*

150 Uo. (Jegyzőkönyv az 1905. március 27-i igazgató választmányi ülésről).
151 Uo. (Jegyzőkönyv az 1905. szeptember 23-i igazgató választmányi ülésről).
152 Baumgarten Izidor: *Ünnepi beszéd a büntető törvénykönyv huszonötéves fennállása alkalmából.* (Magyar Jogászegyleti Értekezések 251.) Budapest, 1905.
153 MNL OL P 482. 1. d., 2. tétel (Jegyzőkönyv a Magyar Jogászegylet 1905. október 22-i közgyűléséről).
154 Uo. (Jegyzőkönyv az 1905. december 2-i Propaganda-bizottsági ülésről).
155 A Magyar Jogászegyletnek… *Jogtudományi Közlöny,* 1906. (január 19.) 3. sz. 24. p.
156 Szilágyi Dezső (*Nagyvárad, 1840) korábbi igazságügy-miniszter, képviselőházi elnök, szabadelvű politikus és nyilvános rendes egyetemi tanár 1901-ben váratlanul hunyt el Budapesten. A Fiumei úti temetőben nyugszik. Az életéről és munkásságáról lásd többek között Antal Tamás: *Szilágyi Dezső és műve*. (Jogtörténeti Tár 4.) Szeged, 2016.; Stipta István: Egy legendás konfliktus: Csemegi Károly és Szilágyi Dezső kapcsolata. In Czine Ágnes (szerk.): *„Csemegi csak egy volt". Csemegi Károly emlékkötet.* Budapest, 2024. 63–73. p.; Stipta István: Szilágyi Dezső és az igazságügyi modernizáció. In Csibi Norbert et al. (szerk.): *Deák és utódai. Magyar igazságügyi miniszterek 1848/49-ben és a dualizmus korában.* Pécs, 2004. 137–152. p.

társadalom culturális és nemzeti előrehaladásában s akinek nevéhez a magyar igazságügy új korszakának megindulása fűződik.

A sajnálatos mulasztást mihamarabb helyre kell hoznia a jelen nemzedékének, amely a közelmúltban a távoli jövőre kiható munkálkodásában még maga előtt látta és csodálta Szilágyi Dezsőt. A kezdeményezésnek kötelessége pedig, csaknem természetszerűen, az ország társadalmának amaz osztályára hárul, amelyhez Szilágyi Dezső mint ügyvéd, mint köztisztviselő, mint tanár, mint miniszter tartozott: a magyar jogászságra, ennek körében pedig az ennek minden ágát magában foglaló, kizáróan a jog művelésének szolgálatában álló Magyar Jogászegyletre, amelynek választmánya elé a következő indítványokat bátorkodom terjeszteni:

1. A Magyar Jogászegylet tagjai körében és tagjai útján nyilvános gyűjtést indít a Szilágyi Dezsőnek állítandó méltó síremlék költségeinek megszerzésére. A gyűjtés befejezésének idejét, a végből, hogy a síremlék mihamarabb fölállítható legyen, 1906. évi május végében állapítja meg.

2. Az egyesület a gyűjtését anyagi viszonyaihoz mért összeggel indítja meg.

3. A gyűjtés és a síremlék fölállítása körül az egyesületre háruló tennivalók ellátására a választmány az egyesület elnökének vezetése alatt héttagú bizottságot küld ki; az egyesület pénztárosa e bizottságnak tiszténél fogva tagja és pénztárosa.

4. A gyűjtés eredményéhez képest készülhető síremléknek terveit nyílt pályázat útján kell a hazai szobrászoktól bekérni. A pályázat feltételeinek megállapítása, úgyszintén a beérkező tervek bírálata, valamint a művészek tiszteletdíjának megállapítása céljából a bizottság a pályázatban részt nem vevő annyi képzőművésszel egészíti ki magát, hogy ez utóbbiak a bizottságban absolut többségben legyenek.

Baumgartner Izidor.
[*Tolnai Világlapja*, 1910. (július 3.) 27. sz. 1505. p.; AÚ]

5. A bizottság működéséről a választmánynak negyedévenként jelentést tesz.

6. A gyűjtéssel és a síremlék fölállításával járó összes költségeknek fedezése után esetleg még fennmaradó nagyobb összeget, az egyesület mint Szilágyi Dezső emlékalapot *kezeli és annak jövedelméből évenként az egyesületben tartott egy vagy több kiváló előadást díjaz. Ha pedig a maradványösszeg csekélységénél fogva arra nem lenne elégséges: úgy azt az egyesület alaptőkéjéhez csatolja."*[157]

157 MNL OL P 482. 1. d., 2. tétel (Jegyzőkönyv az 1906. január 20-i választmányi ülésről). Vö. Szilágyi Dezső emlékezete. *Jogtudományi Közlöny*, 1906. (január 26.) 4. sz. 25. p.

Balogh Jenő utalt arra, hogy tudomása szerint magánúton már indult gyűjtés, illetve arra is, hogy ebbe az országos mozgalomba egyéb tudományos és társadalmi köröket is be kellene vonni. Gruber Lajos és Nagy Dezső hozzászólása után úgy határoztak, hogy a Jogászegylet az indítványt elvben magáévá teszi, s a síremlék költségeinek megfizetésére országos gyűjtést rendez, ehhez pedig egy önálló eseti bizottságot állított fel Vavrik Béla elnökletével, a tagjaiul egyelőre a következő férfiakat jelölte ki: Balogh Jenő, Beck Hugó, Kenedi Géza, Márkus Dezső, Nagy Dezső, Székely Ferenc, Tarnai János, Vécsey Tamás, Vámossy Károly (mint pénztárnok) és Baumgarten Nándor (mint titkár). A bizottságba meghívták továbbá Wlassics Gyulát és Szladits Károlyt is.[158] Január 28-án a *Szilágyi Dezső síremlék-bizottság* meg is alakult. Vavrik nyomban hangsúlyozta, hogy a felvetést kizárólag kegyeleti okok indították, ezért abba „politikai mozzanatok ne kevertessenek be"; mindebből feltehető, hogy akadtak – ha talán nem is az egylet vezetőségében –, akik másként értelmezték a szándékot. Miként korábban, most is szóba került, hogy Szilágyi tisztelői közül gr. Hadik János és Wekerle Sándor[159] már magánkörben folytattak gyűjtést, de összességében sikertelenül. A bizottság úgy látta jónak, ha a maga gyűjtését az egyleten kívül állók bevonása nélkül kezdi el, és az eredménytől függ, hogy miként folytatja. Hadikot és Wekerlét azonban nem akarták kihagyni, s eltökélték, hogy jóakaratú támogatás végett külön megkeresik őket. Az Igazságügyi Minisztériumhoz is eljutott a hír, mivel Lányi Bertalan miniszter jelezte, hogy a szerv 1000 koronával, ő maga személyesen további 100 koronával járul hozzá a kegyes cél eléréséhez. A későbbi neves pénzügyminiszter, Hegedűs Lóránt, ekkor takarékpénztári igazgató, azzal pártolta a gyűjtést, hogy a pénzintézete vállalta az összeg díjmentes kezelését. Márkus fogalmazványa alapján a felhívás szövegét is véglegesítették, valamint azok jegyzékét, akikhez konkrétan el kívánták juttatni. A nyitva álló idő „véghatárnapját" optimistán május végében jelölték meg, a gyűjtés „netáni feleslegét" pedig az emlékmű és Szilágyi Dezső emlékezete jövőbeni gondozására tervezték fordítani.[160] A remények azonban csak részben váltak valóra: a kérdéses időtartam után összesen 8030 koronát sikerült felmutatni. Ugyan csalódott volt az egyesületi választmány, de nem adta fel, és „ősszel fokozott eréllyel" akarta folytatni gyűjtést, ennek jegyében az őszi évnyitó ülésre egy Szilágyiról szóló emlékbeszédet kértek egykori munkatársától, Wlassics Gyulától.[161] Ő azonban a felkérésnek ismeretlen okból nem tett eleget.

Közben a vallás- és közoktatásügyi miniszter megküldte az egyletnek az alapítványokról szóló törvénytervezetet, amely vitájára Nagy Dezsőt, Schwarcz Gusztávot, Dárday Sándort, Concha Győzőt, Kováts Gyulát, Kobler Ferencet és Ereky Istvánt kérték fel előzetesen. Bizonyára a Propaganda-bizottság kezdeményezése nyomán egy polgári (magánjogi) és egy büntetőjogi pályázat 600–600 koronás díjjal történő meghirdetését is eldöntötte a *választmány* 1906 elején, a konkrét kérdések és feltételek megfogalmazására egy-egy háromtagú bizottságot küldött ki, egyúttal majdani „pályabírákul" is ezek lettek megjelölve (*1.* Vécsey Tamás, Imling Konrád, Szladits Károly; *2.* Zsitvay Leó, Balogh Jenő, Fayer László). A kérdések a következők voltak: *1.* Határoztassanak meg a telekkönyvbe vetett bizalom oltalmának határai, különös tekintettel a többszöri eladások eseteire és a törvényhozásnak

158 Lásd az előző jegyzetet!
159 Görög Staub Károly – Patay Géza: *Wekerle Sándor*. Hn. [Budapest], 2011. 68–69. p., 262–263. p.
160 MNL OL P 482. 1. d., 2. tétel (Jegyzőkönyv a Szilágyi Dezső síremlék-bizottság 1906. január 28-i üléséről).
161 Uo. (Jegyzőkönyv az 1906. június 21-i választmányi ülésről).

e tekintetben való feladataira. *2.* Alapul véve a hatályban lévő magyar bírói szervezetet és hatáskört, valamint az elsőfokú eljárás és a fellebbezés fennálló szabályozását: mily terjedelemben volna szervezendő de lege ferenda a semmiségi panasz? Eredetileg a benyújtási határidő november 1-je volt, de júniusban 1907. március 1-jéig meghosszabbították azt.[162]

1906 ősze nehézségekkel telt. Vavrik Béla ismét lemondott az elnöki tisztről, Vámbéry Rusztem a titkári állásról, Král Miklós pedig a jegyzőségről. A jegyzői állást Lányi Márton törvényszéki aljegyzővel és Proszvimmer Béla ügyvédjelölttel töltötték be.[163] Az évnyitó díszülésen végül Nagy Ferenc jogászprofesszor tartott előadást, aktuálisan a kereskedelmi és váltótörvény harminc esztendejéről.[164] Az *igazgató választmány* előtt november 17-én Vavrik jelentette be Fayer László alelnök elhunytának hírét és az időközben megtörtént temetés részleteit. Fayer egy hónappal korábban még vezette a választmányi ülést. Az egyesület nevében Kenedi Géza mondott felette búcsúbeszédet a szertartáson (az ő személye leginkább a Bajcsy-Zsilinszky testvéreket később védő egyik ügyvédként lett ismert[165]). Vavrik kezdeményezésére díszülést határoztak el, a megemlékezésre Balogh Jenő egyetemi tanárt kérték fel. Vámbéry egy alapítvány létrehozását vetette fel gyűjtés útján a kétévente legjobbnak ítélt büntetőjogi tárgyú egyleti felolvasás jutalmazására, valamint az ártatlanul elítéltek Fayer szellemében történő megsegítésére. Az utóbbi célt ugyan többek hozzászólása után Vámbéry visszavonta, de az alapítvány létrehozása egyhangú támogatást kapott, akárcsak Gruber Lajosnak az elhunyt arcképe megfestetésére irányuló indítványa. Vavrik végül

Fayer László. [*Ország-Világ,* 1900. (február 25.) 9. sz. 171. p.; AÚ]

162 Uo. (Jegyzőkönyv az 1906. január 20-i választmányi ülésről); A »Magyar Jogászegylet«… *Jogtudományi Közlöny,* 1906. (február 23.) 8. sz. 67–68. p.; Pályakérdések. *Jogtudományi Közlöny,* 1906. (június 29.) 26. sz. 228–229. p.
163 MNL OL P 482. 1. d., 2. tétel (Jegyzőkönyv az 1906. október 13-i választmányi ülésről).
164 Uo. (Jegyzőkönyv a Magyar Jogászegylet 1906. november 4-én tartott díszüléséről).
165 Bartha Ákos: *Bajcsy-Zsilinszky Endre. Életút és utóélet*. Budapest, 2019. 63–75. p.

ezúttal is folytatta az elnöki tiszt ellátását, de ehhez egy újabb alelnöki státusz rendszeresítését és a háromévenkénti tisztújítás bevezetését kérte.[166]

Az 1906. december 9-én megrendezett *közgyűlésen* sor került az alapszabálymódosításra. Ennek keretében a tagsági formák közül elhagyták a levelező tagságot, valamint azt, hogy budapesti lakos csak rendes tag lehetett, ennek következményeként a tagdíjak összege vonatkozásában – a rendes és levelező tagok helyett – budapesti és vidéki rendes tagokat különböztettek meg; a belépés tekintetében megszüntették az addig kötelező titkos szavazást, és ahhoz a jövőben húsz tag ezirányú kívánságát írták elő, továbbá az elelnökök számát négyről ötre, az igazgató választmány megbízatásának időtartamát egy évről három évre növelték azzal, hogy szükség esetén egy-egy tisztségre időközi választást lehet tartani a három évből még hátra lévő időre. A választmány ülései az elnök jelenléte nélkül is megtarthatók lettek, ha valamelyik alelnök jelen volt (ez a gyakorlatban már egyébként is követett megoldásnak számított). Ezután megejtették a tisztújítást; Fayer László helyére és ötödik alelnöknek Székely Ferenc koronaügyészt és Nagy Dezső országgyűlési képviselőt, új titkárul Lengyel Aurél törvényszéki aljegyzőt választották. A tisztikar egyebekben változatlan maradt.[167]

Az első hároméves ciklusú *igazgató választmány* 1907. január 26-án össze is ült, ekkor hangzott el, hogy az egyletnek saját könyvkiadó vállalatot kellene alapítania, de az „anyagi megterheltetése" nélkül. Az előmunkálatokra ezúttal is *ad hoc* bizottság alakult az ilyenkor immár szokásosnak mondható összetételben: Nagy Ferenc, Balogh Jenő, Nagy Dezső, Székely Ferenc, Baumgarten Nándor, Szladits Károly, Meszlény Artúr és Vámossy Károly részvételével. Választmányi jegyzőül az addigiak mellé Bernolák Nándor törvényszéki jegyzőt bízták meg. Szóba kerültek még a Fayer- és Szilágyi-emlékügyek, ám ezek beszámolói sajnos nem maradtak fenn.[168] A Fayer-emlékülést végül április 14-én tartották meg, a kitűnő jogtudóstól a tag- és pályatársak nevében ezúttal Vavrik Béla és Balogh Jenő búcsúzott.[169]

A június 15-i választmányi ülésről tudható, miszerint a folyamatban lévő ügyek közül a könyvkiadóvállalattal s a Fayer-féle gyűjtéssel foglalkozott, az utóbbira nézve a fennmaradó összeg kamatából – mint Fayer-alapítványból – szintén egy érdemes pályamunkát szándékoztak jutalmazni. Ehhez kitűzték az alábbi tételt: „Rendszeresen kifejtendő, miképpen szabályozza anyagi és alaki büntetőjogunk a titok védelmét?"[170] Következőleg október 5-én ültek össze, amelyen Szladits jelentést tett a Szilágyi-ügyről, egyszersmind javasolta, hogy Strobl Alajos szobrászművészt bízzák meg, aki 30.000 koronáért vállalná az emlékmű elkészítését. Strobl egyébként már életében alkotott egy mellszobrot Szilágyiról, amely ma a Magyar Nemzeti Galériában tekinthető meg.[171] A lehetséges jelöltek között volt még Donáth Gyula is, aki többek között a budapesti Ferenciek terén a következő évben felavatott – 1945-ben azonban megsemmisített – Werbőczy-szobrot is tervezte, legfeljebb 16.000 koronáért, valamint Székely Antal (őt nem tudtuk azonosítani) hasonló összegért. Bár Strobl terve és

166 MNL OL P 482. 1. d., 2. tétel (Jegyzőkönyv az 1906. november 17-i választmányi ülésről).
167 Uo. (Jegyzőkönyv a Magyar Jogászegylet 1906. december 9-én tartott közgyűléséről); A Magyar Jogászegylet… *Jogtudományi Közlöny,* 1906. (december 14.) 50. sz. 429–430. p.
168 MNL OL P 482. 1. d., 2. tétel (Jegyzőkönyv az 1907. január 26-i választmányi ülésről).
169 Uo. (Jegyzőkönyv a Magyar Jogászegylet 1907. április 14-én tartott ünnepi üléséről).
170 Uo. (Jegyzőkönyv az 1907. június 15-i választmányi ülésről). Lásd még: Görög 2021, 92–93. p.
171 Antal 2006. 18. p.

ajánlata lényegesen drágább volt, végül a többség őt támogatta azzal, hogy a döntést akkor hozzák meg, „amikor az ügy financiális oldala pozitívebb alapot nyer"; vagyis az összeg még nem állt rendelkezésre. A művész hamar értesült minderről, mert az ülés végén Székely Ferenc már tudatta is, hogy Strobl a döntést elfogadta.[172] Az események innentől lendületet vettek, mert két héttel később arról számolt be Szladits, hogy az évekkel korábbi – Wekerle Sándor kezdeményezte – jurista báli adakozás eredményét Payer Imre ügyvéd a Jogászegyletnek átadta, ami 4721 koronát jelentett, továbbá Günther Antal igazságügy-miniszter a sír gondozásának kötelezettségével 5000, a Képviselőház elnöke, Justh Gyula 8000 koronát „egészen biztosra" ígért. Ezzel Strobl megbízása véglegessé vált, és 2000 korona előleget a részére ki is utaltak. Közben Fayer László portréjának ügye is jól alakult, mert arra 2320 korona gyűlt össze, amelyből 1100-at már elköltöttek, a fennmaradó summa pedig a fent említett emlékpályázat díjának alapját képezte. A képet végül az egylet által használt kamarai helyiségben, a felolvasóteremben helyezték el azon szék fölé, ahol a néhai tudós rendszerint ülni szokott.[173]

Az egyleti évet megnyitó *közgyűlést* 1907-ben október 20-ra szervezték, amelyen ismét Balogh Jenő tartott előadást, ezúttal *A gyermekvédelem és büntetőjogi reformjaink* címmel. A szokásos beszámolók tudomásul vétele után a rendezvény fényét emelte, hogy az előző év elején meghirdetett magánjogi pályázat 600 koronás díját a bíráló bizottság egyhangúan Reitzer Béla „Decipimur specie recti" jeligéjű dolgozatának ítélte oda, s a nevét tartalmazó borítékot ott nyitották fel. Egyébként összesen három pályamű érkezett. Az egyidejű büntető jogi témájú kiírás azonban meddő maradt, arra egyetlen művet sem nyújtottak be.[174]

A Nemzetközi Büntetőjogi Egyesület magyar osztálya azzal kereste meg a Jogászegylet választmányát, hogy az elnökségeik időnként tartsanak együttes üléseket. Szladits Károly ezt kivihetőnek találta azzal a megkötéssel, hogy a Jogászegylet büntetőjogi bizottságának működésével mindezt össze kellene egyeztetni, illetve költségek ne terheljék őket. A vita eredményeként azonban nemleges álláspontra helyezkedett a *választmány*, de nem zárkózott el az elől, hogy a Nemzetközi Büntetőjogi Egyesület tagjai felkérés útján vagy egyébként, mint vendégek a Jogászegyletben felolvasást tartsanak.[175]

A saját könyvkiadó vállalatot illetően 1907 folyamán kérvényt intézett a vezetőség az igazságügyi kormányzathoz támogatásért, a szervezés mindenkori állásáról a választmányi üléseken többször is beszámolt Baumgarten Nándor. 1908. május 30-án kapott felhatalmazást az Athenaeum Könyvnyomdával való tárgyalások befejezésére, ekkor a pénzügyek kezelésének módja is szóba került, s abban maradtak, hogy azt az Athenaeum végzi, és évente jelentést tesz az egylet felé, miáltal Vámossy Károly pénztárnok mentesült e kötelezettség alól. Az alapítási munkálatokat a Magyar Tudományos Akadémia és a Budapesti Ügyvédi Kamara is támogatta. Ekkor eldöntötték még, hogy a Jogászegylet testületileg belép a Nemzetközi Jogi Egyesület (International Law Association) tagjai sorába.[176]

172 MNL OL P 482. 1. d., 2. tétel (Jegyzőkönyv az 1907. október 5-i választmányi ülésről).
173 Uo. (Jegyzőkönyv az 1907. október 19-i választmányi ülésről).
174 Uo. (Jegyzőkönyv a Magyar Jogászegylet 1907. október 20-án tartott közgyűléséről).
175 Uo. (Jegyzőkönyv az 1907. november 23-i választmányi ülésről).
176 Uo. (Jegyzőkönyv az 1908. május 30-i választmányi ülésről).

„Szilágyi Dezső síremléke Strobl Alajostól.” [*Vasárnapi Ujság,* 1908. (október 25.) 43. sz. 870. p.; AÚ]

A Szilágyi-emlékmű kivitele szintén jól haladt, Székely Ferenc beszámolóját követően neki jegyzőkönyvileg is köszönetet mondtak. Az őszre ez a nagy projektum befejeződött, 1908. október 18-án megtörtént az ünnepélyes felavatás – személyesen Vavrik mondott míves beszédet,[177] amelyet a jelen tanulmány mellékletében közlünk –, 31-én az ügyet évek óta gondozó bizottságnak az igazgató választmány a felmentvényt is megadta, Strobl Alajosnak az általa igényelt 1000 korona kiegészítést szintén megszavazta, és elismerését fejezte ki a művésznek. A sír folyamatos gondozásával Szladits Károlyt bízták meg.[178] Egy későbbi jegyzőkönyvből kiderül, hogy a gyűjtött pénzből maradt valamennyi, amit az egylet pénztárába (vagyonába) utaltak.[179]

Az októberi ülésig tartó időben két neves tag: Oberschall Adolf és Bleuer Samu is elhunyt. Az elkövetkező időszak programjára az ipartörvény tervezetét, a polgári törvénykönyv tervezetének újabb részeit, valamint a sajtójog kérdéseit vették fel azzal, hogy előadások hiányában a teljes ülésekre irodalmi ismertetéseket is ki lehet tűzni. A *Magyar Jogászegyleti Értekezések*re nézve szintén Szladitsot utasították, hogy gondoskodjon a kiadványsorozat addigi füzeteinek elhelyezéséről, illetve évfolyamonkét 2 koronáért azokat adassa el.[180]

Az új egyleti évet 1908. november 22-én nyitották meg, a *díszközgyűlés* előadója Schwarz Gusztáv egyetemi tanár volt, aki *Új irányok a magánjogban* címmel értekezett. Balogh Jenő felolvasta a Fayer-emlékpályázatra szeptember 30-ig beérkezett hat anonim műről készült bíráló bizottsági jelentést, és azt, hogy a pályadíjat egyhangú döntéssel Angyal Pál dolgozata nyerte. A közgyűlés a Magyar Tudományos Akadémiának és a budapesti ügyvédi kamarának köszönetét fejezte ki a könyvkiadóvállalat alapításában nyújtott támogatásukért.[181]

1909 májusában gyűlt egybe az *igazgató választmány* ismét, ahol először a következő félév szakmai programjáról állapodtak meg: a szabadalmi és a mintaoltalmi törvénytervezet, az újabb ipartörvény-tervezet és az ipari munkaviszony kérdései kerültek a középpontba, de a polgári törvénykönyv is napirenden maradt. A büntetőjogi bizottság a fiatalkorúak bíróságaival, valamint az 1908. évi büntető novellával bevezetett feltételes elítélés hazai gyakorlata első évének eredményeivel szándékozott foglalkozni, de az előzőkben már felemlített sajtójogi vita is aktualitással bírt. Az igazságügyi szervezet reformjának témáját szintén javasolták felvenni a programba. Szladits kérte új egyleti jegyzők megbízását a megszaporodott munkára tekintettel; Sömjén Lászlóra, Erődi Tihamérra és Zsitvay Tiborra (a későbbi igazságügy-miniszterre) esett a választás. Szladits bejelentette, hogy az egylet kiadványaiból az Igazságügyi Minisztérium 2584 korona értékben vásárolt, viszont a kiadó, Pfeiffer Ferdinánd elhalálozása miatt újat kellett keresni. Az 1910. évi pályakérdést, melyet szeptember 30-ig kellett kidolgozni, ezúttal magánjogi témában akarták meghirdetni, ehhez szokás szerint javaslattevő bizottságot alakítottak (Vécsey Tamás, Schwarz Gusztáv, Márkus Dezső). Az évnyitó előadásra Baumgarten Izidort kérték fel *Új irányok a büntetőjogban* címmel, ami mintegy felelet volt az előző évi magánjogi témára.[182]

177 Vavrik Béla: *Beszéd Szilágyi Dezső síremlékének leleplezése alkalmából.* (Magyar Jogászegyleti Értekezések 289.) 1908. október.
178 MNL OL P 482. 1. d., 2. tétel (Jegyzőkönyvek az 1908. május 30-i és október 31-i választmányi ülésekről).
179 Uo. (Jegyzőkönyv az 1909. május 15-i választmányi ülésről).
180 Uo. (Jegyzőkönyv az 1908. október 31-i választmányi ülésről).
181 Uo. (Jegyzőkönyv a Magyar Jogászegylet 1908. november 22-én tartott közgyűléséről).
182 Uo. (Jegyzőkönyv az 1909. május 15-i választmányi ülésről).

Október közepén főként nemzetközi kapcsolatok kerültek napirendre. Szladits tájékoztatta a választmányt, hogy a Vereinigung Staatswissenschaftliche Fortbildung zu Berlin november végén Magyarországra küld egy delegációt „tanulmányi kirándulásra", amelynek célja hazánk gazdasági, kriminál- és szociálpolitikai intézményeinek tanulmányozása. Az egyesületi titkár indítványozta, hogy ennek a szakmai „kirándulásnak" a megszervezését vállalják magukra, november 27-én rendezzenek egy díszülést, amelyen Lers Vilmos és Ruffy Pál miniszteri tanácsosok a magyar gazdaság fejlődéséről, illetve a hazai gyermekvédelemről adnának elő. Az elnökség meg is kapta a megbízást a szervezésre. Egy másik Németországgal kapcsolatos kérdésként felmerült Felix Meyer (1851–1925) berlini gazdasági jogász meghívásának lehetősége, aki összehasonlító váltójogi témában *(Weltwechselrecht)* vállalt volna előadást, de az ő meghívását a választmány későbbre halasztotta. Továbbá az igazságügy-miniszter felkérte a Jogászegyletet arra, hogy az 1910-ben Washingtonban tartandó újabb nemzetközi börtönügyi kongresszus hazai előkészítő munkálataiban vegyen részt. Balogh Jenő kapta a feladatot, hogy erre javaslatot dolgozzon ki.[183]

1909. december 12-én ért véget a második nagy korszak a Jogászegylet életében, amikor Vavrik Béla elnöki tisztét Nagy Ferenc egyetemi tanár vette át. „A lelépő elnök a közgyűlés meleghangú, szűnni nem akaró ovációja közben tiszteletbeli elnökké, Környei Ede, a Jogászegyletnek 30 év óta alelnöke pedig az egylet tiszteletbeli tagjává választatott. Rendkívüli melegséggel emlékezett meg a közgyűlés Székely Ferenc koronaügyészről, aki az alelnöki tisztet többé nem fogadta el, hanem a választmányban foglal helyet" – fogalmazott ekkor a *Jogtudományi Közlöny* tudósítója.[184]

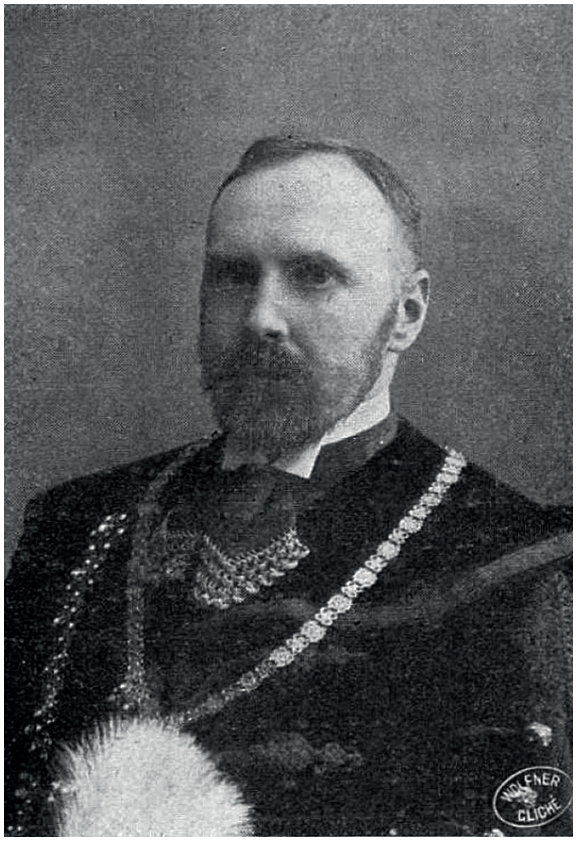

Balogh Jenő. [*Uj Idők,* 1910. (december 4.) 49. sz. 540. p.; AÚ]

183 Uo. (Jegyzőkönyv az 1909. október 16-i választmányi ülésről).
184 A Magyar Jogászegylet közgyűlése. *Jogtudományi Közlöny,* 1909. (december 17.) 51. sz. 443. p.

Kapcsolat a vidéki jogászszervezetekkel az első világháború előtt

Nagy Ferenc megválasztásakor az egylet programjává tette, hogy az időnként tartson felolvasó üléseket vidéki nagyvárosokban, különösen a vidéki jogászegyleti székhelyeken is, miáltal intenzívebb összeköttetés létesüljön velük, és így a Magyar Jogászegylet a munkájába az egész ország jogászságát bevonja.[185] „Amikor célul tűztük volt ki, hogy nemcsak az ország fővárosában tartjuk a mi egyes felolvasó gyűléseinket, hanem hogy kirándulunk a vidékre is, a vidéknek főbb gócpontjaira, akkor az a remény kecsegtetett, hogy ezáltal egy lényeges kiegészítést fog kapni a magyar jogtudomány és a magyar jogélet, mert tisztán a fővárosra koncentrálva az egy hiány, mert hiszen a magyar jogélet sokkal változatosabb országos elterjedésében, hogy csak a főváros szemüvegén keresztül lehessen azt látni és nézni, másfelől az ország különböző részeiben oly értékes elemei vannak a magyar jogéletnek, amelyeket bevenni a mi közös munkánkba egy feltétlen szükségesség, hogy ha azt akarjuk, hogy csakugyan nagyobb haladás, emelkedettebb fejlődés mutatkozzék jogtudományunk terén” – mondotta az elnök 1912-ben Szegeden.[186] Érdemes itt megemlíteni, miszerint a fővároson kívüli addigi egyletek, jogászkörök közül kiemelkedett a nagyváradi székhelyű, amelynek már 1880 körül volt ismert előzménye, de e formájában 1899 végén alakult Ritoók Zsigmond ítélőtáblai elnök vezetésével,[187] és saját kiadványokat is közzétett.[188]

Pozsony

A Magyar Jogászegylet a működését tehát évtizedekig kizárólag budapesti helyszínekre koncentrálta. Az első kivételt Pozsony városa jelentette, midőn 1910-ben ott egy országos rendezvényt (teljes ülést) tartottak. Április 10-re ugyanis kihelyezett vándorgyűlést szerveztek, amelyet egy külön bizottság készített elő Nagy Dezső egyesületi alelnök, Szladits Károly (fő)titkár, Lengyel Aurél és Klug Emil titkárok részvételével. A fővárosból az egylet elnöke, Nagy Ferenc és körülbelül ötven tag érkezett az ország egykori törvényhozó fővárosába, a különleges rendezvényen előadónak Zsitvay Leó kúriai tanácselnököt kérték fel, aki a magyar sajtójog témaköréből választott tárgyról beszélt az előző évben kezdődött egyleti sajtójogi vita zárásaként.[189] Előadásában a kapcsolódó felelősségi és bünte-

185 Nagy Ferenc: Székfoglaló beszéd. *Magyar Jogászegyleti Értekezések. Új folyam,* 1. füzet. 1910. január. Budapest, 1910. 15. p.
186 Az ország jogászai Szegeden. *Délmagyarország,* 1912. (április 23.) 94. sz. 3. p.
187 *Heti szemle. Jogtudományi Közlöny,* 1880. (március 19.) 12. sz. 82–83. p.; A nagyváradi Jogászegylet megalakulása. *Jogtudományi Közlöny,* 1900. (január 5.) 1. sz. 8. p.; Antal 2006. 103–104. p.
188 Pl. Kepes L. Miklós: *A törvénytelen gyermekek jogi helyzetéről*. Nagyvárad, 1902.; Plopu György: *Erkölcsi alapelvek a magánjogban*. Nagyvárad, 1902.; Plopu György: *A törvénytelen gyermekek jogállása*. Válasz Kepes L. Miklós »A törvénytelen gyermekek jogi helyzetéről« című felolvasására. Nagyvárad, 1902.; Rosenthal Mór: *A meny jogi helyzete*. Nagyvárad, 1903.; Ágoston Péter: *Causa traditionis*. Nagyvárad, 1903.; Plopu György: *A jog philosophiája*. Nagyvárad, 1903.; Plopu György: *A jog philosophiája és kritikai méltatása a fejlődési elv alapján*. Nagyvárad, 1904.; Gerő Sándor: *A korlátolt beszámíthatóságról*. Nagyvárad, 1904.; Mártonfy Marcel: *A korlátolt felelősséggel alakult társaságok*. Nagyvárad, 1905.
189 A Magyar Jogászegylet… *Jogtudományi Közlöny,* 1910. (április 1.) 13. sz. 116. p.

tőjogi kérdésekkel, illetve a becsület védelme és a közszabadságok sajtó útján történő gyakorlásának problematikáival foglakozott.[190]

„Első pozitív eredménye a pozsonyi ülésnek, hogy a kir. táblai kerület minden részéből egybesereglett jogászok nagy számmal óhajtanak belépni a jogászegyletbe. A másik pedig, hogy nagy tetszéssel találkozott az a gondolat, hogy Pozsonyban jogászkör alakíttassék" – számolt be az egyik szaklap az eseményről. A díszebéden egyébként a helyi notabilitások is megjelentek: például Rhorer Miklós királyi táblai elnök, Bartal Aurél főispán, Kumlik Tódor polgármester és Samarjay Emil ügyvédi kamarai elnök.[191] A céljuk tehát Pozsonyon jóval túlmutatott: a vidéki jogászság bevonása a tudományos jogéletbe szakmai alapú helyi önszerveződések útján.

Kassa

A második kihelyezett teljes ülésre Kassán került sor 1910. október 31-én a királyi ítélőtáblán, azután, hogy az előző évben ideiglenes szervezettel bár, de létrejött az ottani Jogászkör. A helyi előkészítő bizottság, amely már nyáron megalakult, az ítélőtábla elnöke, Berczelly Jenő vezetésével és Oláh István elnöki titkár szervezésével működött, de részt vettek benne az eperjesi és a kassai ügyvédi kamarák, a kassai jogakadémia és az ottani jogászegylet, valamint a Kazinczy Kör delegáltjai is. A rendezvényt a királyi tábla dísztermében tervezték megtartani. A meghívottak számáról szóló egyeztetések október utolsó két hetében zajlottak.[192] Budapestről körülbelül 38 vendéget vártak, ugyanennyit Miskolcról és Eperjesről – az egyéb országrészekből érkezőkkel együtt közel száz jogászt.

A szakmai program keretében Imling Konrád igazságügyi államtitkár tartott előadást a magánjog és a büntetőjog egymáshoz való viszonyáról. Az ülést Nagy Ferenc egyesületi elnök személyesen vezette, amely méltó folytatása volt az előző pozsonyinak. Éder Ödön polgármester díszebéd keretében mondott köszönő beszédet a város és polgárai nevében.[193]

Arad

Miután a Magyar Jogászegylet Pozsonyban sikeres vándorgyűlést tartott, azt követően az Aradi Jogászegylet nevében Schütz Henrik titkár (foglalkozását tekintve ügyvéd) 1910 júliusában azzal a felvetéssel fordult az országos Jogászegylet választmányához, hogy a Maros menti városban is szívesen látnák az egész tagságot, amellyel a vidéki jogi kultúra fejlesztését támogatnák. Ugyancsak megtudható a szóban forgó levélből, hogy az aradi egylet tagjainak nagy része addigra belépett az országos egyletbe is, de maga az aradi egyesület is elhatározta, hogy mint „testület" szintén kéri felvételét az országos szervezetbe. A vándorgyűlést illető elhatározást egy delegáció Nagy Ferenc elnöknél szóban, majd Schütz Henrik októberben újabb levélben is megerősítette. Végül az 1911. április 30-i dátumban egyeztek meg, és abban, hogy Baumgarten Izidor koronaügyész-helyettes tart előadást *A bíró* címmel.[194]

190 Zsitvay Leó Pozsonyban. *Magyar Jogélet,* 1910. 15. sz. 1. p.
191 A Magyar Jogászegylet történetében… *Jogtudományi Közlöny,* 1910. (április 15.) 15. sz. 130. p.
192 MNL OL P 482. 1. d., 4. tétel (Iratok kelte: 1910. június 28., 1910. október 15., 1910. október 21., 1910. október 23.).
193 Jogászkör Kassán. *Jogtudományi Közlöny,* 1910. (április 8.) 14. sz. 123. p.; A Magyar Jogászegylet… *Jogtudományi Közlöny,* 1910. (november 4.) 44. sz. 382. p.; A Magyar Jogászegylet Kassán. *Abauj-Kassai Közlöny,* 1910. (október 29.) 247. sz. 2. p., 1910. (november 1.) 249. sz. 1. p.
194 MNL OL P 482. 1. d., 5. tétel (iratok kelte: 1910. július 14., 1910. október 10., 1911. január 24.).

Az egyik aradi napilap a Magyar Jogászegyletet eredeti metaforával a „törvényalkotás konyhájának" nevezte: „itt érlelnek meg sok eszmét, amiből törvényjavaslat válik, itt vitatják meg az igazságügyi törvényjavaslatokat, itt teszik azokat a tudomány szempontjából kritika tárgyává s a javaslatok a Jogászegylet retortáján keresztül kerülnek a törvényhozás elé".[195] Az aradi „nagygyűlésen" Baumgarten előadása „az ideális bíróról valósággal csodálatot váltott ki a majdnem kizárólag jogászokból álló közönségből". Előtte a helyi jogászegylet elnöke, Parecz Béla, valamint Nagy Ferenc mondott ünnepi beszédet. Az utóbbi nem mulasztotta el megemlíteni azt a szimbolikus kapcsolatot, miszerint Csemegi Károly pályája is ott indult el.[196]

Közben, 1911 márciusában az aradi jogászok azt a kérdést fogalmazták meg, hogy a helybeli jogászegyleti tagság a következő évtől összekapcsolható lenne-e az országossal úgy, hogy a helyi tagdíj megfizetésével egyben a Magyar Jogászegyletnek is tagjaivá legyenek, és ezáltal a kiadványokat díjtalanul kaphassák meg, vonatkoztatva mindezt azokra is, akik már beléptek mindkét egyesületbe. Tartalmilag hasonló megállapodásra egyébként már volt példa a szegedi és a miskolci jogászegylettel kapcsolatban, azzal, hogy azok tagjai mérsékelt, 5 korona összegű tagdíjat fizettek az országos egyletnek, amelyet helyben, a helyi tagdíjjal együtt szedtek be.[197] A kérést júniusban küldték el írásban, a válasz csak novemberben érkezett meg. Az új aradi elnök, Fábián Lajos, december 7-én a közgyűlés elé terjesztette az ügyet, melyen egyhangúan az alábbi határozatot hozták: az Aradi Jogászegylet akkori tagjai testületileg belépnek a Magyar Jogászegyletbe, a később felvételt kérők pedig egyúttal az országos egyletbe is jelentkeznek, akik az utóbbinak már tagjai, oda további tagdíjat nem fizetnek, ugyanis a mindenkori aradi tagdíjból évi 5 koronát fejenként „beszállítanak" a Magyar Jogászegylet pénztárába, egyúttal a kiadványokat ingyenesen kapják meg. A megállapodás 1912. január 1-jén lépett hatályba. Az aradi egyesületnek ekkor 106 aradi, két máriaradnai, továbbá egy-egy békési, békéscsabai, gyulai, mikalakai, pécskai, petrozsényi és világosi tagja volt.[198]

A megállapodás életbe is lépett, a tagdíjakat egy összegben kellett volna postán utalni a fővárosba, de az 1912 szeptemberéig nem érkezett meg. Vámossy Károly egyleti pénztárnok fel is hívta az aradiakat a befizetésre. Erre válaszul Schütz Henrik az alábbi levelet intézte a Magyar Jogászegylet egyik titkárához, Lengyel Aurél bíróhoz: „sajnálattal értesítem, hogy egyletünk semmiféle tényleges működést kifejteni nem tud, valószínűleg ez az oka annak is, hogy az értekezéseket sokan küldik viszsza. A tagsági díjakat azért mi fogjuk behajtani és a megfelelő összegeket a központba beszállítani; e czélból arra kérem igen tisztelt titkár urat, hogy azon tagjegyzék másolatát, melyet annak idején a tagokról beküldtem, mielőbb hozzánk [vissza]juttatni szíveskedjék."[199] Az év végéig sem rendeződött a kérdés, ezt egy újabb, decemberi sürgető levél bizonyítja, amelyben az országos egylet arról is érdeklődött, hogy a *Magyar Jogászegyleti Értekezések* füzeteinek visszaküldése némely tagok részéről kilépési szándékként értelmezendő-e?[200] A kérdés egyelőre válasz nélkül maradt.

195 *Aradi Közlöny,* 1911. (április 30.) 99. sz. 1. p.
196 *Aradi Közlöny,* 1911. (május 3.) 100. sz. 3–4. p.
197 MNL OL P 482. 1. d., 5. tétel (Iratok kelte: 1911. június 1., 1911. november 14.).
198 Uo. [Jegyzőkönyv (1911. december 7.), tagjegyzék (1911. december 13.)].
199 Uo. (Irat kelte: 1912. szeptember 30.).
200 Uo. (Irat kelte: 1912. december 14.).

Az 1913. március közepén küldött ismételt megkeresésre adott felelet igen eltérő képet festett az aradi állapotokról ahhoz képest, mint amiről alig korábban még szó volt: „megalakulásának első esztendeje után tényleges működését kénytelen volt úgyszólván teljesen megszüntetni, mert a vezetőség minden iparkodása, hogy az egyesületi tevékenységet ébren tartsa, hiábavalónak bizonyult. Ezen állapot most már két év óta tart, és minthogy a vezetőség egyelőre nem tartja lehetségesnek az egylet aktív működését, elhatározta, hogy ily irányú kísérleteivel egyelőre felhagy. A tagsági díjak éppen az egylet passzivitása miatt már az elmúlt 1912-ki évben sem folytak be teljesen, a vezetőség pedig elhatározta, hogy a f.[= folyó] évre a tagsági díjak behajtását már meg sem kísérli."[201] Az aradi egylet vezetői úgy döntöttek, hogy tagdíjat a jövőben nem fognak szedni, ezért javasolták, hogy az országos egylet keresse meg az Aradról belépett tagokat arról nyilatkozandó, kívánnak-e maradni vagy sem, és ha igen, akkor ezentúl közvetlenül fizessék oda a díjakat. Hárman egyébként már ki is léptek, míg a fordítottjára is volt példa: többen nem kapták meg az ígért kiadványokat. Végül összesen 405 koronát sikerült májusban befizetnie az aradi egylet elnökségének, ami 81 tagtól származott.[202]

Debrecen

Freund Jenő ügyvédi irodájából Harmat Emil ügyvédjelölt 1910. november 12-i keltezéssel írt levelében azzal fordult a Magyar Jogászegylethez, hogy tudassa: Debrecenben is eljött az idő egy tudományos célkitűzést megfogalmazó – nem társaskör vagy kaszinó jellegű – jogászegylet alapítására. A magánlevélben beszámolt arról, hogy a helyi ügyvédi kamara és a királyi ítélőtábla elnöke „már teljesen meg van nyerve az eszmének", a közigazgatás vezetőinek meggyőzése sem fog nehézségbe ütközni. Az alapítási terv úgy nézett ki, hogy egy értekezletet fognak összehívni a városban a jogászok számára, a kezdeményezők kész tervvel állnak ki eléjük. Ehhez invitálták az országos egylet vezetőit, valamint kérték a *Jogtudományi Közlöny* támogatását is.[203] Még abban a hónapban megjelent a felhívás, amely december 23-ra hirdette az ankétot az ügyvédi kamara hivatalos helyiségébe vagy a városháza közgyűlési termébe az alábbi szövegezéssel:
„Mindnyájunk által tudott tény, hogy a főváros szellemi életünket annyira centralizálja, hogy jóformán minden tudományos és társadalmi mozgalom Budapestről indul ki, ott folyik, s hullámai a vidéki nagy városokat, köztük Debrecent is, alig érintik.
Városunk jogéletének fejlesztése, a főváros és vidék közti kapcsolat létesítése végett helyesnek és szükségesnek tartjuk, hogy városunk jogászi társadalmi értekezletre gyűlne össze s fölkérné a *Magyar Jogászegylet vezetőségét, hogy miként Pozsonyban, Kassán, városunkban is felolvasó ülést rendezzen.*
Ezen értekezlet hivatva volna határozni azon sokszor megnyilvánult óhaj fölött is, hogy városunkban a jogi pályán működők bármelyikének bevonásával jogászegylet alakíttassék, mely a szükséges organizáció mellett a jog tudományos művelésével, hazai és külföldi jogalkotások ösmertetésével, megvitatásával, a jogászságot érintő minden kérdéssel foglalkoznék."[204]

201 Uo. (Irat kelte: 1913. április 10.).
202 Uo. (Iratok kelte: 1913. április 14., 1913. május 24.).
203 MNL OL P 482. 1. d., 6. tétel (Iratok kelte: 1910. november 12., 1910. december 11.).
204 Uo. (Irat kelte: 1910. november hó; átfogalmazott változatban: 1910. december 12.). Lásd még Debreceni jogászegylet. *Debreczeni Ujság,* 1910. (december 16.) 274. sz. 5. p.

A felhívást az ítélőtábla elnöke, Porubszky Jenő, a törvényszék elnöke, Kurián Imre, az ügyvédi kamara kiemelkedően agilis elnöke, Márk Endre mellett többek között Kovács József polgármester és Domahidy Elemér főispán is aláírta. A Magyar Jogászegylet és a debreceni szervezők által folytatott levelezésből tudható, hogy az ítélőtábla elnöke volt a legnehezebben megnyerhető. Bár a helyi tekintélyes jogászok támogatták a kezdeményezést, rendkívül fontosnak tekintette Harmat Emil, hogy a fővárosból szintén jelen legyen valaki – Kenedi Géza ügyvédet meg is nevezte példaként –, ezért külön írt Lengyel Aurél egyesületi titkárnak és Klug Emilnek, a jogászegylet Propaganda-bizottsága titkárának.[205] December 19-ig azonban nem érkezhetett válasz, mivel aznap egy igencsak sürgető levelet írt Harmat, ekkor már az egész vezetőségnek címezve.[206] Végül Nagy Dezső ügyvéd, országgyűlési képviselő és jogászegyleti alelnök, illetve Lengyel Aurél jött Debrecenbe.[207]

A civispolgárok közvéleménye támogatta a helyi kezdeményezést. A *Debreczeni Független Újság* például így fogalmazott: „amikor tehát a budapesti Magyar Jogászegylet a vidéki városok szervezését, a vidéki jogfejlődés elősegítését tűzte ki céljául, akkor az egész ország eminens érdekeit tartotta szem előtt, mert van-e fontosabb, életbevágóbb szükség, mint az ország közigazgatását, jogszolgáltatását, szóval belső életmegnyilvánulásának túlnyomó részét minél egységesebbé, jobbá, igazságosabbá varázsolni?”[208]

A városházán megtartott rendezvényen Nagy Dezső hatást keltő beszédben mutatott rá Debrecennek a magyar jogéletben hajdan elfoglalt jelentőségére. Hivatkozott a bírói, ügyvédi és közigazgatási kar szükséges harmóniájára, ami megállapítása szerint nem volt meg mindenütt, méltatta a Magyar Jogászegylet addigi nagyarányú tevékenységét, és bíztatta a mintegy szász főnyi megjelentet, hogy Arad, Temesvár, Kassa, Pozsony mintájára alakítsák meg a debreceni egyletet, mely az országos Magyar Jogászegylettel szerves összefüggésben állna: „a megalakítandó Jogászegylet egyik főcélja azonban, hogy lehetővé teszi majd a budapesti jogász-kitűnőségeknek tudományos felolvasás céljából való lejövetelét. Ez által nemcsak, hogy egységesebbé válik a jogfejlődés a központtal való közvetlen és szóbeli érintkezés alapján, hanem személyes megismerkedés által benső kapcsolatba kerül egymással a főváros és a vidéki városok jogászközönsége.” Beszédét e kifejező szavakkal zárta: „önálló jogi kultúrát kell megteremtenünk, hogy ne legyünk kénytelenek más nemzetek szellemi termékeinek hulladékából táplálkozni. Ezen hatalmas célért lelkesülőket pedig egy percre se riassza vissza az egyesek tétlensége és közömbössége”.[209]

Márk Endre is hasonló gondolatokat fogalmazott meg. Megemlékezett a Debreceni Ügyvédi Kamara elnöke az 1870-es években Debrecenben megalakult Jogászkörről és annak sorsáról. Ezen körnek a tudományos munkálkodás lett volna a feladata, azonban e célnak nem tudott megfelelni, s átalakult Jogász és Tisztviselő Körré, amely nem volt egyéb egyszerű társas körnél. „Érezzük mindnyájan, hogy itt az ideje a központtal is állandó érintkezést fenntartó Debreceni Jogászegylet megalakításának” – mondta, és lelkes szavakkal hívta fel a jelenlevőket a cél megvalósításának előmozdítására. Az értekezlet ki is jelölt egy szervezőbizottságot az ítélőtábla elnökének vezetésével, hogy harminc napon belül készítsen alapszabály-tervezetet.[210]

205 MNL P 482. 1. d., 6. tétel (Irat kelte: 1910. november 12.).
206 Uo. (Irat kelte: 1910. december 19.).
207 A debreceni jogászgyülés. *Debreczeni Ujság,* 1910. (december 23.) 280. sz. 4. p.
208 Jogászegylet Debrecenben. *Debreczeni Független Ujság,* 1910. (december 24.) 281. sz. 1–2. p.
209 Uo. 3–4. p.
210 Uo. 4. p.; A jogászegyletalakuló gyűlése. *Debreczeni Ujság,* 1910. (december 24.) 281. sz. 4. p.

Az alakulás felől a Magyar Jogászegylet akkori elnöke, Nagy Ferenc is érdeklődött Harmat Emilnél: „Örömmel értesültem arról, hogy a Debreceni Jogászegylet alakításának előkészítése körül t.[=tisztelt] Doktor Úr milyen tevékeny és buzgó munkásságot fejt ki. Szívesen ragadom meg az alkalmat arra, hogy szíves fáradozásáért őszinte köszönetemet fejezzem ki és egyben további közreműködését kérjem".[211] Ekkor még arról tudósítottak, hogy az előkészítő munka folyik. Közben *Jogászélet* címmel egy tudományos és szépirodalmi hetilap újra indult a városban Patóh Sándor és Kemény Géza joghallgatók szerkesztésében, valamint sorra hirdették az év eleji helyi jogászbálokat.[212]

A lelkesítő kezdet ellenére nem találtuk nyomát annak, hogy az önálló jogászegylet valóban megkezdte volna működését a korabeli Debrecenben.[213] Egy, a Magyar Jogászegylet iratai között fennmaradt, 1910. december 24-i keltezésű magánlevélben foglaltak arra engednek következtetni, hogy már az alapítást elhatározó értekezlet alatt megtört az egység, s talán éppen az ítélőtábla elnöke indított el egy ellenirányú szervezkedést. Mindenesetre a Harmat Emil által ezúttal is Lengyel Aurélnak címzett – nem egyértelmű tartalmú – sorok szerint „mégis csak abszurdum, hogy a felhívást aláírók, köztük elsősorban a tábla elnöke, értekezletet tartson s saját magukat megcáfolva holmi melléktekintetek miatt, azt mondja ki, hogy a Jogászegylet megalakításában részt nem vesz s ezzel a felhívást aláírókat zavarba hozza, veszélyezteti a cél megvalósulását. Azt hiszem, ilyesmi még elő nem fordult soha. Ha a Jogászegylet megalakítása ellen kifogásuk van, az lett volna az egyedül helyes eljárás, ha az értekezleten megjelenve ellenvéleményüket előadták volna."[214]

Fennmaradt ugyanakkor egy Budapesten 1910. december 29-én keltezett, de alá nem írt levél (vagy levéltervezet) is, amely Nagy Ferenctől származott és Domahidy főispánnak szólt, s amelyben az egyesületi elnök megköszönte, hogy a főispán elnökölt az „előértekezleten", egyben kérte a helyi jogélet fejlesztésének további pártolását.[215]

Az addig is létező debreceni Jogász és Tisztviselő Kör továbbra is szakmai alapon, de nem tudományos szervezetként működött. A Magyar Jogászegylet 1914 októberében tervezett kihelyezett teljes ülést tartani Debrecenben, azt az Országos Ügyvédszövetség ottani osztálya kezdte előkészíteni. Érdekes és talán nem véletlen, hogy mindezt az új ítélőtáblai elnök, Igyártó Sándor és az új törvényszéki elnök, Kesserű Lajos kinevezésével egyidőben határozták el.[216] Az első világháború kitörése azonban megakadályozta a tervezett „nagygyűlés" megvalósítását.

Szeged

Az 1911-ben megelevenedő vidéki jogélet jelei Szegeden is megmutatkoztak. Bár jogászegylet már azelőtt is volt a városban, aligha fejthetett ki aktív tevékenységet, mivel az év februárjában hírül adták, hogy az újonnan alakult, de más forrásból inkább az mondható, hogy a működését ekkor felelevenítette. Mindenesetre az éves közgyűlést tudományos felolvasással kapcsolták össze, minek keretében Perjéssy Mihály ítélőtáblai bíró[217] tartott előadást *Büntető novella a gyakorlatban* címmel.

211 Nagy Ferenc és a Debreceni Jogászegylet. *Debreczeni Független Újság,* 1911. (január 4.) 3. sz. 5. p.
212 Jogászélet. *Debreczeni Ujság,* 1911. (január 6.) 5. sz. 5. p.
213 Uri Sándorné: *Debrecen város egyesületi katasztere 1833–2001 között.* (A Hajdú-Bihar Megyei Levéltár Közleményei 28.) Debrecen, 2002. 66., 78–79., 93., 122. p. és passim.
214 MNL OL P 482. 1. d., 6. tétel (Irat kelte: 1910. december 24.).
215 MNL OL P 482. 1. d., 4. tétel (Irat kelte: 1910. december 29.).
216 Ügyvédszövetségi közgyűlés. *Debreczeni Ujság,* 1914. (június 13.) 136. sz. 2–3. p.
217 Antal Tamás: *A Szegedi Királyi Ítélőtábla története 1890 és 1914 között.* (Fejezetek a Szegedi Ítélőtábla történetéből I.) Budapest–Szeged, 2014. 77. p.

A február 14-i program szakmai tárgyát tehát az 1908. évi XXXVI. törvénycikk gyakorlati hatásai képezték, amely az 1896. évi Bűnvádi perrendtartás és az 1878. évi *Büntető törvénykönyv* (a *Csemegi-kódex*) átfogó, első novelláris módosítása volt. Az előadásokat rendszeresíteni tervezték, így már ekkor tudható volt, hogy Perjéssy a felolvasását február 26-án és március 3-án folytatni fogja, azután március 9-én Reininger Jakab ismert szegedi ügyvéd következett, majd pedig, igazi kuriózumként, maga Lázár György polgármester is bejelentkezett az előadók közé.[218]

A február 14-i közgyűlésen döntés született arról is, hogy a Szegedi Jogászegylet akkori tagjai – az aradi megoldáshoz hasonlóan – nagy számban: közel százan, egyetlen jogi aktussal belépnének a Magyar Jogászegyletbe évi 5 korona, mérsékelt összegű tagdíj fizetése mellett, és a jövőben a közlésre megfelelő szegedi felolvasások is megjelennének az országos kiadványokban. Ezt figyelembe véve a tagdíjat összesen 6 koronában állapították meg, tehát egy korona maradt minden befizetett tagsági díj után Szegeden. Néhányan egyébként már addig is tagjai voltak az országos egyesületnek.[219] Március 13-án Reiner Mór szegedi ügyvéd és egyleti titkár, valamint Kray István elnök (1910 és 1913 között a szegedi ítélőtábla elnöke is[220]) beszámolt arról, milyen sikeres volt Perjéssy felolvasása, s ajánlották az értekezését országos közzétételre. A szerző egy magánlevélben külön is megkereste a fővárosiakat, amelyben kérte műve kiadását lehetőleg még a nyár előtt; a sietséghez nem részletezett személyes indoka fűződött.[221] A kérése teljesült, a *Magyar Jogászegyleti Értekezések* új folyamának 18. füzeteként adták ki írását tekintélyes, 71 oldal terjedelemben.

Az országos egyesületbe való belépés sikeres volt, erről már május végén értesítették a szegedi jogászokat, akik ezután kezdeményezték, hogy a következő teljes ülést Szegeden tartsák meg, és novemberben hozzákezdtek a szervezéshez. Kray István többszöri levélváltás útján végül abban állapodott meg Nagy Ferenccel és Lengyel Auréllal, hogy 1912. április 21-ét tűzik ki a kihelyezett ülés időpontjául, helyszínül pedig a szegedi városháza dísztermét választották. Szászy-Schwarz Gusztáv egyetemi tanárt[222] kérték fel a szakmai előadás megtartására, aki előzetesen a „Jövő joga" címet jelölte meg. A fővárosi tagok a Magyar Jogászegylet, a vidékiek közvetlenül a szegedi egylet titkári hivatalában jelentkezhettek. A szállásokról Szalay József rendőrkapitány-helyettes gondoskodott. A kétnapos program egy előzetes ismerkedési estélyt és egy, az ülést követő társasebédet is tartalmazott.[223]

Az eseményt többek között ekként méltatta a helyi közvélemény: „Pozsony, Kassa és Arad után következett Szeged az országos jogászgyűlés színhelye lenni. Bizonyos, hogy megértőbb közönséget nem nyújthat más város. Ebben a városban, ahol a törzsgyökeres magyarság minden erénye és honfenntartó erőssége kapcsolódik össze a modern kultúrának minden hajtásával. Szeged volt az ország első városa, mely már évtizedekkel ezelőtt szükségét érezte egy jogászegyesület alakításának, mely közvetlenül teremtsen kapcsot a szegedi jogászság

218 A szegedi jogász-egyesület felolvasásai. *Délmagyarország,* 1911. (február 16.) 38. sz. 6–7. p., 1911. február 24. (45. sz.) 6. p.
219 MNL OL P 482. 1. d., 8. tétel (Iratok kelte: 1911. február 14., 1911. február 25., 1911. február 28., 1911. május 9.).
220 Antal 2014. 63–64. p, 78. p, 107. p.
221 MNL OL P 482. 1. d., 8. tétel. (Irat kelte: 1911. március 13., valamint egy keltezetlen levél Perjéssy Mihálytól).
222 Hamza Gábor: Szászy-Schwarz Gusztáv (1858–1920). In Hamza Gábor (szerk.): *Magyar jogtudósok*. Második kötet. (MF könyvek 17.) Budapest, 2001. 71–82. p.
223 MNL OL P 482. 1. d., 8. tétel. (Iratok kelte: 1911. november 16., 1911. december 18., 1912. január 2., 1912. január 16., 1912. január 26., 1912. február 19., valamint egy keltezetlen meghívó).

és a jogászi haladás között."[224] A személyesen jelen lévő Nagy Ferenc üdvözlő beszédében pedig a helybeliek kezdeményezését dicsérte: „meg vagyunk győződve arról, hogy Szeged városa és környéke nekünk igen sokat fog hozzájárulni az ő értékes szellemi tőkéjével a magyar jogtudományok tovább fejlesztésében, és ebben a reményben nyitom meg ezt a mai gyűlést, előre is köszönetet mondva a szép megjelenésért, […] úgyhogy reméljük azt, hogy a mai nap azután tartós emlékeket fog hátrahagyni és állandó hatással is lesz a mi további együttműködésünk szempontjából."[225] (Lényeges megjegyezni, hogy ekkor még nem volt sem egyetem, sem jogászképzés Szegeden.)

Az 1912. évre esedékes szegedi tagdíjak – a figyelmet keltő tavaszi rendezvény ellenére – december elejéig nem érkeztek be a Magyar Jogászegylet pénztárába, ezért az elnöke sürgető levelet küldött. A válaszból kiderült, hogy a tagok közül még nem fizette be a tagdíjat mindenki, továbbá az országos egylet pénztárnoka elhalálozván, nem tudták, kinek kellene utalni az összeget. Időközben változások is történetek a szegedi tagságban.[226] Az 1913. évről tudjuk, hogy a Magyar Jogászegylet részére november 30-ig összesen 365 koronát szedtek be Szegeden, ami 73 főt jelentett, 1914-ben pedig augusztusig 380 koronát, azaz 76 tag díját.[227] A folyamatos elköltözések miatt a szegedi tagság egyébként állandóan változott, de a hátralékok behajtása ettől függetlenül is gondot okozhatott, miként más városokban, és olyan tagok is mindig voltak, akik azért nem fizették be az évi díjat, mert inkább a „központnak", azaz közvetlenül Budapestre utalták azt. 1915-re azonban megváltozott a helyzet: Szeged város törvényhatóságának tiszti főügyésze és a helybeli egyesület új pénztárnoka, Tanács Mihály júniusban immár az alábbiakról számolt be: „az egylet tagjai közül igen sokan hadba vannak vonulva, minél fogva előre is jelzem, hogy ennek következtében a tagsági díjak beszedése egész bizonyosan nehézségekbe fog ütközni, és így aligha lehetek abban a helyzetben, hogy a tagsági díjat minden tag után fölküldhessem".[228] Minden bizonnyal nem volt egyedül ezzel a problémával.

További kezdeményezések

Fennállásának első évében, 1910 novemberében a *Miskolci Jogászkör* szintén arra az elhatározásra jutott, hogy részint tagjai belépnének a Magyar Jogászegyletbe, részint meghívják annak tagságát a városukba. A Kör tagjainak száma ekkor 70 fő volt, amelyet „minden propaganda nélkül", önkéntes jelentkezések útján értek el. A november 27-én tartott rendkívüli ülésen – amelyen a Jogászegylet kiküldöttjeiként Lengyel Aurél és Danilovics Pál is részt vettek – a miskolciak 1911-től a tagdíjat fejenként 6 koronára emelték fel, amelyből ötöt a budapesti egyletnek ajánlottak átengedni a tagságuk reményében. A Jogászkör január 1-jei keltezéssel összeállított névsora már 78 nevet számlált, közöttük néhányan szikszói és sajószentpéteri lakóhellyel rendelkeztek. A tisztikart tekintve ekkor Novák Ernő királyi alügyész volt az elnök, Neumann Imre ügyvéd pedig az alelnök. A Miskolci Jogászkör 1911-ben a Magyar Jogászegylet kiadóvállalatának addig megjelent könyveit megrendelve bővítette a tékáját is.[229]

224 Az ország jogászai Szegeden. *Délmagyarország,* 1912. (április 21.) 93. sz. 6. p.
225 Az ország jogászai Szegeden. *Délmagyarország,* 1912. (április 23.) 94. sz. 3–4. p.
226 MNL OL P 482. 1. d., 8. tétel (Iratok kelte: 1912. december 14., 1912. december 24., 1912. december 31., valamint tagjegyzék 1913. január 1-jei dátummal).
227 Uo. (Iratok kelte: 1913. november 18., 1913. november 30., 1914. március 12., 1914. augusztus 8.).
228 Uo. (Iratok kelte: 1914. február 12., 1914. május 21., 1915. június 18.).
229 MNL OL P 482. 1. d., 7. tétel (Iratok kelte: 1910. november 10., 1910. november 28., 1911. január 1., 1912. május 3.).

1913 februárjában *Győrből* érkezett megkeresés, ahol bár hasonló egyesület valószínűleg még nem működött, de e város is szívesen látta volna a Magyar Jogászegyletet vendégül egy kihelyezett előadó ülés keretében. A levelüket az ítélőtábla és a törvényszék elnöke, a királyi főügyészség vezetője, valamint a helybeli ügyvédi kamara elnöke mellett a törvényhatóság notabilitásai írták alá. A szervezés megindult, azt ezúttal is Lengyel Aurél titkár koordinálta, Kenedi Géza országgyűlési képviselőt, lapszerkesztőt, a szerzői jog és a sajtójog kitűnő ismerőjét kérték fel az előadásra, amelyet április 27-én vagy május 4-én terveztek megtartani, de nincs egyértelmű adatunk arra, hogy akkor tényleg megvalósult-e.[230]

A *Temesvárott* működő jogászegylet 1912. szeptember 27-én kelt levelében tudatta az országos egyesület elnökségével, hogy a tagjai – szegedi és aradi mintára – abba szintén testületileg belépni szándékoznak. A válaszlevélben az addigra kialakított belépési gyakorlatot ismertette a Magyar Jogászegylet egyik titkára, azonban érdekesség az előbbiekhez képest, hogy itt már megjelent a „fiókegyesület" kifejezés, amelyet a korábbi, hivatkozott levelezések még nem tartalmaztak. „Ig.[azgató] választmányunk a fiókegyesületek tudományos működését állandó figyelemmel kíséri, súlyt helyez a fiókegyesületeknek központi egyesületünkkel való szellemi kölcsönhatására, s míg egyrészt budapesti tagjaink adandó alkalmakkor szívesen tartanak előadásokat a fiókegyesületek üléseiben, másrészt a fiókegyesületekben tartott megfelelő színvonalú előadást szívesen bocsájtjuk nyilvánosságra a fennálló szabályok szerint a M.J.E. Értekezések című vállalatunkban" – összegezte a kapcsolat lényegét a válaszlevél írója.[231]

A vidéki jogászegyletek testületi belépésével tehát tulajdonképpen *fiókegyletek* jöttek létre, anélkül azonban, hogy erről a Magyar Jogászegylet alapszabálya kifejezetten rendelkezett volna. A jogtechnikai kapcsolatot így az *en bloc* belépés elfogadása és a vidékiek mérsékelt (összekapcsolt) tagdíjfizetése jelentette.

„Az országos jogászgyűlés tagjai a megnyitó ülésre mennek." [*Friss Ujság,* 1911. (október 17.) 247. sz. 1. p.; AÚ]

230 MNL OL P 482. 1. d., 4. tétel (Iratok kelte: 1913. február 22., 1913. március 27., 1913. április 29.).
231 Uo. (Iratok kelte: 1912. szeptember 27., 1912. október 11.).

A forradalmak sodrában

Az 1918 és 1919 fordulóján történt közjogi és politikai változások (összefoglalóan: őszirózsás forradalom és a népköztársaság proklamálása) a Jogászegyletet oly állapotban érte, amikor a vezetőség megbízatása egyébként is véget ért az előző év végén, így 1919. február 23-án közgyűlést tartottak. Nagy Ferenc távozó elnök az egyesület elmúlt évekbeli nehéz helyzetét és munkáját összegezte, méltósággal kiemelve: „Nincs az állami életnek olyan ága, amely nélkülözhetné azokat az erőket, amelyeket a Magyar Jogászegylet tanított repülni. A Magyar Jogászegylet életében voltaképpen összefolyik múlt és jövő. Az az ifjúság, amely ma hivatva van az új jogrendszert felépíteni, hús a mi húsunkból és vér a mi vérünkből. És ha nem is tudjuk már követni az ifjúság friss mozgását, bátor lendületét, bennük éljük át saját ifjúságunkat. A Magyar Jogászegylet falai között nem volt szükség forradalomra, mert azt mi magunk készítettük elő azzal, hogy tisztáztuk a fejlődés új útjait és felneveltük azokat, akik a nemzetet az új utakon vezetni fogják. Éppen ezért úgy érezzük, hogy e visszapillantás után a búcsúzás nem lesz fájdalmas. Mert miként a növény minden sejtjében, a virág illatában, a vízcsöppben, amely a patakban úszik, és a párában, amely a levegőben száll, benne van annak a napnak a sugara, amely már letűnt – dicsérje bár a mindig előretörekvő természet az új napot –, és úgy tovább élünk mi mindnyájan azok munkájában, akiket a munkára mi neveltünk.” A közgyűlés Nagy Ferencet az egylet tiszteletbeli elnökévé nyilvánította.[232] A távozásáról később is úgy nyilatkozott, hogy az saját döntéséből történt a megváltozott társadalmi körülmények hatására, különösen a korábbi többségi pártban, a Nemzeti Munkapártban végzett tevékenységére tekintettel.[233]

Az új, hosszabb tartamúnak tervezett korhoz új elnököt választottak, aki Szladits Károly, addigi egyesületi titkár lett, s aki határozott koncepcióval lépett a nagy számban megjelent tagok elé. A népállam vezéreszméjét, a magyar állam történeti és gazdasági integritásának helyreállítását, a nemzetiségi autonómiát, a háborús jog „eltakarítását”, valamint a szocializálás kihívásait emelte ki az *új irányelvekből* – az utóbbi terén megjegyezve, hogy „a földreform, az egyetemes munkajog, a munkanélküliség, az aggkori és rokkantellátás jogi problémái csak a legkiemelkedőbbek ezek közül”.[234] Amíg a Nemzetgyűlés össze nem ül, az egyleti üléseket egyben a néptörvényhozás nyilvános ellenőrzőjének és szakszerű támogatójának tekintette. Az ő terveiben a munka súlypontját a teljes ülésekről a bizottsági ülésekre kellett áthelyezni, hozzá járulva az új állami és társadalmi rend által megkívánt jogalkotás szakmai támogatásához, amihez az addigi bizottsági (szakosztályi) rendszert bővíteni szándékozott: újakként hiteljogi, nemzetközi jogi, pénzügyi jogi és szociális jogi szakosztályokkal egészítve ki az egylet belső szervezetét. A jogtudomány mellet azonban a jogéletet is fejleszteni kívánta, ehhez továbbképző tanfolyamok azonnali megindítását javasolta a hadi szolgálatból visszatérő jogászok részére annak érdekében, hogy az ismereteikben beállt hiányokat

232 A Magyar Jogászegylet XXXIX. évi közgyűlését… *Jogtudományi Közlöny,* 1919. (március 2.) 9. sz. 70–71. p.
233 Antal 2022. 103. p.
234 Székfoglaló. A Magyar Jogászegyletnek 1919. febr. 23-iki közgyűlésén elmondotta Szladits Károly. *Jogtudományi Közlöny,* 1919. (március 2.) 9. sz. 65–66. p.

„eltüntessék". A tagdíjak emelése is a változtatás része volt, mivel nagy költségvetési hiány mutatkozott; ennek keretében a fővárosi tagok díját 20, a vidékiekét 12 koronára emelték fel. A közgyűlés vita nélkül elfogadta a változtatásokat, és tisztségviselőket választott. Szakosztályelnökök lettek: Vámbéry Rusztem, Baumgarten Nándor, Concha Győző, Szászy-Schwarz Gusztáv, Fodor Ármin, Schuster Rudolf, Benedek Sándor és Meszlény Artúr, alelnökök pedig Pap József, Pap Dezső, Nitsche Győző, Székács Aladár, Lévy Béla és Lengyel Aurél. Az új titkárok: Móra Zoltán, Egyed István, Fabinyi Tihamér, Kelényi Jenő, Auer György és Szokola Leó, a pénztáros Szilágyi A. Károly, az ügyész Nyulászi János lett.

Érdekesség, hogy ugyanekkor hirdettek eredményt a még 1918-ben kiírt nemzetközi jogi pályázattal kapcsolatban, amelyet az akkor hivatalban lévő miniszterelnök, Berinkey Dénes nyert el *A háború hatása a nemzetközi szerződésekre* című művével – azt még igazságügyi minisztériumi osztályvezetőként nyújtotta be.[235]

Március elején az új összetételű igazgató választmány máris ülésezett, amelyen döntöttek a Nagy Ferencről elnevezendő alapítvány létrehozásáról a hiteljogi szakmunkák támogatására. Az országot megszállók magatartása miatt egy, a külföldnek szánt tiltakozás szövegezésével a nemzetközi jogi bizottságot bízták meg. Az ülésen elhatározták, hogy a Propaganda-bizottság kiadja azokat a jogszabályokat, amelyek bizonyítják, hogy a magyar jog a külföldi állampolgárt a többi államok jogánál lényegesen kedvezőbb helyzetben részesíti. Ugyancsak elfogadták, miszerint az érintkezés lehetőségét a külföldi jogászsággal az egyesületnek magán és hivatalos úton egyaránt keresnie kell. A választmány kijelölte a pályázatok új bíráló bizottságait is, akik rövidesen előterjesztik az újabb pályatételeket.[236]

Berinkey Dénes.
[*Ország-Világ,* 1918. (december 15.) 51. sz. 597. p.; AÚ]

Mint említettük, a világháborúból haza tért jogászok tájékoztatására a Magyar Jogászegylet 1919 március–májusa között *tanfolyamokat* akart rendezni, amelyen a háborús jogalkotásról és joggyakorlatról a következő előadásokat tervezték: a magánjogról Szladits Károly, a háborús gazdasági jogról Almási Antal, a földbirtokjogról Börcsök Andor, a lakbérleti jogról Fabinyi Tihamér, a hiteljogról Baumgarten Nándor, a csődöt pótló intézményekről Meszlény Artúr, az adó- és illetékjogról Újlaki József, a büntetőjog és bűnvádi eljárás köréből Bogsch Árpád, a polgári törvénykezési eljárásról

235 A Magyar Jogászegylet XXXIX. évi közgyűlését... *Jogtudományi Közlöny,* 1919. (március 2.) 9. sz. 71. p.
236 A Magyar Jogászegylet... *Jogtudományi Közlöny,* 1919. (március 9.) 10. sz. 79. p.

Térffy Gyula, a bírósági végrehajtási jogról Borsodi Miklós adott volna elő. A Szladits által tartott megnyitó előadásra március 10-én került sor a Budapesti Ügyvédi Kamara helyiségeiben. A Jogászegylet tagjai az előadásokat díjtalanul látogathatták, másoknak az összes előadás meghallgatására – összesen 26 alkalomra – jogosító belépőjegyért 100 korona díjat kellett volna előre fizetniük.[237]

Úgy tűnik, 1919 márciusa közepén fellendült az egyesületi élet, ki valódi érdeklődésből, ki célszerűségből látogatta a friss lendülettel áthatott rendezvényeket. Az első nyilvános ülés tárgya Nyulászy Jánosnak a földbirtokreformról szóló előadása volt. Szladits bevezető szavaiból a következőt idézzük: „Arról lehet vitatkozni, vajon az a mód, amellyel a népkormány ezt a célt megvalósítani igyekszik, hogy t.i. a nagybirtokokat kisbirtokokká tördeli, vajon ez felel-e meg a gazdasági szempontoknak, a termelékenység szempontjainak és általában a szociális idők azon irányának, mely bizonyos nagyobb egységekbe összefoglalását célozza a nemzeti termelésnek. Ez a vita egyelőre el van döntve, ezt adottnak fogadhatjuk el. Azok is, akiknek a törvénytől eltérő véleményük lehetett a reform megvalósításának módjára vonatkozólag, örömmel láthatják a gondolatot, mely a vagyonelosztás igazságosabbá tételére, a gazdasági kiegyenlítődés jegyében áll."[238]

A Népköztársaságnak azonban március 21-én vége szakadt, a Tanácsköztársaság és az ellenforradalom alatti egyleti működésről nincs adatunk. Az újabb tisztújító közgyűlésre 1920 márciusában került sor, amely nyomán ismét Nagy Ferenc vette át az elnöklést. Utóhangként megemlítjük, hogy Szladits 1920-ban, a népbiztosok perében tett

Ágoston Péter.
[*Képes Krónika,* 1920. (július 6.) 27. sz. 739. p.; AÚ]

tanúvallomásában lényegében kiállt egyleti és jogásztársa, a nagyváradi jogakadémiai tanár, Ágoston Péter külügyi, majd igazságügyi népbiztos mellett, aki korábban a Jogászegyletben is tartott felolvasásokat, illetve publikált dolgozatokat.[239] Az első valódi magyar munkajogásznak is mondott Ágostont ennek ellenére halálra ítélték, de a kivégzése nem történt meg, helyette fogolycsere keretében átadták Szovjet-Oroszországnak.[240]

237 A hadból visszatért jogászok tájékoztatására... *Jogtudományi Közlöny,* 1919. (március 9.) 10. sz. 79. p.
238 A Magyar Jogászegylet... *Jogtudományi Közlöny,* 1919. (március 16.) 11. sz. 86. p.
239 Ágoston Péter: *A rangsor, mint jog*. (Magyar Jogászegyleti Értekezések 246.) Budapest, 1905., Ágoston Péter.: *A sztrájk jogalapja*. (Magyar Jogászegyleti Értekezések 271. és 276.) Budapest, 1907., Ágoston Péter.: *A jogismerés kötelessége*. (Magyar Jogászegyleti Értekezések. Új folyam, 41.) Budapest, 1913.
240 Takács Péter: „Most már nincs magánjog, nincs közjog, szüntessék be az előadásokat". Szladits Károly tanúvallomása a népbiztosok perében (1920). *Jogtörténeti Szemle,* 2018. 3–4. sz. 97–104. p.; Berke Gyula: Az első magyar munkajogász. In Veress Emőd (szerk.): *Erdélyi jogászok. Jogászportrék I.* Kolozsvár, 2020. 12–24. p.

A Jogászegyletben folyó szakmai munka

A teljes ülések és ankétok működése

Mint a működésről szóló fejezetben már említettük, az egylet jegyzőkönyveinek egy kis része megmaradt, s azokból nem csupán a választmány működése rekonstruálható, hanem az 1903. október 24. és 1909. április 17. között tartott *teljes ülések sorrendje és témái* is. A jegyzőkönyvek a résztvevők számát sajnos nem tartalmazzák. Ezek alapján a következő táblázatban foglaljuk össze a teljes üléseken megvalósult tudományos munka adatait:[241]

DÁTUM	ELŐADÓ	TÉMA	FELSZÓLALÓK
1903. október 24.	Ferdinandy Géza	*Korona és monarchia*	
1903. november 7.	Kenedi Géza	*Deák Ferenc mint jogász*	
1903. november 21.	Grecsák Károly	*A kereskedelmi üzletátruházásról*	Neumann Ármin, Baumgarten Nándor, Engel Aurél
1903. november 28.			
1903. december 5.	Magyary Géza	*A felülvizsgálatról a polgári perrendtartás tervezetében*	
1903. december 19.	Gábor Gyula	*A katonai birtokrendezésről, különös tekintettel a honvéd-igazságszolgáltatásra*	Keresztes Károly, Král Miklós, Vámbéry Rusztem
1904. január 9.	Holitscher Szigfrid	*Közös végrendeletek és örökjogi szerződések*	
1904. január 30.	Baumgarten Nándor	*A munkások balesetbiztosításáról szóló törvénytervezet vitájának bevezetése*	Ballai Lajos, Poór Jakab, Back Frigyes

241 MNL OL P 482. 1. d., 2. tétel (vegyes tartalmú jegyzőkönyvek két kötetben, passim.).

DÁTUM	ELŐADÓ	TÉMA	FELSZÓLALÓK
1904. február 6.	Katona Mór	*Kritikai megjegyzések a Tervezet kötelmi jogának egyes szabályaira*	Szladits Károly, Enyiczkei Gábor, Almási Antal
1904. február 13.		*A munkások baleset elleni biztosításáról szóló vita folytatása*	Bokor Gusztáv, Márkus Dezső, Róth Pál, Sztrényi József, Szakolczai Árpád
1904. február 27.			
1904. február 20.	Bleuer Samu	*Az esküdtszéki bíráskodás hiányairól*	Edvi Illés Károly, Zsitvay Leó, Bródi Ernő
1904. március 5.	Dévai Ignácz	*A tulajdonátruházás kellékei és a Tervezet* [Ptk.]	
1904. március 13.	Baumgarten Izidor	*A büntetés kimérésének reformja*	
1904. március 19.			
1904. március 26.	Rósa Vilmos	*A német biztosítási törvénytervezet, tekintettel a hazai joggyakorlatra*	Beck Hugó, Rósa Ferenc, Rosenberg Gyula, Róth Pál
1904. április 16.			
1904. április 23.	Almási Antal	*A törvényes kötelmekről a Tervezetben* [Ptk.]	Szladits Károly, Virág Gyula
1904. május 7.	Kármán Elemér	*A nyomozás és a vizsgálat a gyakorlatban*	ifj. Dombováry Géza, Zsitvay Leó
1904. november 12.	Navratil Ákos	*A szövetkezeti törvény tervezete*	Gold Simon, Horváth János, Pap Dezső, Sugár Ignác, Dömötör László, Éber Antal, Lévy Béla, Oláh Dezső
1904. november 19.			
1904. november 26.			
1904. december 3.			
1904. december 10.	Schwarz Gyula	*Az obstrukció jogtana*	„a felszólalni kívánók a felszólalástól elzárattak”
1904. december 17.	Engel Zsigmond	*A gyermekvédelem alapkérdései*	
1905. január 7.	Ágoston Péter	*A rangsorról, mint jogról*	
1905. január 21.	Fazekas Oszkár	*A szabadalmi törvény reformja*	

DÁTUM	ELŐADÓ	TÉMA	FELSZÓLALÓK
1905. február 4.	Baumgarten Izidor	*A büntetés kimérésének reformja (az előző évi előadás vitája)*	Edvi Illés Károly, Szakolczai Árpád
1905. február 11.	Baumgarten Izidor	*A büntetés kimérésének reformja kriminálpolitikai szempontból*	Vámbéry Rusztem, Berger Miksa, Vécsey Tamás
1905. február 25.	Gábor Béla	*Ábrák és gyakorlati kísérletek kapcsán a daktiloscopia (a bűntettes kilétének ujjnyomatok útján való megállapítása) rendszere*	Vámbéry Rusztem, Rudnay Béla
1905. március 11.	Kármán Elemér	*A királyi ügyészség az előzetes eljárásban*	
1905. március 18.	Salgó Jakab	*A korlátolt beszámítási képességű és iszákos egyénekkel szemben követendő eljárásról*	Weisz Ödön, Csillag Gyula, Zsitvay Leó
1905. április 1.	Ernst Zitelmann (német jogász)	*Törvényes kötöttség és bírói szabadság* (német nyelven)	Vavrik Béla
1905. április 8.	Zsitvay Leó	*A büntető novella*	Edvi Illés Károly, Vámbéry Rusztem, Doleschall Alfréd, Bernolák Nándor
1905. november 4.	Imling Konrád	*A földbirtok mozgósításáról*	Dévai Ignác, Fellner Frigyes, Dömötör László, Hegedűs Lóránt, Fellner Frigyes, Dömötör László, Szentkirályi Kálmán
1905. november 11.			
1905. december 2.			
1905. november 18.	Balog Arnold	*Törvény és bíró*	Márkus Dezső, Fodor Ármin, Schächter Miksa
1905. december 9.			
1905. november 25.	Nyulászi János	*A falusi jogközösségek*	Katona Mór
1905. december 16.	Almási Antal	*A negatív interesse a Tervezetben* [Ptk.]	
1905. december 30.	ifj. Dombováry Géza	*Nyáry Pálnak 1842-iki fenyítő javaslata*	
1906. január 13.	Szladits Károly	*A teljeskorúság és a kiskornak szerződőképessége*	Almási Antal, Holitscher Szigfrid

DÁTUM	ELŐADÓ	TÉMA	FELSZÓLALÓK
1906. január 20.		*A polgári törvénykönyv tervezete feletti vita folytatása*	Sándor Aladár, Blumgrund (Besnyő) Bernát, Reitzer Béla, Halmos Sándor
1906. január 27.	Török Aurél	*A bűnügyi embertan problémájáról*	
1906. február 3.	Szladits Károly	*A polgári törvénykönyv tervezetének megbeszélése végett tartott vitaest*	Nagy Elek, Holitscher Szigfrid, Almási Antal, Teller Miksa, Besnyő Béla
1906. február 17.	Nagy Dezső	*A felek perbeli egyeztetéséről*	
1906. március 3.	Vámossy Zoltán	*A vérfoltok diagnózisa a kriminalisztikában (bemutatással)*	
1906. március 10.	Márton Miksa	*A szerzői jogról szóló törvény reformjáról*	Kenedi Géza, Márkus Dezső, Szalai Emil, Marton Sándor
1906. március 17.			
1906. március 31.	Wittmann Ernő	*A Tervezet 1079. §-a a rokonító magánjog szempontjából* [Ptk.]	Almási Antal
1906. április 7.	Dévai Ignác	*A homestead*	
1906. április 28.	Gaár Vilmos	*Az ítélt dolog alanyi és tárgyi terjedelméről*	
1906. május 12.	Tóth László	*Az előkészítő eljárás az új olasz Bp.-ben*	
1906. november 4. (évnyitó díszülés)	Nagy Ferenc	*Visszapillantás a kereskedelmi és váltótörvény harminc esztendejére*	
1906. november 17.	Kiss Géza	*A pozitív szerződésszegésekről*	
1906. december 1.	Hevesi Illés	*A jogalkotó iudicatura és a felek*	Wittmann Ernő, Balog Arnold
1906. december 15.	Fazekas Oszkár	*Sürgős iparjogvédelmi reformok*	Kohn Jakab, Kayser Szilárd

DÁTUM	ELŐADÓ	TÉMA	FELSZÓLALÓK
1907. január 15.	Balás Elemér	*A büntető novella tervezetéről*	Baumgarten Izidor, Oberschall Pál, Székely Ferenc, Reichard Zsigmond, Pollák Illés, Doleschall Alfréd, Magyar István, Imling Konrád, Weiss Ödön, Berger Miksa, Kesserű Lajos, Salgó Jakab, Besnyő Béla, Szilágyi Artúr Károly, ifj. Dombováry Géza
1907. január 26.			
1907. január 31.			
1907. február 9.			
1907. február 16.			
1907. február 27.			
1907. március 6.			
1907. február 27.	Moravcsik Ernő Emil	*A tanúzási képességről*	
1907. március 23.	Ágoston Péter	*A sztrájk jogalapjáról*	Szakolczai Árpád, Papp Dávid, Back Frigyes, Besnyő Béla, Ujlaky Géza, Kiss Géza, Giesswein Sándor (ogy. képviselő mint vendég), Hevesi Illés, Ferenczi Imre, Szende Pál, Brasch Arnold, Bozóky Alajos, Székely Ferenc
1907. április 6.			
1907. április 20.			
1907. április 27.			
1907. május 4.			
1907. május 11.			
1907. május 18.			
1907. április 14. (ünnepi ülés)	Balogh Jenő	*Emlékbeszéd Fayer László felett*	
1907. október 26.	Márkus Dezső	*A végrehajtási törvény novellájáról*	Teller Miksa, Lányi Márton, Doroghi Ervin, Frater Béla, Fodor Ármin, Márkus Dezső, Török Sándor
1907. november 9.			
1907. november 15.			
1907. november 30.	id. Boér Elek	*Törvényhatósági önkormányzatunk és közigazgatási bíróságunk hatáskörének kiterjesztése*	
1907. december 14.	Schiller Bódog	*A Hármaskönyv egyik állítólagos főforrásáról*	Gábor Gyula, Timon Ákos

DÁTUM	ELŐADÓ	TÉMA	FELSZÓLALÓK
1908. január 11.	Reitzer Béla	*A telekkönyvbe vetett bizalom oltalmának határai*	
1908. január 25.	Reichard Zsigmond	*Az új uzsoratörvény javaslata*	Schwarcz Gusztáv, Lévy Béla, Hantos Elemér, Nemere Béla
1908. február 8.			
1908. február 15.	Wittmann Ernő	*A külföldi korlátolt felelősséggel alakult társaságok jogállása Magyarországon*	
1908. február 29.	Szladits Károly	*Az osztrák polgári törvénykönyv novellája*	Szilágyi Artúr Károly
1908. április 8.	Hammler Rudolf	*A helyes jogról* (német nyelven)	
1908. november 28.	Bender Béla	*A részvényjog újabb fejlődéséről*	
1908. december 5.	Schwarcz Gusztáv	*Új irányok a magánjogban*	
1908. december 12.	Szterényi József	*Az ipartörvény tervezetének a munkaviszony feltételeit szabályozó szerződésről (kollektív szerződés, tarifaszerződés) szóló szakaszairól (706–718. §§)*	Fekete Ignác, Pap Dávid, Ágoston Péter, Barna Ignác, Zerkovitz Zsigmond, Szladits Károly, Vágó József, Pap Dezső
1908. december 19.			
1909. január 9.			
1909. január 16.			
1909. január 23.	Szentkirályi Kálmán	*A földtehermentesítési járulék jogi természete a magyar közjog és a magyar pénzügyi jog szempontjából*	
1909. február 6.	Szilágyi Artúr Károly	*A házasságon kívül született gyermekek jogállásának problémái*	Márkus Dezső, Engel Zsigmond, Ruffy Pál, Szladits Károly, Kiss Géza
1909. február 20.			
1909. február 27.	Stein Fülöp	*A tényállás pszichológiai diagnózisa*	Hajós Lajos
1909. március 20.	Fischer Ignác	*A homoszexualitás és annak forensikus méltatásáról*	
1909. március 27.	Halász Zoltán	*A személyem elleni bűncselekményekről, különös tekintettel a természet elleni fajtalanságra*	
1909. április 3.	Pap Géza	*Ipari bíráskodás*	Fodor Ármin, Teller Miksa, Dóczi Sámuel, Besnyő Béla
1909. április 17.			

A táblázat adataiból kirajzolódik a teljes ülések mintázata. Az *egyleti év* rendszerint október végén vagy novemberben kezdődött, és az aktív időszaka április végéig vagy május közepéig tartott. Legnagyobb számban teljes ülési vitákra a téli hónapokban került sor. Nyáron és szeptemberben ilyen jellegű tevékenység nem folyt az egyesületben. A hallgatóság tagjainak számáról nincs információnk, a hozzászólók számából viszont arra lehet következtetni, hogy egy-egy alkalommal a teljes tagsághoz képest viszonylag kis számban lehettek jelen az érdeklődők, a rendszeresen hozzászólók pedig egy jól körül határolható személyi kört alkottak, jobbára az elnökség és a választmány fővárosi tagjai fejtették ki nézeteiket. A teljes üléseket az egylet elnöke vagy gyakrabban az alelnökök valamelyike vezette. A fent megjelölt években a munkások balesetbiztosítása (1904), a büntetőnovella tervezete (1907), a sztrájkjog (1907), az ipartörvény tervezte (1908–1909), valamint a magánjogi kodifikáció (polgári törvénykönyv-tervezet) különböző kérdései váltották ki a legnagyobb szakmai érdeklődést.

Ebben az időszakban jött szokásba a plenáris előadással ötvözött *évnyitó díszközgyűlés* vagy ünnepélyes ülés, amely az egyleti szakmai évet megkezdő esemény lett októberben vagy novemberben. Az elsőt még 1904 tavaszára tervezték, és Deák Ferenc emlékezetéről szólt volna születése 100. évfordulója alkalmából, a Budapesti Ügyvédi Kamara tiszteletbeli elnöke, Hodossy Imre előadásával,[242] ez azonban ebben a formában nem valósult meg: magát a rendes közgyűlést őszre halasztották, ekkor az ünnepi téma pedig már az egylet alapításának 25. évfordulója volt. Deákról egyébként 1903. november 7-én valóban tartottak egy nagyszabású megemlékezést Kenedi Géza ügyvéd és lapszerkesztő felolvasásával.[243]

A másik időszak, amelyről részletes és megbízható forrásaink vannak, az 1927 és 1938 közötti bő egy évtized, amikor az egylet igazgató választmányának részletes beszámolói nyomtatásban is megjelentek.[244] Ezek alapján a következő – néhány évet adathiány miatt nem tartalmazó – táblázatot állítottuk össze a *teljes ülésekről*. Ehhez megjegyezzük: ha nem lehetett egyértelműen eldönteni, hogy teljes vagy szakbizottsági ülésről volt-e szó, itt a kétséges tételeket is feltüntetjük. Azonban e helyen terjedelmi okból mellőzzük azon vitasorozatok részletezését, amelyeken kizárólag az 1928. évi *Magyar magánjogi törvénykönyv javaslata* volt a téma. A különböző szakbizottságok egyébként ugyancsak tartalmas munkát végeztek.

242 Görög 2021. 91. p.

243 A Magyar Jogászegylet… *Jogtudományi Közlöny,* 1903. (október 30.) 44. sz. 371. p.

244 *Jelentés a Magyar Jogászegylet közgyűléséhez az 1927/28. egyesületi évben kifejtetett működésről.* Budapest, 1929.; *Jelentés a Magyar Jogászegylet közgyűléséhez az 1929/30. egyesületi évben kifejtetett működésről.* Budapest, 1930.; *Jelentés a Magyar Jogászegylet közgyűléséhez az 1930/31. egyesületi évben kifejtetett működésről.* Budapest, 1931.; *Jelentés a Magyar Jogászegyletnek az 1932/33. egyesületi évben kifejtetett működéséről.* Budapest, 1933.; *Jelentés a Magyar Jogászegyletnek az 1934/35. egyesületi évben kifejtett működéséről.* Budapest, 1935.; *Jelentés a Magyar Jogászegyletnek az 1936/37. egyesületi évben kifejtett működéséről.* Budapest, 1937.; *A Magyar Jogászegyletnek jelentése az 1937/38. egyesületi évben kifejtett működéséről.* Budapest, 1938.

DÁTUM	ELŐADÓ	TÉMA	FELSZÓLALÓK (ha név szerint ismertek)
1927. november 5.	Doroghi Ervin	*Kuncz Ödön törvénytervezete a korlátolt felelősségű társaságokról*	Sicherman Bernát, Tihanyi Lajos, Schulz Ferenc, Szende Péter Pál
1927. november 12.			
1928. február 11.			
1927. december 17.	Pikler Mór	*Filmjogi kérdések*	
1928. január 28.	Tury Sándor Kornél	*A biztosítási szerződés szabályozásának alapvető szempontjai az újabb külföldi törvényalkotásokban*	
1928. február 25.	Szente Lajos	*A tisztességtelen versenyről (1923: V. törvénycikk)*	
1928. március 7-től május 9-ig		*A Magánjogi Törvényjavaslat tematikus vitái (7 ülés)*	
1928. március 17.	Markos Olivér	*Kamat és késedelmi kár*	
1928. október 19.	Besnyő Bernát	*A magánalkalmazottak jogviszonyára vonatkozó törvénytervezetről*	
1928. október 20.	Fabinyi Tihamér	*Emlékbeszéd Magyary Géza felett*	
1928. november 9.	Tihanyi Lajos	*Az építményi jog magánjogi törvénykönyvünk javaslatában*	
1928. november 16.	Szászy István	*A felek szerződési autonómiája a nemzetközi kötelmi jogban*	
1928. november 19.	Bodroghy József	*Adóstatisztika és közteherviselés*	
1928. november 30.	Fluck András	*A közigazgatás racionalizálása*	
1928. december 14.	Altorjay Sándor	*Anonymus és a magyar ősalkotmány*	
1929. január 25.	Nagy Emil	*Emlékbeszéd Lord* Phillimore *felett*	
1929. január 31.	Hajdu József	*A forgalmi adórendszer problémáiról*	
1929. február 8.	Kozma Károly	*A korlátolt felelősségű társaság a könyvvizsgáló szempontjából*	
1929. március 7.	Gazda Károly	*Társulati adózásunk reformja*	
1929. március 8.	Fodor Ármin	*A polgári peres eljárás reformja*	

DÁTUM	ELŐADÓ	TÉMA	FELSZÓLALÓK (ha név szerint ismertek)
1929. március 20.	Hajnal Henrik	*A korlátolt felelősségű társaság társasági szerződése*	
1929. március 22.	Alfred Verdross (bécsi professzor)	*A nemzetközi választott bíráskodásról*	
1929. március 26.	Meszlény Artúr	*A háború hatása az ellenséges állampolgárok között kötött szerződésekre*	
1929. március 27.	Csilléry Béla	*A budapesti pénzügyi igazgatás egyszerűsítéséről*	
1929. április 2.	Sárffy Andor	*A polgári perendtartás reformja*	Borsodi Miklós, Teller Miksa, Juhász Andor, Meszlény Artúr, Szitár Endre, Weisz István, Proszvimmer Béla, Leopold Elemér, Móra Zoltán, Wolf Ernő
1929. április 5.			
1929. április 29.			
1929. május 9.			
1929. május 14.			
1929. április 23.	Némethy Imre	*A közigazgatás fejlődésének alkotmány- és társadalomtörténeti alapja a patrimoniális magyar királyságban (Árpádok kora)*	
1929. május 7.	Szászy István	*Az alkalmazandó jog meghatározása a nemzetközi vételi szerződéseknél*	
1929. május 10.	Auer György	*A bűnvádi perrendtartás egyszerűsítéséről szóló törvényjavaslat megvitatása*	Dombováry Géza, Berend Béla, Vadász Imre, Blauner Mór, Polónyi Dezső, Földváry Béla, Szőke Sándor, Ibrányi István
1929. május 15.			
1929. május 28.			
1929. május 17.	Sipeki Balás Károly	*A tőke jogi és közgazdasági szempontból*	
1929. május 21.	Vajda Ákos	*A vállalati revíziók és jogi kihatásuk*	
1929. május 24.	Takács György	*A magyar egyházi adójog alapelvei*	
1929. május 31.	Faluhelyi Ferenc	*A gazdasági vonatkozású jogegységesítés*	

DÁTUM	ELŐADÓ	TÉMA	FELSZÓLALÓK (ha név szerint ismertek)
1929. június 13.	George Maillard (hágai professzor)	*A találmányi szabadalmak nemzetközi védelme*	
1929. október 26-tól 1930. május 3-ig		*A Magánjogi Törvényjavaslat tematikus vitái (13 ülés)*	
1930. október 4.	Ranschburg Nándor	*A kartelltörvényjavaslat megvitatása*	Meszlény Artúr, Doroghi Ervin, Jakobi Andor, Borbás Gáspár, Kelemen Sándor, Tihanyi Lajos
1930. október 11.			
1930. október 18.			
1930. október 25.			
1930. november 9.	Mendelényi László	*Az angol büntető igazságszolgáltatás és a mi egyszerűsítési törekvéseink*	
1930. november 29-től 1931. május 30-ig		*A Magánjogi Törvényjavaslat tematikus vitái (12 ülés)*	
1930. december 3.	Görög Frigyes	*A részvénytársasági adók és illetékek*	
1930. december 5.	Zsengery Manó	*Értékelés kérdése a mérlegen*	
1931. január 24.	Kenedi Géza	*Az olasz sajtójogi reform*	
1931. március 4.	Takács György	*Az egyházi adózás szabályozása*	
1931. április 18.	Balla Ignác	*Magyar magánjogi joghatósági szabályok rendszere*	
1931. május 2.	Némethy Imre	*Az államhatalom az árpádkori magyar királyságban*	
1931. május 15.	Mártonffy Károly	*A minősítési törvény revíziója*	
[...]			
1932. december 3.	Mendelényi László	*A büntetőeljárás gyorsításának módjairól*	
1933. január 28.	P. Ábrahám Dezső	*A francia igazságszolgáltatás szervei*	

DÁTUM	ELŐADÓ	TÉMA	FELSZÓLALÓK (ha név szerint ismertek)
1933. április 1.	Teller Miksa	*Az ügyvédi kar túlzsúfoltságának megszüntetési módjai*	Zsitvay Tibor, Östör József, Mendelényi László, Pap József, Kölcsey Sándor, Csorna Kálmán, Erődi-Harrach Tihamér, Ribáry Géza, Oppler Emil, Beck Salamon, Szladits Károly, Kovácsy Dénes, Medvigy Gábor, Juhász Andor, Wenczel Árpád, Leopold Elemér, Szokola Leó, Popper Tódor, Bene Sándor, Gerlóczy Endre, Grünhut Ármin, Wiener Oszkár, Kövess Béla, Metzler Gusztáv
1933. április 8.			
1933. április 22.			
1933. április 29.			
1933. május 6.			
1933. május 13.			
1933. április 6.	Kayser Béla	*Mussolini és a fasiszta eszmetan*	
1933. április 20.	Vladár Gábor	*A hatályos jogszabályok hivatalos összegyűjtése*	Magyary Zoltán, Mártonffy Károly
1933. június 9.			
1933. május 20.	Schönvitzky Bertalan	*Az ítéleti indokolás jogerőre emelkedése*	Sárffy Andor, Osvald István
1933. május 30.	Llewellyn Jones (a brit parlament tagja)	*Recent movements for lawreform in England*	
[...]			
1934. december 15.	Illés József	*A Corpus Juris Hungarici első kiadásának 350. évfordulója*	
1935. január 19.	Balogh N. Imre	*A törvénykezési szónoklás*	
1935. március 9.	Gál Jenő	*A család fokozottabb védelme*	
1935. március 16.	Ujlaki Géza	*A nemibetegségek megelőzéséről szóló törvénytervezet magánjogi és büntetőjogi vonatkozásai*	
1935. március 23.	Stolpa József	*A római jog és az egyházjog kodifikációjának emlékére Rómában megtartott nemzetközi jogászkongresszus*	

DÁTUM	ELŐADÓ	TÉMA	FELSZÓLALÓK (ha név szerint ismertek)
1935. március 27.	Koós Zoltán	*Aranyzáradék és pénzrendszer*	Nyulászi János, Bátor Viktor, Szladits Károly, Medvigy Gábor, Kováts Elemér, Proszvimmer Béla, Liebmann Ernő, Rapoch Géza, Gusztáv Kornél, Schulz Pál
1935. április 9.			
1935. május 11.			
1935. március 30.	Hermann Neef (a német köztisztviselők birodalmi szövetsége vezetője)	*Die Beamtenschaft als Organ der Staatsführung im neuen Deutschland*	
1935. május 18.	Vinkler János	*Jog, jogviszony, perjogviszony*	
1935. június 28.	Almási Antal	*Die Bedeutung des Gerichtsgebrauchs für das ungarische Privatrecht*	
1935. november 9.	Szladits Károly	*Grosschmid és a magyar kötelmi jog*	
[…]			
1936. november 9.	Almási Antal	*Grosschmid és a családjog*	
1936. november 21.	Pap József	*A fasizmus vezérlő eszméi*	
1936. november 23.	K. Lutostansky [?] (varsói professzor)	*Die Kodifikationsarbeiten über das Familienrecht in Polen*	
1936. november 28.	György Ernő	*Irányított gazdálkodás, állami beavatkozás és a jogrendszer elváltozásai*	
1936. december 5.	H. H. Lammers (a német birodalmi kancellária főnöke)	*Vortrag über den nationalsozialistischen Staatsgedanken und seine Verwirklichung im Dritten Reich*	
1936. december 10.	Ibrányi István	*A kollektív munkaszerződés és a földhaszonbéri (mezzadria) szerződés reformja az új Itáliában*	
1936. december 15.	Balogh N. Imre	*A törvénykezési szónoklás stílusáról*	
1936. december 19.	Tury Sándor Kornél	*A biztosítási jog jelentősége a kötelmi jog fejlődésének újabb irányai szempontjából*	

DÁTUM	ELŐADÓ	TÉMA	FELSZÓLALÓK (ha név szerint ismertek)
1937. február 6.	Nagy Dezső Bálint	*Emlékbeszéd Kisbaczoni Benedek Sándor, a m. kir. Közigazgatási Bíróság volt másodelnöke, a Magyar Jogászegylet pénzügyi szakosztályának volt elnöke felett*	
1937. február 20.	Petrichevich György	*Magyarország és a dinasztia közjogi viszonya 1806-ig*	
1937. április 7.	Anselmo Anselmi (olasz minisztériumi főigazgató)	*La riforma fascista dei Codici e delle procedure giudiziarie (A törvénykönyvek és a bírói eljárások fasiszta reformja)*	
1937. április 10.	Angyal Pál	*Büntető törvénykönyvünk revíziójának szükségessége*	
1937. május 8.	Nizsalovszky Endre	*Grosschmid és a kereskedelmi jog*	
1937. május 19.	Llewellyn Jones (a brit parlament tagja)	*Humanitarian Influences in the English Criminal Law*	
1937. október 2.	Alföldi Dezső	*Az adós örökösének felelősségéről, elmarasztalásáról s az ellene vezethető végrehajtásról*	
1938. február 7.	Kolosváry Bálint	Öröklési jogunk és az öröklési jog tudománya	
1938. február 9.	Finkey Ferenc	*Törvényt a rehabilitációról*	
1938. február 28.	René Mettetal (párizsi ügyvéd)	*La récente législation française concernant les contrats collectifs*	
1938. március 5.	Mendelényi László	*Az angol és magyar büntető statisztika összehasonlítása*	
1938. március 12.	Schuster Rudolf	*Bírói gyakorlat a tiltott utánzás és a mintaoltalom kérdésében*	

„A Magyar Jogászegylet Szent István-díszgyülése Esztergomban. […] az elnökség: Stolpa József, Egyed István, Baranyay Jusztin, Lázár Andor, Osvald István, Angyal Pál, Eckhardt Ferenc." [*Képes Pesti Hirlap,* 1938. (április 27.) 76. sz. 3. p.; AÚ]

DÁTUM	ELŐADÓ	TÉMA	FELSZÓLALÓK (ha név szerint ismertek)
1938. április 24. (A Szent István-emlékév ünneplése Esztergomban)	Lázár Andor	*Az első magyar király országlási alapelvei*	
	Angyal Pál	*Szent István és a büntetőjog*	
	Baranyai Justin	*Szent István egyházszervezése*	
	Eckhart Ferenc	*Szent István királysága*	
	Egyed István	*Szent István államalkotása*	
	Visky Illés József	*A Szent Imréhez intézett Intelmek*	
	Nizsalovszky Endre	*A szent király és a szolganép*	
	Szladits Károly	*Szent István magánjogi törvényhozása*	
	Stolpa József	*Mi van ma hatályban Szent István törvényeiből?*	
1938. május 7.	Beck Salamon	*Jellegtartó és jellegvesztő követelések (a kötelmi létszakokról szóló Grosschmid-i tan továbbfejlesztése)*	

Az első 25 év mérlege

A polgári jog kodifikációjának folyamata és aktuális témái kiemelt szerephez jutottak az egyleti tudományos életben, amelyet a *Magyar Jogászegyleti Értekezések*ben az e tárgykörökben közölt tanulmányok és viták kiemelkedő száma is tükröz. Teleszky István 1882-ben indította el a diskurzust az öröklési jogi tervezetével,[245] amelynek nyomán különösen a magyar történeti sajátosság, az ági öröklés, valamint az örökség birtokba vételének elve gerjesztett nívós vitákat. 1897-ben ismét az öröklési jog reformkérdései kerültek az asztalra, de kapcsolódóan a holtkézjog és a házasságon kívül született gyermek jogállása is többször foglalkoztatta a tagokat, akárcsak a szekularizált házassági jog, s benne például a közszerzemény. Másrészről a szavatossági kötelezettség és a zálogjog is kedvelt vitatémák voltak a századforduló előtt. A Lányi Bertalan vezetésével szerkesztett és 1900-ban közzétett magyar polgári törvénykönyv-tervezet azután új korszakot nyitott a hazai magánjogi tudományosságban, ami a Jogászegylet tanácskozásait is befolyásolta: szóba került például az egyesületi jog, a személyiség védelme, ismét a törvénytelen gyermekek jogállásának kérdése, a jogcímmel bíró dologi ügylet hatásai a birtokra, különösen a földbirtokjog reformja szempontjából; továbbá a szabad akarat a szerződéskötésben, az illetéktelen befolyás, a harmadik személyek javára kötött szerződések, a tartozásátvállalás, a törvényes kötelmek, a kötbér, illetve a közös végrendeletek és az örökjogi szerződések témái emelendők ki. Olyan magánjogi szakjogi alrendszerekkel kapcsolatos törvényelőkészítések is napirenden voltak, mint a családi hitbizomány, a telekkönyv, a kereskedelmi törvény revíziója, a fuvarozás, a kereskedelmi üzletek átruházása, a biztosítási jog és a biztosítótársaságok szabályozása, a munkások balesetbiztosítása, az ún. részletügylet, a szabadalmi jog, a csekk, a csődjog és a csődön kívüli egyezség, az alapítványok jogi szabályozása, a mezőgazdasági munkaviszonyok, a sztrájk, valamint a gyermekvédelem.

A polgári eljárásjog fejlődését is végig kísérte a Jogászegylet. Plósz Sándor ott mutatta be először a perrendtartásának első tervezetét 1883-ban; a bizonyítási eszközök kivételével a teljes polgári peres eljárást átfogó tervezet az 1876. évi német birodalmi polgári perrendtartáson alapult.[246] Az egész következő téli-tavaszi szezonon át folyt a szakmai értekezés az eljárásjog állapotáról és reformjáról. A szóbeliség, a közvetlenség és a nyilvánosság elvei mentén fejtették ki a reformok lehetséges irányait történelmi és dogmatikai szemléletben egyaránt. A szabad bizonyítás és a bizonyításfelvétel, az előiratok és a perelőkészítés, a bírói előadói rendszer és a pervezetés – mind a hazai joggyakorlat, mind a külföldi törvényhozások alapján – beható tanulmányozást nyert, akárcsak a sommás pertípus reformja az 1893. évi perrendtartás-tervezet mentén. Az 1902-ben az Országgyűlés elé terjesztett újabb Plósz-féle tervezet és annak előmunkálatai, illetve egyes részei (pl. a fellebbezés és a felülvizsgálat) szintén hangsúllyal szerepeltek az egylet munkájában.

A büntető anyagi jog terén a kodifikáció ugyan éppen befejeződött, mire a Jogászegylet megalakult,[247] ennek ellenére e tárgyú témák is voltak, kiemelkedik közülük különösen a német Btk. revíziójának ismertetése. Egyébként e téren elsődlegesen a *Csemegi-kódex* törvényértelmezése és rajta keresztül a dogmatikus büntetőjog jutott főszerephez (pl. a szokásszerű és üzletszerű bűncselekmények tana, a kísérlet, a véletlen, a magánindítvány, a csalás,

245 Görög 2021,. 94–95. p.; Antal 2022. 67. p.
246 Plósz Sándor: *A magyar polgári perrendtartás tervezte*. Budapest, 1885.; Kengyel Miklós: A magyar polgári perjog száz éve – az 1911. évi polgári perrendtartás. *Magyar Jog*, 2011. 6. sz. 321. p.; Kengyel Miklós: Plósz Sándor (1846–1925). In Hamza Gábor – Siklósi Iván: *Magyar jogtudósok*. Negyedik kötet. Budapest, 2014. 21–33. p., különösen 28–29. p.; Ruszoly 2011. 556. p.
247 Löw Tobiás (szerk.): *A magyar büntetőtörvénykönyv a bűntettekről és vétségekről és teljes anyaggyűjteménye*. Budapest, 1880.

az otthon büntetőjogi védelmével kapcsolatos deliktumok). Napirendre került a tanácskozások során a katonai büntetőjog is.

Az alaki jog terén azonban folyamatos volt az előkészítő munka, hiszen Csemegi Károly első bűnvádi perrendtartás-tervezte 1882-ben készült el, amely felett több hónapig tartó részletes vitát folytattak *A büntetőbíróságok szervezte s hatósági köre* címmel. Az újabb, átdolgozott tervezetekkel kapcsolatban[248] főként a megváltoztatott részek köré fonódott a további diskurzus (pl. előzetes fogvatartás, vád alá helyezés, perorvoslati rendszer, ártatlanul elítéltek vagy fogvatartottak kártalanítása). A már életbe lépett Bűnvádi perrendtartással (1896/1900) kapcsolatban pedig tárgyalták az előkészítő eljárási cselekményeket, a főtárgyalás típusait, benne az esküdtszéket, valamint a járásbíróság előtti eljárást, a koronaügyész jogállását, az egyes jogorvoslatokat, különösen a semmisségi panaszt és az újrafelvételt. Tanácskozás tárgyává tették, hogy a Bp. mennyire javította a hazai igazságszolgáltatást, mi volt a kiterjesztett hatáskörű esküdtszékről a gyakorlati tapasztalat, a *favor defensionis* (a védelem kedvezménye) elv hogyan érvényesült benne, továbbá a nyomozás és a vizsgálat miként folyt a joggyakorlatban.

A Jogászegylet kiemelten sokat tett a korszerű *magyar börtönügy* és büntetésvégrehajtás tudományos megalapozásáért, fejlesztéséért a börtönhálózatunk kialakításának időszakában,[249] minek eredményeként a hazai szakirodalom is jelentősen gyarapodott. Az állandó börtönügyi bizottságban vizsgálták azt történeti, nemzetközi összehasonlító, elméleti és praktikus oldalról egyaránt, különösen az 1880-as és 1890-es években, de az eljárásjog kodifikációjával párhuzamosan is. Felmerültek többek között olyan témák, mint a feltételes elítélés, a vizsgálati fogság, a magánelzárás, a letartóztatottak mezőgazdasági foglalkoztatása, a dologházak szervezése és haszna, a visszaesőkkel szembeni szigorúbb eljárás, a szabadságbüntetések „pótszerei" (pl. elzárás nélküli kényszermunka) és a nálunk nem honos büntetési nemek tanulságai, de esett szó olyan gyakorlati problémákról is, mint a fegyintézeti élelmezés, az ottani egészségügyi viszonyok vagy a börtönügyi hivatalnokok szakszerű képzése. Találóan állapította meg Illés József 1904-ben: „konstatálnunk kell, hogy a magyar börtönügyi irodalom jórészben éppen a Magyar Jogászegylet kiadványaiban létezik".[250] Ennek elismeréseként tudható be az is, hogy a nemzetközi börtönügyi kongresszust – melyet ötévente szoktak összehívni – a 7. alkalommal Budapesten rendezték meg 1905-ben.[251] Az újabb tudományos irányzatok közül fogékony volt a Jogászegylet a kriminológia terjedésére (pl. antropológiai büntetőjog, a bűncselekmények osztályozása kriminológiai szempontból, büntetőjog és szociológia, a büntetés kimérése kriminálpolitikai szempontból témacímek alatt), de a születőben lévő modern pszichoanalízis és a büntetőjog kapcsolatának is figyelmet szentelt (pl. a beszámítás tekintetében kétes elmeállapotok, a perlekedő tébolyodottság).

Az egyleti szakmai programba az ügyvédség szervezete, az ügyvédi díjak szabályozása, a hatalmi ágak megosztása, a közigazgatási bíróság hatásköre, szervezése és a vasúti ügyekben történő közigazgatási bíráskodás, a vasútügy fuvarozási területe, a sajtójog, a hazai szavazások decentralizációja és a képviselő-választások feletti választási

248 Antal Tamás: A büntetőeljárás jogszabályi forrásai Magyarországon a polgári korban. *Jogtudományi Közlöny,* 2016. 12. sz. 614–615. p.
249 Lőrincz József – Mezey Barna: *A magyar börtönügy története.* Budapest, 2019. 117–119. p.
250 Illés József: A Magyar Jogászegylet huszonötéves működése. In *Magyar Jogászegyleti Értekezések 243.* Budapest, 1905. 48. p.
251 A börtönügyi kongresszus eredményei. *Jogtudományi Közlöny,* 1905. (szeptember 15.) 37. sz. 302–303. p., (szeptember 22.) 38. sz. 311–313. p., (október 13.) 41. sz. 334–336. p.

bíráskodás, a szabadalmi jog, a törvényhatósági tisztviselők fegyelmi joga, továbbá a magyarországi jogi oktatás reformja szintén bekerült, akárcsak az uralkodócsalád házitörvényeinek magyarázata vagy a holtkézjog a Kúria egyik döntvénye nyomán. A külföldi szakirodalom és jogalkotás ismertetése ugyancsak visszatérő témakör volt. Ennek keretében az osztrák csekktörvényjavaslat, az ottani polgári perrendtartás, a német birodalmi biztosítási törvénytervezet, az ügyvédi fegyelmi eljárás, illetve a tisztességtelen verseny elleni német jogalkotás, továbbá a francia ügyvédség és a porosz közigazgatási reformok is bemutatásra kerültek. Olykor történeti fejtegetések (pl. a középkori magyar perjog galliai eredete és Werbőczy, az 1723. évi *Pragmatica Sanctio*, a reformkori kodifikációs munkálatok) és személyes laudációk szintén elhangzottak.[252]

Az első negyedszázad eseményeinek sora méltó módon 1904. november 6-án zárult egy nagyszabású egyleti rendezvénnyel, amelyen az elnök, Vavrik Béla mondott évfordulós ünnepi beszédet. Az egyesületi tagok száma ekkorra meghaladta az 1300-at.[253]

A második 25 év mérlege

Az 1900-ban elkészült polgári törvénykönyv-tervezet szisztematikus tárgyalása a második negyedszázad elején is folytatódott: sorra került a személyi- és családjog, a dologi jog, a kötelmi és az öröklési jog egyaránt, valamint részletesen olyan jogintézmények, mint a tartási kötelezettségnek a kötelezett örököseire való átszállása, a teljesítési és a szavatossági szabályok viszonya, a bizonyítási teher magánjogi vonatkozásai, a *turpis causa*, az örökösödési eljárás magánjogi vonatkozású alapelvei, a szülők és a gyermekek viszonya, a tulajdonátruházás kellékei, valamint a szerződésen kívül okozott károk megtérítése (negatív interesse). Az átdolgozott, 1913. és 1915. évi Ptk. tervezetek bírálatának szakmai hozadékát öt tematikus füzetben adták közre 1914-ben és 1915-ben. Az azonos célból kiküldött országgyűlési különbizottság előadója egyébként személyesen Nagy Ferenc volt.

A Szászy Béla igazságügyi államtitkár vezetésével szerkesztett *Magyarország magánjogi törvénykönyve javaslata* (1928)[254] szintén nagy szakmai figyelmet kapott a Jogászegyletben, amely az Ügyvédi Körrel karöltve vette azt vizsgálat alá. A bevezető előadásra 1928. március 7-én került sor, maga Szászy tartotta. Csak a kódex általános ismertetésének 14 ülést szenteltek, amelyet a részletes bírálatok követtek. A személyi jog tárgyalásával például összesen 13 különböző ülés foglalkozott. A végül az Országgyűlés plénumai által nem tárgyalt *Magánjogi törvénykönyv*ön végzett egyleti munka évekig tartott, s részletes jogtörténeti feldolgozásra vár.

Behatóan foglalkozott az egyesület a jelzálogjog reformjával, a valorizáció kérdésével, a nemzetközi kötelmi jog problémáival, a hiteljog körében a hágai váltójogi konferenciával és az ott javasolt nemzetközi váltótörvénnyel, a részvényjogi reformkérdésekkel, a korlátolt felelősségű társaságok és a szövetkezetek jogviszonyainak szabályozásával, a csődönkívüli kényszeregyezség intézményével, a szerzői joggal, az iparjoggal, a földbirtokelosztás és -politika reformjával, a polgári eljárás köréből például a végrehajtási eljárás módosításával is. Két ízben szerveztek előadássorozatot a bírósági szervezet, a hazai jogi oktatás és a bíróképzés legfőbb kérdéseinek megvitatására.

Előadások hangzottak el ezeken túl a magánjog körében a jóhiszeműség érvényesüléséről, a rendeltetéses javakról, a rangsorról mint jogról, a falusi jogközösségekről, a veszélyviselés kérdéséről

252 Illés 1905. 43–54. p.
253 A Magyar Jogászegylet… *Jogtudományi Közlöny,* 1904. (március 4.) 10. sz. 83. p.
254 Veress 2022. 113–137. p.; *Az 1927. évi január 25-ére összehívott Országgyűlés Képviselőházának irományai*. VIII. kötet, 500. szám: Törvényjavaslat: Magyarország Magánjogi Törvénykönyve. Budapest, 1928.

a tulajdonjog fenntartásával kötött ügyleteknél, a kamatról és az uzsoráról, a házasságon kívül született gyermek tartási igényéről, a kényszervégrehajtási eljárásról, csődjogi vitás kérdésekről, a nemzetközi magánjog újabb szakkérdéseiről, a trianoni békeszerződés magánjogi rendelkezéseiről, a hiteljog körében a szállítási szerződésről, figyelemmel a háborús tapasztalatokra, valamint az 1875. évi kereskedelmi törvény ötvenéves jubileumáról és a tisztességtelen versenyről is.

Bár a *Polgári perrendtartás*ról 1911 előtt is volt mód részletesen értekezni, az elfogadása után azt is tüzetesen megvitatták. Ebbe a tárgykörbe tartoztak a perrendtartás és a magánjog, a perrendtartás szociális szempontjai, a polgári per szerkezete, a hatásköri szabályok, a felülvizsgálat, az új polgári perrendtartás és a kereskedelem, illetve a kereskedelmi bíráskodás, a polgári perrendtartás életbeléptetése, továbbá a kódex és a váltóeljárás, a Pp. és a szabadalmi jog sokrétű kapcsolódásai.

Az egylet büntetőjogi bizottsága – egy e célból életre hívott albizottság útján – rendkívüli energiát fektetett az országgyűlés által 1908-ban elfogadott első *Büntetőnovella* tervezetének előzetes vizsgálatába 1905-től, e tanácskozások a *Jogászegyleti Értekezések* több füzetét töltötték meg. A nívós tárgyalások folyamán a novella szabályozásának körébe vont egyes intézményeket – a pozitivista kriminálpolitika nyomán a pönológia 20. század eleji mintegy paradigmaváltását tükrözve,[255] különösen a büntetés végrehajtásának feltételes felfüggesztését, a fiatalkorúak büntetőjogát és a közerkölcsiség hatályosabb védelmét – kimerítően vitatták meg. A büntető törvénykönyv revíziójának köréhez kapcsolódott a büntetés kiszabásának reformjáról tartott vitasorozat is 1905-ben, akárcsak a kodifikáció szempontjából nagyjelentőségű külföldi törvénytervezetek tanulságainak levonása, vagy a fiatalkorúak bírósága és az 1883. évi ún. uzsoratörvényt módosítani szándékozó, de végül nem tárgyalt országgyűlési javaslatok (1903, 1907) elemzése is. Az orvosi műhibákról és a gazdasági élet kriminalitásáról szintén voltak felolvasások.

A Bűnvádi perrendtartás hatályba lépte utáni évtizedben behatóan foglalkoztak a tény- és jogkérdések elkülönítésének problematikájával, részint az esküdtszéki főtárgyaláson a laikusoknak felteendő kérdésektől indíttatva, részint a perorvoslati jogintézmények miatt. A tanúzási képesség, a tényállás pszichológiai diagnózisa és a vérvizsgálat szerepe is helyt kapott az előadások között.

Két közigazgatási ankétot is megvalósítottak az aktuális reformkérdésekről: az elsőt 1914-ben, a másodikat 1920-ban. Az első volt a nagyobb szabású, ezen 14 pontban határozták meg a témaköröket (pl. közszükségletek kielégítése, járási hatáskörök, városi és megyei kapcsolatok rendezése, a sajátosan magyar tanyakérdés, az önkormányzás, a tisztviselők kinevezésének vagy választásának előnyei, hátrányai, a kettő összevetése). A közigazgatási jog körében az első világháború utáni törvényhatósági reformok iránya, benne a városok belső átalakítása, illetve a községi illetőség kérdése foglalkoztatta a Jogászegyletet.[256] A tágabb közigazgatási jog terén értekeztek még az adómorálról, az okirati illetékekre vonatkozó jogszabályok összeállításáról, az alkotmányjog területén pedig Bosznia és Hercegovina államjogi viszonyáról (1908). Továbbá e körben az igazságszolgáltatás vezéreszméinek tudományos kifejtése éppoly termékeny talajra talált, mint perjogunk történetének egyik legérdekesebb fejezete, a királyi tábla fejlődése. Olykor jogelméleti és bölcseleti kérdések e periódusban is napirendre kerültek.

Mint korábban már említettük, jelentős mérföldkő volt a Magyar Jogászegylet életében a Nemzetközi Jogi Egyesülettel *(International Law Association)* való intézményesült együttműködés, amely a *nemzetközi jogi tárgyak* szaporodásához vezetett. Ennek

255 Lőrincz–Mezey 2019. 119–120. p.
256 Csizmadia Andor: *A magyar közigazgatás fejlődése a XVIII. századtól a tanácsrendszer létrejöttéig*. Budapest, 1976. 280–289., 348–349. p.

bizonyságai a magyar–román agrárperek kérdéséről, a nemzetközi jog magyar problémáiról, a háborúnak az ellenséges állam honosa magánjogi és perjogi állására gyakorolt hatásáról, az állandó nemzetközi bíróság véleményező hatásköréről, illetve a nemzetközi kartellek közgazdasági és közjogi helyzetéről tartott előadások. Külön említjük azokat a további témákat, amelyeket 1920 és 1929 között tűztek napirendre, mivel ebben az évtizedben a *Magyar Jogászegyleti Értekezések* megjelenése anyagi okból akadozott, így az elhangzott előadások és viták nem mind kerülhettek a kiadványsorozatba: a nemzetközi szerződések megkötése, a Nemzetek Szövetségének nemzetközi bíráskodása, a dunai hajóparkra vonatkozó amerikai döntőbírói ítéletek, a léghajózás nemzetközi jogi vonatkozásai, a népszövetségi eszme reális tartalma, a kötelmi jog nemzetközi egységesítése, a vegyes döntőbíróságok magánjogi joggyakorlata, a kereskedelmi választott bíróságok nemzetközi jogállása, a hágai nemzetközi akadémia működése, a háborúnak a nemzetközi szerződésekre gyakorolt befolyása, a nemzetközi jog aktuális magyar problémái, a Kellog-Briand paktum jelentősége (1928), a kisebbségi kérdés, a szentszék nemzetközi jogállása és a lateráni egyezmény (1929). Szintén ebbe a körbe tartoztak a Jogászegylet külföldi vendégei által tartott előadások: Joseph Kunznak a *Das Primat des Völkerrechts*, Simons Walternek *A nemzetközi jog és a külföldiek joga*, Reni Brunetnek *A hatásköri túllépés a nemzetközi bíróságban* című prezentációi.

Az egyéb tudományos előadások között említendők e korszakból az adalékok az ítélkezés lélektanához és a bíró világnézetéhez, a törvény, bíró és ügyvéd az igazságszolgáltatásban, a kényszer a magánjogban, a cselekményfogalom mint a büntetőjog elméleti rendszerének alapja, a bűnkísérlet fogalmának bölcsészeti felépítése, valamint a pénzérték és pénztartozás, a törvényes zálogjog vagy a német igazságszolgáltatás aktuális problémái.[257]

Több, egyébként is kiemelkedő esemény történt a második negyedszázadban: ilyen volt 1905-ben a *Büntető törvénykönyv* életbe lépése 25.,[258] 1911-ben az 1861. évi Országbírói Értekezlet 50.,[259] 1926-ban pedig Csemegi Károly születése 100. évfordulójának ünneplése.[260] Másfél évtized után és többszöri halasztást követően 1911-ben immár a Jogászegylet szervezte meg a XII. Magyar Jogászgyűlést.[261]

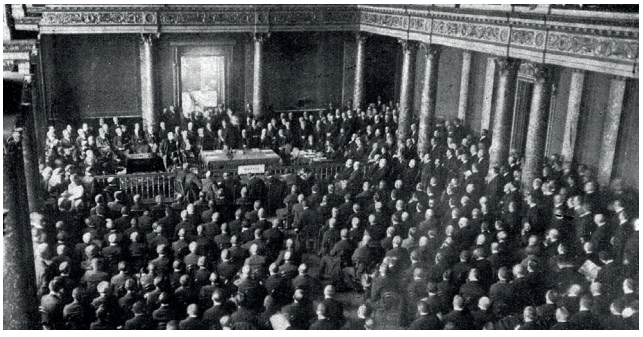

„Magyar jogászgyűlés. Megnyitó ülés az Akadémia nagytermében október 15-én .” [*Uj Idők,* 1911. (október 22.) 43. sz. 391. p.; AÚ]

257 Zehery Lajos: A Magyar Jogászegylet 1904–1929. évi működése. *Magyar Jogászegyleti Értekezések. Új folyam,* 109–110. (1930. január–február.) 233–234. p.
258 Baumgarten Izidor: *Ünnepi beszéd a büntető törvénykönyv huszonötéves fennállása alkalmából.* (Magyar Jogászegyleti Értekezések 251.) Budapest, 1905.
259 Márkus Dezső: Az Országbírói Értekezlet ünnepe. *Jogtudományi Közlöny,* 1911. (január 27.) 4. sz. 33–35. p.; Az országbírói értekezlet… *Jogtudományi Közlöny,* 1911. (február 3.) 5. sz. 49–50. p.
260 Angyal Pál: Csemegi centenáriumára. Emlékbeszéd. *Magyar Jogászegyleti Értekezések. Új folyam,* 90. (1926. december) Budapest, 1926. 241–255. p.
261 Beszámolókat és határozatokat közölnek a *Jogtudományi Közlöny* alábbi számai: 1911. (október 27.) 43. sz. 365–370. p., (november 3.) 44. sz. 373–377. p., (november 10.) 45. sz. 381–385. p., (november 17.) 46. sz. 391–392. p., 395. p., (november 24.) 47. sz. 402–403. p. Lásd még *Az 1911-ik évi Országos Jogászgyűlés irományai.* I. kötet: Vélemények, II. kötet: Napló. Kiadja a Magyar Jogászegylet. Budapest, 1911–1912.

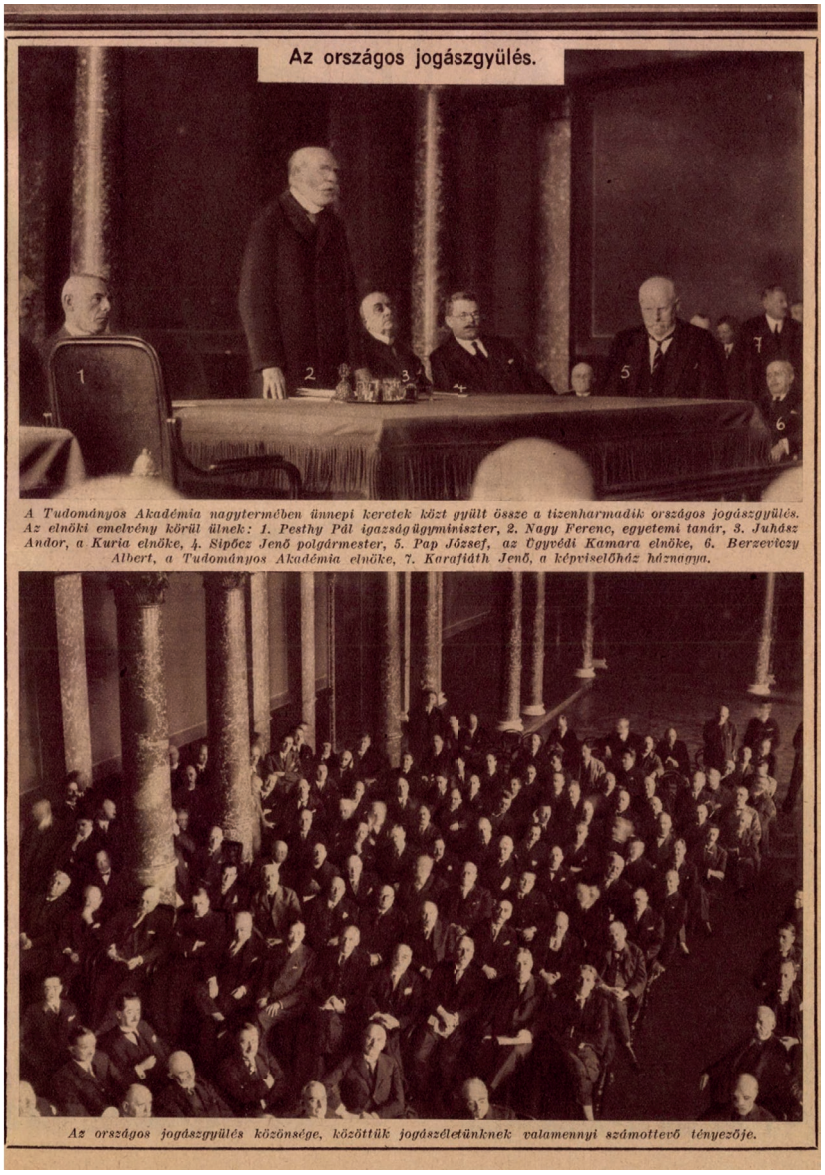

Az országos jogászgyülés.

A Tudományos Akadémia nagytermében ünnepi keretek közt gyült össze a tizenharmadik országos jogászgyülés. Az elnöki emelvény körül ülnek: 1. Pesthy Pál igazságügyminiszter, 2. Nagy Ferenc, egyetemi tanár, 3. Juhász Andor, a Kuria elnöke, 4. Sipőcz Jenő polgármester, 5. Pap József, az Ügyvédi Kamara elnöke, 6. Berzeviczy Albert, a Tudományos Akadémia elnöke, 7. Karafiáth Jenő, a képviselőház háznagya.

Az országos jogászgyülés közönsége, közöttük jogászéletünknek valamennyi számottevő tényezője.

Az 1928. évi jogászgyűlés képei. [*Képes Pesti Hirlap,* 1928. (április 28.) 97. sz. 1. p.; AÚ]

A két hazai szakmai mozgalom 1896-ig párhuzamosan létezett egymás mellett, sokáig az időben hamarabb indult Jogászgyűlés még talán nagyobb elismertségnek is örvendett, azonban a századfordulóra a Jogászegylet a növekvő tagságával, szervezettségével és gazdag szakmai repertoárjával háttérbe szorította azt. Ennek is betudható, hogy 1911 után a dualizmus korában több Jogászgyűlést nem tartottak, a következő, XIII.-ra – és egyben utolsóra – 1928-ig kellett várni.[262]

A tagság a vidéki jogászegyletek tagjainak tömeges belépésével kétezer fő körülre emelkedett 1914-re. Megemlítendő ugyanakkor, hogy az egylet tagjainak száma és vagyoni lehetőségei sokat változtak az első világháború után: a tagság a felére apadt, vagyis csak 1038 főt számlált 1928-ban,[263] az olyan rendszeres pénzügyi támogatók, mint az Igazságügyi Minisztérium és a Magyar Tudományos Akadémia már nem járultak hozzá rendszeresen az évi bevételekhez, az egyesület kezelésében lévő, még a dualizmus korából származó alapítványok (pénzalapok) pedig jórészt elinflálódtak. Egyedül az Emmer Kornél Alapítvány tőkéjét pótolta az alapító többször is 400 korona összegekkel.

A második nagy korszak a Jogászegylet életében 1929. december 21-én zárult az 50 éves jubileumi ünnepi közgyűléssel.[264]

Az utolsó 15 évről

A Jogászegylet 1944-ig terjedő történetének utolsó másfél évtizede – az 1920-as éveknek a világháborúból, a forradalmakból és a békeszerződésből eredő kihívásait követően – ismét intenzív, különösen *szakosztályi* keretek között megvalósuló munkával kezdődött, és ez a lendület az 1930-as éveket mindvégig jellemezte. Osvald István elnök ugyanis azt vallotta: „ha Csonkamagyarország nem is engedheti meg magának azt a luxust, hogy igazságügyi berendezései olyanok legyenek, mint a háború előttiek voltak, ha szegények lettünk és mindent el is veszítettünk a világháború folytán, egy dolgot mégis érintetlenül a maga szűzies tisztaságában és intaktságában át kell mentenünk, és ez a jogi életünk: az igazságszolgáltatás és az igazságügyi törvényhozás”.[265]

„A Magyar Jogász Egylet vasárnap díszgyülésen ünnepelte fennálásának ötvenedik évfordulóját. […] a díszgyülés elnöksége, balról jobbra: dr. Papp József felsőházi tag, dr. Illés József egyetemi tanár, dr. Szászy Béla államtitkár és Kollár László, a Magyar Jogász Egylet főtitkára.” [*Képes Pesti Hirlap,* 1929. (december 17.) 287. sz. 2. p.; AÚ]

262 Beszámolókat és határozatokat közölnek a *Jogtudományi Közlöny* alábbi számai: 1928. (április 15.) 8. sz. 72–74. p., (május 15.) 10. sz. 90–96. p., (június 1.) 11. sz. 102–103. p., (június 15.) 12. sz. 113–114. p., (július 1.) 13. sz. 127–128. p. Lásd még Az 1928. évi április hó 26–28-án Budapesten megtartandó országos jogászgyűlés napirendjére tűzött kérdések tárgyában beérkezett vélemények. *Magyar Jogászegyleti Értekezések. Új folyam,* rendkívüli szám (a XIX. kötet pótfüzete) (1928. április). Budapest, 1928.

263 *Jelentés a Magyar Jogászegylet közgyűléséhez az 1927/28. egyesületi évben kifejtetett működésről.* Budapest, 1929. 8. p.

264 Ünnepi közgyűlés az egyesület 50 éves fennállása alkalmából. *Magyar Jogászegyleti Értekezések. Új folyam,* 109–110. (1930. január–február) Budapest, 1930. 201–230. p.

265 Jegyzőkönyv a Magyar Jogászegylet igazgató választmányának 1939. január 28-i üléséről. *Magyar Jogászegyleti Értekezések és Egyéb Tanulmányok,* 1939. 1. sz. 116. p.

A szakosztályok közül talán a két speciális alakulatnak: a Gazdaságjogi Intézetnek és a Nemzetközi Jogi Szakosztálynak (a Nemzetközi Jogi Egyesület magyarországi csoportjának) tevékenysége volt a legkiemelkedőbb, az utóbbi 1934. évi nagy jelentőségű konferenciájáról egy korábbi fejezetben már beszámoltunk. Említést érdemel a nemzetközi revíziós ankétja is, amelyet 1933 márciusában rendeztek Budapesten, és lényegében folytatása volt ama revíziós védőiratnak, amelyet Székács Aladár közigazgatási bíró szerkesztett 1931-ben egy országossá bővült – eredetileg a Szombathelyi Ügyvédi Kamara által kezdeményezett – jogászmozgalom keretében. Azt öt nyelvre fordítva a világ jogászainak figyelmét hívták fel a békeszerződés jogi értelemben vett tarthatatlanságára. A Jogászegylet is részt vett a védőirat elfogadásában, és ezt a szerepvállalást fokozta a szóban lévő ankét összehívásával.[266]

A polgári és kereskedelmi jog terén a *Magánjogi törvénykönyv* részletes vitájával foglalkozó *különbizottság* működése emelendő ki az első helyen. Az első két évben főként az 1928. évi kódexjavaslat belső tematikus rendszerét követték, 1931-ben pedig inkább egyes részkérdéseket fejtettek ki (pl. a rendelkezés tana). A német részvényjogi tervezet alapján a hazai részvényjog reformjának megvitatására szintén alakult egy *ad hoc* bizottság 1930-ban. De ide sorolható többek között Grosschmid Béni (más néven: Zsögöd Benő) 80. születésnapi köszöntése 1931-ben és az ún. Grosschmid-előadássorozat,[267] amelyet a kitűnő magánjogász életműve előtt tisztelegve tartottak a teljes üléseken több részben 1935 és 1940 között. Továbbá – a teljesség igénye nélkül – a gazdaadósságok, a törvényes kamat, a kartellügy, a genfi váltószabályzat és a nemzetközileg egységesülő váltójog, a lengyel kötelmi jogi törvény, az angol részvényjog, a magyar gyámsági törvény, a kereskedelmi társaságok átalakítása, a versenyjog és a német házassági jog is felvételt nyertek a különböző bizottsági napirendekre. A polgári perjogi kérdések között szerepelt például a végrehajtási eljárás reformja, a liberális és az „autoritárius" polgári perjog összevetése, valamint a perismétlés problematikája.

A büntető anyagi és perjog körében előadásokat tartottak az egyletben különösen a bűnvádi eljárás jogorvoslati rendszeréről, valamint a sajtójog büntetőjogi vonatkozásairól, a kasztráció és a sterilizálás alkalmazása, mint akkori radikális felvetés lehetőségéről az eugenika keretében, az államrend megóvásáról szóló újabb „rendtörvény" (1938) perorvoslati szabályairól, a bűnös szándék és a bűnös gondatlanság „értékviszonyáról", a büntetés-végrehajtás időszerű kérdéseiről, benne a rabtámogatásról és az utógondozásról, illetve az igazságügyi patronage-egyesületekről.

Közjogi témákat tekintve a Harmadik Birodalom államszervezete, a nemzeti szocializmus, a fasizmus és a bolsevizmus nemzetközi jogi szemlélete és különböző jogintézményei, az 1939. évi magyarországi honvédelmi törvény, a mentelmi jog, a fegyelmi jog s a büntetőjogi reformok viszonya, a bírói jogvédelem állása a közigazgatásban, a legújabb adó- és illetékügyi jogalkotás, benne a forgalmi adózás keltett figyelmet.

Kánonjogi kérdések közül például az evangélikus egyházi lelkészi becsületszék és az egyházi nagyjavadalmakat érintő főkegyúri vagyonfelügyelet eljárási szabályai jöttek szóba.

Közben bővült az egylet belső struktúrája is: az összehasonlító jogi szakosztály 1936-ban, a jogtörténeti szakosztály 1941-ben alakult meg, a Jogászegylet ún. nagyváradi csoportja pedig 1942-ben jött létre.

266 A Magyar Jogász Egylet revíziós ankétje. *Külügyi Szemle,* 1933. 3. sz. 279–281. p.

267 Weis Emília: Grosschmid Béni (1851–1938). In Hamza Gábor – Siklósi Iván: *Magyar jogtudósok.* Harmadik kötet. Budapest, 2006. 99–116. p., különösen 112–114. p.; Görög Márta: Grosschmid Béni (1851–1938). In *FORVM. Acta Juridica et Politica,* 2020. 1. sz. (A Szegedi Tudományegyetem jogász professzorai) 227–240. p.

Nagyobb évfordulós, ünnepélyes üléseket, közgyűléseket a *Corpus Juris Hungarici* első (1584. évi) kiadása 350. évfordulójával, az 1938. évi Szent István-emlékévvel (1938: XXIV. és XXXIII. törvénycikk), valamint az erdélyi és keleti országrészek visszatérésével (1940) kapcsolatban tartottak. Az államalapító örökségének egyesületi ünneplésére Esztergomban került sor a Szent Benedek rendi Szent István Gimnázium dísztermében.[268]

Az 1843. évi büntetőjavaslatok centenáriumát az 1928 óta szunnyadó Magyar Jogászgyűlés összehívásával és egy kiállítás rendezésével akarták köszönteni. A Jogászgyűlés még 1942-ben létrehozott előkészítő bizottsága végül úgy határozott 1943 szeptemberében, hogy a sorrendben 14. országos találkozót inkább 1944 folyamán tartják meg. Mindenesetre a szakmai tematikus kérdéseket a szokásnak megfelelően összeállították (lásd a jelen mű 3. számú mellékletében), és az ezekre adott előzetes írásos vélemények is beérkeztek 1943-ban.[269]

Ami a korszak utolsó eseményeit illeti: 1943. december 15-én az egylet megtartotta az éves közgyűlését, amelyen Csekey István adott elő, s kiosztották az 1935-ben létesített *Sichermann-alapítvány* pályadíját is.[270] 1944. február 17-én a magánjogi szakosztályban Lak József ítélőtáblai bíró előadóként a joghézagról beszélt a bírói gyakorlat szempontjából, március 4-én még Mendelényi László tartott egy teljes ülési felolvasást a koronaügyész jogállásának fejlődéséről, Shäfer István pedig március 14-én a büntetőjog kábítószerekkel kapcsolatos feladatairól értekezett a büntetőjogi szakosztályban.[271] Valószínűleg ezek voltak a hazai egyesületek szakmai rendezvényeinek április 29-i betiltása,[272] majd a világháborús végjáték előtti legutolsó programok.

„Az országos jogászgyűlés elnöksége, ülő sor (balról jobbra): Pesthy Pál igazságügyminiszter; Nagy Ferenc felsőházi tag, a gyűlés elnöke; Juhász Andor, a Kúria elnöke; Berzeviczy Albert, a Tudományos Akadémia elnöke. Álló sor: Pap József, az ügyvédi kamara elnöke, Hegedűs Lóránt és Sipőcz Jenő." [*Pesti Napló,* 1928. (április 28.) 97. sz. 12. p.; AÚ]

268 Bódiné Beliznai 2020. 290–291. p.
269 Az 1843. év őszén a Magyar Jogászegylet által rendezendő Magyar Jogászgyűlés kérdéscsoportjai. *Magyar Jogászegyleti Értekezések és Egyéb Tanulmányok,* 1942. 3–4. sz. 375–376. p.; A XIV. Magyar Jogászgyűlés. *Magyar Jogászegyleti Értekezések és Egyéb Tanulmányok,* 1943. 1–2. sz. 214. p.
270 A jogélet eseményei. *Magyar Jogi Szemle,* 1944. 1. sz. 49–50. p.
271 A jogélet eseményei. *Magyar Jogi Szemle,* 1944. 5. sz. 181. p.; A jogélet eseményei. *Magyar Jogi Szemle,* 1944. 7. sz. 244–245. p.
272 A m. kir. belügyminiszter 1944. évi 175.500. számú rendelete a gyülekezési tilalomról. *MRT* 1944. 515. p.

Antal Tamás

A Magyar Jogászegyleti Értekezések és egyéb egyleti sorozatok

Az egyesület tevékenységének leginkább időtálló emlékei a felolvasó- és vitaülések anyagaiból szerkesztett és közreadott *Magyar Jogászegyleti Értekezések* című periodika, amelynek első füzete 1880-ban, az utolsó száma pedig 1943-ban jelent meg. A kiadása folyamatos volt, mindössze 1919 és 1925 között nem jelent meg kényszerűen, a forradalmak után, elsősorban anyagi okokból. A korszak jogtudományi hetilapjai mellett ez őrizte meg leginkább a polgári kori magyar jogi tudományosság együtt gondolkodását, élénk belső szakmai életét.

A sajtótörténete három korszakra oszlik: az első a kezdettől 1909-ig tartott, a második megújult évfolyamszámozással 1910-től 1932-ig, a harmadik pedig átnevezéssel – *Magyar Jogászegyleti Értekezések és Egyéb Tanulmányok* – 1933-tól 1943-ig. A küldetését e szavakkal fogalmazták meg 1933-ban (ami igaz volt előtte és utána is): „A folyóiratunk azt a célt is szolgálja, hogy tagjaink az egyleti élet egyes eseményeiről állandóan tájékoztatást nyerjenek, tehát azokkal a tagokkal is fenntartsuk ilymódon a kapcsolatot, akik nem látogathatják előadásainkat és közvetlenül nem vehetnek részt egyletünk szakosztályainak, bizottságainak stb. munkájában" (Osvald István).[273] Az *Értekezések* füzetei (számai) az egyleti tagoknak ingyenesen jártak, voltaképpen sokan azért vállalták a tagdíj fizetését – különösen a nem budapesti tagok –, hogy ezekhez a kiadványokhoz hozzájussanak. Legalábbis ez következik abból, hogy – mint láttuk – a vidéki jogászegyletek tagjainak *en bloc* belépésekor mindig nyomatékosan szerepelt a megállapodásban a kiadványok részükre való ingyenes továbbítása.

A struktúráját eredendően füzetes formában alakították ki oly módon, hogy több füzet alkosson egy-egy kötetet. Az így összerendezett füzetek száma változott, a terjedelmük és a rendelkezésre álló anyagi források befolyásolták, hogy ténylegesen hányat vontak egy kötetbe. Az első korszakban 300 füzet jelent meg 39 kötetbe rendezve, a másodikban 130 füzet 24 kötetben, az utolsóban az addig elkülönült önálló füzetek helyett folyóiratszámokat hoztak létre, ebből ténylegesen 35 darab jelent meg, de az összevont folyóiratszámok kettős számozása miatt hivatalosan összesen 41 számot jegyeztek. A rendszeresség is változott: az elhatározás szerint az első korszakban tíz, azt követően pedig tizenkettő jelent (volna) meg évente, de ezt nem mindig sikerült tartani, már csak a szakmai program tartalmának alakulása miatt sem, a harmadik korszakban viszont a negyedévenként történő megjelentetést tűzték ki célul.

A sorozatszerkesztést az egylet elnöksége végezte, a gyakorlatban általában az egyik titkár. Név szerint először Fayer László, utána a fiatal Szladits Károly következett, aki a 29. kötettől (1904) szerepelt szerkesztőként a folyóirat címlapján 1909-ig, az új folyam szerkesztését pedig Meszlény Artúr törvényszéki bíró és egyetemi magántanár végezte 1910-től a 14. kötettel bezárólag. 1918 szeptembere és 1925 augusztusa között a periodika szünetelt, azután a 15-től a 23. kötetig (1931-ig) Kollár László budapesti ügyvéd, majd a 24. kötetet Ruhmann Emil kúriai bíró, elnöki tanácsos szerkesztette (az utóbbit 1932-ben). A harmadik korszakban – az igazgató választmány 1933. január 21-én hozott

273 A Magyar Jogászegylet elnökének előszava az egylet új negyedévi folyóiratához. *Magyar Jogászegyleti Értekezések és Egyéb Tanulmányok,* 1933. 1. sz. 1–2. p.

döntése alapján – negyedévi folyóirattá vált és ismét új számozást kapott *Értekezések*et Schuster Rudolf, a volt Szabadalmi Bíróság nyugalmazott elnöke és Mendelényi László kúriai bíró, később a pestvidéki királyi törvényszék elnöke közreműködésével Nagy Dezső Bálint ügyvéd, későbbi közigazgatási bíró gondozta 1933-tól 1941-ig, a 9. évfolyam 2. számával bezáróan. Schuster halála után Jencs Árpád egyetemi magántanár, a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium miniszteri titkára vette át a szerkesztői munka vezetését Mendelényi és Nagy további közreműködése mellett.

Mivel a Jogászegyletnek a tagsága által fizetett díjakon kívüli rendszeres bevétele nem volt, az *Értekezések* finanszírozása – benne főként nyomása és terjesztése – gyakorta vetett fel kisebb-nagyobb nehézségeket. Különösen érezhető volt ez a két világháború közötti időben, amikor az eredetileg vállalt és többé-kevésbé megvalósult rendszeresség már sehogyan sem volt biztosítható. Előfordult, hogy állami szervek egy-egy teljes sorozatot is megrendeltek, erre adatot már 1898-ból találtunk, amikor az Igazságügyi Minisztérium vásárolt nagyobb tételben. Ekkor Erdély Sándor igazságügy-miniszter októberben a következőkkel kereste meg az egyletet, illetve az ítélőtáblák elnökeit: „Most, a midőn az általános polgári törvénykönyv megalkotásának előkészítő munkái fokozott mérvben haladnak előre, midőn a büntető perrendtartás s az esküdtbírósági intézmény életbeléptetése küszöbön áll és midőn nincs messze az idő, hogy a szóbeliség s közvetlenség alapelvein nyugvó peres eljárás a rendes perekre is kiterjesztetik, hasznos szolgálatokat fognak tehetni a Magyar Jogászegylet kiadványai, amelyek a jog- s államtudományok minden ágára kiterjeszkedve, különösen az említett jogi reformokra nézve sok becses és hasznos anyagot foglalnak magukban, amelyeknek tanulmányozása alkalmas lesz arra, hogy az igazságügyi hatóságok tagjai a reformok részleteivel is behatóbban megismerkedve, szerzett ismereteiket annak idején

A *Magyar Jogászegyleti Értekezések* új folyama első füzetének címlapja.

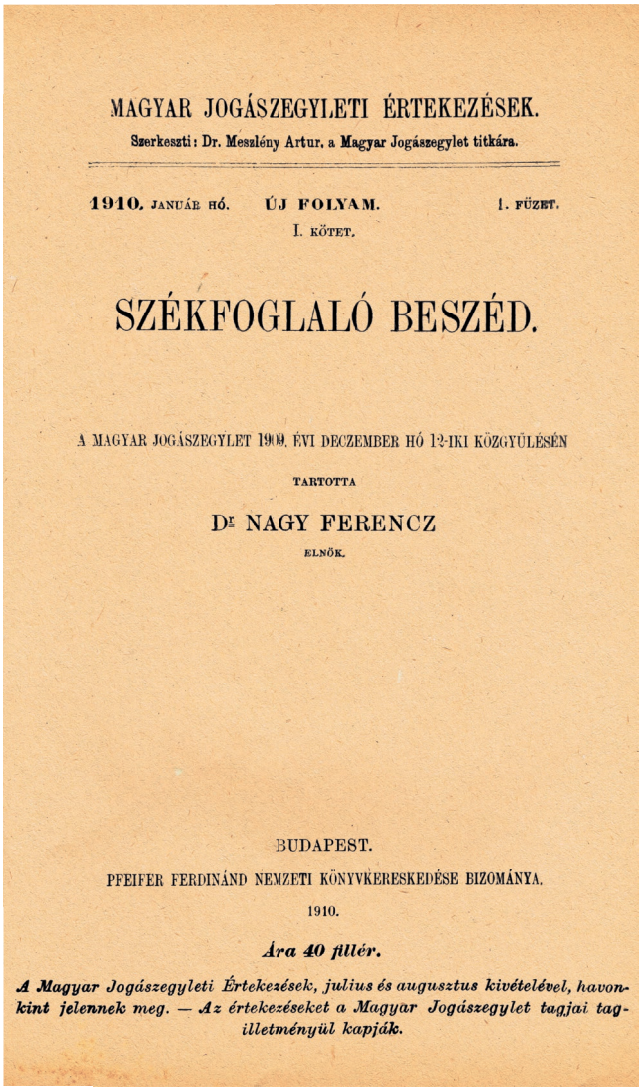

MAGYAR JOGÁSZEGYLETI ÉRTEKEZÉSEK.

Szerkeszti: Dr. Meszlény Artur, a Magyar Jogászegylet titkára.

1910. JANUÁR HÓ. ÚJ FOLYAM. 1. FÜZET.

I. KÖTET.

SZÉKFOGLALÓ BESZÉD.

A MAGYAR JOGÁSZEGYLET 1909. ÉVI DECZEMBER HÓ 12-IKI KÖZGYŰLÉSÉN

TARTOTTA

Dr. NAGY FERENCZ

ELNÖK.

BUDAPEST.

PFEIFER FERDINÁND NEMZETI KÖNYVKERESKEDÉSE BIZOMÁNYA.

1910.

Ára 40 fillér.

A Magyar Jogászegyleti Értekezések, julius és augusztus kivételével, havonkint jelennek meg. — Az értekezéseket a Magyar Jogászegylet tagjai tagilletményül kapják.

a gyakorlati alkalmazás terén is érvényesíthessék. Ezek indítottak arra, hogy az egylet kiadványainak eddig megjelent 15 kötetét valamennyi kir. törvényszék és kir. ügyészség számára megrendeljem. A kötetek legközelebb fognak a nevezett hatóságoknak közvetlenül e helyről megküldetni".[274]

1911 májusában az Igazságügyi Minisztérium már az *Értekezések* 31–39. és az új folyam 1. kötetét is megrendelte a bíróságok és ügyészségek részére 132 példányban, kötetenként 2 korona vételárért, ami összesen 2640 korona bevételt jelentett. A beszerzéskor alkalmazandó szállítóleveleket a minisztérium egyúttal rendelkezésre is bocsátotta. Egy hónappal később a kötetek nyomáséért éppen felelős Pfeiffer Ferdinánd-féle kiadót és nemzeti könyvkereskedést Lengyel Aurél titkár utasította is a megfelelő mennyiség szállítására, ez azonban további két hónap elteltével sem történt meg, így augusztus elején a céget „reklamálták". A Jogászegylet később arról értesítette a céget, hogy egyes bíróságok és ügyészségek hiányosan kapták meg az *Értekezések*et, nevezetesen némely füzetek hiányoztak a kötetekből, amelynek pótlását 1912 tavaszán el kellett volna végezni. 1912 augusztusában – vagyis az eredeti megrendelés után több mint egy évvel – az egylet érdeklődött arról, hogy ezek a pótlások megtörténtek-e? Személyesen Pfeiffer válaszolt, amelyben biztosította az egyletet arról, hogy az ügyet a nyári szabadságolás után elintézik. Azonban decemberig semmi előrelépés nem történt, noha közben az *Értekezések* addig megjelent füzeteinek jegyzékét is megrendelték tőlük 5000 példányban.[275]

A kiadványok bizományi értékesítésével közben más könyvkereskedőket is megbíztak a Pfeiffer-cégen keresztül. Egy levelezésből tudjuk, hogy például Rényi Károly „bizományi vállalata" is átvett 1463 darab füzetet 1912-ben, azonban az átvételi elismervényből egyetlen példányt sem kapott, ezért a következő évben nem tudott azokkal megfelelően elszámolni. Az okirat saját példányát a Jogászegylet titkára 24 órai betekintésre átküldte, azonban több hónap múltán sem kapta vissza.[276] 1913 márciusában a sorozat első 44 füzetéből 50–50 darabot az egyesület a Franklin-társulatnak szándékolt átadatni, ez azonban egy hónap alatt sem történt meg, ráadásul a Pfeiffer-cég az 1912. évi bizományi elszámolásait sem küldte el többszöri felszólítás ellenére. Az egyesület azzal sürgette meg a követeléseit, hogy azok nem teljesítése esetén bírósághoz fordul.[277]

Ezután feltehetően megromlott a viszony a Jogászegylet és a Pfeiffer-féle könyvkiadó között, másrészt létrejött az egyesület saját kiadó vállalata, mindez az addigi szerződés felmondásához vezetett 1914-ben. De mivel az egyleti kiadványok továbbra is a cégnél voltak elhelyezve, az bízott abban, hogy a bizományi értékesítésükre a jövőben is megbízást kap.[278]

Az *Értekezések* tartalma a *teljes ülések* és részben a *szakbizottságok* szakmai programját követte, miáltal főszabályként az azokon tartott felolvasások (előadások) és a kapcsolódóan folytatott viták (hozzászólások) kerülhettek a füzetekbe. Ugyanakkor nem jelent meg minden előadás. Mivel akkoriban a tudományos előadások „felolvasás" mivoltát általában szó szerint kellett érteni, azok szövegei többnyire rendelkezésre álltak a szerkesztőknek, a hozzászólásokat pedig rendszerint gyorsírók jegyezték fel. Ha az ülésen ilyen segédszemély nem vett részt, akkor maguknak a hozzászólóknak kellett utóbb megszövegezniük az általuk elmondottakat, ha azt fel kívánták vetetni a megjelenő kiadványba.

274 Erdély Sándor… *Jogtudományi Közlöny,* 1898. (november 18.) 46. sz. 331. p.
275 MNL OL P 482. 1. d., 4. tétel (Iratok kelte: 1911. május 4., 1911. június 10., 1912. augusztus 7., 1912. augusztus 13., 1912. november 16., 1912. december 12.).
276 Uo. (Iratok kelte: 1913. február 21., 1913. február 24., 1913. április 10., 1913. május 28.).
277 Uo. (Iratok kelte: 1913. március 17., 1913. április 8., 1913. április 9.).
278 Uo. (Irat kelte: 1914. május 29.).

Az utókornak az *Értekezések*ben való könnyebb eligazodása végett *Horváth Attila* készített egy tematikus bibliográfiát 1984-ben,[279] egyébként a több mint hat évitizedes – túlzás nélkül egyedülállónak mondható – történetének a tudományos igényű feldolgozása még várat magára. E bibliográfia szerint 82 füzet (szám) – illetve 1933-tól önálló közlemény – jelent meg a közjog (ideértve a bányajogot is) témaköreiben, 107 a büntető anyagi jog, 58 a bűnvádi eljárásjog, 54 a polgári eljárásjog, 230 az anyagi magánjog (ideértve a kereskedelmi jogot is) területeiről, 82 az egyéb jogágak, a jogelmélet, a jogtörténet és a külföldi jog ismertetése, valamint további 31 a hazai jogélet és egyleti megemlékezések köréből. Ez így összesen 644 darab könyvészeti tétel. Valóságos kis könyvtár az, amellyel a hazai jogirodalomban helyet foglal. Megemlítjük még, hogy az *Értekezések* 243. számában (30. kötet, 7. füzet) az 1904-ig, az új folyam 1930. január–február havi számában (21. kötet, 109–110. füzet) az 1929-ig megjelent művek kötetenkénti jegyzéke, valamint összesített tárgy- és névmutatója is olvasható.[280] A két világháború között a kiadás pénzügyi hátterének biztosítása folyamatos kihívást eredményezett, a korábbi biztos támogatók: az MTA és a szakminisztérium ekkor már nem tudták rendszeresen finanszírozni az *Értekezések*et. 1938-ra olyan válságos lett a helyzet, hogy az egylet kénytelen volt az akadémiához fordulni, amely ekkor 800 pengőt szavazott meg a folytatás elősegítésére. Ez a segély az anyagi támogatás mellett egyben erkölcsi buzdítást is jelentett, mert visszaigazolta a folyóirat magas színvonalát és tudományos jelentőségét.[281]

Ugyancsak a Jogászegylet vállalkozása volt a *Külföldi törvények magyar fordításban* című különleges sorozat, amelynek hat kötete ismert, szintén három korszakból: 1882-ben mindjárt három is megjelent,[282] azután kettő 1899-ben,[283] egy pedig 1911-ben.[284] A kontinentális európai s az angolszász jogrendszerekhez tartozó államok kortárs jogalkotásával egyaránt foglalkozott.

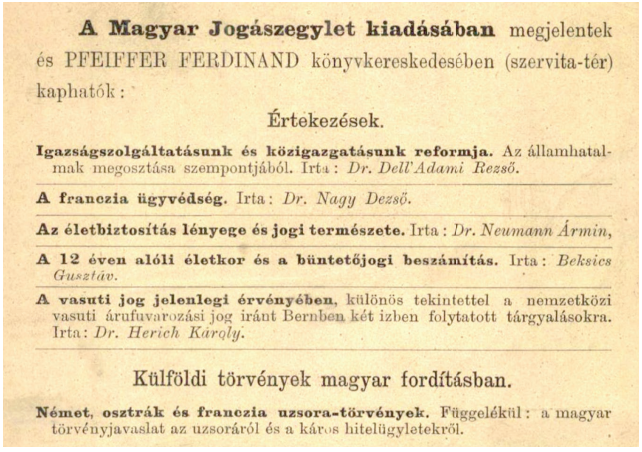

A Magyar Jogászegylet kiadásában megjelentek és PFEIFFER FERDINAND könyvkereskedesében (szervita-tér) kaphatók:

Értekezések.

Igazságszolgáltatásunk és közigazgatásunk reformja. Az államhatalmak megosztása szempontjából. Irta: *Dr. Dell'Adami Rezső.*

A francia ügyvédség. Irta: *Dr. Nagy Dezső.*

Az életbiztosítás lényege és jogi természete. Irta: *Dr. Neumann Ármin.*

A 12 éven alóli életkor és a büntetőjogi beszámítás. Irta: *Beksics Gusztáv.*

A vasuti jog jelenlegi érvényében, különös tekintettel a nemzetközi vasuti árufuvarozási jog iránt Bernben két izben folytatott tárgyalásokra. Irta: *Dr. Herich Károly.*

Külföldi törvények magyar fordításban.

Német, osztrák és franczia uzsora-törvények. Függelékül: a magyar törvényjavaslat az uzsoráról és a káros hitelügyletekről.

A Magyar Jogászegylet kiadásában megjelent kiadványok. [*Magyar Jogászegyleti Értekezések VI.* 1882. külső borító; AÚ]

279 Horváth Attila: *A Magyar Jogászegyleti Értekezések bibliográfiája (1881–1943).* (Állam- és Jogtörténeti Bibliográfiák 11.) Budapest, 1984.
280 A Magyar Jogászegylet kiadványainak jegyzéke, tárgy- és névmutatója (1879–1904). In *Magyar Jogászegyleti Értekezések 243.* Budapest, 1905. 55–79. p.; A Magyar Jogászegylet kiadványainak jegyzéke, tárgy- és névmutatója. In *Magyar Jogászegyleti Értekezések. Új folyam,* 109–110. Budapest, 1930. 241–298. p.
281 *A Magyar Jogászegyletnek jelentése az 1937/38. egyesületi évben kifejtett működéséről.* Budapest, 1938. 4–5. p.
282 *Német, osztrák és franczia uzsora-törvények.* (Külföldi törvények magyar fordításban, 1.) Budapest, 1882. Franklin; Dell'Adami Rezső: *Olasz ügyvédi rendtartás: az 1874. június 8-iki törvény az ügyvédség és az ügyészség gyakorlásáról.* (Külföldi törvények magyar fordításban, 2.) Budapest, 1882. Franklin; Barna Ignác: *A Schweizi Szövetség törvénye a kötelmi jogról.* (Külföldi törvények magyar fordításban, 3.) Budapest, 1882. Franklin.
283 Vámbéry Rusztem: *A feltételes elítélésre vonatkozó külföldi törvények.* (Külföldi törvények magyar fordításban, új sorozat, 1.) Budapest, 1899. Franklin; Berczeli Antal: *A kontradiktorius elővizsgálatról és az elővizsgálat egyéb reformjairól szóló 1897-iki franczia törvény és igazságügyminiszteri utasítás.* (Külföldi törvények magyar fordításban, új sorozat, 2.) Budapest, 1899. Franklin.
284 Vámbéry Rusztem: *Fiatalkorúak bűnvádi eljárására vonatkozó külföldi törvények, törvényjavaslatok és vélemények.* (Külföldi törvények magyar fordításban, új sorozat, 3.) Budapest, 1911. Pfeiffer F.

Az egyleti könyvkiadó vállalat 26 monografikus kiadványt jelentetett meg 1908 és 1918 között, amelyeket könyvészetileg 9 évfolyamba rendeztek. Egy-egy évfolyam körülbelül 50 ív terjedelmet ölelt fel és 2–4 változó témájú művet foglalt magába. A magyar szerzők Kunz Jenő,[285] Kenedi Géza,[286] Concha Győző,[287] Angyal Pál,[288] Kiss Géza,[289] Balogh Jenő,[290] Meszlény Artúr,[291] Friedman Ernő,[292] Almási Antal,[293] Tomcsányi Móric,[294] Szászy-Schwarz Gusztáv,[295] Panajoth Gyula,[296] Degré Miklós,[297] Finkey Ferenc,[298] Benkó Albert,[299] Beck Salamon,[300] Tihanyi Lajos,[301] Vaikó Pál,[302] Bacsó Jenő[303] és Magyary Géza,[304] a külföldi szerzők Gabriel Tarde[305] és Frederick Pollock[306] voltak. 1915-ben még tervezték Kiss Albert: *Magánjogi tanulmány*, Medgyes Simon: *Magyar csődjog*, valamint Szladits Károly *A polgári törvénykönyv tervezetének alapelvei* (munka)című művek kiadását is, de azok végül e keretek között nem valósultak meg.

Ugyancsak a Magyar Jogászegylet által – sorozaton kívül – posztumusz jelentek meg közel kilencszáz oldalon, Nagy Ferenc előszavával és szerkesztésében *Emmer Kornél beszédei és dolgozatai*,[307] valamint a Meszlény Artúr szerkesztette *A magyar háborús jog évkönyve* is.[308]

Az egyesület szervezett szakkönyvkiadási tevékenységét – új sorozat formájában – 1930-tól folytatták a *Magyar Jogászegylet Könyvtára* címmel. Ebben az új szériában Sárffy Andor,[309] Vajda Ákos,[310] Lothrop Stoddard és Horváth Dániel,[311] Szászy István,[312] Geőcze Bertalan,[313] Altorjay Sándor,[314] Kuncz Ödön,[315] Doroghi Ervin,[316] Barát Sándor,[317] Vészi Mátyás,[318] Kauser Lipót,[319] Markó Jenő,[320] Egyed István,[321] Csulak Elemér és Keresztessy Ernő,[322] Hein János [323] és Illés József[324] munkái jelentek meg 1945-ig, továbbá három gazdasági jogi tárgyú egyéb kötet.[325] Néhány könyvvel még folytatódott a sor a második világháború utáni években is.

285 Kunz Jenő: *A jog*. Budapest, 1908. Athenaeum, [74 p.]
286 Kenedi Géza: *A magyar szerzői jog. Az 1884: XVI. tc. rendszeres magyarázata, valamint a vele egybefüggő törvények és rendeletek*. Budapest, 1908. Athenaeum, [250 p.]
287 Concha Győző: *Báró Eötvös József állambölcselete és a külföldi kritika*. Budapest, 1908. Athenaeum, [75 p.]
288 Angyal Pál: *A titok védelme anyagi és alaki büntetőjogunkban*. A Magyar Jogászegylet által a Fayer László Díjjal koszorúzott pályamunka. Budapest, 1909. Athenaeum, [172 p.]
289 Kiss Géza: *A jogalkalmazás módszeréről. Dogmatörténeti és kritikai tanulmány a magánjog köréből*. Budapest, 1909. Athenaeum, [243 p.]
290 Balogh Jenő: *Fiatalkorúak és a büntetőjog*. Budapest, 1909. Athenaeum, [286 p.]
291 Meszlény Arthur: *A svájci polgári törvénykönyvről. Magánjogi tanulmány társadalomtudományi alapon*. Budapest, 1909. Athenaeum, [430 p.]; Meszlény Arthur: *Bevezető a Polgári Perrendtartáshoz*. Budapest, 1911. Athenaeum, [497 p.]
292 Friedmann Ernő: *A határozatlan tartamú ítéletek*. Budapest, 1910. Athenaeum, [263 p.]
293 Almási Antal: *A dologi forgalom. Magánjogi tanulmány*. Budapest, 1910. Athenaeum, [417 p.], Almási Antal: *A háború hatása a magánjogra*. A Magyar Jogászegylet magánjogi díját elnyert pályamunka. Budapest, 1917. Franklin, [192 p.]
294 Tomcsányi Móricz: Önkormányzat és decentralizáció. Budapest, 1911. Athenaeum, [72 p.]
295 [Szászy-] Schwarz Gusztáv: *Új irányok a magánjogban*. Budapest, 1911. Athenaeum, [616 p.], [Szászy-] Schwarz Gusztáv: *Parerga. Vegyes jogi dolgozatok*. Budapest, 1912. Athenaeum, [523 p.]
296 Panajoth Gyula: *A bizonyítás a magyar közigazgatási eljárásban*. Budapest, 1911. Athenaeum, [47 p.]
297 Degré Miklós: *Főtárgyalás az esküdtbíróság előtt. (BP. XIX. fejezet)*. Budapest, 1912. Athenaeum, [186 p.], Degré Miklós: *Háborús büntetőjog*. Budapest, 1918. Franklin, [71 p.]
298 Finkey Ferenc: *A fiatalkorúak büntetőjoga Észak-Amerikában*. Budapest, 1913. Athenaeum, [279 p.]
299 Benkó Albert: *A M. Kir. Közigazgatási Bíróság* hatáskörének kiterjesztéséről (1907. évi LX. t-cz.). Budapest, 1913. Athenaeum, [125 p.]
300 Beck Salamon: *A köteles részes jogállása*. A „Magyar Jogászegylet" 1910. évi pályázatán megjutalmazott pályamunka. Budapest, 1913. Athenaeum, [79 p.]
301 Tihanyi Lajos: *A magyar országgyűlés költségvetési joga és a delegációk. Közjogi és alkotmánytani tanulmány*. Budapest, 1914. Athenaeum, [86 p.]
302 Vaikó Pál: *A sajtóról szóló törvény magyarázata. Gyakorlati kézikönyv*. Budapest, 1914. Athenaeum, [327 p.]
303 Bacsó Jenő: *A felülvizsgálati eljárás*. Budapest, 1915. Athenaeum, [304 p.]

„A Magyar Jogász Egylet vasárnap díszgyülésen ünnepelte fennálásának ötvenedik évfordulóját. [...] a díszgyűlés közönsége, balról jobbra az elsősorban: dr. Ángyán Béla igazságügyi államtitkár, dr. Degré Miklós, a királyi ítélőtábla elnöke, Benedek Sándor, a Közigazgatási Bíróság másodelnöke, dr. Némethy Károly felsőházi tag, dr. Juhász Andor, a Kúria elnöke és dr. Oszvald István, a Kuria másodelnöke. ” [*Képes Pesti Hirlap,* 1929. (december 17.) 287. sz. 2. p.; AÚ]

304 Magyary Géza: *A nemzetközi bíráskodás*. Budapest, 1918. Franklin, [231 p.]
305 Gabriel Tarde: Összehasonlító tanulmányok a kriminológia köréből. (Paul Cuche előszavával. Ford. és bevezetés: Dr. Lengyel Aurél). Budapest, 1908. Athenaeum, [186 p.]
306 Pollock, Sir Frederick: *Az angol földbirtokjog*. (Ford. Stassik Ferenc). Budapest, 1914. Athenaeum, [200 p.]
307 *Dr. Emmer Kornél beszédei és dolgozatai.* I–II. kötet, Budapest, 1911. Hornyánszky, [xxiv, 406 + 468 p.]
308 *A magyar háborús jog évkönyve, 1914–1917.* Budapest, 1918. Franklin, [xx, 837 p.]
309 Sárffy Andor: *A peráradat csökkentése a perenkívüli eljárás fejlesztése útján*. Budapest, 1930. Magyar Jogászegylet, [91 p.]
310 Vajda Ákos: *A vállalati reviziók és jogi kihatásuk*. A Magyar Jogászegylet Gazdaságjogi Intézetében 1930. évi május hó 21-én tartott előadás. Budapest, 1930. Magyar Jogászegylet, [29 p.]
311 Stoddard, Lothrop – Horváth Dániel: *Lázadás a civilizáció ellen*. Budapest, 1931. Magyar Jogászegylet, [152 p.]
312 Szászy István: *A területenkívüliség a magyar jogban. Közjogi tanulmány*. Budapest, 1930. Magyar Jogászegylet, [43 p.]
313 Geőcze Bertalan: *Nemzetközi bíróságok hatásköre*. Budapest, 1931. Magyar Jogászegylet, [355 p.]
314 Altorjay Sándor: *Anonymus és a magyar ősalkotmány. A királyi tanács és a vármegyei szervezet kialakulásának alapjai Anonymus „Gesta Hungarorum” c. művében*. Budapest, 1932. Magyar Jogászegylet, [78 p.]
315 Kuncz Ödön: *Törvénytervezet a részvénytársaságokról*. Budapest, 1932. Magyar Jogászegylet, [87 p.]
316 Doroghi Ervin: *Részvényjogi novella. Vélemény, ellenjavaslat*. Budapest, 1932. Magyar Jogászegylet, [92 p.]
317 Barát Sándor: *A gépjárműbaleseti felelősség magán- és büntetőjoga. Összehasonlító elméleti és tételes jog törvénytervezettel*. Budapest, 1932. Magyar Jogászegylet, [112 p.]
318 Vészi Mátyás: *Autójog*. Budapest, 1932. Magyar Jogászegylet, [281 p.]
319 Kauser Lipót: *Definitio a magánjogban*. Budapest, 1935. Magyar Jogászegylet, [124 p.], Kauser Lipót: *A kártevés okozatosságáról*. Budapest, 1939. Magyar Jogászegylet, [184 p.]
320 Markó Jenő: *A jogalkalmazás tudományának alapjai*. Budapest, 1936. Magyar Jogászegylet, [155 p.]
321 Egyed István: *Országgyűlési összeférhetetlenség. Közjogi és politikai tanulmány*. Budapest, 1937. Magyar Jogászegylet, [344 p.]
322 Csulak Elemér – Keresztessy Ernő: *Egyszeri beruházási hozzájárulás*. Budapest, 1938. Magyar Jogászegylet, [xii, 139 p.], 1938 [xii, 152 p.].
323 Hein János: *Az értékállandósági záradék, annak közgazdasági jelentősége és alkalmazhatóságának határai*. Budapest, 1941. Magyar Jogászegylet, [108 p.]
324 Illés József: *Werbőczy és a Hármaskönyv*. Budapest, 1942. Magyar Jogászegylet, [18 p.]
325 Sándor Pál – Király Ferenc – Kuncz Ödön – Heller Farkas – Korányi Frigyes: *A kartel*. A Magyar Jogászegylet Gazdaságjogi Intézetének 1929. évi május hó 8-án, 14-én és 16-án tartott vitája. Budapest, 1930. Magyar Jogászegylet, [125 p.]; *A részvénytörvény előkészítése*. A magyar részvényjogi reform anyagának előkészítésére a Magyar Jogászegylet által kiküldött bizottságnak munkálata. Budapest, 1933. Magyar Jogászegylet, [365 p.]; *Az új svájci és új német részvénytörvények magyar tanulságai*. A Magyar Jogászegylet Könyvtárának 15. sz. kötetében közzétett „A részvénytörvény előkészítése” c. anyag kiegészítésére. Budapest, 1938. Magyar Jogászegylet, [198 p.]

Összegzés

„A jog a nemzeti kultúra terméke” – állapította meg Szászy Béla elnök az egylet ötvenedik évi jubileumakor –, „amelyet a nemzet a maga sajátos szelleme, lelki vonásai, szokásai és felfogása szerint alkot meg. De hogy ez a jog a jog eszméjének megfeleljen, hogy valóban jog legyen, ahhoz magában kell egyesítenie mindazt az erkölcsi eszményt, amelyet az ember a nemzeti kultúra adott fokán a magáénak vall. A nemzeti jognak tehát meg kell felelnie a jó, az erkölcsileg szép, az igaz fogalmának, az emberszeretet és az igazságosság érzésének, s minden magasabb emberi eszménynek és érzésnek, amelyet együttesen a humanizmus és az igazság fogalmában foglalhatunk egybe.”[326] Ebből következően, noha a történelem során belső és külső hatalmi tényezők, háborúk és forradalmak gyakran az erőszak szolgálatára kényszerítették a jogot, ezt a negatív szerepet az eszményi jog sohasem vállalhatja, mert a jog eszméjét nem lehet jogtalanságokkal szolgálni, s annak nem a politikai erőt, hanem mindenkor az igazságot kell támogatnia.

A 20. század megmutatta azt is, miszerint az egyént sem külön, sem tömegében nem lehet tartósan a jog fölé állítani, s arra felhatalmazni, hogy önkényesen, erőszakkal változtasson azon, amit felfogása szerint helytelennek vagy megváltoztatandónak tekint. Az idézett egykori elnök konklúziója ma is helytálló: az igazságnak megfelelő jogot csak maga a legitim jog hozhatja létre, s csak az változtathatja vagy szüntetheti meg. Ez Werbőczy István óta az elhivatott magyar jogtudók felfogása a jog méltó uralmának minden terén.

A jog mint a társadalmi haladást vezérlő és meghatározó eszme uralmában ma is azért látjuk az emberi élet egyik legnagyobb értékét és erősségét, mert „a jog a tartalmában benne rejlő erkölcsi eszmények felé vezeti a fejlődést, s így egyedül szabhat biztos irányt és célt a társadalmi fejlődésnek, s egyedül alkothat olyan állandó életrendet, amelyet önnön belső erkölcsi tartalma és ereje tart fenn és biztosít. Az ember éppen ezért egyedül az ilyen, eszményi tartalmú jogra bízhatja megnyugvással társadalmi fejlődésének irányítását, s ettől várhatja sorsának maradandó jobbrafordulását.”[327]

E filozófiát következetesen képviselték a Magyar Jogászegylet működésében szerepet vállaló honi jogászok az alapítástól egészen az 1944-ben bekövetkezett kényszerű elhallgatásig. Hatvanöt éven át szervezték a mindenkori magyar jogászság tudományos, szakmai – nem egyszer a törvényalkotáskor is figyelembe vett – véleményét és nem utolsó sorban belső életét. Noha egyéb jurista egyesületek is léteztek – főleg a hivatásrendek elkülönülése szerint –, ez volt az, amelyik a legnagyobb számú és legváltozatosabb tagsággal rendelkezett, és a működése konzekvensen a jogtudományról és a joggyakorlati vitákról szólt, nem a helyi társas körökre jellemző populáris eseményekről vagy a közpolitikáról.

Külön is kiemelkedő eredménye, hogy a jog művelése, fejlesztése terén két évtized alatt tulajdonképpen átvette a Magyar Tudományos Akadémia szerepét: mind minőségi, mind mennyiségi szempontból a legnívósabb felolvasások és szakmai

326 Ünnepi közgyűlés az egyesület 50 éves fennállása alkalmából. *Magyar Jogászegyleti Értekezések. Új folyam,* 109–110. (1930. január–február). Budapest, 1930. 205. p.
327 Uo. 208. p.

viták az Akadémia helyett a Jogászegylet fórumain zajlottak, nyitva nemcsak az elit akadémiai közönség, hanem minden érdeklődő előtt. A hazai jogászi közvélemény az 1870-es és 1880-as években egyébként is igencsak elégedetlen volt a jogtudományoknak az Akadémián belüli súlyával és az MTA-nak elsősorban az állami jogalkotás terén megmutatkozó szerényebb kihatásával; ez is hozzájárult előbb a Jogászgyűlés, azután a Jogászegylet felemelkedéséhez, amelyek munkájában – akkoriban és később egyaránt – maguk az akadémikusok is rendre szerepet vállaltak.[328]

Az 1880-ban még néhány tucat fővárosi jogászt tömörítő egyesületből az első világháború előestéjére Magyarország egyik legnagyobb, szakmai, de önkéntes alapon szerveződő országos civil közössége lett, amely összetartást a forradalmak kora és a trianoni békeszerződés hatásai sem tudtak megtörni. Mert, bár a magyar jogászság sem volt belsőleg egységes – különösen érződött ez már az első világháború előtti évektől[329] –, a többsége a nemzeti kihívások közepett nem széthúzott, hanem a közös, 19. századi eredetű liberális értékek átörökítése mentén képes volt összefogni: *Omne ius hominum causa constitutum est* (A jog célja az ember java és minden, ami benne foglaltatik – Hermogenianus).

Szászy Béla. [*Magyarság,* 1929. (március 31.) 73. sz. 8. p.; AÚ]

328 P. Szabó Béla: A Magyar Tudományos Akadémia és a jogtudomány a dualizmus korában. *Századok,* 2026. 2. sz. 225–283. p., különösen 269–272. p.

329 Navratil Szonja: *A jogászi hivatásrendek története Magyarországon (1868/1869–1937).* (ELTE Jogi Kari Tudomány 25.) Budapest, 2014. 84–114. p.

Mellékletek

1. számú melléklet

Nagyméltóságú Csemegi Károly úrnak, *Ő cs. és ap. kir. Felsége valóságos belső titkos tanácsosának, a m. kir. Curia tanácselnökének, a Szt. István jeles rend középkeresztesének, a Magyar Jogász Egyesület Elnökének, s.a.t.*[330]

Hazánk legjobb erői hosszú időn át fáradoztak azon, hogy létrehozzák az állam és társadalom közérdekeit s a polgárok jogait biztosító büntető törvénykönyvet. Ámde az évek, majd évtizedek eredménytelenül repültek tova. Az első félszázadot a második, ezt a harmadik váltotta fel, s az idő méhe még mindig meddő maradt. Már a jobbágyság és rendiség eltörlése, a törvény előtti és jogegyenlőség kimondása is megtörtént: csupán a büntetőjog codificatiója maradt el.

Végre felvirradt az alkotmányos újjászületés napja. Bevilágította a jogélet területét, s a hazafiak csüggedve látták, hogy minő kietlenné vált idők folytán e terület. Látták, hogy még az államalkotó törvények és intézmények is nagyrészt hiányoznak, s hogy a nemzetiségi és területi különbségek kiélesítéséhez a polgári és büntető törvények közötti eltérések is hozzájárulnak. Hozzáfogtak tehát a szervezés, a javítás és az építés nehéz munkájához.

A *„judicis prudens arbitrium"* veszélyei, s a büntető törvények területenkint változó különbségei első sorban parancsolólag a büntetőjog codificatióját követelték. A negyvenes évek férfiai eszményükhöz, az 1843. évi büntetőjavaslathoz tértek vissza. Azonban a jelen század közepe táján egy negyedszázad nagy idő volt s csakhamar kitűnt, hogy 1870-ben már nem lehetett a kor igényeihez alkalmazni azt a javaslatot, melyet 1843-ban még saját korát meghaladó műnek tekintettek. Újat kell tehát alkotni, a tudomány és törvényhozás legújabb vívmányainak felhasználásával: modern s egyszersmind nemzeti művet. Ez lőn a közóhajtás.

Erre azonban a természet adományainál fogva rátermett és tudományánál fogva is egészen kész ember volt szükséges.

Nagyméltóságod volt az a férfiú, akit a providentia számunkra kijelölt, – ki ifjúsága óta éjt nappalhoz csatolva, szellemi és testi erőit nem kímélve, s a nehézségektől vissza nem riadva, életét egyedül a jog eszményének s az ehhez fűződő tudománynak szentelte, s aki a szükség tetőpontján, mintegy varázsütésre megjelenve, aránylag rövid idő alatt megalkotta a fenséges művet, amely ma, mint az 1878. évi V. t.-cz. szerzőjével együtt méltó büszkesége a magyar nemzetnek.

Mi íme hódoló tisztelettel hajlunk meg Nagyméltóságod előtt, hogy lerójuk az elismerés adóját, midőn nagy műve fennállásának tizedik évfordulóját megérte. Tudjuk, hogy nagy ára van e műnek, mert a tudomány számára elrabolt éjszakákat visszapótolni, a munkában túlfeszített idegek normális működését teljesen helyre állítani nem lehet. Nagyméltóságod megfizette e nagy árat a tudománynak, midőn kincseit

330 MNL OL P 482. 12. tétel.

összegyűjté s azokat maradandó becsű alkotásban a haza oltárára helyezte. Annál nagyobb és őszintébb tehát elismerésünk, hogy mikor már elmondhatta Horatius-szal:

„Exegi monumentum aere perennius”,[331] pihenés helyett újabb, nem kevésbé fontos munkára vállalkozott.

Abban a meggyőződésben, hogy a legjobb törvény sikere is a helyes alkalmazástól függ: beállt a büntető judicatura egyik irányzójául az ország legfőbb bíróságának tagjai közé. Irodalmi és társadalmi téren pedig kezébe vette a valódi jogtudomány művelésének, terjesztésének és egy új jogásznemzedék kiképzésének kezdeményezését. Ennek köszönhetjük a magyar büntető judicatura fellendülését, a magyar büntető törvénykönyv örökbecsű indokolását kiegészítő alapvető értekezéseket s ezek mellett a Magyar Jogász Egyesület megalapítását és felvirágoztatását.

Mindez csak újabb áldozatok árán, a testi és szellemi erő újabb megfeszítésével vált lehetővé. Nagyméltóságod meghozta ez áldozatokat is, s most a büntető törvénykönyv s a Jogász-Egyesület fennállásának tizedik évfordulója után megelégedéssel szemlélheti áldásos munkája gyümölcsét. Mi, akik részint a bírói és ügyészi, részint a tanári és az ügyvédi pályán működünk, legközvetlenebbül ismerjük úgy a jogélet fejlesztése érdekében hozott áldozatokat, valamint az eredményeket, melyek ma már az egész ország közkincsévé váltak. Csak belső meggyőződésünk és mélyen érzett tiszteletünk parancsának engedelmeskedünk tehát, midőn Nagyméltóságodat ez alkalommal szívünk mélyéből üdvözöljük. A codex tizedik évfordulója erre csupán az alkalmat nyújtja, de nem képezi elismerésünk kifejezésének egyedüli alapját. Tiszteletünk és elismerésünk egy fárasztó és nehéz munkában eltöltött múltnak, egy egész emberéletnek, s ez élet példátlan önfeláldozásának s jogéletünk egész területén nyilatkozó üdvös eredményének szól.

Fogadja Nagyméltóságod legbensőbb tiszteletünk ismételt kifejezését. Adja az ég, hogy munkás életének méltó jutalmát, fáradozásainak gyümölcseit minél hosszabb ideig élvezhesse!

Kelt Budapesten, 1890. évi december havában.

A Magyar Jogász-Egyesület igazgató választmánya:

Manojlovich Emil
Dr. Környei Ede
Hódossy Imre
Dr. Chorin Ferenc
Sárkány József
Dr. Schwarz Gusztáv
Daruváry Alajos
Dr. Siegmund Vilmos
Szentgyörgyi Imre
Dr. Vécsey Tamás
Dr. Beck Hugó
Dr. Plósz Sándor
Dr. Székely Ferenc
Tóth Lőrinc
Dr. Illés Károly
Dr. Szivák Imre
Dr. Fayer László

331 „Áll ércnél maradóbb művem.” (F. Q. Horatius: *Melpomenéhez*. Devecseri Gábor műfordítása.)

2. számú melléklet

Vavrik Béla: *Beszéd Szilágyi Dezső síremlékének leleplezése alkalmából*[332]

Mélyen tisztelt gyülekezet!

A sír, mely körül ma egybegyűltünk, sokáig állott dísztelenül: mintegy szótalan szemrehányásul az élő kortársaknak, mintha annak az elnémult nagyságnak árnyához, kinek porait takarja, a feledékenység szegődött volna társul. De ez a feltevés, ez a vád messze maradna a valóságtól: mert ha az időviszonyok s a közélet izgalmai egyidőre háttérbe szoríthatták is a szív kötelességeit, ezeknek érzetét onnan ki nem törölhették; s régen megírt igazság, hogy az emberi dolgok nem mehetnek oly simán, oly tövistelenül, mint azt a szív óhajtaná *(Széchenyi)*.

De legyen bármiként, a nagy halott emlékét kísérő kegyelet érzése nyilatkozik meg abban a síremlékben, amely ma leleplezésre vár, s ugyanaz az érzés hozott ide és össze bennünket.

A Szilágyi Dezső síremléke felállításában a kezdeményezés érdeme a jelenlegi miniszterelnök úr Ő Nagyméltóságát illeti meg,[333] ki első indította meg e czélból a mozgalmat, melynek eredményeként több ezer koronára rúgó összeg folyt be. A Magyar Jogászegylet később szélesebb jogászkörökben rendezett gyűjtéssel folytatta a megkezdett munkát, de az ekként begyűlt összegek nem voltak elegendők az elhunythoz méltó síremlék felállításához, míg a képviselőház nagylelkűsége, s első sorban Nagyméltóságú elnökének[334] nemes szívű előzékenysége, valamint a jelenlegi igazságügyminiszter úr Ő Nagyméltóságának[335] kegyessége szintén jelentékenyebb összegek hozzájárulásával lehetővé tették a felkarolt eszme megtestesítését. így került ki ezen adományok egyesítésével az az összeg, melynek felhasználásával a Magyar Jogászegylet végre a kivitelhez szükséges lépéseket annál inkább megtehette, mert a földmívelésügyi miniszter úr Ő Nagyméltósága[336] kegyes volt a síremlékhez megkívántató gránittömböt a Tátra hegységéből – melynek az elhunyt oly szenvedélyes kedvelője volt – ingyen felajánlani, amely ahhoz fel is használtatott.

Elfogadva lett szobrászművészünk Strobl Alajos terve, kit annak végrehajtásával is megbíztunk.

A rég óhajtott síremlék tehát készen áll, melynek leleplezését ezennel kérem.

Mélyen tisztelt gyülekezet!

Nem érezhetem magamat arra hivatva, de ez a hely nem is arra való, hogy Szilágyi Dezsőnek egy emberöltőn át a közpályán kifejtett munkásságát méltányoljam. Az ő egyénisége, nyilvános szereplésének jelentősége nem tűr kis mértéket, mint általában azoké a férfiaké, kiknek, mint a korszellem kiváló képviselőinek, működésük messze túlemelkedve a közönséges színvonalon, mély nyomokat hagy nemzetük fejlődéstörténetében.

332 Megjelent a Magyar Jogászegyleti Értekezések 289. sorszámú kiadványaként (1908. október, XXXVII/6. füzet).
333 Wekerle Sándor (1848–1921) az egyetlen magyar miniszterelnök, aki úgy kapott három különböző időpontban miniszterelnöki kinevezést, hogy a megbízatásának tartamait évek választották el egymástól (1892–1895, 1906–1910, 1917–1918).
334 Justh Gyula (1850–1917), 1905 és 1909 között volt a Képviselőház elnöke.
335 Günther Antal (1847–1920), 1907 és 1909 között volt igazságügy-miniszter.

De különben is Szilágyi Dezső szereplésének tulajdonképpeni színtere a politikai élet volt. Hogy azonban mint politikus s mint államférfi mily sikerrel munkálkodott a nagy nemzeti feladatok és czélok megvalósításán, – hogy mily szempontok vezették a tényleges hatalmi viszonyokkal szemben a jogosult állami érdekek megvédésében, – s hogy mi módon és mily eszközökkel hatott a különböző politikai, társadalmi és vallásfelekezeti irányok és törekvések közti egyensúly fenntartására – annak igazságos méltatása egy későbbi idő történetírásának lesz feladata.

Ezekről tehát ne essék szó! Ne vegyüljön tövis a cyprus-lombok közé.

De mi marad akkor még megemlékezésre méltó, ha erre a dús talajra nem léphetünk, melyen az elhunyt hervadhatatlan babérjait aratta? Megmaradnak még mindig a visszaemlékezésnek egyéb értékes gyöngyei abból a gazdag, kiaknázhatatlan kincsesbányából, mely Szilágyi Dezsőnek lelkülete volt.

És éppen ezért nem lehet megválni e síremléktől a nélkül, hogy ezen ünnepies alkalommal a nagy halott emlékének néhány meleg szót ne szenteljünk: hiszen, hogy a bölcsész római Mark Aurel[337] császár szavaival éljek, semmi sem lehet oly örvendetes előttünk, mint a derekasság, a jelesség ama képeinek szemlélete, melyek kortársaink tetteiben és maguktartásában gazdag bőségben tárulnak elénk. Azért üdvös azokat állandóan szemünk előtt tartanunk.

Midőn tehát itt a magyar jogászegylet nevében mint annak elnöke felszólalok, legyen megengedve rövid szavakban legalább részben felelevenítenem azokat a lelki tulajdonokat és egyéni vonásokat, melyek az elhunytat jellemezték s melyek a kortársak előtt állanak legélénkebb világításban és vannak kitörölhetetlenül bevésve emlékeikbe. Czélom csak az lehet, amit a latin író e szép szavakban fejez ki: *adducam vobis hominem, qui multa sublimia et dixit, et magno animo consecutus est*.[338]

Szilágyi Dezső nyilvános szereplését abban a nagy átalakulási korszakban kezdette meg, mikor a haza legjobbjai egy összeomlott politikai rendszer romjai eltakarítása után, a törvényes intézményeket és állapotokat helyreállítva, azok további kiépítésén fáradoztak. S ez a saját talajából kialakult, eredetiségben gazdag őserő, a magyar fajnak ez a büszkesége, már mint ifjú ember tisztán látta maga előtt azt a feladatot, mely ama nehéz viszonyok közt reá várt.

Telve nemes dicsvággyal és azzal a büszke, de jogos önérzettel, mely nagyra törekvő erejének tudatában van, nemsokára a nagynevű férfiak első soraiban látjuk őt együtt munkálkodni a korszerű reformok és szabadelvű intézmények meghonosításán.

Ő maga a kor míveltségének legmagasabb fokán állva, a nemzet tekintélyének, hatalmának és anyagi felvirágzásának útját az ország törvényeihez való hű ragaszkodás mellett, a czivilizáczió általános elterjedésében és a következetes tudományos haladásban látta, mert a tudományt tekintette a legnagyobb hódító hatalomnak.

A szellemi harcz, az egyetemes emberi fejlődésnek ez a leghathatósabb rúgója, eleme volt, mely növelte és edzette erejét. Akadályokat nem ismerő hatalmas szelleme utat tört magának az emberi dolgok mélységeibe és magaslataiba egyaránt, a köznapiság sima útja nem vonzotta őt.

336 Darányi Ignác (1849–1927), 1895 és 1903, majd 1906 és 1910 között volt földmívelésügyi miniszter.
337 Marcus Aurelius (161–180) az ún. adoptált császárok korának uralkodója és sztoikus filozófus a Római Birodalomban. Főműve *Elmélkedések* címmel ismert, amelynek legalább egy részét Pannonia provinciában írta.
338 „Elhozom nektek azt az embert, aki sok magasztos dolgot mondott, és nagy bátorsággal véghez is vitte azokat."

Megingathatatlan akaraterő czéljai kivitelében és szilárd állhatatosság a jónak ismert ügy melletti kitartásban, voltak jellemének élesen kidomborodott vonásai.

Mint parlamenti szónok a bámulat és félelem tárgya volt. Nagy tudományos készültsége, szellemi képességeinek gazdagsága és a nagy szónokok legszebb dísze: érzelmi világának fennköltsége s jog és erkölcsi érzékének mélysége áradtak ki szónoklatából, s felfogásának meglepő gyorsaságával ellenállhatatlan bonczoló tehetsége párosult; de bőven rendelkezésére állottak a humor aranyos szikrái és a gúny aristophanesi[339] nyilai is. Védelemben és támadásban egyaránt nagy ékesszólása, melyet szabatosság, az érvelés világossága és mesteri logikai szerkezete, valamint formai csín jellemzett, az értelemhez volt intézve, tekintet nélkül a népszerűség olcsó diadalaira, melynek sohasem áldozta fel a szigorú tárgyilagosságot, sőt olykor ragyogó dialektikája is csak annak állott szolgálatában.

De Szilágyi Dezső nemcsak erős analytikus, hanem mint minden igazi nagy tehetség, kiváló synthetikus elme is volt, ki a dolgok vizsgálatánál nem maradt csak a szétbontás és részletelemzés szűkes korlátai közt, hanem az összefoglaló általános törvények magaslatára emelkedve azokból nyerte ítélete megbízhatóságának erejét.

Nehéz volna meghatározni, hogy a gondviseléstől pazarul reá halmozott szellemi és lelki tulajdonai közt melyik volt az, mely a többit fölülmúlta, mert bármelyike nyilatkozott meg benne, legyőzni egyik sem látszott a másikat. Azoknak összhangja kölcsönözte egyéniségének azt a vonzerőt, mely őt akaratlanul is mindenütt kísérte s a társaskörök központjává tette. Ezt az összhangot nem zavarhatta meg az a rajta is megvalósult bölcsészeti igazság, hogy az ellentétek törvénye éppúgy uralkodik az emberen, mint a természeten; tapasztalati tény, hogy a legkiválóbb elmék mélyreható ellentéteket egyesítenek magukban.

Ha mégis volt lelki tulajdonai közt egy, mely a többit fölülmúlta, az mély és rendíthetetlen jog- és igazságérzete és szeretete volt. Nem az, mely a törvény holt betűihez tapad, hanem mely áthatja az elmét és szívet egyaránt s a nélkül, hogy érezné, arra kényszeríti, hogy az igazságot kövesse, mert másképp cselekedni képtelen. Minden, ami igazságérzetébe ütközött, viharként háborította fel bensejét; s a keserűséget, mely lelkét ilyenkor elfogta, a bevégzett tények megmásíthatatlansága sem tudta lecsillapítani.

Csak azt a jogrendet tartotta egészségesnek, mely erkölcsi alapokon nyugszik s mely nem a külső kényszerben, hanem a tisztult meggyőződés önkéntességében találja biztosítékát.

A hatalmat nem kereste, s bár annak értékét, a nagy nemzeti czélok megvalósítása érdekében, de sohasem a személyes becsvágy kielégítéséül, nálánál jobban senki nem méltányolta, meggyőződését érette alkuba soha sem bocsátotta s midőn annak birtokába jutott, tekintélyét nem az állástól kölcsönözte, hanem azt a díszt és tiszteletet, mely őt addig is környezte, vitte magával magas állásba, mert nagy tulajdonai a legmagasabb állás díszét és tekintélyét is csak emelhették.

Mint igazságügyminiszter, az igazságszolgáltatás intézményeinek korszakalkotó javítója volt; a korszerű haladásnak természetében gyökerezett szükségérzete vezette összes kormányzati tevékenységében. Nem volt ideálista, tisztelte az üdvös nemzeti hagyományokat, csillogó elméletekért nem áldozta fel a reális jót, szigorú pártatlansága a leglelkiismeretesebb gonddal mérlegelte az érdemeket s amint becsülte a valódi érdemet, úgy gyűlölte a hivalkodó féltudást és az előre tolakodó nagyképűséget.

339 Arisztophanész (i. e. 446 k.–i. e. 386) athéni drámaíró, komédiaszerző, a görög ókomédia legjelentősebb képviselőinek egyike. *A darazsak* című művében például az athéni népbíróságot (héliaia) állította pellengérre.

Igazságszeretete, a pártatlanságnak ez az éltető forrása tündökölt azon a díszes elnöki széken is, hová őt a képviselőház bizalma emelte, ott is elevenen érezte állásának méltóságát és felelősséggel járó kötelességeit. Őt nem a véletlen szeszélye emelte magasra, hanem saját nagysága emelte ki a tömegek sorából és tette a helyzet urává.

Anyagiakban puritán volt – de nem az a rideg stoikus, ki az élet örömeinek megvetését az emberi rendeltetés követelményének tekintette volna – ellenkezőleg, mint a legtöbb előkelő szellem és a természet igaz barátja, tudta is azokat élvezni, de rabjokká sohasem vált. Életszükségletei kielégítésében mérsékelt jövedelme korlátai közt maradt s midőn később kedvezőbb helyzetbe jutva, némi feleslege volt, azt művészeti hajlamainak kielégítésére fordította. A vagyongyűjtés izgató vágya ismeretlen érzés volt előtte s a vagyonszerzés eszközei tekintetében a legszigorúbb etikai szempontnak hódolt. Erkölcsbírói szerepre azonban sohasem vállalkozott. Az volt hite, hogy az anyagiakon uralkodni kell tudni annak, ki az embereken az eszme hatalmával, mely egyedül legyőzhetetlen, akar uralmat gyakorolni.

Megemlítsem-e, hogy a magánéletben társaságát élvezni valódi lelki gyönyörűség volt. Nem könnyen lehetett találni oly tárgyat a tudomány, művészet vagy az általános társadalmi élet köréből, melyet lángesze át nem hatott, tanulságos megjegyzéseivel meg nem világított, vagy felfogásának eredetiségével érdekessé tenni ne tudott volna s lebilincselő előadása, elmés és találó gondolatainak kifogyhatatlan gazdagsága minden társaskör varázsát képezte. Ilyenkor is kitűnt érzelmi világának összhangja gondolkozásának nemességével.

Kevés, igen kevés az, mélyen t. gyülekezet, mit nekem e róla való megemlékezésben elmondani lehet, kinek nagy és nemes tulajdonait az emberi végzet árnyai el nem homályosíthatták, lelki egyensúlyát meg nem ingathatták. Reá illenek a történetírónak Scipio Aemilianusról[340] mondott szavai: Erkölcsileg szilárd, megbízható férfiú, kinek szava barát és ellenség előtt szent vala, egyszerűen élt, egyaránt kerülve a kalmárkodást, mint a fényűzést.

Mint e síremlék gránit oroszlánja,[341] egy darabból kivésett férfiú volt, egy és ugyanaz az élet minden viszonyai közt – képviselve, mint az, az erőt és félelmet nem ismerő bátorságot, mely törik, de nem hajlik abban a hosszú küzdelemben, melyet a jogért, a haza dicsőségének és felvirágzásának szent czéljaiért folytatott, amelynek egész életét szentelte.

Halála, mely a hatalmas törzset még lombjaiban gazdagon villámként sújtotta le, nagy űrt hagyott hátra. S ha ma még élne?

Scipio Aemilianus előtt a czenzorok mikor állásuktól megváltak, arra kérték az isteneket, hogy a birodalomra nagyobb dicsőséget és hatalmat árasszanak. A czenzor Scipio Aemilianus hivatalától búcsúzva, már csak arra kérte őket, hogy tartsák meg épségben a birodalmat.

Szilágyi Dezső, ha élne, talán nemcsak erkölcseiben, hanem imájában is követné a nagy rómait.

Tartsuk meg és ápoljuk híven emlékét szíveinkben!

(1908. október 18.)

340 Scipio Aemilianus vagy az ifjabb Scipio Africanus (i. e. 185–i. e. 129) római hadvezér és politikus, különösen a numantiai és a harmadik pun háborúból ismert. Több köztársasági tisztséget is betöltött, i. e. 142-ben volt cenzor. A meggyilkolt Tiberius Gracchus sógora.

341 A sír életnagyságú oroszlánalakja egy könyvre támaszkodik, melyre a *Törvény* szó lett eredetileg vésve, utalva ezzel Szilágyi jogászi hivatására, politikusi jelentőségére. A felirat ma már nem olvasható. Az arckép maga carrarai márványból készült, a síremlék többi része tátrai gránitból.

3. számú melléklet

1943. év őszén a Magyar Jogászegylet által rendezendő Magyar Jogászgyűlés kérdéscsoportjai:[342]

Magánjog:

1. Szükség van-e egyfelől a kisbirtokok elaprózódásának meggátlása, másfelől azok megerősítése érdekében a dologi jog és az öröklési jog körében törvényhozási intézkedésekre? Az ily törvényhozási intézkedésektől mennyiben várható kedvező hatás a születési arányszám alakulására? Melyek legyenek az említett célokat szolgáló rendelkezések irányelvei?

2. Mi módon lehetne a termelés fokozása, továbbá egyes vállalkozások hitelképességének előmozdítása érdekében a hitelező megfelelő biztonsága mellett: a) egyes ingó dolgok, b) az állami adományozástól függő jogosítvány vagy hatósági engedély alapján folytatott vállalat mint jogi egység jelzálogjogi terhelését lehetővé tenni?

Perjog:

1. Szükséges-e a munkaviszonyból eredő perekben a hatáskör egységes szabályozása? E perekre figyelemmel minő más szervezeti és eljárási reformok szükségesek?

2. A bíró jogi tévedése címén szükséges lenne-e perújítást vagy hasonló perorvoslatot engedni? Nem lenne ez szükséges legalább akkor, ha a bíró jogi tévedése jogegységi döntvényből tűnik ki?

Büntetőjog:

1. Az anyagi büntetőjog köréből: A társadalomnak a bűntettesekkel szemben való hatályosabb megvédése érdekében minő irányelvek szerint kellene módosítani a büntetőjogi felelősségre, az előkészületre és a kísérletre, a részességre és a büntetőjogi következményekre vonatkozó szabályokat?

2. A bűnvádi eljárási jog köréből: Milyen alapelvek szerint kellene megalkotni a büntető igazságszolgáltatás alaposságát és egyszerűségét hatályosan biztosító korszerű új bűnvádi perrendtartásunkat, figyelembe véve az 1896: XXXIII. törvénycikk, valamint annak módosítása és kiegészítése tárgyában később alkotott jogszabályok alkalmazása során felmerült gyakorlati kérdéseket?

Közjog:

1. Az állam vagyoni felelősségére vonatkozó tétel: Felelőssé tehető-e az állam az alkalmazottai által okozott károkért, mégpedig a vétlen károkozás (tárgyi felelősség) esetében is, vagyis olyankor is, midőn az eljárt hivatalnokot alanyi vétkesség nem terheli? Felhozhatók-e közjogi szempontok is az állam vagyoni felelősségének megállapítása mellett s a kollektív életszemlélet akadálya-e ennek az állásfoglalásnak, vagy éppen előmozdítója?

2. Az országgyűlési képviselőválasztásokkal kapcsolatban nem lenne-e kívánatos, hogy a választhatóságot kizáró okok végleges elbírálása a szavazás megkezdése előtt megtörténhessék? Hogyan kellene ezt biztosítani?

342 *Magyar Jogászegyleti Értekezések és Egyéb Tanulmányok*. 1942. 3–4. sz. 375–376. p.

Közigazgatási jog:

1. Szorul-e reformra közigazgatási bíráskodásunk a korszerű közigazgatás szempontjából? Kívánatos-e hatáskörének kiterjesztése s milyen módon és irányban?

2. Szükséges-e a közigazgatási eljárásnak általános szabályozása? Részletkérdésként: Az ügyelintézés határidejének megállapítása és az elintézés késedelme vagy mellőzése esetén a jogkövetkezmények szabályozása szükséges-e és miként?

Pénzügyi jog:

1. A házadó problémája Magyarországon.

2. A közteher kivetés jogi és ténybeli tévedése címén szükséges lenne-e az újrafelvételt vagy hasonló jogorvoslatot engedni?

3. A közadóvégrehajtási eljárás reformja: Szükséges-e a közadóvégrehajtás reformja? Ha igen, melyek volnának annak legfőbb szempontjai és irányai?

Gazdasági jog:

1. Indokolt-e és milyen rendszerben a munkajog általános elveinek és intézményeinek külön szabályozása?

2. Szükséges-e és ha igen, milyen irányokban a kartell ellenőrzés mai rendszerének módosítása?

3. Miként kellene szabályozni a konszernt a mai részvény- és pénzügyi jogban?

MJE
1879

Révész Béla

A Jogászegylettől a Jogász Egyletig – A népi demokratikus Jogász Szövetség

DOI: 10.61382/9786156633033-2

Révész Béla

Kutatásmódszertani előzetes

„Jogász-egyletre van szükségünk, oly egyletre,
mely mint a nemzeti öntudat előharczosa,
a haladás érdekében a tudomány jogával szövetkezzék."
(Wünsch Sándor, 1865)

Wünsch Sándor mottóban idézett gondolata a *Jogtudomány és törvényhozás. Néhány szó hazánk jogtudósaihoz* című röpirata név nélkül jelent meg Pesten, 1865-ben. Szerzője, az 1867-től immár Dárday Sándor néven ismertté vált politikus és elismert jogtudós, ebben a művében vetette fel először a magyar jogászgyűlés megszervezésének gondolatát, lefektetve ezzel a hazai jogászok összefogásának alapjait. „E két ívnyi röpirat a jogászegylet eszméjét és tervét tárgyalja, mely egylet a lapokban közelebb többszörösen fölmerült" – utalt a korabeli sajtó a gyorsan híressé és tudományos vita tárgyává lett javaslatokra.[1] Négy évvel későbbi méltatásában a *Pesti Napló* azzal hangsúlyozza a röpirat jelentőségét, hogy „Még az alkotmány visszaállítása előtt hallatszottak egyes hangok, melyek egy általános magyar jogászgyűlés létesítésének eszméjét pendíték meg; név szerint Dr. Dárday Sándor a »Pesti Napló« 1864-ik folyamában fölkarolta ennek eszméjét, […] Javasolta, czéljául a következő tárgyakat jelölvén meg: »Személyes közlekedést és eszmecserét eszközölni, a magánjog, polgári eljárás, a bűnvádi jogtéren a fejlődési igényeknek nagyobb tért nyitni s azon akadályokat kijelölni, melyek a fejlődésnek útjában állanak, nemkülönben oly javaslatokat létrehozni, melyek jogállapotaink művelési fejlődését előmozdítani képesek.«"[2] Mindezekhez a korai javaslatokhoz képest a Magyar Jogászegylet mint a jogászi hivatásrendeket[3] egyesítő egyesületet másfél évtizeddel később, 1879-ben alapították, és vált a jogászi hivatásrend egyik azóta is megkerülhetetlen szereplőjévé. Ennek a hosszú történetnek egy speciális legújabb kori esete és típusa a magyar társadalomtörténet kommunista állampárti időszaka, benne a jogászkarnak a korszakkal konzisztens szervezetével, a Jogász Szövetséggel. Az időszak egészének politikai túlterheltsége okán a visszatekintés két szempontból sem nélkülözheti a politikai dimenziók figyelembe vételét. A korabeli politika nemdemokráciáiban – ahogyan időtől és tértől függetlenül egyetlen teljhatalom esetében sem – a hatalomkoncentráció fordítottan arányos a

1 Irodalom és művészet. *Pesti Hirnök,* 1865. (április 28.) 97. sz. 2. p.
2 A magyar jogászgyűlésről. *Pesti Napló,* 1869. (december 30. esti kiadás) 13. sz. 1–2. p.
3 A jogászi „hivatásrend" szó eredetileg nem a jogvégzettek gyűjtőfogalma, hanem csak az igazságszolgáltatás különféle szereplői hivatási rendjeinek együttesét jelentette. „A bíró hivatása, hogy peres és vitás jogi kérdésekben határozzon, ítéljen és végrehajtson – az ügyvéd hivatása, hogy ügyfeleknek jogi tanácsot adjon, azokat jogügyleteikben képviselje, a vitás és peres kérdéseknél egyik felet a másik ellenfél irányába védelmezze. A közjegyző hivatása pedig, hogy peren kívüli jogügyleteket az ügyfelek egyező akarata értelmében a közhitelesség erejével intézze. Minden jogász belátja, hogy ennek a hivatásrendnek az igazságszolgáltatás keretében meg kell lenni, amint hogy rendezett kulturállamokban meg is van." Révai Lajos: Második javított és bővített kiadás. *A Jog,* 1906. (október 14.) 41. sz. 299. p.

kollektív autonómiák elismertségével. Amennyiben a hatalomgyakorlás totális, a civil társadalom tagadása teljes. A második világháború és a kommunizmus bukása közötti fél évszázad tulajdonképpen ennek a jegyében telt el. A másik determináns, ugyanennek a korszaknak a globális dimenziója – a hidegháború. A jogászkar a vizsgált korszakkal való meghatározottsága folytán ennek a túlsúlyos politikai összefüggésrendszernek a foglya.

Ami a polgári foglakozások hivatássá válásának alapkérdése, hogy miért éppen a 19. század második felében fogalmazódott meg a jogászi hivatást művelő egyének és csoportok szakmai összefogásának az igénye – erre társadalomelméleti és professziótörténeti magyarázat is adható. Általános okként jelölhető meg, hogy a modern, polgári társadalom előfeltétele a szakmák professzionalizációjának. A „professziók a társadalom fejlődésének magas fokán a tevékenységek funkcionális specifikálódása és ezek differenciálódásuk következtében jönnek létre”.[4] Valóban, a polgári társadalom kialakulása óta az autonómia az állampolgárok kisebb vagy nagyobb létszámú, valamilyen közös cél, adottság, érdek, ideológia vagy meggyőződés mentén önszerveződéssel létrejött közösségeinek sajátja, amelyeknek működését a maguk által alkotott szabályok a hatályos állami törvények keretei között biztosítják. Ebből kiderülhet, hogy a civil társadalom a polgári társadalomban az állam ellenpólusaként, de attól nem függetlenül tölti be alapvető funkcióit. Lényeges vonása az autonómiának, az azzal rendelkezőknek, minden politikai és gazdasági hatalommal szemben alapvetően erkölcsi és szellemi vonatkozásban kell függetlennek lennie.

Ez a szociológia és a társadalomtörténet által is jól feldolgozott folyamat viszont nem zárja ki, sőt, feltételezi, hogy a modern, polgári társadalmak előtti időszakokban az egyes szakmák gyorsuló specializálódása – és ez a jogász közösség történetére fokozottan érvényes – ne alakította volna ki a „pre-professzionalizáció” egyre markánsabb jeleit. E tekintetben nem megkerülhető, hogy rövid áttekintésben néhány olyan problémára is megoldást keressünk, amelyek közelebb hozhatják ezen összefüggéseknek a második világháború utáni államszocialista rendszerek témánk vonatkozásában releváns sajátosságainak megértését is. Ilyen vázlatosan tisztázandó módszertani szempontok lehetnek pl.:

– A foglalkozás, szakma, hivatás, professzió fogalmai a hétköznapi nyelvben gyakran felcserélhetők, a szociológiában, a jogban és a neveléstudományban azonban eltérő jelentéssel bírnak. E fogalmak egymásra épülnek, de nem azonosak. A megélhetés biztosítása, a rendszeresen végzett munkatevékenység, a meghatározott tudás, a szakképzettséget igénylő speciális képzés és képzettség, az erkölcsi elköteleződéssel végzett feladatmegoldás, a küldetéses identitástudat egy több ezer éves történet különböző szintjei, meghatározó mozzanatai a professzionális munkamegosztás szerinti szakmai specializáció megfelelő pozícióinak kialakulásához és azok betöltéséhez. – Ennek a specializációnak az európai intézményesülés történetében a miként formálják meg a céhek, hivatásrendek, kamarák, a szakmai egyesületek, szövetségek, érdekképviseletek a szervezeti keretei?

– Hogyan intézményesültek Magyarországon az egyes jogászi szakmák érdekvédelmi alakzatai?

– Hogyan viszonyul az állam, az eszmei politikai hatalom a civil társadalomhoz, ezen belül milyen eszközökkel korlátozzák a civil/jogászi szerveződések autonómiáját a diktatúrák a 20. században?

A vázlatos áttekintés reményeink szerint közelebb vihet ahhoz a szűkebb témakörhöz, amely a 20. század második felében a Magyarországon

4 Pokol Béla: *Szociológiaelmélet. Társadalomtudományi trilógia I.* Budapest, 2004. Századvég, 184. p.

létezett jogász táradalom kényszerből, vagy egyénileg vállalt szerepeinek fordulatait, egyéni és csoportos konfliktusainak rekonstrukciójával közelebb kerülhetünk ezen történetek megértéséhez. A civil társadalomnak a kommunista világrendszer bukása utáni politikai és eszmetörténeti újrafelfedezése a felvilágosodás politikai gondolkodásáig nyúlt viszsza. Fergusontól Adam Smith-ig, a skót felvilágosodástól Gramsciig tart. A polgári társadalom fogalmának kora újkori megjelenését pedig német vonalon Immanuel Kant, G. W. F. Hegel és Karl Marx munkáiban követhetjük nyomon. Bár a jelenkori társadalomtudományi munkák egyik alapkategóriája a civil társadalom fogalma, ennek ellenére nehezen találunk egyetlen, mindenki által elfogadott, egységes definíciót arra, egészen pontosan mire is gondolunk, ha a civil társadalomról beszélünk.[5]

Szociológiai szempontból az a kiterjedt és összetett társadalmi alrendszer, amelyet „civil társadalomnak" nevezünk, olyan elemi szintű társadalmi mikroorganizációk sokaságát jelenti, amelyek – történeti, társadalmi körülményektől befolyásolt – önállósága, autonómiája, önkormányzatisága jelenti a feltételeit annak, hogy a saját maguk által vállalt feladatokat, a maguk elé kitűzött célokat önerőből meg tudják valósítani.[6]

A jogi antropológia különféle irányai számára közös evidencia, hogy a tradicionális jogok kialakulását nem határozta meg semmilyen közös eredő, ha csak nem a törzsközösségek kialakulásából és az érintetlen természetben való fennmaradás emberi ösztönéből fakadó szükségességek.[7] Az élelemért, a területekért, a vízért, a vadállatok és más törzsek ellen folytatott különböző „harcok" mindenhol irányadónak bizonyultak, anélkül, hogy ezen kihívásokra adott válaszokat befolyásolta volna valamiféle univerzális érdek. A tradicionális jogok fennmaradása vagy háttérbe szorulása térségenként is eltérő időben, módon és mértékben ment végbe, többnyire az államszerveződés különbözőségeitől függően.[8] E jogok fennmaradása ellen hatott, ha egy területen külső hatalmak (hódítók) jelentek meg, akik nem kizárólag kulturálisan (például a valláson keresztül), gazdaságilag, hanem a jog vonatkozásában is beavatkoztak a helyiek életébe.[9]

Jogtörténeti tapasztalat, hogy önálló jogászi foglalkozás ott fejlődött ki legerőteljesebben, ahol a jog önálló tudományként, intézményes képzéssel és szakmai hagyományokkal rendelkezett. E folyamat során szembetűnő módon központi kérdésként szerepel a bírói státus, Indiában a brahmanák, az iszlám világban a muftik, később megjelentek a perbeli képviselők, az okiratszerkesztők, jogi tanácsadók, azaz a jogalkalmazói szerepek egyre teljesebbé váltak.[10] A jogalkotásban közreműködő jogászokról jóval kevesebbet tudunk. Ennek elsősorban a weberi értelmű premodern – a karizmatikus, tradicionális – uralmi formák történeti túlsúlya a magyarázata.[11] A világ legkülönfélébb régióiban létrejött államiságok autokráciái korszakonként átívelően a döntés-

5 Seligman, Adam B.: *A civil társadalom eszméje*. Budapest, 1997. Kávé Kiadó, 235. p.

6 Arató András: *Civil társadalom, forradalom és alkotmány. Civil society, revolution and constitution*. Budapest, 1999. Új Mandátum, 36. p.

7 Benton, Lauren: *Law and Colonial Cultures – Legal Regimes in World History 1400–1900*. Cambridge, 2002. Cambridge University Press, 55–56. p. DOI: *https://doi.org/10.1017/CBO9780511512117*.

8 Péteri Zoltán: A jogi kultúrák összehasonlításának előtörténetéhez. *Állam- és Jogtudomány,* 2007. 4. sz. 509–526. p.

9 H. Szilágyi István: Az állam nélküli társadalom politikai és jogi szervezése. In Badó Attila – Loss Sándor (szerk.): *Betekintés a jogrendszerek világába*. Szeged, 2004. E-Press Nyomda, 329. p.

10 Nader, Laura: A vitától a panaszig. In H. Szilágyi István (szerk.): *Jog és antropológia*. Budapest, 2000. Osiris, 207–224. p.

11 Takó Ferenc: *Max Weber Kínája. A protestáns etika és a mandarinátus szelleme*. Budapest, 2020. ELTE BTK Filozófiai Intézet–L'Harmattan–Magyar Filozófiai Társaság.

hozatal akarati tényezőit favorizálták.[12] Emellett a jogalkotás hosszú időn át az uralkodó, a népgyűlés vagy más politikai-vallási hatalom kezében maradt, a hivatásos jogászok, az hatalom közeli lojális aktorokhoz képest legfeljebb csak tanácsadóként vettek részt benne. Machiavelli megjelenése éppen azért jelent fordulatot a politika világában, mivel tanácsadóként egyszerre vett részt (a maga potenciáljának mértékében) a hatalom döntéshozatal praxisában, miközben e gyakorlat tapasztalataiból kiindulva a politikát teoretikus módszerességgel módon önálló elemzési tárggyá is tette.[13] Mégis, a középkori és újkori Európában is az ügyvédi, bírói és közjegyzői hivatás intézményesülése jóval megelőzte a modern törvényhozás professzionalizálódását. A kodifikációk korában, a 19–20. században viszont a jogászok szerepe a korábbiakhoz képest jogalkotásban jelentősen megnőtt: kodifikációs bizottságok, minisztériumok és parlamenti szakértői apparátusok alakultak ki. A polgári társadalom racionális jogalkotásának megjelenéséig a jogalkalmazás, és csak másodsorban a jogalkotás járult hozzá az önálló jogászi szakma kialakulásához. Pedig a szövegekbe foglalt jogi normák tartalmának a meghatározása éppen a jogászok szakmai közösségének a monopóliuma, ahogy „az autoritatív szövegek értelmezése általában is egy szűk társadalmi csoport privilégiuma. […] Tulajdonképpen azt is mondhatjuk, hogy a jog a jogászokkal jelent meg a társadalomban; a jog nem a jogászoktól függetlenül létezik, hanem a jogászok teremtik azt."[14] A jogászi hivatás érdekvédelme több szinten szerveződik: szakmai önkormányzatok, tudományos egyesületek, nemzetközi szervezetek és etikai normák alkotják rendszerét. Ugyanakkor a mai jogászi foglalkozásrend is elsősorban a bírák, ügyészek, ügyvédek és más jogalkalmazók köré szerveződik. Nem véletlen, hogy a közfelfogásban a „jogász" szó kapcsán leginkább a jól kereső „bíróra" hajlamos asszociálni a hétköznapi gondolkodás, kevésbé a jogalkalmazás egyéb jogvégzett szereplőjére, még kevésbé a jogalkotás jogi aktoraira. Ha nem azt kérdezik, hogy mi jut először eszébe valakinek a „jogász" szóról, hanem hogy melyik jogászi hivatást tartja a legtekintélyesebbnek, akkor is a bíró rendszerint az első helyek egyikén szerepel. A bíró egyébként is erős szimbólum, a jogrendszer legismertebb alakjai közé tartozik, hiszen „ítélkezik", talárban jelenik meg,[15] ráadásul a filmekben és híradásokban gyakran szerepel.[16] Bár tárgyalt időszakunk sajátossága az az intézményi átrendeződés is, hogy a hagyományos jogászképzés presztízse esett, míg az új hatalom a műszaki és természettudományos képzés elismertségét igyekezett növelni.

Ha pedig kutatásmódszertani vonatkozásaiban a „jogászi szakma rétegeit és jellemzőit jogelméleti, jogtörténeti, jogszociológiai, szociológiai és pszichológiai szempontok szerint vizsgáljuk",[17] akkor ez főként ismét csak a jogalkalmazás jogászaira fókuszál, a jogalkotás jogászainak a vizsgálatához

12 Jany János: *Jogi kultúrák Ázsiában. Kultúrtörténet, jogtudomány, mindennapok*. Budapest, 2016. Typotex, 35–66. p.

13 Cogoi, Giancarlo: Modern Machiavelli-olvasatok. In Madarász Imre (szerk.): *Machiavelli öröksége*. Budapest, 2000. Hungarovox, 77–94. p.

14 Menyhárd Attila: Szüksége van-e a társadalomnak jogászokra? In Veress Emőd (szerk.): *Ad salutem civium inventas esse leges. Tisztelgő kötet Vékás Lajos 80. születésnapjára*. Kolozsvár, 2019. Forum Iuris, 67. p.

15 Takács Péter. A jog szimbolikus és allegorikus megjelenítése. Bevezető. In Takács Péter (szerk.): *A jog megjelenítése, épített környezete és szimbólumai. A jogi kultúra látható világa*. Budapest, 2020. Gondolat, 13–48. p.

16 Fónai Mihály: A jogászok szociológiai jellemzői: létszám, foglalkozás, kor és nem szerint. In Jakab András – Gajduschek György (szerk.): *A magyar jogrendszer állapota*. Budapest, 2016. MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont, 433. p.

17 Torma Judit: A jogászi szakma rétegződése – jogszociológiai és pszichológiai elemzés. *Studia Iurisprudentiae Doctorandorum Miskolciensium,* Tom. 19. 2020. 1. sz. 212. p.

viszont okkal vehetnénk fel a módszerek közé a politikatudományi szempontokat is. E tekintetben nem elhanyagolható az a magyarázat sem, hogy bíróság a döntéseit azért kell, hogy visszavezesse a törvényhozó akarat által tételezett jogi normára, hogy ezzel a döntés legitimitását biztosítsa.[18] Mindenesetre, ha ennek a professzionalizációs folyamatnak a során a jogalkotási jogászokat is involválja a jogi szakma jogalkalmazói funkcióit betöltő foglalkozási réteg, akkor ez az emancipálódási folyamat valóban viszonylag egységessé teheti a jogászi hivatásrendet.[19]

Magyar jogtörténeti szempontból a jogászi feladatok ellátóinak szerveződési folyamatában fordulópontot jelentett a magyar oktatásügy egyik legfontosabb jogi és közigazgatási dokumentumának, a *Ratio Educationis*nak a kibocsátása. Azzal ugyanis, hogy Mária Terézia felvilágosult abszolutizmusa deklarálta az állam növekvő igényét arra, hogy az oktatást saját irányítása alá vonja, a vármegyék, a bíróságok és a Helytartótanács felügyelte fiskálisok és prókátorok helyett az ekkor létrehozott, létrejövő jogakadémiák egységesebb képzését garantálta, kezdetben a közigazgatás számára képzett hivatalnokréteg biztosításával, ami megalapozta a hivatás professzionalizációját és önállósodását.[20] E fejlődés lényege, hogy a középkori, monopoljellegű önkormányzatokból fokozatosan olyan pluralista, demokratikus autonóm szervezetek sokasága alakultak ki, amelyek már nem kizárólag a szakma belső rendjét, hanem a közérdeket, a tudományos fejlődést és a tagok érdekeinek képviseletét is szolgálták.

Ha tehát a professziószociológia[21] által valamely önálló foglalkozási ág folyamatosságát biztosító általános kritériumokat sorra vesszük – a magas szintű elméleti ismeretanyag és szakmai tudás, a képzés intézményesülése, képesítési követelmények, önálló képzési rendszer, sajátos fegyelmi és etikai normák, jellegzetes társadalmi presztízs, viszonylag zárt embercsoportként elkülönült közösség és ennek megfelelő csoportidentitás –, akkor látható, hogy ezek az ismérvek a premodern korok államiságaiban elemi szinten,[22] majd egyre fejlettebb formában, univerzálisan is jellemzik a jogászi hivatás szakmai specializációs csoportjait. Ezekhez képest viszonylag későn alakult ki a hivatásrendek társadalmi autonómiája, amely elsősorban a jogászi szakértelem legitimációját biztosítja, a politikai hatalomtól részben függetlenül, de általában a szabályozás jogi keretein belül. A közösségelmélet által kidolgozott komplex „autonómia"-fogalom közös nevezőre kívánja hozni a legkülönbözőbb típusú szociális szerveződéseket, így a jogászközösség történelmi integrálódási folyamatához is hasznos adalékokkal szolgál. „Az autonómia tehát az állampolgárok kisebb vagy nagyobb létszámú, valamilyen közös cél, adottság, érdek, ideológia vagy vallás mentén önszerveződéssel létrejött közösségeinek sajátja, amelyeknek működését a maguk által alkotott szabályok (önkormányzati szervezeti

18 Lásd Schauer, Frederick: A szabályok és a jog uralma. In Bódig Mátyás – Győrfi Tamás – Szabó Miklós (szerk.): *A Hart utáni jogelmélet alapproblémái*. Miskolc, 2004. Bíbor, 410–413. p.

19 Az ELTE Társadalomtudományi Kar Professzionalizáció-történeti Kutatócsoport által folyamatosan frissített History of Professionalisation Research Group gyűjteménye az egyik legteljesebb magyar szakirodalmi jegyzék. *https://tatk.elte.hu/en/history-of-professionalisation-research-group*.

20 Papp Viktor: A bírói és ügyvédi kar viszonya a dualizmus időszakában. *Jogtörténeti Szemle,* 2024. 1. sz. 8. p. DOI: *https://doi.org/10.55051/JTSZ2024-1p29*.

21 A professziószociológia a szociológia olyan ága, amely a hivatások (professziók) kialakulását, működését, társadalmi szerepét és változásait vizsgálja. A szociológia általánosságban a társadalmi folyamatokkal és intézményekkel foglalkozik, a professziószociológia pedig ezen belül a magas fokú szakértelmet igénylő foglalkozásokra összpontosít. MacDonald, Keith M.: *The sociology of the professions*. Sage, 1995. 85. p.

22 Herzog, Roman: *Az ősi államok. A hatalomgyakorlás eredete és formái.* Budapest, 1991. Corvina, 13–25. p.

és működési szabályzatok, szabályrendeletek, ügyrendek, az egyházak esetében egyházi törvényeket alkotó zsinatok vagy ilyen jogú választott testületek által elfogadott »egyházalkotmányok«) a hatályos állami törvények keretei között biztosítják, s ehhez függetlenségüket nem, vagy forrásaikat tekintve csak részben korlátozó anyagi eszközökkel rendelkeznek."[23] Magától értetődő a kérdés, hogy vajon mi a specialitása a jogászság érdekszövetségi szerveződéseinek az egyéb civil szervezetekkel összehasonlítva? A civil társadalom és a jogászi érdekszerveződések önkormányzati hasonlóságainak a lényege, hogy egyikőjük sem áll az állam befolyása alatt, hanem köztestületi vagy egyesületi autonómiával rendelkező intézmények. Ez a függetlenség biztosítja, hogy a jogászok elsődleges lojalitása a joghoz és a szakmai etikához, ne pedig a politikai hatalomhoz kötődjön. A civil szervezetek autonómiája általában az egyesülési szabadságon, az önkormányzatiságon és a jogszabályok által garantált szervezeti önállóságon nyugszik. A jogászság kutatásában a professzió-szociológia különösen fontos, mert elemzi: a jogászi hivatás történeti kialakulását; a bírák, ügyvédek, ügyészek, közjegyzők és jogtanácsosok elkülönülését; a jogászi kamarák és szakmai önkormányzatok szerepét; a jogi szakma autonómiáját és állammal való kapcsolatát; a jogászi presztízs és társadalmi legitimáció változásait. Vannak álláspontok, amelyek szerint a jogászi professzió középpontjába az egyetemi jogászság kerül, amely „egyedül képes a fogalmak rendszerszerűségét és tudományosságát biztosítani".[24] A professziószociológia ezért a jogászság történetének és működésének egyik legfontosabb elméleti megközelítése, még ha „a magyar jogtudományi irodalom szűkölködik a jogászság tudományos igényű elemzése tekintetében".[25]

A modern európai jogfejlődésben a kollektív autonómia egyik legfontosabb alkotmányos megjelenési formája az egyesületi, kamarai önkormányzat és a jogi keretek közötti kollektív autonómia. Ezzel egy időben a különböző professziók közül a jogászi hivatások gyakorlói számára nyílik leginkább lehetőség arra, hogy szaktudásuk és az államhatalomhoz közel álló tevékenységük következtében részt vegyenek a modern állam és demokrácia kiépítésében és alakításában. Ebbeli szerepük legfontosabb eleme, hogy részt vesznek a polgári társadalom intézményépítésében, közreműködnek az alkotmányok, törvények és a közigazgatás szabályainak kidolgozásában és működtetésében, amelyek a modern állam működésének alapjai. A modern demokráciában a szakértelem és a demokratikus legitimáció egymást kiegészítik: a választott politikai vezetés határozza meg a célokat, míg a jogi és közigazgatási szakemberek biztosítják azok jogszerű, szakszerű és hatékony megvalósítását.[26]

Megkerülhetetlen politológiai kérdés, hogy milyen eszközökkel korlátozzák a civil szerveződések – közöttük a jogászrend szervezeti önállóságának – autonómiáját a nemdemokratikus berendezkedések, a 20. századi diktatúrák. Normális esetben a civil társadalom és a politikai rendszer kapcsolata kölcsönös: a rezsim alakítja a civil társadalmat, de a civil társadalom is befolyásolja a rezsim stabilitását. Demokráciákban a civil társadalom érdekképviseletet, társadalmi részvételt, bizalomépítést és a hatalom ellenőrzését szolgálja; az autonóm szervezetek pedig hozzájárulnak a demokratikus kormányzás minőségéhez. A civil társadalom és a politikai rendszer kapcsolata kölcsönös: a rezsim alakítja a civil társadalmat, de a civil társadalom is befolyásolja a rezsim stabilitását.

23 Gergely Jenő (szerk.): *Autonómiák Magyarországon. 1848–2000.* Budapest, 2005. ELTE Történelemtudományok Doktori Iskola–L'Harmattan, I. 20. p.
24 Pokol Béla: *Jogelmélet. Társadalomtudományi trilógia II.* Budapest, 2005. Századvég, 214. p.
25 Nagy Zsolt: *Metszetek a jogásztársadalomról.* Szeged, 2012. Pólay Elemér Alapítvány, 3. p.
26 Szilágyi Péter: *Jogi alaptan.* Budapest, 2006. Osiris, 53. p.

„A civil társadalom és a politika nem ellentétes princípiumok. Ellenkezőleg, a polgárok alkotta peremvidéket elemi fokon a civil szerveződés emeli be a politika szférájába. A képviseleti szervek jó működésének próbaköve viszont az, hogy a civil szféra oldaláról felvetődő igényeknek a döntések szintjén milyen mértékig képesek megfelelni."[27] A diktatórikus hatalomgyakorlások eltérő formai jegyein túl azonnal észrevehető, a szabadságjogok megvonása részeként a szervezeti autonómiák azonosképpeni korlátozása. Az eszköztárak közös jogi és jogon kívüli intézményei nagyfokú hasonlóságot mutatnak a diktatúrák eltérő típusaiban úgymint: a független civil szervezeteket gyakran korlátozzák, állami felügyelet alá vonják vagy helyükbe rezsimhez kötődő szervezeteket építenek, miközben az autoriter rendszerek szelektíven támogathatnak olyan civil kezdeményezéseket is, amelyek nem veszélyeztetik politikai szándékaikat. A felszámolás jogi háttere fragmentált volt: rendeletek, büntetőjogi tényállások és bírósági gyakorlat együtt teremtették meg a civil társadalom megszüntetésének kereteit. A feloszlatás jogalapját sem egyetlen explicit norma adta, hanem a belügyi igazgatás széles mérlegelési jogköre: az engedélyezési, nyilvántartási és felügyeleti eszközök révén gyakorlatilag bármely szervezet megszüntethetővé vált.

A presszió további alkalmazott formái:
– Jogi felszámolás: egyesületek, pártok, szakszervezetek feloszlatása vagy működésük engedélyhez kötése.
– Állami monopóliumok létrehozása: független szervezetek helyett egypárti tömegszervezetek (ifjúsági, női, munkás vagy szakmai szervezetek) létrehozása.
– Vezetők lecserélése: politikailag megbízható személyek kinevezése, a szervezetek „bekebelezése".
– Rendészeti és titkosszolgálati ellenőrzés: megfigyelés, besúgóhálózat, zaklatás, letartóztatás.
– Gazdasági függőség: vagyonelkobzás, állami támogatásokhoz kötött működés, pénzügyi ellenőrzés.
– Cenzúra és propaganda: a nyilvánosság korlátozása, alternatív vélemények elfojtása.
– Korporatív integráció: különösen a fasiszta rendszerekben a szakmai érdekképviseleteket állami irányítás alá vonása.
– Ideológiai átnevelés: oktatás, kultúra és média felhasználása, a civil autonómia helyett a politikai lojalitás kialakítására.[28]

A politológiai szakirodalom a különbséget inkább csak a módszerek intenzitásában látja: a totalitárius rendszerek a civil társadalom teljes bekebelezésére törekedtek, míg az autoriter rendszerek gyakran meghagytak korlátozott, politikailag ellenőrzött autonóm tereket.[29]

A fenti aspektusok jelzik a jogász professzió vizsgálat sokirányú megközelítésének fontosságát, láthatóan a professzionalizáció folyamata az intézményesülés útját járja be. Ennek a szubjektív oldalán viszont azt a jogászi identitását láthatjuk, amely éppen az objektív oldalhoz való viszonyában keresi a helyét. A szervezeti és a kollektív identitás egymáshoz való viszonya jól érzékelteti az egyén és a közösség kapcsolatának történeti változásait. A két identitás szükségképpen nem esik egybe: a szervezeti identitás elsősorban a szervezet formális struktúráihoz, szabályaihoz, szerepeihez és intézményi önmeghatározásához kapcsolódik, míg a közösségi identitás az informális kapcsolatokból, közös értékekből, tapasztalatokból és a „mi"-tudatból épül fel.[30]

27 Kende Péter: *Államiság a kommunizmus után – Kende Péter válogatott művei.* Pozsony, 2013. Kalligram, 65. p.
28 Gellately, Robert: *Lenin, Sztálin és Hitler: a tömeggyilkos diktatúrák eredete.* Pécs, 2013. Alexandra, 735. p.
29 Gümplová, Petra: Az erkölcs mint politikai probléma. In Kovács Kriszta – Tóth Gábor Attila (szerk.): *Lehetséges. Kis Jánosnak tanítványaitól.* Pozsony, 2013. Kalligram, 146. p.
30 Vö. Szécsi Gábor – Tóth I. János (szerk.): *Kulturális identitás a glokalizáció korában. Az identitás kulturális és politikai kérdései.* Budapest, 2024. Gondolat.

Demokratikus viszonyok között a szervezeti és a közösségi identitás között nagyobb lehet az átjárás: a szervezet a közösség önszerveződésének és közös identitásának intézményesült formájaként működhet. Autoriter vagy kevéssé demokratikus viszonyok között viszont megnőhet a távolság a közösség informális identitása és a szervezet által előírt, formális identitás között. Ilyenkor a szervezeti identitás nem feltétlenül a közösség identitásának kifejeződése, hanem annak részben külsőleg meghatározott, intézményesített és ellenőrzött változata.

A magyar jogásztársadalom 1948 és 1989 közötti története ebből a szempontból különösen érdekes. A korszak egyik lényeges sajátossága éppen az lehetett, hogy a jogászi közösség autonóm, szakmai és informális identitásának rovására fokozatosan megerősödött a szervezeti, intézményi és politikailag meghatározott identitás. A Magyar Jogász Szövetség ebben az értelemben nem pusztán a jogászok szakmai szervezete volt, hanem a jogásztársadalom állami és pártpolitikai integrációjának egyik intézményes kerete is. Mindenesetre a történeti tapasztalatok szerint a hatalomkoncentráció és az egyéni/közösségi identitás dinamikája fordítottan arányos.

A rendszerváltozást követően ezért nem egyszerűen egy szervezet politikai orientációjának megváltozásáról beszélhetünk. Mélyebb folyamatként értelmezhető a szervezeti és a közösségi identitás viszonyának újrarendeződése is: annak lehetősége, hogy a szervezet ismét inkább a szakmai közösség autonóm identitását fejezze ki, mintsem egy kívülről meghatározott identitást közvetítsen felé.

Ebből a szempontból a rendszerváltozás egyik dimenziója az is lehet, hogy a jogásztársadalom képes-e a korábbi, erősen szervezetközpontú identitásstruktúrát egy olyan egyensúlyi helyzettel felváltani, amelyben a formális szervezeti identitás és az informális közösségi identitás egymást erősíti, nem pedig egymással szemben áll.

Egy fontos elméleti megjegyzés még hozzá tehető: a „szervezeti identitás" és a „kollektív identitás" helyett bizonyos helyeken inkább a „közösségi identitás" kifejezés használandó. A kollektív identitás ugyanis tágabb kategória: maga a szervezeti identitás is felfogható a kollektív identitás egy sajátos, intézményesült formájaként. Másképpen: a Jogász Egylet, illetve a Jogász Szövetség a jogászi professzionalizáció történeti folyamatának legmagasabb szintje, az érdekképviseleti identitás tárgyiasult megjelenítése.

Ennek alapján egy hármas fejlődési modell is kirajzolható:

egyéni identitás > közösségi identitás > szervezeti identitás,

amelynek a történeti kérdése az lehet, hogy milyen irányban és milyen mechanizmusokkal tolódik el az egyén–közösség–szervezet viszonya. A szocialista korszakban a folyamat lényegében a szervezeti pólus felé közeledett, 1989 után pedig az a kérdés, hogy visszaáll-e valamilyen kiegyensúlyozottabb, kölcsönös kapcsolat. Erik H. Erikson amerikai szociálpszichológus éppen ennek a hármas komponensű identitásviszonynak a kapcsolatrendszerében látja a személyesség és a közösségiség dinamikáját: „Az identitás: személyes azonosság és folyamatosság szubjektív érzésének megléte, amely egy közös világkép azonosságában és folyamatosságában való hittel párosul."[31] Ha igaz, hogy a magyar jogászság történetének legmélyebb válságát az 1948–1956 közötti időszak jelentette, akkor ez éppen annak a törésnek a következménye, amely a személyes azonosság és a közös világkép helyreállíthatatlannak tűnő inkonzisztenciájából adódott.

31 Erikson, Erik H.: Identitásválság önéletrajzi vetületben. In Erikson, Erik H.: *A fiatal Luther és más írások*. Budapest, 1991. Gondolat, 14. p.

Figyelemre méltó az a társadalomtudományos – főként politikai pszichológiai, társadalomlélektani – kihívás, amely a szinte egyetlen német generáció egyéni, kollektív, szervezeti identitásváltozásait kívánta hozzárendelni az elmúlt száz év nagy történeti, politikai fordulópontjaihoz. Németország ugyanis a 20. század során öt alkalommal élt át radikális értékátrendeződést, egyéni és közösségi identitásváltást, rendszerváltást, amelyek során a monarchiából törékeny (weimari) demokrácia, majd totalitárius diktatúra, megszállt övezet, megosztott államszerkezet, végül pedig egy egységes, demokratikus nagyhatalom jött létre.[32]

Tény, hogy a társadalom egészének totális szovjetizálása éveken át részletesen (és rejtve) kidolgozott mesterterv mentén zajlott, a rendelkezésre álló (és részben még feldolgozásra váró hazai és külföldi) levéltári iratok alapján egyre pontosabban látható folyamat. „A szovjet katonai megszállás, a jóvátételi terhek, a magyarországi Szövetséges Ellenőrző Bizottság szovjet dominanciája, a szovjet állambiztonsági szervek operatív egységeinek tevékenysége olyan tényezők voltak, amelyek hosszú évtizedekre alapvetően meghatározták a magyar társadalom és gazdaság fejlődését. Mindezek következtében a magyar–szovjet viszonyt nem lehet hagyományos diplomáciai kapcsolatként bemutatni. A két ország közötti viszony azért is »különleges« volt, mert a szovjet vezetés a befolyását biztosítani hivatott magyarországi intézményei (szovjet nagykövetek, tanácsadók) révén teljes áttekintéssel rendelkezett a magyarországi politikai, gazdasági, kulturális élet egészéről, és »tanácsok«, »ajánlások« (esetleg nyílt utasítás és politikai nyomásgyakorlás) formájában befolyásolta a belpolitikai döntéseket is. Az eddig nyilvánosságra került szovjet források alapján túlzás nélkül állítható, hogy sem a koalíciós időszak belpolitikai történéseinek többsége, sem a későbbi évek története nem vizsgálható a magyar–szovjet kapcsolatrendszer összefüggéseinek ismerete nélkül."[33]

Mielőtt témánk alapkérdésére, a Magyar Jogász Szövetség, a jogásztársadalom és a politikai hatalom négy évtizedes, nagy amplitúdójú kapcsolatának a vizsgálatára rátérnénk, szükséges – a fent említett autoritással jellemezhető – történeti háttér leglényegesebb összefüggéseit megvizsgálni, amelyek olykor meglepő fordulatai ellenére bizonyos kontinuitással állíthatják elénk a korszak legjellemzőbb vonásait.

32 Mitscherlich, Alexander – Mitscherlich, Margarete: *Die Unfahigkeit zu trauern*. München 1988. Piper Verlag. Lásd Révész Béla: *Források a politikai pszichológia tanulmányozásához*. Szeged, 2001. JATEPress, 126–130. p.

33 Baráth Magdolna: *A Kreml árnyékában. Tanulmányok Magyarország és a Szovjetunió kapcsolatainak történetéhez, 1944–1990*. Budapest, 2026. Gondolat, 7. p.

Környezetrajz 1.

A második világháború utáni globális átrendeződés elsősorban az európai régió viszonyait érintette, ezen belül pedig a Vörös Hadsereg frontvonala mögötti régió állt ez érdeklődés középpontjában. Abban, hogy melyek is az új rendszer „napirendjén" szereplő fő kérdések, figyelemre méltó nézetazonosság uralkodott. Mindenki egyetértett abban, hogy változtatásra szorul a politikai szerkezet, amelynek autokratikus elemei visszaszorítandók, demokratikus intézményei tartalommal töltendők meg; hogy a társadalmi igazságosság eszméje, a szociális, sőt szocialista gondolat a társadalompolitika homlokterébe kerül; hogy demokratizálni kell a közigazgatást; hogy az anakronisztikus földbirtokszerkezetet (gyökeres vagy korlátozott) földreformmal kell átalakítani; hogy a gazdaság általános modernizációra szorul, s ennek egyik fő tényezője a gazdaságba aktívan beavatkozó, irányokat szabó, sőt tervező állami gazdaságpolitika lesz; hogy meg kell reformálni a közoktatás rendszerét, és így tovább.[34] Az itteni értelmezés szerint a „népi demokrácia" olyan politikai struktúra, amely egyszerre felel meg a szovjet biztonsági igényeknek és a jaltai felhívás követelményeinek. Az előbbit a helyi kommunista pártok Moszkvában megtervezett parlamenti és kormányzati túlsúlya és egyes fontos pozíciók (elsősorban a belügy és a közigazgatás) kommunista kézben tartása biztosította. A másodikat az egyelőre csak ideiglenesen létrehozott koalíciók, amelyek reprezentálták valamennyi demokratikus párt részvételét a politikai életben. A Magyarországon 1944. december 21-én létrejött és az 1945. november 4-i választásokig fennálló rendszer teljes mértékben megfelelt ennek a követelménynek. Így tehát a „népi demokrácia" erre az átmeneti időszakra érvényes kategória, amely végül kényszerű lehetőséget biztosított a szovjet típusú rendszerre való áttérésre.

Más vonatkozásban viszont látható, hogy a „népi demokrácia" nem magyar sajátosság volt, hanem a szovjetizálódó kelet-közép-európai országok közös politikai-jogi konstrukciója. Magyarország azonban sajátos változatot alakított ki, főként az 1945–1948 közötti átmenet módjában. A közös kelet-európai modellben Lengyelország, Csehszlovákia, Románia, Bulgária és Magyarország kezdetben egyaránt többpártrendszerű, koalíciós rendszerként jelent meg, miközben fokozatosan épült ki a kommunista párt vezető szerepe.[35] Ebben kommunista-marxista értelmezésben a népi demokrácia a fasizmus leverése után létrejött, „antifasiszta és demokratikus" átmeneti államforma, amely a munkásosztály és a dolgozó parasztság szövetségére épült, majd fokozatosan vezetett át a proletárdiktatúrához, illetve a szocializmushoz. Magyarországon ezt kezdettől fogva az igazi demokratikus fejlődés útjaként állította be a kormánypropaganda.[36]

Nem kis bizakodásról mutatott példát a Magyar Jogászegylet, amikor 1947-ben megjelentette *Jogászegyleti Szemle* címmel az egyelőre 1–4. összevont számát tartalmazó új folyóiratát. Ekkor még nem volt előre látható, hogy a szintén négy

34 Vö. Rainer M. János: *Nagy Imre. Politikai életrajz. 1896–1953.* 1. kötet. Budapest, 1996. 1956-os Intézet, 246. p.

35 Az egyes országok tükörfordítást használtak a népi demokráciára: народная демократия: demokracja ludowa, Volksdemokratie, ľudová demokracia.

36 Révai József: *A magyar népi demokrácia jellege és fejlődése.* Budapest, 1950. Szikra, 14. p.

JOGÁSZEGYLETI SZEMLE

KIADJA A MAGYAR JOGÁSZEGYLET
(Budapest, V., Kossuth Lajos-tér 12 sz. I. em. 9. Telefon: 122-003)
Felelős kiadó: DR. MÓRA MIHÁLY V., Személynök-utca 9. Tel.: 203-230.
A MAGYAR JOGÁSZEGYLET TAGJAI TAGILLETMÉNYKÉNT KAPJÁK

Impresszum a *Jogászegyleti Szemle* 1947. évi 2. számából.

számot tartalmazó 1948-as évfolyam egyben már a búcsúpéldánya lesz a folyóiratnak. A sajtópiaci merészségnél viszont nagyobb bátorságról tett tanúbizonyságot, hogy az első számban közölték Rudolf Lóránt pécsi professzornak a Magyar Jogászegylet hiteljogi szakosztályának 1946. évi október hó 11-én megtartott ülésén elmondott előadását a magyar szénbányák államosításának jogi vonatkozásairól. Normális körülmények között nem lenne szenzáció, ha egy kutató közzé teszi saját meggyőződésének tanulságait, még ha ez polemizál is a politika aktuális álláspontjával. Rudolf Lóránt viszont bevezető szavaiban – korfestő stílusban – arra hívta fel a figyelmet, mi a rendkívüli oka a még a szakmában is periferikusnak tűnő téma következtetéseinek gyors közzétételében: „Amidőn arról az egész különlegesen megtisztelő meghívásról értesültem, hogy a hiteljogi szakosztály alakuló ülésén előadást tartsak, első elhatározásom az volt, hogy egy teljesen elvont, elméleti síkú tárgyat választok, mert úgy éreztem, hogy ez felelne meg legjobban annak a magas színvonalnak, amelyet közéletünkben a Magyar Jogászegylet betölt. De rövidesen megváltoztatta ezen első elhatározásomat korunknak sürgető szelleme, amely csak azt engedi meg, hogy az absztrakt tudománnyal ma még kizárólag íróasztalunk mellett foglalkozhassunk, de a nyilvánosság előtt közvetlenül csupán azokat a kész alkotásokat vitassuk meg és ismertessük, amelyek küzdelmes, nehéz életviszonyunk rendezésére egy kiegyensúlyozottabb élet kialakítására hivatottak.”[37]

A „nehéz életviszonyok” elsősorban a taglalt témának, azaz az államosítás jogi struktúrája vizsgálatának szólt. Ekkoriban a sajtó már tele volt a hároméves terv, és az ennek alapjául szolgáló magántulajdon/állami tulajdon váltás nagyszerűségének a bemutatásával. Rudolf professzor viszont arra is vette a bátorságot, hogy a jogi okfejtései előtt a törvény miniszteri indokolásának, a Függetlenségi Frontba tömörült pártok megnyilatkozásainak és a parlamentben elhangzott felszólalások alapján összefoglalja a szénbányák államosításának törvény-

37 Rudolf Lóránt: A magyar szénbányák államosításának jogi vonatkozásai. *Jogászegyleti Szemle,* 1947. 1–4. sz. 63. p.

hozói indokait. Megállapítása már az első soraiban is meggyőzőnek tűnik: „A törvényhozót elsősorban politikai célkitűzés vezette."[38]

A „szovjetizáció" felől nézve a népi demokrácia nem más, mint a szovjet politikai modell fokozatos kelet-európai átvétele. Ebben a felfogásban az 1945–1947-es pluralista időszak inkább átmeneti szakasz, amelyet a kommunista hatalomátvétel és az intézményi felszámolás követett. Magyarország esetében 1945 után még jellemzően demokratikus politikai rendszer működött, de 1948-ra ez már lényegében megszűnt. Az átmenet egyre riasztóbb sebességének és a „megállt az idő" együttes létezése a már említett korabeli példával is illusztrálható, ugyanis Rudolf Lóránt előadásában nemcsak a nehéz életviszonyok rendezésére, hanem a kiegyensúlyozottabb élet kialakítására is utalt.

A „kiegyensúlyozottabb élet" álma – szinte beteljesítve a professzor gyanakvását – hamarosan szertefoszlott. Négy évvel később immár a Jogász Szövetség kezébe került *Jogtudományi Közlöny* indított támadást azon vidéki jogászprofesszorok ellen, akik „gyakran távoltartják magukat a vitáktól. Mivel indokolható pl. az, hogy három jogi karunk gazdasági jogi professzora, Túry Sándor Kornél, Perbíró József és Rudolf Lóránt egyáltalán nem hallatták szavukat (legalábbis írásban nem) az ő szakmájukat legközelebbről érdeklő kérdésben?"[39] Időközben az is kiderült, mitől vált politikailag érzékeny témává a gazdasági jog problémája. 1948-ban ugyanis, a Magyar Jogász Szövetség első, Hévízen megrendezett vándorgyűlése programjában eredetileg szerepelt egy önálló „gazdasági jogi" szekció. A szovjet delegációt vezető Borisz Manykovszkij professzor azonban határozottan figyelmeztette a magyar vendéglátókat: a Szovjetunióban a gazdasági jogot mint „trockista, szocializmusellenes irányzatot" már az 1930-as évek végén elvetették és felszámolták. A figyelmeztetés hatására a magyar jogalkotás és jogtudomány évtizedekre kénytelen volt elvetni az önálló gazdasági jogág koncepcióját, helyette a gazdasági kapcsolatokat is a *Polgári törvénykönyv* (Ptk.) keretein belül maradó „tervszerződésekkel" szabályozták.[40]

A koalíciós rendszer átmenetiségére figyelemmel a népi demokrácia nem eleve kommunista diktatúra, hanem a sajátos koalíciós rendszerben a kommunisták fokozatosan szerezték meg a döntő pozíciókat. Ez ad különös jelentést a „fordulat éve" történetének.

A népi demokrácia társadalomtörténeti vonatkozásait emeli ki az az interpretáció, amelyben a hangsúly nem egyszerűen a kommunista hatalomátvételen van, hanem a társadalmi és intézményi viszonyok átalakításán: a tulajdon, az egyesületek, a közigazgatás, a szakmai autonómiák és a civil társadalom radikális megváltoztatásán. A korábbi önkormányzati és társadalmi struktúrák felszámolása pontosan megfigyelhető volt vidéken is.

A kelet-európai országokban szinte prioritást élvezett a kérdés elemzése, hogy vajon szovjet típusúnak tekinthető-tekintendő-e a népi demokrácia, esetleg polgári természetű, vagy éppen az átmenetisége állandósul. Természetesen a szovjet válasz volt a megnyugtató beszámítási pont a politika és a különféle szaktudományok számára is. Egy 1947-ben megjelent könyv például – a szükséges tekintélyelvű hivatkozásokkal – vezérfonalat kínált a megfejtéshez:[41]

38 Uo. 64. p.

39 Vita a magyarországi gazdasági jog kérdéséről. *Jogtudományi Közlöny,* 1951. 9. sz. 506. p.

40 Verebics János: A szovjet polgári jog és hatása az alakulóban lévő magyar civilisztikára, 1948–1951. *Állam- és Jogtudomány,* 2017. 3. sz. 45–72. p. (Nem felejthető személyes élmény, hogy Szegeden a hetvenes évek első felében, ha polgári jogi előadásán Kemenes professzor úr megemlítette Venediktov nevét, általános volt a gyanú, hogy valamilyen nagy titok lapul ennek a háttérben. Főleg, hogy Jevgenyij Pasukanisz a vita során koncepciós perek áldozata lett.)

41 Halfina, R. O. – Ljevin, I. D. – Sztrogovics, M. Sz.: *Az általános állam- és jogelmélet alapjai.* Budapest, 1949. Hirlap-, Szaklap- és Könyvkiadó Rt.

„A második világháború után a szovjet hadsereg által felszabadított kelet- és délkelet-európai népek sajátos jellegű demokratikus államokat alkottak, amelyek következetes népi demokratizmust valósítanak meg (Magyarország, Lengyelország, Csehszlovákia, Bulgária, Albánia, Románia). »Új államtípus teremtődött meg: a népköztársaság, amelyben a hatalom a népé, a nagyipar, a közlekedés és a bankok az államéi és az állam vezető ereje a lakosság dolgozó osztályainak szövetsége, élén a munkásosztállyal. Végeredményben ezeknek az államoknak népei nemcsak megszabadultak az imperializmus nyomásától, hanem lerakják a szocialista fejlődés útjára való átmenet alapjait.«[42] *Ilyen módon ezeknek az államoknak szociális alapja a dolgozó osztályoknak – a munkásoknak, parasztoknak és az értelmiségnek – szövetsége, miközben mérhetetlenül megnőtt a munkásosztály tekintélye és befolyása a nép körében. A népi demokratikus államok ideálját a következő sajátságokkal jellemzik.*

1. Hatalmon a munkások, parasztok, kisiparosok és értelmiségiek széles tömegeit tényleg képviselő pártok vannak. Nagy szerepet játszanak a kommunista pártok. »A kommunisták befolyása azért nőtt meg, mert a fasizmus uralmának nehéz éveiben Európában a kommunisták megbízható, bátor, önfeláldozó harcosoknak bizonyultak a fasiszta rezsimmel szemben, a népek szabadságáért vívott harcban.«[43]

2. A félfeudális földtulajdon és a monopóliumok formájában jelentkező reakció szociális bázisát felszámolva és a néptömegek létfeltételeit megjavítva messzemenő szociális reformokat valósítanak meg. Idetartozik a földbirtokreform, a kapitalista monopóliumok megszüntetése, a nagy és középipar államosítása stb. E reformok eredményeképpen megteremtődik az egész népet illető állami tulajdon alapja.

3. Az államformát illetően következetesen demokratikus intézmények teremtődnek, mint pl. a hatalmi szervek választás útján való megalakulása, a visszahívás joga, a népképviselet teljhatalma stb.

4. A nemzetiségi kérdések demokratikus megoldást nyernek.

5. Megtörténik az államapparátusnak, a hadseregnek, az iskolának, a sajtónak, a kultúréletnek stb. következetes demokratizálása."[44]

Amint korábban, úgy még a hetvenes években is a pártkongresszusok útmutatásai nyomán sikerült a népi demokráciákat a „helyükre tenni": *„Ami a szocialista állam és a szocialista jog kérdéseit illeti, e tekintetben kiemelkedő jelentősége volt a Szovjetunió Kommunista Pártja XXII. kongresszusának és különösen az SZKP ott elfogadott programjának, amely feltárta a szocialista állam és jog átmenetének útját a kommunizmusba. Az egyes népi demokratikus országok kommunista és munkáspártjainak kongresszusai megvilágítják az adott népi demokrácia államának és jogának főbb sajátságait és fejlődésének fő irányát; e tekintetben hadd utaljunk példaképpen a Magyar Szocialista Munkáspárt kongresszusaira, illetőleg azok határozataira. A kommunista és munkáspártok 1957, 1960 és 1969. évi moszkvai tanácskozásai feltárták az imperialista állam és jog alakulásának fő tendenciáit a jelen történelmi szakaszban, elemezték az újonnan függetlenné vált államok jellegét; a tanácskozások pedig általánosították a szocialista országok államának és jogának fejlődésével kapcsolatos elméleti értékű tapasztalatokat is."*[45]

42 Zsdanov: A nemzetközi helyzetről, a *Pravda* 1947. október 22-i számában.

43 Sztálin: *Beszélgetés a »Pravda« levelezőjével Churchill 1946. március 13-i beszédével kapcsolatban.* 1946. Állami, Politikai Kiadó, 12. p. (oroszul).

44 Halfina–Ljevin–Sztrogovics 1949.

45 Antalffy György – Samu Mihály – Szabó Imre – Szotáczky Mihály: *Állam- és jogelmélet.* Budapest, Tankönyvkiadó, 76. p.

A szovjet eredetű sillabusz szerepe annál inkább is megnőtt a későbbiekben, mivel a Jogász Szövetség egyre intenzívebb külpolitikai jellegű tevékenységet fejtett ki. Ezek többsége azon nemzetközi szervezetek keretein belül zajlott, amelyek a Béke Világtanács, a Demokratikus Jogászok Világszervezete és hasonló elnevezésű, többnyire szovjet irányítás, befolyás alatt álló szervezetként működtek. A világpolitikai események követése, illetve az ezekre történő reakció általában a Magyar Békeszövetségen, esetleg a Népfonton keresztül történt, de ezek természetesen a Külügyminisztérium, illetve a pártközpont Külügyi Osztályának kezdeményezéseit hajtották végre. A hidegháború alatt a békemozgalmak fő témái az atomfegyverek tiltása, a leszerelés, a katonai blokkok szembenállásának enyhítése, a „békeharc" és a fegyverkezési verseny megállítása voltak. Ezek a csoportok Nyugaton független civil tiltakozásokként, Keleten pedig államilag irányított propaganda-szervezetekként működtek.[46]

Az érdeklődés középpontjában az 1950-es évek elejétől a koreai helyzet állt. A koreai háború 1950. június 25-étől 1953. július 27-éig tartott, ez volt a hidegháború első nagy fegyveres konfliktusa. Észak-Korea a szovjet és kínai kommunista erők támogatásával támadta meg a nyugati szövetségesek által védett Dél-Koreát. A harc végén – mindmáig hatályban lévő – fegyverszünet született. A Jogász Szövetség ideológiai elkötelezettsége szinte mindennapi megszólalásra késztette:

„Ránk, magyar jogászokra intő figyelmeztetésként kell hassanak a Koreában folyó események, hiszen a szomszédságunkban is találunk az USA láncos kutyáiból. A Tito-fasiszták ugyanazon dolgoznak, amin a Li-Szin-Man-klikk és ügynökeik Dél-Koreában, szövetkezve a jobboldali szociáldemokratákkal és a reakcióval, igyekeznek szabotálni békés építő munkánkat. A világ békeszerető népei minden országban harcolnak a koreai népért. A békealáírások százmilliói kiáltják az agresszorok felé: »El a kezekkel Koreától!«"[47]

„A Koreában és másutt elkövetett gyilkosságok tettesei ugyanúgy meg fognak bűnhődni, akár a náci gyilkosok Nürnbergben. A különbség csak annyi lesz, hogy az új tárgyaláson már nem lesznek olyan államok, amelyek gyilkosokat védenek!"[48]

„A Demokratikus Jogászok Nemzetközi Szövetsége Tanácsa, amely az egész világ békéért harcoló jogászait képviselte, 1950. november 23-án és 24-én Varsóban tartott ülésében feltétel nélkül magáévá tette a Béke Hívei Második Világkongresszusa által megszavazott határozatokat és csatlakozott ahhoz a felhíváshoz, amelyet a Kongresszus a világ minden népéhez intézett."[49]

„Az amerikai hadsereg barbár bombázásaival végrehajtott koreai, amerikai agresszió megszüntetését, a városok és falvak esztelen lerombolásával és a polgári lakosság kiirtásával járó koreai háború haladéktalan megszüntetését és minden idegen csapatnak ebből az országból való kivonását, a koreai kérdés békés rendezését, a Koreában elkövetett bűncselekmények megtorlását, a bűncselekmények szerzőinek, különösen MacArthurnak[50] *a felelősségre vonását."*[51]

46 Az 1945 és 1989 közötti Magyarországon miként használták a béke fogalmát, mit értettek alatta, kivel, mivel szegezték szembe, milyen manipulációs célokat szolgált vagy éppen milyen mélyebb társadalmi igények váltak kifejezhetővé e gyakran használt és átpolitizált fogalom alatt. Lásd *Betekintő,* 2026. 3. sz.

47 Bogár András: A nemzetközi jog sárbatiprói. *Jogtudományi Közlöny,* 1950. 15–16. sz. 445–447. p.

48 A békeharc élén – az agresszorok ellen! *Jogtudományi Közlöny,* 1950. 19–21. sz. 557–558. p.

49 Sarlós Márton – Weltner Andor: Varsó. *Jogtudományi Közlöny,* 1951. 1. sz. 8. p.

50 Douglas MacArthur tábornok a koreai háború elején az ENSZ-csapatok főparancsnoka.

51 Sarlós–Weltner 1951. 9. p.

„A Wall Street háborús gyújtogatói Koreában már áttértek a közvetlen agresszióra azzal a céllal, hogy vérbefojtsák Ázsia népeinek nemzeti felszabadító mozgalmát és Ázsia országait szovjetellenes támadás színterévé tegyék."[52]

Sztálin elvtárs ezt írta Koreai Népi Demokratikus Köztársaság miniszterelnökének: *„Kívánom, hogy az országa függetlenségét hősiesen védelmező koreai nép sikeresen fejezze be hosszú évek óta tartó küzdelmét az egységes, független, demokratikus Korea megvalósításáért."*[53]

Hasonlóképpen állandó célpont a Sztálinnal szakító Tito személye is.

„A Tájékoztató Iroda 1948. júniusi határozata óta és különösen a Rajk- és Rosztov-perek után a Tito-banda tevékenységét a kommunista pártok vezetői, de a haladó politikusok, sőt végül elszólásaikkal maguk az imperialisták is, nem utolsó sorban pedig a titoista vezetők beszédeikben a napnál világosabban leleplezték magukat a közvélemény előtt."[54]

„Börtönben ül még André Stil elvtárs, nyomorultul pusztulnak népük legjobb hazafiai Tito fasiszta börtöneiben, Franco fegyházaiban, a görög haláltáborokban, vezető kommunista elvtársaink vannak letartóztatva Truman fegyintézeteiben."[55]

Az említett „görög haláltáborok" önálló témakörként is megjelent a Jogász Szövetség tiltakozási listáján, főleg, hogy az a görög polgárháború utáni politikai menekültek ezrei találtak otthonra Magyarországon („Görögfalva", „Beloiannisz").[56]

„A magyar jogászok mély megdöbbenéssel értesültek arról, hogy a Plasztirasz-kormány, amely

A BÉKE BÁTOR HARCOSA

Nikos Belojannisz, a Görög Kommunista Párt Központi Bizottságának tagja, akit a monarchofasiszták börtönbe vetettek és társaival együtt ki akarnak végezni. A nemzetközi tiltakozás és a görög békeharcosok bátor küzdelme egy alkalommal már megmentette Belojannisz elvtárs életét, a monarchofasiszták azonban újra bíróság elé akarják állítani.

„Nikos Belojannisz". [*Szabad Ifjuság,* 1951. (január 19.) 23. sz. 4. p.; AÚ]

52 Karin, A. A.: A marxista-leninista tanfolyam jelentősége a jogi oktatás szempontjából. *Jogtudományi Közlöny,* 1951. 2–3. 85. p.
53 Volcskov, A. F.: Az amerikai agresszió Koreában. *Jogtudományi Közlöny,* 1951. 4. sz. 196. p.
54 Vas-Zoltán Péter: Rákosi elvtárs tanítása és a nemzetközi jogászok feladatai. *Jogtudományi Közlöny,* 1952. 5. sz. 197. p.
55 Jacques Duclos ügye – a békeharc újabb győzelme. *Jogtudományi Közlöny,* 1952. 6. sz. 242. p.
56 A Magyarországra a görög polgárháború befejezése után, 1949–1950 folyamán érkező görögországi menekülteket a magyar kormányzat zárt kolóniákban telepítette le Budapesten, illetve a számukra felépített településen, Görögfalván (1952-től Beloiannisz) és a nagyobb ipari városokban. Lásd Vincze Xenia: *Az első 70 év. Beloiannisz falu története (1950–2020).* Budapest, 2026. Görög Intézet.

az elmúlt év novemberében a haladó világ példátlan erővel megnyilvánuló tiltakozása miatt kénytelen volt felfüggeszteni Beloiannisz és a többi görög hazafi halálos ítéletét, most újból a vádlottak padjára hurcolta az elnyomott görög nép rettenthetetlen szabadságharcosait, hogy megszabaduljon félelmetes ellenfeleitől."[57]

„A Magyar Jogász Szövetség nagygyűlése a Nikosz Beloiannisz és a görög nép szabadságának és a világ békéjének több más hős harcosa ellen hozott gyilkos ítélet megrázó hatása alatt hallgatta meg azt a jelentést, amelyet a Magyar Jogász Szövetség kezdeményezésére akadémikusokból, a magyarországi egyetemek jogi karainak dékánjaiból és professzoraiból, az ügyvédi kamarák jelenlegi és régebbi vezetőiből, a tudományos intézetekben működő nemzetközi jogi és büntetőjogi szakértőkből, valamint a magyar jogászok tömegszervezetének, a Magyar Jogász Szövetségnek és a Demokratikus Jogászok Nemzetközi Szövetségének magyarországi funkcionáriusaiból alakult bizottság terjesztett a nagygyűlés elé a Nikosz Beloiannisz és hős társai ellen folytatott gyilkos hajszáról."[58]

Ugyanekkor az Egyesült Államokban is éber figyelemmel kísérte az emberi jogok sérelmeit egy másik Magyar Jogász Szövetség, csak éppen azokra az esetekre tekintettel, amelyeknek „a kommunista parancsuralom alatt álló Magyarországban élő jogászok nem adhatnak hangot". Az Amerikai Szabad Magyar Jogász Szövetség New York-i közgyűlésének nyilatkozata azért figyelemre méltó, mert a hidegháborús propaganda túlzásait messze meghaladó tényszerű beszámolót nyújtott az emigráns magyaroknak az amerikai magyar jogászélet eseményeiről:

„Az Amerikai Szabad Magyar Jogász Szövetség 1961. június 22-én tartotta évi közgyűlését New Yorkban, Dr. Varga László ügyvéd, a magyar Parlament volt tagja, a Jogász Szövetség elnöke vezetése alatt. A megjelentek üdvözlése után elnöki megnyitójában Dr. Varga László azokat a gondolatokat foglalta össze, amelyeknek a kommunista parancsuralom alatt álló Magyarországban élő jogászok nem adhatnak hangot. A Szabad Magyar Jogász Szövetség fő feladatának tekinti, hogy a Magyarországon történt s az emberi jogokat sértő intézkedéseket és gyakorlatot az illetékes nemzetközi szervekhez, elsősorban az ENSZ Közgyűléséhez, a magyar ügy vitelével megbízott Sir Leslie Munrohoz továbbá a Nemzetközi Jogász Szövetséghez eljuttassa.

A Szövetség külön súlyt helyez arra, hogy mindazokat az adatokat, amelyekkel a magyarországi kommunista rendszer megsérti a magyar békeszerződésben, az ENSZ alapokmányában foglalt kötelezettségeit, továbbá azokat az embertelenségeket melyet különösen a fiatalkorúakkal szemben elköveti – jelentésekben és memorandumokban összegezze s a többi jogász szervezetekhez is eljuttatva, mindezeket a szabad világ előtt részleteiben ismertesse.

Dr. Varga befejező szavaiban kérte a szabad világ magyar jogászait, hogy minden szakmai tudásukat latbavetve segítsék továbbra is nagy munkájában a Szabad Magyar Jogász Szövetséget.

A továbbiakban Dr. Borsányi Barna, az 1956-os forradalomban résztvett fiatal magyar ügyvéd terjesztette elő főtitkári jelentését.

A közgyűlés a felmentést a régi vezetőségnek megadva, elismerését fejezte ki az elvégzett munkáért. Az Amerikai Szabad Magyar Jogászok Szövetségének 1961. évre megválasztott tisztikara:

57 A Magyar Jogász Szövetség tiltakozása Nikosz Beloiannisz és társai perének újrafelvétele ellen. *Jogtudományi Közlöny,* 1952. 2. sz. 43. p.
58 A magyar jogászok tiltakozása Nikosz Beloiannisz törvénytelen elítélése ellen. *Jogtudományi Közlöny,* 1952. 3. sz. 132. p.

Elnök: Dr. Varga László
Alelnök: Dr. Weber Tibor
Főtitkár: Dr. Borsányi Barna
Ügyész: Dr. Márk Béla
Pénztáros: Dr. Láczay Ervin
Ellenőrök: Dr. Dániel Tibor Dr. Ónody Dezső
Választmányi tagok: Prof. Berend Béla, Dr. Jenei Nándor, Dr. Mikófalvy Lajos, Dr. Moor Artur, Dr. Németh Imre Dr. Megyessi Árpád, Dr. Nyári Miklós Dr. Torzsay Biber Gyula, Prof. Váli Ferenc
T. elnök: Dr. Nagy Vince.
A tisztújítás után az ismételten elnökké választott Dr. Varga László emelkedett szólása, megköszönve a felé áramló bizalmat s a jövő munkáról adott ismertetést. A jelenlegi világpolitikai légkörben folyamatosan lehet kérdéseinket napirenden tartani. Ehhez azonban a Szövetségnek frissen és gyorsan kell reagálni az eseményekre. A korszellem a közelmúlt nagy politikai eseményeit s a jövő útját is meghatározza. A kongói ügy – az afrikai nemzetek állammá alakulása, két olyan érv, amely a Szabad Magyar Jogász Szövetség munkájának fő motívumát kijelöli. S ezek: a szovjet megszállás, a kolonializmus és az önrendelkezés kérdése.
Ennek érdekében a közgyűlés elé határozatot terjesztett s széleskörű vita és hozzászólás után a Közgyűlés két deklarációt szavazott meg. Az elsőt a kolonializmussal kapcsolatban, amely így hangzik: »Az Egyesült Nemzetek Közgyűlése 1960. december 14-én 89 szavazattal határozatot hozott a kolonializmus ellen és a népek önrendelkezési joga mellett. A határozat (A Res 1514-XV) többek között kimondja, hogy:
'...Minden népnek joga van az önrendelkezési joghoz, amelynek alapján politikai helyzetét, gazdasági szociális, kulturális fejlődését szabadon dönti el...'
Ennek az elvnek gyakorlása folytán az Egyesült Nemzetek megalakulása óta több mint 30 olyan nemzet lett a világszervezet tagjává, amelyek önálló állami életet még nem éltek. Ugyanakkor a Szovjetunió, amely a fenti UN-határozat kezdeményezője volt, a második világháború után

„A Jogász Szövetség elnöke, dr. Varga László a bálelnöknővel, Viczián Évával és dr. Viczián Bélával." Jogászbál a New York-i Magyar Házban 1974-ben. [L. M.: Nem ütik a jogászt agyon! *Képes Magyar Világhíradó,* 1974. (április 1.) 4. sz. 39. p.; AÚ]

olyan nemzeteket fosztott meg önrendelkezési joguk gyakorlásától, amelyek századokon át önállóak voltak.
A Szovjetunió a Vasfüggöny mögött kiépítette a modern kolonializmust. E szovjet fajtájú kolonializmusban a szabad világ megtévesztésére kormányok is működnek, melyek a régi kolonializmusban nem voltak. Ez a látszat azonban nem téveszt meg bennünket és megállapítjuk, hogy: kolonializmus, ha egy idegen hatalom katonai megszállása, vagy politikai befolyása egy népet önrendelkezési jogának gyakorlásától megfoszt.

A magyar nép a második világháború után háromszor választott. 1945-ben 1947-ben és 1956-ban történelmének legszebb megnyilatkozásával – a forradalommal.
Mindhárom esetben országa függetlensége, szabadsága és demokratikus intézmények mellett döntött. A magyar népnek mind a három akaratnyilvánítása a szovjet fegyveres megszálláson, illetve beavatkozáson bukott el.
Az Egyesült Nemzetek közgyűlése a magyar forradalom ügyében több határozatot hozott, melyekben kiemelte a magyar nép jogos igényét a szabad választások megtartására.
A Jogász Szövetség elhatározta, hogy a szabad világ kormányaihoz, a világ jogász szövetségeihez fordul annak érdekében, hogy emeljék fel szavukat a magyar nép önrendelkezési joga mellett és követeljék, hogy a szovjet csapatok hagyják el Magyarországot és az Egyesült Nemzetek felügyelete mellett tartsanak szabad választásokat.
A második határozatot az elítélt katolikus papok ügyével kapcsolatban hozták, – főbb részei így hangzanak:
»Az Egyesült Nemzetek Közgyűlése a magyar ügyben hozott határozataiban, amelyeket a Közgyűlés több mint háromnegyed része szavazott meg, s több esetben felhívta a rendszer vezetőit, hogy tartózkodjanak olyan intézkedésektől, amelyek a magyar nép alapvető emberi jogait sértik és tartsák tiszteletben az emberi jogokat.«
A letartóztatott és elítélt katolikus papok esetében a rendszer nemcsak az ENSZ határozatait sértette meg, hanem saját törvényeit sem tartotta be. A rendszer 1961. február 8-án tette közzé, hogy több katolikus papot letartóztattak és a tárgyalást csak június elején kezdték meg, holott az 1954 évi I. sz. törvény ilyen hosszú letartóztatásra csak kivételes esetben ad lehetőséget, ami a rendszer hírei szerint ez esetben nem volt meg.
Vád tárgyává tették, hogy a papok az ifjúság részére magánúton hittant tanítottak továbbá, hogy lelki élet művelésére alkalmas könyveket és füzeteket terjesztettek. Sem a hittan magánúton való tanítása, sem pedig vallásos könyvek terjesztése és olvasása nem bűncselekmény az Emberi Jogok Deklarációja szerint, amelynek betartására az ENSZ Közgyűlése a magyarországi rendszer vezetőit felhívta.

*

A Szabad Magyar Jogász Szövetség külön felhívja a világ figyelmét arra a kettős játékra, amelyet a magyarországi rendszer követ. A magyarországi kommunisták ezrével küldik a propaganda füzeteket, könyveket, stb., a szabad világban élő magyaroknak. Ez szerintük megengedett cselekmény, de a magyarországi ifjúságot tisztességes, elmélyült életre tanítani: bűncselekmény.

*

A Szabad Magyar Jogász Szövetség külön beadvánnyal fordul az ENSZ Mandátum Vizsgáló Bizottsághoz és kéri, hogy a magyar delegáció mandátumának elutasítására tegyenek a Közgyűlésnek javaslatot, egyrészt, mert a jelenlegi rendszer nem a nép akaratából, hanem a megszállók kegyéből gyakorolja a hatalmat, másrészt, meg a rendszer vezetői semmi hajlandóságot sem mutatnak a Közgyűlési Határozatok betartására.
A Közgyűlés befejezése után a Szabad Magyar Jogász Szövetség rendezésében tartott kerekasztal konferencián került sor Dél-Amerika politikai és gazdasági helyzetének megvitatására, amelyet Dr. Borsányi Barna főtitkár nyitott meg. A vitát Dr. Nyáry Miklós vezette. Résztvevők voltak: Dr. Gáspár Ödön volt diplomata, az ANCE h. főtitkára, Kiss Sándor a Parasztszövetség volt igazgatója, a magyar Parlament volt tagja, Kovács Imre író a magyar Parlament v. tagja, Dr. Varga László ügyvéd, a magyar Parlament v. tagja, a Jogász Szövetség elnöke."[59]

59 A Szabad Magyar Jogász Szövetség határozatai. *Délamerikai Magyarság,* 1961. (augusztus 3.) 4046. sz. 5. p.

Nem véletlen, hogy a Szabad Magyar Jogászok Szövetségének megválasztott tisztikarából sok név ismerős lehet, hiszen a rendszerváltás idején nemcsak hazajöttek, de aktív szerepet is vállaltak a magyar közéletben, élén Varga Lászlóval.[60]

A hazai belpolitikai – és nem kis mértékben ideológiai – propaganda középpontjába azonban a korszak két alacsony színvonalú diskurzusa állt, amely nem kerülhette el a szövetség figyelmét sem.

A „népi demokrácia" szovjet értelmezését a későbbiekben, részben a bekövetkezett politikai változások nyomán pontosítani igyekezett a kommunista tábor eszmei világa. „A népi demokratikus forradalom sajátossága abban áll, hogy a konkrét történelmi viszonyok között Közép- és Délkelet-Európa országaiban a nagyburzsoázia és a földbirtokosok elleni osztályforradalmi harcot mélyen átszőtte a hitlerista megszállók elleni nemzeti felszabadító harc. [...] A Szovjetunió – katonai-politikai – támogatása nélkül a népi demokratikus forradalom a népi demokrácia országaiban nem juttathatta volna hatalomra a dolgozó tömegeket. [...] A népi demokrácia országai kikerülték az idegen intervenciót és a polgárháborút, mert függetlenségük felett önzetlenül őrködik a nagy szocialista hatalom, a Szovjetunió. [...] Alapjukban véve ellenkeznek a marxizmussal-leninizmussal azok az elméletek, amelyek tagadják a népi demokratikus állam proletárjellegét, amelyek ezeket az államokat a kapitalizmus és szocializmus közötti harmadik útnak, a szocialista állammal szembenálló, sajátos államtípusnak tekintik. E revizionista, mensevik elméletek leleplezése egyik feladata a munkásosztály diktatúrája megszilárdításának a népi demokráciák országaiban. [...] A népi demokratikus állam első funkciója a bukott kizsákmányoló osztályok elnyomása az országon belül. A nemzetközi kapitalista környezet a népi demokráciákon belüli különféle kormányellenes összeesküvéseket[61] a legerélyesebb támogatásban részesíti. [...] Lenin lángeszű megállapításai rendkívül nagy jelentőségűek a népi demokratikus államnak, mint típusa szerint szocialista államnak a megértésé szempontjából. Tekintet nélkül arra, hogy a népi demokrácia országainak gazdasági rendszerében a szocializmus még nem győzedelmeskedett a gazdasági élet minden területén, mégis típusa, célkitűzései, feladatai szerint szocialista állam. Végeredményben ez országok népei nemcsak megszabadultak az imperializmus harapófogójától, hanem lerakják a szocialista fejlődés útjára való áttérés alapját."[62]

60 1944. november 30-án az ő Galamb utcai lakásán alakult meg a Demokrata Néppárt. Az 1947. évi országgyűlési választásokon a Barankovics István főtitkár vezette DNP listáján képviselő lett. A várható letartóztatás elől 1948. novemberében Ausztriába menekült, 1950 márciusában New Yorkban telepedtek le. 1953-ban a Szabad Magyar Jogászok Világszövetsége egyik létrehozója, 1956-tól harmincnégy éven át ő irányította a szövetséget. 1989-ben jött haza, 1994. évi országgyűlési választásokon a KDNP országos listájának második helyről került be negyvenhét év után ismét a parlamentbe. Lásd Varga László: *Fények a ködben. Egy életút a nemzet szolgálatában*. Salgótarján, 2002. Médiamix Kiadó.

61 Ennek mintájára készült például 1946 végén a Magyar Közösség összeesküvési ügy. A kommunista Pálffy György által irányított HM Katonapolitikai [Elhárító] Osztálya őrizetbe vette Szent-Miklósy István vezérkari őrnagyot és Héder Jánost, majd 20-án Arany Bálintot, az FKgP szervező titkárát, akiket összeesküvés szervezésével gyanúsítanak. A katonapolitikai osztály által kreált Magyar Közösség-összeesküvési ügy (megvalósult) célja az FKgP politikai lejáratása majd felszámolása volt. Lásd Szekér Nóra: *Titkos társaság. A Magyar Testvéri Közösség története*. Budapest, 2017. Jaffa Kiadó.

62 Arzsanov, M. A. – Kecsekjan, SZ. F. – Panykovszkij, B. SZ. – Sztrogovics, M. SZ.: *Állam- és jogelmélet*. [egyetemi tankönyv] Budapest, 1951. Tankönyvkiadó, 368–371., 412. p.

Ahogyan a „népi demokrácia” elfoglalta a politika kommunikáció jelentős részét, úgy vált minden pozitívnak szánt esemény, feladat, hír, történet állandó, „divatos” jelzőjévé. Példaképpen, csak a Jogász Szövetség 1948. szeptember 23-tól 26-ig Hévízen tartott jogászvándorgyűlésen az alábbi kontextusban használták az előadók:
– az ügyészség elsőrangú feladata ma már a törvényesség, a népi demokrácia formálisan is szabályozott rendje fölött őrködni;
– a népi demokrácia a fasizmus leverése után létrejött, „antifasiszta és demokratikus” átmeneti államforma;
– a népi demokrácia útján a szocializmus felé haladó országunk a jogászokra váró feladatokat is rendezni kívánja;
– hozzá kell látnia azoknak az alapvető kérdéseknek a jogi megkonstruálásához, amelyek a népi demokrácia további útját biztosítják;
– igazságügyi törvényeink és rendeleteink a népi demokrácia politikai fejlődésének vonalát követik;
– bíráink tevékenységüket minden téren a népi demokrácia szellemének megfelelően fejtsék ki;
– a vándorgyűlés köszöntötte közéletünk vezetőit, akik a magyar népi demokráciát a béke és haladás útjára vezették;
– mindenki tartson lépést népi demokrácia célkitűzéseivel;
– a jogászok helyes útja a beleilleszkedés a népi demokrácia egyetemes munkájába;
– ez a keret a népi demokrácia eszméitől áthatott jogászokat összefogó Jogász Szövetség lesz;
– a cél a magyar népi demokrácia jogász szükségletének kielégítése;
– jogászok felvértezése a népi demokrácia ideológiájával;
– erős és legyőzhetetlen a béke és a népi demokrácia frontja;

Egy gyors szóelemzési vizsgálódás nyomán is azonnal kiderülhet, hogy bár korábban sem volt ismeretlen a „népi demokrácia” kifejezés a magyar sajtóban, de tömeges előfordulása 1945 utánra tehető. A mérvadó napilapokban 1943-ban hetven körül kerül megemlítésre, 1948-ban már közel 40 ezerszer. Ez a sajtópiac átrendeződésére figyelemmel is szignifikáns változás. 1953 után tízezer alá kerülve egyenletesen csökkent a késő Kádár-rendszerig, akkortól már az évi ezret sem éri el a sajtóbeli megjelenése, ez azóta stabilizálódni látszik. Amennyiben a Jogász Szövetség iratait vesszük figyelembe, arányaikat tekintve hasonló amplitúdóval találkozhatunk.

A külpolitikai dimenziója a Jogász Szövetség korai időszakának egy további meghatározó, korspecifikus jelenséggel is bővült, ez a „hidegháború”. Állandó szereplője volt nemcsak a szövetség nemzetközi vonatkozású munkájának, de áthatotta minden irányú tevékenységét is. A hidegháború kultúrája komplex és többdimenziós jelenségként írható le, amely túlmutat a politikai és katonai

„Andrej Ivanovics Gyenyiszov professzor, a Szovjetunió Külföldi Kapcsolatokat Ápoló Hivatalának (VOKSz) elnöke »A népi demokratikus államok szerepe a szocializmusban« címen előadást tartott a Magyar Jogász Szövetségben.”
[*Uj Világ,* 1951. (december 20.) 51. sz. 4. p.; AÚ]

konfliktusokon, és magában foglalja az ideológiai, identitásbeli és kulturális összefüggéseket is azaz, mélyen kulturális és identitásbeli dimenziókkal is bír.[63]

A hidegháború – mintegy a második világháború folytatásaként – megváltozott szereplőkkel folyt, a globális háború alapvetően az Amerikai Egyesült Államok és a Szovjetunió közötti feszült küzdelem volt 1947 és 1991 között, amely során a felek elkerülték a közvetlen fegyveres háborút, de politikai, gazdasági és katonai eszközökkel folyamatosan vetélkedtek egymással. Ennek az immár sok évtizedes konfliktustípusnak sajátos kulturális metszete az a propagandaháború, amely akkoriban kialakult eszköztára és módszertana és nem utolsósorban szociálpszichológiai és kommunikációelméleti tudástára ma már a digitális világban hasznosul.[64] A legfontosabb konfliktusokra, mint a berlini válságok és a berlini fal építése (1961), a koreai háború (1950–1953), a kubai rakétaválság (1962), a vietnami háború, a Jogász Szövetség nagy gondot fordított és tiltakozásaiban, felhívásaiban áll ki az imperialista támadásokkal szemben.

Kevésbé ismert, hogy a Churchill által említett Szczecintől Triesztig húzódó vasfüggöny déli leágazása éppen a 600 kilométeres magyar–jugoszláv határ mentén húzódott, ugyanis a 1948. június végén a Moszkva vezette népi demokráciák Jugoszláviát elítélő határozata mély politikai szakadást okozott a szovjet tömb és Josip Broz Tito Jugoszláviája között, illetve a magyarországi, illetve vajdasági magyar közösségekben kíméletlen tisztogatások kiindulópontja lett.[65] A Tito-ellenes ideológiai reflexiók is megtalálhatók a szövetségi archívum anyagai között.

A magyar jogásztársadalom 1945 és 1990 közötti története nem pusztán egy hivatásrend fejlődéstörténetének sajátos korszaka, de a politikai rendszer átalakulásának egyik legérzékenyebb indikátora is. Kevés értelmiségi csoport helyzete változott olyan radikálisan a második világháború utáni évtizedekben, mint éppen a jogászságé. „Különös egyértelműséggel érhető tetten a jogászság és a hatalom összefonódása Magyarországon, ahol az állami, szervezetek felépítettségének történelmi sajátosságai és az állam korai centralizáló törekvései – mint ahogy azt Kulcsár Kálmán kimutatta – létrehozzák a jogásznak, mint végrehajtó hivatalnoknak, mint a »hatalom szolgájának« típusát." Az igazságszolgáltatókat ért likvidálási hullám, valamint a különböző jellegű és tartalmú pályaelhagyást kikényszerítő kormányzati, párt- és közigazgatási intézkedések, 1945–1946-ban az igazolási eljárások, majd az ún. B-listázás, s azt követő, a különböző közszolgálati pozíciókkal összefüggő létszámcsökkentő intézkedések meghozatalakor[66] a kommunista hatalom egyszerre tekintette a jogászokat nélkülözhetetlen állami szakembergárdának és potenciálisan veszélyes, polgári hagyományokat őrző társadalmi rétegnek. A korszak során a jogászság társadalmi szerkezete, politikai megítélése, szakmai autonómiája és presztízse többször alapvetően átalakult, amely során az egyes jogászi hivatások (bírák, ügyészek, ügyvédek, jogtanácsosok, közjegyzők, közigazgatási

63 Lásd Tucker, Spencer C. – Roberts, Priscilla Mary: *The Encyclopedia of the Cold War. A Political, Social, and Military History*. ABC-CLIO, 2007.

64 Vö. Révész Béla: Political Persuasion in the First Period of „Cold War" (Hungary and the „Radio Free Europe" 1950–1956). *Forum. Acta Juridica et Politica,* 2022. 2. sz. 75–120. p.

65 Köszev, Dino G.: *Jugoszlávia: a visszaállított kapitalizmus országa*. Budapest, 1953. Szikra; Ritter, László: War on Tito's Yugoslavia? In Ritter, László – Nuenlist, Christian – Locher, Anna (eds.): *War on Tito's Yugoslavia? The Hungarian Army in Early Cold War Soviet Strategies.* (Parallel History Project on Cooperative Security) Zurich, 2005.

66 Rapali Vivien: Tisztogatás a közigazgatásban: a B-listázás. In Házi Balázs – Jónás Róbert – Nagymihály Zoltán – Rapali Vivien – Strausz Péter (szerk.): *„Ma demokráciát, holnap szocializmust" A diktatúra kiépülése és működése 1944–1956*. Budapest, 2022. Rendszerváltás Történetét Kutató Intézet és Archívum, 102–107. p.

jogászok, egyetemi oktatók stb.) viszonylag eltérő pályát jártak be, miközben a folyamatok közös nevezője – a Bibó István nyomán meghonosodott kifejezéssel élve – a „kommunista térfoglalás" lett.[67]

A háború után a helyét keresni kezdő polgári demokrácia átfordítása egypártrendszerű diktatúrába fokozatosan, de egyre visszafordíthatatlanabbul zajlott le. Ma már pontosan láthatók azok a kisebb-nagyobb lépések, amelyek a „nagy terv" részeként alig észrevehetően, de a hatalmi szereplők felhasználásával, konzekvensen, tervezetten, teljességre törekvően menedzselték a forgatókönyv szerinti átalakulást. A totális átalakulás egyik útja lehetett volna a politikai hatalom gyors monopolizálásával az egyes társadalmi alrendszerek fokozatos elfoglalása útján eljutni a társadalom egészének megszállásáig. A tervek kidolgozása során azonban a társadalom egyes szegmenseinek egyidejű átalakításának a terve kapott elsőbbséget. A magántulajdon helyett az állami tulajdon prioritása, a civil társadalom autonómiájának gyorsított felszámolása, a kulturális élet, a sajtó, a közoktatás, a kutatás, az egyetemek egyidejű szovjetizálása szinkronba hozva eredményezte két-három éven belül a társadalom egészének totális átalakulását. Ami tehát a jog világában, a jogászi hivatásrenddel kapcsolatban ezekben az években megtörtént, az rendszerspecifikusan más alrendszerekben ugyanekkor és többnyire hasonlóképpen történt meg és szerveződött végül koherens egésszé – a demokrácia manipulatív fedőneve alatt – a kommunista totalitarizmus rendjébe. „1945-ben új világ kezdődött, s talán nem túlzás azt állítani, hogy néhány éven át a demokrácia szó inflációjáról beszélhetünk, egészen addig, amíg 1948-tól a népi demokrácia[68] jelzős szerkezet vált a kiépülő diktatúra hivatalos elnevezésévé."[69]

Széleskörű empirikus vizsgálatot végzett a hetvenes évek közepén az ELTE Szociológiai Tanszéke – a Magyar Jogász Szövetség támogatásával –, amely az 1945 előtti, utáni időszak változásait is igyekezett differenciáltan bemutatni. „Míg Nyugat-Európa számos országában és az Egyesült Államokban a jogászi foglalkozás már a XIX. században is a társadalmi felemelkedés, a polgári karrier egyik lehetséges útját jelentette, addig Magyarországon hosszú ideig elsősorban a földbirtokait elveszített nemesség számára jelentett rendi kiváltságaival összeegyeztethető úri egzisztenciát. A jogászság a polgári rétegek asszimilálódása következtében mindvégig megtartotta »történelmi« jellegét: olyan értelmiségi réteg maradt, amelynek – mint Erdei Ferenc írja – »létét és tevékenységét sokkal inkább meghatározza társadalmi kereteinek úrisága, mint akár alkalmazott helyzetének követelményei, akár értelmiségi minősége«.[70] Ezt az úri jelleget azon keresztül biztosította, hogy még a két világháború közötti időszakban is szinte rendi jellegű elzárkózást mutatott a munkásság és a szegényparasztság gyermekei elől, miközben az úri középosztály számára a rátermettség, felkészültség, a szakmai ismeretek különösebb kontrollja nélkül biztosította a középosztályhoz tartozás folytonosságát. E jogászságot természetesen nemcsak exkluzív származása kapcsolta szorosan a fennálló uralmi rendhez.

67 Bibó István: Válság után – választás előtt. In Bibó István: *Válogatott tanulmányok. II. 1945–1949*. Budapest, 1986. Magvető, 525–526. p.

68 Az etimológiai vizsgálódás tanúsága szerint a „népi demokrácia" kifejezés az első világháború időszakában jelent meg a magyar zsurnalizmusban. Első olvasata nem kis áthallással üzen az egy évszázaddal későbbi olvasónak: „Hozzánk kétségkívül ezerszer közelebb áll a lengyel élet intellektuális külsősége, de az ukránoké a lengyel élet intellektuális külsősége, de az ukránoké a jövő. Ez a nyerseség, ez a fiatalság, ez a tapogatózás, ez mégis csak egy új népi demokrácia." Lakatos László: Az ukrán határról. Úti jegyzet. *Pesti Napló*, 1918. (március 20.) 67. sz. 5–6. p.

69 Papp István: *Eszmék újratöltve. A magyar politikai gondolkodás alakjai Eötvös Józseftől Tamás Gáspár Miklósig*. Budapest, 2026. MMA Kiadó, 69. p.

70 Az idézett szövegen belüli Erdei Ferenctől származó sorokat lásd Erdei Ferenc: A magyar társadalom a két világháború között. In Kulcsár Kálmán (szerk.): *A magyar társadalomról. Erdei Ferenc összegyűjtött művei*. Budapest, 1980. Akadémiai Kiadó, 319. p.

Tevékenysége, értékrendszere, sajátos funkciói – a törvényesség és a fennálló jogrend védelme – miatt is szorosan összekapcsolódott a társadalmi rendszer, fenntartásának szükségletével. Különös egyértelműséggel érhető tetten a jogászság és a hatalom összefonódása Magyarországon, ahol az állami, szervezetek felépítettségének történelmi sajátosságai és az állam korai centralizáló törekvései létrehozzák a jogásznak, mint végrehajtó hivatalnoknak, mint a hatalom »szolgájának típusát«. E megállapításhoz még azt is hozzáfűzhetnénk, hogy az igazságszolgáltatásban és a végrehajtó hatalomban betöltött tisztségei mellett a jogászság kiemelkedő szerepet játszott a törvényhozásban, a társadalom politikai szervezeteiben, s ezen felül számos, nem szükségképpen jogi képzettséghez-tevékenységhez kapcsolódó hatalmi pozíciót is elfoglalt; sőt, legalábbis egyes csoportjai személyes és rokoni kapcsolataik révén a hatalmi mezőben sokkal súlyosabb szerepet játszottak, mint amire pusztán az »establishment«-ben betöltött hivatalos pozícióik, funkcióik alapján következtethetnénk. A jogászságnak ez a bizonyos értelemben kivételesnek mondható szerepe természetesen anyagi helyzetében, fizetésrendi besorolásában is tükröződött. A két világháború közötti magyar társadalomban a jogászság fizetését, valamint hivatalos presztízsét tekintve is az értelmiségi foglalkozások élén állt."[71] Ugyanakkor figyelemre méltó, hogy a zsidóságot sújtó diszkriminációktól függetlenül is megjelent az ügyvédi, közjegyzői kamarai szabályozásban önállóságuk ideológiai-politikai természetű korlátozása, a „széksértés" intézménye: széksértést az követ el, „aki az állam vagy a társadalom rendje ellen izgató, a nemzeti érzést, vagy a vallási meggyőződést sértő kifejezést használ, aki a tanácskozás méltósága ellen vét, vagy a képviseleti közgyűlés egyes pártjait, tagjait, vagy a tanácskozáson kívül álló személyeket bármilyen módon megsérti". Az ilyen kiterjesztő értelmű szabályozás nyilván nem kedvezett a kamarai közgyűlés szólásszabadságának.[72]

Ennek és a hasonló forrásoknak, szakirodalmaknak a nyomán pontosítható a jogász társadalom 1945 utáni átalakulásának a története, dinamikája, amely hosszabb távon a jogászi érdekképviseletek négy évtizedes alakzatait is befolyásolták, meghatározták.

1. 1945 előtt a jogászság Magyarország egyik legnagyobb presztízsű értelmiségi csoportját alkotta, amelyet magas társadalmi státusz, stabil középosztályi identitás, jelentős politikai szerep, autonóm szakmai szervezetek, kamarák, a Magyar Jogászegylet, erős egyetemi tudományosság jellemzett.[73] A két világháború között a közigazgatás, az igazságszolgáltatás, az országgyűlés, valamint az államigazgatás vezetőinek jelentős része jogász volt.

71 Angelusz Róbert – Balogh Zoltán – Körmendy Mária – Léderer Pál – Székelyi Mária: *A jogászság társadalmi helyzete és szakmai életútja.* (Kutatási beszámoló) (Szociológiai Füzetek 13.) Készítették az ELTE Bölcsészettudományi Kar Szociológiai Tanszékének munkatársai. Budapest, 1977. Az Oktatási Minisztérium Marxizmus-Leninizmus Oktatási Főosztálya, 19–21. p.

72 A Budapesti Ügyvédi Kamara 1941-es ügyrendje 43. §-ának első bekezdése. Gergely 2005. II. 74. számú dokumentum.

73 Illusztrálandó a később ideológiai váddá váló „tudományosságot", álljon itt a Magyar Jogászegylet *Jogtudományi Közlöny*e szerzőinek névsora 1947-ből, az egylet „utolsó békeévéből": Dr. Alföldy Dezső a budapesti ítélőtábla nyug. elnöke, Dr. Auer György főállamügyész, Dr. Bacsó Ferenc min. tanácsos, Dr. Bárány Tibor ügyvéd, Dr. Beck Salamon ügyvéd, egyet. m. tanár, Dr. Beér János tiszti főügyész, Dr. Berend Béla ügyvéd, egyet. m. tanár, Dr. Bölöny József egyet. rk. tanár, Dr. Brachfeld Dezső ügyvéd, Dr. Brandt József kúriai tanácselnök, Dr. Buza László egyet, tanár, Dr. Csekey István egyet, tanár, Dr. Czétényi Jenő ítélőtáblai bíró, Dr. Eörsi Gyula ügyvédjelölt, Dr. Gallia Béla nyug. kúriai t. elnök, Dr. Görgényi Oszkár ügyvéd, Dr. György Ernő ügyvéd, egyet. m. tanár, Dr. Harmathy Attila törvényszéki t. elnök, Dr. Hernád István ügyvéd, Dr. Hetényi József kúriai bíró, Dr. Horváth Béla ügyvéd, Dr. Hunná Emerich a bécsi Ügyvédi Kamara elnöke, Dr. Isaák Gyula a M. Kúria másodelnöke, Dr. Kallós Tibor ügyvéd, Dr. Kauser Lipót ügyvéd egyet. m. tanár, Dr. Kádár Miklós ügyvéd, Dr. Kerekess István a M. Kúria elnöke, Ifj. dr. Kovács György László üügyvéd, Dr. Kovách István ügyvéd, Dr. Krámer József ügyvéd, Dr. Ludvig Rezső kúriai t. elnök.

„A jogászbállal megkezdődött az idei farsang. Hagyományos, díszes külsőségek között tartották meg a pesti Vigadó épületében az évadnyitó jogászbált. Fényképfelvételünk a bálon megjelent előkelőségek csoportjáról készült. Az előtérben dr Radocsay László igazságügyminiszter ül, mellette jobboldalt dr Schütz Antal, a Pázmány Péter tudományegyetem rektora és dr Karafiáth Jenő főpolgármester áll." [*Tolnai Világlapja,* 1941. (január 22.) 4. sz. 4. p.; AÚ]

Ennek a történeti örökségnek a bírálata képezte a kommunista rendszer hatalomra jutása utáni jogpolitikájának az alapjait. Ugyanakkor az ügyvédi érdekképviseletek zsidó származású tagjait a kormányzat 1944-es rendelkezései kamarai tagi mivoltukban is súlyosan érintették, e diszkriminatív határozatok hatályát az Ideiglenes Nemzeti Kormány törölte el 1945 folyamán, illetve intézkedett az ügyvédi kamarák önkormányzatának a helyreállításáról.[74]

2. 1945–1948 között a bizalmatlanság és az átmenet időszakának kettős folyamata zajlott. A „tisztogatások" során eltávolították a Horthy-korszak vezető bíráit, főügyészeit, minisztériumi vezetőit, főispánjait. A politikai megbízhatóság fontosabb lett a szakmai teljesítménynél. Az ennek során kialakult jogászhiányt, azaz, hogy a „proletárdiktatúrát" sem lehet jogászok nélkül működtetni, a kommunista vezetés is felismerte,

74 10.440/1945. M. E. sz. rendelet az ügyvédi kamarák működésének átmeneti szabályozása és önkormányzatának helyreállításáról. *MRT* 1945. 913–918. p.

amely következtében számos korábbi szakembert visszahívtak vagy megtűrtek.

3. A magyar jogászság történetének legmélyebb válságát az 1948–1956 közötti sztálinista korszak jelentette. A „régi jogász" a politikai megítélés és a hivatalos propaganda szerint „polgári", „formalista", „reakciós" és „osztályidegen" (ti. „munkásosztály-idegen") értelmiségként volt megbélyegezve.[75] A marxista jogelmélet pedig a „burzsoá jogot" az uralkodó osztály elnyomó eszközének tekintette. A szakmai hierarchia átalakulása során felértékelődtek az ügyészek, az államvédelemi és a belügyi jogászok. Ezzel egyidejűleg háttérbe szorultak a bírák, az ügyvédek, illetve a magánjogászok, közjegyzők, a kinevezéseknél pedig döntő szemponttá vált a munkásszármazás, a párttagság, a párthűség, a politikai megbízhatóság, a politikai lojalitás szerepe. A bírák helyzetének mélypontját a bírói kar korábbi függetlenségének elvesztése jelentette. A bírói hivatás társadalmi presztízse sajátosan kettévált: a lakosság egyszerre tudta tisztelni a szakmai tudást, miközben tartott, félt a politikai ítélkezéstől, ugyanis az 1950-es évek koncepciós perei súlyosan rombolták a bírói tekintélyt. A közjegyzői kamarák 1944–1945 után a háború előtti szervezetben működtek tovább, ráadásul a 1945. február 24-én úgy döntöttek, az Ügyvédi és a Közjegyzői Kamarát kivéve a többi „kamarát" fasisztának minősítették és feloszlatottnak nyilvánították.[76] Négy esztendővel később azonban a 4090/1949. Korm. számú rendelet a közjegyzői állásokat állami közszolgálati állásokká szervezte át,[77] a közjegyzői kamarák mégis megszűntek.[78] Az igazságügyi hivatásrendek 1949-ben bekövetkezett átalakítása keretében a közjegyzőséget szovjet mintára államosították, így önálló léte megszűnt.[79]

A korszak politikai nyerteseinek egyik fontos csoportja az ügyészségen dolgozó jogászság lett.[80] Az ügyészség a szovjet modell szerint az államhatalom egyik legfontosabb intézményévé vált. Az ügyészek jelentős hatásköröket kaptak, magas politikai bizalmat élveztek, amely hozzájárult társadalmi szerepük ambivalens megítéléséhez.[81]

Az ügyvédi kar szintén vesztesnek tekinthető. Az ügyvédi kamarák felszámolása, majd korlátozott újjászervezése, a magánpraxis szigorú korlátozása, a munkaközösségi rendszer, a politikai ellenőrzés mind ennek a jele volt. Ennek ellenére az ügyvédek a lakosság szemében megőrizték szakmai tekintélyüket.[82]

75 Zinner Tibor – Kahler Frigyes: *Megfogyva és megtörve. Évtizedek és tizedelések a jogászvilágban, 1918–1962*. Budapest, 2005. Közlönykiadó.

76 Gáspár Ferenc – Halasi László (szerk.): *A Budapesti Nemzeti Bizottság jegyzőkönyvei, 1945–1946*. (Budapest Főváros Levéltára Forráskiadványai VII.) Budapest, 1975. BFL, 32. p.

77 A magyar köztársaság kormányának 4.090/1949. (124) Korm. számú rendelete a közjegyzői (közjegyzőhelyettesi) állásuknak állami közszolgálati állásukká átszervezése tárgyában. *Magyar Közlöny – Törvények és Rendeletek Tára,* 1949. (június 14.) 123–124. sz. 877–879. p.

78 Rokolya Gábor: *Az államosított közjegyzőség története*. (Studia Notarialia Hungarica 31.) Budapest, 2019. Közjegyzői Akadémia Kiadó, 326. p.

79 Rokolya Gábor: Közjegyzői lapkiadás a múltban és a jelenben. *Közjegyzők Közlönye,* 2022. 2. sz. 14. p.

80 Lásd Bérces Viktor – Gerencsér Balázs Szabolcs (szerk.): *Az ügyészség az igazságszolgáltatás rendszerében. 150 év elméleti és gyakorlati tapasztalatai*. Budapest, 2023. Pázmány Press.

81 Fleck Zoltán: *Jogszolgáltató mechanizmusok az államszocializmusban. Totalitarizmus-elméletek és a magyarországi szocializmus. 8. II. rész. Jogalkalmazó intézmények a szocialista Magyarországon. 2. A törvényesség őre*. Budapest, 2001. Critica, 159. p.

82 Valuch Tibor: *Magyarország társadalomtörténete a XX. század második felében 1. Értelmiségiek, közalkalmazottak, tisztviselők, szellemi foglalkozásúak*. Budapest, 2001. Osiris, 165–168. p.

A szocialista gazdaság a hatvanas évektől új jogászi réteget is létrehozott, a vállalati jogtanácsosi professziót. Az 1945 előtt alig létező hivatásból a hetvenes évekre a legnépesebb jogászi csoportok egyike vált. Presztízsük szakmailag nőtt, amihez hozzájárult, hogy a politika is semlegesnek tekintette a szerepüket.[83]

A jogi karok egyetemi jogászai 1948 után jelentős politikai tisztogatáson mentek keresztül.[84] Az ötvenes évek végétől viszont lassú szakmai konszolidáció következett, amely következményeként fokozatosan ismét megjelenhettek a magyar jogtudomány nemzetközileg is elismert eredményei.

A konszolidáció 1963–1968 közötti éveiben a Kádár-rendszer felismerte – ahogyan az 1945 utáni helyzetben is történt –, hogy stabil állam szakmailag képzett jogászok nélkül nem működtethető. Megjelent a szakmai előmenetel, a tudományos minősítés, az egyetemi karrier elismertsége, miközben a politikai lojalitás továbbra is fontos maradt, bár már nem kizárólagos kritériumként.

A szakmaiság fokozatos visszatérésének tapasztalható jelei az új gazdasági mechanizmus 1968–1980 közötti éveiben jelentősen megnövelte a gazdasági jog jelentőségét. Ez felértékelte a vállalati jogászok, a gazdasági bírák, a nemzetközi jogászok és a külkereskedelmi szakemberek szerepét.[85]

A '80-as évek közepétől felgyorsuló „rendszerbomlás"[86] éveiben a jogállamiság gondolata egyre nagyobb tekintélyt szerzett. Nőtt az alkotmányjog, a közigazgatási jog, az emberi jogok, a nemzetközi jog presztízse, a fiatalabb jogászgeneráció számára már magától értetődő lett a jogi értékek modern reformszemlélete.

Az említett periodizáció nyomán a magyar jogászság 1945 és 1990 közötti belső tagozódásának fő tendenciái abban összegezhetők, hogy a jogászság struktúráját kevésbé a szakmai teljesítmény, döntően inkább az állam és a politika jogfelfogása, illetve a hatalom és a jog viszonyának változása alakította. Ezért is érdemes a jogászság korszakbeli érdekvédelmi szervezete, a Magyar Jogász Szövetség érdekérvényesítő potenciáljának, a jogalkotáshoz, a jogtudományhoz, a jogászképzéshez való kapcsolatának, valamint a pártállami káderpolitika és a szakmai kiválóság közötti nyilvánvaló feszültségek elemzésének önálló fejezetet szentelni.

A téma feldolgozásához a szakirodalom[87] mellett levéltári források,[88] személyzeti iratok, egyetemi dokumentumok feldolgozására és *oral history* interjúk együttes használatára került sor.

83 Béres István: A jogtanácsosok helyzete és tevékenységük jogi szabályozása. *Magyar Jog,* 2008. 9. sz. 615–622. p.

84 Kis Péter: Vidéki jogászprofesszorok 1948-ban az államvédelem szemével. *Betekintő,* 2020. 4. sz. 101–126. p. DOI: *https://doi.org/10.25834/BET.2020.4.5.*

85 Vértesi Lázár: Az ügyvédek hivatástörténetének áttekintése a kezdetektől a 20. század elejéig. *Jura,* 2003. 2. sz. 170–181. p.

86 Ripp Zoltán fogalmi pontosítása. Lásd Ripp Zoltán: *Rendszerváltás Magyarországon 1987–1990.* Budapest, 2006. Napvilág.

87 A téma korszakbeli szakirodalmának ismertetésére *Jogtudományi Közlöny*nek a Magyar Jogász Szövetség 1949-es megalakulása óta állandó rovata a *Magyar Jogász Szövetség hivatalos közleményei*, a *Magyar jog és külföldi jogi szemle* pedig 1975-től közöl szolgáltat friss információkat *A Magyar Jogász Szövetség életéből* című rovatában.

88 A munkához elsődleges forrásként a Magyar Jogász Egylet irattárának dokumentumai szolgáltak. Az egylet székházában kezelt iratok közel teljeskörűen tartalmazzák a Magyar Jogász Szövetség Elnöksége üléseinek jegyzőkönyveit, valamint az egyes napirendi pontokhoz, illetve a folyamatos ügyintézéshez kapcsolódó egyéb iratokat. Az elnökség tagjai: az elnök, a 12 társelnök, a főtitkár és a főtitkárhelyettes. Hatásköre a szövetség ügyeinek legfőbb intézése, bizottságok, szakosztályok határozatainak felülvizsgálása, azok esetleges megváltoztatása – *Alapszabály* 13. §. (Mivel ezek iratszintű feldolgozására egyelőre nem került sor, így a források megadására a dobozszámok megjelölésén túl az eredeti iratszámok közlésével kerül sor.) Fontos információval szolgálnak a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára Osztály 2. referencia alatti, Igazságügyi Minisztérium XIX-E jelzetű iratállományához kapcsolódó iratok is, továbbá a *Hungaricana Közgyűjteményi portál* Egyetemi Jegyzőkönyvei iratállományából az Eötvös Loránd Tudományegyetem, valamint a Szegedi Tudományegyetem jegyzőkönyveinek iratai között is számos releváns dokumentum található. Ezen túl a Demokrácia Központ Közalapítvány Demokratikus Átalakulásért Intézete Oral History programja keretében 2006-ban készült egyes interjúi is felhasználásra kerültek.

Révész Béla

Honnan hová: 1945–1948

A fejezetcím arra a sajátos párhuzamosságra utal, amely a második világháború utáni évek kudarcossá vált demokráciavízióinak politika- és eszmetörténeti kudarcainak mikrotörténeti változatát véli felfedezni a jogászvilág demokratikus érdekképviselete reményeinek meghiúsulásában. „Kevés olyan korszaka van a XX. századi magyar történelemnek, amelynek tudományos megítélése a rendszerváltozás után annyira bizonytalan lenne, mint a második világháború befejezését követő pár évé, amikor a gazdasági, politikai és társadalmi rendszer lényegi változásokon ment keresztül, miközben a régi és az új formák, mentális megnyilvánulások egymás mellett léteztek. Ezek az évek sokszínűségükkel, ellentmondásosságukkal szinte felkínálják magukat az eltérő nézetű és tapasztalatú értelmezőknek, s itt nem csupán az ideológusokra, politikusokra, az irodalomban és a közéletben megnyilvánulókra gondolok, hanem a társadalomtudományok művelőire is [...] A társadalom 1945–1946-ban sem kapott lehetőséget arra, hogy kikísérletezze azokat a formákat, amelyek hagyományőrző és megújulási igényeinek egyaránt megfelelnek."[89]

A jogászprofesszió képviseletének szervezeti formái az egyetemes érvényűnek tekintett Magyar Jogászegylet 1879-es megalakítása után is tovább színesedett, a legkülönfélébb jogász szakmák hoztak létre sajátos igényeiknek megfelelő egyesületeket, ligákat, szövetségeket, társaságokat, sőt, még pártot is.[90] Bár Jaross Andor belügyminiszter 1944. március 28-án, kedden rendeletet adott ki, amelyben nemcsak a magyarországi szociáldemokrata pártot és a független kisgazdapártot, de még a magyar parasztszövetséget is feloszlatta, meg nem engedett politikai tevékenységre,[91] „a legsötétebb sztálini propaganda" folytatására hivatkozva,[92] de a jogásztársadalom szervezeteit ez nem érintette.

Az „átalakulás illúziója" kifejezés a magyar történetírásban arra utal, hogy 1945-ben sok kortárs és későbbi értelmező valódi demokratikus és pluralista átalakulás kezdetét látta, miközben a Szovjetunió katonai jelenléte és a Magyar Kommunista Párt hosszú távú hatalomátvételi stratégiája már erősen meghatározta a politikai folyamatokat.[93] A második világháború után viszont a civil szervezetek, köztük a fennmaradt jogász hivatásrendi szervezetek rövidesen a megállíthatatlanul balra tolódó politika célpontjaivá váltak. Összehasonlítva a két diktatúra civilellenességét látható, hogy a nyilas rendszer rövid fennállása miatt nem is alakíthatott ki olyan átfogó, egységes jogszabályrendszert az egyesületi élet felszámolására, mint amilyet a kommunista hatalom a háborút követően, 1948–1950 között szisztematikusan felépített. Amilyen

89 Standeisky Éva: *Demokrácia negyvenötben*. Budapest, 2015. Napvilág, 225. p.

90 A Jogászegylet történetére lásd jelen kötetben Antal Tamás: *A Magyar Jogászegylet története. Események és intézmények a polgári kor évtizedeiből 1879–1944.*

91 Vö. A belügyminiszter nyilatkozata a pártfeloszlatásokról. *MTI Napi Hírek,* 1944. (március 28.) 23. kiadás, 16 ó 10 p.

92 Ami a lapból kimaradt. *A Nép,* 1944. (április 13.) 15. sz. 5. p.

93 Lásd Horváth Zsolt – Kiss Réka (szerk.): *Remény és realitás. Magyarország 1945*. Budapest, 2017. Nemzeti Emlékezet Bizottsága.

mértékben (Kelet-Európa egészével együtt) szovjetizálódott[94] Magyarország, úgy igazította a belpolitika is proletárdiktatúra képére a civil szféra egészét is rendkívüli kormányrendeletekkel, belügyminiszteri intézkedésekkel, rendőri utasításokkal, katonai és közigazgatási eszközökkel. Nagy lendületet adott ehhez 1946 júniusában a budapesti lövöldözés, amely incidens szovjet katonai áldozatokkal is járt. Az Oktogon és a Teréz körút sarkán lezajlott fegyveres incidens[95] a háború utáni magyar történelem egyik legnagyobb politikai ürüggyé vált bűncselekménye volt.[96]

1946 júliusában Rajk László belügyminiszter rendeleti úton egyszerre 1500 társadalmi egyesületet és ifjúsági szervezetet oszlatott fel, ezzel jelentősen hozzájárult a civil társadalom szétveréséhez. Ehhez ürügyként egy, a Teréz körúton – az említett – 1946. június 17-én történt lövöldözés szolgált. A hivatalos jelentés szerint terrorcselekmény történt, amelynek következtében meghalt egy szovjet tiszt és egy katona, megsebesült négy szovjet tiszt és két civil, közülük az egyik nő, aki belehalt sérüléseibe. A hivatalos jelentés szerint egy Teréz körúti ház padlásáról egy diák adta le a lövéseket, majd öngyilkosságot követett el. A katonák temetésén Szviridov altábornagy, a Szövetséges Ellenőrző Bizottság elnökhelyettese olyan beszédet mondott, amelyet a magyar kormány nyílt fenyegetésnek tekinthetett: „a Vörös Hadsereg katonái elleni terrorcselekmények annak a következményei, hogy a kormány nem folytat kemény harcot a fasiszta és a reakciós elemek ellen", és a legszigorúbb rendszabályokat követelte a „fasiszták és a reakciósok ellen".[97]

Szviridov altábornagy, a Szövetséges Ellenőrző Bizottság elnöke az ügy büntetőjogi vonatkozásait összevonta a civil szféra önállósága elleni támadással. Levélben fordult Nagy Ferenc kormányfőhöz, amelyben nemcsak a háborús bűnösök felkutatásáról, kiadatásukról szólt – amelyre a fegyverszüneti megállapodás egyénként is kötelezte a magyar kormányt –, de elvárták a magyar kormánytól, hogy vonja újabb lajstromozás és igazoltatás alá az országban működő valamennyi társadalmi szervezetet, egyesületet, társaságot, kört, klubot stb. Mindez pedig szabad kezet biztosított a kommunista Rajk László vezette Belügyminisztériumnak,hogy a fokozatosan kiépülő egypárti diktatúra keretei között felszámolja a civil szervezeteket és még inkább a civil kurázsit. Az összes egyesület felügyelete a belügyminiszter hatáskörébe került. A 7.330/1946. M. E. rendelet a Belügyminisztériumnak előírta valamennyi egyesület felülvizsgálatát.[98] Bár ez önmagában még nem oszlatta fel a civil szervezeteket, de jelentősen megkönnyítette az egyesülési szabadság korlátozását, és fontos jogi lépcsőfokot jelentett a magyar civil társadalom 1946–1949 közötti felszámolásában. A korábban független társadalmi szervezetek egy része helyére pedig álla-

94 Kelet-Európában a „szovjetizációnak" csak első szakaszát jelentette a Moszkvából irányított helyi kommunista pártok rövidebb-hosszabb ideig tartó teljes hatalomátvétele. A következő fázisok a tulajdonviszonyoknak, a kultúrának, a társadalom teljes kollektív és személyes kapcsolatrendszerének a szovjet mintához történő idomulását célozta. Naimark, Norman: *The Sovietization of Eastern Europe, 1944–1953.* 2010. Cambridge University Press, 102. p. DOI: ht*tps://doi.org/10.1017/CHOL9780521837194.010.* (Gyarmati György ezt a folyamatot inkább sztalinizálásnak nevezi.)

95 Lásd pl. Orgyilkos fasiszta merénylet a Teréz Körúton: két halott, több súlyos sebesült. *Szabadság,* 1946. (június 19.) 136. sz. 3. p.; Gyilkos fasiszta merénylet, szovjet katonák ellen az Oktogon-téren. *Világ,* 1946. (június 19.) 318. sz. 1. p.

96 Lásd Tabajdi Gábor: *Budapest a titkosszolgálatok hálójában 1945–1989.* Budapest, 2015. Jaff a.

97 Kroyherr Frigyes: Gyilkosság az Oktogonon. *Magyar Élet,* 2006. március 30.) 12. sz. 6. p.

98 A magyar köztársaság kormányának 7.330/1946. M. E. számú rendelete az egyesülési szabadsággal elkövetett visszaélések megtorlásáról szóló 1938: XVI. tc. egyes rendelkezéseinek módosítása és kiegészítése tárgyában. *Magyar Közlöny,* 1946. (június 28.) 144. sz. 1. p.

milag kontrollált tömegszervezeteket hoztak létre. A Szövetséges Ellenőrző Bizottság angol és amerikai küldöttei hiába tiltakoztak a szovjet magatartás miatt, Szviridov a „szovjetellenes" és „demokráciaellenes" szerveződések betiltását előíró fegyverszüneti egyezményre hivatkozva utasította el a vádakat.[99]

Említésre méltó, hogy a fegyverszüneti megállapodás 1945. február 20-i aláírását követően, de még jóval a Szviridov-követelések előtt egy kormányrendelettel már huszonöt „horthysta, fasiszta, politikai és katonai jellegű egyesületet, pártot és szervezetet" oszlatott fel.[100] Ezek között egyetlen jogászi vonatkozású szervezet is szerepelt, a Magyar Ügyvédek Nemzeti Egyesülete.[101] Az 1927-ben bejegyzett egyesületet a Budapesti Ügyvédi Kamara „lelkes keresztény tagjai" legfőbb célként azért hozták létre, „mert tagjai közé nem vehető fel olyan ügyvéd, aki szabadkőműves páholy tagja, vagy tagja volt, aki zsidó származású, vagy akinek vele együttélő hitvestársa zsidó származású." 1942-ben a budapesti ügyvédek 80, a vidéki ügyvédeknek 60%-a volt az egyesület tagja.[102] Kollektív felelősséget állapított meg rájuk nézve a választójogi törvény, ahogyan 1947-ben az 1945-ben feloszlatott huszonöt szervezetet immár további héttel egészítette ki, akiknek tagjai hasonlóképpen nem rendelkezhetnek választójoggal, ezek tagjait is tagjai a Magyar Ügyvédek Nemzeti Egyesülete tagjaihoz hasonlóan meg vannak fosztva a választójoguktól.[103] A Budapesti Ügyvédi Kamara fegyelmi bírósága rendkívüli ülésén harminc MÜNE-tag ügyvédet háborús bűnösnek nyilvánított, és az ügyvédi foglalkozástól nyomban felfüggesztett. Ha pedig háborús bűnösként büntetőeljárás is indult olyan tagok ellen, akik egyben vezetői posztot is betöltöttek, ez súlyosító körülménynek számított az ítélet meghozatala során, amint ez a Szálasi-kormány halálra ítélt és kivégzett Budinszky László, a Szálasi-kormány

99 A Szövetséges Ellenőrző Bizottság 1946. július 24-i és 1946. augusztus 14-i üléseinek jegyzőkönyve. In Feitl István (szerk.): *A magyarországi Szövetséges Ellenőrző Bizottság jegyzőkönyvei 1945–1947.* Budapest, 2003. Napvilág, 196–209. p.

100 Az Ideiglenes Nemzeti Kormány 529/1945. M. E. számú rendelete a fasiszta politikai és katonai jellegű szervezetek feloszlatásáról. *Magyar Közlöny,* 1945. (március 17.) 9. sz. 3. p. A rendeletben a következő huszonöt „horthysta, fasiszta politikai és katonai jellegű egyesület, pártot és szervezetet" oszlattak fel: Antibolsevista Ifjúsági Tábor, Baross Szövetség, Egyházközségi Munkásszakosztály, Etelközi Szövetség, Ébredő Magyarok Egyesülete, Honszeretet Keleti Arcvonal Bajtársi Szövetség, Kékek Klubja, Kettőskereszt Vérszövetség, Magyar Jövő Szövetség, Magyar Országos Véderő Egyesület, Magyar Orvosok Nemzeti Egyesülete, Magyar Tudományos Fajvédő Egyesület, Magyar Ügyvédek Nemzeti Egyesülete, Nemzeti Munkaközpont, Levente Egyesület, Magyar Élet Pártja, Magyar Megújulás Pártja, Népakarat Pártja, Magyar Nemzeti Szocialista Párt, Nyilaskeresztes Párt – Hungarista Mozgalom, Országos Nemzetvédelmi Bizottság, Országos Vitézi Szék, Turul Szövetség, Zsidókutató Intézet. Feltűnő az a hiány, amely a „Kaszáskeresztes" Nemzeti Szocialista Magyar Munkáspártot, a Nemzeti Frontot vagy a Volksbundot negligálta a listáról. Ugyanakkor az Egyházközségi Munkásszakosztály esete jól mutatja, hogy az 1945-ös feloszlatási listák nem kizárólag ténylegesen fasiszta szervezeteket tartalmazhattak, hanem olyan keresztényszociális és egyházi szervezeteket is, amelyek politikai megítélése a háború utáni hatalmi viszonyok között megváltozott. Az EMSZO ugyanis 1937 és 1946 között működött a katolikus egyházközségek keretében, célja a katolikus munkások vallási, szociális és kulturális szervezése, valamint a keresztényszociális eszmék terjesztése volt. 1944 májusában csatlakozott a Magyar Fronthoz, vagyis a német megszállással és a nyilasokkal szembeni ellenállás egyik politikai együttműködéséhez. (Varga Krisztián: A német megszállástól a nyilas hatalomátvételig A politikai rendőrség működése 1944. március 19. és október 15. között Wayand Tibor önvallomásában. *Betekintő,* 2012. 1. sz., továbbá Zinner Tibor: Az egyesületek, pártok feloszlatása Budapesten 1945 és 1948 között 1. *Politika-Tudomány,* 1987. 4. sz. 60–77. p.)

101 1927-ben mégis megszületett a Magyar Ügyvédek Nemzeti Egyesülete, a MÜNE, amely azonban távolról sem emlékeztetett az orvosok vagy más értelmiségi csoportok tömeges fajvédő szervezeteire. Az ország 5000 ügyvédjéből a MONE mindössze 300-at tudott megnyerni.

102 Magyar Ügyvédek Nemzeti Egyesülete. *Uj Nép,* 1942. (október 24.) 43. sz. 6. p.

103 Itt az új választójogi törvény. *Hirlap,* 1947. (július 17.) 261. sz. 2. p.

igazságügy-minisztere, a Magyar Ügyvédek Nemzeti Egyesületének vezetőségi tagja esetében történt.[104]

Feltűnő, hogy miközben a Belügyminisztérium a jogász (és nem jogász) egyesületeket, szövetségeket, egyleteket, társaságokat tulajdonképpen minden akadály nélkül betilthatták, megszüntethették volna, a „fasiszta politikai és katonai jellegű szervezetek feloszlatásáról" szóló, 1945. február 26-i rendelet egyetlen jogászszervezetet tiltott be, a Magyar Ügyvédek Nemzeti Egyesületét.[105] Pedig, ahogyan a későbbiekben kiderült, valójában az Országos Bírói és Ügyészi Egyesületet (OBÜE), a dualizmus és a Horthy-korszak egyik legjelentősebb magyar jogászi hivatásrendi szervezetet tekintették valódi ellenfélnek, és a Jogászegyletnél is jelentősebb befolyású szervezeteknek tartották. Az 1945-ös betiltás elmaradásának feltehetően az volt a magyarázata, hogy egy, a már ekkoriban tervbe vett kommunista dominanciájú álcivil szervezetek részeként létrehozandó jogász szervezet alkalmas lesz arra, hogy bekebelezze a még meghagyott jogászszervezeteket. Kovács István,[106] az Ügyvédi Kamarák Országos Bizottságának főtitkárhelyettese, aki a megalakulása utáni Jogász Szövetség helyettes főtitkára lett, fel is sorolta az akkoriban még létezett jogász szervezeteket: Magyar Jogászegylet, Dunai Jogászok, Országos Ügyvédszövetség, Országos Ügyvéd Liga, Független Ügyvédek Társasága, Ügyvédek Reformszövetsége, Ügyvédek Nemzeti Liberális Pártja, Szabad Ügyvédek Pártja, Budai Ügyvédek Egyesülete, Bűnügyi Védők Egyesülete, Országos Bírói és Ügyészi Egyesület és számtalan más, kisebb-nagyobb egyesület.[107]

Ami pedig az egyes jogász szervezetek vonatkozásában könnyen kiosztott „nyilas", „fasiszta" jelzőket illeti, a jelenlegi szakirodalomban és a hozzáférhető levéltári forrásokban nem ismert olyan dokumentum, amely szerint komolyabban vehető jogász szervezet, így a Magyar Jogászegylet, hivatalosan is kapcsolatban állt volna a Nyilaskeresztes Párt Hungarista Mozgalommal, vagy együttműködött volna bármely más szélsőjobboldali szervezettel.

104 Az általánosan elterjedt „miniszteri" megjelölés korrekciójára egy 1996-os sajtóperben a másodfokon eljárt Fővárosi Bíróság megállapította, hogy Budinszky László csak a Szálasi-kormány igazságügy-minisztere kabinetirodájának volt a vezetője, nem pedig miniszter. Címek és cafrangok. *168óra,* 1996. (május 28.) 21. sz. 42–43. p.

105 Az Ideiglenes Nemzeti Kormány 529/1945. M. E. számú rendelete *a fasiszta politikai és katonai jellegű szervezetek feloszlatásáról.* 3. §. 18. pont.

106 A Jogász Szövetség anyagaiban, a sajtóban e tárgykörben három, különböző Kovács István név szerepel.
1. Kovács István, alkotmányjogász, 1945–1947 között a közigazgatás és a közszolgálat személyi állományának politikai-jogi felülvizsgálatával foglalkozott a Népjóléti Minisztériumban, majd Veszprém vármegye alispánja volt, 1948-tól az MDP Központi Vezetősége Közigazgatási Osztályának referense. 1950 március 27-én viszont, amikor a közjogi és közigazgatásjogi szakcsoport műhely-értekezletet tartott, amelyen az előadó dr. Kovács István, már mint belügyminisztériumi osztálytanácsos volt. „»Az Alkotmány és a közigazgatás átalakítása« volt az előadás tárgya. Az előadás célja a közigazgatásra a szocialista államban váró szerep vázolása volt. Az előadó kimutatta, hogy az új típusú ellenőrzés a dolgozók széles tömegeire támaszkodik." (A Magyar Jogász Szövetség Világnézeti, Oktatási és Tudományos Bizottságának munkája. *Jogtudományi Közlöny,* 1950. 7–8. sz. 285. p.) 1951-tól a szegedi jogi kar alkotmányjogi tanszékének vezetője. (Révész Béla: Egy pályaív korai időszaka. Kovács István pályakezdése. *Forum, Acta Juiridica et Politica,* 2021. 5. sz. 79–140. p.)
2. Kovács István, 1947-től a Magyar Kommunista Párt, majd a Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetősége káder-osztályának a vezetője 1953-tól 1956-ig a Budapesti Pártbizottság élén állt.
3. Kovács István, a Budapesti Ügyvédi Kamara vezetője, illetve az Ügyvédi Kamarák Országos Bizottságának főtitkárhelyettese. Kapcsolattartó az Igazságügyi Minisztériummal a kamarákat érintő közigazgatási kérdésekben. Megalakulása után, 1949-ben a Jogász Szövetség helyettes főtitkára lett 1957-ig. „Jegyzőkönyv a Központi Bizottság 1962. augusztus 14-i üléséről. Kovács István, a Politikai Bizottság volt tagja elvtelenül, személyes becsvágyból, felelőtlenül és lelkiismeretlenül gyanúsított és rágalmazott a párthoz hű, odaadó elvtársakat és éveken át fedezte, segítette a Rákosi-klikk pártellenes és törvény-sértő tevékenységét." MNL OL M-KS-288-4-51. Általában ez utóbbi Kovács Istvánról van szó, az ettől való eltérések külön jelölést kaptak.

107 Kovács István: A Magyar Jogász Szövetség szervezete. *Jogtudományi Közlöny,* 1948. 19–20. sz. 361–362. p.

Budapest, 1945. 20. szám. Május 2, szerda.

MAGYAR KÖZLÖNY

HIVATALOS LAP

A LAP MAI SZÁMÁBAN KÖZZÉTETT RENDELETEK TARTALOMJEGYZÉKE:

1.080/1945. M. E. szám. A közalkalmazottak igazolásáról.
16.667/1945. P. M. szám. A magyar pénzügyminiszter rendelete a lakóhelyükről elmenekült és egyéb háztulajdonosoknak járó bérek befizetése alól bizonyos esetekben való feloldása tárgyában kiadott 799/1945. M. E. sz. rendelet végrehajtásáról.
16.697/1945. P. M. szám. A magyar pénzügyminiszter rendelete a kamattérítés kedvezményéről szóló 164.409/1940. P. M. sz. rendelet módosítása tárgyában.
16.737/1945. P. M. szám. A magyar pénzügyminiszter rendelete a postatakarékpénztári ügyvitel egyes kérdéseinek szabályozása tárgyában.
16.864/1945. P. M. szám. A magyar pénzügyminiszter rendelete a dohánygyártmányok árának ujabb szabályozásáról.

A közalkalmazottak igazolásáról szóló rendeletet tartalmazó hivatalos lap fejléce a címoldalon, amelyen „még” az angyalos kiscímer látható. [*Magyar Közlöny,* 1945. (május 2.) 20. sz. 1. p.; AÚ]

Ami természetesen nem zárja ki, hogy valamely, egyébként intakt szervezethez tartozó tag személyében ne állt volna kapcsolatban valamely szélsőséges szervezettel. Ismert, hogy nagy számú ügyvéd, bíró, ügyész és közigazgatási jogász vállalt szerepet, a nyilas államszervezet működtetésében számos jogász vett részt, különösen a minisztériumokban és a rendkívüli bíróságok környezetében.[108]

Az 1945 elején megindított igazoló eljárások eredeti célja az lett volna, hogy az államigazgatásban az új politikai berendezkedést támogató tisztviselői kar alakuljon ki. A későbbiek során azonban a magyar lakosság egyre szélesebb körét vonták igazolás alá, így folyamatosan megalakították a honvédség, az egyetemi oktatók, a szabad pályán működő értelmiségiek, a hatósági jogosítvánnyal rendelkezők, ügyvédek, közjegyzők, magánalkalmazottak, egyetemi hallgatók igazoló bizottságait. Az Ideiglenes Nemzeti Kormány 1945. évi 15. M. E. számú rendeletének bevezetője fontos közérdekre hivatkozva még a népbíróságok felállítása előtt elrendelte igazoló eljárás lefolytatását a közalkalmazottak körében.[109] A vizsgálat során főként azt vizsgálták, hogy a közalkalmazott 1939. szeptember 1. napját követő magatartása sértette-e a magyar nép érdekeit. Az igazoló bizottságok megszervezésének részletes szabályait az 1.080/1945. M. E. számú rendelet tartalmazta. A Jogászegylet szervezetként nem volt részese az igazolóbizottságoknak. „A Magyar Nemzeti Függetlenségi Frontba tömörült öt politikai párt (Független Kisgazdapárt, Magyar Kommunista Párt, Nemzeti Parasztpárt, Polgári Demokratapárt, Szociáldemokrata Párt), valamint az Országos Szakszervezeti Tanács helyi szervezetei egy-egy tagot küldenek be a bizottságba.”[110] Létezett azonban az ún. „beküldendő bizottsági tagok”

108 Zinner–Kahler 2005.
109 Az ideiglenes nemzeti kormány 1945. évi 15. M. E. számú rendelete a közalkalmazottak igazolásáról. *MRT* 1945. 5–9. p.
110 Az ideiglenes nemzeti kormány 1.080/1945. M. E. számú rendelete a közalkalmazottak igazolásáról. 6. §. *Magyar Közlöny,* 1945. (május 2.) 20. sz. 1–3. p.

intézménye, és a jelek szerint a helyi igazolóbizottságok többször olyan jogászokkal töltötték fel a grémiumot, hogy elérjék a működőképességüket biztosító létszámot, akik tudottan vagy ismeretlenül, de jogász egyleti tagsággal rendelkeztek.

Az igazolási döntések meghozatala gyakran a politikai indíttatású személyes bosszúk alig álcázott körülményei között zajlottak. Ráadásul az igazoló eljárások olykor áttekinthetetlenül keveredtek a kormány „racionalizálási" szándékaival, amellyel a minisztériumi alkalmazottak számát kívánták általában a Gazdasági Főtanács megszabta létszámkeretek közé szorítani. Egy 1946. augusztus 21-én kelt jelentés szerint az igazságügyi tárca teljes – azaz igazságszolgáltatási – állománya 10 715 fő volt. Ebből 1201 főt kellett az előírtaknak megfelelően elbocsátani."[111] Ezek az elbocsátások természetesen alapot adhattak az Igazoló Bizottság által elmarasztalt személy esetleges szervezeti tagsága, vagy csak együttműködése folytán magának a szervezetnek a megtámadására is.

A „megszüntetve megmaradás", azaz a betiltásra kiszemelt civil szervezetnek egy másik, lojális szervezetbe történő kényszerfúziója útján megvalósított likvidálása mellett a civil szervezetek felszámolásának számos, egyéb operatív eszközét, módszerét is alkalmazta a hatalom. Közvetlenül a háború után, amikor még létezett a viszonylagos szervezeti sokszínűség, elsősorban az állami ellenőrzések szigorítására került sor. Erre egyébként – a meghatározott tevékenységet folytató, vagy folytatott szervezetek esetében – az 1945. január 20-i fegyverszüneti egyezmény is kötelezte a magyar kormányt.[112] Később, a koalíciós rendszer felszámolásával párhuzamosan tömegesen szüntették meg a független társadalmi szervezeteket, gyakran éppen a fegyverszüneti egyezményre hivatkozva, helyükre pedig államilag kontrollált tömegszervezeteket, tömegmozgalmakat hoztak létre. Mivel nem létezett átfogó civil törvény; ehelyett az egyesülési jog gyakorlását adminisztratív eszközökkel és formakényszerekkel korlátozták. Az ügyészség kezdeményezésére a bíróságok feloszlathatták azokat az egyesületeket, amelyek működését jogellenesnek minősítették. Súlyosabb esetekben a hatalom az „államellenes tevékenység" koholt, esetleg részben valós vádjával lépett fel a civil szervezetekkel szemben.[113]

Tévedés lenne azt hinni – amint a hatalom ezt általában láttatni szeretné –, hogy a hatalomtól független, autonóm, tehát civil szervezetek ezen státusuknál fogva eleve oppozícióban állnak a hatalommal. A kommunista erők nyomulásával folyamatosan kiszorultak a közösségi politika sokszereplős terepéről a csoport-, rétegérdekek képviselői, beleértve a nem politikai vagy világnézeti természetű szerveződéseket is. A civil társadalom kialakulásának korai időszakában az elsődleges érdek- és kohéziós centrumokat a munka és a tulajdon integrálta. A szovjet mintájú magántulajdon-ellenesség gyorsan a gazdasági érdekek szervező elveit és intézményeit is margóra sodorta. A háborús vereséget követően a korábbi évtizedekben működő gazdasági érdekképviseletek egy része, elveszítve létalapját a földosztással és államosítással, hamarosan beszüntette működését, mások a megváltozott politikai, gazdasági körülmények közepette egy darabig még folytatták tevékenységüket, és számos új is alakult. Megszűntek, megszüntették (főleg a fegyverszüneti megállapodásra hivatkozva) a második világháború előtti hatalmi struktúrához erőteljesen kötődött érdekképviseletek[114] közül például a keresztény értékrend alapján szerveződő Baross

111 MNL OL-XIX-E-l-B 1946. 6. d. 20812/1946.
112 Az ideiglenes nemzeti kormány 525/5945. M. E. számú rendelete a fegyverszüneti egyezmény kihirdetése tárgyában. *Magyar Közlöny,* 1945. (március 17.) 9. sz. 1–2. p.
113 A leggyakrabban alkalmazott 289.000/1946. BM rendeletet „feloszlatási törvény"-ként is emlegették.
114 1945. évi VII. törvény *a népbíráskodás tárgyában kibocsátott kormányrendeletek törvényerőre emeléséről.*

Szövetség, az ügyvédek, orvosok, mérnökök és más értelmiségi szakmai csoportok hasonló szellemű gazdasági érdekképviseleti szervezetei.[115] Hasonlóképpen a jelentősebb földterülettel rendelkező birtokosokat összefogó Országos Magyar Gazdasági Egyesület (OMGE), a helyi mezőgazdasági kamarákat tömörítő Országos Mezőgazdasági Kamara és a szintén helyi szervezeteket egyesítő Országos Magyar Kereskedelmi Egyesülés. A kereskedelmi és iparkamarák még egy ideig tovább működtek, de miután működési területükön az államosítással megszűnt a magántulajdon, a Minisztertanács 1948. május 31-én felszámolta azokat.[116] A helyileg működő ipartestületeket összefogó Ipartestületek Országos Központja elvesztette szerepét és megszűnt, mert 1945-ben megalakították a Kisiparosok Országos Szervezetét (KIOSZ), és előírták, hogy minden iparigazolvánnyal rendelkező kisiparos ennek legyen a tagja. 1945-ben a helyi tagegyesületeket, szakosztályokat, fiókokat egyesítve létrejött a Magyar Kereskedők Országos Központi Szövetsége (KOKSZ), amelynek tevékenysége az államosításokat követően elhalt. Az ipari és pénzügyi tőketulajdonosok, gyárosok, bankárok korábban jelentékeny gazdasági és politikai befolyással rendelkező szervezetei, a Magyar Gyáriparosok Országos Szövetsége (GYOSZ) – amely összefogta a tőketulajdonosok szakmai érdekképviseleteit – és a Takarékpénztárak és Bankok Egyesülete (TÉBE) tovább folytatta tevékenységét. A GYOSZ a gyáripar államosításával elvesztette létalapját, és 1948. április 4-én feloszlott. A TÉBE felszámolását a bankok államosítását követően, 1948. augusztus 19-én mondta ki a Gazdasági Főtanács. A feladatkörét az Állami Bankok Központi Irodája vette át. Tovább működött a háborút követően az FKgP által az önállóan gazdálkodó parasztság támogatására, érdekvédelmére létrehozott Parasztszövetség. Ez a szervezet a vezetői elleni hajszát követően 1948. szeptember 10-én kimondta feloszlását. Új érdekképviseleti szervezetként alakult meg a birtokossá váló parasztság érdekeinek védelmére 1945. május elején a Földmunkások Szakszervezete átalakulásából a Földmunkások és Kisbirtokosok Országos Szövetsége (FÉKOSZ), majd 1946 márciusában létrejött az Újonnan Földhözjuttatottak Országos Szövetsége (UFOSZ). 1948. december 18-án a két szervezetet egyesítették Dolgozó Parasztok és Földmunkások Országos Szövetsége (DÉFOSZ) elnevezéssel. 1946 márciusában a szövetkezeti szektorban két, részben érdekképviseleti feladatokat is ellátó társulást hoztak létre. A Mezőgazdasági Szövetkezeti Központ (MOSZK) a termény és termékértékesítő szervezeteket, létesítményeket fogta össze, a Fogyasztási Szövetkezetek Országos Központja (FSZOK) a fogyasztási jellegű szövetkezeteket tömörítette, és képviselte érdekeiket. 1947-ben megszűnt a két szövetkezeti központ, és helyette életre hívták a Magyar Országos Szövetkezeti Központot (MOSZK) mint a szövetkezetek egységes gazdasági, képviseleti szervezetét. A lényeg az volt, hogy a korábban önkormányzati alapon működő gazdasági érdekképviseleteket előbb politikai és személyi kontroll alá vonták, majd szervezeti autonómiájukat megszüntették.[117] A hatalmi és a gazdasági viszonyokban 1948–1949-ben végbemenő átalakulással párhuzamosan a gazdasági érdekképviseletek, a jogi érdekképviseletek többségéhez hasonlóan elvesztették valóságos érdekérvényesítő lehetőségeiket, korábbi szerepeiket, sorra megszűntek,

115 Pusztainé Pásti Judit: A Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara megszűnése. *Magyar Nemzeti Levéltár honlapja*. 2013. 09. 10. *https://mnl.gov.hu/a_het_dokumentuma/a_budapesti_kereskedelmi_es_iparkamara_megszunese.html.*

116 5590/1948. (V. 21.) Korm. rendelet a kereskedelmi és iparkamarák megszüntetése, továbbá belkereskedelmi igazgatóságok felállítása tárgyában. *Magyar Közlöny,* 1948. (május 21.) 114. sz. 1111–1113. p.

117 MISZK webmester: Kamarák hullámvasúton. *Magyar Igazságügyi Szakértői Kamara,* 2017. 01. 19. *https://miszk.hu/index.php/66-kamarak-hullamvasuton.*

illetve elhaltak, és nem is tudták pótolni őket a szintén jelentőségüket vesztett szakszervezetek. Az MKP és az SZDP 1948. júniusi egyesülésével létrejött Magyar Dolgozók Pártja a szakszervezeti mozgalmat is közvetlen pártirányítás alá vonta. 1948-at ezért joggal tekinthetjük a szakszervezeti autonómia elvesztésének is.[118]

A jogász szakmai szervezetek „apasztásai"[119] ellenére olykor a gyarapodásuk jelei is megmutatkoztak. A vallás- és közoktatásügyi miniszter 1945. október 9-i rendelete[120] felállította az Országos Szabad Művelődési Tanácsot az „iskolán kívüli nevelés minden kérdésében" véleményt nyilvánító vagy javaslatot készítő grémiumot.[121] A Keresztury Dezső miniszter által a tanács tagjaként három évre kinevezett negyvenhat szervezeti vezető körében megjelent a Magyar Jogászok Szabad Szakszervezete megjelölése is.[122] Szegeden és Debrecenben, a felszabadított városokban politizáló intézményként „szabad szakszervezetek" jöttek létre már 1944 decemberében, amit főleg a szociáldemokrata és kommunista elkötelezettségű vezetők. A szabad szerveződés egyben azt jelentette, hogy félretették a Bethlen–Peyer-paktumot, és az ott tiltott szakmákban is megalakultak a szervezetek, például a közalkalmazottak vagy földmunkások körében, de helyenként nyugdíjas szakszervezetek is létrejöttek. A koalíciós időszakban a kulturális és szabadművelődési tevékenység egyre fokozottabban vált a politika eszközévé, a politikai pártok és szervezetek a kulturális rendezvények segítségével is igyekeztek megnyerni minél nagyobb tömegeket, elfogadtatni programjaikat, politikájukat. A Jogászok Szabad Szakszervezete feladatvállalása szerint támogatni kívánta azt a hivatást, amely „az igazságszolgáltatás és a jogélet bármely területén működő jogászokra vár Magyarország demokratikus újjáépítésének hatalmas munkájában".[123]

Nem felejthető, hogy a *Magyar Jog* folyóirat 1946–1948 közötti megjelentetése a Magyar Jogászok Szabad Szakszervezete nevéhez fűződik, amelynek főszerkesztője dr. Ladányi Ármin volt. A folyóirat első száma, amely 1946 nyarán jelent meg. Szerkesztőségi beköszöntőjükből kiderül, hogy már húsz éve, 1924-ben megalakultak, de most új szakasz nyílik a működésükben: „A Magyar Jogászok Szabad Szakszervezete fejlődése során most jutott el oda, ahová a munkásszakszervezetek már évtizedek előtt elérkeztek. Ennek oka nyilvánvaló: a jogászság – egyes kivételeket nem számítva – eddig nem vállalt közösséget a munkásosztállyal. A felszabadulás óta a helyzet megváltozott."[124]

Az átalakuló társadalomban célunk a jogászságot hozzásegíteni ahhoz, hogy az új társadalomnak

118 Az „eljelentéktelenítés" eklatáns példája: A Magyar Népköztársaság minisztertanácsának 8/1950. (I. 8.) M. T. számú rendelete Munkaerőtartalékok Hivatala szervezéséről. *Magyar Közlöny – Minisztertanácsi és Miniszteri Rendeletek Tára,* 1950. (január 8.) 4. sz. 37. p.

119 „Apasztás": a köztisztviselők és állami alkalmazottak létszámának kötelező leépítése gazdasági hatékonysági vagy politikai okokból. Sallai Balázs: A bürokráciáról – újra. *Pro Publico Bono,* 2022. 2. sz. 60–80. p. DOI: *https://doi.org/10.32575/ppb.2022.2.3.*

120 A vallás- és közoktatásügyi miniszter 1945. évi 12.100. V. K. M. számú rendelete az Országos Szabad Művelődési Tanács szervezéséről. *MRT* 1945. 1783–1784. p.

121 Országos Szabad Művelődési Tanács tagjait a vallás- és közoktatásügyi miniszter nevezi ki három évre a) a Magyar Nemzeti Függetlenségi Frontba tömörült politikai pártok jelöltjei közül, b) a vallásfelekezetek jelöltjei közül c) a Magyar Pedagógusok Szabad Szakszervezete, a Magyar Orvosok Szabad Szakszervezete, a Magyar Mérnökök Szabad Szakszervezete, a Magyar Jogászok Szabad Szakszervezete, a Földmunkások és Kisbirtokosok Országos Szövetsége, továbbá a Magyar Szabad Szakszervezetek Országos Központja által megnevezett öt ipari és művészeti szakszervezet jelöltje közül. Lásd Dokumentumok a szabadművelődésről. *Kultúra és Közösség,* 1989. 5. sz. 68. p.

122 A Szabadművelődés Szervezetének kialakítása. In Dancs Istvánné (összeáll.): *Dokumentumok a szabadművelődés történetéhez, 1945–1949.* (Források a magyar népi demokrácia történetéhez 7.) Budapest, 1988. Kossuth, I. 20. p.

123 A jogászok a társadalmi rend mérnökei. *Néplap,* 1947. (július 4.) 152. sz. 4. p.

124 Lásd 73. sz. jegyzet.

ne csak szükséges és hasznos tagja legyen, hanem általánosan ilyennek ismerjék el, a „lap nem tudományos fejtegetéseket, hanem a dolgozó jogászok munkáját megkönnyítő híreket tesz közzé."[125] (Lehet, hogy a *Magyar Jog* ezzel a Jogászegyletre kívánt utalni, amelynek a folyóirata a *Magyar Jogászegyleti Értekezések és Egyéb Tanulmányok* címet viselte. Bár az egylet „tudománykodása" majd a Jogász Szövetség megalakulásának a vitájában a szövetség egyik érve lett az egylettel szemben.) A *Magyar Jog* 1948-as megszűnését követően 1953-ban újjáéled, immár a Magyar Jogászok Szövetsége kezelésében, bár az „Új folyam" szokásos feltüntetése nélkül.

Fontos feladatuknak tekintették a „Memento"-segély gondozását. A *Magyar Jog* „a vagyonosabb és nagyobb keresetű Kartársaknak" szíves figyelmébe ajánlotta, hogy erkölcsi kötelességük a „Mementó"-ba belépni, mert „ezáltal támogathatják az elhalt szegény kartársak hátramaradottjait. Ezzel kapcsolatban felhívjuk fiatalabb Kartársaink figyelmét arra, hogy ők sem halhatatlanok és ezért ajánlatos lenne nekik is belépni a »Memento«-ba". A Memento (Kölcsönös Érdekvédelmi és Társadalmi Akció) eredetileg elhalálozás esetére szóló segélyakciót jelentett az Országos Ügyvédotthon Egyesület keretében az 1920-as évek végén. 1945-ben került a Magyar Jogászok Szabad Szakszervezete gondozásába, végül a Magyar Jogász Szövetséghez került. A szövetség – legalább is ebben a tekintetben – „jogfolytonosnak" mondta magát Magyar Jogászok Szabad Szakszervezete.[126] A mai Jogász Egylet az Emlékezeti és Kegyeleti Bizottság keretében folytatja a Memento korábban megkezdett munkáját.

Némi zavart okozott a közszolgálatban dolgozó jogászok szervezettsége kapcsán – bár ez akár egyesülés jog bővülő érvényesítésének a jele is lehetett–,

MAGYAR JOG

Lapunk

hiányt pótol
és minden gyakorlati jogásznak nélkülözhetetlen

MAGYAR JOG SZERKESZTŐSÉGE

Új illetékdíjszabás — Új értékforgalmi rendelet az árdrágításról

A *Magyar Jog* című folyóirat első számának címlapja.

hogy a Szabad Szakszervezetek Országos Szövetsége teljességre törekvő névsorából hiányzott a 1942-ben alakult Magyar Jogászok Szervezete. 1945. április 12-én ők is bejelentették az Országos Szövetsége Titkárságának, hogy csatlakoznának a szövetséghez. Válasz hiányában Szocialista Jogászok Szabad Szervezete néven jelezték az Országos Szövetségnek a csatlakozási szándékukat. Erre viszont 1945. június 22-én már elutasító választ kaptak: „a Szakszervezeti Tanácsnak tudomására jutott, hogy a Szocialista Jogászok Szabadszervezete a jogot végzett közalkalmazottakat is be akarja szervezni. Minthogy ez komolyan zavarná a Közalkalmazottak Szakszervezete munkáját, nyomatékosan felhívjuk figyelmüket arra, hogy amikor mi tudomásul vettük a Szocialista Jogászok Szervezetét

125 A magyar jogászsághoz! *Magyar Jog,* 1946. 1. sz. 3. p. Lásd még Magyar Jog… *Szabad Szó,* 1946. (augusztus 18.) 182. sz. 7. p.
126 LEHOTAY Veronika: Az ügyvédi hivatásrend 1874 és 1949 között. *Közjegyzők Közlönye,* 2026. 1. 34–52. p. DOI: *https://doi.org/10.66103/KK.2026.1.3.*

és azt felvettük a Szakszervezeti Tanács kötelékébe tartozó szervezetek közé, semmi esetre sem volt szándékunkban a közalkalmazotti jogot végzetteket is átvinni a Szocialista Jogászok Szervezetébe. Az Önök szervezetébe a magánvállalatoknál, illetve szabad pályán működő ügyvédek, illetve ügyvédjelöltek tartoznak, megtiltjuk tehát, hogy a közalkalmazotti jogászokkal foglalkozzanak."[127] Hogy a Magyar Szabad Szakszervezetek Országos Szövetsége – az egyesülési jog szabad gyakorlására tekintettel – megtilthatta-e a jogvégzett közalkalmazottaknak az önálló érdekképviselet felállítását, nem derült ki, mindenesetre a jogászoknak a háború utáni felfokozott szakszervezetalapítási aktivitása figyelemre méltó. Ennek a jele az is, hogy az 1945. évi budapesti választásokon – más szakszervezetekkel együtt – a Magyar Jogászok Szabad Szakszervezete is a két munkáspárt – MKP, MSZDP – közös listán való indulását szorgalmazta.[128]

1946 végén kétnapos országos értekezletet tartott a Magyar Jogászok Szabad Szakszervezete több száz résztvevővel. Az értekezlet célja a szakszervezetbe tömörült magyar jogászság szociális, gazdasági és kulturális érdekeinek védelme volt. Dr. Ladányi Ármin[129] elnöki megnyitójában hangsúlyozta, hogy pártállásra való tekintet nélkül hív a szakszervezetbe minden demokratikusan gondolkozó jogászt, akik a magyar újjáépítésért dolgozni hajlandók. Dr. Nagy László ügyvezető titkár a szakszervezet eddigi működéséről tett jelentést, majd a magyar jogászok különböző csoportjainak. Az ügyvédeknek, bíráknak, közalkalmazottaknak, magánalkalmazottaknak, ügyvédjelölteknek és joghallgatóknak szervezésével kapcsolatos kérdéseket tárgyaltak. Dr. Szebenyi Endre[130] miniszteri osztályfőnök az egyesült nemzetek jogászainak felhívását tolmácsolta közös munkára a világbéke biztosítása érdekében. Ezután vita következett, amelynek során az a közös álláspont alakult ki, hogy „az egész ország jogászainak egyetemes munkássága megteremtheti a magyar jogászok teljes szolidaritását".[131]

A szakszervezet országos szervezetének kialakítását a vidéki városokban megjelent helyi szervezetek sora jelezte, tagságuk gyarapodott, rendszeres taggyűléseket tartottak. A Magyar Jogászok Szabad Szakszervezetének büntetőjogi bizottsága 1945 végén figyelemre méltó elvi állásfoglalást hozott nyilvánosságra a „nyilas bűnösök védelmének" ügyében. Eszerint alapvető jognak tekintik a védelem jogát és szabadságát, ugyanakkor bejelentési kötelezettséget írtak elő tagtársaiknak a politikai ügyekben részt vállaló tagtársaiknak. „A demokratikus magyar jogászok elejét akarják venni annak, hogy magyar ügyvédek – különösen a politikai bűnpereknél – egyéni érdekeket és nem az igazságkeresés szempontjait tartják szem előtt. A szervezet tagjai csak abban az esetben vállalhatják önként a védelmet, ha meg vannak győződve arról, hogy szocialista értelemben jogtalanság vagy igazságtalanság fenyegeti védettjüket. Kötelessége az ügyvédnek szocialista lelkiismeretét megvizsgálni, hogy ártatlan-e az, aki őt védelemre felkéri."[132]

127 Szűcs Ferenc: „Sir (a) felirat". *Jogpolitika,* 1987. 6. sz. 19. p.

128 Strassenreiter Erzsébet: A két munkáspárt együttműködése a felszabadulás után. *Párttörténeti Közlemények,* 1973. 2. sz. 74. p.

129 Ladányi Ármin 1945–1949 között budapesti törvényhatósági bizottsági tag, 1946–1948 között a *Magyar Jog* szerkesztője volt. 1950-ben koholt vádak alapján letartóztatták s 12 évi börtönre ítélték.

130 Szebenyi Endre 1945-től a Magyar Kommunista Párt tagja, a Budapesti Nemzeti Bizottság és a Budapesti Népügyészség vezetője. 1945-től a Belügyminisztérium munkatársa, 1947-től Rajk László helyettese, belügyi államtitkár. 1949. június 7-én letartóztatták, 1950-ben halálra ítélték, kivégezték.

131 A Magyar Jogászok Szabad Szakszervezete. *Szakszervezeti Közlöny,* 1946. (november 8.) 18. sz. 10 p. Egyébként a felhívásra adandó válaszokat a Jogászegylet Szemere 8. sz alatti címre várták és így szerepelt a budapesti telefonkönyvben is.

132 Az ártatlanok ne szenvedjenek, de a bűnösök bűnhődjenek! A jogászok szakszervezetének döntése a „nyilasok védelme" ügyében. *Kis Újság,* 1945. (június 5.) 76. sz. 3. p.

Meglepő ötletnek tűnhet, de a Jogászok Szabad Szakszervezete „Országos bírógyűlés" összehívására vállalkozott 1947. június 18-ra. Több száz bíró és ügyész töltötte meg az Ügyvédi Kamara dísztermét, amelyen Ries István[133] igazságügy-miniszter távollétében olvasták fel az üdvözlő beszédét. „A jól sikerült értekezletről mindenki azzal az érzéssel távozott, hogy jelentős lépés történt a bírák helyzetének javítása érdekében."[134]

A szakszervezet kiterjedt nemzetközi kapcsolatait jelzi, hogy 1947. július 29-én Popper Martin, az Amerikai Demokratikus Ügyvédek Szervezetének alelnöke, a Demokratikus Jogászok Nemzetközi Egyesülete Nyugati, (amerikai) Csoportjának főtitkára előadást tartott a Magyar Jogászok Szabad Szakszervezetében a Demokratikus Jogászok Nemzetközi Egyesületének brüsszeli kongresszusáról.[135] Kiemelte, hogy „az egyesület fő célja a fasizmus elleni küzdelem és a fasizmus maradványainak jogi területen és jogi eszközökkel való végleges kiirtása".[136]

A Jogászok Szabad Szakszervezete következő országos nagygyűlését 1947 decemberében tartotta. Dr. Kovács István az 1948-as feladatokról és az ügyvédség problémáiról beszélt, és a jogászság szerepét vázolta fel a következő hároméves terv keretében. Ez azért is érdekes, mivel éppen Kovács István, az egy évvel később létrejött Jogász Szövetség helyettes főtitkára játszott aktív szerepet a Szakszervezet megszüntetésében.1948–1949 folyamán ugyanis a szakszervezetek államosítása és központosítása következtében a Jogászok Szakszervezete is elvesztette önállóságát, amikor a szabad szakmai szervezeteket ágazati, központilag irányított szervezetekbe vonták össze. 1948 októberében pedig a szakszervezetek XVII. kongresszusán a korábbi Szakszervezeti Tanács (SZT) helyett létrehozták a Szakszervezetek Országos Tanácsát (SZOT). A szakszervezeti mozgalmat 1948-at követően felszámolták, vagyonát államosították, vezetőit kiiktatták a közéletből. (A technika és a módszer ugyanaz volt, mint a jogász-szervezetek pluralizmusának a felszámolása esetében.)

Feltehetően 1948 elején még nem sejtették ezeknek a fúzióknak az elkerülhetetlen, közeli bekövetkeztét, amikor 1948 márciusában több demokratikus érdekképviselet (MOSZK,[137] MNOSZ,[138] UFOSZ,[139] FÉKOSZ[140]) kétnapos konferenciára jött össze Budapesten, és egy sajátos jogász szervezet felállításáról döntöttek. Megalapították a Demokratikus Szervezetek Országos Jogvédelmét, a DESZJOG-ot. Nyilatkozatuk szerint az új szervezet az „első jelentős lépés az ügyvédségnek a demok-

133 Ries István ügyvéd, szociáldemokrata politikus. 1945 júliustól 1950 júliusig igazságügyminiszter. Ekkor letartóztatták, a jelentések szerint a váci börtönben „agyonverték". Révész Béla: *Jogtudósok titkai. Történetek a titkosszolgálatok és a jogtudományok neves művelőinek XX. századi kapcsolataiból.* Szeged, 2008. Iurisperitus, 172. p.

134 Országos bírógyűlés. *Népszava,* 1947. (június 22.) 139. sz. 2. p.

135 Rákosi Mátyás tudatában volt, hogy milyen hasznos lehet a kommunista országoknak egy, a nyugati világba beépült jogvédő szervezet: „5. Szoros együttműködést építünk ki a Szovjetunió és a népi demokráciák jogászi szervezeteivel. Szilárdan támogatjuk a Demokratikus Jogászok Nemzetközi Szövetségét a békéért, az emberi jogokért, a haladásért, a demokráciáért vívott harcában." A Magyar Jogász Szövetség II. küldöttközgyűlésének határozatai. *Jogtudományi Közlöny,* 1951. 10. sz. 576. p.

136 Dr Popper Martin... *Magyar Nemzet,* 1947. (augusztus 1.) 175. sz. 2. p.

137 MOSZK – Magyar–Szovjet Művelődési Társaság (1949-től Magyar–Szovjet Társaság). A magyar–szovjet kulturális és politikai kapcsolatok ápolására létrehozott tömegszervezet.

138 MNOSZ – Magyar Nők Országos Szövetsége. Az 1945-ben alakult baloldali nőmozgalmi ernyőszervezet, amely 1948-ra a kommunista párt irányítása alatt álló egységes női tömegszervezetté vált.

139 UFOSZ – Újbirtokosok és Földhözjuttatottak Országos Szövetsége. Az 1945-ös földreform kedvezményezettjeit tömörítő parasztszervezet. 1948-ban a FÉKOSZ-szal egyesítették, és létrejött a DÉFOSZ.

140 FÉKOSZ – Földmunkások és Kisbirtokosok Országos Szövetsége. A mezőgazdasági munkások és kisbirtokos parasztok tömegszervezete. 1948-ban az UFOSZ-szal egyesülve megalakította a DÉFOSZ-t (Dolgozó Parasztok és Földmunkások Országos Szövetsége).

ratikus életbe való bekapcsolása felé". A DESZJOG azt a feladatot tűzte maga elé, hogy a demokratikus szervezetek tagjainak jogi tanácsokat adjon és szükség esetén megbízott ügyvédei útján a bíróságok előtt képviselje („jogsegély-szolgálat"). Erre az ügyvédi munkára ismert demokratikus ügyvédeket kívánt alkalmazni, akik a tagoknak díjtalanul adnak tanácsot. Remények szerint ilyen módon kiküszöbölhetők az ügyvédi díjazások körüli, sokszor panasz tárgyává tett visszásságok. Az induláskor vidéken 50 jogtanácsos kapott megbízást, akik „a földművesszövetségek tagjait a mezőgazdasággal kapcsolatos perekben és közigazgatási ügyekben fogják képviselni".[141]

Fél évvel később a Demokratikus Szervezetek Országos Jogvédelmének tevékenysége új szerepkörrel bővült az „úri jogászok", az „úri jogászgondolkodás népellenes bástyája" elleni támadásban. A sajtó erről az Ügyvédi Kamara Szemere utcai székhelyén tett látogatása nyomán számol be. „A falon, ahol nemrégiben még Werbőczy parasztnyúzó, vad úri arca nézett le a látogatóra, most néhány fotokópia függ. Megnézzük: a demokrácia előharcosainak, a fasizmus éveiben üldözött, bujdosó magyar jogászoknak felvételi iratai a Kamarában. Landler Jenő, Illés Béla ... olvassuk a neveket Ezeket a felvételi lapokat csak most tehette ide az új vezetőség – a régi mit sem akart tudni a legtöbbször emigrációban meghalt, vagy csak a felszabadulás után hazaérkezett magyar jogászok felvételéről... Az az ügyvéd, aki a tőkés oldalára áll az államosítási törvény ellen – az a nép ellensége és nincs helye a demokratikus ügyvédek között. Itt elsősorban azokról van szó, akik a külföldi tőkések jogtalan igényeit képviselik."[142] A DESZJOG megalakításának 25. évfordulójára írt megemlékezés szerint a szervezet legnagyobb eredményét a mozgósító és kezdeményező hatása jelentette. „Állandó expanzióban és – későbbi frazeológiával így mondanák – ideológiai offenzívában voltunk."[143]

Az 1948 októberében Szakszervezetek Országos Tanácsa névvel megalakult új csúcsszervezet már nem elsősorban érdekvédelmi intézményként, szervezetként működött. Feladata ettől kezdve az immár egyetlen párt gazdaság és társadalompolitikájának végrehajtása, a munkaversenyek szervezése és az állami célok közvetítése lett.[144] Ugyanez történt a századelő óta működött jogászi professziók autonóm civil szervezeteinek többségével, amikor a felszámolták a jogászi hivatásrend érdekképviseleteinek pluralizmusát, ezen a téren is hűségesen másolva a monolit hatalomgyakorlás sztálini modelljét. 1948-ban a jogászság szervezeti átalakítása során megszűntek vagy beolvadtak a korábbi önálló szakmai szervezetekbe.

A Magyar Jogászegylet agóniája hosszasabbnak és bonyolultabbnak bizonyult. Bár 1948-ban mintegy 3000 fős egyéni tagsággal rendelkezett és sem szándékában nem állt, sem lehetőségekkel nem rendelkezett az egyéb jogász szervezetek által preferált ideológiai offenzívában való részvételre, szellemi kisugárzásának, tudományos tekintélyének súlya mégis megkerülhetetlen szereplőjévé tette, – ha másképp nem, legyőzendő ellenfélként – a jogászi, jogtudományi gondolkodásnak, és így áttételesen a proletárdiktatúra „alkotmányozása" felé

141 Ingyen jogvédelmet kapnak a demokratikus szervezetek tagjai. *Kossuth Népe,* 1948. (január 26.) 71. sz. 2. p. Ugyanakkor a négy szervezet jól példázza az 1948-as kommunista „civil-ellenes" politikát: a különálló társadalmi szervezeteket fokozatosan központi, pártirányítás alatt álló tömegszervezetekbe vonták össze.

142 Az Ügyvédi Kamara új vezetősége felszámolta a múlt erkölcsi csődtömegét. Bealkonyodott az úri jogászoknak, a fasiszta védőknek, a kijáróknak és az adócsalóknak. Az igazi jogvédelem nyújtása a demokratikus ügyvédek célja. *Igaz Szó,* 1948. (július 21.) 29. sz. 3. p.

143 Vadas György: 25 éve: a Demokratikus Szervezetek Országos Jogvédelme. *Jogtudományi Közlöny,* 1973. 3. sz. 155. p.

144 Lásd Sz. Varga Lajos: *Szakszervezetek a diktatúrában. A Magyar Dolgozók Pártja és a szakszervezetek (1948–1953).* Pannónia könyvek. Pécs, 1995.

nyomuló politikai folyamatoknak is. Az egyesüléspárti kritikák neheztelve említik azt a sajátosságot, ami valójában az egylet egyik fő erénye volt, a szoros kapcsolatát a jog- és államtudományi kutatásokkal. (A társadalmi mozgalommá vált szövetség valóban, csak mérsékelten büszkélkedhetett ezzel a tulajdonsággal.) Jól tükrözi egyesület testületi súlyát és a minőségét a Magyar Jogászegylet 1946-ban megválasztott (utolsó) tisztikarának összetétele:[145]
Elnök: dr. Szladits Károly ny. egyet. ny. r. tanár.
Tiszteleti tag: dr. Angyal Pál ny. egyet. ny. r. tanár, dr. Baranyai Lipót a Magyar Nemzeti Bank v. elnöke, dr. Finkey Ferenc ny. koronaügyész, dr. Lengyel Aurél ny. min. tanácsos, dr. Sándorfalvi Pap István ny. kúriai tanácselnök, dr. Lévy Béla nemzetközi jogtanácsos, dr. Neumann Károly ny. min. tanácsos, dr. Polner Ödön ny. egyet. ny. r. tanár, dr. Schwarz A. Bertalan egyet. tanár, dr. Vámbéry Ruszlem egyet. tanár.
Társelnök: dr. Alföldy Dezső, a budapesti ítélőtábla ny. elnöke, dr. Kálnoky-Bedő Sándor ügyvéd, dr. Kerekess István a m. Kúria elnöke, dr. Kolosváry Bálint ny. egyet. ny. r. tanár, dr. Nyulászi János ügyvéd, a Tébe[146] ny. igazgatója.
Ügyvezető elnök: dr. Vincenti Gusztáv, a budapesti ítélőtábla alelnöke.
Alelnök: dr. Auer György budapesti főállamügyész, egyet. ny. rk. tanár, dr. Biró Balázs közig. bírósági tanácselnök, dr. Isaák Gyula, a m. Kúria másodelnöke, dr. Krenner Zoltán közjegyző, a Közj. Kamara elnöke, dr. Ladányi Ármin, a Budapesti Ügyvédi Kamara elnöke, dr. Moór Gyula egyet. ny. r. tanár, a Pázmány Péter Tudomány-egyetem prorektora.
Ügyvezető titkár: dr. Móra Mihály, a m. Kúria elnöki tanácsosa, egyet. m. tanár.
Titkár: dr. Nyulászi Alajos ügyvéd, dr. Jenes Árpád min. o. tanácsos, egyet. m. tanár, dr. Szirmai Zsolt ügyvéd, dr. Mikos Ferenc, az Igazságügyminiszteriumba berendelt ítélőtáblabíró, dr. Harmathy Attila törvényszéki tanácselnök, kúriai tanácsjegyző, dr. Pacsi Jenő ítélőtáblabíró.
Ügyész: dr. Konkoly Elemér ügyvéd.
Főpénztáros: dr. Nyárády Miklós államtitkár.
Ellenőr: dr. Zsakó Gyula törvényszéki tanácselnök.
Könyvtáros: dr. Ruber József ítélőtáblái tanácselnök.

A marxizmus hegemonisztikus ideája 1948–1949-re a politikai berendezkedés gyakorlatát is eljuttatta az egypártközpontú politikai intézményrendszer kialakításáig. A párt kizárólagos hatalmi helyzete gyakorlatilag fölöslegessé tette az önálló arculatú érdekképviseleti fórumokat, társadalmi szervezeteket. A párt kizárólagos hatalmi helyzete következtében minden önálló arculattal rendelkező, valódi politikai mozgalom és szervezet megszűnt. Ennek következtében az a sajátos helyzet alakult ki, hogy az autonóm funkciójukat elvesztett társadalompolitikai szervezetek szakszervezetek, érdekképviseletek, ifjúsági szervezetek, a népfront „fenntartása" – bizonyos látszatok megőrzése végett – a párt feladatává és érdekévé vált.

Utólag már könnyen észrevehetők azok a jelek, előzmények, amelyek a radikális politikai cezúrát jelentő, a politikai pluralizmusról az egypárti diktatúrára való átmenet „fordulat éve"[147] hatalmi eszközeit, taktikai eszközeit érvényesítették a korábban

145 A Magyar Jogászegyletnek 1946-ban megválasztott tisztikara és igazgatóválasztmánya. *Jogászegyleti Szemle,* 1947. 1. sz. belső borító.
146 TÉBE a Takarékpénztárak és Bankok Egyesülete rövidítése. A két világháború közötti Magyarország legjelentősebb banki érdekképviseleti szervezete.
147 Lásd Feitl István – Izsák Lajos – Székely Gábor: *Fordulat a világban és Magyarországon. 1947–1949.* Budapest, 2000. Napvilág.

sokszínű jogásztársadalom „népi demokratikus" átállításában is. A polgári, majd koalíciós pártok „leszalámizása",[148] az 1948-as kommunista és szociáldemokrata fúzió nyomán létrehozott Magyar Dolgozók Pártjának teljes hatalomátvételével párhuzamosan megkezdődött a maradék érdekképviseletek politikai semlegesítése, alárendelése. A korábbi szakmai autonómiákat, a független hivatásrendi egyesületeket is szisztematikusan felszámolták, ennek folyamatnak lettek az áldozatai a még megmaradt jogászszervezetek, hivatásrendek, egyesületek, ligák. Arra egyelőre nincs bizonyíték, hogy az 1951 elejétől a „párt ökle"-ként[149] működő Államvédelmi Hatóság vagy éppen az állam pártirányításnak vele szimbiózisban működő, az MDP Központi Vezetősége apparátusában főszerepet játszó Adminisztratív Osztály kezdeményezte-e a „szalámitaktika" érvényesítése során a titkosszolgálati eszközök és módszerek alkalmazását, mindenesetre tény, hogy sikeresen működtek a Független Kisgazda Párt, a Nemzeti Parasztpárt, a Radikális Demokrata Pártszövetség, a Független Magyar Demokrata Párt, a Demokrata Néppárt, vagy a Keresztény Női Tábor neutralizálásában.

Nyugaton is felfigyeltek a jogásztársadalom körüli politikai manőverekre, legalábbis a „szabad világban" ismertetni lehetett a történteket. „Minden jel arra mutat, hogy a kommunista rendszer megkezdte a bírói és ügyvédi kar, vagyis a szakképzett, hivatása magaslatán álló magyar jogászság végső felszámolását. A népbíróság, majd a népi ülnökök rendszerének bevezetésével tervszerűen háttérbe szorították a szakbírókat. A Rákosi-féle szalámitaktikának megfelelően előbb a politikai perekben, aztán a büntetőeljárásban, legutóbb pedig a magánjogi vitákban túlsúlyra, döntő szóhoz a laikus elem. Gyakorlati értelemben a bíráskodást jelenleg a kommunista párt által delegált káderek gyakorolják. A szakbírák szerepe kizárólag az, hogy fenntartsák a tárgyalás rendjét, menetét pedig olyan irányba tereljék, hogy az ügy megérjen az ítélethozatalra. Érdemben a kommunista párt kiküldöttei döntenek. Jelenleg az a helyzet a bíráskodásban, hogy a rendszer már csak a legnagyobb kirakatperekben szemérmes és próbálja a szakképzett, hivatásos bírák igazságszolgáltatását bizonyítani. Ennek köszönheti például Olti Vilmos[150] a maga megtámadhatatlan pozícióját. Egyébként büntetőügyekben és polgári perekben a pártkiküldöttek döntenek, a kapott utasítás szerint. A még valamennyire önálló ügyvédek ellen is megindul a döntő roham. A kamarák országos bizottságának réme,

148 A „szalámitaktika" – eltérő elnevezésétől függetlenül – azt a politikai stratégiát jelenti, amely során a (politikai) ellenfeleket nem egyszerre – amely esetleg összefogottabb, nagyobb ellenállást generálhatna –, hanem fokozatosan, kisebb csoportokra bontva gyengítik meg és számolják fel. A kifejezést Rákosi Mátyás tette ismertté a pártpolitikai diskurzusban, de bizonyos értéksemlegességgel, a politikatudomány is használatba vette. Korabeli nyugati megfigyelők mutattak rá, hogy a frappáns kifejezés szótani gyökerei Rákosi moszkvai tartózkodása éveiből eredhetnek: „Rákosi az egyelőre elégedett munkássággal, az ingadozó szociáldemokrata párttal és a teljesen kommunista kézbe került rendőrséggel a háta mögött, hozzálát ahhoz, hogy megvalósítsa a Kominform elgondolásainak azt a részét, amit »szalámitaktika« néven emlegetnek a szovjet politikai cakkhúzások ismerői. Ez a taktikai pont nem egyéb, mint a régi római elv: Oszd meg ellenfeleidet és uralkodj! A cél ugyanis, hogy egyedül a kommunista párt legyen a hatalom birtokosa." Petrovics Béla: A népi demokráciák műhelytitkaiból VII. *Új Kelet,* 1953. (július 27.) 1511. sz. 2. p.

149 A „párt ökle" kifejezés sem magyar eredetű, hanem a szovjet kommunista politikai nyelvből származik (oroszul: kulak partii; angolul: the Party's fist). Az állambiztonsági szervek önmeghatározására és propagandájában már a húszas–harmincas évektől megjelent, amikor a OGPU, majd az NKVD és később a KGB szerepét úgy írták le, mint a kommunista párt „fegyverét" vagy „öklét". Magyarországon a fordulat éve után ugyanez a szemlélet honosodott meg. Az Államvédelmi Hatóság feladata nem egyszerűen az állam védelme volt, hanem elsősorban a Magyar Dolgozók Pártja politikai hatalmának biztosítása. Emiatt az ÁVH-ra a korszakban – és különösen az utólagos történetírásban – gyakran hivatkoztak úgy, mint „a párt öklére". (Ettől függetlenül a harmincas években a fővárosi közgyűlés egy politikai vitájában egy képviselőtől már elhangzott, hogy „Mutassa meg a párt, hogy ökle is van!" A Keresztény Községi Párt egyhangúan Ripka Ferenc főpolgármestersége mellett foglalt állást. *Nemzeti Ujság,* 1931. [január 28.] 22. sz. 2. p.)

150 Olti Vilmos 1945-től népügyész, 1946-tól 1956-ig bíró, majd ügyvéd.

dr. Kovács István hivatalosan felszólította a deportálások és hallgatásra kényszerítő ítéletek után még megmaradt ügyvédeket, hogy azonnal létesítsenek munkaközösségeket, vagy – szavai szerint – »jogi kolhozokat«. Ezzel a jogászvilág elleni irtóhadjárat végső fejezetéhez érkezett."[151]

Egyelőre nem kellően feltárt kutatási téma, hogy mennyiben használta az Államvédelmi Hatóság titkosszolgálati eszközeit és módszereit a pártirányítás állami vonalán domináns szerepet betöltő, a Központi Vezetőség Adminisztratív Osztálya.[152] A titkosszolgálatok világában pontosan kidolgozott információs-pszichológiai műveleti eszközök – kompromittáló, diszkreditálás, lejáratás, karaktergyilkosság, dezinformáció, bizalomrombolás, hamis narratívák stb. – magától értetődően találják meg alkalmazási lehetőségüket a civil kommunikációs világban is. A fordulat évében kiéleződött helyzetben a média használói elsősorban a napilapok hasábjain igyekeztek befolyásukat érvényesíteni a megcélzott társadalmi csoportok fölött. A kommunista sajtó fókuszába természetesen elsősorban azok az orgánumok kerültek, amelyek akadályai lehettek a kommunista monopolhelyzet létrehozásának. Az itt közölt eset a korabeli jogászszakma világának egy frissen megjelent könyve apropóján tette bírálatának tárgyává – szerzőjén keresztül – a Jogászegyletnél – szervezettsége folytán – nagyobb ellenfélnek tekintett Országos Bírói és Ügyészi Egyesületet.

Bary Zoltán[153] az egyesület fennállásnak negyvenedik évfordulójára – az egyesület helyettes főtitkáraként – ünnepi kötetet jelentetett meg, amely egyszerre egyesülettörténet, egyben a magyar bírói–ügyészi hivatásrend korabeli önképének az összefoglalása is. Mivel ma már gyakorlatilag elérhetetlen a könyv,[154] legalább a tartalomjegyzék alapján némi benyomást szerezhetünk a tartalmáról. *„1. Az egyesület megalakulása (1907) – bemutatja az alapítás körülményeit, különösen Bary József és a kezdeményező bírák szerepét. Az egyesület célja a bírói függetlenség, a szolgálati érdekek védelme és a szakmai fejlődés előmozdítása volt.*
2. Szervezettörténet – ismerteti a közgyűléseket, a vezető tisztségviselőket, a vidéki osztályokat, a választmány működését és az egyesület hivatalos lapját.
3. Szakmapolitikai küzdelmek – részletesen tárgyalja a bírói függetlenség, az illetmények, az előmeneteli rendszer, a nyugdíj, valamint a bírósági szervezet reformjának kérdéseit.
4. Szociális és kulturális tevékenység – bemutatja a segélyezést, az internátusokat, az özvegy és árvatámogatást, valamint a szakmai közösségi életet.
5. A világháborúk időszaka – ismerteti az első és második világháború hatását az egyesület működésére és tagságára.
6. Életrajzi és adattári rész – vezetők, tisztségviselők, közgyűlések, fontosabb határozatok és fényképek."[155]

151 Irtóhadjárat a jogászvilág ellen. (Bécsből jelenti munkatársunk). *Hungária,* 1953. (március 27.) 13. sz. 5. p.
152 Kisebb változásokkal az Adminisztratív (1966 után „Közigazgatási és Adminisztratív") Osztály foglalkozik a Honvédelmi- és Belügyminisztérium, az Igazságügy és Ügyészség, 1956 után a Munkásőrség pártellenőrzésével. MNL OL M-KS-288. 7/8.ő.e. 47R /107.
153 1914-ben szerezte meg jogi diplomáját Kolozsváron. Budapesten ügyvéd, ügyész az Igazságügyi Minisztérium Büntetőjogi Osztályán, főügyészhelyettes, A két világháború közötti időszakban a magyar igazságügyi közigazgatás és ügyészség meghatározó szereplője.
154 A kötet forrásértékét az adja, hogy a kommunista átalakulás előtti utolsó összefoglalás a magyar bírói és ügyészi kar önszerveződéséről. Emiatt különösen fontos forrás a 20. század első felének jogászság történeti kutatásaihoz. A Bary-kötet a korabeli politikai megítélés szerint a „régi", polgári bírói kar szellemiségét képviselte, ezért terjesztését megszüntették, és a könyvtárakból is kivonták. Jelenleg az Országos Széchényi Könyvtárban is csak az Egyesület fennállásának 25. és 30. évfordulójára megjelentetett kötetek maradtak fenn.
155 Bary Zoltán: *Az Országos Bírói és Ügyészi Egyesület negyven éve (1907–1947).* 1948.

A jubileumi kötetről lesújtó véleményt tett közzé a *Magyar Nap* 1948. február 8-i számában Csató István, a lap főmunkatársa. A lap 1947 júliusában indult, és 1949-ig jelent meg. Ez éppen a kommunista hatalomátvétel időszaka, amikor a sajtó gyors politikai homogenizálása zajlott. A *Magyar Nap* nem feltétlenül volt olyan nyílt kommunista pártlap, mint például a *Szabad Nép*. Hangvételét inkább egy szélesebb olvasóközönségnek szánták, de a kommunista politikai irányvonalat követő napilap benyomását kelti, főleg, ha megtekintjük a rovatbeosztását. Állandó témái közé tartoztak a hároméves terv sikereinek hangsúlyozása, a földreform és az államosítások támogatása, a Szovjetunió kedvező bemutatása, a Magyar Kommunista Párt, majd az MDP politikájának támogatása, valamint a „reakció", a „jobboldal", a „klérus" és a polgári ellenzék rendszeres bírálata.[156] Bary Zoltán könyvének és ezen keresztül az Országos Bírói és Ügyészi Egyesület bírálata a cikk állításainak és hangvételének láttán pontosan illik a kriptokommunista lap profiljához. Az óriási betűkkel szedett cím máris egyértelműsítette későbbi mondanivalóját: „Felháborító! Bary Zoltán kúriai bíró különös könyve a magyar jogfejlődésről". A felháborodása okainak egyike, hogy a szerző „Büszkén említi meg, hogy az Egyesület negyedszázados évfordulójának ünnepségén »maga az államfő, Horthy Miklós kormányzó« is megjelent." A könyv legdöbbenetesebb részlete az a néhány sor – folytatja a cikk –, melyben „dr. Bary jobb ügyhöz méltó buzgalommal kísérli meg, hogy a jobbágynyúzó Werbőczy István emléke köré ismét dicsfényt fonjon. Éles szavakkal tiltakozik az ellen, mintha a népelnyomás e hírhedt jogtudósa »a birtokos úriosztály elmaradott szellemű kiszolgálója lett volna, aki tüzes vastrónjára ültette a felszabadító harc hősét, Dózsa Györgyöt. Szerinte »ez a történelmi értékelés nem tárgyilagos és a történelmi igazságnak nem felel meg.« Ezt a látszatot csak »a nemzeti hagyományokat elvető osztálygyűlölet« kelti."

A recenzió Vladár Gábor említését, méltatását is a szerző rovására említi. „A Horthy-törvények szövegezőjéről például egyenesen a dicsőség himnuszát zengi. »Az a nagy tekintély, – szárnyalnak a szavak, – amely a magyar jogélet egyik legnagyobb kiválóságának kimagasló személyiségét övezte, fényével besugározta egyesületünket is.«"[157] Igaza is lenne, ha a „Horthy-törvények szövegezője" alatt azon Igazságügyi Minisztériumban folytatott tevékenységére utalna, hogy Vladár Gábor 15 éven át a Törvényelőkészítő Osztály vezetőjeként látta el feladatait – a kor legtöbb miniszterelnökének megelégedésére. A jogtörténetírásban Vladár Gábort általában az Országos Bírói és Ügyészi Egyesület utolsó, jelentős, háború előtti elnökeként tartják számon. Tanulmányai, előadásai arra utalnak, hogy az egyesületet elsősorban szakmai és alkotmányos alapokon kívánta működtetni, különös hangsúlyt fektetve a bírói függetlenség védelmére, még a háborús években is.

A *Magyar Nap*, illetve az említett könyvbírálat írója itt egy taktikai hibát azért elkövetett. 1948-ban még nem csendesedett el annak a viharnak az emléke, amikor 1933-ban elsőként jelentek meg a tiszaeszlári vérvádper bírájának 1912-ben befejezett 600 oldalas visszaemlékezései. A bíró megkérdőjelezte az Eötvös Károly védelme mellett a vádlottak felmentetésével végződött perről szóló, *A nagy per, mely ezer éve folyik* című, Eötvös-féle beszámolót. A tiszaeszlári per bírája viszont éppen az a Bary József vizsgálóbíró volt, akinek a fia,

156 A cikk középkáderi szerzőjének életútja jól illeszkedik kommunista párt sajtóirányítási elvei szerint működött a lap profiljához. Csató a laptól elkerülve 1948-ban Dobi István titkára lett, Dobi miniszterelnökségének végét követően 1952-ben, később a *Népszava* olvasószerkesztőjeként dolgozott, majd, 1965-ben a Kulturális Kapcsolatok Intézete osztályvezetőjének nevezték ki.

157 Csató István: Felháborító! Bary Zoltán kúriai bíró különös könyve a magyar jogfejlődésről. *Magyar Nap,* 1948. (február 8.) 32. sz. 3. p.

az említett Bary Zoltán 1933-ban megjelentette apja visszaemlékezéseit. Ha tehát a Bírói és Ügyészi Egyesület, illetve a jubileumi kötet szerzője körül valóságalapú diszkreditációt szándékozott volna a lap indítani, arra kevésbé a könyv Werbőczy-, illetve Vladár-méltatásai miatti méltatlankodás lett volna alkalmas, sokkal inkább a negyvenes évek második felének egyébként is a holokausztragédiával terhelt környezetében nyilvánosságra hozni apa és fia antiszemita könyvkiadási skandalumát. Tovább színezi a történetet, hogy a dehonesztálni kívánt Vladár Gábor 1944 augusztusától – immár mint az utolsó Horthy-kormány, azaz a Lakatos-kormány igazságügy-minisztere – a Svéd Vöröskereszt megbízottja, Valdemar Langlet közreműködésével menleveleket készített a minisztériumban legalább néhány üldözött zsidó megmentésére.[158] Mindenesetre Bary Zoltán Bírói és Ügyészi Egyesület kötetének – mivel a korabeli politikai megítélés szerint a „régi, polgári bírói kar szellemiségét képviselte" –, terjesztését megtiltották, a könyvesboltokban, könyvtárakban fellelhető példányait is visszavonták.

A példaként említett lejáró művelet csak apró részlete volt annak a propaganda-hadjáratnak, amely a „fordulat évében" elárasztotta az országot. Addig sosem látott kulturális kampány bontakozott ki a közvélemény „helyes irányba" terelésére. Tízezernél is több előadást, vetítést, bábelőadást stb. produkáltak az erre a célra verbuvált „kultúrbrigádok". A Magyar Dolgozók Pártja abszolút információs hatalmát messzemenően kihasználta, nemcsak idehaza, de nemzetközi téren is, és a sikerpropagandát támogatta még a közhangulatjavító intézkedések sora is.[159]

A Magyar Dolgozók Pártja (MDP) megalakulása egy hosszú előkészítő folyamat végére tett pontot. 1948. június 12-én a Magyar Kommunista Párt 4. és a Szociáldemokrata Párt 37. kongresszusa kimondta a két párt egyesülését, így jött létre a Magyar Dolgozók Pártja, amely még aznap megkezdte első kongresszusát. De a „fordulat éve" kifejezés nem csak ezt az egyetlen eseményt jelöli, még ha az 1947–1949 között felgyorsuló politikai-társadalmi átalakulás centrumát is jelenti.

Fontosabb állomásai:

– 1947. augusztus 31. – a „kékcédulás" országgyűlési választás.

1947–1948 – az ellenzéki pártok fokozatos felszámolása, illetve beolvasztása („szalámitaktika"[160]).

– 1948. június – az MKP és az SZDP egyesülése, az MDP megalakulása.

– 1948 második fele – az egyházak, egyesületek, autonóm szakmai szervezetek és a társadalmi élet további állami, illetve pártirányítás alá vonása.

– 1949 – az új alkotmány és az egypárti rendszer intézményes megszilárdulása.[161]

158 Révész Béla (szerk.): *Vladár Gábor emlékkötet (1881–1972)*. Budapest, 2015. Igazságügyi Minisztérium–Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó.

159 Feitl István (szerk.): *Nyitott-zárt Magyarország. Politikai és kulturális orientáció, 1914–1949*. Budapest, 2013. Napvilág Kiadó.

160 Kiegészítés a 148. jegyzethez: „Szalámitaktika, szalámipolitika." Olyan magyar szó, melyből „nemzetközi" politikai szakszó lett. Rákosi Mátyás ajándékozta meg vele nyelvünket. A folyamat, amiből kiderül a lényeg: elsőnek a Kisgazdapárt jobbszárnyát szeletelte le, mint a szalámit, majd a jobboldali szociáldemokratákat, a pártfúzió után csak a kollaboránsok maradtak meg. Az MDP megalakulása (a pártfúzió) a monopolhelyzetet véglegesítette, az ellenfeleket egyenként iktatta ki. Az értelmező szótár szerint: »Az a módszer, hogy a politikai ellenfeleket a többiektől egyenként elszigetelve teszik ártalmatlanná.« Egy amerikai hetilap, a Time a helyzetet így jellemezte 1947-ben dél-amerikai kiadásában, hogy »Rákosi megette a szalámi végét«. Ma is vannak ilyen taktikát folytató politikai erők." Burger Lajos: *Retró szótár. Korfestő szavak a második világháborútól a rendszerváltásig*. Budapest, 2008. Tinta, 214–215. p.

161 Feitl–Izsák–Székely (szerk.) 2000.; Standeisky Éva – Kozák Gyula – Pataki Gábor – Rainer M. János (szerk.): *A fordulat évei 1947–1949. Politika – Képzőművészet – Építészet*. Budapest, 1998. 1956-os Intézet; Rákosi Mátyás: *A fordulat éve*. Szikra, Budapest, 1948. 360 p.; Szabó Bálint: Az MDP politikájának motivációi két kongresszus tükrében 1948, 1951. In Gaál Endre – Serfőző Lajos (szerk.): *Tanulmányok Mérei Gyula 75. születésnapjára*. Szeged, 1986. SZTE, 183–207. p.

Ha a „fordulat éve” nem is köthető egyetlen eseményhez, hanem az 1947–1949 között felgyorsuló politikai-társadalmi átalakulás egészét jelenti, amelynek csak a csúcspontja az 1948 nyarán létrehozott Magyar Dolgozók Pártja, akkor ennek analógiáját láthatjuk a tervbe vett Jogász Szövetség felépítésének hosszú folyamatában. A jogász társadalom számára a „fordulat évének” mérföldkövei a következő eseményekkel írhatók le:
– 1947. szeptember 20–21. – Hévízfürdőn jogásztalálkozó.
– 1948. szeptember 23–26. – Hévízfürdőn jogász vándorgyűlés.
– 1948. december 18. – társasvacsora a Gellért-szálló termeiben.
– 1948. december 19. – alakuló ülés és jogászkongresszus a Vas- és Fémmunkások Szakszervezete székházban.
– 1949. augusztus 18.: az 1949. évi XX. törvény, a *Magyar Népköztársaság Alkotmányá*nak elfogadása.

Az 1947-es hévízi konferencia

A Szombathelyi Ügyvédi Kamara 1947. szeptember 20-án és 21-én jogásztalálkozót rendezett Hévízfürdőn, amelyre az „összes magyar ügyvédeket, bírákat és jogászokat” meghívták.[162] Ez a jogászkongresszus a magyar ügyvédségnek a hároméves terv szolgálatába való beilleszkedését, beillesztését tárgyalta, valamint az ország jogrendszerének demokratikus szellemben való újjáalakítását. A találkozó alkalmat adott a különböző kamarák és tagjainak megismerkedésére, a kamarai szolidaritás és a baráti együttműködés ápolására.[163] A hévízi jogásztalálkozó információi alighanem el is sikkadhattak volna a napi hírek sokaságában, ha az utolsó mondat nem keltette volna fel a Távirati Iroda figyelmét. Eszerint a kétnapos találkozó „legfőbb célja az 1948 tavasszal megrendezendő országos jogász kongresszus előkészítése, amely a magyar jogásztársadalom »demonstratív megmozdulása lesz«, amely elé igen nagy érdeklődéssel tekint az egész ország ügyvédi és bírói kara”.[164] Feltehető ugyanis, hogy a nagyszabásúnak ígérkező rendezvény nem a Szombathelyi Ügyvédi Kamara ötlete lehetett, még kevésbé az, hogy megelőlegezte volna az országos érdeklődést az – eddig ismeretlen – esemény iránt. Joggal feltehető, hogy állami vagy pártvezetői körökből jelezték a hírverés előzetes kiszivárogtatásának hasznosságát. De az is sejthető, hogy a „demonstratív megmozdulás” előkészítéséhez utólag rövidnek bizonyult a rendelkezésre álló fél év, de még inkább gyanítható, hogy előzetesen elkerülte a szervezők figyelmét az 1948 nyarára tervezett a MSZDP és MKP pártfúziós konferencia fontossága.[165] Mindenesetre az eredetileg tavaszra tervezett jogászkonferencia végül egy éves késéssel került megrendezésre. Nem lehetett mellékes az a szempont, hogy mivel a nyilvános politikai diskurzust szinte évekre előre lefoglalták az MDP-kongresszus témái, így már ezeket is be lehetett építeni az 1948 szeptemberére csúsztatott jogászkonferencia anyagába is.

A két rendezvény között azonban elhangzott egy fontos kijelentés Hajdú Gyula[166] igazságügyi államtitkár előadásán, amelyet az éppen a megszűnés felé tartó Magyar Jogászok Szabad Szakszervezetének

162 A szombathelyi ügyvédi kamara… *Jogtudományi Közlöny,* 1947. 19–20. sz. 309. p.
163 Jogásztalálkozó Hévízfürdőn. *Független Néplap,* 1947. (szeptember 19.) 115. sz. 2. p.
164 *MTI hírek,* Belpolitikai kiadás, 1947. 09. 19. NEWS-342619.
165 Az Magyar Kommunista Párt magába olvasztotta a Szociáldemokrata Párt baloldali maradékát, ideológiailag győzelmet aratott, és ezzel egy új, sztálinista típusú tömegpárt jött létre.
166 Hajdú Gyula 1919-től párttag. 1945-től nemzetgyűlési, 1947-től országgyűlési képviselő, 1947–1949, igazságügyi államtitkár. 1948-tól egyetemi oktató.

1947 decemberében tartott kongresszusán hozott – mintegy mellékesen – szóba. Előadásában a tervgazdálkodás előnyeit ecsetelve feltette a kérdést, hogy a 3 éves terv vajon „miként áramlik" a jogászokhoz, ügyvédekhez, köztisztviselőkhöz. „Egyáltalán, mi is ez a 3 éves terv? Mi a tervgazdálkodás?" A kommunista gazdaságpolitika fundamentumát jelentő, az állami tulajdon kizárólagosságára épülő tervgazdálkodás szokásos politikai ellenzői körében – Hajdú fejtegetéseiben váratlanul megjelent a liberalizmus – és ezen keresztül a teljes jogásztársadalom – átfogó bírálata is. Aztán az államtitkár szerint ugyanis „az egész jogászság a múltban, iskolai tanulmányai és közéleti szereplése alapján a liberalizmus emlőin táplálkozott és nőtt fel. Semmiféle más szakmában nem vert annyira gyökeret a liberalizmus, mint éppen a jogászokban és éppen ezért kérdi aggódva éppen a jogászság, mit hoz neki, mit jelent neki a liberalizmus ellentéte, a tervgazdálkodás. A liberalizmus támogatta a gazdasági téren az egyéni kezdeményezést, az egyéni vállalkozást. Az egyéni érdek töltötte ki a termelés tartalmát. Azt kívánták, hogy a közületeknek, az államnak, a városoknak mentül kevesebb beleszólása legyen a gazdálkodásba. A közületeknek, az államnak, törvénykezési vagy bármiféle más hivatalnak – a beavatkozása egyáltalán nem volt kívánatos. Ezzel ellentétben most azt hirdetjük, a tervgazdálkodás az, amely országunkat, és az emberi társadalmat előre viheti [...] A másik nagy szempont pedig az: hogy a liberális rend, amely nagy eredményekkel dolgozott a kapitalista korszak kezdő évtizedeiben, későbbi fejlődése során ezen rendszer elmaradhatatlan velejáróját, a kríziseket, nem tudta kiküszöbölni. Minden ember előtt, aki gazdasági problémákkal foglalkozott, ismeretes, hogy a kapitalista rendszernek, a liberális gazdálkodásnak a periodikusan fellépő krízisek elmaradhatatlan velejárói. Az utóbbi időben ezek már nem voltak konjunkturális jellegűek. [...] Ami azt jelentette, hogy ez a krízis már nem a hanyatló konjunktúrának, hanem magának a kapitalista rendszernek a válsága. Azt jelentette, hogy a kapitalista rend eljutott oda, hogy saját bérmunkásait nem tudja többé munkához, keresethez, élethez juttatni..."[167] A Hajdú-féle, egyébként is gyorsan terjesztett vulgáris liberalizmus-kritika, illetve a kommunista tervgazdálkodásnak,[168] valamint az állami tulajdonnak erre a bírálatra épített apologetikája az áradó pártpropagandán túl hosszú évekre meghatározta a sajtó, az egyetemi oktatás, vagy a tudományos kutatások irányait, mondanivalójukat, de még a sajtó és a mindennapi közbeszéd szóhasználatát is. Mindezeknél azonban jóval fontosabb volt az az információ, amelyet Hajdú Gyula az előadását követően egy újságíróval megosztott, nevezetesen, hogy tervezik a Jogász Szövetség létrehozását...[169] Erről eddig egyáltalán nem esett szó a nyilvánosság előtt, de arról végképp nem lehetett tudni, hogy ez nem az „Egylettel" párhuzamosan fog működni, hanem annak a helyére kívánják beerőszakolni. Ennek a híre is csak a „pótkonferencia" 1948 őszi eseményein került szóba. Az viszont továbbra is titokban maradt, hogy ez az új szövetség lesz nemcsak a Jogászegyletnek, de rajta kívül az összes, mintegy tucatnyi kisebb-nagyobb független jogászszervezetnek is a „temetője".

A két munkáspárt egyesítésekor a Magyar Dolgozók Pártja a Magyar Kommunista Párt eredeti szervezeti felépítését vette át. Az átszervezés koncepciójának kidolgozása, vagyis az a törekvés, hogy

167 Hajdú Gyula: A magyar jogászok és a 3 éves terv. *Jogtudományi Közlöny,* 1948. 1–2. sz. 16–17. p.
168 Pető Iván: Az első hároméves terv beruházásai. *Történelmi Szemle,* 1972. 1–2. sz. 213. p.
169 Ügyvédek a népi demokráciában. *Képes Figyelő,* 1948. (október 27.) 5. p.

az MDP országos vezető szerveinek, testületeinek és központi apparátusának rendszerét az új hatalmi viszonyoknak megfelelően átépítsék, 1948. június végén–július elején kezdődött meg.[170] Ennek a feladatnak a befejezését várhatta meg az eredetileg tavaszra beharangozott, de végül az év végére halasztott jogászkonferencia is. A pártprogram önképe szerint az MDP „harci párt, szigorú fegyelemmel, egységes politikai irányvonallal, egységes ideológiával, egységes vezetéssel". A meghatározás szigorú, pontos, ráadásul – amint a történtek ezt gyorsan bizonyították – a párt önmaga számára szabott kritériumlistája végül az egész ország életében meghatározó parancsrendszerként érvényesült. Az értelmiségre – *mutatis mutandis* a jogászságra is értendő – kongresszusi tézis szerint „az értelmiség zöme egyre inkább rátér a munkássággal és parasztsággal való együttműködés útjára, segíteni akar a műszaki, gazdasági vezetésben, a közigazgatásban, a művészi, tudományos és nevelőmunkában, részt akar venni az új népi Magyarország felépítésében, szolgálni akarja a nemzetet. Sorai kezdenek felfrissülni a munkásságból és parasztságból származó új elemekkel."[171] És hogy ezek a gondolatok majd jogi alakzatot is formáljanak, az 1949. évi. XX. törvény szerint: „A Magyar Népköztársaság hathatósan támogatja a dolgozó nép ügyét szolgáló tudományos munkát, valamint a nép életét, harcait, a valóságot ábrázoló, a nép győzelmét hirdető művészetet s minden rendelkezésére álló eszközzel elősegíti a néphez hű értelmiség kifejlődését."[172]

Az 1948-as hévízi jogász vándorgyűlés

Az 1948. szeptember 23–26. között Hévízen megtartott jogász vándorgyűlés a magyar jogászság szovjetizálásának és szervezeti egységesítésének egyik fontos állomása volt. az MDP szervezőbizottságának napirendjén már szerepelt a Magyar Jogász Szövetség megalakítására és a jogász-vándorgyűlés megtartására vonatkozó előterjesztés. Ez arra utal, hogy a rendezvény nem pusztán szakmai kezdeményezés, hanem pártpolitikai szempontból előkészített szervezeti átalakítás volt.

Ries István igazságügy-miniszter előadásában világosan megfogalmazta az új irányt: a magyar jogrendszert a „népi demokrácia érdekeinek megfelelően a marxizmus–leninizmus szellemében" kívánta átalakítani. Új büntető törvénykönyvet, új büntető és polgári perrendtartást, laikus bíráskodásra épülő igazságügyi szervezetet, új polgári törvénykönyvet és új alkotmánytörvényt jelölt meg feladatként.

A jogász vándorgyűlés második napján Feri Sándor,[173] a Magyar Dolgozók Pártja jogügyi osztályának vezetője[174] tartott előadást *Jogászképzés a népi demokráciában* címmel. A *Világosság* munkatársa az előadás előtt kért interjút tőle. Feri ebben az előadásán kívüli információkat is elárult (vagy legalábbis másképpen): „A jogászság passzív magatartása a népi demokráciával szemben bizalmatlanságot ébresztett a jogászi munka iránt. Ez a helyzet ma már kenyérkérdéssé súlyosodott. Van egy intézkedés, amely szerint a Nemzeti

170 Izsák Lajos (szerk.): *A Magyar Kommunista Párt és a Szociáldemokrata Párt egyesülési kongresszusának jegyzőkönyve. A Magyar Dolgozók Pártja határozatai 1948–1956*. Budapest, 1998. 15–32. p.

171 Uo. 28. p.

172 1949. évi XX. törvény *a Magyar Népköztársaság Alkotmánya*. 53. §.

173 Feri Sándor 1937-től párttag. 1945–1949: a Magyar Kommunista Párt, majd a Magyar Dolgozók Pártja Központi Jogügyi Osztályának a vezetője. 1949-től 1957-ig a Legfelsőbb Bíróság tanácsvezető bírója.

174 A Magyar Kommunista Párt, majd a Magyar Dolgozók Pártja Központi Jogügyi Osztályának a vezetője 1945. január 1-jétől 1949. Ezt követően a Legfelsőbb Bíróságon a büntetőjogi elvi tanács vezetője 1957-ig.

Dr. Hajdu Gyula igazságügyi államtitkár a hévizi kongresszus egyik szünetében

Dr. Ries István igazságügyminiszter és Gellért György miniszteri tanácsos Hévizen

Ügyvédek a népi demokráciában

A hévizi nagysikerű jogászkongresszus szónokai — és ez volt az 1948. évi vándorgyűlés tanulsága — megmutatták a jogásztársadalom tagjainak az útat, amelyen a népi demokráciában haladniok kell. Dr. Ries István igazságügyminiszter bejelentette az új BTK elkészültét, a laikus bíráskodás kiterjesztését a Kúria és a NOT tanácsaiban is, végül hangoztatta az új polgári törvénykönyv megalkotásának szükségességét. Dr. Hajdu Gyula igazságügyi államtitkár pedig az új korszak lényegéről beszélt, arról, hogy megváltozott állami rendünkben a jog értelmezése is megváltozott.

— A régi világban — mondotta — a jog az osztályelnyomás biztosítása, szabályozása és igazolása volt! Tudomásul kell venni, hogy megváltozott állami rendünk egész területe és ami még nem változott meg, az változásban van.

Dr. Szebenyi Endre államtitkár a jogtudomány fejlesztéséről, dr. Kádár Miklós, a Kamara főtitkára a büntetőjog új utairól, dr. Feri Sándor, a Magyar Dolgozók Pártja jogügyi osztályának vezetője pedig a jogászképzésről és a jogászság új feladatairól beszélt.

*

A hévizi jogászkongresszuson résztvevő ügyvédek megnyugvással vették tudomásul, hogy az ügyvédség továbbra is zavartalanul dolgozhatik és ha alakulnak is korszerű, a népi demokrácia követelményeit szem előtt tartó ügyvédi kollektivák, kollégiumok, azokon belül, vagy azokon kívül is működhetnek az Ügyvédi Kamara tagjai. Csak éppen a nép érdekeit kell minden tekintetben szem előtt tartaniok

Ezt a célt szolgálja az új Jogászszövetség megalakulása is. Az új szövetség feleslegessé teszi az eddigi jogászszervezetek működését. Igy megszűnik a régi Jogász Egylet, a Bírák és Ügyészek Egyesülete, a Dunai Jogászok Együttműködése és több más régi egyesület.

A vándorgyűlés munkájának eredményéről dr. Hajdu Gyula államtitkár a következő nyilatkozatot adta:

— A magyar jogászság él és élni akar. A magyar népi demokrácia pedig meg fogja adni az életlehetőséget az ügyvéd-társadalomnak is.

*

A hévizi vándorgyűlés egyébként a felszabadulás óta rendezett kongresszusok között talán a legszebben sikerült volt. A fővárostól távol eső fürdőhelyen több mint ezerkétszáz résztvevő jelent meg. A rendezés munkájáért dr. Kádár Miklóst, dr. Nagy Lászlót és dr. Márkus Lászlót illeti dicséret

Ügyvédek a népi demokráciában. [*Képes Figyelő*, 1948. (október 27.) 5. p.; AÚ]

Vállalatok közötti jogvitákban lehetőleg mellőzni kell az ügyvédek igénybevételét. Ez nem egészséges állapot, és amint a jogászság magatartása végleg megváltozik, ezt az intézkedést is megszüntethetjük. A jogászságnak az eddiginél fokozottabb mértékben tudomásul kell vennie, hogy a népi demokráciákban (sic!) a Magyar Dolgozók Pártja vezető erő, és ez azt jelenti, hogy az ügyvédek ma nem a kapitalisták, hanem a dolgozók államának jogászai. A kapitalista állam a jognál a legfontosabb önvédelem fegyverét formálta, a dolgozók állama sem hajlandó a jogról, mint fegyverről lemondani. A jogászság barátkozzék a marxista-leninista szellemmel és álljon ki a haladás mellett és akkor – csakúgy, mint a Szovjet-Unióban, megfelelő foglalkoztatásban fog részesülni."[175] Ilyen pontosan és fenyegetően a jogászságnak a proletárdiktatúra rendszerében államilag kijelölt helyét, szerepét még nem fogalmazták meg, az MDP-kongresszus szellemében.

Ha ezeket a programpontokat keresnénk az 1948. szeptember 23–26. között Hévízen megtartott (elhalasztott) jogász vándorgyűlés beszédeiben, felszólalásaiban, kiderülhetett, mit is ír elő, illetve vár el a továbbiakban az országtól, benne a jogásztársadalomtól a „harci párt". A vándorgyűlés a magyar jogászság szovjetizálásának és szervezeti egységesítésének egyik fontos állomása volt, és nagy vonalaiban prognosztizálni engedte a jogásztársadalom több mint három évtizedes jövőjét is. A hévízi vándorgyűlés ugyanis nem egyszerű szakmai kongresszus volt, hanem az 1948-as „fordulat éve" jogászpolitikájának kulcseseménye: egyszerre készítette elő a jogrendszer marxista–leninista átformálását, a bírói szervezet átalakítását és a jogászság egyetlen, politikailag irányítható tömegszervezetbe szervezését.

A szövetség megalakításának indokoltságát és szükségességét ez az előkészítő bizottság fogalmazta meg, felismerhetően már az MDP-kongresszus friss határozatát alkalmazva sorvezetőnek: „Ez az elnevezés (ti. a »Szövetség«) jelenti a jogászi képesítésű értelmiségiek újra-szervezésének a kezdetét, jelenti azt, hogy a népi demokrácia útján a szocializmus felé haladó országunk megnövekedett és fokozódó, jogászok által kielégítésre váró szükségleteinek biztosítására, a demokratikus jogászság sorait rendezi. Ez a rendezés a haladás irányában, a helyes értelemben vett tudományosság jegyében most már nemcsak lehetőségekkel, hanem eredménnyel is biztat. A Magyar Jogászszövetség, amely hivatva lesz az érdekképviseleti, társadalmi és tudományos jogászszervezeteket egybefogni és ezeket a magyar népi demokrácia célkitűzéseinek megfelelően, az ebben az irányban működő jogászok megérdemelt tekintélyének öregbítése mellett, a jó munkára megszervezni, zászlaját ugyancsak a vándorgyűlésen fogja kibontani és szervezeti kérdéseit, azokat a gondolatokat, amelyek a létrehozás alapját jelzik, a közigazgatási, a tudományos és gyakorlati élet területén működő jogászok fogják kifejteni."[176]

Az országos gyűlés előzetes és utólagos megítélése nem szűkölködött (ön)dicsérő szavakban. A második országos jogász vándorgyűlés üdvözlésében Weltner Andor a készülő *Alkotmány* jelentőségére is utalt: „A tavalyi kongresszus óta eltelt esztendő nem szállt el nyomtalanul a magyar jogászság felett. Ezt igazolja – többek között – a most megtartott kongresszus is: a Szovjetunió, a népi demokráciák és a Magyar Dolgozók Pártja küldötteinek aktív részvételével, az előadások tárgyának kiválasztásával, az előadások és felszólalások tartalmával, a résztvevők szociális összetételével és a sajtóban kiváltott visszhanggal. »A magyar népköztársaság … minden rendelkezésére álló eszközzel elősegíti a néphez hű értelmiség kifejlődését«. Elsősorban magán a jogászságon múlik, hogy méltó

175 Csorna Béla: Újabb ügyvédi munkaközösségek alakulnak. A hévízi jogászgyűlés csatlakozik a wroclawi és a prágai határozatokhoz. *Világosság,* 1948. (szeptember 26.) 221. sz. 3. p.
176 K. M.: Hévízi jogászvándorgyűlés. *Jogtudományi Közlöny,* 1948. 17–18. sz. 309. p.

Új folyam IV. 19. szám Budapest, 1949 október 5

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

Tudományos folyóirat mellékletekkel

Szerkesztőség: Budapest, IV., Szabadsajtó-út 5
Telefon: 189—755

Kiadóhivatal: Budapest, V., Szalay-utca 4
Telefon: 122—299, 128—986

Egyszámla száma: 9.6.515

Szerkesztőbizottság: Elnök: *dr. Szladits Károly* e. tanár. Elnökhelyettes: *dr. Beck Salamon* e. rk. tanár. A bizottság tagjai: *dr. Auer György* kúriai tanácselnök, *dr. Bacsó Ferenc* min. osztályfőnök, *dr. Beér János* min. osztályfőnök, *dr. Domokos József* legfőbb államügyész, *dr. Feri Sándor* közjegyző, *dr. Hajdu Gyula* államtitkár, *dr. Kádár Miklós* ügyvéd, *dr. Marton Géza* e. tanár, *ifj. dr. Nagy Dezső* ügyvéd, *dr. Nagy László* min. osztálytanácsos, *dr. Nagy Miklós* a budapesti ítélőtábla elnöke, *dr. Ries István* igazságügyminiszter, *dr. Schultheisz Emil* e. tanár, *dr. Szabó Imre* min. tanácsos, *dr. Szászy István* e. tanár, *dr. Tóth László* a katonai főtörvényszék elnöke, *dr. Túry Sándor Kornél* e. tanár, *dr. Világhy Miklós* min. tanácsos, *dr. Weltner Andor* e. m. tanár, *dr. Zalán Kornél* min. osztályfőnök

Felelős szerkesztő: *Dr. Kádár Miklós* ügyvéd

ELŐFIZETÉSI ÁRA:
Negyedévre ... 40.— Ft

Ügyvédeknek, közjegyzőknek és közalkalmazottaknak:
Egy hóra ... 10.— Ft
Negyedévre .. 25.— Ft
Egyes szám ára 8.— Ft

Megjelenik havonta kétszer

TARTALOM: *Dr. Kovács István:* A hévízi jogászkongresszus elé. — *Dr. Feri Sándor:* A Magyar Népköztársaság társadalmi rendjének alapja a munka. — *Dr. Révai Tibor:* A magzatelhajtás büntetése a szovjet jogban. — *Dr. Réczei László:* Hozzászólás a tulajdonjog fogalmához. — *Dr. Schäfer István:* Utógondozás a visszaesés ellen. — *Szemle: E. Gy.:* A budapesti ítélőtábla új másodelnöke. — *Sz. I.:* A csehszlovák jogászkongresszus. — *Dr. Turnovszky Sándor:* Csavargás, koldulás és prostitúció új büntetőjogi szabályozása a román Népköztársaságban. — *M. J.:* Emberölés vétsége. — Az Ügyvédi Kamarák Országos Bizottságának gyakorlatából. — Az Egyeztető Bizottságok gyakorlatából. — *Mecsér József:* Harc a formalizmus ellen. — *Jogirodalom: Dr. Major Ákos:* R. O. Halfina-J. D. Ljevin-M. Sz. Sztrogovics: Az általános állam- és jogelmélet alapjai. — *P. T.:* A »Szovjet állam és jog« (»Szovjetszkoje goszudarsztvo i právo«) 1949. évi május havi száma. — Magyar Jogász Szövetség hivatalos közleményei. — *Törvények.* — *Rendeletek.*

A hévízi jogászkongresszus elé

A Magyar Jogász Szövetség hévizi vándorgyűlése a demokratikus magyar jogászok hatalmas seregszemléjének ígérkezik. A jelentkezők száma meghaladta az ezret és az az óriási érdeklődés, amely a jogászok tömegeiben a vándorgyűléssel kapcsolatosan mutatkozik, szemléltető módon igazolja, hogy erre a vándorgyűlésre szükség van, és hogy a Magyar Jogász Szövetség a gyűlés megrendezésével a jogászokban élő igényt és szükségletet elégíti ki.

Szövetségünknek rövid fennállása alatt ez már a második vándorgyűlése. Ha összehasonlítjuk a körvonalaiban már kibontakozó kongresszust Szövetségünk tavalyi kongresszusával és a megelőző egyéb kongresszusokkal, akkor a fejlődés szembetűnő jeleit látjuk. A régi, felszabadulás előtti vándorgyűlések javarészt társadalmi összejövetelek voltak és tudományos megbeszélést inkább csak egy kicsiny, kiválasztott réteg folytatott, még pedig többnyire olyan szakmai kérdésekről, amelyek a horthy-reakció akkori politikájának érdekeit szolgálták.

Minthogy a magyar jogászság még a felszabadulás után is erősen fertőzött maradt a horthy-fasizmus és általában a kapitalista társadalmi rend ideológiájával, ez a körülmény rányomta bélyegét a felszabadulás utáni jogászkongresszusok túlnyomó részére. E tekintetben példaként a Magyar Jogászegyletnek arra a szegedi vándorgyűlésére kell utalni, amelyet a valorizáció kérdésében tartottak. Nyilvánvaló, hogy a valorizáció kérdése abban a belpolitikai időszakban inkább a tőkés szektornak, mint a szocializmus építésének volt a központi problémája és e kongresszuson szakjogászaink le nem kicsinyelhető serege vonult fel a magánhitelezők érdekeinek a védelmében.

Mellékelve: Munkajogi döntvénytár

lesz-e arra a segítségre és megbecsülésre, amelyet az alkotmány biztosít. A Magyar Dolgozók Pártja kiküldöttjének felszólalása azt igazolja, hogy a dolgozók bíznak a magyar jogászság fejlődésében, bíznak abban, hogy a magyar jogászság becsülettel elvégzi a szocialista társadalomban reá kiosztott feladatot. Ez a bizalom kötelezettséget is jelent. A kongresszus határozata e kötelezettséget elvállalta." Nagy jelentőségűnek tekintette a konferencián megjelent szovjet küldöttség részvételét: „Külön kell szólanunk a Szovjetunió és a népi demokráciák küldötteinek részvételéről. Méltó megnyilvánulása volt ez annak a proletár-internacionalizmusnak, amely a Szovjetunió vezette béketábor szilárd alapja. Mély hálával tartozunk a szovjet jogtudósoknak, akik a szovjet jogtudomány több évtizedes tapasztalatai alapján olyan útmutatással szolgáltak, amely biztos irányba vezeti elméleti és gyakorlati jogéletünket. Reméljük, hogy kérdéseink megoldásában mind gyakrabban lesznek segítségünkre."[177]

A II. Jogászkongresszus a Magyar Jogász Szövetség korai történetének egyik különösen fontos eseménye volt. A kongresszus már egyértelműen az 1948–1949-es politikai-jogi átalakulás, a népköztársasági államrend és a szocialista jogfelfogás kialakításának jegyében állt. Míg formálisan a Jogász Szövetség létrehozása az 1948. december 19-i alakuló üléshez köthető, a szövetség új politikai identitásának kialakítása, illetve a korábban sokszínű jogászi autonómiák homogenizálása a második jogászkongresszus következménye.

A Budapesti Ügyvédi Kamara vezetője, Kovács István, történeti kitekintést is tett a jelennel történő összehasonlítás érdekében. „A Magyar Jogász Szövetség hévízi vándorgyűlése a demokratikus magyar jogászok hatalmas seregszemléjének ígérkezik. A jelentkezők száma meghaladta az ezret, és az az óriási érdeklődés, amely a jogászok tömegeiben a vándorgyűléssel kapcsolatosan mutatkozik, szemléltető módon igazolja, hogy erre a vándorgyűlésre szükség van, és hogy a Magyar Jogász Szövetség a gyűlés megrendezésével a jogászokban élő igényt és szükségletet elégít ki."[178] Annál több bírálat illette a régi, felszabadulás előtti vándorgyűléseket, amelyek „javarészt társadalmi összejövetelek voltak és tudományos megbeszélést inkább csak egy kicsiny, kiválasztott réteg folytatott, még pedig többnyire olyan szakmai kérdésekről, amelyek a horthy-reakció akkori politikájának érdekeit szolgálták. Minthogy a magyar jogászság még a felszabadulás után is erősen fertőzött maradt a horthy-fasizmus és általában a kapitalista társadalmi rend ideológiájával, ez a körülmény rányomta bélyegét a felszabadulás utáni jogász kongresszusok túlnyomó részére. E tekintetben példaként a Magyar Jogászegyletnek arra a szegedi vándorgyűlésére kell utalni, amelyet a valorizáció kérdésében tartottak."[179]

A Kovács István által – itt általánosítva emlegetett – a „Horthy-fasizmustól erősen fertőzött magyar jogászság" – képhez érdemes felidézni az 1920 és 1944 között megjelent, a hazai jogászság szakmai szervezeteivel, így a Magyar Jogászegylettel is szoros kapcsolatban álló *Magyar Jogi Szemle* szerkesztésével kapcsolatos kis történetet, amelyet Bibó István idézett fel 1945-ben egy szerkesztő társa igazolási eljárásához:

Bibó István – Goltner Dénest igazoló levele:
„Alulírott büntetőjogi felelősségem tudatában tanúsítom a következőket:
Dr. Goltner Dénest kb. 15 esztendeje ismerem. Kezdettől fogva európai szellemű, demokratikus és gyökeresen humánus gondolkodású embernek ismertem. Közelebbi kapcsolatba akkor kerültem

177 Weltner Andor: A hévízi jogászkongresszus után. *Jogtudományi Közlöny,* 1949. 20–22. sz. 441–442. p.
178 Kovács István: A hévízi jogászkongresszus elé. *Jogtudományi Közlöny,* 1949. 19. sz. 409–411. p.
179 Uo. 409. p.

vele, amikor 1942 őszétől Nizsalovszky Endre egyetemi professzor mindkettőnket meghívott a Magyar Jogi Szemléhez szerkesztőtársakul. E munkánkban egészen 1944 tavaszáig nem merült fel világnézeti vonatkozású ügy, attól az egy esettől eltekintve, hogy egy konkrét ügyben szó esvén a zsidónak minősülő szerző szerepeltetéséről, Goltner Dénes is igenlő értelemben foglalt állást.
*1944 tavaszán, mikor a vidéki deportálásokról és csendőrségi módszerekről még csak gyér és bizonytalan hírek érkeztek Budapestre, Goltner Dénes volt az, aki a szerkesztőség kebelén belül a szállongó hírek valóságát megerősítette és felvetette, hogy ilyen körülmények között a teljes érdekeltség és szenvtelen tárgyilagosság stílusában jogi folyóiratot tovább szerkeszteni nem lehet, az egész magyar jogrendnek az eseményekben megnyilvánuló válságával szemben nekünk is állást kell foglalnunk. Ehhez az álláspontho*z *én is csatlakoztam. Minthogy azonban a lap főszerkesztője ebben az időben betegen vidéken tartózkodott, az ügyből hosszabb levelezés lett, aminek eredményeképpen Goltner Dénes 1944 nyarán egy igen kemény és bátorhangú figyelő cikket írt, amelyben a deportálásokat, a vagonokat, a csendőr-atrocitásokat és a magyar közigazgatás teljes erkölcsi csődjét nevén nevezve, méltó formában fejezte ki azt az állásfoglalást, amely ebben a kérdésben reánk, mint jogászokra és mint emberekre kötelező volt. Ezt a cikket a lap főszerkesztője – túl körültekintő hivatalos személyekkel folytatott megbeszélés eredményeképpen – olyan bevezetéssel és befejezéssel látta el, amely annak éleit jelentős mértékben letompította, s a cikk ebben a formájában jelent meg a szeptemberi számban. Erre Goltner Dénes szerkesztői állásáról lemondott, amit én is követtem. Az erre vonatkozó levelezés birtokomban van.*
Budapest, 1945. június 15-én”[180]

1947-ben tehát a pünkösdi ünnepek alatt Szegeden tartotta meg a Magyar Jogászegylet a felszabadulás után első vidéki vándorgyűlését. Három napon át a jogászélet reprezentánsai tartottak előadásokat fontos hozzászólásokkal. Szombaton este a jogásztársadalmat Szeged város látta vendégül, s a vacsorán Dénes Leó polgármester is üdvözölte a megjelenteket. A vándorgyűlés munkájához sok sikert kívánt azzal, hogy ez „az értekezlet vigye előre a jogalkotás demokratizálását olyan mértékben, mint ahogy ez közigazgatásunkban és gazdasági életünkben megtörtént. Dr. Szebenyi Endre miniszteri osztályfőnök, a Magyar Jogászegylet nevében köszönte meg Szeged város vendéglátását. Szegednek a jogászsággal kapcsolatos áldozatkészsége különböző tényekből közismert – mondotta. 1927–1930. években igen nagy pénzügyi áldozatot vállalt azért, hogy a szegedi egyetem épületeit és a szegedi egyetem jogi karát felépítse. A felszabaduláskor még a kormány intézkedése előtt öntevékenyen biztosította a jogi kar működését, most pedig egy országos akciót kezdeményezett a bírák és ügyészek jobb anyagi helyzetének biztosítására, a bírói pótlék megteremtése iránt. – A polgármester szavaira válaszolva – folytatta Szebenyi Endre – egyetértek azzal, hogy a magyar jogászság fő feladata népi köztársaságunk jogalkotásának megjavítása. Nem azon van a hangsúly, hogy éveken keresztül részleteiben azon vitatkozzunk, melyik bíróság hogyan működött a múltban és ezekben a negatív vitatkozásokban elsikkadjak a jövő munkája. Meg kell állapítani, hogy a múlt jogalkalmazása és jogalkotása 25 éven keresztül olyan volt, mint maga az államrendszer. Ezzel a múlttal és ezzel az államrendszerrel jogalkotásunk élesen szembefordult, amikor például megalkotta a népbírósági rendeletet, a földreformot, majd törvénybe iktatta a köztársaságot, bíróságaink pedig ezt a jogot alkalmazták akkor, amikor például halálra ítéltek azok közül nem egyet, akik 25 éven

180 MTA Könyvtár Kézirattára. MTAKK Ms 5110/136. *https://reader.dia.hu/document/Bibo_Istvan-A_demokratikus_kozossegi_ertekeles_es_magatartas_mintai-33841.*

keresztül a népellenes kormányzat felelős vezetői voltak. A múltat tehát felszámoltuk és felszámoljuk minden olyan vonatkozásban, amely jelenlegi berendezkedésünkkel a legkisebb mértékben ellentétes. A múlt részleteit azonban most már nem kívánjuk kutatni, hanem, aki szakított a múlttal és magáévá tette a népi köztársaság alapelgondolásait, azt a jövő munkájára hívjuk fel. A jogászságnak is el kell készíteni a maga 3 éves tervét és ebben elsősorban azokat a közelebbi célokat kell formába öntenie és biztosítania, amit közigazgatási, magánjogi, és büntetőjogi téren a tervgazdálkodás jelent. Azután hozzá kell látnia azoknak az alapvető kérdéseknek a jogi megkonstruálásához, amelyek a népi demokrácia további útját biztosítják. Befejezésül ígérte, hogy a legközelebbi szegedi vándorgyűlésen ilyen irányú eredményekről fognak a jogászok beszámolni. A nagy tetszéssel fogadott felszólalással ért véget a vándorgyűlés első napja. A vándorgyűlés teljes ülésén vasárnap délelőtt dr. Szladits Károly a jogászegylet elnöke a »Jövő joga« címén tartott megnyitót. Megnyitó beszédében hitet tett az állandó és rohamos fejlődés gondolata mellett. A jogszabály szerinte a társadalmi élet függvénye, alapja a gazdasági berendezkedés és csak másodsorban az erkölcs. Nem lehet a jövő jogalkotója az, aki a múlt kizsákmányoló jogszabályait akarná továbbépíteni, hanem a múlt szabályait részletesen átnézve és átépítve kell a jövő jogát kialakítani. Az üdvözlések után dr. Móra Mihály előterjesztésére megválasztották a Magyar Jogászegylet szegedi csoportjának vezetőségét, majd dr. Beck Salamon ügyvéd, egyetemi m. tanár tartott mindvégig lebilincselő, élvezetes előadást »A pénzromlás kihatásai a jogrendszerben« címen, amihez dr. Jezerniczky Ákos ügyvéd és dr. Salánky János táblabíró szólt hozzá. Ezen a napon az egyetem látta ebéden vendégül a vándorgyűlés résztvevőit a Hungáriában, ahol dr. Valentiny Ágoston ügyvéd mondott beszédet. A hétfői záróülésen dr. Harrer Ferenc c. egyetemi tanár megnyitó beszéde után dr. Székely Miklós államtitkár »A demokrácia közigazgatásának vezető eszméi« címen értekezett. Dr. Czibula Antal városi tiszti főügyész és dr. Martonyi János egyetemi ny. r. tanár értékes hozzászólásával ért véget a jól sikerült vándorgyűlés. A kongresszus tagjait ez alkalommal a szegedi ügyvédi kamara látta vendégül, ahol dr. Réczey László[181] miniszteri osztályfőnök mondott beszédet."[182]

Hogy a „horthy-fasizmus" és általában a „kapitalista társadalmi rend ideológiája" mennyiben jelenthetett Szladits Károly magánjogi professzor, illetve és általában a szegedi jogászegylet (esetleg „Szeged") gondolkodására „erős fertőzöttséget" – meglehetősen kétes kérdés. Ráadásul egy értelmezés szerint „sokkal inkább polgári-baloldali, liberális jogfelfogású, politikailag pragmatikus jogász, aki 1918–19-ben közel került a demokratikus baloldalhoz, 1945 után pedig jelentős mértékben alkalmazkodott a kommunista rendszerhez".[183]

Rákosi „Szeged-ellenessége", amely Szebenyi Endre és Kovács István fenti véleményeiből is kiolvasható, politikai, társadalmi, intézményi és személyes okok összefonódására vezethető vissza. „Egyetemellenessége" mögött elsősorban a politikai megbízhatatlanságként értelmezett történeti örökség, az egyetemi autonómiával szembeni kommunista bizalmatlanság, az értelmiségi elit lecserélésének igénye és Szeged sajátos polgári-konzervatív társadalmi szerkezete állt. A város a Horthy-rendszer egyik fontos politikai eredetközpontja volt („ellenforradalmi kormány", „nemzeti hadsereg"). Rákosi

181 Réczey László 1945 után 1962-ig az Igazságügyi Minisztériumban dolgozott, és a népbírósági, majd a büntetőjogi kodifikáció környezetében vált jelentős szereplővé.

182 „Mai jogalkotásunk élesen szembefordul a múlttal" A Magyar Jogászegylet három napos vándorgyűlése Szegeden. *Délmagyarország,* 1947. (május 28.) 118. sz. 3. p.

183 Gazsó Balázs – ifj. Lomnici Zoltán: Szladits Károly. *De Jure,* 2009. 7–8. sz. 50–51. p.

számára viszont Szeged mindenekelőtt az 1919-es ellenforradalom és Horthy Miklós hatalomra jutásának, a „szegedi gondolat"-nak a helyszíne lehetett. A Rákosi-rendszer a korábbi elit társadalmi és intézményi pozícióit következetesen fel akarta számolni, tapasztalta ugyanis, hogy az egyetem oktatói és hallgatói között jelentős számban voltak olyanok (főleg Klebelsberg Kunó szellemi öröksége nyomán), akik nem illeszkedtek a kommunista értelmiségpolitika által kívánt társadalmi és politikai modellbe. Ráadásul a szegedi egyetem Trianon után, huszonöt év alatt kétszer is oda-visszaköltözött a Szeged–Kolozsvár útvonalon. Rákosinak elvi averziói Szeged hagyományos polgári-konzervatív társadalmi szerkezetével szemben személyes motívumként kiegészült azzal is, hogy kommunista szervezkedés miatt 1930-tól 1940 őszéig volt a szegedi Csillagbörtön foglya. Jellemző, hogy 1944 végén ideiglenes fővárosul az elsőként elfoglalt város, Szeged helyett inkább Debrecent választották, hogy „ne Horthyval, hanem Kossuthtal, ne 1920-szal, hanem 1848-cal kerüljenek rokonságba".[184] A fenti szegedi kitérő esetleg magyarázatot adhat arra, milyen összetett szempontok motiválhatták Szebenyi Endrét konferenciabeszédében a szegedi Jogász Egylet és a „horthy-fasizmus" gondolatának társítását.

A hévízi vándorgyűlés utolsó napján felhívást fogadtak el a „magyar népi demokrácia jogászainak" címezve.

„Az 1948. szeptember 23.-tól 26.-ig Hévízen tartott jogászvándorgyűlés helyesléssel vette tudomásul, hogy igazságügyi törvényeink és rendeleteink a népi demokrácia politikai fejlődésének vonalát követik és igazságügyi kormányzatunk arra törekszik, hogy jogi téren a fejlődés olyan gyors ütemben következzék be, hogy elérjük népi demokráciánk gazdasági, politikai és kulturális téren már elért fejlődését és azt kívánta, hogy azzal mindenkor lépést is tartson.

Felhívta ezért a magyar jogászságot: bírákat, ügyvédeket, közigazgatási jogászokat, hogy tevékenységüket minden téren a népi demokrácia szellemének és célkitűzéseinek megfelelően fejtsék ki. Kifejezést adott annak a reményének, hogy rövid idő múltán nem lesz magyar jogász, akinek munkája e szempontból kifogás alá esik.

A jogélet az egyetemes társadalmi berendezkedés és fejlődés tartozéka, függvénye lévén, csatlakozott a boroszlói értelmiségi kongresszus határozataihoz, azokhoz, amelyek megállapították, hogy a világ értelmiségi dolgozóinak kötelessége a nemzetek kulturális előrehaladását, a nemzetek függetlenségét és a nemzetek közötti barátságot előmozdítani, kulturális kongresszusok tartásával, más alkalmas eszközökkel a béke megvédésén, a nemzetek közötti együttműködés útjain munkálkodni. Csatlakozott továbbá a prágai nemzetközi jogászkongresszus ama határozataihoz, amelyek a magyar jogászokra is kötelességet rónak: szervesen belekapcsolódni abba a nemzetközi jogászmozgalomba, amely őrködik a béke felett, s amely jogi téren is felemeli tiltó szavát mindenkor, ha a fasizmus, vagy a hozzá hasonló rendszerek jelei felütik fejüket.

Ehhez képest megállapította, hogy minden magyar jogásznak feladata a demokratikus jogászok nemzetközi szervezetébe kapcsolódva a béke fenntartásán, a haladás és a demokrácia győzelmének előmozdításán tevékenykedni.

Kimondotta a vándorgyűlés, hogy Magyar Jogász Szövetség megalakítását helyesli, ahhoz csatlakozik;

helyesli, hogy a Magyar Jogász Szövetség magába foglalójává váljék a még működő jogászegyesüléseknek;

felhívta tehát az említettek vezetőit, hogy a Magyar Jogász Szövetség előkészítő bizottságába megbízottaikat küldjék ki;

felhívta végül az előkészítő bizottságot, hogy

184 Pünkösti Árpád: *Rákosi a hatalomért 1945–1948*. Budapest, 1992. Európa, 18. p.

a Magyar Jogász Szövetség alakuló közgyűlését 1948 november havára hívja össze.
Hévíz, 1948. szeptember 25."

Az október 6-i Országos Jogászkonferenciára összeállított meghívó két érdekességgel is rendelkezik. A hivatalosan majd csak két hónap múlva, december végén létrehozott Magyar Jogász Szövetség olyan helyeken is önmagát tünteti fel, ahol formálisan még a Jogászegylet van „birtokon belül". Ilyen például a Szemere utca 8. alatti épület mint a szövetségnek a székházaként való feltüntetése. Ugyanez történt a jelentkezők adatainak feltüntetése esetén is, hiszen nyilvánvalóan az Egyesület tagságának a jelentkezéséről esik szó. Ebben a vonatkozásban viszont legalább érdekes adatokat láthatunk.

„A Magyar Jogász Szövetség ezúttal is meghívja t. tagjait és az érdeklődőket az 1949. október hó 6-tól 9-ig a Hévízfürdőn tartandó Országos Jogászkongresszusára.
Tudnivalók:
Utazás. A kongresszus résztvevői részére Budapest–déli p. u.-ról 1949. október 6-án délelőtt körülbelül 10 órakor különvonat indul. Visszaérkezés: 1949. október 9-én, körülbelül 23 órakor. Útiköltség: (beleértve Keszthely vasútállomás és Hévízfürdő közti autóbuszjárat viteldíját is) 27.– Ft. Elszállásolás, étkezés. Hévízfürdőn. Költség: 93.– Ft; (napi háromszori étkezéssel, kiszolgálással). Ezenfelül Szövetségünk tagjai 10.– Ft, hozzátartozók pedig 15.– Ft jelentkezési díjat tartoznak fizetni. A jelentkezéssel egyidejűleg beküldendő befizetési lapon 93.– Ft, elszállásolási és étkezési díj, 10.– Ft (ill. 15.– Ft) jelentkezési díj, valamint 27.– Ft utazási költség. Ez utóbbi csak azok részéről, akik a különvonatot igénybe kívánják venni. Befizetéseket csekken fogadunk el. A jelentkezők részére a jegyeket és utalványokat kellő időben postán küldjük el és a még szükséges tudnivalókat is közöljük. – Meghívó igénylése: a Szövetség székházában (V., Szemere-utca 8. Telefon: 127–730). A hévízi országos kongresszuson résztvevők: (lapunk zártáig – 1949 szeptember 20-ig jelentkezettek.) Végleges jelentkezések: Jelentkezett összesen 905 személy ebből: Magyar Jogász Szövetségi tag: 646 családtag és egyéb: 259 ezek közül budapesti lakos 560, vidéki lakos 345. Foglalkozás szerint: ügyvéd 450 bíró, ügyész, jegyző, min. tisztv., egyéb, 270. A 905 jelentkezőhöz csatlakozik még a Szövetség szerényebb anyagi körülmények között élő munkásjoghallgató tagjai közül a Szociális Bizottság rendelkezésére 110, Igazságügyi Minisztériumból 75."

A vándorgyűlés „hálás szívvel köszöntötte közéletünk megjelent vezetőit, akik a magyar népi demokrácia megteremtéséért és megszilárdításáért folytatott harccal országunkat a népi demokratikus államok és az ezek élén haladó Szocialista Szovjetunió mellé, a béke és haladás útjára vezették. Egyetemi tanár, ügyvéd és bíró, ügyész, közigazgatási jogász, munkásjogász, rendőrtiszt és joghallgató, tehát a magyar élet legkülönbözőbb helyein ügyködők vizsgálódó, értékelő szavai hangzottak a vándorgyűlésen és az itt következőkből megállapíthatóan adták meg a lehetőségét ama határozatok meghozatalának, amelyek hatalmas lépéssel vitték előre a demokratikus magyar jogászságnak és ezzel a magyar népi demokráciának is az ügyét."[185]

A bőbeszédű felhívás mintha igyekezett volna elfedni és elfelejtetni, hogy a második világháborút követő években a szovjet érdekszférába került Magyarországot évekig remények és illúziók uralták. Ezt tükrözik a korabeli demokráciafelfogások sokfélesége.[186] Ha „kilúgozzuk" a fenti szózuhatagból

185 K. M.: A magyar népi demokrácia jogászainak 1948. évi vándorgyűlése. *Jogtudományi Közlöny,* 1948. 19–20. sz. 325. p.
186 Vö. Erdei Ferenc – Fischer Endre – Horváth Barna – Jánosi József – Mezey István – Moór Gyula – Ortutay Gyula – Pamlényi Ervin – Rákosi Mátyás – Szakasits Árpád – Teleki Géza gróf – Tildy Zoltán – Veres Péter: *Demokrácia*. Budapest, 1945. A Pázmány Péter Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának kiadása.

a lényeget, a jövő dermesztő jövőképe – és amint a későbbiekben ez beigazolódott: a valósága – körvonalazódik belőle.
– mindenki tartson lépést népi demokrácia célkitűzéseivel[187]
– csatlakozás a prágai és boroszlói értelmiségi kongresszushoz[188]
– elfogadják „a még működő jogászegyesülések" megszüntetését
– az egyedüli jogászszervezet, a Magyar Jogász Szövetség

A „népi demokrácia elismerésére" legfeljebb a napi pártlap aznapi fogalomértelmezése adhatott autentikus választ. A korszak egészén végighúzódik a kelet-európai országok identitásvitája, hogy vajon a „népi demokratikus" megjelölés mennyiben azonos vagy különböző a „szovjet" úthoz képest.

A hévízi vándorgyűlés nem egyszerűen szakmai kongresszus volt, hanem egyszerre készítette elő a jogrendszer marxista–leninista átformálását, a bírói szervezet átalakítását és a jogászság egyetlen, politikailag irányítható tömegszervezetbe szervezését. A vándorgyűlésen a Magyar Jogász Szövetség állandó bizottságai beszámoltak korábbi munkáikról. A Világnézeti és Oktatási Bizottság munkacsoportja együttes ideológiai és szakmai szemináriumot indított. „A kortársak megértették Rákosi Mátyás felhívását, hogy a népi demokráciában nem végezhet jó és építő munkát az, aki elhanyagolja továbbképzését, nem ismeri meg és teszi magáévá a marxizmus-leninizmus tanítását."[189] A Szervezési Bizottság meghatározta a közigazgatási területen működő jogászoknak a szövetségbe való bekapcsolására vonatkozó módozatokat, a vidéki csoportok szervezeti, oktatási kérdéseinek felelőse Eörsi Gyula lett.[190] A Külügyi Bizottság határozata szerint a Csehszlovák Jogászszövetség kongresszusán a Magyar Jogász Szövetség képviselteti magát,[191] a Szociális Bizottság a költségvetés által meghatározott keretben a szövetség a tagok részére kisebb anyagi támogatásokról számolt be.[192] Az elnökség elhatározta, hogy a vidéki helyi csoportokon belül előadások megszervezésére fog sor kerülni. Kéthetenként egy-egy előadás és a közbenső heteken az előadások anyagának szemináriumszerű feldolgozása következik. Mind az előadások anyaga, mind pedig a szeminárium részére a vezérfonalak előzetesen kerülnek a helyi csoportok tagjai kezébe.

Az MDP szervezőbizottságának napirendjén 1948 januárjában már szerepelt a Magyar Jogász Szövetség megalakítására és a jogász vándorgyűlés megtartására vonatkozó előterjesztés. Ez arra utal, hogy a rendezvény nem pusztán szakmai kezdeményezés, hanem pártpolitikai szempontból előkészített szervezeti átalakítás volt.

Hasonlóképpen pártvonalon előkészített és eldöntött eseménynek bizonyult volt az immár megválaszolt kérdés, a Magyar Jogász Szövetség létrehozása az 1948. december 18–19-én megtartott kongresszuson.

A második hévízi tanácskozás tehát előkészítette azt a folyamatot, amelynek végén hivatalosan is megalakult a Magyar Jogász Szövetség, miközben a korábbi jogászszervezetek – köztük a Magyar Jogászegylet, a Jogászszakszervezet és az Országos Bírói és Ügyészi Egyesület – megszüntették önálló működésüket, illetve beolvadtak az új szervezetbe.

187 Mód Aladár: A népi demokráciáról folyó vita eredményei és problémai. *Valóság,* 1965. 12. sz. 24–39. p.
188 A népi demokratikus országok békekonferenciáit tartották 1948 nyarán e két városban. A Prágában megtartott kongresszus 3-ik kongresszusa volt az Association Internationale des Juristes Démocratesnak és azt a jog a béke szolgálatában jelszó alatt a szervezet csehszlovák tagozata rendezte. A napirenden három kérdés volt: 1. az emberi jogok védelme, biztosítása és keretei; 2. a népek békés kapcsolatait veszélyeztető sajtópropaganda ellen teendő intézkedések; 3. a háborús bűnösök és kollaboránsok megbüntetésének kérdése.
189 A Magyar Jogász Szövetség Világnézeti és Oktatási Bizottságának munkája. *Jogtudományi Közlöny,* 1949. 15–16. sz. 359. p.
190 A Magyar Jogász Szövetség Szervezési Bizottságának munkája. *Jogtudományi Közlöny,* 1949. 15–16. sz. 359. p.
191 A Magyar Jogász Szövetség Külügyi Bizottságának munkája. *Jogtudományi Közlöny,* 1949. 15–16. sz. 360. p.
192 A Magyar Jogász Szövetség Szociális Bizottságának munkája. *Jogtudományi Közlöny,* 1949. 15–16. sz. 360. p.

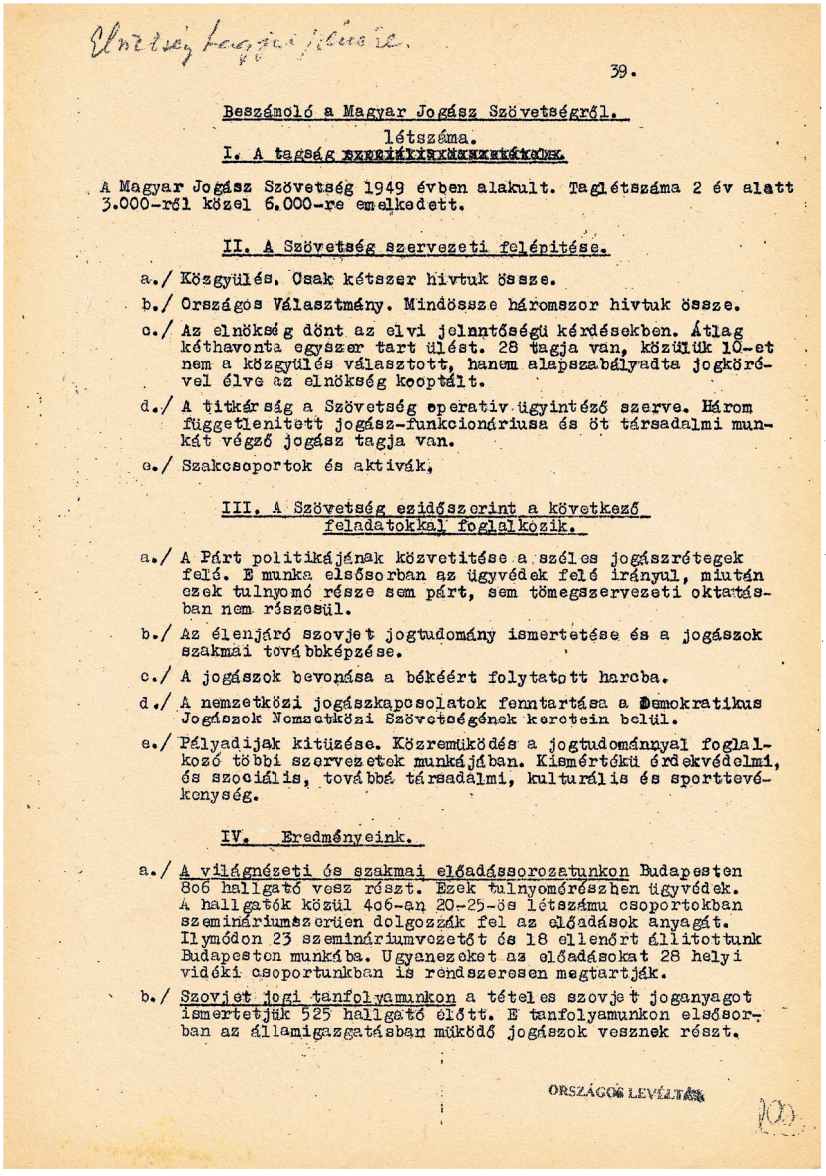

Elnöki tagjai jelölés.

39.

Beszámoló a Magyar Jogász Szövetségről.

létszáma.

I. A tagság ~~szerkezetének~~

A Magyar Jogász Szövetség 1949 évben alakult. Taglétszáma 2 év alatt 3.000-ről közel 6.000-re emelkedett.

II. A Szövetség szervezeti felépitése.

a./ Közgyülés. Csak kétszer hivtuk össze.

b./ Országos Választmány. Mindössze háromszor hivtuk össze.

c./ Az elnökség dönt az elvi jelentőségü kérdésekben. Átlag kéthavonta egyszer tart ülést. 28 tagja van, közülük 10-et nem a közgyülés választott, hanem alapszabályadta jogkörével élve az elnökség kooptált.

d./ A titkárság a Szövetség operativ ügyintéző szerve. Három függetlenitett jogász-funkcionáriusa és öt társadalmi munkát végző jogász tagja van.

e./ Szakcsoportok és aktivák.

III. A Szövetség ezidőszerint a következő feladatokkal foglalkozik.

a./ A Párt politikájának közvetitése a széles jogásztegek felé. E munka elsősorban az ügyvédek felé irányul, miután ezek tulnyomó része sem párt, sem tömegszervezeti oktatásban nem részesül.

b./ Az élenjáró szovjet jogtudomány ismertetése és a jogászok szakmai továbbképzése.

c./ A jogászok bevonása a békéért folytatott harcba.

d./ A nemzetközi jogászkapcsolatok fenntartása a Demokratikus Jogászok Nemzetközi Szövetségének keretein belül.

e./ Pályadijak kitüzése. Közreműködés a jogtudománnyal foglalkozó többi szervezetek munkájában. Kismértékü érdekvédelmi, és szociális, továbbá társadalmi, kulturális és sporttevékenység.

IV. Eredményeink.

a./ A világnézeti és szakmai előadássorozatunkon Budapesten 806 hallgató vesz részt. Ezek tulnyomórészben ügyvédek. A hallgatók közül 406-an 20-25-ös létszámu csoportokban szemináriumszerüen dolgozzák fel az előadások anyagát. Ilymódon 23 szemináriumvezetőt és 18 ellenőrt állitottunk Budapesten munkába. Ugyanezeket az előadásokat 28 helyi vidéki csoportunkban is rendszeresen megtartják.

b./ Szovjet jogi tanfolyamunkon a tételes szovjet joganyagot ismertetjük 525 hallgató előtt. E tanfolyamunkon elsősorban az államigazgatásban működő jogászok vesznek részt.

ORSZÁGOS LEVÉLTÁR

Beszámoló a Párt Adminisztratív Osztályának a Magyar Jogász Szövetség működéséről. 1950. december 7.

Képes beszámoló
AZ ÚJ NAGY JOGÁSZ-SZERVEZET *megalakulásáról*

— A most alakuló Jogász Szövetség célkitűzései: a célszerű munkaerőgazdálkodás megszervezése, a demokratikus jogásztömegek számbavétele, a tudományos munka társadalmi úton történő megszervezése, a munkásjogászok és az igazságszolgáltatásba bevont laikus elemek támogatása. A népi demokráciának szüksége van jogászokra, többek között a közhivatalokban is. A jogásztömegeket bevonjuk a népi demokrácia jogfejlődésébe.

Ezeket mondotta a „Figyelő" munkatársának a vasárnapi alakuló ülés előtt dr. Kovács István, az Ügyvédi Kamarák Országos Bizottsága és a Szovetseg foutkara.

Az alakuló ülést egyébként

szombaton este társasvacsora előzte meg.

Másfélezer jogász jelent meg és az ünnepi beszédet dr. Domokos József, legfőbb államügyész mondotta, aki a jogászság új helyzetéről, a demokratikus jogászok feladatairól és ideológiai felvértezésükről tartott nagyhatású előadást.

Vasárnap, a Vasas-székházban,

dr. Feri Sándor, a Magyar Dolgozók Pártja jogügyi osztályának vezetője

nyitotta meg az alakuló ülést. Beszédében a demokratikus jogásztömegek társadalmi síkon való összefogásának szükségességét hangoztatta.

Ezután

dr. Hajdu Gyula igazságügyi államtitkár nagyjelentőségű beszéde

következett, amelyben az ügyvédek helyzetével is foglalkozott.

— Már a népi demokráciában, — jelentette ki többek között — de a szocializmusban különösen ki fog tűnni, hogy az emberek joga sokkal tökéletesebb, mint a kapitalizmusban.

A Magyar Dolgozók Pártja központi vezetőségének kiküldöttje, dr. Orbán László országgyűlési képviselő beszélt ezután a jogásztársadalom feszült érdeklődése mellett, majd megválasztották a tisztikart. Elnök dr. Ries István igazságügyminiszter lett. Társelnökök: Beér, János, Domokos József, Dulin Jenő, Feri Sándor, Hajdu Gyula, Joanovich Emil, Kádár Miklós, Marton Géza, Nagy Miklós, Orbán László, Szebenyi Endre és Szladits Károly.

Ries igazságügyminiszter

záróbeszédében a jogásztársadalom új nagy feladatairól szólt:

— M nem tagadjuk, — fejezte be beszédét — hogy az igazságszolgátatás az osztályharc egyik fegyvere. Azon kell lenni, hogy ez a fegyver minél élesebb legyen.

*

A megalakulás ünnepi összejöveteleinek rendezése körül különös érdemei vannak többek között dr. Kádár Miklósnak, az Ügyvédi Kamarák Országos Bizottsága elnökének, a Szövetség társelnökének, dr. Nagy István László főügyésznek, dr. Nagy László vezető titkárnak és dr. Márkus László országos választmányi tagnak, valamint dr. Adám Tibornak, dr. Szolt Ferencnek és dr. Pozsgay Andornak.

A Magyar Jogász Szövetség megkezdte működését. A közeljövőben alakul meg a Jogász Klub is, amely társadalmi úton igyekszik elősegíteni a jogásztömegek összefogását.

(p)

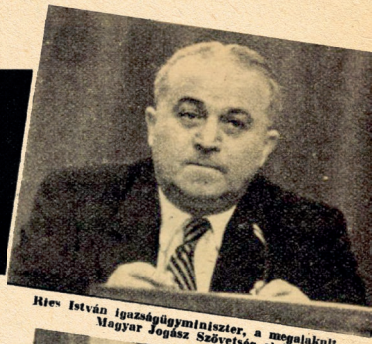

Ries István igazságügyminiszter, a megalakult Magyar Jogász Szövetség elnöke

Kovács István, az Ügyvédi Kamara alelnöke, a Szövetség főtitkára és Hajdu Gyula igazságügyi államtitkár, a Szovetség társelnöke

Ries István igazságügyminiszter Feri Sándorral beszélget a közgyűlésen

Feri Sándor, a Magyar Dolgozók Pártja jogügyi osztályának vezetője, az alakuló ülés megnyitó beszédét tartja. Mellette Kádár Miklós, a Kamara főtitkára, társelnök és Szladits Károly egy. tanár társelnök

Képes beszámoló az új nagy jogászszervezet megalakulásáról. [*Képes Figyelő,* 1948. (december 25.) 52. sz. 3. p.; AÚ]

1948. december 18. – Társasvacsora a Gellért-szálló termeiben

Bizarr módon az alakuló ülés 1948. december 18-án társasvacsorával kezdődött a Gellért-szálló termeiben:

„MAGYAR JOGÁSZ SZÖVETSÉG ALAKULÓKÖZGYŰLÉSE 1948
NAPIREND
I. nap.
1948. december 18-án szombaton este 8 órakor társasvacsora a Gellért-szálló termeiben: Beszédet mond: Dr. Domokos József,[193] *a legfőbb államügyész.*
II. nap.
1948. december 19-én vasárnapon délelőtt 10 órakor alakuló ülés. VIII. Koltói Anna (Magdolna) utca 5–7 alatt. a Vas- és Fémmunkások Szakszervezete székházban.
1. Megnyitó (Dr. Feri Sándor a Magyar Dolgozók Pártja jogi osztályának vezetője)
2. Magyar Jogász Szövetség elhelyezkedése a népi demokráciában (Dr. Hajdú Gyula igazságügyi államtitkár)
3. A Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetősége kiküldöttjének felszólalása (Dr. Orbán László országgyűlési képviselő)[194]
4. Az Előkészítő Bizottság jelentése és az alapszabályok ismertetése (Dr. Kovács István. az Ügyvédi Kamarák Országos Bizottságának főtitkára)
5. Csatlakozások bejelentése:
a) Magyar Jogászok Szabad Szakszervezete (Dr. Nagy László titkár)
b) Országos Bírói és Ügyészi Egyesület (Dr. Nagy Miklós, a Budapesti Ítélőtábla elnöke)
c) Magyar Jogász Egylet (Dr. Szladits Károly egyetemi tanár)
d) Dunai Jogászok Együtt működése (Dr. Csánk Béla miniszteri osztályfőnök)[195]
e) Országos Ügyvéd Otthon Egyesület (Dr. Konta Lipót)
6. A Magyar Jogász Szövetség tisztikarának megválasztása.
7. Zárszó. (Mondja: a Magyar Jogász Szövetség megválasztott elnöke]”

A december 18-i, a Gellért-szállóban megrendezett összejövetel („a közgyűlést megelőző társasvacsora”) egyetlen szónoka a legfőbb államügyész, Domokos József volt.[196] Bár nincs nyoma, hogy a 1940-es évek végén felbukkantak volna Magyarországon bizonyos elemei az „anarcho-jurisprudencia” nézeteinek, Domokos mégis érdemesnek tartotta szóba hozni: „Sajnos, a jogászság jövendőbeli szerepéről szólván, most is felmerül még jóhiszemű jogászok részéről is az a kérdés: lehet-e a jog és a jogászok jövőjéről szólni, lesz-e a jövőben és akár már a közeljövőben is szükség jogra és jogászokra? Szomorú jelenség – tette hozzá –, hogy még ma, 1948 végén is akadnak jóhiszemű jogászok, akik a jogi élet e dajkameséjének hitelt adnak…” Nagyobb figyelmet szentelt a másnapi, „érdemi” közgyűlés ünnepi jellegének: „A holnapi nap, 1948. december 19-e korszakot jelző napja lesz a magyar jogászságnak. Először történik meg a magyar jogászság életében, hogy a jogi elmélet és gyakorlat emberei:

193 Domokos József 1919-es párttag. 1946-tól az Igazságügyi Minisztérium adminisztratív államtitkára, 1953-ig legfőbb államügyész. 1954-től 1958-ig a Legfelsőbb Bíróság elnöke.

194 Orbán László jogász, 1937 óta párttag. 1945–1953 és 1958–1978-ig országgyűlési képviselő, a Központi Vezetőség, illetve a Központi Bizottság tagja, az Agitáció és Propaganda Osztály vezetője. 1967–1973 között a művelődésügyi miniszter első helyettesévé, majd államtitkár. 1974–1976 között a Kulturális Minisztériumot irányította.

195 Csánk Béla 1933-tól 1958-ig az igazságügyi tárcánál középvezető. A Szovjetjogi cikkgyűjtemény szerkesztője.

196 A Magyar Jogász Szövetség alakuló közgyűlése 1948. A Jogtudományi Közlöny melléklete. In *Kolligátum*. 1–51. p. Lásd még A Jogász Szövetség vezetőségének hivatalos listája. *Világosság*, 1948. (december 19.) 292. sz. 1. p.

a jogtudomány művelői, az ügyvédek, a bírák, a közigazgatás jogászai egységes szövetségbe tömörülnek. Az egész magyar társadalom, közelebbről az egész magyar jogászság érdekeiért síkra szálló Magyar Jogász Szövetség célkitűzéseiről, céljai megvalósítását szolgáló munkaprogramjáról holnap fogunk hallani."

Szükségesnek tartotta viszont, hogy a társasvacsorán is szóba hozza a jogászság érvényesülési lehetőségeit, amely véleménye szerint három feltételtől függ. „Az első feltétel az, hogy a társadalomnak jogi szükségletei legyenek. […] Kétségtelen, hogy társadalmunknak jogi szükséglete van és így az első feltétel fennforgása bizonyítottnak vehető. A második feltétel az, hogy a társadalom jogi szükségleteinek kielégítésére alkalmas jogászság legyen. A magyar jogászság ezirányú készségét – talán egy kevés és tekintetbe sem veendő kisszámú, a mai rendszerrel tudatosan szembehelyezkedő jogász kivételével – kétségbevonni nem lehet, hiszen saját létérdeke is parancsolóan írja ezt elő. A harmadik feltétel pedig az, hogy az államhatalom a társadalom jogi szükségleteinek kielégítésére alkalmas jogászság érvényesülésének útjába ne álljon, sőt azt támogassa. Azt hiszem, hogy a mai politikai és társadalmi viszonyok között ennek a tételnek igazolása nem szükséges. Ez a három feltétel együttesen megvan, a jogászság érvényesülésének a lehetősége tehát adva van."

A vadonatúj jogászentitás minősítésére talán először említette a főállamügyész, hogy ennek a feladatai közé tartozik, hogy „jogászi tömegszervezet jellegével és súlyával közvetítsen a magyar jogászság és az államhatalom között". A szóhasználat változása pontosan kifejezi a Jogászegylet Jogász Szövetséggé „butításnak" méltatlan történetét.

Alapjelenését illetően a „tömegszervezet" a szocialista politikai rendszerben olyan, formálisan társadalmi, valójában politikailag irányított szervezet volt, amely a társadalom széles rétegeit kívánja bekapcsolni a pártállam érdekeinek megfelelően a politikai és társadalmi rendszerébe.

Manipulatív funkcióinak megfelelően igyekezett olyan benyomást kelteni, mintha az állampolgárok ezeken keresztül befolyással lehetnének a döntések meghozatalában, azok ellenőrzésben, kapcsolatot teremhet a társadalom és a politikai hatalom között, az ellenkező irányból viszont hozzájárul a pártállami rendszer értékeinek és ideológiájának terjesztéséhez és merítési lehetőséget biztosít a Párt számára megfelelő káderek kiválasztásához.

A jogászság szempontjából azért különösen fontos a „tömegszervezet" fogalom, mivel a Magyar Jogászok Szabad Szakszervezete, majd 1948-tól a Magyar Jogász Szövetség nem egyszerűen szakmai érdekképviseletként értelmezhető, hanem a szocialista állam által kialakított társadalmi-politikai szervezeti rendszer részeként. Ez magyarázza, miért vált az autonóm szakmai egyesületi modelltől fokozatosan az állam és a párt által irányított szervezeti modell felé.[197]

1948. december 19. – Alakuló ülés és jogászkongresszus

1948. december 19-én, a második napon az alakuló közgyűlés ünnepélyes keretek között folyt le. Egyetemi tanárok és egyetemi hallgatók, bírák, és ügyvédek, a közigazgatási jogászok és a közjegyzők jelentek meg. A választott helyszínt szándékosan

197 Vö. Egy világnézeti klub / tág teret nyújtani tud… A Magyar Kommunista Ifjúsági Szövetség a 60-as években. *Magyar Nemzeti Levéltár honlapja. https://mnl.gov.hu/mnl/keml/egy_vilagnezeti_klub/tag_teret_nyujtani_tud.*

szimbolikusnak tekintették – a Vasasok székházát:[198] „a jogászság ezzel bizonyságot tett amellett, hogy be akar kapcsolódni a dolgozó nép közös munkájába, részt kíván venni a szocializmus építésében, vállalni akarja a társadalmi munkából reá eső részt. Ezek a célkitűzések csakis az építő erők összefogásával és a megfelelő szervezet keretei között valósíthatók meg [...] Nem szabad megelégednünk azzal, hogy az alakuló közgyűlés a vasasok székházában volt, hanem el kell mennünk az üzemekbe és a földmíves szövetkezetekbe is. Nem elég, hogy az alapszabályok a Szövetség céljait kitűzik, szükség van arra is, hogy ezeket maradéktalanul megvalósítsuk. Meggyőződésünk az, hogyha a magyar jogászság vállalja éspedig őszintén vállalja ezeket a feladatokat, akkor bajtársias segítséget kap az egész dolgozó néptől, sőt, nemcsak támogatást, hanem erkölcsi elismerést is."

Nem meglepő módon az addig működő szabad, autonóm, demokratikus jogászszervezetek megszüntetéséről sehol nem esik szó. A helyzet értelmezése retorikailag is abba az irányba hajolt, hogy „az erők összefogása megtörtént azzal, hogy az eddig működő demokratikus jogászszervezetek a Szövetséghez csatlakoztak." Ezek a szervezetek, amelyek büszkék voltak tradícióikra, önállóságukra, célkitűzéseikre, kapcsolataikra, mindent elvesztettek. Ha nem csatlakoznak, jobb esetben közigazgatási úton, rosszabb esetben büntetőeljárás során semmisítették volna őket.

Feri Sándor, a Magyar Dolgozók Pártja jogügyi osztálya vezetőjének az alakuló közgyűlést megnyitó beszédében a jogászság elméleti és gyakorlati feladatairól beszélt. Az osztályharc éleződésének klasszikus Lenin–Sztálin-féle értelmezésével hívta

A Magyar Jogászegylet csatlakozása

Dr. Szladits Károly egyetemi tanár felszólalása

Igazán szívem mélyéig meghat a szeretetnek az a megnyilvánulása, amelyet az imént itt elhangzó tapsokból méltóztassanak megengedni, hogy a magam részére becses ajándékul elvigyek. Ezt az üdvözlést különösen annak tulajdonítom, hogy ebben a teremben is igen nagy számban vannak hozzám ragaszkodó régi hallgatóim, akik ezért szívemhez mindig közel állnak.

A Magyar Jogászegylet igazgatóválasztmányának megbízásából, amely Jogászegylet ezideig a magyar alkalmazott jogtudomány központi szerve volt, az a feladatom, hogy bejelentsem az egyesület készséges csatlakozását a Magyar Jogász Szövetséghez, amely az ország összes jogászaira kiterjedő nagy szervezet lesz és ezzel a jogászság egységét nagy mértékben fogja erősíteni és szolgálni.

A Magyar Jogászegylet fennállásának 69 esztendején át mindenkor a magyar jogrendszer tudományos kiépítésének és a reformtörekvéseknek szentelte munkáját. Ma a magyar jogászok elé hatalmas feladatok merednek, mert gazdasági és társadalmi struktúránk alapvető megváltozása szükségképpen megköveteli egy új, demokratikus jogrend kialakítását.

A Magyar Jogászegylet jelenlegi alakjában a demokratikus haladó jogászok nagy számát egyesíti magában, és az egyesület örömmel bocsátja ennek a kipróbált gárdának nagy jogászi műveltségét és alkotó készségét a magyar népi demokrácia rendelkezésére és szolgálatára. Ez a feladat ránk, a Magyar Jogászegylet tagjaira, nem új feladat, mert mi mai összetételünkben már a felszabadulás óta, sőt azelőtt is mindenkor minden törekvésünkkel azon voltunk, hogy hasznosan járuljunk hozzá jogunk haladó irányú fejlesztéséhez a szociális igazság és a tudományos szakszerűség jegyében.

A Magyar Jogászegylet csatlakozása a Magyar Jogász Szövetséghez. Dr. Szladits Károly egyetemi tanár felszólalása a Magyar Jogász Szövetség alakuló ülésén, 1948. december 19. [*A Magyar Jogász Szövetség alakuló közgyűlése 1948.* 39. p.]

198 A „»Koltói Anna« (Magdolna) utca –, ahogyan a programban szerepelt, a szociáldemokrata munkásmozgalmi mártírról nevezték el, a nyilasok 1944-ben végezték ki. A Rákosi-korszakban emlékezetét beilleszthették a hivatalos „munkásmozgalmi–antifasiszta mártír" narratívába. Az épület díszterme adott helyet egy év múlva a Rajk-pernek is. Az utca 1989-ben visszakapta az eredeti „Magdolna" nevet, Koltói Annáról teret neveztek el. Lásd Komáromi Magda: *Küzdtünk hiven. Koltói Anna, Geisler Eta, Kállai Éva élete és politikai pályája.* Budapest, 1980. ILK.

fel a figyelmet a komoly munkára: „Egy társadalom strukturális változása idején a hatalomra jutott osztálynak nemcsak a letűnt uralkodó osztály anyagi erői ellen kell szakadatlan harcot vívni, hanem – lenini tanítás szerint – küzdeni kell főleg két ellenséges tényező ellen. Egyik a letűnt osztály ideológiája, amely az emberek agyában még sokáig tartja magát, másik pedig az új ideológia merev értelmezése. A letűnt, vagy éppen alámerülő gazdasági rendszeren épült tudatvilág természetszerűleg jobban megkövesedett a jogászok agyában, mint másokéban. A jogászok tanulmányaik, mesterségük, tehát szinte napi életük során mechanikusan szívták magukba az állam és jog polgári elméletét és ezekhez kapcsolódólag a társadalmi valóságról alkotott más hamis képzeteket. Komoly és kemény munkát igényel ezek és töredékeik kigyomlálása, amire pedig szükség van, hogy ne zavarják egy új világnézet kialakulását.[199]

Másfelől arra hívta fel a figyelmet, hogy harcolni kell az új ideológia merev és túlzó értelmezése ellen is. A párt oldaláról ezt a kérdést nagyobb körültekintéssel kell kezelni. A jogászoknak a felszabadulás utáni nehéz hónapokban és években mutatott passzivitása, más értelmiségi foglalkozásúak melletti lemaradása indokolt türelmetlenséget váltott ki a dolgozók körében. Főleg ennek a türelmetlenségnek a talaján nőttek ki azok a túlzó nézetek, amelyek a jogászi munka szükségességét, fontosságát aláértékelően, a jogászok személyét pedig fenntartással kezelik.

Önkritikát is gyakorol, miközben a Jogász Szövetségnek is megtalálja a feladatát az ideológia területén. „Nem elégedhetünk meg azzal, hogy az: események spontán meggyőző ereje végezze el ezt a munkát. Erre nincs idő. Ezt az alapját vesztett ideológiát a múlt tanulságainak és a jelen eredményeinek – ha kell hibáinak – tudatosításával, az idevonatkozó elméletek elsajátításával, ilyen szellemű gyakorlat folytatásával a legintenzívebben és leggyorsabban kell felszámolnunk. Erre a munkára gazdag lehetőséget fog nyújtani minden jogász számára a ma alakuló Magyar Jogász Szövetség."

Kritikus szemmel tekint a jogászságnak a zömére, akik csak „álkvalifikációval rendelkező jogtechnikusok". Legtöbbször csupán a dr. szócska jelenti az egyedüli kapcsolatot, vagy ennek az emlékét a viselője és a jogtudomány között.

Kissé didaktikusan a Plechanov által fogalmazott marxi tantételek idézésére használta fel az alkalmat, hogy abból a konferencia levonhassa az idevágó tanulságot: »Az emberek nem egymástól elhatárolt történelmet: a jog, az erkölcs, a filozófia, stb. történelmét csinálják, hanem csak egy történelmet, a saját maguk társadalmi viszonyainak történelmét. Az úgynevezett ideológiák csak ennek az egyetlen és oszthatatlan történelemnek az emberek fejében létrejövő visszatükröződései?« Azt, hogy a jog a társadalom tényleges viszonyainak, az emberek cselekvéseinek a kifejeződése, jogi kifejeződése. Ez pedig azt jelenti, hogy a jog az emberek billióinak az ereje, milliók akaratát jelenti a békére, a békés munkára, az emberi életszínvonal emelésére, a szocializmus mennél előbbi elérésére."

Hajdú Gyula igazságügyi államtitkár a *Magyar Jogász Szövetség elhelyezkedése a népi demokráciában* című előadásával követte Feri Sándort. A mából nézve a címből adódóan számos alapvető kérdés várt volna válaszra. A fordulat évének politikai irányváltása a jogászi professziók autonóm civil szervezetei számára ugyanis azzal a következménnyel jártak, hogy a hatalomra került egypárti hatalom felszámolta a független jogászegyesületeket, korlátozva más szabadságjogokat is. A Magyar Jogászegylet, az Országos Bírói és Ügyészi Egyesület is beolvadt az újonnan létrehozott Magyar Jogász Szövetségbe, a korábbi egyesületi hagyományokat pedig elutasították. Ahogyan a politikai élet

199 *A Magyar Jogász Szövetség alakuló közgyűlése 1948.* 19. p.

1945 utáni összetettségének, tagoltságának felszámolása, illetve az egypártrendszer kikényszerítése egyneművé tette a „népi demokratikus" kurzust, úgy jelezte szimbolikusan a jogászi foglalkozásrend sorfordításában minden más változtatásnál egyértelműbben a Jogászegylet kierőszakolt beolvasztása a frissen létrehozott Jogász Szövetségbe. Talán nem véletlen a konferencia szlogenje: „Minden haladó szellemű magyar jogász tagja a Magyar Jogász Szövetségnek." Hajdú felszólalásának egy részében szinte posztmodern álláspontból kívánt konfrontálódni a „kultúra, a technika és a tudomány nagy előmenetelével". A fennálló társadalmi rend, ugyanis, „amely tehát a kultúrában, a technikában és a tudományban ilyen nagy értékekhez segítette az emberiséget, eljutott végül odáig, hogy maga zárta el annak útját, hogy az emberiség túlnyomó többsége ennek a technikának, ennek a kultúrának az eredményeit élvezhesse." Apokaliptikus vízióit is megosztja: „Ez a körülmény váltotta ki a válságokat, amelyek nem egyebek, mint a társadalmi rend betegségei. A betegség pedig tudjuk, a halál hírnöke. A betegségek oly súlyosak lettek, annyira elmélyültek, annyira általános formában jelentkeztek, hogy nyilvánvaló, hogy „a halál hírnökeinek megjelenése immár a közeli, a szemünk előtt lefolyó haldoklás stádiumát, a mihamarabb bekövetkező halál tényét jelzik." Szerencsére mégis felsejlik a megoldás: a világvége hangulat csak a burzsoázia világára érvényes. „A magántulajdonhoz kötött jogászok végre vegyék észre: a magántulajdon régi rendszere megszűnt. Ne a társadalom dúvadjainak érdekében dolgozzunk, hanem egy új világ, egy új ország, egy új életet kezdő, alkotó nép felemelése és boldogulása érdekében. Nekünk jogászoknak, akik ezt megértettük és akik látjuk a jogászok helyes útját – amely nem lehet más, mint beállás, beleilleszkedés a népi demokrácia egyetemes munkájába – íme, mától kezdve kínálkozik egy szervezet, amely a mi munkánkat összefogja, a mi munkánkat dirigálja, elősegíti, előreviszi. Ez a szervezet, ez a keret a minden dolgozni akaró, a népi demokrácia eszméitől, törekvéseitől, vágyaitól, célkitűzéseitől áthatott jogászokat összefogó Jogász Szövetség lesz." Ez tehát a szónok végső válasza, hol is a helye a Magyar Jogász Szövetségnek a népi demokráciában…

A konferencia végén megválasztották a szövetség tisztikarát. Ennek tagjaivá a jelölőbizottság a következőket jelölte:[200]

Elnök: dr. Ries István igazságügyminiszter, társelnökök; Beér János[201] min. osztályfőnök, Domokos József legfőbb államügyész, Dulin Jenő államtitkár, Feri Sándor az MDP jogügyi osztályának vezetője, Hajdu Gyula államtitkár, Jovanovics Emil[202] a Budapesti Ügyvédi Kamara elnöke, Kádár Miklós[203] az Ügyvédi Kamarák Országos Bizottságának elnöke, Marton Géza[204] egyetemi tanár, Nagy Miklós ítélőtáblái elnök,[205] Orbán László országgyűlési

200 A névsorban nem található életrajzi adatok az adott személy neve első említésének lábjegyzetében olvashatók.

201 Beér János 1945-ben belépett a Magyar Kommunista Pártba, Budapest tiszti főügyésze. 1948 és 1952 között a Belügyminisztérium Elnöki Főosztályának vezetője. 1948 és 1966 között az Államjogi Tanszék vezetője. Fontos szerepet töltött be a jogalkotásban.

202 Dr. Jovanovics Emil Budapesti Ügyvédi Kamara elnöke, a régi kamarai rendszer utolsó vezetőinek egyike, akit az új rendszer kooptált. Matécsa Artemon: A kezdetek előtt, …avagy az Országos Bírói és Ügyészi Egyesület. *Ügyészek Országos Egyesülete honlapja. https://www.ugyeszek.hu/tortenet/a+kezdetek+elott/a+kezdetek+elott+avagy+az+orszagos+biroi+es+ugyeszi+egyesulet.html.*

203 Kádár Miklós 1946 és 1949 között a Budapesti Ügyvédi Kamara főtitkára, az ELTE Büntetőjogi Tanszék vezetője. 1960-tól a Legfelsőbb Bíróságra ülnöke.

204 Marton Géza a római magánjog oktatásának egyik meghatározó magyar professzora. 1950-ben megszűnt a nyilvános rendes egyetemi tanári státusa, majd 1951-től ismét tanszékvezető egyetemi tanár az ELTE-n. A pártállam – tudományos teljesítménye miatt – bizonyos mértékig legitimációs célokra is elismerte.

205 Nagy Miklós 1945-től az Igazságügyi Minisztériumban osztályvezető, a Budapesti Ítélőtábla elnöke (1948–1950), majd 1953-ig a Legfelsőbb Bíróság tanácselnöke. 1956-tól az Igazságügyi Minisztérium törvényelőkészítő főosztálya vezetője.

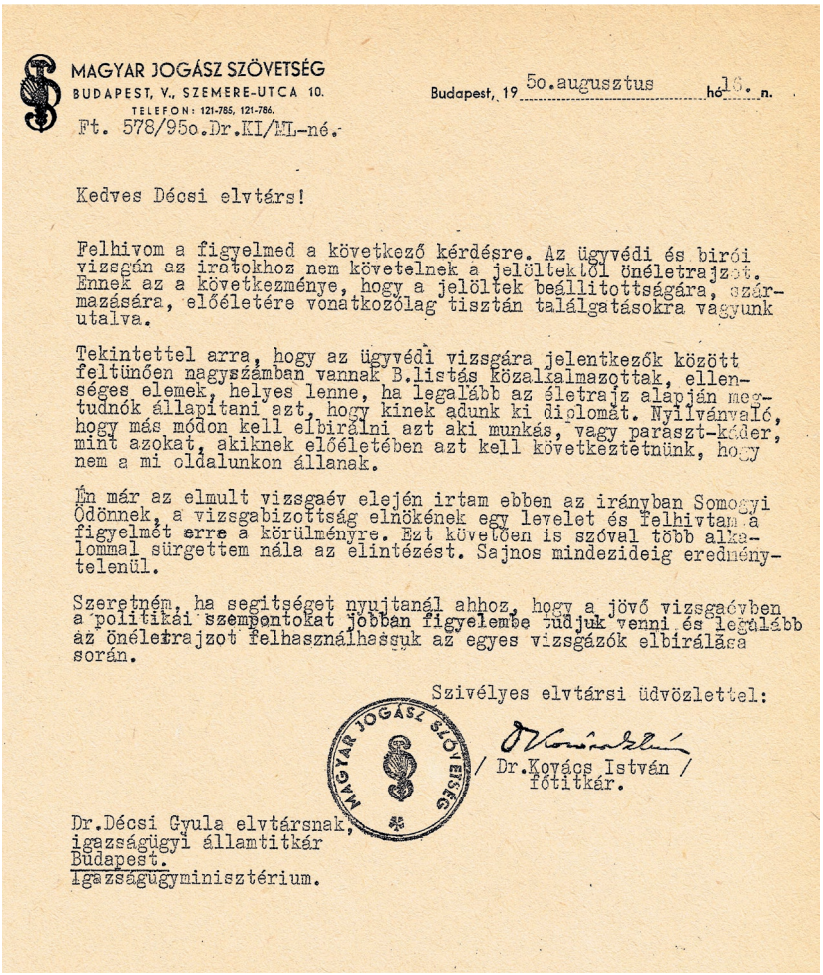

MAGYAR JOGÁSZ SZÖVETSÉG
BUDAPEST, V., SZEMERE-UTCA 10.
TELEFON: 121-785, 121-786.

Budapest, 1950. augusztus hó 16. n.

Ft. 578/950.Dr.KI/ML-né.

Kedves Décsi elvtárs!

Felhivom a figyelmed a következő kérdésre. Az ügyvédi és birói vizsgán az iratokhoz nem követelnek a jelöltektől önéletrajzot. Ennek az a következménye, hogy a jelöltek beállitottságára, származására, előéletére vonatkozólag tisztán találgatásokra vagyunk utalva.

Tekintettel arra, hogy az ügyvédi vizsgára jelentkezők között feltünően nagyszámban vannak B.listás közalkalmazottak, ellenséges elemek, helyes lenne, ha legalább az életrajz alapján megtudnók állapitani azt, hogy kinek adunk ki diplomát. Nyilvánvaló, hogy más módon kell elbirálni azt aki munkás, vagy paraszt-káder, mint azokat, akiknek előéletében azt kell következtetnünk, hogy nem a mi oldalunkon állanak.

Én már az elmult vizsgaév elején irtam ebben az irányban Somogyi Ödönnek, a vizsgabizottság elnökének egy levelet és felhivtam a figyelmét erre a körülményre. Ezt követően is szóval több alkalommal sürgettem nála az elintézést. Sajnos mindezideig eredménytelenül.

Szeretném, ha segitséget nyujtanál ahhoz, hogy a jövő vizsgaévben a politikai szempontokat jobban figyelembe tudjuk venni és legalább az önéletrajzot felhasználhassuk az egyes vizsgázók elbirálása során.

Szivélyes elvtársi üdvözlettel:

MAGYAR JOGÁSZ SZÖVETSÉG

/ Dr.Kovács István /
főtitkár.

Dr.Décsi Gyula elvtársnak,
igazságügyi államtitkár
Budapest.
Igazságügyminisztérium.

Magyar Jogász Szövetség átirata az igazságügy-miniszterhez az ügyvédi, bírói vizsgán hiányzó származási információk ügyében. 1950. augusztus 16. [MJE]

képviselő, Szebenyi Endre államtitkár, Szladits Károly[206] egyetemi tanár. Főtitkár: dr. Kovács István , h. főtitkár, dr. Lakatos Béla táblabíró.

Az „egyesülési konferencián” elhangzott – és a sajtóban visszafogottan tematizált – felszólalások, hozzászólások bármennyire is szerteágazó témaköröket érintettek, közösek voltak néhány axiomatikusnak tűnő tételben. – A népi demokratikus berendezkedésnek a Magyar Dolgozók Pártja I. kongresszusa határozatában is rögzített eszmeiség hűséges képviselete, célkitűzéseinek következetes megvalósítása kollektív felelősséggé vált a Jogász Szövetség 1948. december 19-én elfogadott *Alapszabályá*ban. Ezek érdemben változatlanok maradtak az elkövetkező négy évtizedben.

206 Szladits Károly, jogász. akadémikus. 1917-től rendes tanára lett. 1932–1933-ban és 1938–1939-ben a Jog- és Államtudományi Kar dékánja. 1948-ban nyugdíjazták. 1945 után a Magyar–Szovjet Társaság tevékeny tagja.

„A Magyar Jogász Szövetség Alapszabályai

A Szövetség címe: Magyar Jogász Szövetség.
Székhelye: Budapest.
Működési területe: Magyarország.
Hivatalos nyelve: magyar.
Pecsétje: köriratban a cím.

1. §. A Magyar Jogász Szövetség (továbbiakban: Szövetség) célja.

1. A jogásztömegek társadalmi síkon összefogása és számbavétele, a magyar népi demokrácia jogász szükségletének kielégítése és a célszerű munkaerő gazdálkodás előmozdítása érdekében.

2. A tudományos munka társadalmi úton történő megszervezése. Kiváló jogtudósok előadásainak és jogtudományi ankétoknak a rendezése. A jogászságot érintő tudományos kérdések állandó felszínen tartása és megbeszélése. Haladó jogszabályok társadalmi úton való előkészítése.

3. A szaksajtó irányítása és fejlesztése. Szakkiadványok szerkesztése és kiadása.

4. A külföld haladó jogászaival való kapcsolatok kiépítése és ápolása. Részvétel a külföldi kongresszusokon és a nemzetközi kulturális és jogászbizottságok munkájában.

5. Tudományos ösztöndíjak kitűzése, javaslattétel azok odaítélésében, pályatételek, jutalmak alakítása.

6. Munkásjogászok és az igazságszolgáltatásba bevont laikus elemek állandó és szervezett támogatása tudományos és gazdasági vonalon.

7. Az egyetemek és tudományos intézetek támogatása

8. Továbbképző tanfolyamok rendezése a szakjogászok, az igazságszolgáltatásban résztvevő laikus elemek, valamint az egyetemi hallgatók és elsősorban a munkásjogász tanfolyamok hallgatói részére.

9. A jogászok felvértezése a népi demokrácia ideológiájával és e célból sajtótermékek kiadása, előadások rendezése, szemináriumi oktatás megszervezése.

10. A jogászok gazdasági képzésének előmozdítása.

11. Közreműködés a jogászságot érintő rendeletek megalkotásában.

12. A jogászság gazdasági érdekvédelme és érdekképviselete és szükség esetén az arra rászorulók részére támogatás nyújtása.

2. §. A cél elérésére szolgáló eszközök.

1. A Szövetség szervezetének kiépítése.

2. A Szövetség célkitűzéseinek sajtó, rádió, film vagy egyéb közlésre alkalmas módon való terjesztése.

3. Az igény jogosultak részére segélyek folyósítása.

4. Előadások rendszeres rendezése.

3. §. A Szövetség vagyonára vonatkozó rendelkezések.
A Szövetség jövedelmét alkothatják:

1. Tagdíj.

2. Esetenként önkéntes felajánlások.

3. Esetleges más jövedelmi források (előadások, sajtó, könyv, kiadmányok, stb.) jövedelme.

4. Az állam részéről nyújtott esetleges támogatás.

5. A Szövetségbe beolvadó egyesületek ingó és ingatlan vagyona.
A kiadások tekintetében:
A kiutalásokat a gazdasági bizottság intézi. A bizottságnak jogában áll pontosan meghatározott összeg erejéig a kiutalásokkal más személyt, különösen a gazdasági titkárt megbízni.
A Szövetség alapvagyonáról, esetleges alapok létesítéséről és intézmények fenntartásához szükséges összegekre nézve, valamint az alkalmazottak fizetésének és általában a vagyonra vonatkozó rendelkezések tekintetében a választmánytól kapott felhatalmazás keretein belül a gazdasági bizottság határoz.

4. §. Tagok és azok felvétele.
A Szövetség tagja lehet az a demokratikus magyar jogász,

a) aki valamely egyetem jogi karának absolutoriumával, vagy

b) valamely jogakadémia, vagy

c) munkásegyetem absolutoriumával rendelkezik,

d) jogi doktorátussal vagy jogi szakosztályának záróvizsgájával rendelkezik,

e) közigazgatásban, igazságszolgáltatásban, vagy a gazdasági életben kifejtett munkája során jogászi tevékenységet fejt ki, és a megállapított tagsági díjat megfizeti.

Kiskorúak csak szülői, gyámi, vagy törvényes képviselői beleegyezéssel vehetők fel tagokul, külföldi állampolgárok felvételéhez a belügyminiszter előzetes hozzájárulása szükséges.

A tagok felvételéről az elnökség határoz, melynek határozata ellen a közlést követő naptól számított 15 napon belül a választmányhoz lehet fellebbezni.

5. §. A tagok jogairól és kötelességeiről.

A tagok jogai:

a) a közgyűlésen való megjelenés,

b) tanácskozás, indítványozás és szavazati jog,

c) határozathozatalban való részvétel,

d) igényt tarthatnak a Szövetség által nyújtott kedvezményekre.

A tagok kötelességei:

a) a kartársi szellem egymás között való ápolása,

b) a Szövetség vezetősége utasításainak végrehajtása,

c) a tagdíj megfizetése,

d) közreműködés a Szövetség munkájában.

6. §. A tagság megszűnik:

a) halál,

b) kilépés,

c) törlés,

d) kizárás útján.

Azt a tagot, aki több, mint fél évi tagsági díjjal hátralékban van és azt ismételt felszólítás ellenére sem fizeti ki, a Szövetség fegyelmi bírósága a tagok sorából törölheti.

Kizárást kimondó határozat ellen, 15 napon belül, halasztó hatállyal nem bíró fellebbezésnek van helye a közgyűléshez.

7. §. A Szövetség közgyűléséről.

A Szövetség közgyűlése a tagok összességének képviselete és a Szövetség legfőbb szerve. A közgyűlés kétféle lehet: rendes és rendkívüli.

a) A rendes közgyűlés minden év második felében feltétlen megtartandó. Összehívásának pontos idejét és a közgyűlés helyét, valamint a tárgysorozatot a közgyűlés előtt két héttel meg kell állapítani és azt a napilapokban és egyéb módon közhírré kell tenni.

b) A rendkívüli közgyűlést a Szövetség elnöke, vagy a tagok egyötödének kezdeményezésére össze kell hívni. A közgyűlésen a Szövetség minden tagja megjelenhet. Minden tagot egyformán megilleti úgy a tanácskozási, mint a szavazati jog és minden tag bármely tisztségre jelölhető és választható. A tisztségekre való jelölés joga a közgyűlés bármely tagját megilleti, feltéve, hogy a jelölését a közgyűlésen jelenlévőknek legalább 20%-a támogatja. Az ülést a megválasztott elnök vezeti és a tárgysorozathoz a főtitkárnál történt feliratkozás szerint bárki hozzászólhat. Minden jelenlevő tagot egy szavazat illet meg. A szavazás nyíltsága, vagy titkossága tekintetében elnöki előterjesztésre a közgyűlés dönt.

8. §. A közgyűlés határozatképessége.

A közgyűlés határozatképes, ha azon a tagok legalább egy- harmada jelen van. A helyi csoport tagjai a közgyűlésen minden 20 tag után egy-egy kiküldöttel vesznek részt, minden kiküldött legfeljebb 20 tagot képviselhet. A Szövetség alapszabály módosítása, más egyesületekbe való beolvadása (fúzió), feloszlása és ez esetben vagyonának hovafordítása tárgyában egybehívott közgyűlés határozatképességéhez azonban a tagok legalább kétharmadának jelenléte, az e tárgyban hozott határozatok érvényességéhez pedig a jelenlevők legalább kétharmadának hozzájárulása szükséges.

Amennyiben a szabályszerűen egybehívott közgyűlésen a tagok nem jelennek meg határozatképes számban, úgy 30 napon belül ugyanazon tárgysorozat mellett összehívandó közgyűlés a megjelentek számára való tekintet nélkül határozatképes.

9. §. A közgyűlés tárgyai.

a) A tisztikar, a választmány, a számvizsgálóbizottság, a fegyelmi bíróság tagjainak és póttagjainak meghatározott időre való megválasztása.

b) A költségvetés és zárszámadás letárgyalása, a felelős számadók részére a felmentvény megadása és általában a vagyoni kérdések végső fokon való intézése.

c) Az elnökség hatáskörét meghaladó fontosabb szerződések és különösen a szövetségi vagyon állagát érintő egyéb jogügyletek elhatározása és jóváhagyása.

d) A Szövetség szervei megfellebbezett határozatainak felülbírálása.

e) A közgyűlésen résztvevők indítványainak tárgyalása.

f) Az alapszabályok módosítása.

g) Feloszlás és ez esetben a vagyon hovafordítása tárgyában hozott határozathozatal.

h) Más egyesülettel való egyesülés (fúzió) elhatározása.

10. §. A közgyűlésről jegyzőkönyv veendő fel, ennek a közgyűlés lényeges mozzanatait kell tartalmaznia, a közgyűlésen résztvevő tagok felsorolása mellett. A jegyzőkönyvet az elnök, a jegyzőkönyvvezető és a közgyűlés által kijelölt két hitelesítő írják alá. A hitelesített jegyzőkönyvet a Szövetség irattárában meg kell őrizni.

11. §. Az országos választmány és annak szervei.

A közgyűlés háromévi időtartamra 120–150 választmányi tagot és 60–75 póttagot választ.

Az országos választmány hatáskörébe tartozik a felügyelet és az ellenőrzés mindazon ügyekben, amelyek nincsenek kifejezetten a Szövetség közgyűléséhez utalva, különösen ellenőrzi az országos választmány a bizottságoknak, a szakosztályoknak, szakcsoportoknak és a helyi csoportoknak a működését.

Az országos választmány a maga kebeléből küldi ki a bizottságoknak a tagjait, akiknek megbízatása a választmány idejére terjed ki.

A Szövetség titkárait, jegyzőit, ügyészét, pénztárosát, ellenőrét, könyvtárosát és a háznagyát a választmány választja meg egyévi időtartamra.

Az elnökségnek és a tisztikarnak a tagjai a választmány ülésein hivatalból megjelenhetnek és tagjai az országos választmánynak is.

A választmány elnöke a Szövetség elnöke, aki a választmány ülésein elnököl. Távolléte esetén valamelyik társelnök helyettesíti.

Határozatképes, ha a tagok legalább egy harmada jelen van.

A választmány határozatait egyszerű szótöbbséggel hozza, a szavazás módja felől esetenként ugyancsak egyszerű szótöbbséggel határoz.

12. §. A tisztikar.

A tisztikar tagjai az elnök, 12 társelnök, a főtitkár és a főtitkárhelyettes.

A tisztikar tagjait a közgyűlés háromévi időtartamra választja.

13. §. Az elnökségről.

Az elnökség tagjai: az elnök, a 12 társelnök, a főtitkár és a főtitkárhelyettes. Hatásköre a Szövetség ügyeinek legfőbb intézése, bizottságok, szakosztályok határozatainak felülvizsgálása, azok esetleges megváltoztatása és bármikor rovancsolás elrendelése.

Határozatai és intézkedései ellen 15 napon belül a választmányhoz lehet fellebbezni.

Az elnökség a maga kebeléből a hatáskörébe tartozó ügyek intézésére szűkebb bizottságot küldhet ki.

14. §. Az elnök.

Az elnök elnököl a közgyűlésen és vezeti a Szövetség üléseit.

15. §. A főtitkár.

A főtitkár hatáskörébe tartozik minden olyan

ügy intézése, amely nincs kifejezetten más szerv hatáskörébe utalva. Különös kötelességét képezi a közgyűlés összehívásáról való gondoskodás. A Szövetség folyamatos ügyvitelének biztosítása és ellenőrzése.
A Szövetség szerveinek ülésein, beleértve az elnökséget is, megjelenhet és e szerveknek hivatalból tagja.

16. §. A főtitkárhelyettes.
A főtitkárhelyettes helyettesíti a főtitkárt, annak akadályoztatása esetén és a főtitkártól, vagy a Szövetség más illetékes szervétől ráruházott jogkörben Önálló hatáskörben is jár el.
A Szövetség szerveinek ülésein megjelenhet és a szerveknek hivatalból tagja.

17. §. Az ügyvezetés szervei:
a) a titkárok,
b) a jegyzők,
c) az ügyész,
d) a pénztáros,
e) az ellenőr,
f) a háznagy,
g) a könyvtáros.
Az ügyvezetés szerveit a választmány egyévi időtartamra választja a Szövetség tagjai sorából.

18. §. A titkárok.
A Szövetség választmánya egyes ügyágazatok folyamatos intézésére 4–12 titkárt választhat: A titkárok ügybeosztását a főtitkár határozza meg és működésüket a főtitkár köteles ellenőrizni.
A tisztikari értekezleten a főtitkár, vagy helyettese elnököl.

19. §. A jegyzők.
A Szövetség választmánya 6–12 jegyzőt választ, akik a Szövetség közgyűléseinek, vagy más szerveinek a jegyzőkönyveit vezetik.
A jegyzők beosztásáról a főtitkár gondoskodik.

20. §. Az ügyész.
Az ügyész képviseli a Szövetséget jogi kérdésekben, bíróságok és hatóságok előtt. A fegyelmi bíróság előtt a vádat képviseli.

21. §. A pénztáros.
A Szövetség pénztárosa kezeli a Szövetség pénztárát a gazdasági bizottságtól kapott utasítások értelmében. A gazdasági bizottság felhatalmazása alapján és e felhatalmazásban megszabott keretben teljesítheti a kifizetéseket. A pénz- és vagyonkezelésért anyagilag felelős. A pénzkezelésről szabályszerű, okmányolt számadást köteles vezetni.

22. §. Az ellenőr.
Az ellenőr köteles rendszeresen felülvizsgálni a Szövetség gazdasági természetű ügykezelését, pénztárát és ellenjegyzi a pénztáros által eszközölt kifizetéseket. A pénztárossal együtt egyetemlegesen, anyagilag felelős a pénz- és vagyonkezelésért.

23. §. A háznagy.
A háznagy gondoskodik a Szövetség helyiségeinek rendben- tartásáról, a Szövetség összejöveteleinek anyagi előfeltételeiről.

24. §. A könyvtáros.
A könyvtáros kezeli a Szövetség könyvtárát.

25. §. A bizottságok.
A választmány alakítja meg a Szövetség egyes ágazatainak ügyintéző bizottságait. Egy-egy bizottság 12–20 tagból áll, e tagok közül legalább 10 tagot a választmány saját kebeléből választ, míg a többi tagokat a választmánynak jógában áll a nem választmányi tagok sorából is kijelölni.
A bizottságoknak jogukban áll az egyes konkrét feladatoknak letárgyalása, illetve megoldása céljából a Szövetség tagjai közül bárkit a munkába bevonni, és az ily módon bevont személy a bizottság ülésein tanácskozási joggal megjelenhet.
A bizottság elnökét és tisztikarát saját kebeléből választja. Elnök és titkár azonban csak az országos választmány tagja lehet.
Az országos választmány a felmerülő szükségletekhez képest több bizottságot alakíthat és ezek a bizottságok a választmány jogkörében és a választmány által meghatározott keretben járnak el.

A választmány minden esetre a következő bizottságokat alakítja meg:

a) A szervezőbizottság feladata a Szövetség szervezeti kérdéseinek irányítása, a szervezés folyamán felmerülő konkrét feladatok megoldása és a szervezéssel foglalkozó más szövetségi szervek ellenőrzése. A szervezési bizottság hatáskörébe tartozik a helyi csoportok megalakítása, irányítása és ellenőrzése.

b) Világnézeti és oktatási bizottság: feladata a Szövetség tagjainak a népi demokrácia szellemében való nevelése és a Szövetség munkájának e szellemben való irányítása, ellenőrzése és az e célból rendezett tanfolyamok, előadások, irányítása és ellenőrzése.

c) Tudományos bizottság: feladata a Szövetség tudományos munkájának irányítása és ellenőrzése. A Szövetség tagjai szakmai tudományos színvonalának emelése. A tudományos bizottság irányítja az egyes tudományos szakosztályok működését. A tudományos bizottság ellenőrzi az egyes szakmai jogágakkal foglalkozó szakosztályok tudományos működését.

d) Külügyi bizottság: feladata, irányítja és ellenőrzi a Szövetség nemzetközi kapcsolatait.

e) Gazdasági, szociális és érdekvédelmi bizottság: feladata, irányítja és ellenőrzi a Szövetség gazdasági természetű ügyeinek vitelét, gondoskodik a Szövetség tagjainak érdek védelméről és ellenőrzi a Szövetség által kifejtett szociális és karitatív tevékenységet.

f) A sajtó- és propagandabizottság : feladata, a Szövetség célkitűzéseinek népszerűsítéséről gondoskodni és az e célból kifejtett tevékenységet irányítani.

26. §. Tagozatok és szakosztályok.

A Szövetség tagjai szakmai működésükhöz és a jogászéletben betöltött munkájukhoz képest tagozatokba tömörülhetnek.

A tagozatok feladata az egyes jogászi szakmák jobb működésének előmozdítása és az egyes szakmában elhelyezkedett jogászok érdekvédelmének az ellátása, Az egyes tagozatok működésének élettartama, úgyszintén az egyes tagozatok elnökeinek és titkárainak működési időtartama egybeesik az országos választmány működésének időtartamával.

Minden esetre meg kell alakítani a következő tagozatokat:

a) Ügyvédi tagozat: az ügyvédek támogatására. Az ügyvédi tagozatba olvad be az Ügyvédotthon Egyesület.

b) Ügyvédjelölti tagozat: ügyvédjelöltek támogatására.

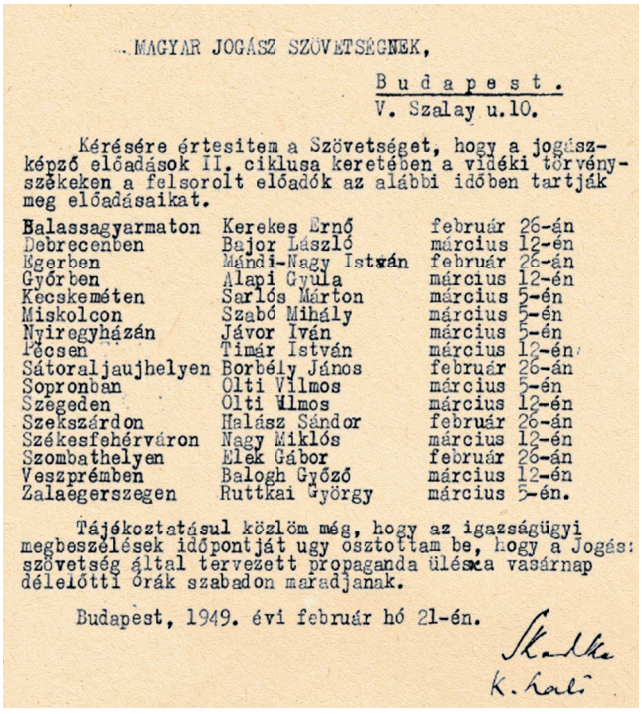

MAGYAR JOGÁSZ SZÖVETSÉGNEK,

Budapest.
V. Szalay u.10.

Kérésére értesitem a Szövetséget, hogy a jogászképző előadások II. ciklusa keretében a vidéki törvényszékeken a felsorolt előadók az alábbi időben tartják meg előadásaikat.

Balassagyarmaton	Kerekes Ernő	február 26-án
Debrecenben	Bajor László	március 12-én
Egerben	Mándi-Nagy István	február 26-án
Győrben	Alapi Gyula	március 12-én
Kecskeméten	Sarlós Márton	március 5-én
Miskolcon	Szabó Mihály	március 5-én
Nyiregyházán	Jávor Iván	március 5-én
Pécsen	Timár István	március 12-én
Sátoraljaujhelyen	Borbély János	február 26-án
Sopronban	Olti Vilmos	március 5-én
Szegeden	Olti Vilmos	március 12-én
Szekszárdon	Halász Sándor	február 26-án
Székesfehérváron	Nagy Miklós	március 12-én
Szombathelyen	Elek Gábor	február 26-án
Veszprémben	Balogh Győző	március 12-én
Zalaegerszegen	Ruttkai György	március 5-én.

Tájékoztatásul közlöm még, hogy az igazságügyi megbeszélések időpontját ugy osztottam be, hogy a Jogász szövetség által tervezett propaganda ülések a vasárnap délelőtti órák szabadon maradjanak.

Budapest, 1949. évi február hó 21-én.

K. Kali

A Jogász Szövetség által tervezett propagandaülések beosztása, 1949. február–március. [MJE]

c) Bírói és ügyészi tagozat. Ide olvad be az Országos Bírói és Ügyészi Egyesület és ez a tagozat látja el a beolvadó egyesület útján felmerülő feladatokat.

Minden esetre meg kell alakítani az alábbi szakosztályokat;

a) büntetőjogi szakosztály,

b) magánjogi szakosztály,

c) gazdasági szakosztály,

d) közigazgatási szakosztály,

e) nemzetközi szakosztály.

A nemzetközi szakosztályba olvad be a Dunai Jogászok Egyesülete és az általa végzett munkakört a Szövetségben a Nemzetközi Jogi Szakosztály látja el.

A beolvadó Magyar Jogászegylet feladatait szakáganként az egyes tudományos szakosztályok folytatják.

27. §. Fegyelmi bíróság.

A közgyűlés a fegyelmi ügyek intézésére háromévi időtartamra három rendes és két póttagból álló fegyelmi bíróságot választ. A fegyelmi bíróság elnökét saját kebeléből választja. A fegyelmi bíróság határoz a Szövetség tagjainak fegyelmi ügyeiben. Ügyrendjét saját maga állapítja meg. A fegyelmi bíróság az alanti határozatokat hozhatja:

a) az eljárás megszüntetése,

b) figyelmeztetés,

c) dorgálás,

d) a tisztségből való elmozdítás, illetőleg a tisztségvállalástól való határozott időre szóló, vagy végleges eltiltás,

e) határozott időre szóló, vagy végleges kizárás.

A fegyelmi bíróság határozatai ellen a közléstől számított 15 napon belül a közgyűléshez lehet fellebbezni. A fellebbezésnek halasztó hatálya nincsen. A fegyelmi bíróság csak három tag együttes jelenlétében határozatképes.

28. §. Számvizsgálóbizottság.

A közgyűlés választja meg egyévi időtartamra, három rendes és két póttagból áll. Elnökét saját kebeléből választja meg. Feladata a Szövetség pénzkezelésének és számadásainak ellenőrzése. E célból a pénztárt, a könyveket bármikor megvizsgálhatja, köteles legalább negyedévenként egyszer vizsgálatot tartani. A számadási év lezártával köteles a zárszámadást és a pénzkezelésre vonatkozó okmányokat, naplókat és egyéb iratokat megvizsgálni és a vizsgálat eredményéről a közgyűlésnek írásban jelentést tenni. Amennyiben évközben észlel valamilyen szabálytalanságot, azt az elnökségnek, fontosabb esetben a külön összehívandó rendkívüli közgyűlésnek köteles bejelenteni. A számvizsgálóbizottság tagjai, megbízatásuk tartama alatt más tisztséget nem tölthetnek be a Szövetségben.

29. §. A Szövetség képviseletére jogosító szervek.

A Szövetség joghatályos képviseletére a Szövetség elnöke, vagy az elnökség valamelyik tagja és a főtitkár, vagy a főtitkárhelyettes jogosítottak. A Szövetség közleményeinek hatályos aláírása is a fentieknek megfelelően történik.

30. §. Helyi csoportok.

A Szövetség székhelyén kívül élő jogászok szervezeti életének biztosítása céljából helyi csoportokat alakíthat.

Az egyes helyi csoportokat a szervezőbizottság alakíthatja meg. Helyi csoport alakítható mindazon községekben és városokban – Budapesten kerületekben – ahol azt legalább 20 szövetségi tag beadványban kéri. Ennek elérése céljából több földrajzi helyet egy csoportba lehet megszervezni. A szervező bizottság egy nagyobb helyi csoportot több kisebb helyi csoport feletti felügyeleti és ellenőrzési joggal bízhat meg.

A helyi csoportoknak önálló jogi személyiségük nincs és annak szervei a Szövetség nevében, mint annak képviseletére hivatott szervek – az alapszabályokban megállapít ott korlátok között – szerezhetnek jogokat és vállalhatnak kötelezettségeket. A helyi csoportok évenként költségelőirányzatot és

zárszámadást készítenek, amit jóváhagyás végett a Szövetség gazdasági bizottságához terjesztenek fel. Anyagi szükségleteikről a Szövetség gondoskodik.
Külön alapszabályuk nem lehet és kötelesek a Szövetség intéző szerveinek határozataihoz és utasításaihoz alkalmazkodni.
Címükben a Szövetség címe mellett kizárólag a működési területet feltüntető helyi csoporti megjelölést használhatták. (Pl. Magyar Jogász Szövetség győri helyi csoportja, Budapest, IV. ker. helyi csoportja.)
A közgyűlés a 32. §-ban megjelölt okok fennforgása esetén a helyi csoport működését felfüggesztheti vagy, végleg fel is oszlathatja.
A helyi csoport megalakítására, működésének felfüggesztésére, vagy a helyi csoport feloszlatására vonatkozó határozatokat a helyi csoport székhelye szerint illetékes szervezet első tisztviselője útján tudomásvétel végett a belügyminiszterhez fel kell terjeszteni.
Általában véve a helyi csoportokra nézve a 289.000/1946. B. M. számú rendelet (Magyar Közlöny 1946. évfolyam, 110. szám) I. fejezet 1–6. §-aiba foglalt rendelkezések irányadók.
A helyi csoport elnökét és titkárát a helyi csoport taggyűlése választja egyszerű szótöbbséggel és egyévi időtartamra és a megválasztott személyeket tisztségükben az Országos Választmány erősíti meg. Szükség esetén más tisztségviselők is választhatók.
A helyi csoport vezetőségi tagjainak hatáskörét a Szövetség szervező bizottsága állapítja meg. A helyi csoport a Szövetség közgyűlésén minden megkezdett 20 tag után egy-egy kiküldöttel vesz részt. A kiküldöttek személyükben legfeljebb 20–20 tagot képviselnek.

31. §. Vegyes rendelkezéseit.
A Szövetségnek az alapszabályokon kívül használt minden más szabályzatát jóváhagyás végett fel kell terjeszteni a belügyminiszterhez.

A tagsági díjat a közgyűlés állapítja meg. Az arra vonatkozó közgyűlési határozatot, valamint az alapszabályok módosítása, a Szövetségnek más egyesületbe való beolvadása (fúzió), feloszlása és ez esetben vagyonának hová fordítására vonatkozó közgyűlési határozatokat – foganatosítás előtt – jóváhagyás végett a belügyminiszterhez fel kell terjeszteni.

32. §. Hivatalos záradék.
Azokban az esetekben, ha a Szövetség az alapszabályaiban előírt célját és eljárását be nem tartja, hatáskörét túllépi, államellenes működést fejt ki, vagy a tagok vagyoni érdekeit veszélyezteti, a magyar belügyminiszter ellene vizsgálatot rendelhet el, működését fel is függesztheti és fel is oszlathatja.

Elfogadta az 1948. év december hó 19. napján tartott alakuló közgyűlés.

Dr. Kovács István s. k.
főtitkár.
Dr. Ries István s. k.
elnök.
Belügyminiszter.
Szám: 11/10.375
IV. 3. B. M.
Látta a belügyminiszter azzal, hogy az alapszabályok 1., 15., 27. és 30. §-ában eszközölt beírás, illetve törlés hivatalos tollal történt.

Budapest, 1949. február 8.

A miniszter rendeletéből;
Dr. Halász György miniszteri tanácsos
Belügyminisztérium körpecsétje.”

Dr. Benisné dr. Győrffy Ilona.
[*Jogpolitika,* 1984. 1. sz. 9. p.; AÚ]

Több szempontból is érdemes az *Alapszabály* teljes szövegével megismerkedni. Mindenekelőtt szembetűnő a hiány. Egyáltalán nincs nyoma annak, hogy a szövetség a magyar történelem egyik legsötétebb korszakának a terméke. Formálisan akár egy nyugati demokrácia közjogi berendezkedésének megfelelő konstrukció is lehetne. Miközben a keletkezésének idején nemcsak a civil társadalom került hosszú évekre a süllyesztőbe, de már a polgári berendezkedés utolsó maradványai is eltűntek. A diktatúra kellékeiből viszont nem látható semmiféle hierarchikus függés a központosított hatalom akaratától, az irányítás, ellenőrzés, utasítás intézményei mind kimaradtak a szabályozásból. Ami viszont mégis pótolja a kimaradt függőségi viszonyokat, az egyfelől a működéshez szükséges – és az *Alapszabály*ban is rögzített – állami pénzügyi juttatás („Az állam részéről nyújtott esetleges támogatás"). másfelől pedig a politika gyakorlatában megnyilvánuló irányító szerep. A későbbiekben még részletesebben szó esik a pártirányítás eszközeiről, ott például tanúi lehetünk a szövetség elnökségének egyáltalán nem az *Alapszabály* formális autonómiájának megfelelő létrehozatalának. Az a vélemény, hogy a szövetség szervezetileg tulajdonképpen az Igazságügyi Minisztérium integráns része, az ötvenes évektől tartotta magát és ezt erősítette az a tény is, hogy a titkárság magas létszámmal, fénykorában 17 fővel működött, akik fizetése is a minisztériumhoz volt bekötve. A szövetség irodájának négy évtizeden át megkerülhetetlen főszereplőjével, dr. Benisné dr. Győrffy Ilonával az iratfeltáró munka során volt szerencsém személyesen is megismerkedni. Tőle hallottam először, hogy a Jogász Szövetség tulajdonképpen az Igazságügyi Minisztérium egyik alosztályaként működött…[207]

207 Dobrotka-Mayer Annamária: Negyven év a magyar jogász társadalom szolgálatában. Interjú Dr. Benisné dr. Győrff y Ilonával, el-nöki tanácsadóval. *Magyar Jogász Egylet honlapja,* 2021. 01. 11. *https://jogaszegylet.hu/jogelet/negyven-ev-a-magyar-jogasz-tarsadalom-szolgalataban/* (Ez úton is köszönet az egylet iratainak feltárásában nyújtott segítségéért.)

Figyelmet érdemlő, hogy az *Alapszabály* szerint az egyéni tagság[208] előfeltétele – magától értetődően – a jogi kari, vagy jogakadémiai abszolutórium, de a többi egyenértékű kritérium között felbukkan a „munkásegyetem jogi szakosztálya záróvizsgájának" az elismerése is. Ennek megértéséhez tudni kell, hogy a háború utáni demokratizálás egyik oktatáspolitikai célja volt, hogy olyan munkások is bejuthassanak a felsőoktatásba, akik egyébként nem rendelkeztek a rendes egyetemi felvételhez szükséges középiskolai végzettséggel[209] (Az *Alapszabály* 2.§ 6. pontjában említett „munkajogászok" kifejezés erre utal.) 1948-ban az esti tagozatos képzési forma a kétéves esti munkástanfolyam helyébe lépett.[210])

A szövetség megalakulásával egy időben megkezdődtek a helyi csoportok létrehozása is. 1949 márciusára már 19 törvényszéki székhelyen működtek ilyen csoportok:

1. Baja, 2. Balassagyarmat, 3. Debrecen, 4. Eger, 5. Győr, 6. Kalocsa, 7. Kaposvár, 8. Kecskemét, 9. Miskolc, 10. Nyíregyháza, 11. Pécs 12. Sátoraljaújhely, 13. Sopron, 14. Szeged, 15. Szekszárd, 16. Székesfehérvár, 17. Szombathely, 18. Zalaegerszeg, 19. Veszprém.

Az egyes helyi csoportok vezetőségének névsora a következő:

Baján: elnök: Kreybig Miklós, szervező: Máté Ferenc, oktatásfelelős: Kunák János. – Balassagyarmaton: elnök: Szokoly István, szervező: Szalkay Sándor, oktatásfelelős: Kiss Ákos. – Debrecenben: elnök: Böszörményi Imre, szervező: Záhony László, oktatásfelelős: Vass Tibor. – Egerben: elnök: Katona Zoltán, szervező: Róth Gyula. – Győrben: elnök: Sztodolnik László, szervező: Mikes István, oktatásfelelős: Sztodolnik László. – Kalocsán: elnök és szervező: Wolff Mátyás, oktatásfelelős: Dely István. – Kaposváron: elnök: Imrefi László, szervező: Arató László, oktatásfelelős: Iharos Imre. – Kecskeméten: elnök: Gorzó György, szervező: Szigeti Iván Ferenc, oktatásfelelős: Máday Pál. – Miskolcon: elnök: Baranyai Károly, szervező: Vértessy György, oktatásfelelős: Biró György. – Nyíregyházán: elnök: Veres Lajos, szervező: Bodnár Béla, oktatásfelelős: Havasi Győző. – Pécsett: elnök: Kocsis Mihály, szervező: Gárdos István, oktatásfelelős: Wolff Ferenc. – Sátoraljaújhelyen: elnök: Czipott György, szervező: Verő Sándor, oktatásfelelős: Bisztray László. – Sopronban: elnök: Pittner Árpád, szervező: Újhelyi György, oktatásfelelős: Havas Endre. – Szegeden: elnök: Mecsér József, szervező: Ágai Dezső, oktatásfelelős: Gál Tivadar. – Szekszárdon: elnök: Szily László, szervező: Gulyás Andor, oktatásfelelős: Tárkányi Károly. – Székesfehérváron: elnök: Lázár Lajos, szervező: Fábián Béla, oktatásfelelős: Weisz Endre. – Szombathelyen: elnök: Vámay Andor, szervező: Lukáts István, oktatásfelelős: Gombás József. – Zalaegerszegen: elnök: Agárdi István, szervező: Ijjas István, oktatásfelelős: Jámbor Sándor. – Veszprémben: szervező: Csertő Károly, oktatásfelelős: Serényi György.[211]

A Magyar Jogász Szövetség elnöksége a Budapesten székelő központ és a vidéki helyi csoportok közötti kapcsolat további kiépítése céljából elhatározta, hogy 1949 őszétől a helyi csoportokhoz havonként előadót fog küldeni, éspedig a magyar

208 A Magyar Jogász Szövetség „minden jogász" tömegszervezete, vagy (állami) tömegmozgalma volt, szervezett tagság nélkül. Egyes részei azonban (sakk-kör, bélyeg-kör) tagsághoz, tagdíjhoz köthették a csatlakozást.

209 11.140/1945. M. E. számú rendelet az egyetemek mellett működő esti munkástanfolyamokról és az azokon szerezhető képesítések érvényességéről. *Magyar Közlöny,* 1945. (november 27.) 186. sz. 3. p.

210 Máthé Gábor – Révész Tamás: *Az esti- és levelező tagozatú oktatás fejlődése az ELTE Állam- és Jogtudományi Karán (1945–1970).* Budapest, 1972. ELTE ÁJTK Magyar Állam- és Jogtörténeti Tanszék, 69. p.

211 A Magyar Jogász Szövetség hivatalos közleményei. *Jogtudományi Közlöny,* 1949. 5–6. sz. 129. p.

jogéletben kimagasló egy-egy kartárs személyében. Az előadások szak- és politikai kérdéseket fognak felölelni. A Szervezési Bizottság javaslatára az elnökség instruktori szervezet létesítését határozta el, amelynek feladata a helyi csoportok szervezeti munkájának a fejlesztése lesz.

Az *Alapszabály* meglehetősen tömören szól a szövetségbe beolvadó egyesületek ingó és ingatlan vagyonáról. Erről ugyanis lakonikusan kijelenti, hogy a „Szövetségbe beolvadó egyesületek ingó és ingatlan vagyona a Szövetség jövedelmét alkothatják". A feltételes fogalmazás eufemizmusnak tűnik, hiszen a további részletszabályokban ennek nyoma sincs. 1948 decemberében a Magyar Jogászegylet, a Jogászok Szakszervezete és az Országos Bírói és Ügyészi Egyesület vezetőségei is bejelentették, hogy megszüntetik működésüket és „beolvadnak" az új Magyar Jogász Szövetségbe. A vagyon sorsa azonban nem következik közvetlenül a bejelentésből. Az Országos Bírói és Ügyészi Egyesület esetében feltűnően jelentős vagyonról volt szó: az egyesületnek például saját bérháza, internátusa és egy nagyobb budapesti ingatlankomplexuma is volt. A Kis-Svábhegyen (a Karap utca és környéke) csaknem negyven villából álló lakótelepet, bérházat és internátust tartott fenn; a bérlakások jövedelme finanszírozta jóléti intézményeit.[212]

Egy évvel később azonban módosítja az *Alapszabály* tömör megfogalmazását az *a feloszlatott egyesületek vagyonának felhasználásáról* szóló 4287/1949. (X. 20.) M. T. rendelet.[213] Ez úgy rendelkezik, hogy a feloszlatott egyesületek, pártok és társaságok ingatlanvagyona – a hozzáfűződő jogokkal és kötelezettségekkel együtt – átkerült annak a községnek vagy városnak a tulajdonába, ahol az ingatlan feküdt. Ráadásul ez a szabályozás levált a jogászszervezetek fúziója jelentette eredeti alapproblémáról és a rendelet az 1949. október 20-i hatálybalépése után feloszlatott szervezetekre (egyesületek, pártok, társaságok stb.) fókuszál. Csak akkor érintheti mégis a korábban feloszlatott szervezeteket, ha a szervezetnek olyan ingatlanáról van szó, amelynek hovafordításáról a belügyminiszter még nem határozott.[214] Ugyanakkor az *Alapszabály* 9. § g) pontja váratlan önállóságot biztosít a szövetség felbomlása esetére, ilyenkor ugyanis a közgyűlés dönthet „a vagyon hovafordítása tárgyában".

Mindenesetre az 1948–1949-es szervezeti átalakítás során a jogásztársadalom korábbi egyesületi összetettsége és autonómiája megszűnt, és a vagyon feletti rendelkezés is az új, politikailag ellenőrzött szervezet, illetve bizonyos esetekben az állam felé került. Mindez inkább konfiskálás/kisajátítás/felszámolás, mint az egyszerű szervezeti jogutódlás kérdését veti fel.

A korabeli sajtó többnyire a Magyar Távirati Iroda tudósítására támaszkodva adott hírt a Magyar Jogász Szövetség megalakításáról. Kivételnek tűnik a *Független Magyarország*, amely Szebenyi államtitkár konferenciaelőzeteséből, bejelentéséből „bulvárosított" néhány mondatot a *Megszűnik az egyházi és kapitalista diktatúra a jogtudományban – mondotta Hévízen Szebenyi államtitkár* című cikkében: „Meg kell szüntetni a jogtudományi exkluzivitását, mert eddig 50–60 jogász magánügye volt a magyar jogtudomány fejlődése. […] megszabadítják a jogtudósokat, az egyházi és feudális kapitalista diktatúrától, valamint az »örökös tekintélyek« nyomásától. […] A jogtudomány művelőinek politizálniok kell, mint ahogy politizálás

212 Matécsa *A kezdetek előtt…*

213 A magyar népköztársaság minisztertanácsának 4.287/1949. (219) M. T. számú rendelete a feloszlatott egyesületek vagyonának felhasználásáról. *Magyar Közlöny – Törvények és Rendeletek Tára,* 1949. (október 20.) 219. sz. 1803–1804. p.

214 3.830/1946. M. E. rendelet a fasiszta politikai és katonai jellegű szervezetek feloszlatásáról szóló 529/1945. M. E. rendelet kiegészítése tárgyában. *Magyar Közlöny,* 1946. (április 21.) 91. sz. 2. p.

az is, ha valaki nem akarja tudomásul venni, hogy milyen mélyreható társadalmi változások következtek be és hogy ennek megfelelően a jognak is meg kell változnia. Aki tehát ma nem politizál, az reakciós politikát folytat."[215]

Az 1948. december 19-i alakuló ülés meghívójának egy korábbi változatában szerepelt egy olyan programpont is, amely szerint a „csatlakozni kívánó" szervezetek ünnepélyesen aláírják a csatlakozási nyilatkozatukat. Végül ez utóbb kikerült a programból, és nincs is jele annak, hogy erre gesztusra valóban sor került volna. De a csatlakozás viszont mintha mégsem jelentette volna a teljes megszűnést. A korábbi Magyar Függetlenségi Népfront helyett a Nagy Imre-kormány 1954 őszén létrehozta a Hazafias Népfrontot, amely nem pártszövetségként, hanem társadalmi tömegmozgalomként kívánt működni. Amikor pedig szóba kerültek a meghívandó szervezetek, közöttük szerepelt a Magyar Jogászegylet is...[216] Feltehetően összetévesztették a Jogász Szövetséggel, amely csatlakozási hajlandóságát a későbbiekben dokumentáljuk.

A Magyar Jogász Szövetségnek a Demokratikus Jogászok Nemzetközi Szövetségéhez[217] való csatlakozási kérelmének benyújtásakor a hivatalos lapjukban történő közzététel céljából tájékoztatást kellett benyújtani a szövetség munkájáról:

„A Demokratikus Jogászok Nemzetközi Szövetsége irodájának budapesti ülése a Magyar Jogász Szövetségben. Képünkön (balról jobbra): Kovács Kálmán, az igazságügyminiszter első helyettese, Kovács István, a Magyar Jogász Szövetségfőtitkára és a D. J. N. Sz. főtitkárhelyettese, Joe Nordman angol ügyvéd, a Demokratikus Jogászok Nemzetközi Szövetségének főtitkára és J. L. Zejgyin, a Szovjetunió Legfelső Bírósága elnökének első helyettese." [*Művelt Nép,* 1955. (november 20.) 47. sz. 8. p.; AÚ]

215 Megszűnik az egyházi és kapitalista diktatúra a jogtudományban – mondotta Hévízen Szebenyi államtitkár. *Független Magyarország,* 1948. (szeptember 27.) 40. sz. 8. p.

216 Harsányi Iván: Demokrácia – szocializmus – népfront. *Társadalmi Szemle,* 1989. 5. sz. 55–60. p.

217 „A Demokratikus Jogászok Nemzetközi Szövetségét (Association Internationale des Juristes démocrates) 1946-ban Párizsban alapították baloldali francia ügyvédek, akik kapcsolatban álltak a francia ellenállással. Abban tért el az egyéb nemzetközi jogászegyesületektől, hogy a »demokratikus« jelzőnek az egyesület nevébe való felvételével az elvek és események tekintetében határozottan állást foglal; nem kíván a politikamentesség megtévesztő köntösébe burkolózni, hanem nyíltan megmondja, hogy célja határozott és következetes cselekvés a fasizmus maradványainak felszámolására és a nemzetközi demokratikus együttműködés érdekében." (Szabó Imre: A jog a béke szolgálatában. *Jogtudományi Közlöny,* 1947. 7. sz. 102. p.) „A szövetség 1956. május 20-án Brüsszelben tartotta meg VI. kongresszusát. Kiemelkedő jelentőséget adott az összejövetelnek a 9 tagú szovjet küldöttség, amelyet Kudrjavcev elvtárs, a Szovjetunió igazságügyminiszterének első helyettese vezetett." Kovács István: A Demokratikus Jogászok Nemzetközi Szövetségének VI., brüsszeli kongresszusa. *Társadalmi Szemle,* 1956. 8. sz. 132. p. Lapja, a *Review of Contemporary Law* a Magyar Jogász Szövetségnek is járt.

„A Magyar Jogász Szövetség Tájékoztatója, a római kongresszus óta folytatott munkásságáról.
A fentieknek megfelelően a Magyar Jogász Szövetség a következő szektorokkal foglalkozik:

a) A jogászok oktatása, nevelése, szakmai továbbképzése;

b) a felsőbb tudományos szervek, a kiváló jogtudósok tudományos eredményeinek a jogásztömegekkel való közlése;

c) a felső tudományos szervek, a kiváló jogtudósok részére a mindennapi élet problémái alapján, új szempontok, gyakorlati problémák felvetése;

d) új szakmai és tudományos káderek felnevelése; és a nemzetközi jogászkapcsolatok ápolása;

f) a jogászok mozgósítása a bürokrácia elleni harcra.

A Szövetség oktatási munkája: Szövetségünk a Magyar Népköztársaság Alkotmányának kérdéseiről, a római kongresszust követően a legkiválóbb magyar jogtudósok közreműködésével előadássorozatot rendezett.
Az előadássorozaton a bevezetőt dr. Ries István igazságügyminiszter tartotta.
Az egyes előadások tárgya:

I. Az Alkotmány a Magyar Népköztársaság alaptörvénye.

II. Állam és jogszemlélet az Alkotmányban.

III. Alkotmány és államigazgatás.

IV. Az Alkotmány és a polgári jog.

V. Az Alkotmány és a gazdasági jog

VI. Az Alkotmány és a büntetőjog.

VII. Az Alkotmány és a jogszolgáltatás alapelvei.

VIII. A magyar jog a szocialista fejlődés útján.

Az egyes jogágazatok szerint elkülönült szakcsoportok az alanti előadásokat tartották.
A Gazdaságjogi szakcsoport: »A tervgazdálkodás és a forgalmi jog módosulásai«.
A Jogelméleti szakcsoport: »A népi demokrácia állama és joga«.
A közjogi szakcsoport: »A népi demokráciák alkotmányainak ismertetése összehasonlító alapon«.
Tudományos Bizottság: »A gazdaság fejlődése és a gazdasági jog«.
Magánjogi szakcsoport szerzőjogi bizottsága: »A szerzői jog reformkérdései«.
Ez utóbbi előadássorozat anyagát, miután ez a nemzetközi jogászmozgalom szempontjából is érdekes, részletesen felsoroljuk:

1. dr. Benkő Gyula: Szerzői jogi rendszerek.

2. dr. Alföldy Dezső: A szerző személyiségi joga és a közzétételi rendszer.

3. dr. Palágyi Róbert: Jogutódlás a szerzői jogban.

4. dr. Vázsonyi Endre: A szerző vagyoni érdekeinek oltalma.

5. dr. Konrád Ernő: A szerzői jog és a rádió.

6. dr. Fáy Béla: A szerzői jog nemzetközi oltalmának jövője.

Jogelméleti szakcsoportunk: 1950. január 23-án, hétfőn »A lét, a tudat és a jog« címmel tartott nagy érdeklődéssel kísért előadást.
A Közjogi szakcsoport március hó folyamán előadást rendezett.
A Szövetség egyes előadásait több, mint ezer jogászhallgató látogatja. A hallgatók az előadások anyagát kisebb csoportokban, vitaösszejöveteleken tárgyalják meg. A fontosabb előadásokat tagjaink részére brosúra formájában is kiadjuk.
Ünnepélyek:
Sztálin generalisszimusz 70-ik születésnapja alkalmából a Magyar Jogász Szövetség ünnepi ülést rendezett, amelyet dr. Ries István igazságügyminiszter, a Magyar Jogász Szövetség elnöke nyitotta meg.
Ez alkalommal sokezer jogász ünnepelte lelkesen a világ békefrontjának nagy vezérét, Sztálin generalisszimuszt.
A Magyar Jogász Szövetség tagsága Lenin halálának évfordulója alkalmából emlékestet rendezett.
Kultúrmunka: Szövetségünk tagjai bekapcsolódtak a kultúrmunkába. Látogatják a kiállításokat, színházakat.

Klubélet:[218] *Tagjainknak minden kényelemmel felszerelt klubot bocsátottunk rendelkezésre. A klubban magyar, orosz, francia, német és más nyelveken megjelenő folyóiratok, szaklapok, napilapok állnak a látogatók rendelkezésére. Tagjaink itt hozzájuthatnak a külföldi országokban megjelenő tudományos folyóiratokhoz. Egyúttal mód nyílik arra is, hogy szakmai tudományos problémáikat a kartársak a rendszeres összejövetelek során kötetlen formában megbeszéljék.*
Folyóirat kiadásaink: Hivatalos lapunk a Jogtudományi Közlöny, havonta kétszer jelenik meg. Számaiban rendszeresen közli a magyar és nemzetközi haladó jogtudomány legújabb eredményeit. A lap beszámol a nemzetközi jogászmozgalom híreiről és a jogtudomány minden ágából közöl cikkeket, ismertetéseket. Rendszeresen állít össze külföldi tudományos lapszemlét, belföldi és külföldi tudományos könyvkritikát.
Nemzetközi kapcsolataink: A nemzetközi kapcsolatok kiépítése is folyik.
A Demokratikus Jogászok Nemzetközi Szövetségének híreit, hivatalos lapunkban, a Jogtudományi Közlönyben rendszeresen ismertetjük. Ezenkívül tagjaink részére különlenyomat formájában kiadjuk a nemzetközi demokratikus jogászmozgalom fontosabb híreit és anyagát. Ennek megfelelően legutóbbi ilyen külön lenyomatunkban ismertettük:

„A Jogász Szövetség Lenin-ünnepén dr. Ries István igazságügyminiszter tartott megnyitóbeszédet. Mellette balra: dr. Hajdú Gyula, az ünnepi szónok. Jobbra: dr. Kovács István, a Jogász Szövetség főtitkára." [P. L.: Az igazságszolgáltatás időszerű kérdéseiről nyilatkozik a Figyelőnek Ries miniszter. *Képes Figyelő,* 1950. (február 4.) 5. sz. 4. p.; AÚ]

218 A Szövetség vezetősége kapacitálta a vidéki tagszervezeteket önálló jogász szövetségi klubhelyiség létrehozására. Ez a település nagyságától, illetve az ott dolgozó jogászok létszámától függően felemásra sikerült. Gyakran a már hagyományosan létrejött ügyvéd-klubokkal működtek együtt.

Donata Geraldi és Amelia Garate argentin ügyvédek törvényellenes letartóztatása ügyében hozzánk intézett tiltakozást, a béke barátai világkongresszusának 1949 december 17-i felhívását a világbéke érdekében, a második nemzetközi jogászkongresszusnak az atomerő kérdésében hozott határozatát, valamint a Demokratikus Jogászok Nemzetközi Szövetsége tiltakozását, határozatait és állásfoglalásait.

Szövetségünk most ismertetett tevékenységével arra törekszik, hogy a Demokratikus Jogászok Nemzetközi Szövetségének főbb célkitűzéseihez képest a maga területén növelje a világ haladó erőinek táborát, erősítse a béke híveit, harcoljon a háborús uszítók ellen, leleplezze a jog területén az imperialista gyújtogatók támadását és támogassa a népek függetlenségéért, a gyarmati kizsákmányolás megszüntetéséért, a béke fenntartásáért irányuló hatalmas mozgalmát a világ dolgozóinak.

A Magyar Jogász Szövetség haladó jogászainak a sokezres tömegszervezete szervesen kapcsolódik és szorosan együttműködik a dolgozók többi tömegszervezeteivel. Élvezi Népköztársaságunk vezető erejének, a Rákosi Mátyás vezette Magyar Dolgozók Pártjának bizalmát és támogatását. A múltban eddig elért eredmények elsősorban ennek a támogatásnak köszönhetők. A jövőre vonatkozólag pedig a Magyar Jogász Szövetség legfontosabb feladatának tekinti, hogy erre az előlegezett bizalomra munkájával méltónak és érdemesnek bizonyuljon.

A Magyar Jogász Szövetség elnöksége hat előadásból álló üzemgazdasági és számviteli előadássorozatot indított. Mintegy 500 résztvevője van az előadássorozatnak. Az első előadást dr. Horváth Béla kortárs tartotta. Kéthetenként folytatódnak az előadások.

Az elnökség elhatározta, hogy az eddigi rendszertől eltérően, az ankétokat oly módon bonyolítja le, hogy minden ankétot megelőzően azonos tárgykörben a vidéki helyi csoportok kis ankétot tartanak és a helyi csoportok legjobb felszólalóinak lehetővé teszi a Budapestre történő felutazását azzal a céllal, hogy a Magyar Jogász Szövetség nagy ankétján a vidéki helyi csoportok kis ankétjain felmerülő szempontokat ismertessék.

Ezzel is igyekszik a Magyar Jogász Szövetség a főváros és a vidék jogászait egymáshoz közelebb hozni és új jogászkádereket kiemelni. Ez idő szerint a családjogi és munkajogi ankétok szervezése van folyamatban.

A Magyar Jogász Szövetség az 1950. évi április hó 4-i felszabadítási ünnepen a felvonulásban részt vett."[219]

A tájékoztatótól függetlenül, de tartalmilag mégis ide kapcsolható, hogy a Magyar Jogász Szövetség a Tudományos Tanács rendelkezésre bocsátott jogtudományi pályadíjra 10 000 forintot, amelyre a Magyar Jogász Szövetség elnöksége a következő pályatételeket hirdette meg:

„a) A jogelmélet köréből: A jog fogalma a történelmi materialista elmélet szerint. Az állam és a gazdálkodás viszonya. A népi demokrácia államának osztály tartalma.

b) A jogtörténet köréből: 1848 jogalkotásai és azok társadalmi jelentősége. Az országbírói értekezlet kritikai értékelése. A mezőgazdasági ingatlan jog a Horthy-korszakban.

c) Az alkotmányjog köréből: Az államfői funkció a burzsoá és a népi demokratikus államban. A népi demokráciák Alkotmányai és a magyar Alkotmány."[220]

A tájékoztató tulajdonképpen a MJSZ megalakulását követő egy év munkájának az összefoglalója – negligálva a már befejezett Rajk-pert. Így zárult le a magyar jogász társadalom számára a „fordulat éve".

219 A Magyar Jogász Szövetség elnökségének munkája. *Jogtudományi Közlöny,* 1950. 7–8. sz. 283–284. p.
220 Pályázati hirdetmény. *Jogtudományi Közlöny,* 1949. 23–24. sz. 540. p.

A népi demokrácia Jogász Szövetsége

„Olyan időben születik meg ez a Szövetség, amikor nap, mint nap mind nyilvánvalóbbá válik, hogy az imperialista és kapitalista világ nemcsak egyszerűen kerékkötője a haladásnak, nemcsak egyszerűen rossz ügyet képvisel, nemcsak egyszerűen a háború ügyét, a nemzetközi viszályok ügyét, a népek és a dolgozók elnyomatásának ügyét képviseli, de az idő is eljárt e felett a rendszer felett és e rendszer bukását feltartóztatni nem lehet. Minél dühödtebb az imperialista háborús uszítók támadása és gyújtogatási szándéka, annál erősebb és győzhetetlenebb a béke és a népi demokrácia frontja, mert annál inkább csatlakoznak világszerte új és új erők, a dolgozók újabb és újabb tömegei a béke, a demokrácia és a szocializmus ügyének ehhez a győzhetetlen frontjához. […] Azok az eredmények, az a fejlődés, az a változás, amely bíróságunk szellemében bekövetkezett, a laikus bíróság intézményének beválása, az új jogalkotások, a reformmunkálatok, jogászságunk magatartása a magyar demokrácia iránt, a jogi irodalom terén megindult serény munka, mind ezek az eredmények, amelyek különösképpen az utolsó esztendőben és az utolsó hónapokban mutatkoznak meg, kétségkívül kedvező kiinduló pontot teremtenek a Jogász Szövetség működése számára.”[221] Orbán László fenti felszólalása akár archetípusa is lehetne a kommunista mozgalmi beszédek szóhasználati, stilisztikai, retorikai attribútumainak. Nem véletlen, hogy ekkoriban a Magyar Dolgozók Pártja Agitációs[222] Osztályának a vezetője és ebben a minőségében küldte ki a Jogász Szövetség megalakulásának eseményeire (majd az elnökségébe) a pártközpont. Mindenesetre a kongresszus szónoki teljesítményeinek többségét figyelembe véve, mintha valamennyiük beszédét az Agitációs Osztály gyártotta volna.[223] Nem véletlen, hiszen Orbán Lászlót bízta meg a Párt, hogy képviselje a párt elvárásait a Jogász Szövetség „helyes” döntéseinek meghozatalában, illetve a megfelelő összetételű elnökség megszavazásában. Végignézve az elnökség névsorán, eredményesen teljesítette a megbízatását.

Ugyanakkor Kovács István szóba hozott olyan gondolatokat, amelyek méltányolandók annak ellenére, hogy a jogászszervezetek annullálása apropóján kerültek szóba. Egyrészt a szavaiból dokumentálni lehet azt a sokszínűséget, amelynek éppen a felszámolására törekednek – és ez tűnik a legteljesebb listának: Magyar Jogászegylet, Dunai Jogászok, Országos Ügyvédszövetség, Országos Ügyvéd Liga, Független Ügyvédek Társasága, Ügyvédek Reformszövetsége, Ügyvédek Nemzeti Liberális Pártja, Szabad Ügyvédek Pártja, Budai Ügyvédek Egyesülete, Bűnügyi Védők Egyesülete, Országos Bírói és Ügyészi Egyesület, és számtalan más, kisebb-nagyobb egyesület. A felsorolásba

221 A szocializmus építése és a jogászok. Dr. Orbán László országgyűlési képviselő, a Magyar Dolgozók Pártja központi vezetősége kiküldöttjének felszólalása. 1948.

222 Az agitáció szándéka az, hogy valamely pártnak minél szélesebb tömegbázist biztosítson, annak népszerűsítse eszméit, érthetővé, vonzóvá tegye politikai programját. Mivel a szocializmusban az agitáció az állampárti ideológia terjesztője volt, a szó hamar pejoratív jelentésűvé vált, ezért később Agitációs- és Propaganda Osztályra „enyhítették” az elnevezést.

223 Fónagy Iván – Soltész Katalin: *A mozgalmi nyelvről.* Budapest, 1954. Művelt Nép Könyvkiadó, 71. p.

nem fértek bele az egylet nemzetközi kapcsolatainak kiteljesítésében szerepet játszott szervezetek sem, mint amilyen a „Egyesülés a Dunai Országok Jogászegyüttműködésére" létrejött egyesület is volt. Bejegyzésének időpontja 1948. április 6. Az 1949. március 31-i vizsgálati jelentés viszont már tartalmazza az egyesület pénztárosának bemondást, miszerint „az egyesület beolvadt a Magyar Jogász Szövetségbe".[224] Ráadásul az alakuló kongresszus ezt a kérdést már három hónappal korábban, az 1948. december 19-én elfogadott alapszabályzatban rendezte: „A nemzetközi szakosztályba olvad be a Dunai Jogászok Egyesülete és az általa végzett munkakört a Szövetségben a Nemzetközi Jogi Szakosztály látja el." [26. §. e) pont] Végül 1950-ben került bejegyzésre, hogy „a Magyar Jogász Szövetség a jogutód".[225]

A főtitkár az annektált jogászszervezetek megszüntetésének elkerülhetetlenségét egészen furcsa logikával indokolta. A felszabadulás után ugyanis a „demokratikusan gondolkozó jogászaink igyekeztek elhelyezkedni a különböző egyesületekben [...], azonban nem álltak rendelkezésre a demokratikus jogászság olyan nagyszámú káderei, hogy átvehették volna az irányítást az összes ilyen egyesületben". Így merült fel az a kívánság, hogy megalakuljon végre a magyar jogászságnak az a szervezete, amelyben tökéletesen biztosítható a népi demokrácia követelte eszmék megvalósulása és amely irányítani, vezetni hivatott és alkalmas a magyar jogászélet úgyszólván minden ágazatában. (A régi vicc parafrázisával élve: „Érted szüntetlek meg, elvtárs, nem ellened...")

Móra Mihály professzor, aki ekkoriban éppen a szegedi jogi kar polgári eljárásjogi tanszékét vezette, majd a Jogász Szövetség választmányának is a tagja lett, az alakuló konferencián szinte a dicső múlt emlékeivel vázolta fel, minek is a megszüntetésével van itt dolgunk: „talán nem felesleges, ha a Magyar Jogászegyletnek a demokrácia kívánalmai szerint érdemekben dús működésére egy rövid pillantást vetek. A Magyar Jogászegylet az alkalmazott jogtudomány szervezete, amely a haladásért és a magyar jogi kultúra szociális fejlődéséért küzdött hét évtizeden át. Több százra menő kiadványai könyvtárt töltenek meg és annyira ismertek, hogy ezeket még csak megemlíteni sem szükséges. [...] Kell-e elmondanom, hogy 1912-ben Szászy-Schwarz Gusztáv első szegedi vándorgyűlésünkön »A jövő joga« címen, tudatában az akkori jog szociális elégtelenségének, meleg megértéssel a munkásosztály iránt, szinte prófétai előrelátással cövekelte ki a jövő jogfejlődésének útját?[226] Ezek a példák talán elégségesek arra, hogy érzékeltessék: a Jogászegylet fennen lobogtatta a szociális haladás zászlóját abban az időben, amikor ez a hivatalos körök szemében népszerűséget egyáltalán nem jelentett. »A jog formai létezése még önmagában éppen úgy lehet a demokráciának, mint a demokrácia ellentétének pillére« – állapította meg találóan Szebenyi Endre »A jog léte és a demokrácia« c. dolgozatában. (Jogtudományi Közlöny, 1946. 61.1.) A régi rend pillérének megépítésénél a jogászok közreműködése letagadhatatlan. Ennek az a következménye, hogy a forradalmi idők a korábbi állapotért a törvényt, annak alkalmazásáért a bírót

224 BFL IV.1409.k. Egyesületi nyilvántartások és iratok 2. doboz. Egyesületi nyilvántartó kartonok 1. p. nyilvántartó karton, 1945–1951.

225 BFL IV.1429. Budapest Székesfőváros egyesületi alapszabályainak levéltári gyűjteménye. 148/1948–1950.

226 A Móra Mihály hivatkozta Szászy-Schwarz Gusztáv *A jövő joga* című írás ugyanazon évben megjelent az *Igazság* című lap 7. számában. Az írás gondolkodásának egyik fontos tételére utal, miszerint a jog nem pusztán a törvényhozó által előre megalkotott szabályok összessége, hanem az alkalmazás, a bírói gyakorlat és a társadalmi szokások révén folyamatosan alakuló „élő jog". A jövő joga kulcsfontosságú rövid szöveg Szászy-Schwarz jogfejlődésről vallott későbbi nézeteinek megértéséhez. A szöveg megelőzi korát az „élő jog" kapcsolódási lehetőségeinek felvázolásával a jogszociológiai, a bírói jogfejlesztési vagy éppen a modern magánjogi irányokhoz.

teszik felelőssé. […] De aligha lehet kétségbe vonni, hogy a magyar jogászságnak volt egy tekintélyes rétege, amely a felszabadulás óta jóakaratúan és a teljes tudását latba vetve igyekezett a demokrácia új pillérének megépítésénél közreműködni. Ezek a jogászegylet körül csoportosultak, amely az elmúlt rendszer urizáló tagkizárását nem hajtotta végre, de amely az üldözések és az ostrom folytán tagjainak majdnem felét elvesztette. […] 1946. évi közgyűlésünkön a magyar jogászok doyenje, Szladits Károly elnöki megnyitójában szintén a jövő feladatait vázolta: »Mi, haladó magyar jogászok – mondotta – megértve a nagy idők szavát, teljes odaadással kívánjuk a magyar jogrendszer megújhodását a szociális igazság jegyében szolgálni és jogunk demokratikus átépítésében résztvenni«. Sok feladat hárul jogtudományunkra, amelynek – hogy egy rosszemlékű szóval éljek – »öncélú« azaz önmagában és önmagáért létező szemlélete helyébe szélesebb távlatokat kell felvenni, hiszen a jogrend csak látszólag »önmagában élő és különös belső törvényei szerint önmagát kiegészítő« valami."[227]

Az a politikai befolyás, amely már a Jogász Szövetség megalakítását is végigkísérte, csak fokozódott és felerősödött a Rákosi-korszakban. Az *Alkotmány* preambuluma az aktuális propagandának megfelelően rögzítette kialakult helyzete és a várható jövőt: „A régi rend urai és védelmezői ellen vívott kemény küzdelmekben hatalomra jutva, a magyar munkásosztály, szövetségben a dolgozó parasztsággal, a Szovjetunió önzetlen támogatásával újjáépítette háborúban elpusztult országunkat. Évtizedes harcokban megedződött munkásosztályunk vezetésével, az 1919. évi szocialista forradalom tapasztalataival gazdagodva, a Szovjetunióra támaszkodva népünk megkezdte a szocializmus alapjainak lerakását s országunk a népi demokrácia útján halad előre a szocializmus felé."

A „népi demokrácia" demokráciájának keretei az ötvenes években tovább szűkültek, és hatalomfüggővé tette az egyének, közösségek, az egész társadalom gondolkodását és cselekvését.[228] A Rákosi-korszak időhatárai nem egyértelműek, illetve többfélék is lehetnek. Bár Rákosi Mátyás csak 1952 augusztusa és 1953 júliusa között a Magyar Népköztársaság Minisztertanácsának elnöke, de a szovjet vezetés már a kezdeti, koalíciós kormányzás időszakában politikai legitimitását messze meghaladó befolyást biztosított a Magyar Kommunista Pártnak (MKP), amelynek főtitkára Rákosi Mátyás volt. Ez magyarázhatja, hogy 1948 és 1956 között a Magyar Dolgozók Pártja teljhatalmú vezetője volt. Túlmutat azonban ezeken az időhatárokon a Rákosi-korszak kultúrája, amelyet a szovjet mintára bevezetett kommunista ideológia egyeduralma, a teljes politikai ellenőrzés, valamint a mindent átható pártpropaganda határozott meg.[229]

A korszak politikatörténeti jellegzetességei, amelyek az egyébként differenciált jogász társadalom egészét érintette, elsősorban a jogalkotásban és a jogalkalmazásban intézményesített jogpolitikán keresztül hatottak, de a jogi oktatástól, a jogpropagandán át fontos szereplője volt ennek a Jogász Szövetség is.

227 Móra Mihály: A Magyar Jogász Szövetség és a Magyar Jogászegylet. *Jogtudományi Közlöny,* 1948. 19–20. sz. 365–366. p

228 Pataki Ferenc: *A tömegek évszázada. Bevezetés a tömeglélektanba.* Budapest, 1998. Osiris, 47–54. p.

229 Lásd a korszakra vonatkozó összefoglaló munkákat Balogh, Margit: *Ungarn im Wandelvom Satellitenstaat zum europäischen Rechtsstaat.* Budapest, 1999. Corvina; Romsics Ignác: *Magyarország története a XX. században.* Budapest, 1999. Osiris, 269–303. p.; Gyarmati György: Politika és társadalom 1945–1989 között. In Kollega Tarsoly István (főszerk.): *Magyarország a XX. században. I. kötet. Politika és társadalom, hadtörténet, jogalkotás.* Szekszárd, 1996.Babits Kiadó, 140–177. p.; Gergely Jenő – Izsák Lajos: *A huszadik század története.* Budapest, 2000. Pannonica, 225–321. p.; Fülöp Mihály – Sipos Péter: *Magyarország külpolitikája a XX. században.* Budapest, 1998. Aula, 283–363. p.; Gyarmati György már 1945-től Rákosi-korszakként definiálja az ország történetének az 1956-os forradalomig terjedő szakaszát. Lásd Gyarmati György: *A Rákosi-korszak. Rendszerváltófordulatok évtizede Magyarországon, 1945–1956.* Budapest, 2012. ÁBTL–Rubicon.

MINDEN JOGÁSZ megtalálja helyét az új magyar társadalomban

Az Ügyvédi Kamara díszermében választási nagygyűlést tartottak. Az elnöki emelvényen az igazságügyi kormányzat és a magyar jogásztársadalom vezetői ültek. Ott láttuk dr. Hajdu Gyula igazságügyi államtitkárt, Dulin Jenő államtitkárt, dr. Szladits Károly és dr. Mártonffy Károly egyetemi tanárokat, Feri Sándort, az MDP jogügyi osztályának vezetőjét,

Május elsején a Magyar Jogászszövetség az igazságügyminisztériumi és bírósági csoporttal együtt vonult fel. Elöl középen: dr. Kovács István, a Szövetség főtitkára, mellette jobbra dr. Feri Sándor, az MDP jogügyi osztályának vezetője

Kovács Istvánt, a Jogász Szövetség főtitkárát, dr. Domokos József legfőbb államügyészt, Beér János miniszteri osztályfőnököt, Nagy István László kamarai főügyészhelyettest, Alapy Gyula ügyészségi elnököt és a Jogász Szövetség választmányának tagjait.

Mártonffy Károly egyetemi tanár a jogászképzésről és a jogászság új nagy szerepéről beszélt. A Szovjetunió példájára hivatkozott, ahol hat új jogi fakultást és három jogi intézetet állítottak fel. Elmondotta, hogy legutóbb Sztálin-díjjal tüntettek ki egy jogi egyetemi tanárt is.

Mártonffy beszéde közben érkezett meg vidéki választási útjáról dr. Ries István igazságügyminiszter, aki érdekes bejelentéseket tett a magyar ügyvédség jövő helyzetével kapcsolatban.

— 1945 január 15-e óta temetik a magyar ügyvédséget — mondotta a miniszter. — Azóta folyton »megszüntetjük« az ügyvédi hivatást. Hiába múlik az idő, hiába cáfolják meg az évek a rémhíreket, egyesek tovább mondják meséiket.

— Szinte naponta hallani a panaszt, hogy nem hívják meg közigazgatási és igazságügyi állásokba az ügyvédség tagjait.

— Az elmult négy év alatt — mutatott rá a miniszter — a magyar jogászság a maga többségében nem adta tanujelét annak, hogy a népi demokráciában megtalálja azt a gazdasági formát, amely régi polgári adottságainak megfelel. Vállveregetően beszélnek azokról, akik a feltörekvő munkásság jogai mellett szállottak síkra. A jog a gazdasági élet szülöttje. Régen formálisan demokratikus, a valóságban elnyomó jog volt ez. Az 1945-ös nagy forradalmi változás előtt a magyar jogászság értetlenül állott. És ezalatt a négy év alatt a magyar jogászság zöme csak nézője és nem dolgozója, építője volt a népi demokráciának. Csak későn kezdték belátni, hogy nézőnek lenni kevés és hogy az igazságügyi kormányzat állandóan fejlődő jogrendet épit.

Ezután a miniszter így folytatta:

— Tálcán várták a jogászok a megbízásokat, kinevezéseket. Meg kell mondanom, hogy a régi jogi képzettség nem alap. Át kell értékelni mindazt, amit a jogász tud, arra az alapra, amit pedig tudni kell. Sok a munka, minden jogász feladathoz juthat. A jogalkotások terén azonban eddig a jogásztömegtől semmi ötletet nem kaptunk, majdnem minden jogalkotás valamelyik minisztériumban született. Gerő Ernő miniszter kijelentette, hogy 100.000 értelmiségi dolgozóra van szükség az ötéves terv során. Ebben a százezres számban szerepel a magyar jogászság is.

A miniszter ezután elmondta, hogy szomorú tapasztalatai vannak egyes ügyvédek munkára való jelentkezésével kapcsolatban.

— Azt láttam, hogy ha egy ügyvéd az igazságügyi kormányzat területén valamilyen állást akar, mindjárt táblai tanácselnök szeretne lenni. A multban egy élet munkája után álmodhatott csak a bíró arról, hogy esetleg táblai tanácselnökké kinevezhetik. A szocialista jogász nem a pénzért, hacialista jogász nem pénzért, ha-

Joannovits Emil dr., az Ügyvédi Kamara elnöke ezután annak a meggyőződésének adott kifejezést, hogy a magyar jogászság ma már látja: jövőjét csak a Népfront biztosithatja és szavazatukkal is erősíteni akarják a szocializmus felé haladó népi demokráciát. P. L.

A jogászok helye az új rendszerben. [P. L.: Minden jogász megtalálja a helyét az új magyar társadalomban. *Képes Figyelő*, 1949. (május 14.) 20. sz. 7. p.; AÚ]

Próbakőnek is tekinthető, ahogyan röviddel a szövetség megalakítását követően ezen utóbbi funkciójával kapcsolatban gyorsan új feladatot kapott. Két évvel, a hírhedt „kékcédulás" választásokat követően Rákosi Mátyás újabb országgyűlési választások megtartását tartotta szükségesnek. „Gyarmati György egy kül- és belpolitikai tényezőt hoz magyarázatként. Előbbiről szólva a Tito népfrontos politikáját elítélő moszkvai bírálatra tért ki, amihez hasonló hibába Rákosi nem akart esni, és igyekezett a szovjet vezetés felé demonstrálni, hogy a Magyarországon létrejött népfront képes lesz a kommunista egyeduralom kiteljesítését megtámogatni. Másrészt az a megfontolás is vezethette a pártfőtitkárt, hogy a képviselők közötti addigi tisztogatás ellenére is a biztosra kell törekedni, és egy túlnyomó többségében saját embereikből álló, új parlamentet kell felállítani. […] A Feitl István által totális mozgósításként leírt választási kampányban valójában nem volt olyan állami és pártszerv, amelyeknek ne kellett volna munkatervet készítenie, és annak mentén minden lehetséges módon agitálni, azaz a lakosságot meggyőzni a népfront melletti kiállás helyességéről. Fő ellenségnek a passzivitást tekintették, hiszen a minél nagyobb mértékű részvétel jelentette a társadalmi felhatalmazást a megkezdett út folytatásához."[230]

Elkerülhetetlen volt, hogy a Jogász Szövetségnek is be kell állnia a sorba. „A magyar jogászság egy emberként fog május 15.-én a Népfrontra szavazni – mondotta az igazságügyminiszter, a Magyar Jogász Szövetség választási nagygyűlése előtt. A Magyar Jogász Szövetség péntek este nagygyűlést tartott a Jogász Szövetség dísztermében, melyet zsúfolásig töltöttek meg a jogászok százai. Az elnöki emelvényt díszítő nemzetiszínű és piros drapériákon hatalmas felirat hirdette: Népi alkotmánnyal a szocializmusért! Jovanovits Emil a Jogász Szövetség elnöke megnyitó beszédében hangoztatta, hogy a jogásztársadalom magáénak vallja a társadalmi igazságon épülő új Magyarországot és május 15.-én az urnák mellett biztos és messzehangzó igent fog mondani a Népfront céljai mellett. Mártonfy Károly egyetemi tanár tartott előadást »A jogászság helyzetéről a szocialista társadalomban« címmel, majd Ries István igazságügyminiszter emelkedett szólásra. – Hatalmas feladatok várnak a magyar jogászságra – mondotta – az új szocialista jogrendet, a dolgozók jogrendjét kell megalkotnia, a jogászok munkájukban bizton számíthatnak az ország vezető osztálya, a munkásosztály támogatására, a munkásság jól tudja, hogy a nyugodt építő munkához jogrend és biztonság kell […] – fejezte be nagy lelkesedéssel hallgatott beszédét az Igazságügyminiszter."[231] A „totális mozgósításként" „pár hét alatt több mint 200 ezresre duzzasztott népnevelői gárdára hárult a legnagyobb feladat".[232] A Jogász Szövetség kiemelt feladatait az is fémjelezte, hogy Kovács István, a szövetség főtitkára, egyben a Párt Agitációs Osztályának a vezetője, a kampány időszakában az MDP Operatív Választási Bizottsági elnöki tisztjét is betöltötte. Amint nyilatkozta: „Meg kell mondani, be kell vinni a tömegekbe, hogy mi tudjuk, hogy kik nem szavaztak le és pontosan

230 Tóth Judit: Az 1949-es országgyűlési választások. In Házi Balázs – Jónás Róbert – Nagymihály Zoltán – Rapali Vivien – Strausz Péter (szerk.): *„Ma demokráciát, holnap szocializmust" A diktatúra kiépülése és működése 1944–1956.* Budapest, 2022. Rendszerváltás Történetét Kutató Intézet és Archívum, 203–204. p. A Kominform 1948. június 28-i határozata szerint a jugoszláv vezetés „lebecsüli a Kommunista Párt szerepét", és gyakorlatilag feloldja azt a Népfrontban. A szovjet értelmezés szerint Tito politikai rendszerében a Népfront vált a nyilvános politikai élet fő szervezetévé, miközben a kommunista párt háttérbe húzódott. Sztálin álláspontja nagyon tömören így foglalható össze: „nem a Népfront vezeti a pártot, hanem a párt vezeti a Népfrontot." Vukman Péter: *Barátból ellenség – ellenségből barát (?). A magyar–jugoszláv párt- és államközi kapcsolatok (1945–1956).* Zenta, 2016. Történelmi Levéltár, 45–53. p. Lásd még Feitl István: Az első népfrontválasztás. *Társadalmi Szemle,* 1994. 5. sz. 73–85. p.; Feitl István: *Parlamenti választási kampányok Magyarországon.* Budapest, 2016. Napvilág, 198. p.

231 *MTI Belföldi hírek,* 1949. május 6. B/46. kiadás.

232 Tóth 2022. 204. p.

tudjuk kik a mi ellenségeink és magára vessen, ha majd ezt viszonozni fogjuk".[233] A további választásokon már nem okozott meglepetést, hogy a Jogász Szövetség aktív résztvevője lett a Népfront melletti választási kampányoknak.

Természetesen sikerült megtalálni a választásokban aktívan közreműködő „szovjet ügyvéd" mintáját is. „A szovjet ügyvéd egyéb tekintetben is a közélet munkása. Szaktudásával a dolgozók tanácsai – a szovjetek – szerveinek, valamint a szovjet kommunista párt szerveinek rendelkezésére áll és végrehajtja az esetenként kapott feladatokat. Pl. választások alkalmával részt vesz a választási bizottságok munkájában, a választások előkészítésében, a választásokkal kapcsolatos felvilágosító munkában."[234]

A korábban említett politikai determinánsok elkerülhetetlenné tették a Jogász Szövetség részvételét a negyvenes évek végétől megszaporodó koncepciós perek egyre hisztérikusabb propagandájától. A szövetség egyetértőleg közölte a Budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem Jog- és Közigazgatástudományi Karának a Mindszenty-ügyben kiadott állásfoglalását: „A Budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem jog- és közigazgatástudományi kara hosszú idő óta mély sajnálattal és fájdalommal látja egy jelentőségében ugyan egyre csökkenő, de közéletünk békéjét mégis mérgező olyan irányzatnak a megnyilatkozásait, amely a Magyar Köztársaság alapintézményeivel, népi demokráciánk fejlődési irányával és azokkal a gazdasági, valamint társadalmi eredményekkel, amelyeket a magyar népi demokrácia már megvalósított, ellenségesen áll szemben. Ugyancsak mély sajnálattal látja kar, hogy ennek a tisztán politikai jellegű állásfoglalásnak bizonyos körök vallási színezetet törekszenek adni és a lelkek békéjének megbontásával annak a feltevésnek engednek teret, mintha az ilyen, népünk alapvető érdekeivel ellenkező politikai állásfoglalás az ország legnagyobb lélekszámú vallásfelekezetéhez tartozásnak követelménye lenne. Súlyos jelenségnek tartja a kar, hogy az említett, mindenképpen helytelen és nagymértékben káros politikai irányzatnak legfelsőbb irányítójaként a magyar katolikus egyház legmagasabb méltóságát betöltő személyisége, Mindszenty József esztergomi érsek szerepel. A kar szükségesnek tartja, hogy ez a helyzet az egyház és az állam viszonyának megfelelő alakulása érdekében mielőbb megszűnjék és a vallás gyakorlása, a vallásos érzés ápolása, biztosítása a politikai állásfoglalások zavaró momentumaitól felszabadíttassék és a népi demokrácia törekvéseivel szembehelyezkedő politikai ellenállásnak e maradványa a leghatározottabban és leggyorsabban felszámoltassék. A kar a kormány erre irányuló törekvéseit helyesli és megnyugvással fogadja; egyben pedig kifejezést ad annak a nézetének, hogy a kérdés sürgős megoldását az ország népének érdekében elengedhetetlennek tartja."[235]

Nem lehet tudni a kommüniké kiadásának pontos időpontját, de szinte éppen egy évvel korábban vették őrizetbe Mindszentyt, 1948. december 26-án, hazaárulás és valutaüzérkedés gyanújával.[236]

A két példa egy gyökerű. A Magyar Jogász Szövetség 1949-ben a választási kampányban már nyíltan propagandisztikus, rendszerpárti szerepet vállalt. Ugyanebben a politikai kontextusban a Pázmány Péter Tudományegyetem Jog- és Közigazgatástudományi Kara a kormány Mindszenty-ellenes politikájával való egyetértését fejezte ki, ami jól szemlélteti, hogy a jogászi elit egyes intézményei 1949-re már nem pusztán passzívan alkalmazkodtak

233 Feitl 1994. 84. p.
234 Rosner Tibor: A szovjet ügyvéd. *Jogtudományi Közlöny,* 1948. 19–20. sz. 321. p.
235 A Budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem jog- és közigazgatástudományi kara… *Jogtudományi Közlöny,* 1948. december 5. 468. p.
236 Gergely Jenő: *A Mindszenty-per*. Budapest, 2001. Kossuth Kiadó.

az új rendszerhez, hanem annak politikai álláspontját saját szakmai-intézményi fórumukon is legitimálták.

Mindezek teoretikus összefoglalását Ries István – szociáldemokrata múltját szinte teljesen feladva – hivatalos kormánypropagandába hajló érvelése nyújtotta: „A népi demokrácia fejlődésének döntő szakaszában, nagy örömmel üdvözöljük a Magyar Dolgozók Pártja programnyilatkozatának követelését az igazságszolgáltatás és a jogrend gyökeres, demokratikus reformjáért, a termelési és társadalmi rend változásainak megfelelően. Soha klasszikusabban még nem foglalták össze azt, hogy mi lesz a népi demokráciában az igazságügyi kormányzat feladata, s magának a programnyilatkozatnak ebből a kitételéből következik az is, hogy az átalakulás ideje csak most következett el, mert eddig inkább csak előmunkálatokat, s ha szabad ezt a kifejezést használnom, úttisztítómunkát végezhettünk."[237] Ries István egyéni tragédiája (bár egyáltalán nincs egyedül a kortársai közül), hogy éppen ez az „úttisztítómunka" végezhetett vele is öt évi miniszterség és Jogász Szövetségben betöltött elnökösködése után. Még megírhatta a *Magyar Népköztársaság Alkotmányá*nak üdvözlését, hogy néhány hónapra rá a váci börtönben a vallatása közben szerzett sérüléseibe belehaljon:[238] „A nagy Szovjetunió alkotmánya az első, amelyik világosan kifejezésre juttatja a szocialista állam alapjait s dolgozó lakosságának a jogait és kötelességeit. Mi szocialista államot akarunk építeni s ezért nyíltan valljuk, hogy alkotmányunknál példaként lebegett előttünk nagy felszabadítónk, a Szovjetunió sztálini alkotmánya. A Szovjetunió építette fel a világ első szocialista államát, s ezzel minden felszabadult népnek, amely szocializmust épít, irányt adott és megmutatta az utat. Ezt az utat követjük mi is, a Magyar Dolgozók Pártja és annak vezére, Rákosi Mátyás irányításával és vezetésével."[239]

A Jogász Szövetség a Mindszenty-ügyben másodjára is exponálta magát. 1949. február 8-án ítélte a népbíróság életfogytiglani börtönbüntetésre a hercegprímást, akit hazaárulás és valutaüzérkedés vádjában találták bűnösnek, tíz nappal később dr. Marton Géza egyetemi tanár, a Budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem jogi karának dékánja,[240] a Magyar Jogász Szövetség társelnöke összehívta a Magyar Jogász Szövetsége nagygyűlését. Ezen értékelték a „Mindszenty-per" anyagát és az ítéletet. Dr. Szladits Károly egyetemi tanár , a Magyar Jogász Szövetség társelnöke elnökölt és a következőkben nyitotta meg az értekezletet:

„A magyar jogászság sajnálattal tapasztalta, hogy Mindszenty bíborosnak és társainak bűnügyében a nyugati államok sajtó- és rádióközleményei az eljárás kezdetétől fogva és utóbb a bírósági tárgyalás alatt is tendenciózus és elferdített tényállítások alapján súlyos támadásokat intéztek a magyar igazságszolgáltatás ellen, kétségbevonva az eljárás és ítélkezés törvényszerűségét. Ezért a Magyar Jogász Szövetség, mint a magyar jogászság központi szervezete, szükségét látta annak, hogy a nyilvánosság előtt kiváló, s elfogulatlan szakemberekkel állapíttassa meg a bűnügy valódi tényállását. Mint hogy a Mindszenty-ügy a népbíróság hatáskörébe tartozik, erre az ellenőrzésre csupa olyan férfiút kértünk fel, akik a népbírósággal nem állanak semmiféle kapcsolatban. Névsoruk a következő: Papp Péter kúriai bíró, Nagy Miklós, a budapesti ítélőtábla elnöke, Lee Tibor, budapesti főállamügyész, Grottó László, a pestvidéki törvényszék elnöke, a Budapesti Pázmány

237 Ries István: A Magyar Dolgozók Pártja és az Igazságügy. *Jogtudományi Közlöny,* 1948. 11–12. sz. 139. p.
238 Ries Istvánt koholt vádak alapján letartóztatták, a vizsgálat során elszenvedett bántalmazások következtében halt meg 1950-ben. 1956-ban rehabilitálták. Bővebben lásd Révész Béla: *Az igazság ügye és az állampárt: az igazságügy politikai környezetének változásai Magyarországon 1944–1989.* Szeged, 2022. Iurisperitus, 87–90. p.
239 A Magyar Népköztársaság Alkotmánya. *Jogtudományi Közlöny,* 1949. 15–16. sz. 326 p.

Péter Tudományegyetem részéről Nizsalovszky Endre professzor, az ügyvédség köréből Vekerdy Géza bűnügyi védő, végül a vidéki főbíróságok képviseletében Sztodolnik László a győri, és Kocsis Mihály a pécsi ítélőtábla elnöke. Az előadói tisztet Papp Péter kúriai bíró volt szíves elvállalni, aki részletesen fogja ismertetni a fő tárgyalás lefolyását és kizárólag jogi szempontok szerint fogja megvilágítani a bűnügy egész anyagát. Utána a többi felkért szakférfiú fogja előadni kiegészítő észrevételeit.

Felszólalások I.

Mi, magyar jogászok a »Sárga Könyv«-ben[241] *közzétett okmányok és egyéb tárgyilagos adatok megjelenése után azt vártuk, hogy az a rágalomhadjárat, amelyet az imperialista államok és csatlósaik sajtója, rádiója, tovább magasrangú egyházi és más közéleti férfiak a Mindszenty-üggyel kapcsolatban ránk zúdítottak, megszűnik. A »Sárga Könyv«-ben közölt, túlnyomórészt külföldi állampolgároktól származó okmányok ugyanis már egymagukban is olyan súlyos tárgyi adatokat tartalmaztak Mindszenty bűnössége mellett, amelyeket megcáfolni nem lehetett.*[242]

A főtárgyalásnak a legteljesebb nemzetközi nyilvánosság ellenőrzése mellett *való lefolytatása ezt a reményünket fokozta. Abban a meggyőződésben voltunk, hogy a főtárgyalás adatai, maguknak a vádlottaknak az ügy lényegét illetően teljes és tökéletes beismerése, az igazságszolgáltatás szerveinek tárgyilagos és emberséges magatartása végül is megfékezik azt az uszító hadjáratot, amelyet a már említett tényezők a magyar igazságszolgáltatás és a magyar népi köztársaság ellen ezzel a bűnperrel kapcsolatban indítottak.*

Sajnos nem így történt. A rágalmazó kórus csak időlegesen hallgatott el, mint az oktalanul üvöltő gyermek, hogy lélegzetet véve, még erősebben bömbölhessen.

Minthogy ebben a rágalomhadjáratban a magyar igazságszolgáltatás áll a támadás pergőtüzében*, mi magyar jogászok – nem védekezésül – hanem az igazság fanatikus szeretetétől áthatva, megpróbáljuk a Mindszenty-per tárgyilagos megvilágítását és ezzel a rágalmak visszautasítását.*

Azt mondhatná persze valaki a rágalmazók közül, hogy ti magatok vagytok a vádlottak*, ti magatok tehát nem lehettek hivatottak az ellenetek irányuló vádaknak a megcáfolására.*

Erre a feltételezett ellenvetésre a következő a válaszom:

1. Mi, akik itt vagyunk, a perbe semmiképpen bele nem folytunk. *Legfeljebb ügyvéd kartársaim egyike-másika, a vádlottak védői, akik éppen védői hivatásukból folyólag a* vádlottak mellett *és nem ellenük vetették latba összes jogi képességeiket. De itt van a magyar igazságszolgáltatásnak a bűnperben eljárt hatóságoktól szervezetileg is különálló minden tekintélyes testülete (Kúria, ítélőtáblák, legfőbb államügyészség, főállamügyészség, az ország első ügyvédi kamarája, stb.), hogy tanúságot tegyen amellett, hogy a Mindszenty-perrel kapcsolatos külföldi hírverés nem más, mint aljas rágalom.*

2. Ha vádlottaknak minősít bennünket az imperialista rádió és sajtópropaganda, a magyar bírói

240 Marton Géza Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja, 1937-től 1951-ig Pázmány Péter Tudományegyetem, illetve az Eötvös Loránd Tudományegyetem római jog professzora, 1948–1949-ben a jogi kar dékánja.

241 „Sárga Könyv": *A Mindszenty bűnügy okmányai* című propagandakiadvány (Budapest, 1949. Athenaeum, 86 p.) sárga papírfedéllel jelent meg. A második, bővített, 186 oldalas kiadás borítója már fekete volt.

242 Az első *Sárga Könyv*nek angol és francia nyelven való közzététele más okok mellett azért tűnt hasznosnak, mert a magyar kormányt a nyugati sajtó számos orgánumában a letartóztatás percétől kezdve újra meg újra azzal gyanúsították, hogy a Mindszenty ellen emelt vádak alaptalanok. A Magyar Kormány tévedett; amikor azt hitte, hogy az első *Sárga Könyv*nek, e bőségesen dokumentált adatgyűjteménynek közzétételével a kormány hitelessége körüli kételyeket eloszlathatja.

tisztesség és becsület jogán, a magyar igazságszolgáltatás védelmében jogunk van szembenézni ezzel a váddal.

A közgyűlés résztvevői a büntetőper anyagát főbb vonásaiban bizonyára ismerik. A főtárgyalás adatai és egyéb ismereteim alapján mégis szeretnék az állásfoglalás szempontjából fontos néhány kérdést tisztázni. Ezek főként az eljárás törvényszerűségével *függnek össze.*

Mindszenty *írásbeli, de a főtárgyaláson is fenntartott vallomásában a* maga politikai beállítottságát következőképpen jellemzi: »Magyar nemes vagyok. *Mindenkor legitimistának vallottam magamat. Ezért támogattam mindég a legmesszebbmenően azokat a politikai irányzatokat, amelyek ennek a célnak a megvalósítását elő segítették. Hercegprímási kinevezésem után célkitűzéseimet hathatósabban tudtam szolgálni. Célom, a magyarországi legitimista mozgalom célkitűzése: föderatív közép-európai királyság, Magyarország és Ausztria közt personalunióval… a királyság élén Habsburg Ottóval. Ezt csak a Magyar Köztársaság külföldi, elsősorban amerikai segítséggel történő megdöntése után gondoltam lehetségesnek. Ennek érdekében követtem el mindent az amerikaiak magyarországi politikai támogatására, egyrészt a Magyar Köztársasággal szemben kifejtett tevékenységemmel, másrészt beavatkozásuk állandó sürgetésével, rendszeres adatszolgáltatással, kémkedéssel.*

Ez a beismert célkitűzés, amit a főtárgyalás adatai százszázalékig megerősítenek, Mindszenty külföldi jóakaróit és esetleges belföldi barátait egymagában is meggyőzheti arról, hogy a népbíróság különtanácsának az 1946: VII. t.c. 1. § 1. bekezdésére alapított ténymegállapítása helytálló.

Az 1946: I. törvénycikkel megalkotott köztársaság fogalmilag kizár bármiféle legális legitimista szervezkedést, vagy törekvést. *Mindszenty, az ország első főpapja mégis a legitimista szervezkedés élére állott, remélve, hogy a belföldi és a külföldi összes reakciós erők segítségével sikerül majd a Habsburgokat visszahozni. Azt is nagyon jól tudta, hogy a magyar parasztság a neki kiosztott főúri és főpapi birtokokat, a magyar munkásság a gyárakat, az üzemeket aligha fogja szépszerével visszaadni. Vagyis tudta, hogy ez csak háború, a harmadik világháború Segélyével volna esetleg lehetséges. Ezt nem is tagadta, sőt kifejezetten beismerte:* »Minden tervünk előfeltétele az volt, hogy a magyar demokrácia egy közeli, harmadik világháborúban vereséget szenvedjen, míg akkor is, ha, az ország hadszíntérré is változik«. *Persze angolszász győzelemre számított.*

Azokat a többi főtárgyalási adatokat, amelyek alapján a kérdéses bűntettet per-rendszerűen megállapították, nem kívánom részletezni. Csak éppen megemlítem a következőket: a Pallavicini György belgiumi kiküldetése Ottóval való kapcsolat felvétele végett, a köztársasági államforma bevezetése elleni tiltakozás, a Csekonics Iván lakásán való legitimista összejövetelek, a találkozás Ottóval, azt megelőzően Zitával, a találkozás körülményei, az intervallum idejére való tervezgetések, a Szent Koronának Rómába való síbolása stb. Aki a népbíróság ítéletében csoportosított tények után is arról fantáziál, *hogy ezek csak amolyan* elméleti tervezgetések, ártatlan beszélgetések *voltak és nem a köztársaság, a népi demokrácia közvetlen megdöntésére irányultak, az enyhén szólva süket és vak.*

Ügy ezzel, mint a többi bűntettel kapcsolatban, a beismerés megerőtlenítésére *persze más eszköz nem lévén, az ellenséges sajtó és rádiópropaganda elővett egy régi lemezt, amely a vádlottak akaratának kábító vegyiszerekkel, illetve egyéb módszerekkel való megtöréséről mesél. Elfelejtik, hogy ez a lemez már a szovjet ellenforradalmi összeesküvők perével kapcsolatban is* csúfosan hamisnak bizonyult.

Akkor is telekürtölték a világot a Szovjet ellenségei, hogy Tuchacsevszki marsall, Radek, Zinovjev,

Kamenyev és a többi kém és áruló ilyen vegyszerek hatására tett beismerő, önmagát terhelő vallomást. Az évtizedeken át szovjet gyűlöletre nevelt európai polgári közvélemény ezt a maszlagot általában be is vette. Az Egyesült Államok akkori moszkvai követe, Davis, – maga is elsőrangú jogász – aki a tárgyalásokat végig hallgatta, moszkvai jelentésében is közzétett követi jelentésében tönkrezúzta ezt a hazugságot. *Két amerikai újságíró könyve is lerántotta annak idején erről a hazugságról a leplet. De úgy látszik ennek ellenére és annak ellenére, hogy* a nagy nyugati sajtóvállalatok és világlapok tudósítói – *akik a főtárgyaláson jelen voltak* – határozottan megcáfolták a kábítószerről*, vagy akár testi, akár lelki kényszerről szóló rágalmat, ma újból tovább fújja az ellenséges propaganda, mintha színigazság volna.*

Annak alapján, amit a főtárgyalási adatok, követi és egyéb levelek bizonyítanak, ahogy a vádlottak a főtárgyaláson mindenki által ellenőrizhetően viselkedtek, feltétlen bizonyossággal igaznak kell elfogadni azt a kijelentést, amit a főtárgyalás elnöke előttem tett: »A főtárgyalás és az egész eljárás a bűnvádi perrendtartás szabályainak a legteljesebb és legtökéletesebb betartásával folyt le«. *A mi bűnvádi perrendtartásunk pedig feltétlenül kiállja a versenyt bármely nyugati hatalom hasonló törvényalkotásával.*

Hazugság tehát és szemenszedett rágalom *az a vád, hogy* fizikai vagy lelki kényszer alatt *történtek a beismerések, hogy a vallomások nem voltak önkéntesek és hogy az eljárás során a bűnvádi eljárás szabályai sérelmet szenvedtek volna.*

Nem vagyok büntetőbíró, de szilárd meggyőződésem, hogy ha a vádlottak a legmerevebb tagadás álláspontjára helyezkedtek volna is, a feltárt tárgyi bizonyítékok egymagukban is elegendők lettek volna a Mindszenty és társai terhére rótt főbenjáró bűncselekmények perrendszerű megállapítására.

Miért kellett volna tehát a testi vagy lelki kényszer? Kinek vagy minek használhatott volna az? Nincs egyetlen olyan szempont, amely a kérdéses rágalomnak a valóságát a legtávolabbról is indokolná.

Mindszenty részben személyes tárgyalások során, részben meg nem cáfolt okiratokban az Egyesült Államok kormányának a magyar belügyekbe való illetéktelen és erőszakos beavatkozását sürgette. *Az Egyesült Államok budapesti követével való tárgyalások és levelezések anyagát a főtárgyalás feltárta. Jellemző a népi demokráciával szemben elkövetett hűtlenségére, hogy a belső ügyeinkbe való amerikai beavatkozást állandóan és azután is sürgette, hogy az Egyesült Államok akkori követe, Schoenfeld, ezt a beavatkozást kifejezetten – legalább is levélbelileg – kormánya nevében elhárította.*

Kémkedése, amely nemcsak a magyar politikai és gazdasági helyzetre, hanem a szovjet megszálló hadseregre is kiterjedt, ugyancsak okmányokkal is bizonyítást nyert.

Utoljára említem a külföldi fizetési eszközökkel elkövetett ú. n. valutáris bűncselekményeket. *Nem azért, mert jelentéktelenek, hanem azért, mert a többi főbenjáró bűntetthez viszonyítva jogászi szempontból enyhébb elbírálás alá esnek.*

Többször vádol bennünket az ellenséges propaganda a főtárgyalás nyilvánosságára vonatkozó perrendi szabályok megsértésével is. *A külföldi sajtótudósítók, köztük a nagy angolszász sajtóvállalatok tudósítóinak a főtárgyaláson való jelenléte egymagában is megcáfolja ezt a vádat. Ugyanők a londoni rádióval szemben, határozottan és erélyesen* visszautasították*, hogy sajtótudósításaik felett a magyar kormány bármiféle cenzúrát gyakorolt volna, hogy a részükre adott fordítások pontatlanok lettek volna, valamint azt is, hogy csak kommunista, vagy kommunistákkal rokonszenvező tudósítók kaptak volna belépőjegyet a tárgyalásra. Az utóbbi kérdéssel kapcsolatban tudjuk, hogy az angol kormány jegyzéket is intézett a magyar kormányhoz, hogy követsége egyik tisztviselőjének*

a kormány nem biztosított helyet a főtárgyaláson. A jegyzék visszautasításának oka ismeretes. (Nem, mint hallgató, de mint hivatalos megfigyelő *akart jelen lenni).*
Az imperialista hírverés a Mindszenty-perrel kapcsolatban az egyéni szabadság és a vallásszabadság megsértéséről, az egyháznak, a papságnak és a vallásnak üldözéséről is beszél. Ezt a tárgyalás és maga az ítélet kifejezetten is megcáfolja.
Kétségtelen, hogy Mindszenty a magyar katolikus egyház feje és mint ilyen a magas állásával együtt járó tekintélyt élvezett. Az ítélet azonban az ő tetteit nem, mint az esztergomi bíboros érsek cselekményeit bírálta el, hanem mint egy magyar állampolgárét. *A szentbeszédeket, a hírhedt pásztorleveleket, általában egyetlen olyan tényt sem tett az ügyészség vád tárgyává a hét vádlott közül öt katolikus pappal szemben, amely azoknak egyházi, papi tevékenykedéseivel állanak összefüggésben.* Sem az egyházhoz, sem a valláshoz, sem az egyéni vagy vallásszabadsághoz semmi köze az államrendellenes, a legitimista szervezkedésnek, a hűtlenségnek és valutavisszaéléseknek. *De ők maguk sem védekeztek soha azzal, hogy az ellenük való eljárást az egyház, vagy a vallás sérelmének tekintik, vagy hogy cselekményeiket az egyház, a vallás védelmében lettek volna kénytelenek elkövetni.*
A főtárgyalás, de az egész eljárás a legszigorúbb törvényesség szabályai szerint folyván le*, méltán vetődik fel a kérdés,* miért hát ez a támadás a bíróság és a magyar népi demokrácia ellen. *Miért akarja az amerikai képviselőház Magyarországot az UNO-ban a vádlottak padjára ültetni a Mindszenty-perrel kapcsolatban.*
Nincs a világnak olyan kultúrállama, amely hasonló bűncselekményeket megtorlatlanul hagyna. Ezért igazságunk tudatában az ítélkezésre és eljárásra hivatott igazságügyi szervek és hatóságok korrekt, perrendszerű és emberséges eljárását bátran bocsáthatjuk a világ legkényesebb jogászfórumának az elbírálása alá. *Elvégre, aki a törvénnyel szankcionált államrend ellen szervezkedik, idegen állam tettleges beavatkozását sürgeti saját államának belső ügyeibe, aki kémkedik, azt* – talán még Amerikában is – *szigorúan megbüntetik.*
A papság éppúgy büntetőtörvényeink hatálya alatt áll, mint bármely más magyar állampolgár. Ebből folyik, hogy papi palástja akkor sem biztosíthat számára salvus conduetust, ha esetleg bíborral van szegélyezve.
Azzal is vádol bennünket az ellenséges propaganda, hogy gyalázatos bánásmódban részesítettük Mindszentyt. *Hogy sem testi sem lelki kényszert nem gyakorolt vele szemben senki, azt ő* maga a főtárgyaláson is kifejezésre juttatta. *Ha a letartóztatást az adott esetben gyalázatos bánásmódnak, az emberi jogokkal ellenkezőnek minősíti Truman*[243] *vagy Acheson,*[244] *véleményüket alig tudnám tárgyilagosnak minősíteni, hiszen a tárgyi adatok* főbenjáró bűncselekmények halmazatát igazolták. *Tudtommal az a 12 vezető kommunista, akiket* pusztán *marxi-lenini világnézetükért* minden más terhelő adat nélkül *heteken át tartottak ott náluk fogságban, s ma is bűnvádi eljárás alatt állnak, valamivel talán mégis ártatlanabbak Mindszentynél és társainál.*
Ha itt tartunk, a per fővádlottjának jellemzésére egy adatot szeretnék megemlíteni. Azt a levelet*, amit az igazságügyminiszterhez intézett a főtárgyalás előtt, amelyben megírta, hogy ezentúl mindent Magyarország szuverenitásának szemszögéből fog nézni, és amelyben azt kérte, hogy az ő ügyét a miniszter vegye ki a bűnperből. Társainak a sorsa, akik jórészt mégis csak miatta, illetve általa jutottak bajba, nem sokat érdekelte.*

243 Az Amerikai Egyesült Államok akkori elnöke.
244 Az Amerikai Egyesült Államok akkori külügyminisztere.

Címlap Mindszentyvel. [*Dolgozók Világlapja*, 1949. (február 12.) 7. sz.; AÚ]

Tudom, hogy Mindszenty magyar híveit és külföldi megbízóit a főtárgyalási magaviselete kiábrándította. *Nem a mártíriumra kész, az eszméiért bátran kiálló hősnek, csak egyszerű, nagyon is gyarló embernek és félénk bűnözőnek bizonyult,* akinek a főcélja önmagának a mentése. *Mi azonban erről nem tehetünk.* A mártírkoszorú csak azoknak jár, akik igazságos eszméért, a nép ügyéért vetik kockára életüket.
Dr. Papp Péter"[245]

A Jogász Szövetség nagygyűlése a felszólalások elhangzása után egyhangúlag elfogadta az alábbi határozati javaslatot, amellyel egyrészt a hazai közvélemény elé kívánták tárni az „igazságot" a Mindszenty ügyben, másrészt a tiltakozó nemzetközi jogvédő szervezeteket is tájékoztatni akarták a „valóságról". Az állásfoglalást dr. Marton Géza egyetemi tanár, a Budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem jogi karának dékánja, a Magyar Jogász Szövetség társelnöke ismertette:

„1. A Magyar Jogász Szövetség emberi és jogászi meggyőződésével összhangban lévőnek tartja a budapesti Népbíróság által Mindszenty József ügyében hozott törvényes és igazságos ítéletet.

2. A külföldi államok anyagi és eljárási törvényeinek ismeretében megállapítja, hogy a vonatkozó magyar törvények – a magyar közélet legliberálisabb korszakának szülöttei – nem maradnak sem az emberiesség, sem a vádlottak védelmének biztosítása, sem az igazság felderítésének biztosítékai szempontjából semmiben sem azok mögött. Ugyanezek a szabályok írják elő a népbírósági ítélkezés módját. A Mindszenty-per főtárgyalásának és a feltárt bizonyítási anyag mérlegelésének megfigyelése alapján megállapítja, hogy a tételes törvények szabályait mind a nyomozó közegek, mind a főtárgyalás tanácsa a legszigorúbban megtartották és a Népbíróság ítéletét e szabályok helyes alkalmazásával hozta meg.

3. Mindszenty József ellen a vádhatóság az állami rend megdöntésére irányuló szervezkedés vezetésének, külhatalom beavatkozásra való rábírásának és fizetési eszközökkel való visszaélésnek hármas vádját emelte. A három vád bármelyikének beigazolása esetében a magyar büntető törvények halálbüntetést írnak elő. A vádnak az egyházhoz, vagy a valláshoz semmi köze sincs, ezeket nem érinti. A vád tárgyává tett bűncselekmények az állami és gazdasági rend megdöntésére irányultak, így ezek elleni védekezés az államnak, az állampolgárok érdekében is kötelessége.

A magyar bűnvádi eljárás szabályai szerint a bíróság a büntetést a főtárgyalás során feltárt, illetőleg ismertetett bizonyítékokra alapítja. A Mindszenty József ellen lefolytatott főtárgyaláson a vád által bemutatott tárgyi bizonyítékok a legszigorúbb megítélés szerint is igazolták a vád tárgyává tett mind-három cselekményt. Az a körülmény, hogy Mindszenty József és a többi vádlott teljes beismerésben voltak, tulajdonképpen csak leszögezése volt annak a ténynek, hogy az eredeti okiratokkal szemben a beismerés megtagadása teljesen értelmetlen lett volna és életfogytiglani fegyházbüntetést kellett volna kiszabni még abban az esetben is, ha Mindszenty József egyedül a terhére rótt bűncselekmények egyikét, pl. csak a fizetési eszközökkel való visszaélést követte volna el.

4. A Magyar Jogász Szövetség tiltakozik bizonyos külföldi propaganda, sajtó és rádió által a magyar népi demokráciával szemben – a Mindszenty József üggyel kapcsolatban – indított rágalomhadjárat, valamint az ellen, hogy bíróságunkat elfogultsággal vádolják, az ítéletet pedig indokolatlannak és igazságtalannak kísérelik meg beállítani, mert nincs az az országa a művelt világnak, amely hasonló bizonyítási anyag alapján nem a legsúlyosabb marasztaló ítéletet hozta volna az ilyen bűncselekményeket elkövető

245 A Magyar Jogász Szövetség... *Jogtudományi Közlöny,* 1949. 3–4. sz. 75–77. p.

állampolgárával szemben. Nem tekinthetjük a hivatkozott külföldi állítólagos felháborodást őszintének annál kevésbé, mert olyan részről hangzik el, ahol a haladás gondolatának bajnokai, Reimann, Forster, a görög szabadsághősök és sok más, demokratikus meggyőződéséért elvi síkon harcoló politikus ellen indított perekben hozott ítéletek, lefolytatott eljárások, de már maguk a vádak is, a szabadságjogok megcsúfolását jelentik.

5. A Magyar Jogász Szövetség csatlakozik a Magyar Értelmiség Nemzeti Bizottsága és a magyar munkásság tiltakozásához és ezt a határozatát a sajtó útján a magyar közvélemény elé tárja, valamint megküldi a magyar igazságügyminiszternek, a magyar külügyminiszternek, az UNO-nak, az International Law Associationnak és a Demokratikus Jogászok Nemzetközi Szövetségének."[246]

A főelőadó előadása – mai szemmel olvasva – nem csak azért lehet érdekes, mivel 1949 óta nem került újbóli közlésre, sőt a hivatkozások szintjén is ismeretlen.[247] Ami ennél is fontosabb lehet, és általánosabb következtetések levonására is alkalmas, hogy az eset jól dokumentálja: 1949 végére az egyetem vezetése és a pártállami kultúrpolitika számára a kar, az egyetem, az egyetemek politikai magatartása már az ellenállás nélküli lojalitás irányába hajlott el. A Papp Péter előadásához kapcsolódó hosszú és önismétlésekbe torkoló előadásokat ismerve olyan mértékű a stílus, a retorika, a szóhasználat (ha látnánk, talán még a gesztusok is), hogy felcserélhetők lennének az önálló gondolkodásának maradékait védő professzorok, a kvázi igazságügyi minisztériumi alkalmazott Jogász Szövetség-i vezető, illetve a hangadó pártközponti középvezető propagandista gondolkodása és mondanivalója.[248]

Ami Papp Péter bevezető előadását illeti, jól érzékeltetik a pártközponti médiataktikájának a sajátosságait, amelyeket a koncepciós, koholt politikai perek eseteiben éveken keresztül folytatott és ez a munkamegosztásnak megfelelően az orátorok megsokszorozása. A Magyar Jogász Szövetség 1949-es politikai propagandája, az egyetemi megszólalások és a pártpropaganda retorikája ugyanannak a politikai konformizálódási kényszerfolyamatnak három, különböző intézményhez kötődő, mégis homogenizált formát mutató lojalitások kifejeződése volt. A folyamat az évek során csak felerősítette ezt az egyneműsítési taktikát. De könnyen kiderül, hogy miként történt a Jogász Szövetség szerepének kijelölése ebben a műveletben. Rákosi Mátyás többször is a Politikai Bizottság napirendjére vetette a Mindszenty-kérdést. Az 1949. február 3-i ülésen döntöttek arról, hogy február 8-án hozza meg a bíróság meg az ítéletét (ez így is történt). „Egyidejűleg a Kultuszminisztériumon keresztül meg kell állapítani, hogy ki a katolikus egyház feje Magyarországon. Össze kell állítani és a nyilvánosság elé tárni azokat a hazugságokat, melyeket Mindszenty mellett sorakoztattak fel az imperialista országok."[249] Itt lett érintett a szövetség, főleg, hogy a Jogász Szövetség főtitkára, Kovács István,

246 A »Mindszenty bűnügyben«... *Jogtudományi Közlöny,* 1949. 3–4. sz. 74–75. p.

247 Gergely Jenő: A Demokrata Néppárt „igazoló jelentése" a Mindszenty József bíboros hercegprímással keletkezett konfliktusáról. Dokumentumok. *Századok,* 1993. 761–780. p.; Deák András Miklós: *Mindszenty bíboros az elbeszélt történelemben. Mindszenty bíboros követségi menedékének egyes vetületei az amerikai elbeszélt történelemben.* Budapest, 2021. L'Harmattan; Deák András Miklós: *Mindszenty bíboros menedéke: amerikai diplomaták a magyar kémelhárítás célkeresztjében.* Budapest, 2025. L'Harmattan; Ungváry Krisztián: *A Mindszenty-mítosz: értékek és választások.* Budapest, 2023. Open Books; Balogh Margit: *Mindszenty József (1892–1975) I–II.* Budapest, 2015. MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont; Deák András Miklós – Somorjai Ádám – Zinner Tibor: *Menedékben. Amerikai diplomaták Mindszenty Bíborosról 1957–1970. Dokumentumgyűjtemény.* Budapest, 2019. Magyar Napló.

248 A „vitához" a további hozzászólók: Dr. Nagy Miklós, Dr. Lee Tibor, Dr. Nizsalovszky Endre, Dr. Vekerdy Géza, Dr. Sztodolnik László és Dr. Kocsis Mihály. A Magyar Jogász Szövetség... *Jogtudományi Közlöny,* 1949. 3–4. sz. 77–83. p.

249 MNL OL MDP jegyzőkönyvek PB 1949-02-03 MK-S 276. f. 53. cs. 25. ő. e.

egyben az MDP Agitációs Osztályának a vezetőjeként részt vett a Politikai Bizottság ülésén. A Politikai Bizottság döntött arról is, hogy „az ítélet után kérni fogjuk Chapin visszahívását". Selden Chapin az Egyesült Államok budapesti követe volt 1947 és 1949 között. A magyar kormány 1949. február 11-én követelte a visszahívását majd kiutasította, mert azzal vádolták, hogy „köze volt a Mindszenty József-féle perben megfogalmazott állítólagos kormányellenes és kémtevékenységekhez". Chapin 1949. február 17-én hagyta el Budapestet.[250]

Amennyiben a koncepciós perek tervezettségét, kimunkált szcenárió szerinti megrendezettségére gondolunk, nem nehéz valamiféle kontinuitást találni a Mindszenty- és a Rajk-per között. Alig telt el két hónap Mindszenty ítélethirdetése után, amikor az akkor éppen külügyminiszter politikust, Rajk Lászlót, 1949 májusának végén letartóztatták. A jogásztársadalom sokféle beosztásban, területen működő tagjai tapasztalva a környezetükben, vagy éppen távolabbi helyeken működő kollégáik karrierjének váratlan derékba törését, eltűnésüket, bebörtönzésük híreit, híreszteléseit, pletykákat, akár rémhíreket hallva, ha tényeket nem is tudva, de azt mindenképpen sejthették, hogy bármi, bármikor, bárkivel megtörténhet, ott eltűnt a rendszerből a jog és annak a biztonsága. Nemcsak saját egzisztenciájukat, de szakmájuk hasznosságát, sőt, értelmét is meg kellett kérdőjelezniük. Egyéni szinten és a jogász társadalomnak kellett szembesülni azzal a dilemmával, a jogból az állami akarat fenntartás nélküli szolgálatát tekinti-e prioritásnak, vagy a közjót szolgáló maximáját próbálja képviselni a legnehezebb körülmények között is. Egyének és kollektívák szembesültek jogászi identitásuk kényszerű feladása miatti megaláztatásuk vállalásának, vagy önazonosságuk Don Quijote-i megőrzése árán személyük és/vagy családjuk egzisztenciája kockáztatásának dilemmájával. A Rajk és társai elleni nagyszabású akció sokakat ébresztett rá a rendszer igazi természetére, míg másokat „megnyert magának a Párt". Hiába, nagy úr a félelem, ahogyan a gátlástalan propagandának is nehéz ellenállni. Azért a vakhit és a tények közti ellentmondás a párton belül is sokaknak okozott kognitív disszonanciát, a szorongást ki így, ki úgy vezette le. Rajknak a pere is határkőnek számított, de még inkább az volt 1956-os újratemetése, amelynek megrendült, néma tömegdemonstrációja már megelőlegezte a forradalmat.

A Jogász Szövetség belső használatra szánt retorikája nem sokban különbözött a közfogyasztásra szánt szövegekétől. „Rajk és társainak kémbandája is az újjáépítés munkájának eredményeit akarta elrabolni a magyar dolgozóktól, hogy őket az imperializmus rabszolgaságában újból gúzsba köthesse néhány telhetetlen és szemérmetlen karrierista bérenc vezetése alatt. A hazaáruló kémbanda most lefolyt perének anyagából mi jogászok különösen világosan láthattuk, hogy a külső és belső ellenség mindent megkísérel népi demokráciánk megdöntésére, s ha már ez kilátástalan, legalább meggyengítésére. A Magyar Dolgozók Pártja Rákosi Mátyás vezetésével leleplezte az összeesküvőket. Az eddiginél is élesebb választóvonal keletkezett nép-köztársaságunk építői és tevékeny támogatói, másrészt aknavető ellenségei és tétlenül elhúzódó gyűlölői között. A magyar dolgozók a kötekedőknek, a gonoszkodóknak, a zavarkeltőknek, a passzív és aktív ellenségeknek, a kémeknek tettekkel, megfeszített odaadó munkával felelnek. Az első eredmény: a 3 éves terv két év és 5 hónap alatt – s részben előbb – történő teljesítése. A magyar dolgozók megmutatják, hogy a sorsukat önmaguk erejével építés munkájának eredményeit intézik: osztályöntudatukkal a termelésnek sokkal hatásosabb és eredményesebb ösztönzői,

250 The Minister to Hungary (Chapin) to the Secretary of State. 123 Chapin, Selden: Telegram Foreign Relations of the United States, 1949, Eastern Europe; The Soviet Union, Volume V. Document 284. *https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1949v05/d284.*

mint bármely összegű politikai uzsorakamatra adott dollárkölcsön lehetne."[251]

A pártvezetés kommunikációs forgatókönyvét – ahogyan sok minden mást is a perrel (perekkel) kapcsolatban – Rákosi Mátyás maga határozta meg. A titkárságot, Rajk letartóztatása másnapján tájékoztatta,[252] majd tíz nappal később a központi vezetőséget is: „Az elvtársak azt mondják, hogy minél több konkrét adatot közlünk, annál hatásosabb. Viszont minél több adatot közlünk, annál hamarabb tudják meg a szabadlábon levő kémek, hogy mi a helyzet. De azért meg fogjuk találni a módját, hogy hogyan közöljük először a pártaktívával, aztán a Párttal. Mi majd fokozatosan ki fogjuk szélesíteni a kört, akik tudnak róla. Egyelőre a kérdés elvi részét fogjuk magyarázni. Később, ha a dolog megérik, természetesen a részleteket is közölni fogjuk. A kérdés tárgyi részéről semmi körülmények között semmi ki ne szivárogjon. amennyiben a Központi Vezetőség ezt a határozati javaslatot jóváhagyja, ennek egy részét megfelelő időben – valószínűleg a nem túl távoli jövőben – mi nyilvánosságra fogjuk hozni."[253]

A Jogász Szövetség szeptemberi tájékoztatása nem azt jelentette, hogy a jogászelit az eltelt fél év során ne jutott volna információkhoz, de a Rajk-ügyről, legalábbis a Központi Vezetőség szabta határokon belül –, csak ekkortól lehetett a hivatalos nyilvánosságban beszélni.

Ezt követően már inkább csak a jogászközösség kisebb-nagyobb csoportjainak, intézményeinek felháborodását volt hivatva tolmácsolni a Jogász Szövetség elkötelezettségét a pártvezetésnek az árulókkal szembeni szigorú eljárása mellett.

„A Budapesti Ügyvédi Kamara 1949. év szeptember hó 20. napján megtartott ülésében mély felháborodással ítélte el Rajk László és cinkostársainak a magyar nép szabadsága eddig elért eredményei megsemmisítését célba vevő, a külföldi imperialisták zsoldjában álló összeesküvését. Rajkós bandája az amerikai és angol imperialisták bérenceiként a szocializmus árulójának, Titónak közvetlen vezetése alatt meg akarta semmisíteni azokat az eredményeket, a földreformot, a bankoknak, gyáraknak, iskoláknak a nép tulajdonába történt adását, amit a Magyar Népi Demokrácia a Szovjetunió vörös hadserege által történt felszabadítása után a Magyar Kommunista Párt, majd a Magyar Dolgozók Pártjának vezetése alatt elért. A magyar jogászi kar, benne a magyar ügyvédek, tudják, mit jelentett volna számukra, ha Rajk és társai aknamunkája sikerrel jár. Jelentette volna, hogy a feudál kapitalizmus népellenes jogszabályokba foglalt bilincseivel újra láncba verte volna a magyar népet, jelentette volna, hogy fejlődő és kiépülő népi igazságszolgáltatásunk helyett ismét a földesurak és tőkések osztálybírósága kezébe került volna az igazságszolgáltatás."[254]

Rajk Lászlót és társait is igazságtalanul ítélték el, súlyos jogtiprás áldozatai lettek. Mentelmi jogát semmibe véve tartóztatták le, semmiféle komoly bizonyíték nem alapozta meg az eljárás alatt folyamatosan formálódó gyanút, kín vallatták, feleségét is bebörtönözték. Védelme gyakorlatilag nem volt, abszurd „bizonyítékok" alapján ítélték halálra. A mellékperekkel együtt összesen 15 vádlottat végeztek ki ekkor, és 80-nál többen kerültek börtönbe.[255]

251 Kádár Miklós: Tervkölcsön. *Jogtudományi Közlöny,* 1949. 17–18. sz. 365–366. p.
252 MDP Titkárság 276. f. 54. cs. 47. ő. e. 1949. május 31.
253 Központi Vezetőség 276. f. 52. cs. 8. ő. e. 1949 június 11.
254 A Budapesti Ügyvédi Kamara… Jogtudományi Közlöny, 1949. 17–18. sz. 391. p.
255 *Rajk László és társai a Népbíróság előtt*. Budapest, 1949. Szikra; Soltész István: *Rajk-dosszié*. Budapest, 1989. Láng; *Rajk László és társai a népbíróság előtt: 40 év távlatából…* [„kék Könyv" hasonmás kiadása] Bev. tanulm. Zinner Tibor, Budapest, 1989. Magyar Eszperantó Szövetség; Hellner Zoltán (összeáll.): Rajk László temetése. *História,* 1989. 3. sz. 24–25. p.

A kérdés az, hogy vajon a Magyar Jogász Szövetség által közvetített propagandaszövegek mennyire voltak alkalmasak annak a hivatalos politikai-társadalmi környezetképnek a fenntartására, amelyek végső soron személyes működési tapasztalataikkal is konfrontálódott. És még csak ez után következtek a Rajk-per utóperei, a tábornokper, a szociáldemokrata-perek, a „hazai" kommunisták perei, a cionista perek, amelyek nagyjából a Nagy Imre-fordulatig szinte minden napra szolgáltattak újabb félelmeket és megdöbbenéseket. Természetesen a megpróbáltatások elsősorban az állami szolgálatban álló jogászokat állította dilemma elé: feláldozzák-e foglalkozásuk étoszát a lojalitás oltárán...

Ha megnézzük például a „szovjetizációnak" a jeleit a szövetség további munkájában, szinte mindennapos jeleket találhatunk erre: *„A Magyar Jogász Szövetség a Magyar–Szovjet Művelődési Társasággal együttesen rendezett előadás-sorozatában 1949. február 17-én dr. Ries István igazságügyminiszter, a Magyar Jogász Szövetség elnöke megtartotta megnyitóját. Dr. Szladits Károly egyetemi tanár, a Magyar Jogász Szövetség Tudományos bizottságának tb. elnöke a szovjet magánjog alapelveiről tartott előadást, dr. Feri Sándor, a Magyar Jogász Szövetség társelnöke kiegészítő előadásában szólt a kérdéshez. A látogatottság igen nagy volt.*
Az előadássorozat a következőképpen folytatódik:
1949. március 3-án dr. Beér János: »A szovjet alkotmányjog«. Hozzászól: dr. Bognár József.
1949. március 17-én dr. Harrer Ferenc: »Szovjet közigazgatás«. Hozzászól: Tömpe István.
1949. március 31-én dr. Szabó Imre: »Szovjet büntetőjog«. Hozzászól: dr. Szebenyi Endre.
1949. április 14-én dr. Weltner Andor: »Szovjet munkajog«. Hozzá-szól : dr. Beck Salamon.
1949. április 28-án dr. Névai László: »Igazságszolgáltatás a Szovjetunióban.« Hozzászól: dr. Nizsalovszky Endre. – Összefoglalás és zárszó, tartja: dr. Hajdu Gyula igazságügyi államtitkár.

RAJKOT, SZŐNYIT ÉS SZALAIT KÖTÉLRE, RANKOVOT, JUSTUST ÉLETFOGYTIGLANRA ITÉLTÉK

Pálffyt és Korondyt hadbírósághoz utalták; Ognyenovics kilenc évet kapott

BUDAPEST — Dr. Jankó Péter, a budapesti népbíróság elnöke, a mult szombaton a Rajk-ügyben kihirdette a népbíróság különtanácsának ítéletét, mely szerint a 40-éves Rajk László volt külügyminisztert, a 46-éves dr. Szőnyi Tibor volt képviselőt és a 36-éves Szalai Andrást kötéláltali halálra ítélték, mivel mint saját vallomásukban is

(Folytatása a 16. oldalon.)

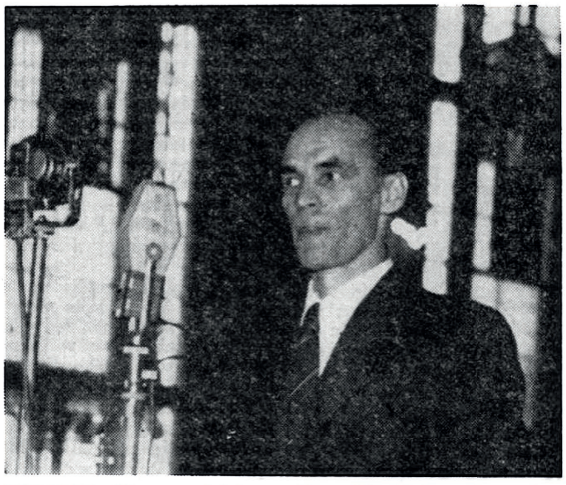

RAJK László szept. 16-án, a tárgyalás első napján, négy órahosszan át tett részletes vallomást a sajátmaga és társai borzalmas bünéről, amit a magyar nép és a Magyar Népköztársaság ellen Titóék, a Vatikán és a nyugati imperialisták szolgálatában követtek el. (Hungarian Bulletin Photo Service)

A Rajk-ügy ítéletéről szóló egyik képes sajtóhír. [*Kanadai Magyar Munkás,* 1949. (szeptember 29.) 12. sz. 1. p.; AÚ]

Az előadások csütörtöki napokon délután 6 órakor kezdődnek a Budapesti Ügyvédi Kamara dísztermében (V., Szalay-u. 7.).”[256]

De helyi szinten is kimagasló eredmények születtek a szovjet jog nagyszerűségének bemutatására: *„A Magyar Jogász Szövetség hódmezővásárhelyi helyi csoportja szegedi helyi csoportunk segítségével a »Szovjetjogi Tanfolyam« három előadását szervezte meg. Az előadók szegedi helyi csoportunk tagjai voltak, dr. Schultheisz Emil egy. ny. r. tanár, dr. Perbíró József egy. ny. r. tanár és dr. Pólay Elemér egyetemi ny. r. tanár kartársak, a szovjet büntetőjogról, a szovjet kolhozjogról és a szovjet családjogról tartottak egy-egy előadást. A családjogról szóló előadáson a helyi MNDSZ is képviseltette magát.”*[257]

Sztálin születésének 70. évfordulójára nagy szabású ünnepséggel készült a szövetség is: *„A Magyar Jogász Szövetség a világbéke legfőbb őrének, a Szovjetunió vezetőjének, Magyarország hatalmas barátjának, a nagy Sztálinnak, hetvenedik születésnapja megünneplésére igyekezett méltó keretet teremteni. A világtörténelmi jelentőségű nap alkalmából a Magyar Jogász Szövetség tagjai ünnepi ülésen rótták le hálájukat és tiszteletüket a világ dolgozóinak hőn szeretett vezére, Sztálin elvtárs iránt. Az ünnepi ülés műsora a következő volt:*
1. Magyar himnusz (előadta az Elektermax n. v. üzemi énekkara).
2. Szovjet himnusz (előadta az Elektermax n. v. üzemi énekkara).
3. Szovjet költők verseiből szavalt: Ascher Oszkár.
4. Sztálin kantáta (előadta az énekkar).
5. Megnyitó beszédet mondott: dr. Ries István igazságügyminiszter kartárs, a Magyar Jogász Szövetség elnöke.
6. Illés Béla író, az Új Világ főszerkesztőjének előadása.
7. Internacionálé (előadta az énekkar).”[258]

Időközben a szövetség elnöksége is megkapta azokat a jelentéseket, amelyek az egyes szakbizottságokban elindult munkákról számoltak be:

„A Magyar Jogász Szövetség Tudományos Bizottságának munkája
1949. évi június hó 19.-én a Magyar Jogász Szövetség Tudományos Bizottsága örök jogi ankétot kezdett, amelyen dr. Hajdú Gyula kartárs, igazságügyi államtitkár elnökölt és dr. Bacsó Ferenc kartárs, volt az előadó.
Az előadáshoz elsőnek dr. Beck Salamon kartárs, egyetemi rendkívüli tanár szólt, majd dr. Nagy Miklós kartárs, a budapesti ítélőtábla elnöke felszólalása következett.
Az ankét folytatására 1949. évi június hó 24. napján 6 órakor V., Szemere u. 10. sz. alatt kerül sor. Felszólalnak dr. Barton György, dr. Gyulai Ernő, ifj. dr. Nagy Dezső, dr. Névai László, dr. Szladits Károly kartársak. Az előadó válasza után a zárszót az ankét záróülésen elnöklő dr. Beér János kartárs mondja.
A Magyar Jogász Szövetség Tudományos Bizottságának jogelméleti szakcsoportja 1949. évi június hó 20-án tartotta meg dr. Vas Tibor kartárs, egyetemi ny. r. tanár elnökletével alakuló ülését.
Az elnök ismertette a szakcsoport célkitűzéseit. Dr. Szászy István kartárs, egyetemi ny. r. tanár, dr. Szondi Viktor, dr. Simor Ágost, dr. Buza László, dr. Szitár Endre, dr. Verebes Tibor kartársak vettek részt a megalakítással kapcsolatos kérdések vitájában. A szakcsoport a műhelyértekezletet választotta munkamódszerének.

256 A Magyar Jogász Szövetség a Magyar–Szovjet Művelődési Társasággal… *Jogtudományi Közlöny*, 1949. 3–4. sz. 94. p.
257 A Magyar Jogász Szövetség hódmezővásárhelyi helyi csoportjának munkája. *Jogtudományi Közlöny*, 1951. 7. szám. 414. p.
258 A Magyar Jogász Szövetség… *Jogtudományi Közlöny*, 1949. 23–24. sz. 537. p.

A Magyar Jogász Szövetség Külügyi Bizottságának munkája
A bizottság előterjesztésére a Magyar Jogász Szövetség elnöksége elhatározta, hogy az 1949. év őszén Rómában megtartásra kerülő Demokratikus Jogászok Nemzetközi Szövetsége (Assotiation Internationale des Juristes Démocrates) IV. kongresszusán képviselteti magát. A küldöttség előreláthatóan három tagból fog állni.
A külügyi bizottság előterjesztésére az elnökség elhatározta, hogy 1949. év őszén Prágában az emberi jogok védelméért megtartandó kongresszuson ugyancsak képviselteti magát, ahol előreláthatólag négytagú küldöttséggel vesz részt.
A Demokratikus Jogászok Nemzetközi Szövetsége (Association Internationale des Juristes Démocrates) szemléjének anyagához a Magyar Jogász Szövetség is hozzájárul a külügyi bizottság útján akként hogy a Szövetség egyes bizottságai, éspedig a Világnézeti és Oktatási, valamint a Tudományos bizottságok az anyagot feldolgozva, a külügyi bizottsághoz juttatják továbbítás végett.
A Sajtó és Propagandabizottság pedig a Jogtudományi Közlöny tartalmáról fog szemlét eljuttatni a Nemzetközi Szövetség sajtóorgánumában történő közzététel végett és tájékoztatni fogja a Mindszenty üggyel kapcsolatos jogi anyagról is.

A Magyar Jogász Szövetség Szervezési Bizottságának munkája
A bizottság 1949. év június hó 3.-án ülést tartott, amelyen az elnökségi ülés anyagát készítette elő.
Dr. Kovács István kartárs, főtitkár bejelentette, hogy a Szövetség tagjainak száma az ötezret meghaladta és közeledik a hatezer felé.
Az elnökség a Szervezési Bizottság elnökévé dr. Domokos József kartársat, a legfőbb államügyészt jelölte ki.

A Magyar Jogász Szövetség Gazdasági Bizottságának munkája
1949. év június hó 2.-án tartott ülést a bizottság, amelyen dr. Zorkóczy Károly kartárs, a gazdasági bizottság elnöke a Szövetség költségvetésével foglalkozott. dr. Márffy Albin kartársat a Szövetség 3 hónapra szóló költségvetésének elkészítésével bízták meg.
Előkészítette a bizottság az ügyködésébe vágó és az elnökség elé tartozó kérdéseket, különösen a Szövetség székházának építkezésével kapcsolatosakat. Elhatározta, hogy az építkezések ellenőrzésére négytagú bizottságot alakít, amelybe két tagot a Szövetség, két tagot pedig a Budapesti Ügyvédi Kamara jelöl.
A bizottság megállapította, hogy a bevételek és a kiadások a költségvetési tervezet pontjainak figyelembevételével egyensúlyban vannak.
Dr. Csató Gyula kartárs beszámolt arról, hogy a Magyar Jogász Szövetség a Magyar Könyvkiadók és Könyvkereskedők Országos Egyesületével a 2500/1949. Korm. sz. rendelet értelmében, mint a jogi szakírók érdekképviseleti szerve, – keretszerződést kötött.

A Magyar Jogász Szövetség Sportosztályának munkája
A Sportosztály minden csütörtökön déli 12 órakor a Szövetség V., Szemere u. 8. sz. alatti helyiségében összejövetelt tart, melyre az érdeklődőket ezúton hívja meg.
A Sportosztály a Davis Cup keretében megtartásra kerülő magyar– francia teniszmérkőzésre a Magyar Jogász Szövetség tagjai számára korlátozott számban jegyeket biztosított, amelyek a Szövetség helyiségében (V., Szemere u. 8.) előjegyezhetők.
A Sportosztály a magyar–olasz labdarúgó mérkőzésre 50 jegyet tudott annak idején biztosítani, amit a Szövetség tagjai jelentkezésük szerint át is vettek. A jelentősebb sporteseményekre ezután is lehetséges lesz a tagoknak jegyet kapni, – ha kellő időben bejelentik igényeiket a Szövetségnél.

A Magyar Jogász Szövetség Sakk Körének munkája
Felkérjük azokat a Kartársakat, akik a Magyar Jogász Szövetség Sakk körének munkájában részt venni kívánnak, hogy nevüket és címüket a Szövetséggel mihamarabb közölni szíveskedjenek.

A Magyar Jogász Szövetség Bélyegköre felkéri tagjait, hogy az 1949. évre esedékes és eddig be nem fizetett tagdíjakat sürgősen rendezni szíveskedjenek."[259]

A szövetség belső szervezettségének differenciálódása egyben fokozódó bürokratizálódással is járt, ahogyan egy kvázi-állami szervezetnél egyébként is korjellemző tünet volt. A „béke ügye" például önálló funkcióvá nőtte ki magát a nemzetközi kapcsolatok terén, és erre jó alkalmat nyújtottak a korai hidegháborús konfliktusok is.

A békeszerető népek ugyanis világszerte felemelik szavukat a háborús uszítással, a békét fenyegető imperializmussal szemben. *„A Szovjetunió vezette hatalmas béketáborba tartozik a magyar nép is, amely a béketáborban a Vörös Hadsereg által kivívott szabadságáért és függetlenségéért, a békés építés lehetőségéért harcol. »Magyarország nem rés, hanem bástya a béke frontján« – mondotta Rákosi Mátyás. Ezt a bástyát pedig mindenképpen megvédjük és megerősítjük.* [...] *a Magyar Jogász Szövetség a magyar jogászok képviseletében gyakran juttatta kifejezésre, hogy a jogászok a többi dolgozóval együtt küzdenek a béke frontján, mert a béke ügye számukra is az élet, a fejlődés, a jólét, a boldogulás ügye. Sokat beszéltek a múltban arról, hogy a jogászok különösen szívükön kell, hogy viseljék a béke ügyét, hiszen – mondották – a jog békét teremt, a jog az összebékítés eszköze: jog és a béke elválaszthatatlanok. Mi már tudjuk, hogy ez nem így van. A jog is harci eszköz; harci eszköze az imperializmusnak a dolgozó nép elnyomására és kizsákmányolására, a népek leigázására, függetlenségük megnyirbálására vagy egyenesen megszüntetésére; harci eszköze a béke táborának a dolgozók életének javítására, a szocializmus építésére és továbbfejlesztésére, a békeszerető népek között békés kapcsolatok kiépítésére. A jogászok nem azért csatlakoztak a békemozgalomhoz, mert az a jogrendet általában biztosítja, hanem azért, mert e mozgalom a békés jogrendet, az építést, a fejlődést biztosítja. Nem mindegy számunkra, hogy imperialista jogról van-e szó vagy pedig a dolgozók jogrendjéről; nem egyforma számunkra az imperialista nemzetközi jog, amely a hódítás egy eszköze és a valóban demokratikus nemzetközi jog, amely a békés haladást, a békeszerető népek együttműködését teszi lehetővé. Van békét építő jog és van háborút előkészítő jog s nekünk, jogászoknak, tudnunk kell különbséget tenni a kettő között. Feladataink, jogi feladataink a béke frontján világosak. Mi a béke jogrendjét, a népi demokráciák és a szocializmus jogrendjét építjük, mert ez a jogrend építőkő a béke bástyájában. Harcolunk az imperialista jog, az imperializmus nemzetközi joga és jogi felfogása ellen. E harcunkban együtt haladunk a többi népi demokrácia jogászaival és mindenekelőtt a Szovjetunió jogászaival, akik a béketábor jogászait vezetik."*[260]

A Jogász Szövetség 1950-ben csatlakozott a International Association of Democratic Lawyers szövetséghez.[261] A szervezet népi demokratikus „fedéssel" a Moszkva által mozgatott baloldali, illetve a szovjet blokk országaihoz tartozó jogászszervezetek gyűjtőhelye volt. 1946-ban jött létre, a hidegháború időszakában nagyrészt az antiimperializmus és a kolonializmus elleni harc ideológiai letéteményeseként. A Jogász Szövetség csatlakozásakor hangsúlyozta: „A magyar jogászok, Sztálin legnagyobb magyar tanítványának, Rákosi Mátyásnak vezetése alatt és a Szovjetunió jogászainak példája és útmutatása alapján fokozott mértékben kívánnak részt venni abban a harcban, amelyet a Szovjetunió vezette béketábor az imperialista háborús uszítók ellen folytat, a béke megvédése érdekében. A magyar

259 A Magyar Jogász Szövetség hivatalos közleményei. *Jogtudományi Közlöny,* 1949. 11–12. sz. 260. p.
260 Sz. I.: Béke és jog. *Jogtudományi Közlöny,* 1949. 11–12. sz. 250. p.
261 A szervezet honlapja: *https://iadllaw.org/*.

jogászság felháborodással ítéli el az imperialisták provokációit és támadó előkészületeit, amelyek egy harmadik világháború felidézését célozzák. [...] A magyar jogászság egy emberként követeli az atomfegyvernek, ennek a szörnyű, a népek kiirtását szolgáló fegyvernek teljes eltiltását. Követeli a szigorú nemzetközi ellenőrzés felállítását e tilalom betartásának biztosítására. A magyar jogászok úgy vélik, hogy az a kormány, amelyik elsőként alkalmazza az atomfegyvert bármely néppel szemben bűnt követ el az emberiség ellen és az ilyen kormány tagjait háborús bűnösöknek kell tekinteni."[262]

Ekkoriban kerültek megállapításra azok a feladatok, amelyek ellátására az Elnökség kapott felhatalmazást a Közgyűléstől. Ennek megfelelően az Elnökség a következő szektorokkal foglalkozik:

„a) A jogászok oktatása, nevelése, szakmai továbbképzése;

b) a felsőbb tudományos szervek, a kiváló jogtudósok tudományos eredményeinek a jogásztömegekkel való közlése;

c) a felső tudományos szervek, a kiváló jogtudósok részére a mindennapi élet problémái alapján, új szempontok, gyakorlati problémák felvetése;

d) új szakmai és tudományos káderek felnevelése; es a nemzetközi jogászkapcsolatok ápolása;

f) a jogászok mozgósítása a bürokrácia elleni harcra.

A Szövetség oktatási munkája:

Az Elnökség a Magyar Népköztársaság Alkotmányának kérdéseiről a legkiválóbb magyar jogtudósok közreműködésével előadássorozatokat tervezett.

Az egyes előadások tárgya:

I. Az Alkotmány a Magyar Népköztársaság alaptörvénye.

II. Állam és jogszemlélet az Alkotmányban.

III. Alkotmány és államigazgatás. IV. Az Alkotmány és a polgári jog.

V. Az Alkotmány és a gazdasági jog

VI. Az Alkotmány és a büntetőjog.

VII. Az Alkotmány és a jogszolgáltatás alapelvei.

VIII. A magyar jog a szocialista fejlődés útján.

Az egyes jogágazatok szerint elkülönült szakcsoportok az alanti témaköröket gondozzák.

A Gazdaságjogi szakcsoport: »A tervgazdálkodás és a forgalmi jog módosulásai«.

A Jogelméleti szakcsoport: »A népi demokrácia állama és joga«.

A közjogi szakcsoport: »A népi demokráciák alkotmányainak ismertetése összehasonlító alapon«.

Tudományos Bizottság: »A gazdaság fejlődése és a gazdasági jog«.

Magánjogi szakcsoport szerzőjogi bizottsága: »A szerzői jog reformkérdései«.

Kultúrmunka:

Szövetségünk tagjai bekapcsolódtak a kultúrmunkába. Látogatják a kiállításokat, színházakat.

Folyóirat kiadásaink: Hivatalos lapunk a Jogtudományi Közlöny, havonta kétszer jelenik meg. Számaiban rendszeresen közli a magyar és nemzetközi haladó jogtudomány legújabb eredményeit. A lap beszámol a nemzetközi jogászmozgalom híreiről és a jogtudomány minden ágából közöl cikkeket, ismertetéseket. Rendszeresen állít össze külföldi tudományos lapszemlét, belföldi és külföldi tudományos könyvkritikát. [...]

Nemzetközi kapcsolataink:

A nemzetközi kapcsolatok kiépítése is folyik.

A Demokratikus Jogászok Nemzetközi Szövetségének híreit, hivatalos lapunkban, a Jogtudományi

262 A Magyar Jogász Szövetség Békegyűlésének határozata. *Jogtudományi Közlöny,* 1950. 7–8. sz. 283. p.

Közlönyben rendszeresen ismertetjük. Ezenkívül tagjaink részére különlenyomat formájában kiadjuk a nemzetközi demokratikus jogászmozgalom fontosabb híreit és anyagát. […] Szövetségünk most ismertetett tevékenységével arra törekszik, hogy a Demokratikus Jogászok Nemzetközi Szövetségének főbb célkitűzéseihez képest a maga területén növelje a világ haladó erőinek táborát, erősítse a béke híveit, harcoljon a háborús uszítók ellen, leleplezze a jog területén az imperialista gyújtogatók támadását és támogassa a népek függetlenségéért, a gyarmati kizsákmányolás megszüntetéséért, a béke fenntartásáért irányuló hatalmas mozgalmát a világ dolgozóinak.
A Magyar Jogász Szövetség haladó jogászainak a sokezres tömegszervezete szervesen kapcsolódik és szorosan együttműködik a dolgozók többi tömegszervezeteivel. Élvezi Népköztársaságunk vezető erejének, a Rákosi Mátyás vezette Magyar Dolgozók Pártjának bizalmát és támogatását. A múltban eddig elért eredmények elsősorban ennek a támogatásnak köszönhetők. A jövőre vonatkozólag pedig a Magyar Jogász Szövetség legfontosabb feladatának tekinti, hogy erre az előlegezett bizalomra munkájával méltónak és érdemesnek bizonyuljon."[263]

A klubélettel kapcsolatban részletes ismertető is olvasható: *„Tagjainknak minden kényelemmel felszerelt klubot bocsátottunk rendelkezésre."*[264] *„A klub helyiségei az V., Szemere utca 8. sz. ház földszintjét és I. emeletét foglalják el. A földszinten társalgó és olvasóterem áll a tagok rendelkezésére. Az olvasóteremben megtalálható a hazai napi sajtó minden terméke, a szovjet és a haladó szellemű angol, francia, német, osztrák, cseh lapok, továbbá bel- és külföldi szakmai folyóiratok. Az emeleti helyiségekben sakk, dominó, ping-pong, stb. áll a tagok rendelkezésére. A klub helyiségeiben a fogyasztás nem kötelező, de hideg és meleg ételek is kaphatók – igen olcsó áron. A klub faliújsága tájékoztatja a klub tagjait a jogászságot érdeklő mindennapi problémákról. A helyiségek este 10 óráig vannak nyitva. Örömmel állapítható meg, hogy már ott látjuk a klub látogatói között a bírói, ügyészi, ügyvédi kar tagjait, valamint a közigazgatási jogászok mellett a munkásjogászokat is. Rövidesen megkezdődnek az ú. n. klubnapok is, melyeken tagjaink tudományos és szépirodalmi felolvasást, továbbá egy-egy előadóművészt fognak hallani. Kérjük tagjainkat, hogy a klubot minél számosabban látogassák és a klubbal kapcsolatos kívánságaikat, javaslataikat pedig a Szövetséggel közöljék."*[265]

A szövetség tagjainak faladatai között kezdettől fogva szerepelt a tagdíj fizetésének a kötelezettsége. Ez nem csak a „kényszertagság" lehetősége miatt lehet problematikus, sokkal inkább a szövetség mineműségének a megítélésben. „A szocialista államokban a lakosság egészét igyekeztek ellenőrzés alatt tartani és szükség esetén mozgósítani. Ezt a célt szolgálták a tömegszervezetek, melyek száma nagy volt: szakszervezetek, nőszervezetek, ifjúsági szervezetek, nyugdíjas szervezetek sokasága. Hangoztatni azt hangoztatták, hogy a demokrácia erősítése érdekében, hozzák létre a tömegszervezeteket, de valójában a Lenin által megfogalmazott elv működött: a tömegszervezetek úgy működtek, mint valami áttételi szíj."[266] (Korai orosz irodalmak fordításaiban: „emeltyű"!) A szövetség kapcsán a sajtóban azonban előfordult nemcsak a tömegszervezet, de a tömegmozgalom kifejezés is, amely utóbbi végképp nem ismeri a tagdíjfizetési kötelezettséget.

263 A Magyar Jogász Szövetség elnökségének munkája. *Jogtudományi Közlöny,* 1950. 7–8. sz. 283–284. p.
264 Uo. 284. p.
265 A Magyar Jogász Szövetség klubja. *Jogtudományi Közlöny,* 1949. 23–24. sz. 541. p.
266 Tömegszervezetek. *RMDSZ honlapja. https://www.rmdsz.ro/page/Tomegszervezetek.*

Mindenesetre nehéz megtalálni azokat az adatokat, amelyek illusztrálni tudná a tagság létszámát, de nagy eséllyel a hivatali fegyelem kisugárzik a Jogász Szövetség-i tagságra éppúgy, ahogyan például a szakszervezeti, vagy a Kommunista Ifjúsági Szövetség tagság esetében.

Az 1950-es évek közepére a szövetségnek már „többezres tagsága" volt. Egy 1957-es pártközponti iratokat feldolgozó tanulmány szerint az 1956 utáni válság idején a tagság jelentős része nem fizette a tagdíjat, és személyes távolmaradásával lényegében megbénította a szervezetet. Ez azt jelenti, hogy 1956 előtt legalább néhány ezer fő lehetett a nyilvántartott tagság, de az aktív tagság ennél lényegesen kisebb lehetett.

A Magyar Dolgozók Pártjának II. kongresszusra készülve a szövetség részletekbe menően igyekezett áttekintést adni a hazai jogélet legfontosabb kérdéseiről: *„Most, amikor közvetlenül a kongresszus előtt állunk, jogászainknak is fel kell mérniük azt a hatalmas fejlődést, ami a jog területén végbement. Ma már jogászaink nem a kizsákmányoló feudálkapitalista kisebbség, hanem az efelett győzedelmeskedett proletárdiktatúra szolgálatában állanak. Lehet-e ma szebb feladata egy jogásznak, mint népünk szolgálata és népi demokráciánk politikai és gazdasági rendjének megvédése? Jogászaink döntő többsége érzi is, és munkájával bizonyítja be, hogy minden tettében hazáját szerető, népéhez hű értelmiségi dolgozó. Főleg a fiatal jogászság körében tapasztalható, hogy világosan látja helyzetét és boldog jövőjét."*[267] *„Egyetemünkön ma már szocialista jogászképzés folyik. A kiváltságos dzsentricsemeték helyén ma már munkás- és parasztifjúság tanul, nevelődik. Jogászságunk a magyar néppel együtt szabadult fel, és együtt dolgozik a szocializmus építésében. Nem különálló réteg, mint a múltban volt, hanem a dolgozó nép társadalmának szerves része. Hogy ide el tudtunk jutni, az nehéz harcok árán sikerült. Az ellenség a szocialista jogászképzést igyekezett meggátolni. Azzal agitált, hogy a proletárdiktatúrának nincs szüksége jogászokra, megpróbálta elmisztifikálni a jog szerepét, jelentőségét. Kísérletezett azzal is, hogy az egyetem jogi karán a tanulmányi fegyelmet lazítsa, és újra egyengetni igyekezett a »mezeizés« útját. De a Párt idejében felfigyelt az ellenség aknamunkájára, és Pártunk segítségével kultuszkormányzatunk kidolgozta a jogi kar reformját. Ez döntő csapást jelentett a reakció számára, ugyanakkor nagy győzelme lett népi demokráciánk egyetemi politikájának. […] A mindennapi élet különböző területén dolgozó jogász elvtársak és kortársak állandóan képezzék magukat úgy, hogy a marxizmus-leninizmus klasszikusait tanulmányozzák. Segítsenek létrehozni olyan jogalkotásokat és törvényeket, amelyek népünk akaratának hű kifejezői. Ne legyenek kíméletesek az osztályellenséggel szemben, használják fel a jogot a szocializmus ellenségeivel szemben. Fordítsák a jogot a kizsákmányoló osztályok maradványai ellen. Álljanak szilárdan a proletárdiktatúra elvi síkján. Döntéseik, törvényalkotásaik legyenek szilárdak, elvhűek. Kemény kézzel biztosítsák a szocialista tulajdon védelmét, írásaikban, gyakorlati munkájukban segítsék az emberi öntudatban még meglevő kapitalista maradványok megsemmisítését. Az oktatás területén professzoraink vegyék fel a harcot a burzsoá ideológia minden megnyilvánulásával szemben; ne sajnálják erőiket a szocialista jogásznevelés szolgálatába állítani. Hatékonyan támogassák a tudományos képzést, hogy minél*

267 Nándori Pál: A Magyar Dolgozók Pártja II. Kongresszusa. *Jogtudományi Közlöny,* 1951. 1. sz. 2. p.

hamarabb jól képzett, új jogászok kerüljenek ki az egyetem falai közül. Kommunista jogászainknak pedig mind a kongresszus előtt, mind az után az a feladatuk, hogy a pártonkívüli jogászokat neveljék, és segítsék őket fejlődésükben. A jogász elvtársaknak meg kell szívlelniük Sztálin elvtárs tanítását: »Pártunk ereje a Párt és a pártonkívüli milliós tömegek közötti eleven kapcsolat fenntartásában van. A kommunisták ereje abban van, hogy az aktív pártonkívüliek millióit tudják Pártunk köré csoportosítani.« […] Jogászaink még szorosabban zárkózzanak fel Pártunk mögé. Hajtsák végre a Párt és a minisztertanács mindenkori határozatát. Mindenki a maga munkaterületén harcoljon a békéért. Hajtsák végre a Demokratikus Jogászok Nemzetközi Szövetségének hozzájuk intézett felhívását: »Demokratikus jogászok, legyetek élharcosai a mindinkább kiterjedő s a demokráciáért és a szabadságért küzdő mozgalomnak! Küzdjetek a civilizációért és a békéért!«"[268]

A kongresszust követően pedig nyugtázni lehetett az előzetes vállalások megerősítését, illetve az újonnan megfogalmazottakkal való teljes azonosulást:

„»Van egy elég jelentős része a régi polgári értelmiségnek, – mondja Révai elvtárs – amely becsületes munkával szolgálja a népet, szaktudását a szocialista építés szolgálatába állítja, anélkül azonban, hogy már meggyőződésében, világnézetében is a munkásosztály mellé állt volna. A polgári értelmiségnek ezt a részét meg kell becsülnünk, támogatnunk kell és türelmes munkával kell megnyernünk nemcsak munkáját, hanem lelkét is.« A régi jogászértelmiségnek ezeket a becsületesen dolgozó képviselőit mi eddig meglehetősen elhanyagoltuk, magukra hagytuk. Nem szabad elfelejtenünk, hogy a velük szemben utólagosan gyakorolt mégoly erélyes kritika sem pótolhatja az előzetes, nevelő célzatú támogatást. Ne csak utólag állapítsuk meg tévedéseiket és melléfogásaikat, hanem nyújtsunk nekik segítséget azok elkerülésére. Ez többek között az Akadémiai-hét jogász felszólalásainak tapasztalata is. Ebből a nézőpontból is felmérhetetlen jelentőségű Pártunknak az az újabb segítsége, melyet az egyetemi oktató káderekne nyújt ideológiai továbbképzésük intézményes megszervezésével. […]

Jelentékeny lemaradás észlelhető nálunk a már elég nagyszámú termelőszövetkezeti jogszabály tudományos feldolgozásában, nem is szólva ezirányú összefoglaló, monografikus munka hiányáról. Keveset merítettünk e vonatkozásban a szovjet jogtudomány hatalmas kincsestárából is. E jogágazat egyetemi tankönyve még nincs magyarra lefordítva.[269] […]

A Kongresszusi Határozat nyomán, mely a kultúrforradalom további kibontakozását tűzi elénk, fokoznunk kell jogászainknál a Szovjetunió iránti hűség és szeretet elmélyítését, még nagyobb mértékben kell hozzáférhetővé tennünk számukra a végtelenül gazdag szovjet tapasztalatokat. Hasznos kezdeményezés e téren a Magyar–Szovjet Társaság Jogtudományi Szakosztálya, az Állam- és Jogtudományi Intézet és a Magyar Jogász Szövetség részéről a Szovjetjogi Cikkgyűjtemény kiadása. […]

A szorosabban vett jogtudományi munka terén a szocialista kultúrforradalom további kibontakozása megköveteli tőlünk a marxizmusleninizmus világnézetének és módszertanának következetes alkalmazását, a harcos kommunista pártosság szellemének a szaktudományi munkával való szerves egységbe olvasztását. Ki kell fejlesztenünk a tudomány fejlődésének éltető elemét tevő kommunista kritikai szellemet, mely a jogászok között még csak kialakulóban van. […]

268 Uo. 2–3. p.

269 Vö. Révész Béla: A szovjetizáció befolyása a magyar jogi nyelvre. *Forum. Acta Juridica et Politica,* 2025. 1. sz. 287–298. p. DOI: *https://doi.org/10.14232/forvmajp.2025.1.287-298.*

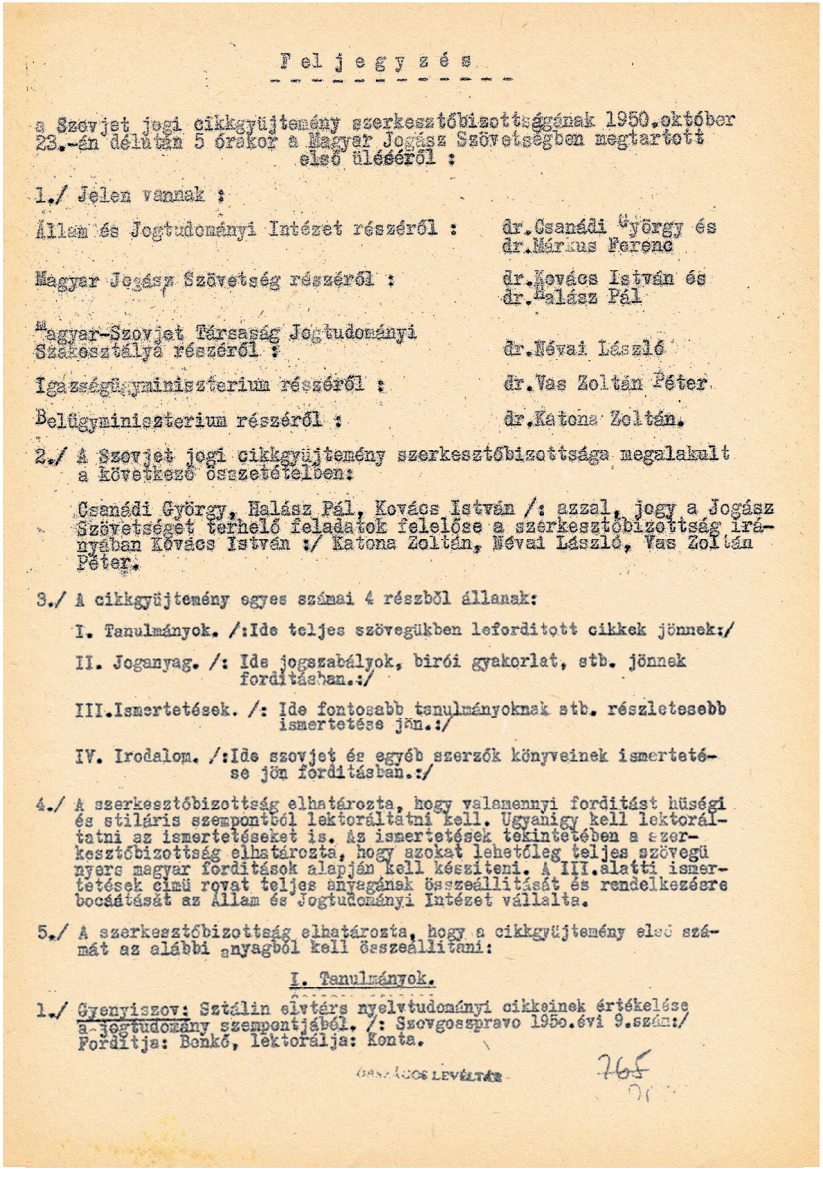

Feljegyzés

a Szovjet jogi cikkgyüjtemény szerkesztőbizottságának 1950.október 23.-án délután 5 órakor a Magyar Jogász Szövetségben megtartott első üléséről :

1./ Jelen vannak :

Állam és Jogtudományi Intézet részéről : dr.Csanádi György és dr.Márkus Ferenc

Magyar Jogász Szövetség részéről : dr.Kovács István és dr.Halász Pál

Magyar-Szovjet Társaság Jogtudományi Szakosztálya részéről : dr.Névai László

Igazságügyminiszterium részéről : dr.Vas Zoltán Péter

Belügyminiszterium részéről : dr.Katona Zoltán.

2./ A Szovjet jogi cikkgyüjtemény szerkesztőbizottsága megalakult a következő összetételben:

Csanádi György, Halász Pál, Kovács István /: azzal, jogy a Jogász Szövetséget terhelő feladatok felelőse a szerkesztőbizottság irányában Kovács István :/ Katona Zoltán, Névai László, Vas Zoltán Péter.

3./ A cikkgyüjtemény egyes számai 4 részből állanak:

I. Tanulmányok. /:Ide teljes szövegükben leforditott cikkek jönnek:/

II. Joganyag. /: Ide jogszabályok, birói gyakorlat, stb. jönnek forditásban.:/

III.Ismertetések. /: Ide fontosabb tanulmányoknak stb. részletesebb ismertetése jön.:/

IV. Irodalom. /:Ide szovjet és egyéb szerzők könyveinek ismertetése jön forditásban.:/

4./ A szerkesztőbizottság elhatározta, hogy valamennyi forditást hüségi és stiláris szempontból lektoráltatni kell. Ugyanigy kell lektoráltatni az ismertetéseket is. Az ismertetések tekintetében a szerkesztőbizottság elhatározta, hogy azokat lehetőleg teljes szövegü nyers magyar forditások alapján kell készitení. A III.alatti ismertetések cimü rovat teljes anyagának összeállitását és rendelkezésre bocsátását az Állam és Jogtudományi Intézet vállalta.

5./ A szerkesztőbizottság elhatározta, hogy a cikkgyüjtemény első számát az alábbi anyagból kell összeállitani:

I. Tanulmányok.

1./ Gyenyiszov: Sztálin elvtárs nyelvtudományi cikkeinek értékelése a jogtudomány szempontjából. /: Szovgospravo 1950.évi 9.szám:/ Forditja: Bonkó, lektorálja: Konta.

765

A Magyar Jogász Szövetség cikkgyűjteménye a szovjet jogi irodalomból. 1950. október 24.

A népi demokrácia funkciójára nézve proletárdiktatúra. Ennek az államnak a feladata, hogy megtörje a megdöntött és kisajátított földbirtokosok és kapitalisták ellenállását, hogy meghiúsítson minden kísérletet, mely a tőke hatalmának visszaállítására irányul, hogy a szocializmus építésének, a gazdasági és kulturális felemelkedésnek céljaira a proletariátus köré tömörítse az egész dolgozó népet és az imperialista külső ellenséggel szemben megfelelő honvédelmet hozzon létre. [...]
A békeküzdelem frontján a jogászok elsősorban jó munkájukkal állnak helyt a tudományban, oktatásban, államigazgatásban, termelő apparátusban. Egyetemi hallgatóink feladata a tanulmányi fegyelem megjavítása, az alapos, folyamatos tanulás. A béketábort erősítjük azzal is, ha a szocialista hazafisággal egyre inkább azonosuló magyar hazafiság szellemében neveljük fiatal jogászainkat. [...]
A hazafiságra való nevelést egybe kell kapcsolnunk napjaink elnyomóinak, a nyugati imperialistáknak a leleplezésével: rá kell világítanunk a hazafiság és az imperializmusellenesség egységére. Ugyanakkor harcos szenvedélyességgel kell feltárnunk fiatal jogászaink előtt az angolszász imperializmus és szekértolói jogi »elméleteinek« (például a reakciós kriminálbiológiai irányok, az úgynevezett »realisztikus jogelmélet«, jogi kozmopolitizmus, »világmagánjog« stb.) haladásellenességét. [...]
A Határozat ráirányítja a figyelmet a kommunista jogászok felelősségére. Ránk is áll az, amit Rákosi elvtárs általánosságban jelentett ki a Kongresszuson: »A mi elvtársainknak még mindég nem ment át a vérébe és húsába az a tudat, hogy ők egyénenként és kollektíve felelősek mindenért, ami munkaterületükön, az üzemben, hivatalban, termelőszövetkezetben történik.«"[270]

A Magyar Jogász Szövetség II. küldöttközgyűlését 1951. október 20-án és 21-én tartották. Fontosnak vélték, hogy táviratban üdvözöljék Rákosi Mátyás pártfőtitkárt és fogadalmat tehessenek az osztályharc lankadatlan folytatására:

„Drága Rákosi Elvtárs! A Magyar Jogász Szövetség II. küldött-közgyűlése a magyar jogászok sokezres tömegeinek forró és szeretetteljes üdvözletét küldi Rákosi Mátyás elvtársnak és Pártunk Központi Vezetőségének. Ünnepélyesen megígérjük, hogy a magyar dolgozók a békéért, a szocializmus építéséért folytatott harcukban számíthatnak a magyar jogászokra, a magyar jogászok képességeire és szaktudására. A harc sikere érdekében még következetesebben követjük a Magyar Dolgozók Pártjának iránymutatását, még elmélyültebben sajátítjuk el példaképünknek, a szovjet jogászoknak útmutatását és a Szovjetunió élenjáró jogtudományának eredményeit.

Éljen a magyar nép nagy barátja és az egész haladó emberiség vezére, a nagy Sztálin!

Éljen népünk bölcs tanítója, Sztálin legjobb magyar tanítványa, Rákosi Mátyás elvtárs!

Éljen győzelmeink szervezője, a Magyar Dolgozók Pártja!

Magyar Jogász Szövetség II. küldöttközgyűlése."[271]

Érdemes kiemelni a küldöttközgyűlését határozatából a jogalkalmazásra háruló feladatokat: „A jogalkalmazóknak szent feladata, hogy erős kézzel sújtsanak le a nép ellenségeire, a béke ellenségeire, mert a mai feszült nemzetközi helyzetben az imperialista háborús uszítók, a béke esküdt ellenségei háborús előkészületeik során, a béketábor erőinek meggyengítését célozzák, kémeket, szabotőröket küldve be népi demokráciánk életének megzavarására, népünk egységének bomlasztására."[272]

270 A Magyar Dolgozók Pártja II. Kongresszusának Határozata. *Jogtudományi Közlöny,* 1951. 2–3. sz. 69–72. p.
271 A Magyar Jogász Szövetség II. közgyűléséről elküldött táviratok. *Jogtudományi Közlöny,* 1951. 10. sz. 576. p.
272 November 7. *Jogtudományi Közlöny,* 1951. 10. sz. 575. p.

A munkásmozgalmi zsargon és a bürokratikus hivatali nyelv egymásra találásának a legkedvezőbb táptalajt a Rákosi-időszak nyújtotta. A kommunikáció ideológiai túlsúlya nem tette lehetővé az autonóm gondolkodást, illetve a független gondolatok artikulálását, így mindenki igyekezett a nyilvánosság előtt azokat a mintákat ismételgetni, amely problémamentesen megismerhetők és elsajátíthatók a sajtóból és a hivatalos megnyilvánulásokból, így megnyugtató biztonsággal ismételgethetők mások előtt is.

A fordulatot e tekintetben is Nagy Imre jelezte, amiről viszont a Jogász Szövetség meglehetősen lassan kívánt tudomást venni. Az új kormányt 1953. május 17-én választotta meg az országgyűlés, erre a szövetség lapja augusztusig nem kívánt reflektálni. Olyannyira nem, hogy a *Jogtudományi Közlöny* júliusi száma Nagy Imre miniszterelnök-helyettesnek még egy országos értekezleten a traktoros brigádokról mondott beszédét ismertette.[273] Augusztusi számban már szóba került ugyan a kormányprogram is, de ennek a gazdasági vonatozásait emelték ki, megemlítve, hogy a törvényesség és a fegyelem fokozódó megszilárdulása tette lehetővé közkegyelem gyakorlását.[274] Ez a visszafogottság még inkább feltűnő lehet, ha például az emigráció kitüntető figyelmét is megismerjük. Egy ausztrál lap például azt emelte ki, hogy az „új miniszterelnök bemutatkozó beszédében tett ígéreteivel közvetve beismerte, hogy a rendőrség törvénytelen és embertelen eszközöket alkalmazott eddig, beismerte az internálótáborokat és a deportálásokat, elmondotta, hogy az ötéves tervvel »túlfeszítették a húrt«. S amikor mindezekre orvoslást ígért, bejelentette, hogy ezentúl mindenki szabadon közlekedhetik, szabadon vállalhat munkát, a vallásszabadságot kiterjesztik, szabadabb hangot engednek a sajtónak. Gazdasági téren: ismét kinyithatnak a kiskereskedők, kisiparosok, a termelőszövetkezetekből pedig kiléphetnek azok a gazdák, akik ismét egyénileg akarnak dolgozni."[275] A maguk részéről arra gyanakodtak, hogy ez a bejelentés csak „cigarettaszünet" lehetett, utalva arra, amikor a rendőrségen kétnapi vallatás után váratlanul átnyújtanak a rabnak egy cigarettát…

Nagy Imre miniszterelnökként mindent megtett annak érdekében, hogy a gazdaságot kiegyensúlyozottabb irányba terelje, az agrártársadalom kizsákmányolását megszüntesse, és felszámolja a törvénytelenségeket. A jogászság viszont mintha az említett ausztrál lap megfigyelését érzékelné, majd meglátjuk…

Látni lehetett, hogy Nagy Imre kormányában túlsúlyban voltak Rákosi emberei, ráadásul Gerő Ernő belügyminiszter maradt a kormány erős embere. Az ötvenes évek a bírák helyzetének mélypontját, illetve a bírói kar korábbi függetlenségének teljes elvesztését jelentette. A bírói hivatás társadalmi presztízse sajátosan kettévált: a lakosság egyszerre tudta tisztelni a szakmai tudást, miközben tartott, félt a politikai ítélkezéstől. Az '50-es évek koncepciós perei ugyanis súlyosan rombolták a bírói tekintélyt, ráadásul gyakorlatilag minden magyar család valamilyen módon érintve volt a hatalom diszfunkcionális működésében. Amikor 1954 végén Nagy Imrét revizionistának, jobboldali elhajlónak bélyegzik, és megfosztják minden tisztségétől. A hezitálók érezhették úgy, hogy „lám, mégis jobb volt kivárni…". Ugyanakkor a jogászok egy része már 1956 előtt is az elégedetlenség hordozói voltak.

A bírói és ügyészi kar jelentős része az 1950-es években közvetlenül is megtapasztalta a jogállami garanciák felszámolását. A koncepciós perek,

273 Vö. Túry Sándor Kornél: A gépállomások munkájának jogi szabályozása (I.) *Jogtudományi Közlöny,* 1953. 7. sz. 285–289. p.
274 Vö. Az új kormányprogramm a megvalósulás útján. *Jogtudományi Közlöny,* 1953. 8. sz. 347–349. p.
275 Most mi lesz?! *Dél Keresztje,* 1953. (július 1.) 13. sz. 1–2. p.

a bírói függetlenség megszüntetése, a politikai szempontú kinevezések és a korábbi bírói kar B-listázása miatt a jogászi szakma különösen érzékeny volt az igazságszolgáltatás politikai alárendelésére. Érthetően 1956-ban a jogászok egy részének magatartása nem egyszerűen politikai ellenállás, hanem a jogászi szakmai autonómia visszaszerzésére irányuló törekvés volt. A bírói kar 1956-os történetének egyik sajátossága éppen az, hogy még olyan bírák között is akadtak később ellenállók, akik korábban a kommunista rendszerben kapták kinevezésüket.

EXKURZIÓ – 1956

A későbbi kutatások során a következő hipotézisek mentén lenne hasznos a jogászi karnak az 1956-os forradalomban játszott szerepével foglalkozni. A vonatkozó iratok feltárása még várat magára, pedig ez az 1956-os történet a jogászság történet szempontjából különösen fontos területe. A jogászok szerepét nem lehet egyszerűen úgy leírni, hogy „a jogászok támogatták a forradalmat" vagy „a jogászok a megtorlást szolgálták". Négy, egymástól nagyon eltérő szintet és szerepvállalást lehetne valószínűsíteni.

1. A jogászok már 1956 előtt is az elégedetlenség hordozói voltak

A bírói és ügyészi kar jelentős része az 1950-es években közvetlenül megtapasztalta a jogállami garanciák felszámolását. A koncepciós perek, a bírói függetlenség megszüntetése, a politikai szempontú kinevezések és a korábbi bírói kar B-listázása miatt a jogászi szakma különösen érzékeny volt az igazságszolgáltatás politikai alárendelésére. Ez azért lehet fontos, mert 1956-ban a jogászok egy részének magatartása nem egyszerűen politikai ellenállás, hanem a jogászi szakmai autonómia visszaszerzésére irányuló törekvés volt. Úgy tűnik, a bírói kar 1956-os történetének egyik sajátossága éppen az, hogy még olyan bírák között is akadtak később ellenállók, akik korábban a kommunista rendszerben kapták kinevezésüket.

2. A forradalom napjaiban: a „jogi vákuum" kezelése

A forradalom szintén kevéssé vizsgált következménye az volt, hogy az állami igazgatás és igazságszolgáltatás működése sok helyen megszakadt vagy bizonytalanná vált. Itt kerültek előtérbe a helyi jogászok: bírák, ügyészek, ügyvédek és jogtanácsosok. Egyes helyeken részt vettek a helyi forradalmi szervek munkájában, másutt igyekeztek fenntartani a bíróságok működését, illetve megakadályozni az önkényes letartóztatásokat és megtorlást. Ez különösen érdekes lehet a civil társadalom és a szakmai autonómiák szempontjából: 1956-ban részben azok az autonómiák kezdtek újra megjelenni, amelyeket 1948–1950 között a kommunista állam felszámolt.

3. A bírák egyik legfontosabb szerepe: ellenállás a megtorlással szemben

Ez jelenti viszonylag a mégis jobban dokumentált területet. A forradalom leverése után a Kádár-rendszernek szüksége volt az igazságszolgáltatásra ahhoz, hogy a politikai megtorlást jogi formába öntse. A bírák és ügyészek tehát kulcsszereplőkké váltak.

A Nemzeti Emlékezet Bizottság kutatásai szerint a Legfelsőbb Bíróságon 23 olyan bíró volt, akit 1956 után eltávolítottak, mert nem vállalta a gyorsított eljárásokban a halálos ítéletek meghozatalát. A Legfőbb Ügyészségen pedig négyen lemondtak, mert nem voltak hajlandók részt venni a statáriális perekben; 14 ügyészt elbocsátottak, további 29 pedig emigrált.

Ez történetileg nagyon fontos bizonyíték arra, hogy a jogászi ellenállás sokszor nem látványos forradalmi cselekmény volt, hanem a jogászi szerep direkt megtagadása. Ugyanis a „nem vállalom a halálos ítélet meghozatalát" legalább olyan fontos ellenállási forma lehetett, mint a fegyveres harc. (Kulcsár Kálmán)

4. Ugyanakkor a jogász döntő többsége részt vett a megtorlásban

A Kádár-rendszer nagyon tudatosan épített a jogászi apparátusra. Bírák, ügyészek, igazságügyi tisztviselők, államvédelmi alkalmazottak működtették azt a rendszert, amely a forradalmárok tevékenységét büntetőjogi kategóriákká alakította. A megtorlás nagyságrendjét jól érzékelteti, hogy a katonai és polgári bíróságok ezrével hoztak ítéleteket. A katonai bíróságok 1956 novembere és 1958 vége között 5174 terhelt ellen jártak el; a polgári bíróságok ugyanezen időszakban több mint 15 ezer ítéletet hoztak.

A jelenlegi „Perek ‚56 adatbázis" már 438 pert, 2184 vádlottat, 317 ügyészt, 145 tanácsvezető bírót és 590 egyéb bírói/ülnöki szereplőt tartalmaz.

Ami a Magyar Jogász Szövetség kutatásához különösen érdekes lehet: 1956 nem egyszerűen a „jogászok forradalmi szerepének" története, hanem a Magyar Jogász Szövetség 1948 után kialakított politikai funkciójának próbaköve is. Mivel 1948-as fordulat után a jogászi szakma elvesztette korábbi intézményi autonómiáinak jelentős részét, 1956-ban erőteljesen megjelent az igény a korábbi szakmai autonómiák újjáélesztésére.

A tervezett kutatás figyelmének a következőkre lehet kitérni:
Egyéni jogászok: Kik vettek részt a forradalomban?
Igazságszolgáltatás: Kik tagadták meg a megtorló ítélkezést, és kik vállalták azt?
Magyar Jogász Szövetség: Hogyan reagált a szervezet a forradalomra, majd a restaurációra?

A harmadik terület különösen érdekes, mert itt lehet megvizsgálni, hogyan alakult át egy szakmai szervezet politikai-lojalitási szervezetté 1956 után.

1956 után az igazságügyi apparátus egészében jelentős személyi átrendeződés következett be. Egy 1958-as igazságügyi minisztériumi jelentés szerint a forradalom után 140 bíró, 35 közjegyző és 50 fogalmazó távozott, miközben 295 új bírót, 50 közjegyzőt és 210 fogalmazót neveztek ki. Vagyis 1956 nemcsak politikai törés volt a jogászi kar történetében, hanem személyzeti és generációs törés is.

Ez beilleszthető az 1945 utáni nagyobb folyamat vizsgálatába:
1945–1948: a régi jogászi autonómiák felszámolása
1948–1953: a pártállami jogászi apparátus kiépítése
1953–1956: részleges szakmai korrekció
1956: autonómiakísérlet
1957–1962: megtorlás és újrapolitizálás
1962/1963 után: konszolidált kádári jogászi apparátus.

Ebből különösen fontos lenne egy név szerinti „jogászok 1956-ban" adatbázist készíteni: bírók, ügyészek, ügyvédek, jogtanácsosok, igazságügyi minisztériumi tisztviselők és a Magyar Jogász Szövetség vezetői szerint. Ha ezt a Magyar Jogász Szövetség történetéhez kapcsoljuk, különösen a szövetség 1956. október–1957. évi működését lenne érdemes rekonstruálni, mert ott valószínűleg láthatóvá válik a szakmai autonómia és a pártállami kontroll közötti konfliktus.

A szövetség működésének egy kisebb szeletét vizsgálva a szövetség folyóiratának 1957-es számait lapozgatva feltűnő, hogy az év közepéig egyáltalán nem történik említés az „ellenforradalomról". Feltehető, hogy – amint sokan mások – a párt és állami vezetés hivatalos véleményét várták ez ügyben is. És bár egy állásfoglalás már december elején napvilágot látott, közel sem volt biztos, hogy ez lesz a hosszú távon is beszámítandó zsinórmérték. Végül az MSZMP Ideiglenes Központi Bizottságának 1956 december 5-i határozata véglegesedett, és gyakorlatilag a rendszerváltásig kanonizálta a hivatalos és félhivatalos álláspontokat. Eszerint az eseményeknek négy alapvető oka volt: a Rákosi–Gerő-klikk, a Nagy Imre revizionista csoportja, a Horthy-fasiszta és a magyar kapitalista-földesúri erők, valamint a nemzetközi imperializmus.[276]

276 *Magyar Szocialista Munkáspárt Határozatai és Dokumentumai 1956–1962*. Budapest, 1964. 13–17. p.

Az ellenforradalom bűnözése ellen folytatott harc néhány büntetőjogi vonatkozása című cikkben már bátran ismétli a pártvezetés sulykolta érveket: „1956. október 23-án az imperialista társadalmi erők és hazai ügynökeik által szervezett és irányított ellenforradalom kezdődött hazánkban. Az októberi események első szakaszában az ellenforradalom erői még álcázták magukat és nem átallottak szocialista jelszavakat és követeléseket hangoztatni, de az események sodrában rövidesen megmutatták igazi arcukat. Október utolsó napjaiban és különösen az egyoldali tűzszüneti egyezmény után, az ellenforradalom megkezdte véres tobzódását a fővárosban és vidéken egyaránt. […] habár rövid idő választ el bennünket az ellenforradalomtól, de a tudományos vizsgálódásnak az adja meg mégis az alapját és perspektíváját, hogy egy egész történelmi szakasz – az ellenforradalom leverése és a proletárdiktatúra konszolidálódása – áll a hátunk mögött. Ez pedig a marxizmus és leninizmus talaján állva olyan iránytűt jelent, amelynek segítségével már fel lehet ismerni az ellenforradalom bűnözése elleni harc tendenciáit, a tapasztalat általános értékű részeit el lehet választani az időlegestől, a részkérdésektől."[277]

A forradalom egyik kevéssé vizsgált következménye az volt, hogy az államigazgatás és igazságszolgáltatás működése sok helyen megszakadt vagy bizonytalanná vált. Itt kerültek előtérbe a helyi jogászok: bírák, ügyészek, ügyvédek és jogtanácsosok. Egyes helyeken részt vettek a helyi forradalmi szervek munkájában, másutt igyekeztek fenntartani a bíróságok működését, illetve megakadályozni az önkényes letartóztatásokat és megtorlást. Ez különösen érdekes a civil társadalom és a szakmai autonómiák szempontjából: 1956-ban részben azok az autonómiák kezdtek újra megjelenni, amelyeket 1948–1950 között a kommunista állam felszámolt. 1956-ban tehát megjelent az igény a korábbi szakmai autonómiák újjáélesztésére.

A Magyar Jogász Szövetségnek mint entitásnak önálló '56-os szerepéről sincsenek kellő források, a jogászoknak a forradalomban játszott szerepe az 1956-os történet egyik kevésbé feltárt, de a jogtörténet szempontjából különösen fontos területe. Az Államvédelmi Hatóság, illetve a Belügyminisztérium Állambiztonsági Főcsoportfőnöksége operatív szempontból egyébként sem tartotta szükségesnek 1956-tól függetlenül is, hogy célobjektumnak tekintse a szövetséget, azaz nem nyitottak rá objektumdossziét. Ez természetesen nem jelentette azt, hogy különféle pozícióban lévő személyeket hálózatban, vagy hálózaton kívül ne foglalkoztattak volna a szövetség különféle pozícióban lévő emberei közül. Ezeket az iratokat névről névre haladva lehetne ellenőrizni.[278] Ennek a hiánypótló, későbbi kutatásnak hasznos segítséget nyújthat a Nemzeti Emlékezés Bizottságának levéltári forrásokra támaszkodó adatbázisa.[279] Összeállításuk első részében a forradalom résztvevőivel szemben indított büntetőperekben halálos ítéletet kihirdetett bírák pályaképeit tették közzé. Különösen fontos a Belügyminisztérium vezető tisztségviselőinek, illetve az ügyészek adattára 1956-ból, illetve az 1956. októberi összeomlás pillanatában, másrészt az újjászerveződés idején, egészen az 1963. áprilisban kihirdetett általános amnesztiáig.

277 Horváth Tibor: Az ellenforradalom bűnözése ellen folytatott harc néhány büntetőjogi vonatkozása. *Jogtudományi Közlöny,* 1957. 4–6. sz. 97–98. p.

278 Az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára a jelenlegi feldolgozottság alapján közel egymillió – az iratokban különböző minőségben felbukkanó – személyről tud ingyenesen adatot szolgáltatni az egyéni információs kárpótlás keretében.

279 Bírák, ügyészek a megtorlás szolgálatában. *NEB Web,* 2016. 12 14. *https://neb.hu/tudomanyos-anyagok/articles/show/birak-ugyeszek-a-megtorlas-szolgalataban.*

1956 után

A megtorlás nagyságrendjét jól érzékelteti, hogy a katonai és polgári bíróságok ezrével hoztak ítéleteket. A katonai bíróságok 1956 novembere és 1958 vége között 5174 terhelt ellen jártak el; a polgári bíróságok ugyanezen időszakban több mint 15 ezer ítéletet hoztak. A jelenlegi Perek '56 adatbázis már 438 pert, 2184 vádlottat, 317 ügyészt, 145 tanácsvezető bírót és 590 egyéb bírói/ülnöki szereplőt tartalmaz.[280] Tágabb értelemben véve fontos lenne egy, akár név szerinti „jogászok 1956-ban" adatbázist készíteni: bírók, ügyészek, ügyvédek, jogtanácsosok, igazságügyi minisztériumi tisztviselők és a Magyar Jogász Szövetség vezetői szerint.

Gyérebben viszont akadnak információk azzal kapcsolatban is, hogy magával a jogász társadalommal mi történhetett a 1956 után.

A forradalom leverését követően a társadalmi ellenállás leküzdése és a „rend" megteremtése céljából először az erő, majd a helyzethez idomított jog eszközével lépett fel a hatalom. A legfőbb ügyészi posztot november 16-tól Szénási Géza vette át. A beiktatását követő napokban elkészült a Központi Bizottság Adminisztratív Osztályának javaslata az igazságügyi szervek pártirányítására és ellenőrzésére, majd 1957 decemberében aztán megszületett az MSZMP Politikai Bizottságának keményvonalas határozata, a *Büntetőpolitikánk egyes kérdéseiről* címen.[281]

Az igazságügyi apparátus által 1956 után készített jelentések révén pontos betekintést nyerhetünk az Igazságügyi Minisztérium forradalom utáni helyzetébe. Nezvál Ferenc és Földes László, az MSZMP Ideiglenes Intézőbizottságának tagjai 1957. augusztus 22-én írtak egy jelentést a Politikai Bizottsághoz az Igazságügyi Minisztérium vezető kádereinek helyzetéről az úgynevezett ellenforradalmi időszak után.[282] Véleményük szerint az Igazságügyi Minisztérium az ellenforradalom következtében szétesett. Molnár Erik igazságügy-miniszter 1956. november 2-án lemondott, és a tisztség csak december elején lett újra betöltve, ekkor nevezték ki Nezvál Ferencet. A forradalom miatt a minisztérium több vezetője is bizonytalanságot tanúsított, és a dolgozók nagy részét összezavarták az események. A politikai, szakmai kérdések mellett élénk vita folyt közöttük a kormány törvényességéről is. A forradalom leverése után a munka csak vontatottan indult meg: a bíróságok 1957. január elején kezdtek dolgozni, s a normális ügymenetet a februári országos bírói értekezlettől lehetett számítani. A minisztériumon belül politikai okokból komoly személycserék és változások történtek. Olyan végrehajtókra volt szükség, akik politikailag megbízhatóak, „harcos szelleműek" és szakmai szempontból is megfelelőek.

Két hónappal később Nezvál Ferenc igazságügy-miniszter utasítására Csendes Károly igazságügyi főosztályvezető elkészített egy jelentést, amely a korabeli Igazságügyi Minisztérium személyzeti munkájáról, a bírák forradalom alatti és utáni helytállásáról, az akkori bírói apparátus értékeléséről szólt. Ebben kitért a bírói kar '56-os szerepére, ingadozásukra, az úgynevezett akadémisták[283]

280 Adatbázis az 1956-os megtorló perekről. *https://perek56.hu/ords/f?p=1051:1.*

281 Horváth Ibolya – Solt Pál – Szabó Győző – Zanathy János – Zinner Tibor (szerk.): *Tájékoztató a Politikai Bizottság – „Büntetőpolitikánk egyes kérdéseiről" szóló – 1957. december 10-i határozatáról. Iratok az igazságszolgáltatás történetéből, 1. kötet*. Budapest, 1992. Közgazdasági és Jogi Kiadó, 613. p.

282 MNL OL M-KS-288-30/1957-11. Nezvál Ferenc és Földes László jelentése az MSZMP Politikai Bizottságának az Igazságügyminisztérium vezető kádereinek helyzetéről. Budapest, 1957. augusztus 22.

283 A bírói és ügyészi (1950-től Bírói és Államügyészi) akadémia a Rákosi-korszak káderhiányát orvosolni hivatott alig egyéves jogi gyorstalpaló volt, szigorú osztályszempontok alapján. 1949 és 1954 között négy évfolyamot indítottak. Működésük során az igazságszolgáltatás rendszerében a hatályos jogszabályok helyett a párthatározatokban foglaltak juttatták érvényre. Lásd Zinner Tibor: *Gyorstalpaló, elvtársaknak. A bírói és ügyészi akadémia, 1949–1954*. Budapest, 2023. Nemzeti Emlékezet Bizottsága.

helytállására, lojalitására és az általuk végzett első büntető ügyek tárgyalásaira. Csendes jelentése szerint az „ellenforradalom" után az igazságügyi apparátusból 140 bíró, 35 közjegyző, 50 fogalmazó távozott. Ezek egy része aktívan részt vett a forradalomban, mások a megváltozott politikai helyzetre való tekintettel önként mondtak le állásukról. Az apparátusba 295 új bírót, 50 közjegyzőt, 210 fogalmazót neveztek ki, akik között volt 51 olyan személy is, akiket korábban indokolatlanul bocsátottak el. Az '56 utáni bírói apparátus munkáját megfelelőnek értékelte, azonban ostorozta a bírók politikai és szakmai elmaradottságát. Hiányosnak vélte egy részüknél a jogismereti tudást, szemükre vetette a felszínes politikai műveltséget. Nem tartotta lehetségesnek, hogy némely bírák szakmai és politikai műveltségük hiányát a rendszerrel azonosulni tudó politikai lojalitással, netalán a regnáló rezsimmel kompatibilis származásra való hivatkozással helyettesítsék. Megdöbbentőnek és nyugtalanítónak vélte azt a „politikai képzetlenséget és közömbösséget", amely a fiatal bíráknál és fogalmazóknál tapasztalható.[284]

Áprilisban már mérleget vont a hatalom rögtönbíráskodási eljárás hatékonyságának eredményiről is: „1957 januárjában már a Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány nagy eredményeket ért el az ellenforradalom felszámolásában, a gazdasági és társadalmi élet normalizálásában, a proletárdiktatúra konszolidálásában, a közbiztonság helyreállításában. A Magyar Szocialista Munkás Párt szervező és felvilágosító munkája nyomán a revizionisták és ellenforradalmárok által megzavart tömegek gondolkodásában is fordulat jelei mutatkoztak, és mind szélesebb dolgozó rétegek ismerték fel az ellenforradalom igazi arcát és fordultak el megvetéssel a sztrájkra uszítóktól, a munkástanácsokba befurakodott ellenforradalmi elemektől. A dolgozó nép leghaladóbb elemei egyre erősödő hangon követelték az ellenforradalmárok szigorú megbüntetését, az ellenforradalom bűncselekményeinek felszámolására irányuló következetes harcot. Ennek a követelésnek és egyben a proletárdiktatúra megszilárdítása szempontjából szükségszerű követelménynek tett eleget a törvényhozó, az 1957. évi 4-es számú tvr. megalkotásával."[285]

Az igazságszolgáltatás megtisztításának történetéről a munkajogi, adminisztratív intézkedésein túli, büntetőjogi konzekvenciáinak az adatai is sokat mondanak. Kevésbe ismert, hogy a magyar jogászságot és e hivatásrendbeliek munkájában közreműködő embereket különböző, olykor teljesen ellentétes irányú támadások sújtották évtizedeken át. A mindenkori politikai szélirányoknak megfelelően volt, akit származása, neveltetése, hozzátartozói, vallása, politikai nézetei, majd volt, akit vádemelése, ítélete, védői működése miatt hurcoltak meg. Volt, akit börtönbe vetettek, internáltak, nem igazoltak, B-listára helyeztek, alkalmatlannak minősítettek, akivel végelbántak, és voltak, akiket élethossziglan kirekesztettek a jogászvilágból. Paradox módon olyanok is voltak, akiket eltávolítottak, majd visszavettek, azután újból eltávolítottak, ahogy a politika ingája kilengett.

Az igazságügy-miniszter 2003-ban létrehozta „A magyar jogászságot – bírákat, közjegyzőket, ügyészeket, ügyvédeket és munkatársaikat – ért törvénysértéseket feltáró és orvoslásukat előkészítő bizottság"-ot. Önálló kutatási témaként került sor a „Jogászok az '56-os forradalmat követő megtorlás viharában és utána" eseményeinek feltárására és feldolgozására.[286]

Ezekből kiderül, hogy a bíróságokon 111 bíró és 46 fogalmazó vált ki az apparátusból 1957 végéig (nem számítva a Legfelsőbb Bíróságon bekövetkezett személyi változásokat, 23 bíró kényszer szülte

284 MNL OL M-KS-288-30/1958-11. Csendes Károly: *Az igazságügy-minisztérium személyzeti munkájáról.*
285 Az ellenforradalom bűnözése ellen folytatott harc néhány büntetőjogi vonatkozása. *Jogtudományi Közlöny,* 1957. 4–6. sz. 97. p.
286 Zinner–Kahler 2005.

távozását). A negatív rekordot a Legfőbb Bíróságon sikerült felállítani. Összességében a 290 ügyész és bírósági alkalmazott mellett (beleértve a 30 elbocsátott közjegyzőt is) az igazságügyi tárcától további 220 munkatársat távolítottak el.

Az Igazságügyi Minisztérium személyzeti munkáját értékelő összefoglaló készült 1958 októberében. Ebben két alapvető, 1956 előtti hiányosságot részleteztek. Egyfelől: a karnak „az ellenséges vagy oda nem való elemektől való megtisztítása során" ismételten megtörtént, hogy „a helytelen kiválasztás folytán olyan személyeket is elbocsátottak, akiket később, éppen az elbocsátásuk indokolatlansága miatt vissza kellett venni". Másfelől: maradtak olyanok, akik „sem politikai, sem szakmai szempontból nem voltak megfelelőek". A hibák hatása ki is ütközött mindezek miatt '56-ban, főképp abban, „hogy a bírói kar egy része még mindig nem azonosult… olyan mértékben" a rendszerrel, ami elvárható volna különleges helyzetben. Az ingadozás jellemezte a forradalom alatti és utáni bírói magatartást. Mert: a bírói karban soha nem fogtak össze a régi és az új bírák… Még nagyobb volt az ellentét a polgári és a büntető ügyszakbeliek között. A büntetősök kevésbé voltak aktívak, szemben „a fiatal bírák és fogalmazók azon" részével, akik élharcosok lettek, és „kispolgári vagy értelmiségi származásúak voltak vagy ilyen neveltetésben részesültek". „Az apparátusból 140 bíró, 35 közjegyző és 50 fogalmazó" távozott – ahogy ez már szóba került –, azaz újabb 39 bíró és 4 fogalmazó hagyta el az igazságszolgáltatást januárhoz képest. Az új bírák csatasorba állítása ellenére – ez idő tájt az 1956. november 4-e után kinevezett bírák száma 295 (közöttük régi, elbocsátott bíró volt 51 fő), fogalmazóké 210, a közjegyzőké 50 fő volt – a bírói apparátus „legnagyobb és legáltalánosabb hiányossága… bizonyos politikai közömbösség, színtelenség, érdektelenség. Körülbelül az az elv: hagyjanak békén, engem nem érdekel a politika, de az általános politikai követelményeknek igyekszünk megfelelni, mert ma ez a fontos."[287]

Több mint 100 ügyvéd ellen indult fegyelmi, 44 ügyvéd ellen pedig bűnvádi eljárás, 48 ügyvéd került rövidebb ideig tartó rendőrhatósági, illetve közbiztonsági őrizetbe. Az ügyvédi kamarák fegyelmi eljárás során 58 ügyvéd előzetes felfüggesztését rendelték el. Azért, mert a „tizenhárom kamara közül tíz kamarában alakult különféle elnevezésű ellenforradalmi bizottság, amelynek vezetését jobboldali elemek vették kezükbe… öt ügyvédi kamarában az ellenforradalom hatása alatt lemondott a vezetőség, de voltak olyan vezetők is, akik maguk is szerepet vállaltak az ellenforradalmi megmozdulásokban".

Nezvál Ferenc igazságügy-miniszter javaslata szerint: „a) Meg kell tisztítani az ügyvédi kart e hivatás gyakorlására politikailag és erkölcsileg alkalmatlan elemektől. Az ügyvédség személyi összetételét politikailag szilárd elemek felvételével is meg kell változtatni. b) Létre kell hozni olyan új ügyvédi szervezetet, amely biztosítja, hogy az ügyvédség hivatását szocialista ügyvédhez méltóan tudja teljesíteni"[288]

„A hivatásuk gyakorlásától megfosztott ügyvédek százai is betagozódtak azoknak a jogászoknak a vert seregébe, köztük nem kevés, évekkel korábban száműzött ügyvéd mellé, akiket előbb a Rákosi-, utóbb a Kádár-féle politikai vezetés nem szakmai, hanem kizárólag politikai hovatartozás, megmérettetés alapján a jog világának sáncain kívülre űzött."[289]

A magyar jogász társadalmat érintő – korábban említett – 20. századi megrázkódtatások közül 1956 eseményei, illetve az ezt követő megtorlási hullám traumatizálta leginkább a közösséget, hiszen éppen a jogászi közreműködés fedésével igyekezett a Kádár-hatalom legitim látszatát kelteni a történteknek.

287 MNL OL XIX-E-l-v. Beszámoló a személyzeti munkáról. Iktatatlan, 1958 vége.
288 MNL OL M-KS-288. f. 5/54 ő. e.
289 Zinner–Kahler 2005. 605. p.

Környezetrajz 2.

„A Kádár-korszakban két irányban történtek változások a »sztálini szocializmus« rendszerén. Egyfelől számos intézkedés született a rendszer szocialista jellegének erősítésére a szociálpolitika terén: a teljes foglalkoztatás fenntartása mindenáron, a mindenkire kiterjedő társadalombiztosítás bevezetése, az alapfokú közoktatás kiterjesztése, a nyugdíjrendszer kiterjesztése, a lakáshoz jutás megkönnyítése, a szabadidő eltöltésének és a szórakozási lehetőségek bővítése stb. Másfelől, reformok bevezetésével megpróbálta működőképesebbé, hatékonyabbá és végső soron a világpiacon is versenyképessé tenni az államszocialista rendszert. Ezek a változtatások – a '60-as évek elejétől a '70-es évek közepéig, majd a '80-as évek közepétől – a piac térnyerését segítették elő, és szükségszerűen érintették a tulajdonviszonyokat is. Eleinte az állami mellett lehetővé vált a szövetkezeti és a személyi tulajdon (ami nem volt azonos a tőkésíthető magántulajdonnal), majd a rendszer utolsó éveiben már felmerült az állami tulajdon privatizálása is."[290] Ezek a lépések csak látszólag a gazdasági rendszer öntörtvényű mozgásait jelenték, sokkal inkább pontos indikátorai voltak a makrotársadalmi változásoknak.[291]

Az 1980-as népszámlálás idején mintegy 31 ezer jogi végzettséggel rendelkező magyar állampolgár volt hazánkban, ebből 7 ezren már nyugállományúak voltak, akiknek azonban a fele továbbra is folyamatosan dolgozott. A 24 ezer aktív állományúnak viszont csak a fele tevékenykedett jogi, bírói, ügyészi, jogtanácsosi, ügyvédi, államigazgatási vagy más, jogi végzettséget, felkészültséget igénylő munkakörben. A korabeli nyilvántartás szerint a Magyar Jogász Szövetségnek mindezek közül közel 9 ezren voltak a tagjai.

Jókai Loránt főtitkár, a szövetség 1980 decemberében tartott X. küldöttközgyűlésén tartott – a korszak egészére jellemző – összegző beszámolóján a pártdöntésekből a szövetségre háramló feladatokat is részletezte: szövetségünk küldöttközgyűlését megelőzte *„a megyei és a fővárosi helyi vezető testületek tanácskozása.*
Küldöttközgyűlésünk átfogó értékelést adott az előző ötéves periódusban végzettevékenységről, összefoglalta a legfontosabb feladatokat, tapasztalatokat és tanulságokat, és a Magyar Szocialista Munkáspárt XII. kongresszusa, valamint a jogpolitikai elvek útmutatásait teljes mértékben szem előtt tartva megjelölte a szövetség teendőit és főbb munkaformáit; sor került országos vezető terveink, valamint az egyes tisztségviselők újjáválasztására.
A XII. pártkongresszus[292] *határozata kiemeli, hogy az állam és intézményei tevékenységének fejlesztése a jogi szabályozás hatékonyságának a növelését is igényli.*
A szocialista társadalmi viszonyok fejlődésével, társadalmi életünk szocialista vonásainak erősödésével és mind jellemzőbbé válásával az állam

290 Mitrovits Miklós: Mit jelent az, hogy „létező szocializmus"? In Takács Róbert (szerk.): *Kérdések és válaszok a Kádár-korról. Kérdések és válaszok*. Budapest, 2013. Napvilág, 29. p.
291 Hajdú F. András – Szeredi Péter (szerk.): *A rendszerváltástól a korszakváltásig 1989–2019*. Budapest, 2019. Friedrich Ebert Stiftung–Szociális Demokráciáért Intézet, 184. p.
292 1980. március 24–27.

és annak jogalkotó, szervező, irányító szerepe tovább növekszik. Ez a folyamat együtt jár a jog és a jogalkalmazók szerepének módosulásával, vagyis jog hatásának erősödésével is.

Napjainkban a jog, a jogi tevékenység – hagyományos funkciói mellett – mind nagyobb szerepet kap a társadalom tudatos formálásában, a társadalmi folyamatok előlátó tervezésében, alakulásuk irányításában. Kormányzati szerveink egész tevékenységük során számítanak a jognak erre a társadalmi rendeltetésére. Szövetségünknek is állandó feladata, hogy elősegítse a jog e társadalmi szerepének az érvényesülését, ezért közreműködünk abban, hogy a készülő új törvények és más jogszabályok egy felől reálisan tükrözzék a meglevő társadalmi viszonyokat és követelményeket, másfelől pedig – a lehetőség szerint – optimális hatást gyakoroljanak azok jelenlegi és távlati fejlődésére is.

Ennek érdekében szövetségünk egyaránt fellép a jogot lebecsülő és túlbecsülő nézésekkel szemben. Mind a jogalkotás, mind pedig a jogalkalmazás területén következetes harcot folytatunk az olyan törekvésekkel, próbálkozásokkal szemben, amelyek a jogi szabályozás és a folytonos, azonnali újraszabályozás eszközeivel akarják például valamennyi gazdasági gondunkat vagy egyéb nehézségeinket megoldani.

E mellett esetenként találkozunk olyan felfogásokkal is, amelyek szerint a jog, a jogi szabályozás egyenlő a felesleges kötöttségek halmazával. Ezzel ugyancsak minden konkrét esetben szembe helyezkedünk, s azon az álláspontón vagyunk, hogy a jog csak akkor lehet hatékony eszköz, ha ott és olyan mérőkben alkalmazzák, ahol és amilyen mértékben arra valóban szükség van. A tényleges gazdasági-termelő tevékenységet azonban nem lehet jogi eszközökkel – mondjuk egy törvény elfogadásával – helyettesíteni. Ez sokszoros tapasztalaton alapuló igazság, s nem csökkenti annak a ténynek a jelentőségét, hogy a jogot, mint a felépítmény egyik alkotó részét végső soron a gazdasági viszonyok határozzák meg, miközben a jog visszahat az őt létrehozó gazdasági alapra. A jogi szabályozásnak ezért szükséges együtt haladnia a gazdasági viszonyokban bekövetkezett változásokkal.

Jókai Lóránt, a Magyar Jogász Szövetség főtitkára.
[*Magyar Rendőr*, 1982. (szeptember 18.) 38. sz. 3. p.; AÚ]

A jogalkotás demokratizmusának szélesítése érdekében azt szorgalmazzuk, hogy a lakosság egyre nagyobb rétegei már az új törvények előkészítésének kezdeti szakaszában kapcsolódjanak be a jogalkotó munkába.

Szövetségünk közreműködik az alacsonyabb szintű jogszabályok felülvizsgálatában, a túlszabályozás megszüntetésében, a magas szintű jogszabályok korszerűsítésében, a jogi szabályozás egyes területeken meglevő bonyolultságának kiküszöbölésében.

Külön említésre méltó feladatunk a jogászok szakmai továbbképzésében való részvétel, továbbá az állampolgárok, különösen az iskoláskorúak szükséges jogi ismeretekkel való felkészítése Ezt a tevékenységünket most tervszerűbben, szervezettebben és tematikájában, tartalmában gazdagabban kell folytatnunk, új, felkészült erőket bevonva a munkába, az eredményes végrehajtásba.

A közigazgatásban, az igazságszolgáltatásban, de számos más területen is a jogászok naponta kapcsolatba kerülnek az állampolgárok nagy számával. Nem közömbös, hogy ennek során az ügyfelek, a jogvédelmet kérők hogyan és milyennek ítélik meg a velük, az ügyükkel való foglalkozást, tapasztalják-e például, hogy az állami szervek tevékenységében érvényesül a szocialista demokrácia. Szövetségünk ezért fontos kötelességének tekinti, hogy tagjai és általában a jogászok soha ne feledkezzenek meg munkájuk és egész magatartásuk politikai-közéleti jelentőségéről, s az iratok mögött mindig lássák az embert.

Az a célunk, hogy minden jogász – dolgozzék bármilyen munkakörben – egyéni meggyőződésből csak az összefüggésekre, a társadalmi hatásokra figyelő magatartásokat tekintse törvényesnek az állampolgári és kiemelten a gazdasági kapcsolatokban. […]

Arra törekszünk, hogy – miután küldöttközgyűlésünkön több évre helyesen határoztuk meg a szövetség céljait – az éves programjainkat e célok realizálása érdekében konkrét tartalommal fogalmazzuk meg és hajtsuk végre. Választmányunk évente tárgyalja az elvégzett munkát az elnökségi beszámoló alapján, amelyet a szövetség főtitkára terjeszt elő, vázolva és vitára bocsátva a soron levő feladatokat is. A választmány, amelynek tagjai sorában van a belügyminiszter, az igazságügyminiszter, a Legfelsőbb Bíróság elnöke, a legfőbb ügyész és például a Rendőrtiszti Főiskola parancsnoka is, irányítja a szövetség szakmai-tartalmi munkáját, ellenőrzi tevékenységét. Elemzi, értékeli a munka eredményét, hatását, állást foglal az újonnan felvetődött fontos kérdésekben, szükség esetén a tartalmi célokkal, feladatokkal egységben levő munkaformákról is dönt. Mindezt a választmány, amely 116 tagú testület, s amelyben a megyék és a főváros szövetségi tagsága, a jogászság munkájának minden területe képviselve van, annak ismeretében teszi, hogy állásfoglalásaival, döntéseivel ne csak a jogászokat érintő fontosabb problémák megoldását befolyásolja, hanem állami, társadalmi, politikai életünk fejlődését is szolgálja.

A választmány munkáját jelentősen segíti, hogy ülésein esetenként rendkívül fontos tájékoztatókat, előadásokat tartanak az MSZMP Politikai Bizottságának egyes tagjai vagy más felelős állami vezető személyiségek. Itt említem meg, hogy az MSZMP XII. kongresszusát követően dr. Korom Mihály, a Politikai Bizottság tagja, a KB titkára tartott előadást »Állami és jogi életünk feladatai az MSZMP XII. kongresszusa után« címmel.

A választmány üléseit szisztematikusan felhasználjuk tehát a jelentős szakmai, társadalmi-politikai kérdések megvitatására, ez természetszerűen növeli e vezető testületünk szerepét a szövetség életében.

Az elnökség mint a szövetség vezető szerve az elvi irányítást, a folyamatos szervező tevékenységet végzi. Elemzi a különböző területeken dolgozó jogászcsoportok helyzetét, s feltárja a megoldandó problémákat. Igen fontosnak tartjuk az egyes tagozatoknak az elnökségi üléseken elhangzó beszámolóit. Elnökségünk a vállalatijogász-tagozatok vezetőségének beszámolója alapján tett előterjesztést az igazságügyi miniszternek a vállalati és szövetkezeti jogtanácsosok tevékenységét jogpolitikailag irányító, koordináló központi fórum megteremtésére.

A szövetség elnökségének határozata alapján történt a fiatal jogászok fórumainak megszervezése is. Minden ésszerű lehetőséget felhasználunk

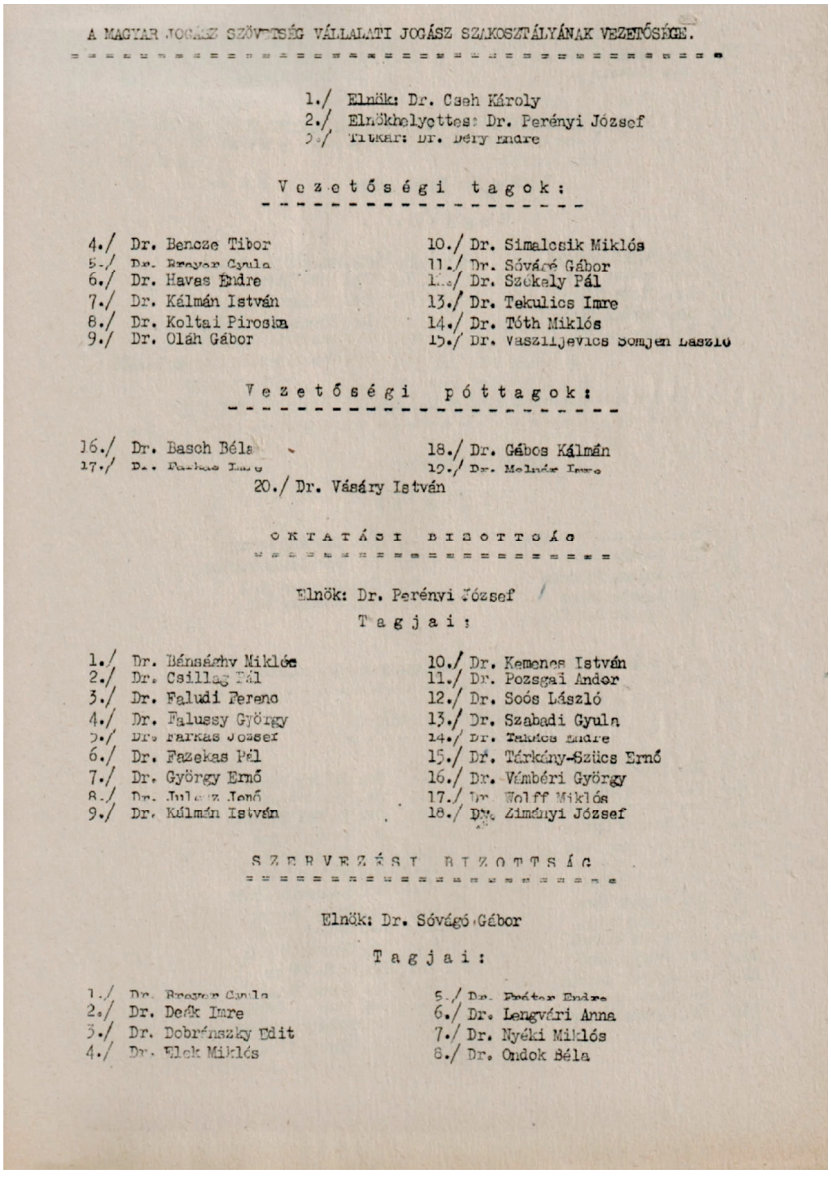

A MAGYAR JOGÁSZ SZÖVETSÉG VÁLLALATI JOGÁSZ SZAKOSZTÁLYÁNAK VEZETŐSÉGE.

1./ Elnök: Dr. Cseh Károly
2./ Elnökhelyettes: Dr. Perényi József
3./ Titkár: Dr. Déry Endre

Vezetőségi tagok:

4./ Dr. Benczc Tibor
5./ Dr. Bogyay Gyula
6./ Dr. Havas Endre
7./ Dr. Kálmán István
8./ Dr. Koltai Piroska
9./ Dr. Oláh Gábor
10./ Dr. Simalcsik Miklós
11./ Dr. Sóvágó Gábor
12./ Dr. Székely Pál
13./ Dr. Tekulics Imre
14./ Dr. Tóth Miklós
15./ Dr. Vaszilievics Somjen László

Vezetőségi póttagok:

16./ Dr. Basch Béla
17./ Dr. Farkas Imre
18./ Dr. Gábos Kálmán
19./ Dr. Molnár Imre
20./ Dr. Vásáry István

OKTATÁSI BIZOTTSÁG

Elnök: Dr. Perényi József

Tagjai:

1./ Dr. Bánsághy Miklós
2./ Dr. Csillag Pál
3./ Dr. Faludi Ferenc
4./ Dr. Falussy György
5./ Dr. Farkas József
6./ Dr. Fazekas Pál
7./ Dr. György Ernő
8./ Dr. Julow Jenő
9./ Dr. Kálmán István
10./ Dr. Kemenes István
11./ Dr. Pozsgai Andor
12./ Dr. Soós László
13./ Dr. Szabadi Gyula
14./ Dr. Takács Endre
15./ Dr. Tárkány-Szücs Ernő
16./ Dr. Vámbéri György
17./ Dr. Wolff Miklós
18./ Dr. Zimányi József

SZERVEZÉSI BIZOTTSÁG

Elnök: Dr. Sóvágó Gábor

Tagjai:

1./ Dr. Bogyay Gyula
2./ Dr. Deák Imre
3./ Dr. Dobránszky Edit
4./ Dr. Elek Miklós
5./ Dr. Pintér Endre
6./ Dr. Lengyári Anna
7./ Dr. Nyéki Miklós
8./ Dr. Ondok Béla

A szövetség vállalati jogász szakosztályának vezetősége. 1960. december 2.

a fiatal jogászokkal való foglalkozásra, a szövetség munkájába való fokozottabb bekapcsolásukra. Ennek kettős célja van. Egyrészt munkánkat csakis így frissíthetjük fel, biztosítva tagságunk utánpótlását, számának növelését is, másrészt szervezetten segítjük a fiatalok szakmai továbbképzését és munkahelyválasztását, illetve munkahelyi beilleszkedését.

Elnökségünk munkáját közvetlenül segítik a tudományos bizottságok és a szakmai bizottságok. A szakmai bizottságok és a szakosztályok feladata az adott szakterület tudományos igényű gondozása, a jogalkotás és a jogalkalmazás folyamatos figyelemmel kísérése, a kodifikációs munkában való részvétel. Elvi irányítást adnak a területi szakosztályoknak és segítik munkájukat. [...]

Szövetségünk a jogász-továbbképzésben nem téveszti szem elől, hogy egyes jogászcsoportok tagjai területileg szétszórtan végzik tevékenységüket, és éppen ezért csakis a szövetség segítségével, közreműködésével lehetséges a megfelelő továbbképzésben részesítésük, a szakvizsgára való előkészítésük.

Évente tanfolyamokat szervezünk mintegy 2–3 ezer jogtanácsosnak, valamint az üzemekben, hivatalokban működő döntőbizottságok elnökeinek és tagjainak 10–12 ezer résztvevővel. (Ma több mint 7 ezer vállalati munkaügyi döntőbizottság működik az országban, ezeknek 45 ezernél több tagja van.) Jogáganként évente sok száz előadást tartanak, és vitákat vezetnek a szövetség tagjai. Ezek útján és más munkaformákban – esetenkénti kongresszusok, országos munkaértekezletek szervezésével, kezdeményezésével vagy az azokon való tevékeny közreműködéssel – a jogi kultúra fejlesztését is szolgáljuk.

Fontos tevékenysége, feladata szövetségünknek a társszervekkel való együttműködés, mert enélkül nem is lehetne eredményesen elősegítenünk azt, hogy a lakosság önkéntesen kövesse a jog előírásait. Szövetségünk tagsága folyamatos és jelentős szerepet vállal – a TIT-tel, a Hazafias Népfronttal, a szakszervezetekkel együttműködésben – az állampolgári ismeretek rendszeres terjesztésében.

Munkánkkal kapcsolódunk a televízió Jogi esetek és Kék fény című adásainak előkészítéséhez és közvetítéséhez: a közreműködő jogászok mint szövetségünk tagjai ismerik és érvényesítik útmutatásainkat.

A széles körű, hasznos viták után, amelyeket a készülő jogszabályok tervezetéről szervezünk, vezetünk, észrevételeinket jogászszemmel, de a praktikum oldaláról megközelítve, közérthetően fogalmazzuk meg, és eljuttatjuk az illetékes szervekhez. Nagy figyelmet fordítunk arra, hogy a készülő és elfogadásra kerülő új jogszabályok a társadalmi fejlődés valóságát megfelelően tükrözzék.

Számos fórumunkon, belső szakmai megbeszélésünkön foglalkozunk erkölcsi, munkastílusbeli kérdésekkel, például: mennyire fontos, hogy már a fiatal jogászok is hivatásérzettel végezzék tevékenységüket, érezzék át, hogy a jogsegélyért hozzájuk fordulóknak a saját problémájuk a legnagyobb és legsürgősebb. Nagyon lényeges, hogy e körülményt a rendőrségi nyomozótisztek is mindig szem előtt tartsák. A sértett állampolgárral, az ügyfelekkel megfelelő hangnemben beszéljenek, állampolgáraink érezzék, hogy a jogászok, a jogalkalmazók a becsületes emberek érdekeit védik és képviselik. [...]

A jogászok szakmai és tudományos munkájának segítése, gyakorlati tapasztalataik publikálásának a lehetővé tétele érdekében magyar és idegen nyelvű kiadványokat jelentetünk meg. Ezek között a Magyar Jog havonta megjelenő folyóiratunk, ebben – a jogászi munka segítése céljából – ismertető, magyarázó és vitacikkeket, tanulmányokat közlünk. Például a Büntető Törvénykönyv előkészületeiről, kidolgozásának sokoldalú munkálatairól dr. Markója Imre írt a folyóiratban. Folyóiratunkban fórumot biztosítunk a jogi koncepciók vitájára.

A Hungarian Law Review címen angol, francia, orosz nyelvű folyóiratunk évente kétszer jelenik meg, amely nemzetközi kapcsolatainkat is szolgálja.
Alkalmi kiadványaink is vannak. Ilyen például »A magyar jog fejlődése napjainkig« című angol nyelvű kiadványunk. Tavaly jelentettük meg a családjog tárgykörében Budapesten szervezett nemzetközi konferenciánk anyagát. […]
Rendszeresen részt veszünk a nemzetközi jogásztalálkozókon, konferenciákon, tapasztalatcseréken és más rendezvényeken. A Magyar Jogász Szövetség tagja a Demokratikus Jogászok Nemzetközi Szövetségének, közvetlen együttműködési munkakapcsolatban vagyunk a szocialista országok testvérszervezeteivel. Arra törekszünk, hogy a más nemzetközi szövetséghez tartozó országok jogászszervezeteivel is kapcsolatot teremtsünk.
A különböző utazási irodák legjobb úti programjaiból szövetségünk évente 1000–1200 fő részére keleti és nyugati utazást biztosít a jogászoknak, akik családjukkal együtt is utazhatnak.
Területi szerveink kapcsolatokat tartanak testvérmegyék, városok jogászszervezeteivel a szomszédos szocialista országokban vagy távolabb, valamint kiadványcseréket is végeznek.
Összegzésként elmondhatom, hogy a Magyar Jogász Szövetség napjainkban már szervezetileg jól kiépülve, a jogászok minden rétegét átfogva tevékenykedik, munkájának tartalmát tekintve pedig egyre gazdagabb szakmai-politikai szervezete a mai magyar társadalomnak.
Szövetségünk tagjai közül szép számmal jelentős funkciókat töltenek be az állami, a társadalmi, a gazdasági életben. Munkájukkal, magatartásukkal, tevékenységük során kifejtett állásfoglalásaikkal – a belügyi szolgálat területén csakúgy, mint másutt – jelentősen hatnak a közvélemény alakítására, a társadalmi tudat formálására. A jogalkalmazó jogászok naponta közvetlen befolyást gyakorolnak az állampolgároknak az államhoz, a joghoz, törvényeinkhez és a törvényességhez, az igazságszolgáltatáshoz való viszonya alakulására.”[293]

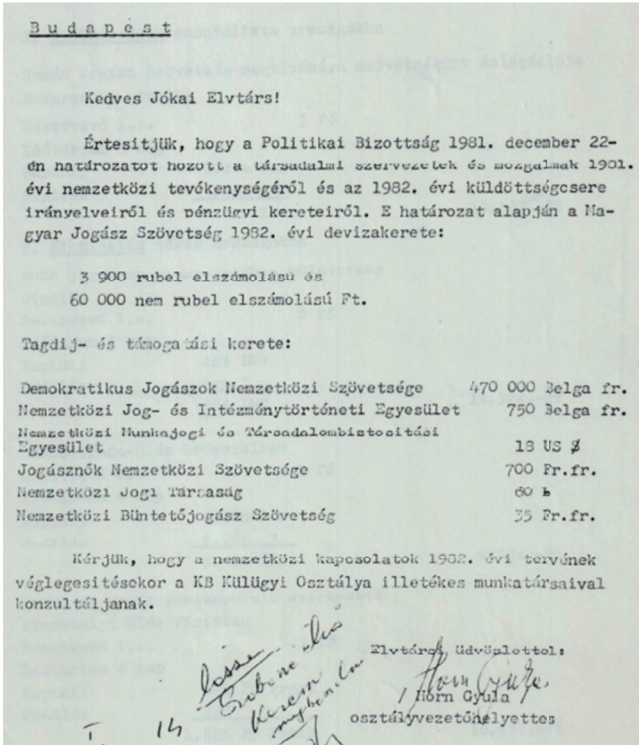

Budapest

Kedves Jókai Elvtárs!

Értesítjük, hogy a Politikai Bizottság 1981. december 22-én határozatot hozott a társadalmi szervezetek és mozgalmak 1901. évi nemzetközi tevékenységéről és az 1982. évi küldöttségcsere irányelveiről és pénzügyi kereteiről. E határozat alapján a Magyar Jogász Szövetség 1982. évi devizakerete:

3 900 rubel elszámolású és
60 000 nem rubel elszámolású Ft.

Tagdíj- és támogatási kerete:

Demokratikus Jogászok Nemzetközi Szövetsége	470 000 Belga fr.
Nemzetközi Jog- és Intézménytörténeti Egyesület	750 Belga fr.
Nemzetközi Munkajogi és Társadalombiztosítási Egyesület	18 US $
Jogásznők Nemzetközi Szövetsége	700 Fr.fr.
Nemzetközi Jogi Társaság	60 £
Nemzetközi Büntetőjogász Szövetség	35 Fr.fr.

Kérjük, hogy a nemzetközi kapcsolatok 1982. évi tervének véglegesítésekor a KB Külügyi Osztálya illetékes munkatársaival konzultáljanak.

Elvtársi üdvözlettel:

/ Horn Gyula /
osztályvezető-helyettes

A Politikai Bizottság határozata a szövetség 1982. évi devizakeretéről. Horn Gyula, a KB Külügyi Osztály osztályvezetőhelyettese. 1982. január 12.

293 A Magyar Rendőr interjúja dr. Jókai Lóránttal, a Magyar Jogász Szövetség főtitkárával a Magyar Jogász Szövetségről. *Magyar Rendőr*, 1982. (szeptember 18.) 38. sz. 3. p.

Amennyiben a főtitkár beszédének a dátumát nem ismernénk, néhány aktualitástól eltekintve plusz-mínusz tíz évvel korábban/később is elmondható lehetett volna, az akkori küldöttközgyűlésen is. A mából visszatekintve viszont olyan kutatási eredményekkel gazdagodott a korszak bemutatása, amilyet például egy jogszociológiai *oral history* vizsgálódás eredményezett. A korszak aktív bírói közül megszólalók egyike szerint: „A Legfelsőbb Bíróság és a törvényességi óvás azért nem volt egy tiszta dolog. A régi Legfelsőbb Bíróság nagyon csúnyán működött. Ott kollégiumvezetőnek kifejezetten csak magas szintű pártbeosztásból lehetett kerülni. […] Ha valami hatalmi struktúra volt, akkor a Legfelsőbb Bíróság az volt. Ott a büntető kollégiumvezető (korábban KB-alosztályvezető) megmondta, hogy milyen ügyben, milyen döntést kell hozni. Felhívta a tanácsot és megmondta, hogy ezt az óvást így kell elbírálni. […] De nem volt ott sem mindenki egyformán hajlékony gerincű, lett volna ott is olyan, aki esetleg azt mondja, hogy nem, de nem is azok kapták az olyan ügyet, hanem azok, akikről tudta jól, hogy ha ő azt mondja, akkor az úgy is fog történni. De még ennek ellenére, véletlenül – ha olyan nagy dolgot akart, még a hajlékonyabb gerincűek is azt mondták olykor, hogy ezt nem. Olyankor olyan kemény ordítozások folytak a tanács elnökével, ott állt előtte a hatvanéves legfelsőbb bírósági tanácselnök és a kollégiumvezető az asztala mögül ordított vele, mint a sakál, hogy márpedig úgy lesz… Az volt a számára, a maximum, ahova eljutott, hogy elnapolta és akkor más megkapta az ügyet. […] Ha valaki ellentmondott, akkor elvették tőle, de ha véletlenül mégis meghozta az ítéletet, akkor az Elnökségi Tanács helyrerakta. Ott volt ugyanis még a következő, a szuper-óvás intézménye […] A szuper-óvásnál az Elnökségi Tanácsot pedig a kollégiumvezető állította össze. […] Pont az volt az egész dologban a rafinált, hogy lehetett egy olyan légkört teremteni, hogy nagyon nehéz volt arra rádöbbenni, hogy végül is eszközként valamilyen politikai akaratot egész simán végrehajtatnak egy apparátussal, vagy egy egyénnel. Ez olajozottan működött, nagyon kevés emberben merült fel, hogy ezzel szembe kellene helyezkedni. Szóval ez olyan távoli társadalmi összefüggésekhez vezetett volna el nyilvánvalóan, vagy azoknak a tagadásához, ami egyben az egész rendszernek a tagadását is jelentette volna. Márpedig nekem az a határozott véleményem, hogy nem csak a bírói kar, hanem a magyar értelmiség meg általában a társadalom egy bizonyos időszakban már kiegyezett a Kádár-rendszerrel.”[294]

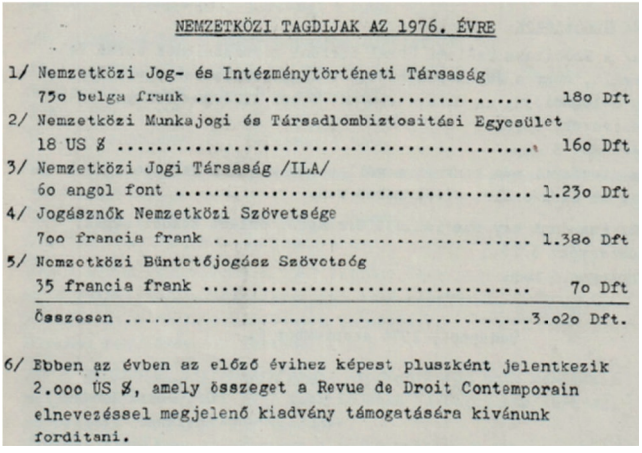

NEMZETKÖZI TAGDIJAK AZ 1976. ÉVRE

1/ Nemzetközi Jog- és Intézménytörténeti Társaság
75o belga frank ..... 18o Dft
2/ Nemzetközi Munkajogi és Társadalombiztositási Egyesület
18 US $ ..... 16o Dft
3/ Nemzetközi Jogi Társaság /ILA/
6o angol font ..... 1.23o Dft
4/ Jogásznők Nemzetközi Szövetsége
7oo francia frank ..... 1.38o Dft
5/ Nemzetközi Büntetőjogász Szövetség
35 francia frank ..... 7o Dft
Összesen .....3.o2o Dft.

6/ Ebben az évben az előző évihez képest pluszként jelentkezik 2.ooo US $, amely összeget a Revue de Droit Contemporain elnevezéssel megjelenő kiadvány támogatására kivánunk forditani.

Nemzetközi tagdíjak szervezetenként az 1976. évre.
1976. november 1.

294 Fleck Zoltán: Egy hivatás emancipációja. Relatív bírói függetlenség a Kádár-korszakban. *Replika,* 1994. 15–16. sz. 145–177. p.

A pártállam és a Jogász Szövetség

A diktatúrák időszakában – amint korábban láthattuk – mindenféle egyéni és közösségi autonómia, függetlenség, szabadság veszélybe kerül, fenyegeti a politika, az államhatalom, saját erejét pedig a társadalom totális irányítására, ellenőrzésére használja. A két alrendszer viszonyában ez két módon is bekövetkezhet. Vagy a korábban létrejött, hagyományosan civil aktorokra kiterjeszti az állami szuverenitását, „államosítva" őket, vagy nominálisan nem fosztja meg őket a „civil", „közösségi" jelzőktől, de döntési jogkörét kiterjeszti az független önigazgatás minden lényeges mozzanatára. Ha az előbbiről, a független szereplők államosításáról lenne szó, akkor magától értetődően ezek az állami irányítás, igazgatás, ellenőrzés tárgyává válnak, az állam, a pártállam irányítási hatókörébe kerülve. Utóbbi esetben viszont kevésbé szigorú a kapcsolat a hatalom és a civil aktorok között, még ha messze nem érik el a jogállamiság mércéjét. Előzetesen meg lehet kockáztatni, hogy a magyar jogászszakma szerveződései, ezek autonómiája a második világháború utáni időszakban fokozatosan áldozatává esett az állami *omnipotens* étvágyának. Ha arra gondolunk, hogy a szervezeti felépítés, a működési feltételek, a személyi-vezetői állomány összetétele, kapcsolattartási irányai, de a finanszírozási eszközei és államfüggőek, akkor, ha normatíve a civil szférába sorolják őket, funkcionálisan már az állam „fogságába" estek.

A továbbiakban ezért van relevanciája taglalni a kérdést, hogy a kommunista politikai rendszerek pártirányítási szisztémái mennyiben működőképesek az ilyen *semi state* intézmények esetében, amelyek az azonos és eltérő vonásaik a „klasszikus" állami szereplőkhöz képest. Az iratok vizsgálata során joggal prognosztizálható, hogy a Jogász Szövetség esetében kettős irányításról lehet szó. Egyfelől, mint kvázi állami szervezet az Igazságügyi Minisztérium részeként valamiféle belső perifériku egységének tekinthető. Az állampárti befolyás másik ágán viszont a pártközpont közvetlen befolyását, irányítását, ellenőrző szerepét észlelhetjük. Ezek bizonyítékait keressük a továbbiakban. Előzetesen azonban itt egy közvetett, de eklatáns példa arra, hogy maga a minisztérium is integráns részének tekintette a szövetséget.

Amikor kettős irányítást emlegetünk a Jogász Szövetség kapcsán, annak főszereplőjeként a pártközpont sajátos feladatokat betöltő Közigazgatási és Adminisztratív Osztályra (KAO) kell gondolnunk. A szövetség az Igazságügyi Minisztérium közvetítésével, végrehajtói pozíciójából adódóan fogadja a párt által megfogalmazott feladatokat. A második szinten viszont a KAO közvetlen ráhatással is irányítja a szövetséget, hiszen a Közigazgatási Osztály statútuma, nevesítve sorolja fel:

„Az Adminisztratív Osztály segítő, ellenőrző tevékenysége – meglehetősen eklektikus módon – az alábbi szervekre terjed ki:
– Honvédelmi Minisztérium,
– Belügyminisztérium,
– Igazságügyminisztérium,
– Ügyészség,
– Legfelsőbb Bíróság,
– Egészségügyminisztérium,
– Munkásőrség /PTO-val együttesen/
– Partizánszövetség,
– Haderőnkivüli kiképzéssel foglalkozó tömegszervezet,
– Sport,
– Vöröskereszt,
– Jogász Szövetség."

Érdemes megismerkedni a titkárság ide vonatkozó 1957-es határozatával, mivel az állam irányításának, ellenőrzésének problémáit valójában ez a szerv monopolizálta, főleg a Honvédelmi Minisztérium, a Belügyminisztérium, az Igazságügyi Minisztérium, az Ügyészség, Legfelsőbb Bíróság, illetve a Munkásőrség „kézben tartásával".

1980-ban az Igazságügyi Minisztérium egy szigorúan titkos utasításban[295] módosította a Minisztériumban, illetve a bíróságokon az államtitokra és a szolgálati titok védelmére vonatkozó 1973-as utasítást. Eszerint a korábbi tiltó szabályozás kibővül a következő szolgálati titkokkal:

„1. az MSZMP KB-hoz és a megyei bizottságaihoz elvi kérdésekben készített előterjesztések és megkeresések;
2. A polgári védelem egyes kérdései.
3. A kiadatási és a büntető eljárás felajánlására vonatkozó ügyekkel kapcsolatos iratok
4. A megyei bírósági és járásbírósági elnökök kinevezésére javaslat.
5. A kitüntetések adományozására és miniszteri dicséretben részesítésre javaslat.
6. A személyzeti nyilvántartás és a minősítések.
7. A fegyelmi ügyek és írásbeli figyelmeztetések.
8. Véleményközlés volt minisztériumi és bírósági dolgozókról.
9. Az ügyvédi felülvizsgálati iratok és nyilvántartások.
10. A minisztérium felső vezetői jutalmazására tett javaslattétel.
11. A jutalmazási és bérfejlesztési keret felosztására javaslattétel.
12. A minisztériumi létszám-változtatásra javaslattétel.
13. A bírósági elnökök jelentéseiben szereplő olyan adat, amely nyilvánosságra jutása estén a bíróságok tekintélyét vagy zavartalan működését veszélyeztetnék.
14. Az igazságügyi szerv vezetője által szolgálati titoknak minősített tervezetek, adatok.
15. A TÜK ügyvitel ellenőrzésével kapcsolatos jelentések.
Az államtitoknak tekintendő adatok körében változás nem történt.

Budapest, 1980. február

elvtársi üdvözlettel
Markója Imre"

Nem érdemes töprengeni azon, hogy a 15 pont melyike indokolt a titkosításra és melyik felesleges óvatoskodás, maga a tény érdekes. Minden intézmény legféltettebb titkai a minősített információk. Hogy kivel mikor, hogyan osztja meg ezeket a titokgazda, a felső vezetés döntése. Az pedig, hogy ebbe a szűk, belső körbe Markója miniszter beleértette a Magyar Jogász Szövetséget, azt is jelentette, hogy az irateloszto irodában állandó postacímzettként szerepelt, de ami ennél is fontosabb, hogy az aktuális titkok megosztástól függetlenül a Minisztérium hivatalosan is saját szervezeti struktúrája integráns részének tekinti a szövetséget. Témánk szempontjából azért nem felesleges kissé elidőzni Markója Imre szerepénél, mivel sokféle posztja, munkakörének közös nevezője a Magyar Jogász Szövetség. A pártirányítás szempontjából az Adminisztratív (majd: Közigazgatási és Adminisztratív) Osztály vezetőjeként „viszi magával" a Jogász Szövetség témáját, immár miniszterként, az Igazságügyi Minisztériumba.

Amennyiben módszertani szempontból kívánnánk áttekinteni a második világháború és a rendszerváltás között működött igazságügy történeteinek fontosabb eseményeit, mindenekelőtt a jogi, illetve a (politika) történeti megközelítések egymáshoz való viszonyának tisztázása szükséges, tudván természetesen azt, hogy a vizsgált jelenség

295 MNL OL MK-S 276. f. 53. cs. 136. ő. e. 29. p.

valóságában mindezek tárgyi egységükben léteznek. A kérdés normatív vonatkozásait tekintve elsősorban azon intézményi-szabályozási változások lehetnek a mérvadók, amelyek a jogalkotói döntések eredményeként markáns szakaszhatárokat jelezhetnek a szervezet történetében. Ugyanakkor a vizsgálni kívánt időszak egészére nézve sajátos módon az igazságügyi igazgatásnak a politikai hatalomhoz való viszonya, az irányítási és ellenőrzési mechanizmusok alakulása a legfontosabb kérdés.[296] Szervezetszociológiai szempontból pedig figyelemre méltó, hogy a szervezet viszonylagos önállósága, belső inerciája miatt nem lehet közvetlen és szigorú meghatározottságot kimutatni a külső társadalmi, politikai környezete felől, ráadásul mikroszociológiai szempontból az intézményeken belüli szubjektív kapcsolatok az autonómia újabb dimenzióival tágítják a rendszer relatív függetlenségét.

A politikai kontextus változásaira tekintettel az igazságügyet érintő, domináns politikai hatások a következő korszakolást teszik lehetővé: 1. 1945–1948: Szövetséges Ellenőrző Bizottság; pártközi értekezletek, népbírósági eljárások; igazolóbizottságok, B-listázás; a Magyar Kommunista Párt Központi Bizottsága adminisztratív titkárai és Adminisztratív Osztálya; 2. 1949–1957: Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetősége adminisztratív titkárai és Adminisztratív Osztálya; koncepciós perek; szovjet tanácsadók; 3. 1957–1988: MSZMP Központi Bizottsága adminisztratív titkárai és a Közigazgatási és Adminisztratív Osztály; Koordinációs Bizottság; Alkotmányjogi Tanács, majd 1988–1989: MSZMP Nemzetközi, Jogi és Közigazgatáspolitikai Bizottsága valamint a Nemzeti Kerekasztal tárgyalásai.

Amennyiben az Igazságügyi Minisztérium idővonalára helyeznénk a fenti periodizációt, máris kiderülhet, hogy nincs semmiféle automatikus megfeleltetés az intézmény-, valamint a politikatörténeti folyamatok között. A szervezeti és működési szabályzatok mint szervezeti statútumok általában időtállóbbnak tűnnek, még akkor is, ha például gyorsan megjelentek a minisztériumokban a szovjet mintájú minisztériumi kollégiumok. Az igazságszolgáltatás szerkezetére nézve viszont a minisztérium által két ízben, 1945, majd 1957 után megszervezett népbíróság intézményeinek formai azonossága vagy azt a megoldást kívánná, hogy a háború utáni háborús és népellenes bűnüldözésre is kiterjesztendő lenne a sztálinista minősítés, vagy azt, hogy ez éppen azért tekinthető „presztálinistának", mivel a két népbírósági eljárás között a lényegesen eltérő ellenségkép tesz tartalmi különbséget. (Mindkét megoldásra születtek javaslatok.) Mindenesetre az említett politikatörténeti periodizáció elfogadása és alkalmazása mellett az egyes intézménytörténeti – jelesül a Jogász Szövetség-beli – események kapcsán elengedhetetlenül figyelembe kell venni a szervezeti dinamikák belső önállóságát is. A hatalmi technológiák idővel a retorzió felől a prevenció irányába tolódtak el, nyilván a jogász társadalom társadalmi beilleszkedésének és a hatalmi konformitás–konfrontáció függvényében. A valóságban a jogászság sokirányú szegmentálódása természetesen nem teszi lehetővé „a" jogászság bármiféle egyneműsítését, még akkor is – ismét az identitáshoz fordulva –, ha jogszociológiai kutatások tartósabb kohéziós erőnek vélik a jogászság öntudatát, mint a független változók differenciáló hatását.[297] – Ideológiai gyanakvás: A korábbi polgári jogászokat a rendszer osztályidegennek tartotta, akik nem voltak megbízhatók a proletárdiktatúra szempontjából. A jogászi függetlenséget a párt veszélyként érzékelte.

296 Tőkés Rudolf: Intézményalkotás Magyarországon. Elemzési szempontok és alkotmányos modellek, 1989–1990. *Politikatudományi Szemle,* 1992. 2. sz. 31–64. p.

297 Zlinszky János: *A XII Táblától a 12 ponton át a magánjog új törvénykönyvéig. Válogatott tanulmányok*. Budapest, 2013. Szent István Társulat, 75. p.

– Az 1948 után bevezetett személyzeti átszervezések során sok, a korábbi rendszerhez kötődő vagy független gondolkodású jogászt eltávolítottak pozíciójából, helyükre politikailag megbízható káderekét ültettek.
– Átképzés és politikai nevelés: Az állam célja a „szocialista jogász" kialakítása volt, aki a párt irányvonalát követi. A régi jogászelit tagjait gyakran elbocsátották, vagy politikai megbízhatóság alapján marginalizálták.
– Jogászképzés átalakítása: A jogi egyetemeken az oktatást a marxista–leninista ideológia feltétlen szolgálatába állították. A tananyagokat, tantárgyakat (pl. „szocialista jog") ennek megfelelően módosították.
– Funkcionális szemlélet: A jogásztársadalmat eszközként használták a hatalom gyakorlására, különösen a koncepciós perek során. A jogászi szerep elsődleges célja nem az igazságszolgáltatás, hanem a pártérdek szolgálata lett.
– Pártirányítás az igazságszolgáltatás felett: A Legfőbb Ügyészség és a bíróságok működését a pártapparátus irányította, közvetlenül vagy közvetett utasításokon keresztül.
– Politikai perek és koncepciós eljárások: A rendszer a jogászokat eszközként használta a politikai ellenfelek megfélemlítésére és eltávolítására – e perek bírái és ügyészei is a párt utasításait követték.
– Szelektív elismerés: Az új rendszer által kinevelt, lojalitást mutató jogászokat megbecsülték, míg a függetlenséget mutatókat kiszorították.
Ezek az eszközök kívánták biztosítani, hogy a jogásztársadalom a párt érdekeinek megfelelően működjön, megszűnjön a jog önállósága, és a jogrend a pártállam szolgálatába álljon.

Meglepő módon sajátos kezdeményezés érte a pártközpontot egy évvel a szövetség megalakulása után. A szövetség főtitkára, Kovács István ugyanis azzal a kéréssel fordult a Párt Szervező Bizottságához, hogy szíveskedjenek szorosabbá tenni a párt kapcsolatát a 6000 fős jogász „tömegszervezettel". Viszonzásul kilátásba helyezték, hogy „Személyzeti osztályunk nyilvántartja a különböző területen működő jogászokat és felkérésre referenciával szolgálunk jogászokat alkalmazó közületek számára, továbbá káderanyagával támogatja a hatóságok munkáját. Ide tartozik az is, hogy felkérésre bizonyos korlátozott esetekben javaslatokat teszünk jogászok alkalmazására is. […] Munkánk előfeltétele, hogy azt a Párt vezetése, irányítása alatt és az Igazságügyminisztériummal szoros összeköttetésben fejtsük ki. A párt különböző osztályaival eddig is érintkezésben, kapcsolatban végeztük a munkánkat […] Személyi kérdésekben szoros kapcsolatot tartunk az Országos Káderosztállyal. Kérjük, hogy a Párt jelöljön ki az illetékes osztályon egy referenst, akivel döntő problémáinkat, elvi kérdéseinket megtárgyalhatjuk, és aki biztosítja a kapcsolatot és az irányítást a Párt és a mi tömegszervezetünk között."

Korábban szóba került, hogy a szövetség *Alapszabálya* nem tartalmaz semmiféle külső kontrollt, törvényességi vagy pénzügyi felügyeletet, ellenőrzést. Megelőlegeztük, hogy feltehetően a további szabályozások, illetve a végrehajtási gyakorlat alkalmas kitölteni ezeket a hézagokat. Arra viszont nehezen lehetett gondolni, hogy a korábban az autonómiájára büszke szövetség maradék önállóságát is felkínálja a Pártnak, sőt „neheztel", hogy ezt a lépést nem a párt kezdeményezte, hanem nekik kellett ezzel megkeresni a pártközpontot (ahogyan még a szövetség tagságának személyi adatait is jobb helyen látnák a Pártnál…).[298]

298 MNL OL M-KS 276. f. 96. cs. 1. ő. e. K/2/257/1950. 4. p. Tájékoztató a Magyar Jogász Szövetség munkájáról.

Első lépésben tehát a pártirányításnak a minisztériumon keresztül érkező kezdeményezéseire, instrukcióira, a szövetséget ért közvetett hatásokra lenne érdemes fókuszálni, amely összefüggések egyben rávilágíthatnak a Párt és a minisztérium közötti kapcsolatokra is.

Utóbbi kettő közé ugyanis minden korábbinál agresszívebben benyomul a politika a maga különös eszköztárával, célkitűzéseivel, érdekszempontjaival és ezzel az intézményi szabályozás elveszti önmagában való struktúráját, egyben a valósággal való közvetlen találkozás esélyét is. A politika ugyanis egyáltalán nem közvetíteni kíván a két szereplő között, hanem egyszerűen elfoglalja mindkettőt. Teszi ezt mindenféle skrupulus nélkül, szükségszerű történelmi küldetésének biztos tudatában, amelyhez megszervezi a társadalom irányításának és ellenőrzésének átfogó rendszerét. A *totaliter* struktúrák alrendszerei tehát alig vizsgálhatók önmagukban, hiszen a hatalmi viszonyok olyan erővel érvényesítik túldeterminációs akaratukat, hogy csak ennek alárendelve, csak ezek függvényében nem is érdemes bármiféle autonóm dinamikát keresni a részek vonatkozásában. A pártállami irányítás jól

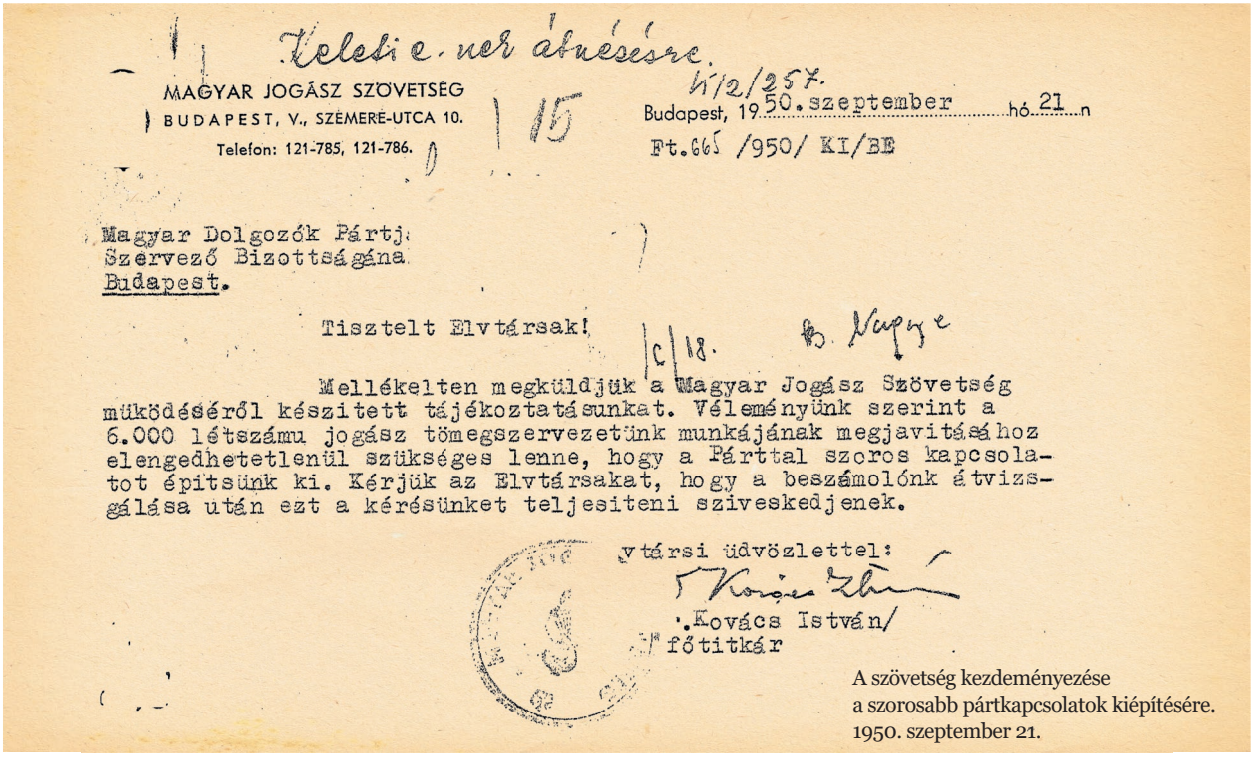

Kelési e. ügyintéző átnézésére.

MAGYAR JOGÁSZ SZÖVETSÉG
BUDAPEST, V., SZÉMERE-UTCA 10.
Telefon: 121-785, 121-786.

15

4/2/257.
Budapest, 1950. szeptember hó 21 n
Ft.665 /950/ KI/BE

Magyar Dolgozók Pártja
Szervező Bizottságának
Budapest.

Tisztelt Elvtársak!

C/18. B. Nagy e

Mellékelten megküldjük a Magyar Jogász Szövetség működéséről készitett tájékoztatásunkat. Véleményünk szerint a 6.000 létszámu jogász tömegszervezetünk munkájának megjavitásához elengedhetetlenül szükséges lenne, hogy a Párttal szoros kapcsolatot épitsünk ki. Kérjük az Elvtársakat, hogy a beszámolónk átvizsgálása után ezt a kérésünket teljesiteni sziveskedjenek.

Elvtársi üdvözlettel:
Kovács István/
főtitkár

A szövetség kezdeményezése
a szorosabb pártkapcsolatok kiépítésére.
1950. szeptember 21.

megtervezett és megszervezett rendszere a tehát csak a szabad mozgás látszatát nyújtja a normatív világnak, valójában a közvetlen és közvetett kényszerek, presszíók, befolyások és félelmek terelik a meghatározott célok felé a társadalmi folyamatokat. Mindezeket azért szükséges megelőlegezni, mivel az ilyen helyzetekben egy intézmény – jelesül az Igazságügyi Minisztérium – korabeli története sem egyszerűen a rá vonatkozó normák története, hanem elsősorban azoknak a mindenkori hatalmi determinánsoknak a függvénye, amelyek a maguk képére formálják a szabályozás egészét. Azaz, a vizsgálódás pontosan követi a vizsgálandó tárgy sorsát: amennyiben a politika abszolút prioritással rendelkezik a normával szemben, úgy a politikatörténeti megközelítés lesz az elsődleges a szabályozás történetével szemben is.

Ezek mindegyike közvetlen hatással, de legalábbis befolyással bírtak a szövetség feladatvállalásaira, munkájára. Ugyanakkor látható, hogy az intézménytörténeti változások periodizációja és a társadalmi-politikai változások szakaszhatárai nem feltétlenül esnek egybe, még egy olyan „politikafüggő" intézmény esetében sem, mint amilyen a tárgyalt korszak Igazságügyi Minisztériuma. De igaz ez fordítva is: jelentős politikai fordulatok ellenére is a szervezeti kontinuitás változatlanságot eredményezhet az intézmény belső viszonyai terén. Szemléletes Gyarmati Györgynek, a politikai rendőrség története vonatkozásában felhozott példája: „Noha Péter Gábort 1953. január első napjaiban őrizetbe vették – amit tucatnál is több vezetőtársának letartóztatása követ, míg mások ezt elkerülendő menekültek öngyilkosságba –, ez csak intézménytörténeti szempontból tekinthető cezúrának, a rendszer működése szempontjából nem."[299]

A belső, intézménytörténeti változások tehát az Igazságügyi Minisztérium esetében főként a szervezeti és működési szabályzatok módosításában, változásaiban jeleztek szervezeti szakaszhatárokat, míg a politikai, ideológiai változások főleg az vezetőcseréken és az éppen aktuális jelszavak átírásán keresztül érzékeltették az intézmény diszkontinuitását. Ami a „külső" történelem szakaszolását illeti, lehetséges kiindulópontnak tűnik, ha a második világháború utáni és a rendszerváltás előtti időszak egészét abból a szempontból vizsgáljuk meg, hogy a 20. század történelmét jelentős mértékben meghatározó sztálinista kommunizmusához miként viszonyult egyik vagy másik időszak politikája, intézményrendszere, kultúrája. Az talán nem kérdéses, hogy Magyarországon a sztálinizmus klasszikus, „rákosista" időszaka az 1948–1952 közötti évekre tehető. Az már vitatható, hogy az ezt megelőző évek vajon közös nevezőre hozhatók-e a „presztálinista" megjelöléssel, vagy ezt esetleg csak a koalíciós kormányzás manipulált felbomlásától tekintjük érvényesnek. És ha folytatjuk a sztálinizmus nyomán történő periodizációs kísérletet, akkor kiderül, hogy két-két „desztálinizációs", illetve „resztálinizációs" szakasz is kimutatható. Előbbiekhez az első Nagy Imre-kormány reformkísérlete, majd Kádár János konszolidációs kísérlete, utóbbiakhoz pedig a Nagy Imre eltávolítását követően visszatért Rákosi, illetve a forradalom bukása utáni Kádári megtorlás időszaka kapcsolható.

A Magyar Jogász Szövetségnek az Igazságügyi Minisztériumba való beolvasztásának főként a szervezeti és működési szabályzatok említett módosításaiban találhatók a bizonyítékai. Az Igazságügyi Minisztérium 1952-ben megfogalmazott új *Szervezési és Működési Szabályzat Tervezeté*nek elfogadása nyomán[300] elsősorban a Büntetőjogi Főosztály

299 Gyarmati György: A politika rendőrsége a Rákosi-korszakban, 1945–1956. In Gyarmati Gyöngy – Schmidt Mária – Vonyó József (szerk.): Az 1950-es évek Magyarországa játékfilmeken. Pécs. 2004. 16–25. p.
300 MNL OL XIX-E-l-p. 1953. 66. d.

mutatott lényeges változást a büntetés-végrehajtást igazgató szervek megszűnése miatt. A Pénzügyi Főosztály neve Főkönyvelőségre változott, gondnoki részlegét pedig a titkársághoz tették át. Az Igazságügyi Minisztérium felügyelete alá tartozó szervek e szabályzat szerint a következők voltak: az Igazságügyi Minisztérium, Országos Fordító- és Fordításhitelesítő Iroda, a Jogi és Államigazgatási Könyv- és Folyóiratkiadó Vállalat, a Titkárság, a Bírói és Államügyészi Akadémia, a Tanulmányi Osztály, a Legfőbb Ügyészség, az államügyészségek, a járásbírósági vádhatóságok, a budapesti átmeneti nevelőintézetek, az Országos Bírósági Vegyészeti Intézet, a Büntetőjogi és Ügyészi Főosztály, a Legfelsőbb Bíróság, a megyei és a járásbíróságok, a *Magyar Jogász Szövetség*, a Budapesti Ügyvédi Kamara, az Országos Ügyvédi Gyám- és Nyugdíj Intézet, az Ügyvédi Kamarák Országos Bizottsága, a Bírósági Felügyeleti Osztály, az igazságügyi gazdasági hivatalok pedig a Főkönyvelőség felügyelete alá tartoztak. A felügyelet tágabb fogalom az ellenőrzésnél: az ellenőrzési jogosítványokon túl magában foglalja a jogszabályon alapuló érdemi beavatkozás és a jogkövetkezmények alkalmazásának eszközét is.

Túl azon, hogy a felügyeleti hatáskör folytán a szövetség szorosabb kapcsolatba került a Minisztériummal, figyelemre méltó a miniszteriális jogkör gyakorlásában érintett szervezetek heterogenitása is. A szövetséget ugyanazon szervezeti felsorolásban helyezi el, mint a Legfelsőbb Bíróságot, az ügyészséget, a bíróságokat, illetve az ügyvédi kamarákat. A korabeli államigazgatási jogtudomány szerint az egymás alá- és fölérendelt államigazgatási szervek viszonyában az irányítás joga magába foglalja a felügyelet jogát is. Ugyanakkor az államigazgatás világában számos olyan szervet is találunk, amelyek az államigazgatási szervek felé nem irányítást, hanem csak felügyeletet fejthetnek ki. „Amíg ugyanis az irányító szervek rendelkezési (utasítási) jogot gyakorolhatnak, és ennek révén az irányított szerv működésébe a hatásköri szabályok korlátai között beavatkozhatnak, addig a csak felügyeleti szervek nem hivatottak a felügyelt szervek folyamatos és rendszeres tevékenységének feltételeit biztosítani, és azok felé rendelkezési joguk rendszerint nincs: amennyiben mégis létezik, úgy az irányító szervek rendelkezési jogához képest erősen korlátozott mérvű és terjedelmű.”[301]

Az 1953-ban kidolgozott új szabályzat az „Igazságügyi Minisztérium felügyelete alá tartozó szervek” között már kifejezetten felsorolta a Magyar Jogász Szövetséget, az ügyvédi kamarák különböző országos és budapesti szervezeteivel együtt. A szövetség ezzel a minisztérium által felügyelt igazságügyi intézményrendszer részévé vált, ami jól mutatja a jogászi szakmai autonómia állami integrációjának előrehaladását.

Mindenesetre az Magyar Jogász Szövetség ebben a szervezeti konstrukcióban nem autonóm szakmai egyesületként, hanem az *igazságügyi államszervezet által ellenőrzött jogászi intézményként* jelenik meg. Ezzel a minisztérium szervezeti statútumai a szövetséget tulajdonképpen saját szervezeti egységének ismerte el.[302] Az Magyar Jogász Szövetség igazságügyi államszervezetbe való integrálódása tehát a minisztérium szervezési és működési szabályzataiban részletesen is nyomon követhető:

301 Berényi Sándor – Martonyi János – Szamel Lajos – Szatmári Lajos: *Magyar államigazgatási jog. Általános rész.* Budapest, 1966. Tankönyvkiadó, 414. p.
302 MNL OL XIX-E-l-p. 1953. 66. d. 27/1953. IM Kollégium sz. határozat.

– 1952 *Titkárság*: A végül az 1953-as SzMSz-t 1954. január 1. napján lépett hatályba a Szervezeti és Működési Szabályzat 083/1953. Tük. sz. utasítás szabályozza: 27/1953. IM Kollégium sz. határozat[303]
– 1955 – *Titkárság* 111/1955. I. M. sz. utasítás[304]
– 1957 – *Elnöki Főosztály* 110/1957. I. M. sz. utasítás[305]
– 1964 – *Elnöki Főosztály*[306]
– 1985 – *Elnöki Főosztály* 97.101/1985. I. M. sz. utasítás[307]
– 1969 – *Miniszter* felügyelete, ill. irányítása 101/1969. (I. K. 2.)[308]

Ugyanez, a teljes miniszteriális struktúrában elfoglalt pozíció szerint:
– 1952 Titkárság: Az Igazságügyi Minisztérium Kollégiuma – ahogyan a többi minisztériumban is – 1953-ban alakult meg. Ügyrendjét a 083/1953. Tűk. sz. utasítás szabályozza: 27/1953. IM Kollégium sz. határozat. Eszerint a Gazdálkodási Felügyeleti Osztály (IV./2.) feladata: az igazságügyi szervek számvitelével kapcsolatos tennivalók. Ennek keretében: valamennyi vagyonváltozás nyilvántartása, a nyilvántartási adatok összesítése és elemzése, negyedévi és évi beszámolók készítése, béralapgazdálkodási ügyek, valamennyi igazságügyi szerv gazdálkodásának okmányokon és bizonylatokon alapuló helyszíni vizsgálata, a gazdálkodó szervek egységes számvitelének biztosítása. A Minisztérium Titkársága (V.) feladata: az Igazságügyi Minisztérium Kollégiumával kapcsolatos tennivalók, az igazságügy-minisztériumi utasítások és felügyeleti tájékoztatók minisztériumi kiadásra történő előkészítése, az Igazságügyi Minisztérium belső ellenőrzése, az igazságügyi szervekkel kapcsolatos munkaügyi feladatok, az Igazságügy -minisztérium osztályai munkájának összehangolása, az Igazságügyi Minisztérium panaszirodájával kapcsolatos tennivalók, a sajtótájékoztatás, az Igazságügyi Közlöny szerkesztése, az Állam- és Jogtudományi Intézet, az Országos Fordító- és Fordításhitelesítő Iroda, a *Magyar Jogász Szövetség*. – valamint a Jogi és Államigazgatási Könyv- és Folyóiratkiadó Vállalat szakmai és ügyviteli felügyelete, az igazságügyi statisztikai adatgyűjtések irányítása és ellenőrzése, a statisztikai adatok elemzése.

– Az 1955. április 15-én hatályba lépett miniszteri utasítás szerint az Igazságügyi Minisztérium szervezeti felépítése a következő: Az Igazságügyi Minisztérium Kollégiuma: I. Bírósági Főosztály: I./l. Bírósági szervezeti Osztály, I./2. Büntetőügyek Osztálya, I. /3. Polgári ügyek Osztálya. II. Törvényelőkészítő Főosztály: II./l. Törvényelőkészítő Osztály, II./2. Nemzetközi Jogi Csoport. III. Személyzeti Főosztály: III./l. Személyzeti Osztály. III./2. Oktatási Osztály. IV. Főkönyvelőség: IV/1. Pénzügyi és Gazdasági Osztály, IV./2. Könyvelési Osztály, IV/3. Revizori Csoport. V A Minisztérium Titkársága: V/l. Titkárság, V/2. Statisztikai Csoport, V./3. Az IM Gazdasági Hivatala. V./4. Bejelentések irodája. Titkos Ügykezelési Csoport. (*Magyar Jogász Szövetség*) VI. Ügyvédi Osztály. VII. Az Igazságügyi Minisztérium Katonai Főosztálya.

303 MNL OL XIX-E-l-p. 1953. 66. d.
304 Az igazságügyminiszter 111/1955. (I. K. 9.) I. M. számú utasítása az Igazságügyminisztérium Szervezeti és Működési Szabályzatáról. *Igazságügyi Közlöny,* 1955. 9. sz. 61–62. p.
305 Vö. Az igazságügyminiszter 110/1957. (I. K. 12.) I. M. számú utasítása az Igazságügyminisztérium Szervezeti és Működési Szabályzatáról. *Igazságügyi Közlöny,* 1957. 12. sz. 146. p. „Az Igazságügyi Közlönyben nem kerül közzétételre, sokszorosítva közöltük 1957. június 4-én."
306 MNL OL XIX-E-l-p. 10545. isz. 1964. III. 11.
307 Vö. Az igazságügyminiszter 101/1985. (IK. 1.) IM számú utasítása az Igazságügyi Minisztérium Szervezeti és Működési Szabályzatának közzétételéről. *Igazságügyi Közlöny,* 1985. 1. sz. 7. p.
308 Vö. Az igazságügyminiszter 101/1969. (I. 2.) IM számú utasítása az Igazságügyminisztérium Szervezeti és Működési Szabályzatáról. *Igazságügyi Közlöny,* 1969. 2. sz. 28. p. „Az érdekeltek közvetlenül kapták meg."

1957. 7. I. M. sz. utasítás az IM Szervezeti és Működési Szabályzatáról a Személyzeti Főosztályt *az Elnöki Főosztályra változtatott Titkárságba (Magyar Jogász Szövetség),* az Ügyvédi Csoportot pedig a Felügyeleti Főosztályra változtatott Bírósági Főosztályba olvasztja.
– 1964. évi IM Szervezeti Működési Szabályzat tervezete (MNL OL XIX-E-l-p 10545. isz. 1964. III. 11.) – a büntetés-végrehajtás irányításának a Belügyminisztériumtól az Igazságügyi Minisztériumhoz való visszacsatolása után – már a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokságát (BVOP) is az Igazságügyi Minisztérium kereteibe vonja. Szervezete tehát
– 1964-ben a következő: I. Elnöki Főosztály: 1/1. Igazgatási Osztály. 1/2. Személyzeti Osztály. 1/3. Oktatási Osztály. Gazdasági Osztály. (*Magyar Jogász Szövetség*) II. Törvény előkészítő Főosztály: II./l. Polgári Jogi Kodifikációs Osztály. II/2. Büntetőjogi és Államigazgatási Jogi Kodifikációs Osztály, II/3. Nemzetközi Jogi Csoport. III. Bírósági Főosztály: III/l. Felügyeleti Osztály. III./3. Statisztikai Csoport. IV Terv- és Pénzügyi Főosztály: IV./l. Pénzügyi Osztály. IV/2. Számviteli Osztály. IV/3. Revizori Csoport. V. Katonai Főosztály: V./1. Felügyeleti Osztály, V/2. Igazgatási Osztály. VI. Ügyvédi Osztály. VII. Bírósági Büntetés-végrehajtási Ügyek Osztálya. VIII. Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága (BVOP).
– A 101/1969. (I. K. 2.) I. M. sz. utasítás szerint az Igazságügyi Minisztériumban ismét önálló II. Személyzeti Főosztály működik, a V. Terv- és Pénzügyi Főosztály Technikai Fejlesztési Osztállyal és Gondnoksággal bővül, a BVOP mellett pedig Büntetés-végrehajtás Közgazdasági és Munkáltatási Főosztály működik. A miniszter felügyelete, ill. irányítása alá pedig ekkor a következő igazságügyi szervek tartoztak: bíróságok, az igazságügyi szakértői irodák, az Országos Bírósági Vegyészeti Intézet, a büntetés-végrehajtási intézetek, ipari és mezőgazdasági vállalatok, az Országos Ügyvédi Tanács, az ügyvédi kamarák, a bírói-ügyészi. ügyvédi-jogtanácsosi vizsgabizottságok, a *Magyar Jogász Szövetség,* az Országos Fordító- és Fordításhitelesítő Iroda.

A következő másfél évtizedben az Igazságügyi Minisztérium fenti szervezeti egységei tovább működtek, egyúttal azonban új funkcionális részlegek épültek ki. A Tudományos és Tájékoztatási Főosztály, a Nemzetközi Jogi Kapcsolatok Főosztálya. Számítástechnika-alkalmazási Központ, a Fenntartó Szolgálat. Az Ügyvédi ügyek Csoportja Ügyvédi Jogtanácsosi és Szakértői Főosztállyá bővült.
– Az Igazságügyi Minisztérium szervezete ennek megfelelően 1985-től tehát a következő volt: A/ Főosztályok és a Számítástechnika-alkalmazási Központ: I. Titkárság: 1/1. Igazgatási Osztály, 1/2. Bejelentések és Panaszok Önálló Csoportja, 1/3. Gépjárműszolgálati Csoport. 1/4. Központi Irattár. (*Magyar Jogász Szövetség*) II. Személyzeti és Oktatási Főosztály: II/l. Személyzeti Osztály. II/2. Oktatási Osztály. III. Bírósági Főosztály: III/l Büntető Felügyeleti Osztály. 111/2. Polgári. Gazdasági és Munkaügy i Felügyeleti Osztály, III/3. Kegyelmi Csoport. III/4. Statisztikai Önálló Csoport. IV Törvény előkészítő Főosztály: IV/1. Gazdasági Kodifikációs Osztály, IV/2. Igazságügyi Kodifikációs Osztály, IV/3. Közigazgatási Kodifikációs Osztály. V. Terv- és Pénzügyi Főosztály: V/l. Pénzügyi Osztály. V/2. Számviteli Osztály, V/3. Beruházási és Technikai Osztály, V/4. Végrehajtás-felügyeleti és Képviseleti Önálló Csoport. V/5. Revizori Önálló Csoport. VI. Katonai Főosztály: VI/1. Bírósági Osztály. VI/2. Igazgatási Osztály. VII. Tudományos és Tájékoztatási Főosztály: VII/1. Tudományszervezési Osztály, VII/2. Tájékoztatási és Jogpropaganda Önálló csoport, VII/3. Minisztériumi Könyvtár. VIII. Nemzetközi Jogi Kapcsolatok Főosztálya: VIII/1. Nemzetközi Jogi Osztály. VIII/2. Nemzetközi Kapcsolatok Csoportja. VIII/3. KGST Jogi Csoport. IX. Ügyvédi. Jogtanácsosi és Szakértői Főosztály: IX/1. Ügyvédi. Jogtanácsosi Osztály. IX/2 Szakértői Csoport.

X. Számítástechnika-alkalmazási Központ: X/l. Jogi Információs Osztály, X/2. Számítástechnikai Osztály. B/ Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága. C/ Fenntartó Szolgálat.

A fenti vonatkozási pontokból elég tisztán kirajzolódik az *Magyar Jogász Szövetség minisztériumi elhelyezkedése;* különösen érdekes, hogy nem egyszerűen az történik, hogy „ott van valahol a minisztériumban", hanem a szövetség a *változó minisztériumi szervezet különféle konkrét egységeihez kötve* jelenik meg. A kronológia lényege így foglalható össze:

Év	MJSZ helye	Mit mutat?
1952–1953	Titkárság	közvetlen minisztériumi felügyeleti/ügyviteli kapcsolat
1955	Titkárság	a minisztériumi szervezet felsorolásán belül, külön megjelölve
1957	Elnöki Főosztályhoz került Titkárság	a szövetség kapcsolata a minisztérium központi vezetési szervezetéhez kötődik
1964	Elnöki Főosztály	továbbra is a minisztérium belső szervezeti rendszerében jelenik meg
1969	miniszter felügyelete/irányítása alatt	immár kifejezett, normatív megfogalmazás
1985	Titkárság	visszatérés a központi igazgatási szervezethez
1990	rendszerváltás	az egész konstrukció szervezeti reorganizációjának kontextusa

Magyar Jogász Szövetség minisztériumi elhelyezkedésásának időrendi táblázata.

A minisztérium által közvetített pártpolitikai szándékok, kérések, elvárások, vagy döntések mellett a pártirányításnak olyan irányítási technikái is kialakultak, amelyeknek közvetlen címzettje már a Jogász Szövetség volt. Ezzel tulajdonképpen megduplázódott az irányítás, egy állami – igazságügy-minisztériumi – és egy pártvezetési – Közigazgatási és Adminisztrációs Osztály-beli – szintre. A korábbiakból már kiderülhetett, hogy e kapcsolati rendszer tisztánlátásához fontos különbséget tenni a jogi dogmatikai státusból következő, illetve a tényleges pártállami irányítás között. A rendelkezésre álló források alapján a Magyar Jogász Szövetség 1948–1989 között nem egyszerűen az Igazságügyi Minisztérium alá rendelt *állami szerv jellegű mozgalmi szervezet* volt, hanem olyan társadalmi-szakmai szervezetként működött, amelyet azonban a pártállami rendszer szorosan ellenőrzött.

A kapcsolat természete elsősorban szakmai-igazgatási volt. Az igazságügyi apparátushoz tartozó szervek és a Jogászszövetség között természetes személyi és szakmai összefonódás alakult

ki. A döntő azonban az volt, hogy az MSZMP KB Adminisztratív Osztálya kettős szerepében egyaránt ellenőrizte-irányította az Igazságügyi Minisztériumot (implikáltan a Magyar Jogász Szövetséget) illetve közvetlenül is a Magyar Jogász Szövetséget.

A pártapparátus tagoltsága sajátos osztályszerkezetre utal. Rendelkezik minden organizációban szükségképpen működő egységekkel és rendelkezik néhány, a csakis egy sajátos politikai funkciókra specializálódott struktúra jegyeivel is. A késő Kádár-rendszer is a már konszolidálódott („egyetemesnek" tűnő) társadalmi-politikai viszonyait, a kommunista egypárti intézményrendszert sajátos magyar vonásaival egészítette ki. A szocialista állam kormányzásának definíciójába a politikai gyakorlat, illetve a marxista államjog, államigazgatási jog belefoglalta, hogy ezen tevékenységüket „a munkásosztály pártja által elvi alapjaiban meghatározott politika gyakorlat végrehajtása érdekében" végzik a kormányzati szervek. A definíciónak ez a kitétele kifejezi a szocialista államban a kommunista pártnak a kormányzásra gyakorolt közvetlen és közvetett hatását.[309]

A Kádár-korszak nagyobb részének pártirányítási struktúrája alapvetően funkcionális (főleg az Osztályok) és kisebb részben ágazati (Bizottságok, Munkaközösségek) munkamegosztására épül.

A titkárság irányítása alá tartoznak:
Párt- és Tömegszervezetek Osztálya, Agitációs és Propaganda Osztály, Tudományos és Közoktatási Osztály, Pártgazdasági és Ügykezelési Osztály, KN-iroda, Közigazgatási és Adminisztratív Osztály, Külügyi Osztály, Gazdaságpolitikai Osztály

A Központi Bizottság irányítása alatt:
Agitációs és Propaganda Bizottság, Káderpolitikai Bizottság, Szövetkezetpolitikai Munkaközösség, Művelődéspolitikai Munkaközösség, Közgazdasági Munkaközösség, Pártépítési Munkaközösség, Tudománypolitikai Bizottság, Ifjúsági Bizottság.[310]

Másfelől az MSZMP Központi Bizottsága Adminisztratív Osztályának struktúrájában a Magyar Jogász Szövetség kifejezetten azon szervek között szerepel, amelyekben és amelyeknek fokozottan biztosítani kellett az állampárt irányvonalának érvényesülését. Az állam és a párt teljes körű összefonódásának, azonosságának az archetípusa az az 1957-es *Javaslat*, amelyet az MSZMP KB Adminisztratív Osztályának a feladatairól a Politikai Bizottság elé terjesztettek.[311]

Az MDP Központi Vezetőség, majd az MSZMP Központi Bizottság Adminisztratív (1967-től Közigazgatási és Adminisztratív) Osztálya – a pártvezetés hatalomkoncentrációját megtestesítő szervként – látta el az állam- és közbiztonság, a honvédelem, az igazságszolgáltatás, az államhatalmi és az államigazgatási szervek pártirányítását és ellenőrzését.

Az osztály hatáskörébe tartozott a Honvédelmi Minisztérium, a rendőrség, a pénzügyőrség, a tűzoltóság, a közigazgatás, az Igazságügyi Minisztérium, a bíróságok és ügyészségek, a Jogász Szövetség, a Külügyminisztérium, a Népjóléti Minisztérium, az OTI, a Vöröskereszt, a Sporthivatal, a Szabadságharcos Szövetség, a Magyar Vadászok Szövetsége. Az Igazságügyi Alosztályhoz tartozott az Igazságügyi Minisztérium, a bíróságok, az ügyészségek, a tömegszervezetek közül pedig a Jogász Szövetség.[312] A bíróságok munkájáról kéthetenként készített összefoglaló jelentést, jóváhagyta az Igazságügy-minisztérium egyes osztályainak és pártszervezetének a munkaterveit, valamint a Jogász Szövetségnek

309 Ugyanezt a gondolatot rögzíti a *Magyar Népköztársaság Alkotmány*ának 56. § (2) bekezdése: „A nép demokratikus egységére támaszkodó és élcsapata által irányított munkásosztály az állami és társadalmi tevékenység vezető ereje".
310 Vö. Nyírő András (szerk.): *Segédkönyv a Politikai Bizottság tanulmányozásához*. Budapest, 1989. INTERART.
311 MNL OL M-KS 276. f. 54. cs. 97. ő. e. Javaslat az Adminisztratív Osztály megszervezésére. Ea. Kádár János. MDP PB 1950. április 26-i ülése.
312 Uo.

a „nyugati imperialisták háborús uszító tevékenysége elleni" tiltakozó nyilatkozatokat. Kidolgozta az igazságügyi apparátus káderfejlesztési terveit, és felügyelte a jogi karok oktatásainak „tervszerűségét".[313]

A Kádár-korszakban elsősorban a pártközpont ezen osztálya kísérte figyelemmel a politikai rendőrség munkáját, illetve készített jelentéseket az állambiztonsági szervek munkájáról is (a kémelhárítási és a hírszerzési ügyekben nem gyakorolt ellenőrzést, „csak" a belső elhárítás felügyeletét látta el). Az Adminisztratív Osztály alapvető funkciója szerint az általa ellenőrzött szervekben – Honvédelmi Minisztérium, Belügyminisztérium, Igazságügyi Minisztérium, Ügyészség, Legfelsőbb Bíróság, Egészségügyi Minisztérium, Munkásőrség, Magyar Partizán Szövetség, Magyar Honvédelmi Sport Szövetség, Magyar Vöröskereszt, *Magyar Jogász Szövetség* és a sportszervek – biztosította, hogy az állampárt irányvonala maradéktalanul érvényesüljön.[314] 1959-ben az egészségügyi és az állami sportszervek kikerültek az osztály hatásköre alól, figyelmét innentől kezdve szinte teljesen az erőszakszervezetek és az igazságszolgáltató szervek pártellenőrzésére fordíthatta a három alosztályból (belügyi, honvédelmi és igazságügyi) álló testület.

A forradalmat követően a pártközpont ezen operatív központja általában húsz fős létszámmal látta el feladatait. Ebből az Igazságügyi Alosztály egy alosztályvezetővel és öt munkatárssal vette ki a részét (utóbbiak esetében „2 fő fél-függetlenített").[315] Az osztálylétszám a későbbiekben sem nőtt jelentősen: 1969-ben 21 főből 17 volt politikai munkatársa, négyen pedig adminisztrátorok.[316] Ekkoriban az osztály minden alosztályát – így az igazságügyi alosztályt is – egyaránt a proletárdiktatúra védelmének közvetlen eszköztárába sorolták. Ahogyan Kádár János megfogalmazta: „Ez a munka megkívánja az állam védelmi szerveinek erősítését. Ide tartoznak elsősorban a belügyi szervek, az ügyészség, az igazságügyi szervek, másodsorban a hadsereg és egyéb szervek is."[317] Ezek a feladatok a korábbiakhoz képest lényeges új elemeket is tartalmaztak. Az MSZMP Titkárságának döntése ugyanis kimondta, hogy az Adminisztratív Osztály az Igazságügyi Minisztérium munkájára határozatokat nem hozhat, a tevékenységükre vonatkozó utasításokat nem adhat, míg a korábbi határozatok (illetve előterjesztések, javaslatok) nem fogalmaztak tiltó formában, csupán az Adminisztratív Osztály „segítő" és „ellenőrző" feladatát nevezték meg. Véleményeltérés esetén jelentést kellett tennie a Párt Központi Bizottságának, vagy az IM felügyeletével megbízott központi bizottsági titkárnak. A KB Adminisztratív Osztályának vezetője[318] vagy megbízottja jogosult volt részt venni a minisztériumi kollégiumok ülésein is.[319]

313 MNL OL M-KS-276. 53. cs. 103. ő. e. Az Igazságügyi Kollégium javaslatai. Ea. Ries István. Az MDP KV Politikai Bizottsága 1950. június 7-i ülése.

314 MNL OL M-KS 288. f. 7/8. ő. e. (1957.05.28) 47R/107. Jegyzőkönyv a Titkárság 1957 május 24-i üléséről.

315 MNL OL M-KS 288. f. 7/8. ö. e. Javaslat az Adminisztratív Osztály feladataira és létszámára. MSZMP Titkárság 1957. május 20-i ülése.

316 MNL OL M-KS 288. f. 5/414. ö. e. Az MSZMP KB Politikai Bizottsága 1967. január 10-i ülése.

317 Kádár János előadói beszéde az MSZMP Országos Értekezletén (1957. június 27.). Közli: *A Magyar Szocialista Munkáspárt Országos Értekezletének jegyzőkönyve (1957. június 27–29.)*. Budapest, 1957. Kossuth, 44. p.

318 Az Adminisztratív Osztály vezetője az informális hatalmi hierarchiában egy miniszter rangjának megfelelő autoritással rendelkezett, a pártvezetésben betöltött szerepéből adódó lépéselőnnyel.

319 MNL OL M-KS 288. f. 30/20. ö. e. Jelentés az Adminisztratív Osztály helyzetének és főbb tevékenységének értékeléséről az MSZMP megalakulása óta eltelt időszakra vonatkozóan.

Az Adminisztratív Osztály (így a szövetség) felügyeletét ellátó Központi Bizottsági titkárok:

Marosán György (1957. II. 26.–1962. X. 12.)
Fehér Lajos (1962. X. 12.–1962. XI. 24.)
Biszku Béla (1962. XI. 24.–1963. XII. 5.)
Korom Mihály (1963. XII. 5.–1966. XII. 3.)
Biszku Béla (1966. XII. 3.–1978. IV. 20.)
Korom Mihály (1978. IV. 20.–1985. III. 28.)
Horváth István (1985. III. 28.–1987. VI. 23.)
Fejti György (1987. VI. 23.–1988. XII. 15.)

Az Adminisztratív, majd Közigazgatási és Adminisztratív Osztály vezetői:

Czinege Lajos (1955–1957)
Kaszás Ferenc (1957–1961)
Tömpe András (1961–1962. XI. 24.)
Rácz Sándor (1962. XI. 24.–1966. XII. 3.)
Borbándi János (1966. XII. 3.–1974. III. 20.)
Rácz Sándor (1974. III. 20.–1983. VII. 6.)
Varga Péter (1983. VII. 6.–1988. XI. 22.)

Az Adminisztratív Osztály funkciói jól felismerhetően szerepelnek az MSZMP pártszabályzatában is: „A párt eszmei, politikai irányításával biztosítja a szocialista állam és annak szervei tevékenységében a munkásosztály célkitűzéseinek megvalósítását. Politikájának, határozatainak az államhatalmi szervekben dolgozó tagjai útján szerez érvényt, akik hivatali tevékenységükért, a törvények és rendeletek végrehajtásáért mind a párt, mind az állami szervek előtt felelősek. Irányításukról és ellenőrzésükről az illetékes párt- és állami szervek gondoskodnak."[320] Annak érdekében tehát, hogy a pártdöntések betartására lehessen presszionálni az állam különböző intézményeit, a pártszervezetek – csakis ezért – kritikai, bíráló, ellenőrző funkciót is kaptak. Ugyanakkor az MSZMP *Szervezeti Szabályzata* szerint a minisztériumokban – így az Igazságügyi Minisztériumban is – meglévő (hivatali és intézményi) pártszervezetek nem rendelkeztek ellenőrzési joggal, miközben kötelességük volt, hogy az esetleges problémákat jelezzék az intézmény vezetőjének, illetve a felsőbb pártszerveknek.[321] Ez a fajta felemás ellenőrzési jogkör sok vitára adott alkalmat, a párttitkár észrevételeit ugyanis az állami vezetők általában nem vették figyelembe. Ezért a pártirányítást segítendő, 1959-ben az összes minisztérium pártszervezetének végrehajtó bizottsága megkapta a hivatali munka ellenőrzésének a jogát.[322] Előírták, hogy – szemben a korábbi gyakorlattal, amikor az egyes minisztériumi párttitkárok csak meghívottként vehettek részt az adott minisztérium kollégiumi ülésén – a párttitkárok az adott tárca kollégiumának kinevezett tagjai legyenek, és a pártvezetőségnek jogában álljon a minisztérium tevékenységének ellenőrzése, az egyes kommunista vezetők – a minisztert kivéve – beszámoltatása is. Minden minisztériumban függetlenített párttitkári státuszt kellett biztosítani, s a titkárt a minisztériumban dolgozó kommunisták, valamint a kerületi pártbizottság véleménye alapján a felsőbb pártszervek javasolták, akinek a kinevezéséről a KB Titkárság döntött. A párt és az állam még inkább „egybefonódott", hiszen a választott pártszervek tagjainak egy része egyben állami tisztviselő is volt. Egy megbízhatónak ítélt káder esetében, ha például egy pártszervben kezdte a pályafutását, egy idő után „kiemelték", egy állami szervhez került, majd visszsza a párthoz, és az adott (kisebb-nagyobb) vezető élete során több alkalommal is megtörténhetett ez az „átjárás".

320 A Magyar Szocialista Munkáspárt Szervezeti Szabályzata. Az MSZMP IX. kongresszusának határozata. *Pártélet,* 1966. 12. sz. 33. p.
321 „A párt eszmei, politikai irányításával biztosítja a szocialista állam és annak szervei tevékenységében a munkásosztály célkitűzéseinek megvalósítását. Politikájának, határozatainak az államhatalmi szervekben dolgozó tagjai útján szerez érvényt, akik hivatali tevékenységükért, a törvények és rendeletek végrehajtásáért mind a párt, mind az állami szervek előtt felelősek. Irányításukról és ellenőrzésükről az illetékes párt- és állami szervek gondoskodnak." A Magyar Szocialista Munkáspárt Szervezeti Szabályzata. Az MSZMP IX. kongresszusának határozata. *Pártélet,* 1966. 12. sz. 33. p.
322 MNL OL M-KS 288. f. 21/2. ő. e. A KB határozata a minisztériumokban és egyes főhatóságokban működő pártszervek hatáskörének bővítéséről. D. n.

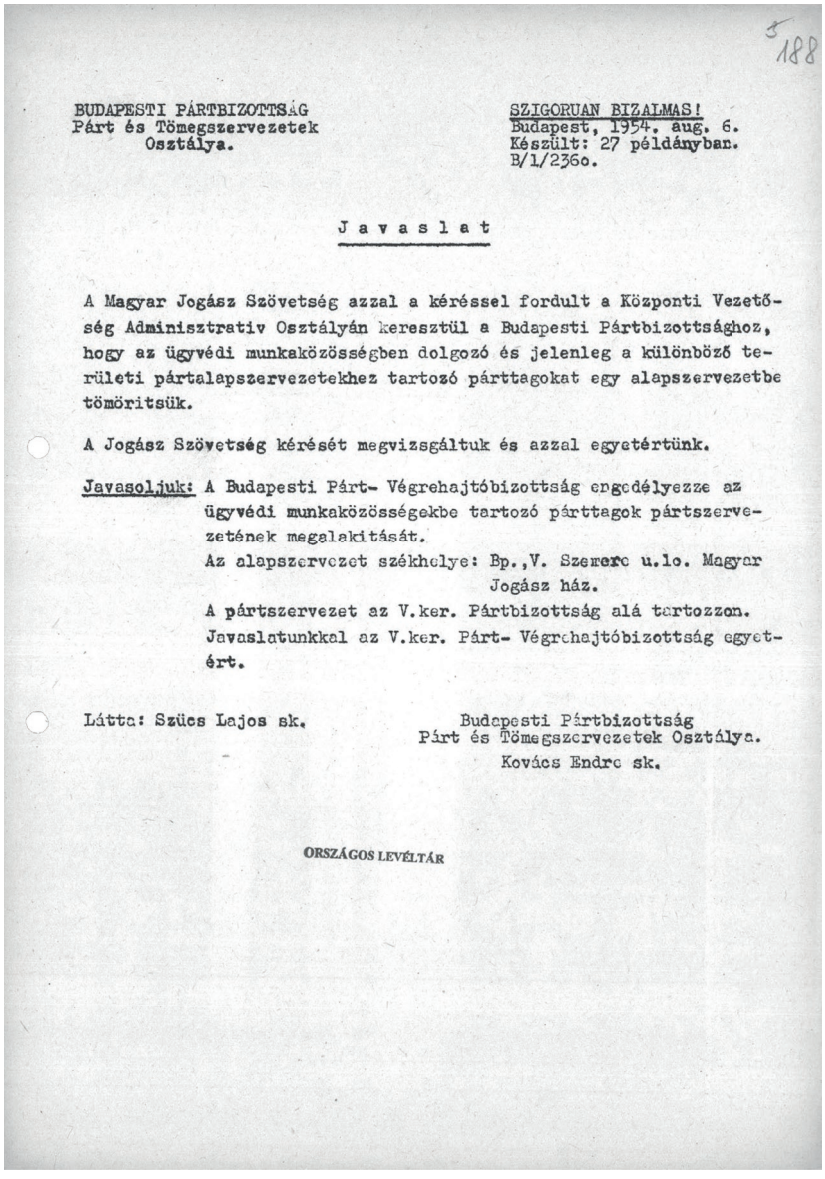

5/188

BUDAPESTI PÁRTBIZOTTSÁG
Párt és Tömegszervezetek
Osztálya.

SZIGORUAN BIZALMAS!
Budapest, 1954. aug. 6.
Készült: 27 példányban.
B/1/236o.

J a v a s l a t

A Magyar Jogász Szövetség azzal a kéréssel fordult a Központi Vezetőség Adminisztratív Osztályán keresztül a Budapesti Pártbizottsághoz, hogy az ügyvédi munkaközösségben dolgozó és jelenleg a különböző területi pártalapszervezetekhez tartozó párttagokat egy alapszervezetbe tömöritsük.

A Jogász Szövetség kérését megvizsgáltuk és azzal egyetértünk.

Javasoljuk: A Budapesti Párt- Végrehajtóbizottság engedélyezze az ügyvédi munkaközösségekbe tartozó párttagok pártszervezetének megalakitását.
Az alapszervezet székhelye: Bp.,V. Szerenc u.lo. Magyar Jogász ház.
A pártszervezet az V.ker. Pártbizottság alá tartozzon.
Javaslatunkkal az V.ker. Párt- Végrehajtóbizottság egyetért.

Látta: Szücs Lajos sk.

Budapesti Pártbizottság
Párt és Tömegszervezetek Osztálya.
Kovács Endre sk.

ORSZÁGOS LEVÉLTÁR

Párttag ügyvédek „tömörítése” egyetlen pártalapszervezetbe. Javaslat. 1954. augusztus 10.

Az 1956 utáni lassú konszolidáció állításait és a szövetség VI. küldöttközgyűlésének hangulatát, de főképpen az állami és pártvezetéshez való viszonyt jól érzékelteti Benedek Jenő főtitkárnak 1965-ben elmondott beszámolója. „Vége a megtorlásoknak, bekövetkezett az amnesztia, mintha enyhülhetne a jeges hangulat" – ezt az optimizmust igyekszik a szónok is érzékeltetni,

A beszámoló kezdőakkordja és kísérő motívuma Magyarország felszabadulásának 20. évfordulója, amely megteremtette a szovjet néphez fűződő barátság alapjait és ebből fakadóan a politikai és társadalmi, gazdasági téren is felmérhetetlen segítség nyújtott:

„Ez kiemelkedő jelentőségű lehetett az állam- és jogtudomány számára is, hiszen tapasztalatilag igazolt elmélet és az elmélet által megtermékenyített gyakorlati tevékenység célt és értelmet adott minden jogászi munkájának. [...]

E fejlődés rányomja bélyegét a jog munkásainak személyi és társadalmi körülményeire is. Különösen 1956. november 4-ét követően évről évre fokozódik a jogászok társadalmi tekintélye és anyagi megbecsülése. Az utóbbi 3 év alatt 13%-kal emelkedett a bírói és ügyészi szervezet dolgozóinak illetménye, emelkedtek az államigazgatási dolgozók bérei, javultak a vállalati jogászok és az ügyvédek jövedelmi viszonyai is. A jogászok anyagi és társadalmi megbecsülésének fokozódásában annak elismerése ölt testet, hogy a jog társadalmi hatásának fokozódásában jelentős szerepe van a jogászoknak. Ma már általános az a felismerés a jogászok körében, hogy tekintélyük megnövekedését marxista-leninista tudásuk gyarapodásának és annak köszönhetik, hogy tudatos lett bennük: nem csupán hivatali feladataikat kell példaadóan betölteni, hanem kötelességük és felelősségük van a társadalom egészével szemben is. A Magyar Jogász Szövetség működésével e felismerések általánossá válását és elmélyítését segíti és mozgalmi kereteket ad a közösségi tevékenység kari és társadalmi méretekben jelentős gyümölcsöztetésére. [...]

Ma már általános az a felismerés a jogászok körében, hogy tekintélyük megnövekedését marxista-leninista tudásuk gyarapodásának és annak köszönhetik, hogy tudatos lett bennük: nem csupán hivatali feladataikat kell példaadóan betölteni, hanem kötelességük és felelősségük van a társadalom egészével szemben is. A Magyar Jogász Szövetség működésével e felismerések általánossá válását és elmélyítését segíti és mozgalmi kereteket ad a közösségi tevékenység kari és társadalmi méretekben jelentős gyümölcsöztetésére.

A magyar jogászság fejlődő aktivitása olyan időszakban kap teret, amikor a szocializmus alapjainak lerakásával jogrendszerünk fejlődése is felélénkült és meggyorsult. Lemérhető ez elsősorban a fejlett társadalmi viszonyokat elősegítő jogszabályalkotási munkán. A nagy kódexek (Alkotmány, MT, Ptk, Btk) megalkotásával a kodifikáció most már fontos részletterületek felé irányul. Idevágó alkotások a légügyi törvény, a postatörvény stb. A jogalkotás irányvonalának kitűzését nagyban szolgálta a jogalkalmazás jogpolitikai elveiről szóló kormányhatározat, amely emellett elősegíti a jogalkalmazás egységének és egyöntetűségének kialakítását is. E szerepre a határozatban kifejezésre jutó jogpolitikai elvek azért alkalmasak, mert a társadalmi-gazdasági fejlődés objektív törvényeit felismerő tudományos nézeteken alapulnak. [...]

A Magyar Jogász Szövetség a pártonkívüli ügyvédek politikai oktatásával országosan az ügyvédség több, mint 50%-ának politikai ismeretszerzését teszi lehetővé.[323] *A szövetség tanfolyamainak*

323 Miközben a szövetség agitációs munkájához hozzá tartozott a tagság folyamatos bevonása a pártmunkába, esetleg a pártba történő beszervezésükkel együtt, számolni kellett azzal, hogy ez az involváció nem terjedhet ki a politikai szempontból megbízhatatlan és a jobbára ügyvédi foglalkozású jogászokra. Ezért fokozott figyelem fordult a nem párttag-ügyvédek ideológiai képzésére, akik működési engedélyeit az ötvenes évek elejétől a pártoktatások tanfolyamain való kötelező részvételhez kapcsolták. A *Jogtudományi Közlöny* és a *Magyar Jog* rendszeresen közölte ezeknek a tanfolyamoknak az időpontjait és a tematikájukat. Utóbbiak lenagyobb részét a korabeli „tudományos szocializmus" című marxista kurzusok témái tették ki, amelyek tantárgyak megszüntetése az egyetemisták oldaláról a forradalom egyik fontos követelése volt.

sikerességéhez a legkülönbözőbb vezető jogászi szervek is komoly segítséget nyújtanak.
Az a hozzájárulás, amit a Magyar Jogász Szövetség oktató és képző tevékenységével nyújtani akar a tudat és bennünket körülvevő anyagi világ általános fejlődése között időnként fellépő ellentmondások megoldásához, csak egyik részét képezi a szükséges teendőknek. A másik terület, ahol a problémák felvetésével, tisztázásával és a gyakorlati megoldásra mozgósítással be kell lépni a küzdelembe, az állami és a jogi szervek általános tevékenységének összhangba hozatala a szocializmus építése során fellépő újabb követelményekkel. Az e téren felmerülő feladatok a következők
a) a társadalmi fejlődés napirendre tűzte olyan termelési és társadalmi viszonyok jogi szabályozását, amelyek felett az idő túlhaladt, így elvégzendő feladat a társadalombiztosítási és a kisajátítási jogszabályok egységes átfogó rendezése és új Munka Törvénykönyvének megalkotása. E nagy munkák megkívánják a kodifikáció módszereinek tudományos kidolgozását, a jogszabályalkotás demokratizmusának továbbfejlesztését és a jogpolitikai elvek fokozott érvényesülését.
b) Minthogy a bűnözés nem csökkent olyan mértékben, amilyen mértékben társadalmi rendünk lényege és fejlettségi foka ezt megkívánná, a büntető ítélkezés színvonalának emelése megkívánja a kriminalisztika és a kriminológia fejlesztését. A polgári jogalkalmazás területén fokozott feladat a gazdasági alap erősítése és a lakosságnak a szocialista együttélési normák önkéntes betartására nevelése.
c) Fokozott szerep vár a jogra és a jogászokra a népgazdasági feladatok megoldásában. Olyan jog alkalmazókra van szükség, akiknek nemcsak jogi képzettségük van meg, hanem gazdasági vonatkozásokban is elméletileg képzettek s a napi kérdésekben is tájékozottak. Manapság, amikor iparvállalataink nagy része ipari nagyvállalatokká összevontan működik, nem lehet tartalmában és formájában a régiekre szabott módszerekkel dolgozni. Nem arról van szó, hogy a jogászok átvegyék a közgazdászok feladatait, de tegyék meg a magukét a felmerült új problematika megoldásában, segítsék szervezetileg az új kialakulását, éljenek adott esetben a szignalizálás kötelességével, kezeljék helyesen a szankciós fegyvereket.
d) A VIII. Kongresszus útmutatásához híven küzdeni kell a szocialista tudat kialakításáért, ami a jogászok körében egyet jelent a marxista jogfelfogás, a szocialista jogi ideológia fejlesztésével, a politikai és a szakmai ismeretek elválasztásának lehetőségét hangoztató felfogások elleni harccal, a szakmai ismeretek nagyobb mérvű bővítésével, a szakosítás soviniszta felfogásának elvetésével, az elmélet és a gyakorlat egymásrahatásának fokozásával. Természetesen e téren az egyes jogászi kategóriák állami irányító szerveinek van a legnagyobb szerepük, de e munkából a szövetségnek is ki kell vennie a maga részét. [...]
A főbb feladatok közé tartozik a különböző szakterületeken működő jogászok politikai és társadalmi összefogásának szervezése. Ennek előfeltétele a még a Szövetség keretein kívülálló jogászok bevonása a szövetségi munkába. Bár ez idő szerint a Magyar Jogász Szövetség a jogi munkakörben dolgozó jogászok mintegy 60%-át tömöríti soraiban, terveik szerin a következő években mintegy 25%-kal kellett emelni a Szövetség létszámát. Hangsúlyozták a Szövetség egyetemes jellegét, vagyis azt, hogy nem egyik vagy másik jogászi rétegnek a céljait szolgálja, hanem az adott beosztástól függetlenül „minden magyar jogász közös szervezeti otthona, mivel csakis így érhető el, hogy a Magyar Jogász Szövetség megkapja azt a súlyt és tekintélyt a társadalom életében, amire a jogászi munka objektív értéke a társadalom szempontjából rászolgál.
Minthogy szervezeti okokból a vállalati és a szövetkezeti jogtanácsosok nem rendelkeznek közös hivatali összekötő szervvel és összefogásuk csupán a Szövetség keretein belül valósul meg, különös jelentőség fűződött a Szövetségen belül az egyetlen

szakmai jellegű csoport, a Vállalati Szakosztály megerősítéséhez és munkájának továbbfejlesztéséhez. Ennek tulajdonítható, hogy a Központi Bizottság Titkárságának határozata e téren konkrét feladatokat tűzött a szövetség elé, így: a) rendszeresen tájékoztatni kell a vállalati és szövetkezeti jogászokat az időszerű szakmai és politikai kérdésekről; b) gondoskodni kell szakmai továbbképzésükről; c) együtt kell működni az állami és a szakszervezeti szervekkel a szakmai irányításban; d) támogatni kell a vállalati és a szövetkezeti jogászok törekvéseit a törvényesség érvényesítése érdekében és e) lépéseket kell tenni a vállalati és szövetkezeti jogászok jogállásának egységes szabályozása érdekében.

Nagyon figyelemre méltó a határozatnak az a beállítása, amely megkülönböztetés nélkül említi egymás mellett a vállalati és a szövetkezeti jogászokat, mert valójában – mint a szakosztály elnevezése maga is mutatja – a munka homlokterében a vállalati jogászok állanak és sokhelyütt a szövetkezeti jogászokra nem terjedt ki a vállalati jogász szakosztályok gondoskodása. [...]

Felhívja a határozat a Szövetséget, hogy támogassa továbbra is a Demokratikus Jogászok Nemzetközi Szövetségének és más haladó nemzetközi jogász szervezeteknek a munkáját. Ennek egyik kiemelkedő eszköze az orosz, angol és francia nyelven megjelenő Szemle, amely a külföld felé folyó jogpropaganda munka elismert tényezője. A Szövetség nemzetközi munkájában a Magyar Népköztársaság általános külpolitikájának elveit kell érvényesíteni. A kifejtetteken alapul az a határozati javaslat, amelyet vita után a küldöttközgyűlés határozattá emelt. A Magyar Jogász Szövetség választott szerveinek, apparátusának, de ezen felül minden egyes tagjának a nagy feladatokhoz mért áldozatos munkájára van szükség, hogy a Magyar Jogász Szövetség a Központi Bizottság Titkársága szabályzatának szellemében helyt tudjon állni."[324]

A Demokratikus Jogászok Nemzetközi Szövetségének nyolcadik kongresszusát Budapesten tartották. A nagy budapesti találkozón a nemzetközi szövetségnek 61 országban működő tagszervezetei küldték el képviselőiket. 13 szocialista országon kívül 14 európai, 16 afrikai, 9 latin-amerikai, 7 ázsiai államból, valamint az Egyesült Államokból és Kanadából mintegy 400 küldött tartózkodott Budapesten. A képen: részlet az ülésteremből. Baloldali kép: Pierre Cot, a Demokratikus Jogászok Szövetségének elnöke és Joe Nordmann, a Nemzetközi Jogász Szövetség főtitkára, a Nemzetközi Jogászkongresszus alkalmából rendezett sajtófogadáson a Magyar Újságírók Országos Szövetsége székházában

A kép felirata: „A Demokratikus Jogászok Nemzetközi Szövetségének nyolcadik kongresszusát Budapesten tartották. A nagy budapesti találkozón a nemzetközi szövetségnek 61 országban működő tagszervezetei küldték el képviselőiket. 13 szocialista országon kívül 14 európai, 16 afrikai, 9 latin-amerikai, 7 ázsiai államból, valamint az Egyesült Államokból és Kanadából mintegy 400 küldött tartózkodott Budapesten. A képen: részlet az ülésteremből. Baloldali kép: Pierre Cot, a Demokratikus Jogászok Szövetségének elnöke és Joe Nordmann, a Nemzetközi Jogász Szövetség főtitkára, a Nemzetközi Jogászkongresszus alkalmából rendezett sajtófogadáson a Magyar Újságírók Országos Szövetsége székházában." [*Magyar Hírek,* 1964. (május 1.) 9. sz. 12. p.; AÚ]

324 Ujlaki László: A Magyar Jogász Szövetség VI. küldöttközgyűlése. *Jogtudományi Közlöny,* 1965. 5. sz. 227–230. p.

Elgondolkodtató azonban, hogy a terjedelmes szövegben egyszer sem fordult elő a „törvényesség" szó, még a jogalkalmazás jogpolitikai elveit, elméleti és gyakorlati problémáit megvitató 1963. évi hévízi kongresszus emlegetése kapcsán sem.

Lehet, hogy Kádár tudatosan kerülte a kényes problémák túlzott átpolitizálását, ezért nem a szélesebb pártnyilvánosság előtt születtek meg a döntések, viszont a párt vezető testületei (PB. KB Titkársága, illetve a KB Adminisztratív Osztálya) mégiscsak képviseltek egyfajta szűk (párt)nyilvánosságot és – bizonyos zárt kereteken belül – teret adhattak a részben eltérő véleményeknek. Ez a helyzet nem lehet meglepő, tudhatjuk ugyanis, hogy már a forradalom előtt is a megyei igazságügyi és belügyi szervek rendszeresen tartottak közös operatív értekezleteket, amelyek aktuális kérdéseket tárgyaltak, valamint a két szerv együttműködésének koordinálásával foglalkoztak. Ennek intézményesítésére központi politikai-ideológiai párttestületek (KB, PB, Titkárság) és az operatív Adminisztrációs Osztály közé a forradalmat követően beillesztettek egy korábban nem létezett nagy hatalmú grémiumot, amely teljesen új feladatokat töltött be az igazságszolgáltatás irányításának területén, ez lett a Koordinációs Bizottság.[325]

A Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottságának (MSZMP KB) adminisztratív ügyekért felelős titkára, a Közigazgatási és Adminisztratív Osztály (KAO) vezetője, a belügyminiszter, az igazságügyi miniszter, a legfőbb ügyész, valamint a legfelsőbb bíróság elnöke egy titokban tevékenykedő, de nagy hatalmú grémiumot működtetett 1957 és 1988 között. A pártvezetés, valamint az igazságügyi és bűnüldöző szervek közötti koordináció fő módszerévé vált, hogy a szervek vezetői a felmerült vitás kérdéseket maguk között megtárgyalták. E négy évtizedes folyamatos tevékenység meghatározó jelentőségű dokumentumait – emlékeztetőket, az ülések elé terjesztett jelentéseket, beszámolókat, döntési javaslatokat, politikai és jogi ügyeket – tartalmazza a Koordinációs Bizottság iratállománya.

A koordinációs értekezlet hivatalos célja: összehangolni a bűnüldöző szervek tevékenységét a jogpolitikai elvekben, a törvényekben, határozatokban foglalt feladatok eredményes végrehajtása érdekében. Az értekezlet foglalkozott az MSZMP vezető szervei, vagy a Kormány elé terjesztendő olyan javaslatokkal is, amelyek a bűnüldöző munkát tervezték eredményessé tenni. Közelebbről, az értekezlet foglalkozott:

– a bűnözés, a bűnüldöző munka átfogó, elvi jelentőségű kérdéseivel, ide értve a büntetőjog, valamint a polgári jog politikai vonatkozású problémáit is;
– a Központi Bizottság, a Politikai Bizottság, a Titkárság elé kerülő fontosabb jogi vonatkozású előterjesztések véleményezésével, javaslatok, ajánlások kialakításával;
– a bűnüldözést érintő fontosabb kormány-előterjesztésekkel, törvény, törvényerejű rendeletekkel és más rendelettervezetekkel;
a párt vezető szervei és a kormány határozatainak jogi konzekvenciáival, az azokból adódó feladatokkal.

Az üléseken elvi jelentőségű problémák és olyan konkrét ügyek megbeszélésére is sor került, amelyekből elvi következtetéseket lehetett levonni, vagy a bűnüldöző munka jobb összehangolását,

325 Révész Béla: A pártállami időszak ismeretlen hatalmi testülete: a Koordinációs Bizottság (1975–1988). In Jakab Éva – Pozsonyi Norbert (szerk.): *Acta juridica et politica. Ünnepi kötet Dr. Molnár Imre egyetemi tanár 80. születésnapjára*. Tom. 76. Szeged, 2014. SZTE ÁJTK, 387–399. p.

a bűnüldöző szervek együttműködését kívánták, illetve amelyek az ország közvéleményét élénken foglalkoztatták. A koordinációs ülésen született megállapodásokról a MSZMP KB KAO emlékeztetőt küldött a résztvevőknek és ellenőrizte a meghatározott feladatok végrehajtását. A bizottság kezdetben hetenként, kéthetenként, 1978 után havonként ülésezett.

Megalakulásakor a Koordinációs Bizottság a kormányzati munka körében tevékenykedett. 1965-ben viszont – Kádár távozásával a kormány éléről – átkerült a párt környezetébe. A Politikai Bizottság határozata szerint „a kormánynál meg kell szüntetni az adminisztratív munka felső politikai koordinálását, irányítását. Ezt a munkát a pártközpontban az illetékes KB titkár köteles ezentúl elvégezni, illetve biztosítani. Ezzel megszűnik bizonyos zavaró, és a munkát lassító kettősség e téren".[326] A Kádár-rendszer végén (1988-ban) pedig úgy döntöttek, hogy a párt vezetői testületei számára készített elvi-politikai jellegű előterjesztéseiket előbb a Minisztertanácshoz kell benyújtaniuk.

Az Országos Levéltárban csak a legutóbbi időben kerültek elő Koordinációs Bizottság anyagai. Bár az ülésen jelen lévő intézmények vezetői megkapták az emlékeztetőt, illetve az előterjesztéseket, sem az Igazságügyi Minisztérium, sem a Legfelső Bíróság, sem a Legfőbb Ügyészség iratait között nem szerepeltek (illetve az Igazságügyi Minisztérium személyi anyagok között felbukkant az 1979–1980-as évek iratainak egy része). Az igazán meglepő, hogy a „témagazda" Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára is csak mutatóban őriz ilyen iratokat. Az Országos Levéltár (OL) számára is annyira frissek az iratok, hogy feldolgozásukra még nem jutott idő. (A KAO eredeti iratnyilvántartásában olyan anyagok is a Koordinációs Bizottság iratállományába kerültek, amelyek nem kapcsolódtak közvetlenül valamelyik bizottsági ülés napirendi pontjához, de a testület általános tájékoztatásához hozzájárultak. Ezek az iratok az adott évfolyamok végén, önálló irategységként szerepelnek. Ez a magyarázata annak is, hogy a Blinken–Nyitott Társadalom Archivum már rendezett irategysége nem követi a másolás céljára feltüntetett OL oldalszámozást.) Végül az MSZMP KB KAO iratai közül kerültek elő a Koordinációs Bizottság dokumentumai, de *az 1965 előtti anyagoknak változatlanul nincs nyomuk*.

Az utolsó bizottsági ülésre 1988. november 14-én került sor. A korai időszak iratai meglehetősen hiányosak. 1965-ből négy, 1966-ból tizenegy, 1967-ből egyetlen ülés anyagai maradtak fent. A későbbi intézményesülés jeleként az irattározás is hivatalosabbá vált, így a nyolcvanas években már szinte teljes a dokumentáció. A közel háromszáz ülésnap iratai elsősorban nem az ülésen történtek szempontjából fontosak, hanem a döntések megszületésének körülményei, előzményei és következményei miatt. Az eddig ismeretlen, forrásértékű dossziék fontos információkkal szolgálhatnak korszak kutatói és a téma iránt érdeklődők számára.

A Koordinációs Bizottság annyiban vitte tovább a Magyar Jogász Szövetséggel kapcsolatos teendőket, amennyiben Közigazgatási és Adminisztrációs Osztály vezetője az Osztály aktuális témái közé tartozónak tekintette ezeket.[327]

326 MNL OL M–KS 288. f. 5/368. ő. e.
327 A teljes iratállományra lásd Révész Béla: A Koordinációs Bizottság iratállománya. *Digitális Állambiztonsági Archívum. https://allambizt.archivum.org/dosszie/koordinacios-bizottsag*.

Révész Béla

Rendszerváltás – Szövetségi változások

A romániai falurombolással kapcsolatos szövetségi tiltakozás két szempontból is figyelemre méltó. Egyrészt a szakmai megalapozottság, a jogi hivatkozás precizitása és nem utolsó sorban a mértéktartó diplomatikus nyelv miatt – ezek hiányt szenvedtek ekkortájt a magyar–román hivatalos és nem hivatalos kapcsolatokban. Másrészt a munka elején a pártpropaganda előírásainak megfelelően kellett világgá kiáltani a Moszkva által tiltakozásra kijelölt skandalumok történeteit. Érdemes felfigyelni a szabad szó fontosságára:

„A Magyar Jogász Szövetség nyilatkozata és felhívása

A MAGYAR JOGÁSZ SZÖVETSÉG és a magyar jogásztársadalom mély megdöbbenéssel szerzett tudomást a román hivatalos szervek 1988. április 29-én nyilvánosságra hozott elhatározásáról, mely szerint az ezredfordulóig Románia jelenlegi tizenháromezer kis településének legnagyobb részét, mintegy nyolcezer falut elsorvasztásra, felszámolásra, halálra ítéltek. A »korszerűsítésnek«, a »helyi anyagi és szellemi erőforrások ésszerű felhasználásának« álcázott rombolás nyomán az elüldözésre kijelölt román, valamint magyar, szász, sváb, zsidó, szerb, ruszin, bolgár és más nemzetiségű lakosságot mintegy ötszáz úgynevezett »agrár-ipari központba« kívánják kényszeríteni. Az elsorvasztásra, felszámolásra, halálra ítélt falvakból elüldözött lakosság ezen »modernizáció« következtében teljesen gyökértelenné válik, tömegméretekben veszíti el életlehetőségeit, történelmi-kulturális azonosságát, kegyhelyeit, ősei sírját, a történelem folyamán kialakult kulturális központjait, közösségi és etnikai struktúráját. A megkezdett intézkedésekkel a román hatóságok a több mint kétmilliós lélekszámú erdélyi magyarság nemzeti és történelmi azonosságtudatának utolsó szálait is szétszaggatják.

Az erőszakolt »településfejlesztési« elképzelés az évtizedek óta tartó folyamat legmegdöbbentőbb újabb állomása. Nem is titkolt célja a Romániában élő nemzetiségek teljes elrománosítása. Az európai kontinensen és Észak-Amerikában eddig is megdöbbenést, tiltakozások sorát váltották ki a folyamat más megnyilvánulásai, például a nemzetiségi oktatási intézmények, kulturális központok felmorzsolása, az emberi humánumot, méltóságot, a nemzetiségek barátságát, a demokráciát képviselő kisebbségi értelmiségiek üldözése, a városok, falvak nemzetiségi nyelveken történt elnevezésének megtiltása és a személynevek, családnevek elrománosításának kikényszerítése. A romániai településszerkezet erőszakolt átalakítása felgyorsítja és tömegméretűvé teszi az emberi jogok egész sora legsúlyosabb megsértésének folyamatát a Román Szocialista Köztársaságban.

A legelemibb emberi személyiségjogok és szabadságjogok sorának súlyos és tömeges megsértésével Románia hatóságai semmibe veszik az ENSZ Alapokmányának, az arra épülő ENSZ, UNESCO és ILO-határozatoknak diszkriminációt tiltó rendelkezéseit, az 1976-ban hatályba lépett Polgári és Politikai Jogok, valamint a Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Egyezségokmányát, az 1975-ben aláírt Helsinki Záróokmány és az 1983-ban elfogadott madridi záródokumentum kisebbségvédelmi ajánlásait –, amelyek mindegyikének a Román Szocialista Köztársaság is részese –, valamint az 1972. február 24-én megújított 1948. évi román–magyar barátsági és együttműködési és kölcsönös segítségnyújtási egyezmény szellemét.

A MAGYAR JOGÁSZSZÖVETSÉG és a magyar jogásztársadalom, átérezve a román hatóságok folyamatos nemzetiségi diszkriminációjának kettős következményét, a Romániában élő magyarság, az ott élő más nemzetiségek és románok sorsáért érzett felelősségét, illetőleg az egyetemes emberi jogok védelméért vállalt humanitárius, szakmai és etikai kötelezettségeit, erélyesen tiltakozik a sorozatos román jogsértések ellen, s azért, mert a román hatóságok semmibe veszik a Román Szocialista Köztársaság egyezményes kötelmeit.

A MAGYAR JOGÁSZSZÖVETSÉG tisztelettel kéri és felhívja az európai kontinens és a világ jogászait, egyesületeiket, szakmai és tudományos szervezeteiket, hogy csatlakozzanak a magyar jogásztársadalom megalapozott tiltakozásához és a nemzetek békéje, a nemzetiségi jogok védelme, a nemzetközi törvényesség fenntartása érdekében juttassák el elítélő állásfoglalásukat a Román Jogászszövetséghez, az illetékes román hatóságokhoz, s mindazon európai és nemzetközi szervezetekhez, tárgyalási fórumokhoz, amelyek illetékesek az emberi jogok védelmezésében. Bízva közös emberi és szakmai felelősségünk erejében, a jogászi tisztesség nemzetközi érvényének mozgósító hatásában, kifejezzük reményünket, hogy felhívásunk megértésre és támogatásra talál.
Budapest, 1988. június 15.”[328]

Az érdekképviseleti jelenségkör jogi kereteinek szakmai kimunkálása igazából a rendszerváltás eredménye, ahogyan a szociológiai, politikatudományi, közösségelméleti aspektusok iránti érdeklődés is ekkoriban növekedett meg. Ilyenformán az érdekképviseletek jelenlegi jogi meghatározása, azaz a társadalmi szervezet ismérvei mind a tételes jogban, mind a jogtudományban szakmai viták tárgya. A tágabb értelemben használt, jogilag korántsem homogén társadalmi szervezet fogalom belülről mindenkor erőteljesen rétegződött. A definícióból első helyen emelték ki a „politikai alaphoz” tartozó, szűkebb értelemben vett társadalmi szervezetek csoportját. A rendszerváltás idején a vezető szerepet betöltő politikai párt, a népfront, a szakszervezetek, nő- és ifjúsági mozgalmak jogi személyiségét közvetlenül az alkotmányból eredeztették és a népköztársasági alkotmánnyal együtt vesztették el. Mi több, ezen politikailag szervezeti monopóliumot élvező hivatalos tömegszervezetek és tömegmozgalmak felett állami felügyelet sem érvényesült, lévén ezek „a hatalom részesei”, a proletárdiktatúra állami szervekkel egyenrangú tényezői, szociológiailag a pártállam részei. Más, már állami felügyelet alatt álló társadalmi szervezeteket külön jogszabály alapított. Végül egy harmadik csoportot, az ún. egyesületeket kifejezett közhatalmi elismerés, konstitutív hatályú bejegyzés ismerhetett el jogi személyként. Az egyesületeket a többi társadalmi szervezeti típustól markánsan elkülönítették. A tételes jog, valamint a joggyakorlat a részben vagy egészben politikai irányultságú tevékenység végzését kizárólag a tömegszervezeti, illetőleg a tömegmozgalmi formával hozta kapcsolatba. Az egyesület céljának definiálásakor rendszerint a különböző kedvtelések, a hobbik, a szabadidő eltöltésének egyletei számítottak vonatkozási pontnak.

Az érdekképviseleti jellegű társadalmi szervezetek érdekképviseleti funkciói, esetenként különböző mértékben, de rendszerint meglehetősen homályosan szabályozottak, és ekként bizonytalan a közösségi tudat is. Az érdekképviseletek többnyire elkötelezettek a társadalmi és a képviselt részérdek „összhangjának érvényesítésére”. Az ilyen és az ezzel analóg, kevéssé szabatos megfogalmazások ma is bizonyos „transzmissziós” elvárásokat sugallanak. A kifejezett érdekközvetítő, illetőleg materiális szolgáltató, valamint gazdálkodó tevékenységek

328 A Magyar Jogász Szövetség nyilatkozata és felhívása. *Jogpolitika,* 1988. 3. sz. 19. p.

megkülönböztetése nem megnyugtató. A társadalmi szervezetek közvetlen gazdasági aktivitásának törvényes határai a bírói gyakorlatból is láthatóan bizonytalanok.

A jogászok érdekképviselete erősen tagolt; egyrészt a szakszervezetek, kamarák, másrészt a Magyar Jogász Szövetség között. Ez utóbbi érdekképviselete inkább a szakmai kultúra, semmint a jogász mint munkaviszonyban álló személy problémáihoz kapcsolódik. Amíg az ügyvédek, önálló kamaraként elkülönült szervezetbe tömörültek, a jogásztársadalom többi tagját az állam által képviselt közigazgatáshoz, gazdasághoz tartozónak tekintve a Magyar Jogász Szövetség fogta (fogja) össze. A gazdaság 1970-es évektől kibontakozó fordulata, egy gazdasági hatalom lassú, fogcsikorgatva engedett kialakulása azonban napjainkban – más értelmiségi szakmákhoz hasonlóan – újra és újra felvetik az érdekképviselet kérdésének újragondolását. Nézetem szerint tudomásul kell venni, hogy a jogásztársadalom specifikus értékeit csak külön-külön szervezett és a Magyar Jogász Szövetség által összefogott kamararendszer képes betölteni. Nem az Ügyvédi Kamara felszámolásával oldható meg a szétzilált jogásztársadalom felzárkóztatása a fogyasztási típusú társadalmi-gazdasági viszonyok megoldásához, hanem a jogászrétegekhez igazított kamarák létrehozása lenne szükséges. Mindezek előtt persze egy nyilvános, többfordulós vitát kellene szervezni arról, hogy mit is kell értenünk kamarán. Mi legyen egy szervezendő kamara funkciója, a réteg képviselő vétó, egyetértési, fegyelmi jogosítványai? Ez a kérdéskör külön-külön is elemzést igényel. Itt jegyzem meg azt az előreláthatólag fontos kérdés vizsgálatát, hogy a jogász egy vagy több kamarának is tagja lehessen-e. Ennek egyébként nem látom elvi akadályát. Ugyancsak figyelembe kell venni az Államigazgatási Főiskolát és a Rendőrtiszti Főiskolát végzetteket is egy esetleges kamara megszervezésekor. Tisztázandó lenne az is, hogy a kamarai tagság alkalmaztatási előfeltétel legyen-e, avagy csak a jogtanácsosokra nézve legyen ilyen megszorítás. Ez utóbbi felvetést látom célszerűbbnek.

A kamarák körét a következőképp lenne célszerű fontolóra venni. A jogászkamarák fenntartva és a Magyar Jogász Szövetség koordinációs hatókörébe bevonva változatlanul működjenek az ügyvédi kamara és szervei. Felmerült, hogy a gazdasági életben tevékenykedő jogászok jelenlegi hármas vertikumát vállalati jogtanácsosok és jogászok, külkereskedelmi és mezőgazdasági szakjogászok, illetve jogászok alkothatnák a Gazdasági Jogász Kamarát. E kamarához települhetne az érdekképviselet mellett az életpályát átfogó jogtanácsosi képzési rendszer, a szakmai oktatás egyes elemei, részvétel a gazdasági jogalkotásban, nemzetközi gazdasági jogászkapcsolatok ápolása stb. Ez a kamara tűnik létszámában a legnagyobbnak. E kamara saját kiadvánnyal, fórummal kell hogy rendelkezzék, s ezt nemcsak a tagok, hanem a gazdálkodók is – pl. alapítvány formájában – támogatnák.

Harmadik kamaratípus lenne a Bírói Ügyészi Kamara. Aggályosnak látom azonban a választott bírák és a lényegében államigazgatáshoz kötött ügyészek azonos kamarán belüli szervezését. Mindezt külön kellene megfontolni. Jóllehet az eljárásokban összekapcsolódva sajátos eltéréseket is hordoz e két jogászréteg. Felvethető azonban az a megoldás is, hogy a Közigazgatási Jogász Kamara és a Bírói Ügyészi Kamara alkosson – elsősorban e foglalkozási csoportok létszáma miatt – egy összevont kamarát. Minthogy e szervezet tagjai költségvetési szerveknél dolgoznak – az IM ennél a rétegnél jelentősebb támogatást célszerű, hogy biztosítson. Itt említendő meg a választott bíróságok kérdésköre, és – bár nem jogászok – a munkaügyi döntőbizottságok tagjainak tagsági viszonyának lehetősége. Ide kerülhetne át a bírói-ügyészi szakvizsga és oktatás, életpályaelven történő továbbképzés, a munkaügyi döntőbizottságok tagjainak képzése. Meggyőződésem, hogy bírósági szervezetünket indokolt lenne

a jogszolgáltatás körében helyi gazdasági döntőbizottságokhoz (békebíróságokhoz?) telepítve fellazítani. Ez esetben ugyanis a közigazgatás mellé telepített egyfokú, de további eljárást kizáró, alávetésen alapuló szervezet létrehozására van valódi gazdálkodói igény. Egyébként is csökkenteni lehetne a bíróságok munkaterheit. Egyrészt jogszabályoktól mentesített gazdálkodói szféra kialakítására, tehát egy állam által nem „zavart" gazdasági hatalom *hinterland*jára van szükség, másrészt apró szervezési ügyekre. Itt csak megemlítem: a cégbírósági bejegyzések erőszakolásait a vgm-ek körében, a fizetési meghagyások intézési módját. Nem egyeztethető össze, a jogtanácsosi magasabb elvárásokkal az sem, hogy a fizetési meghagyásokat ahhoz, hogy a másik fél „megmozduljon", bírósági úton kell kibocsátani. Ezt a „kibocsátó erőt" a bejegyzett jogtanácsoshoz lehetne telepíteni. Kevesebb lenne a bírósági ügy. Hasonlóképp tehermentesítő eszköz lehetne egy szakértőkre építő helyi gazdasági döntőbizottság is.

A negyedik kamaratípus lenne a már említett Közigazgatási Jogász Kamara. Tagjai lennének a Nemzeti Közszolgálati Egyetem diplomásai is. Oktatási szempontból elláthatnák a közigazgatási szakjogász továbbképzést és minősítést. Hasonlóan a korábbi kamarákhoz az érdekképviseleti munkát és az életpálya elven alapuló képzés feltételeinek megteremtését.

Ötödik – eddig még egyáltalán nem szervezett – jogászrétegre alapozva az oktatásban részt vállaló jogászok önálló kamaráját lenne célszerű megszervezni. E helyütt az elméleti tevékenységet folytató kollégák, főiskolai vagy esetleg jogismeretet oktató pedagógusok érdekképviseletét lehetne megszervezni. E körbe tartozhatna a jogi irodalom kiadói tevékenységének koordinálásában való részvétel, illetve a középfokú oktatásban, a felsőoktatásban tevékenykedők képzése, szakmai minősítése. Ez a terület még teljesen új, de a jogi nevelés és propaganda szempontjából időszerűnek tűnik e kérdés megfontolása is.

A Magyar Jogász Szövetség e kamarák közötti koordinációt látná el. A kamarák az érdekképviseletet önállóan és a szövetségen keresztül is kifejhetnék. Új szerepet kellene kialakítaniuk az egyes tudományos háttérintézményeinknek is. Külön kell utalni a jogászéletpálya kérdésére. El kellene határolni a „vállalkozó" típusú jogászok és a „nem vállalkozó" típusú jogászok munkaviszonyával, értékelésével összefüggő szabályozást. A „menedzser jogász" az lehetne, aki a jogászképzés meghatározott posztgraduális szakaszain sikeresen túljutott. A jogászképzést más a középfokú protoalapképzés keretei között kellene szervezni, míg a jogtanácsosi képzést több fokozatú – ezáltal a bérekben, státuszokban és címekben is megjelenő – rendszerrel indokolt felváltani. A jogtanácsosi (talán a bírói-ügyészi és a jelenlegi tanácsi szakjogászképzés is) ne adjon azonnali és befejezett szakmai állapotot. Első-, másod- és harmadosztályú (ez utóbbi lenne a legalacsonyabb szintű) fokozatokat tanfolyamok, időszakos vizsgák megtartásával lenne célszerű kialakítani. S ami sokat lendítene a jogászrétegek presztízsén: újra kellene megfontolni a gazdasági jogászok bíróvá válásának szervezeti lehetőségeit.

Csupán a gondolatok felvetésére van e helyütt mód. Javasolható, hogy e lap keretein kívül is szervezzen az IM és a Magyar Jogász Szövetség szakmai vitát, esetileg a kérdést tegye fel a magyar jogásztársadalomnak „népszavazásra".

*

A rendszerváltás kompromisszumkereső vitáiban több tanulmánnyal, állásfoglalással, javaslattal is részt vett a Magyar Jogász Szövetség,[329] bár hivatalosan nem volt tagja a Nemzeti Kerekasztalnak, vezetőségéből, tagjai közül viszont tanácsadóként, sőt, párttagként többen támogatták valamely párt munkáját.

A Magyar Jogász Szövetség „rendszerváltását", tulajdonképpen a „prekommunista" időszak Magyar Jogászegyletéhez való visszatérés jelentette, amellyel kapcsolatban a Magyar Jogász Szövetség Választmányának 1989. december 8-i rendkívüli küldöttközgyűlésén egyetértés született. A dr. Kiss Ernő, a szövetség elnökhelyettese elnökletével lezajlott ülésen részt vett dr. Borics Gyula igazságügyi államtitkár, dr. Szilbereky Jenő a Legfelsőbb Bíróság elnöke és dr. Szíjártó Károly legfőbb ügyész is.

Első napirendi pontként áttekintették a Magyar Jogász Szövetség 1985–1989. évi tevékenységét, mely jelentést a részvevők előzetesen írásban is megkaptak. E napirendi pont előadója dr. Bándi Gyula volt, aki az előterjesztésben tényszerűen összegezte az elmúlt négy év legfontosabb eseményeit, azok értékelése nélkül, csupán a jellemző, számszerűsíthető adatokra korlátozva beszámolóját. Második napirendi pontként a Magyar Jogász Szövetség szervezeti megújulásának kérdéseiről Máthé Gábor megbízott főtitkár a szervezeti megújulással kapcsolatos elgondolásokat elemezte. Harmadik napirendi pontként dr. Molnár István az Ellenőrző Bizottság jelentését ismertette, amely egyaránt átfogta a megyei szervezetek gazdálkodásának és a szövetség központi gazdálkodási kérdéseinek körét. Megállapítást nyert, hogy a jelenlegi anyagi források az eddigi tevékenység változatlan folytatására elégtelenek.

Az első három napirendi pont vitájára együttesen került sor. A hozzászólók emellett véleményt nyilvánítottak az időközben kiosztásra került alapszabálymódosítási tervezettel kapcsolatban is. A hozzászólók rámutattak a beszámoló egyes kisebb hiányosságaira is, valamint a szóbeli előterjesztéssel kapcsolatban általában egyetértésüket fejezték ki.

A hozzászólásokra dr. Bándi Gyula és dr. Máthé Gábor válaszoltak. A küldöttközgyűlés ezt követően több kérdésben hozott határozatot. A határozatokkal kapcsolatos szavazatszámlálásra dr. László Gábor vezetésével bizottságot hoztak létre, amelynek dr. Maurer Péter és dr. Vándor Zsuzsanna voltak a tagjai. A május 4-e és 7-e között Siófokon megrendezésre kerülő Jogász Napok keretében szervezett küldöttközgyűlésig a szervezeti felépítés és a vezető testületek összetétele változatlan. A küldött-közgyűlés egyhangúlag határozott arról, hogy a Magyar Jogász Szövetség alakuljon át Magyar Jogász Egyletté.[330]

1989. december 8-án pedig a Magyar Jogász Szövetség küldöttgyűlése feloszlatta magát.

„Határozati Javaslat

1/ A Magyar Jogász Szövetség – szervezeti felépítésének és vezető testületei összetételének változatlanul hagyásával – átalakul Magyar Jogász Egyletté, a jogászság szakmai, tudományos, oktatási kérdésekkel foglalkozó szervezetévé.

2/ Az Alapszabály egyes pontjainak módosítása a kiosztásra került írásbeli előterjesztés alapján.

3/ Tekintettel arra, hogy a Magyar Jogász Egylet a jogászság szakmai, tudományos, oktatási szervezete, melynek országos rendezvénye 1990. május 4–6. között Siófokon megrendezésre kerülő Jogász Napok lesz, az érdekképviseleti szervezetek,

329 Lásd pl. A Magyar Jogász Szövetség Elnökségének állásfoglalása az Igazságügyi Minisztériumnak a jogi képviseleti tevékenység egységes jogi szabályozására vonatkozó koncepciójával kapcsolatban, a szövetségen belül lefolytatott viták alapján. *Magyar Jog,* 1989. 7–8. sz. 577–589. p.; FONYÓ Gyula: A Magyar Jogász Szövetség észrevételei az alkotmány szabályozási elveihez. *Magyar Jog,* 1989. 10. sz. 845–867. p.

330 A Magyar Jogász Szövetség életéből. *Magyar Jog,* 1989. 12. sz. 1129–1131. p.

tehát a tagozatok ezen országos rendezvényig maguk döntsék el működésük további formáját, valamint a Jogász Egylettel való együttműködés módjait és formáját.
4/ A Magyar Jogász Egylet területi és szakmai szervezetei 1990. folyamán, lehetőség szerint a májusi Jogász Napok előtt értékelik elmúlt öt éves tevékenységüket és választják meg tisztségviselőiket. Budapest, 1989. december 8.

1990. január 1-jei bejegyzéssel megalakult a Magyar Jogász Egylet."[331]

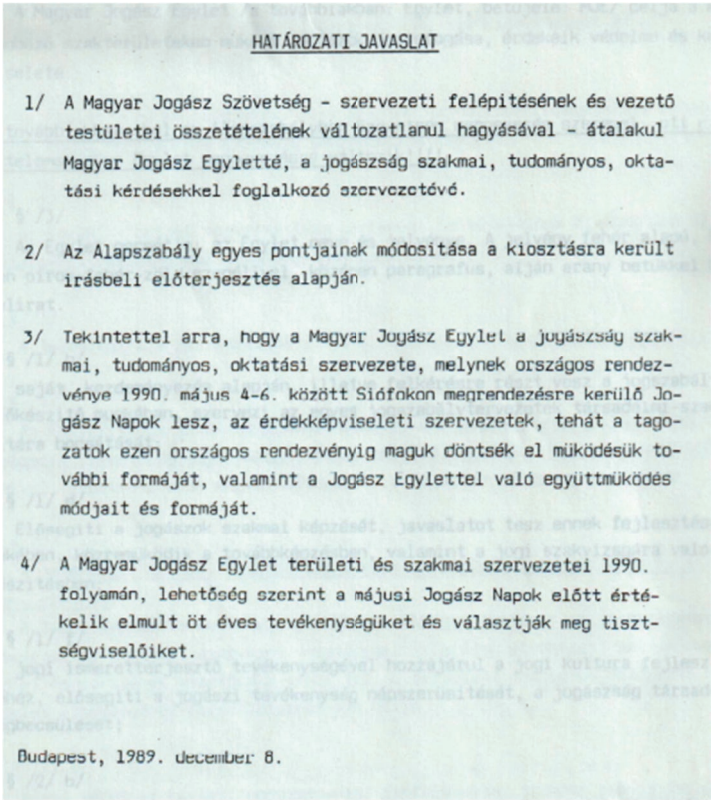

HATÁROZATI JAVASLAT

1/ A Magyar Jogász Szövetség - szervezeti felépítésének és vezető testületei összetételének változatlanul hagyásával - átalakul Magyar Jogász Egyletté, a jogászság szakmai, tudományos, oktatási kérdésekkel foglalkozó szervezetévé.

2/ Az Alapszabály egyes pontjainak módosítása a kiosztásra került írásbeli előterjesztés alapján.

3/ Tekintettel arra, hogy a Magyar Jogász Egylet a jogászság szakmai, tudományos, oktatási szervezete, melynek országos rendezvénye 1990. május 4-6. között Siófokon megrendezésre kerülő Jogász Napok lesz, az érdekképviseleti szervezetek, tehát a tagozatok ezen országos rendezvényig maguk döntsék el működésük további formáját, valamint a Jogász Egylettel való együttműködés módjait és formáját.

4/ A Magyar Jogász Egylet területi és szakmai szervezetei 1990. folyamán, lehetőség szerint a májusi Jogász Napok előtt értékelik elmult öt éves tevékenységüket és választják meg tisztségviselőiket.

Budapest, 1989. december 8.

A Magyar Jogász Szövetség átalakulása Magyar Jogász Egyletté. Határozati javaslat. 1989. december 8.

331 A Magyar Jogász Egylet életéből. *Magyar Jog,* 1990. 1. sz. 91. p.

A Magyar Jogász Egylet jogelőd szervezeteinek elnökei

Magyar Jogászegylet

Ifj. Mailáth György	1879–1880*
Csemegi Károly	1880–1898
Vavrik Béla	1898–1909
(Verseghi) Nagy Ferenc	1909–1919, 1920–1928
Beck Hugó	1909–1919**
Szladits Károly	1919–1920, 1946–1948
Szászy Béla	1929–1931
Osvald István	1931–1939
Angyal Pál	1939–1944

Magyar Jogász Szövetség

Ries István	1948–1950
Molnár Erik	1950–1956
Nezvál Ferenc	1957–1959
Buza László	1959–1963
Réczei László	1963–1972
Antalffy György	1972–1989

Magyar Jogász Egylet

Király Tibor	1990–1994
Sárközy Tamás	1994–2020
Máthé Gábor	2002–2010***
Trócsányi László	2020–
Bánáti János	2023–****

* névlegesen
** társelnökként
*** Sárközy Tamással párhuzamosan, megosztva, illetve az egylet belső átalakulása során szintén betöltötte az elnöki tisztséget, hosszú ideig az egylet főtitkára is volt.
**** társelnökként

A mai Magyar Jogász Egylet formális létrejötte 1990. január 1-jére datálódik, amikor is a Magyar Jogász Szövetség – a rendszerváltó események folyamában – visszaöltötte magára tradicionális elnevezésével együtt klasszikus feladatait is, hogy a jogászság szakmai, tudományos, oktatási kérdésekkel foglalkozó szervezetévé váljon. Eddig, a Magyar Jogász Egyletté alakulásig vezeti az olvasót e kötet, amelyben két tanulmány kapott helyet.

Antal Tamás tollából – *A Magyar Jogászegylet története – Események és intézmények a polgári kor évtizedeiből (1879–1944)* címmel – a kezdetektől a második világháború végéig válik áttekinthetővé a hazai jogászság legnagyobb szervezetének története. A szerző bemutatja az egylet megalapításának körülményeit, jeles tisztségviselőit, szerveinek működését, szakmai munkáját, kiadványait.

Révész Béla *A Jogászegylettől a Jogász Egyletig – A népi demokratikus Jogász Szövetség* című tanulmánya már a 20. század második felének történéseire világít rá nem árnyékban hagyva a Magyar Jogászegylet Magyar Jogász Szövetséggé való átalakulásának és évtizedes működésének politikai hátterét sem.

Mindkét tanulmány gazdag forrásanyagból táplálkozik, amelyeknek jelentős részével megismerkedhet maga az olvasó is, aki nemcsak e szövegelemeknek, hanem a szerkesztés során fellelt sajtóforrásoknak egyaránt köszönhetően képet kaphat a Magyar Jogász Egylet elődszervezeteinek több mint egy évszázadnyi múltjáról.

MJE
1879